

cepit ossa sua asportari ab Ægypto; quod quidem A et apostolos invenimus secutos, Paulum scilicet et Barnabam. Nam cum sacrificari sibi vidissent, scientes exosum esse Deo, sciderunt vestimenta sua dicentes: Quid facitis? Nam et nos homines sumus vobis similes (Act. xiv. 14). Et sic compescuerunt turbas. Verum si cui spiritaliter interpretari placuerit, videlicet ut Joseph significet Dominum ac Redemptorem nostrum. Ægyptus, qui interpretatur tenebræ, Judæam propter obscuritatem suæ perfidiæ; ossa ejus, virtutes fidei, quam Judæa retinere indigna, suis exigentibus tenebris ignorantia, fuit; et fratres Joseph, sanctos apostolos, quorum figuram multis in locis obtinent; terram ipsorum, Ecclesiam ex gentibus, ubi fidem Salvatoris prædicarunt; nos contradicere nolumus; sed suo judicio sine contentione delinquere decrevimus. B

Liber enim jam finem exposcit; clausula terminata petit. Unde in calce lectorem humiliter preamur ut si hoc opusculum lectione dignum duxerit, et utile si quid invenerit, auctorem quidem scriptoris Domino commendare non abnuerit, quia ejus est donum quod aliquid utilitatis ediderim. Nam si aliqua digna reprehensione repererit, nostræ stultitiæ ac infirmitati deputet, quoniam non grata nec presumptuosa, sed imperata potius describere conati sumus; et si de artificiosa compositione causatus fuerit, sciat quia prudentes viri non compla sed utilia in Scripturis requirunt, et eis non verba artificiosa, sed dicta proficua placeant; quia sciunt quod non res pro verbis, sed verba pro rebus describendis sunt instituta.

ANGELOMI

LUXOVIENSIS MONACHI

ENARRATIONES IN LIBROS REGUM.

DE ANGELOMO PRÆFATIO APOLOGETICA

Cum a quampluribus fratribus, et etiam nonnullis prudentibus et nobilibus viris, rogarer ut secundum solertiam doctorum et traditionem magistri viri disertissimi, aliquod opusculum in volumina Regum digererem, ego quod a nullo doctorum per omnia expositum apud nos haberetur antiquorum, ob memoriam videlicet frequentata lectione recreandam, et præsertim propter illos qui aiunt, sicut in exordio hujusce voluminis notando tetigi, non alia contineri nisi prælia regum actusque multorum: quod ego diu multumque delitescendo facere distuli, maxime cum parva forem scientia præditus, nec elucubratione artis sæcularis sapientia fretus, et, ut ita dicam, indoctus eloquio, parvus ingenio, nec dicere poteram illud Psalmistæ: « A mandatis tuis intellexi. » Nec dignus eram, inquam, ut angelus carbone torrende alt'ri spurca purgaret labella, ut valerem Christi digne enucleare mysteria. Sed rursus his excusationibus reluctanter cœperunt me suaviorum affaminibus, imo objuratibus, compellere ut aliquid juxta frugalitatem sensus, et ingenioli mei capaciatem, secundum quod a didascalo inculcata fuerant, describere nullatenus abnuerem. Sed cum negare non valerem, tandem assensum præbere decrevi, et ad aliqua, licet temere et formidolose, digerenda sum aggressus, eo videlicet jure ut intra domesticos parietes secretius retinerent, nec alicui ad legendam traierent, et [ne] mea imperitia, verum et temeritas,

legentibus detecta, manifesta foret, et oblocutionibus occasio panderetur reprehendentium. Nam stylum cum ad primum librum describendo appulisset, ut abdite abdita auctore Deo congererem, exemplo mea impudentia est detecta, et sacris auribus magnifici Drogonis, egregii scilicet pontificis, quo nihil nobilius nihilque prudentius, est revelata nugacitas. Quo comperto, cœpit ingenue libera auctoritate imperare ut darem operam, et cœptum opus non finirem, sed sagaciter ad calcem tenus perducerem. Cujus quoque præconiis nullatenus resistere valui, verum nec tantæ auctoritati renuere præsumpsi, non solum quidem quia filius erat præstantissimi Caroli Cæsaris, imo frater mitissimi Ludovici principis, verum etiam quia erat præclarus pontifex et abbas meus egregius. His enim necessitatibus adactus, præconiisque multumodis compulsus, sed potius, ut ita dicam, Christi auxiliis fretus, qui præstat infirmis confidentiam et mutis locutionem, tentatum opus enucleare præsumpsi. Sed sciendum est quia quibusdam in locis totam sententiam, prout a doctoribus est exposita, digessi; quibusdam enim [vero] eorum sensum sequens, compendioso sermone multa inserui, et ex multis ad unum perduxi: quibusdam quoque quod in libris tractatorum non reperi, sicut a magistro aure ac commodante didici, propriis intuli verbis. Nonnulla quippe, licet pauca, quæ legenti patent, stipulata exemplis propria inserere præsumpsi, et in libelli

modum Christo duce finire decrevi. In quo non persona est attendenda scribentis, sed qualitas consideranda est dictionis. In quam multos strenuos etiam doctores modernos, qui multa quoque posteris dereliquerunt, ex dictis colligendo monumenta sanctorum. Non ideo dico ut eorum gressibus me equare valeam, præsertim cum illi rore celestis nectaris campos maderant divinarum Scripturarum multimodos, et futuris sæculis dimisere proficua legentibus: ego vix ægræque saltem possum ex eorum dictis decerpere permodica et tandem intelligere vel minima: sed ne videret ingratus largitori, licet compulsus, contuli mediocriter qui potui præcipientibus. Simul etiam notandum est illis qui in hoc libro parum spiritate contineri contendant, quod hic Scriptura (sicut in multis divinis voluminibus) non solum tribus modis dignoscitur, juxta illud Salomonis: Ecce descripsi eam tripliciter: verumetiam multipliciter contineri, secundum quod in libro beati Job inscribitur. Atque utinam, inquit, Deus loqueretur tecum, et ostenderet tibi secreta sapientiæ, et quod multiplex ejus esset lex. Quod doctores solertia attestante septemforme dignoscuntur. Ipsi sunt enim septem sigilli, quibus iste liber, secundum Apocalypsim Joannis, signatus esse proclamatur, quem nemo potuit solvere, et aperire signacula ejus, nisi leo de tribu Juda, qui habet clavem David, qui hunc et signacula ejus aperuit. Sunt enim primus historialis, secundus allegorialis, tertius utriusque rei modus; quartus, de incommutabili divinæ Trinitatis essentia: quando videlicet proprie, quando tropice sacris insinuetur oraculis. Quintus parabolæ, videlicet quando aliud dicitur, et aliud invenitur scriptum. Sextus de gemino Salvatoris adventu, ne aut primus pro secundo, aut secundus pro primo intelligatur. Septimus quo sic divinis præceptis instrujmur, ut certa vitæ agendæ forma, alius vero vitæ significandæ figura regulariter innotescat. Sed jam exemplis ex hoc volumine convenit edocere, ut his primum edocti sciant multa mysteria in eo contegi. Primus historicus ille est, ubi nihil spiritale continetur, sicut ait Samuel: « Melior est obedientia quam victimæ, » et mille talia. Secundus allegorialis, ubi ait quod in omnibus finilus Israel puella speciosa regi David requiritur, in cujus sinu dormiat et calefiat: tam casta, ut calefactum ad libidinem non provocet; quæ sapientiam figurat, quæ etiam in senibus non senescit, sed frigescentibus membris dilectores suos igne ampliore succendit. Tertius, uterque modus sicut in David ostenditur, ubi Betsabee uxorem Uriæ incaute respexisse dicitur, et peccasse: ut demonstraretur quod nullus debeat juxta historiam mu-

liarem incaute respicere. In quo facto allegorica etiam significatio continetur, sicut in suo loco abunde descripsimus. Quartus modus, ubi nobis aliquando proprie, aliquando tropice Divinitas sacris eloquiis intimatur: Proprie, sicut Elias ait: « Vivit Dominus in cujus conspectu sto. » Et illud: « Tu es enim Deus in cælo sursum, et in terra deorsum. » Et: « Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob. » Tropice, juxta quod Michaëas: « Vidi Dominum sedentem, et omnem militiam cæli assistentem ei, » et cætera talia, quæ de Deo translate non proprie accipi solent. Quintus parabolæ, quo cum aliud dicitur, aliud in sacris paginis invenitur. Hoc est quod in titulo psalmi xxxv dicitur: « Psalmus ipsi David, quando commutavit vultum suum coram Abimelech et dimisit eum », cum in hoc libro coram Achis rege hoc fecisse narratur. Cum ergo pro Achis Abimelech posuit, legentem monuit, ex ipsius interpretatione nominis, latens altius penetrare mysterium, de quo inferius suo in loco digessimus. Cui etiam convenit illud: « Carduus qui est in Libano misit ad cedrum, quæ est in Libano, ut daret ei filiam suam, » et reliqua. De sexto vero, ubi geminus adventus Christi continetur, cunctis patet qui sit primus, quis erit futurus, qui uterque hic præfiguratur. Septimus proinde modus, qui geminam præceptorum retinet qualitatem, ille est vitæ agendæ, ut exempli gratia: « Diliges proximum tuum tanquam teipsum: Qui enim diligit proximum, legem adimplevit: » Quod David non solum in Jonatha implevit, verum et in Saul, quem inimicum dilexit: de quo Scriptura ait: « Planxit autem David super Saul et filium ejus, » et reliqua. Ipse est et figurandæ vitæ, carnalium videlicet victimarum et vasorum compositione. Victimæ enim hoc præfigurabant quod hortatur Apostolus, ut « exhibeatis corpora vestra hostiam vivam, sanctam, Deo placentem. » Vasa vero similiter electos designabant, divinis officiis occupatos. Qui modus cum secundo similis videatur, illa tamen ratione discernitur quod hic ad mores tantum, ille etiam redigendus est ad fidem. Verum licet isti modi multiplices istice inveniantur, tamen juxta jugitatem triplicis divisionis, studuimus primum historicam, quæ gesta depromit, tangere: deinde allegoricam significationem, quæ fidem ædificat pandere, ad extremum quoque moralitatem, quæ vitam honestam componit subnectere, ne pondere solius et unius intelligentiæ pressus, aut historiæ et allegoriæ mole gravatus desidiosus lector occasionem possit invenire excusationis, sed potius cum hac paupertate discurrere valeat provocatus per campos ovals latissimos doctorum.

PROLOGUS.

Si mavis, lector, typicos dignoscere sensus,
Quæ tenet, ingredi, floridus iste liber.

Bis retinet bina en sacrata volumina Regum,
Quæ patuere prius ore tonante sopho.

Hunc studuit calamus noster conjungere fretus,
 Et voluit tandem texere nostra manus.
 Scilicet ingrediens campos et prata piorum,
 Carperet ut flores Celsitonantis ope.
 Ex quibus accipias divinæ stirpis odores,
 Et valeas fructus tollere rite bonos.
 Fercula fert animis nimium pulcherrima claris,
 Unde fames animæ pellitur acta procul.
 Lilia cum violis redolent percandida rubris,
 Et pariter fragrant cinnama, rosa, ruta.
 Coninet hic Christi nimium charismata sacra,
 Quæ latuere prius cortice læta diu.
 Hicque prophetarum pangit sanctissima gesta,
 Plurima multorum mystica verba canit.
 Quæ David gessit, cecinit quoque et inclyta proles,
 Hoc typice, lector, iste libellus habet.

A Hic evangelicam quadriga concrepat aulam,
 Sic et apostolicum lumen habere probat.
 Istic invenies thesaura recondita Patrum,
 Horum et multiplices hic retinentur opes.
 Abdita nam reserat, et tandem mystica pandit,
 In medium profert intima quitquid habent.
 Grandia cœlestis promittit præmia vitæ,
 Vivere cum Domino regna tenendo poli.
 Istius ergo celer calles discurre libenter,
 Discute paginulas, mel tibi portat apis.
 Has cape divitias, mundi contemne caducas,
 Quod canit iste liber semper in ore tene,
 Lurida linque libens spurcæ contagia carnis,
 In mentem veniat quod moriturus eris,
 Sis memor auctoris versus cum legeris istos,
 B ANGE, Deus, LOMI dic miserere tui.

IN LIBRUM PRIMUM.

PRÆFATIO.

Viginti et duas esse litteras apud Hebræos in auctoribus divinarum Scripturarum reperimus, quod nullus qui eos legerit, ignorat. Secundum quarum numerum apud eos viginti et duo volumina supputantur: inter quæ etiam hic liber Regum, de quo tractaturi sumus, comprehenditur. Qui in supputationibus eorum post Judicum in ordine tertius habetur. In quo quidem volumine (quanquam nonnulli, scientiæ spiritualis intelligentiæ ignari, aut humanæ solummodo sapientiæ dediti, aiunt nihil aliud posse intelligi nisi superficies historiæ, et prælia Regum, ac casus multorum), multa tamen sacramenta Christi et Ecclesiæ variis scilicet modis continere videntur. Nam ab ipso exordio Regum, commutatum sacerdotium in Samuelem, reprobato Heli; et commutatum regnum in David, reprobato Saule: exclamavit prænuntiare novum sacerdotium novumque regnum, reprobato veteri, quod umbra erat futuri, in Domino Jesu Christo venturum. Nonne ipse David cum panes propositionis manducavit, quos non licebat manducare nisi solis sacerdotibus, in una persona utrumque futurum, idem in uno Jesu Christo regnum et sacerdotium figuravit? Ipsa itaque Samuelis sacerdotis successio, novum, ut prædictum est, et sempiternum sacerdotium præfigurabat, qui est Jesus Christus, Heli sacerdote reprobato, id est Judaico sacerdotio abjecto, mater quoque ipsa Samuelis, quæ prius fuit sterilis et posteriori fecunditate lætata, cujus etiam nomen, id est Anna, quod *gratia ejus* interpretatur, ipsam religionem Christianam, ipsam postremo Dei gratiam significat, quia nobis Christus oritur: ipsam quoque Ecclesiam, quæ olim sterilis, nunc fecunda, in Dei laudibus lætatur. Sunt enim hujusmodi innumerabilia, quibus comprobatur quod liber iste spiritalibus floribus redolet et allegoricis significationibus pollet. De quibus (si Dominus dederit) describemus suis in locis per singula quæ con-

gruere rationi videbimus in posterum. Hæc scientibus pauca prælibata sufficiant: tandem, Domino favente, ad historiæ seriem venire decrevimus. In qua quidem prius fundamenta ipsius historiæ, ubi libuerit, imo ubi congruerit, et postmodum culmen spiritalis intelligentiæ, verum etiam quibusdam in locis, moralis suavitatis harmoniam inserere nitimur, ut lector non solum contentus sit dictis historiæ, verum ælegiarum ac moralium melos decerpere possit salubriter. Sed prius notandum est quod bene post Judicum, ut diximus, ponitur Regum, videlicet quoniam nunc sunt præsules Ecclesiæ, sed postmodum regnum: seu quia prius erit iudicium, deinde sequetur sempiternum imperium. Ait enim sacra descriptio.

CAPUT PRIMUM.

« Fuit vir unus de Ramathaim Sophim, de monte Ephraim, et nomen ejus Elcana, filius Jeroham, filii Eliu, filii Thau, filii Suph, Ephraæus. » Quia enim in prolegomena, imo in isagoge polliciti sumus prius fundamenta historiæ ponere, et postmodum culmen allegoriæ, atque ubi gratum fuerit, moralitatis harmoniam inserere, ideoque primum dignum fore arbitramur de generatione sancti Samuelis prophetæ historiæ prædicere, ut postmodum continuatim allegoriam ejus valeamus, Domino favente, dirigere. Elcana namque pater ipsius de stirpe Levi fuit, sed non de generatione Aaron sacerdotis: quod enim pater ejus de tribu Levi fuerit, Verba dierum manifestissime comprobant, ubi series generationis usque ad Levi perducitur. Dicitur enim filius fuisse Jeroham, filii Eliu, filii Thau, filii Sophoniæ, filii Elcana, filii Maath, filii Amasai, filii Elcanæ, filii Joel, filii Azariæ, filii Sophoniæ, filii Thaath, filii Asir, filii Abiasaph, filii Core, filii Isaar, filii Levi (I Par. vi), et reliqui. Cujus generatio hic concordare comprobatur. Quam generationem in sequentibus spiritali intellectui concinnere conabimur.

Matrem quoque ejus de tribu Juda fuisse monstratur, in eo quod Ephratæus vocatur. Ephratæus ab Ephrata uxore Chaleb, quam constat fuisse de tribu Juda, dictus est. Ephratæus ab Ephrata civitate, id est Bethlehem, quia Bethlehem prius Ephrata vocata est. Et si quem movet quod ab Ephraim, non ab Ephrata, Ephratæus vocatur, unde in subsequentibus legitur (*I Reg. xvii*) quod David filius Ephratæi vocetur, cum liquido pateat eundem Isai patrem David, non de Ephraim, sed de tribu Juda existisse: et probet eundem Elcanam Ephratæum ab Ephrata, non ab Ephraim dici. Hic inter medios cives Ephrem sortis existens, Ramathaim Sophim civitatem inhabitabat, unde Scriptura de monte fuisse Ephraim commemorat. Intra cunctas namque tribus habitationem Levitarum fuisse non dubium est Ramathaim, ipsa est quæ in Evangelii Arimathia legitur, de qua fuisse Joseph eadem Evangelia comprobant (*Matth. xxvii*; *Marc. xv*; *Luc. xxiii*; *Joan. xix*). Est enim civitas in regione Tamnitica, juxta Diospolim. De qua notandum est, quod juxta Hebraicam veritatem non Ramathaim, sed Armatha sive Aramathaim (sicut in libris locorum legitimus) habetur. Similiter etiam interpretationibus Hebraicorum nominum Aramathaim reperitur, quod nos ita legendum non dubitamus, unde et Armatha nuncupatur, et interpretatur excelsa duo vel eorum. Bene excelsa duo. Juxta historiam, ut quæ intelligantur tribus, regalis, videlicet et sacerdotalis, id est Juda et Levi, ex quibus existit pater ejus et mater. Sophim, *Speculator* dicitur: speculatores hic fortassis prophetæ intelliguntur, quorum filius Elcana fuerit.

« Et habuit duas uxores: nomen uni Anna, et nomen secundæ Phenenna. Fueruntque Phenennæ filii, Annæ autem non erant liberi. » Convenienter igitur Annæ sterilitas commemoratur, cujus partus celebrior futurus erat instar priorum patrum, ut majus gaudium post longum mœrorem de percepta fecunditate parentum insinuetur. Sicut enim Abraham patriarchæ legitima uxor, quam primitus duxit, Sara videlicet, primum sterilis fuit, Agar Ægyptia generante filium: et sicut Jacob serviente socero suo pro Rachel uxore, ipsa Rachel sterilis fuit, sorore ejus Lia liberis gignente (*Gen. ii*; *Gen. xvi*; *Gen. xxix*, *xxx*): ita et Elcanæ melior uxor quæ prophetam genuit, sterilis primum fuit, postea autem per Domini gratiam secunda, ut tali ortu magnus futurus propheta etiam monstraretur.

« Et ascendebat vir ille de civitate sua statutis diebus, ut adoraret et sacrificaret Domino exercituum in Silo, » etc. Silo civitas est in tribu Ephraim, in quo loco arca testamenti mansit et tabernaculum Domini, à temporibus Josue filii Nun (*Jos. xiii*, *xiv*, *xv*). Postquam vicerat gentes quæ terram repromissionis possederant, usque ad tempora Samuelis. Narratur enim in libro Jesu Nave, quod prædictus dux sorte ibi missa coram Domino, terram repromissionis singulis tribubus distribuerit.

A Est autem Silo in nonagesimo milliario, Neapoleos in regione Arabithena. Sed et Judæ patriarchæ filium Sela appellatum legitimus (*Gen. xxxviii*). Ad hanc ergo ascendit Elcana cum domo sua, statutis diebus secundum legem, ut adoraret, et sacrificaret Domino exercituum. Quod autem dicit statutis diebus, hoc est tribus festivitatum, Pascha videlicet et Pentecoste, et solemnitate tabernaculorum, unde Dominus in Exodo præcepit, dicens: « Tribus vicibus per singulos annos mihi festa celebrabitis (*Exod. xxiv*). » Et item: « Ter, inquit, in animo apparebit omne masculinum tuum coram Domino Deo tuo, in loco quem elegerit Dominus Deus tuus (*Exod. xxiii*). » Ergo in Silo cum esset eo tempore arca Domini, ibi hic Elcana cum esset ipse Levita, post oblatas victimas, cum uxoribus et filiis atque filiabus pariter vescabatur.

« Deditque Phenennæ uxori suæ et cunctis filiis ejus et filiabus partes. Annæ autem dedit partem unam tristis, quia Annam diligebat. Dominus autem concluderat vulvam ejus. Affligebat quoque eam æmula ejus, et vehementer angebat, in tantum, ut exprobraret quod concludisset Dominus vulvam ejus, » et reliqua. Nam quod ait, « deditque Phenennæ uxori suæ, et cunctis filiis et filiabus, partes: » hæ partes, partes sacrificiorum, quas de immolatis dedit, intelliguntur secundum consuetudinem legis. Quanquam opinio Judæorum, vestes intelligi velit, « Annæ autem dedit partem unam, » inquit, « tristis. » Tristis videlicet erat, quia Dominus concluderat vulvam ejus. In hoc vero quod subjunxit: « Affligebat quoque eam æmula ejus, » etc., demonstratur quod sicut Saram sterilem Agar concipiens despexit: ita et Annam sterilem Phenenna prole fecunda æmulabatur. Malorum enim est solatium, vitam honorum carpere. Porro illa flebat, et non capiebat cibum læta corporeum, sed secundum prophetam, « Fuerunt illi lacrymæ panes die ac nocte, et potum suum cum fletu temperabat (*Psal. xli*). »

« Surrexit autem Anna postquam comederat in Silo et biberat, et Heli sacerdote sedente super sellam ante postes templi Domini. » Heli iste summus sacerdos erat, et post Samson populum Israel regebat (ut in Hebræorum libro invenitur) annis quadraginta: secundum Septuaginta autem interpretes annis viginti.

« Cum esset amaro animo, oravit Dominum flens largiter, et votum vovit, dicens: Domine exercituum, si respiciens videris afflictionem famulæ tuæ, et recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, dederisque servæ tuæ sexum virilem, dabo eum Domino omnibus diebus vitæ ejus, » et reliqua Recordabatur forsitan verborum beati Job, quibus dixit: « Qui deridetur ab amico suo sicut ego, invocabit Dominum et exaudiet eum, quia ipse laboret et dolorem suorum considerat (*Job. xii*). » De quo scriptum est: « Tibi, Domine, derelictus est pauper

pupillo tu eris adjutor (*Psal. xix.*) » Cui vota justorum sunt placabilia et oculi eius ad preces eorum.

« Factum est ergo cum illa multiplicaret preces coram Domino, ut Heli observaret os ejus. Porro Anna loquebatur in corde suo, tantumque labia illius movebantur, et vox penitus non audiebatur. « Æstimavit igitur eam Heli temulentam, dixitque ei : Usquequo ebria eris? Digere paulisper vinum quo mades. Respondens Anna, Nequaquam (inquit), domine mi. Nam mulier infelix nimis ego sum, vinumque et omne quod inebriare potest non bibi, sed effudi animam meam in conspectu Domini. « Ne reputes ancillam tuam quasi unam de filiabus Belial, quia ex multitudine doloris et mœroris mei loquuta sum usque in præsens. » Belial interpretatur *absque jugo*. Nota quod hi qui ebrietatem sectantur, filii Belial vocitentur : hæc loco impletur illud quod scriptum est, « Homo videt in facie, Deus autem intuetur cor (*I Reg. xvi.*) » quia Heli tantum os deprecantis Annæ intuebatur, et vocem ejus penitus non audiebat, sed motum labiorum cernebat, æstimabat ebriam esse. Illa autem, quia sursum elevabat cor et consitebatur Domino in toto corde suo, respexit Dominus ad orationem ejus, et non sprevit preces illius. Nobisque optimus modus orandi ad exemplum datus est (sicut in sequentibus plenius dicturi sumus), ut non in multiloquio formemus preces nostras ad Dominum, sed in compunctione cordis et effusione lacrymarum, non exaudiri ab eo credimus : quia « sacrificium Deo est, spiritus contribulatus, cor contritum et humiliatum Deus non spernit (*Psal. l.*) » Quod tunc digne fit, si oratione completa, nos in eodem tenore justitiæ permanebimus. Unde et sequitur.

« Et abiit mulier in viam suam et comedit, vultusque illius non sunt amplius in diversa mutati. « Et factum est post circulum dierum, concepit Anna et peperit filium, vocavitque nomen ejus Samuel, eo quod a Domino postulasset eum. » Post circulum ergo dierum, id est post anni reditum, peperit Anna puerum, vocavitque nomen ejus Samuel. Samuel qui interpretatur *postulatio Dei*, sive *nomen ejus Deus*, quia auctor nativitatis ejus Deus erat, qui ab sterili exoratus concessit habere filium, qui dignus haberetur in templo Dei cunctis diebus assistere ad servitium ejus. Qui superius non solum vir, sed vir unus appellatur, quia videlicet non in diversa vagabundus, vel mobilis atque instabilis, sed firmus atque inconcussus persistens vir unus erat. Et non solum vir unus dicitur ille, qui firmus perseverat, sed omnes competentes unus dicuntur, unam sapientiam omnes habentes, qui unum Christum Jesum constantur, in uno Spiritu Dei replentur. Unusquisque insipientium non est unus, sed multi. Unde Scriptura : « Stultus ut luna mutatur (*Eccl. xxvii.*) » Luna cum videtur una esse per substantiam, per mutationem dierum semper ipsa alia est et diversa. Sic et peccatores, qui mutantur a

A sapientia et scientia, et diversa concupiscunt, instabiles efficiuntur in omnibus viis suis. Ecce historiam prælibavimus, sed spirituales intellectum necesse est ut breviter tandem tangamus : Vir enim iste Elcana, qui interpretatur *Dei possessio*, figuram gestavit unici Filii Dei, qui vera et specialis est Dei Patris possessio. De ipso namque per Salomonem dicitur : « Dominus possedit me initio viarum suarum (*Prov. viii.*) » Et Pater de ipso : « Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui (*Matth. iii et xvii.*) » Et idem Filius in Evangelio : « Pater in me manens, ipse facit opera : qui bene vir unus dicitur (*Joan. xiv.*) » Unus autem appellatur Deus, non de numero, sed quia nunquam a semetipso alter efficitur, ideo nunquam mutatur. Unde Psalmista : « Tu autem idem ipse es et anni tui non deficient (*Psal. civ.*) » Armathaim Sophim, quæ interpretatur *excelsa vel specula*, celestem significat Jerusalem. De qua ad nos veniens, eandem speculationem et docuit, imo et ad eandem possidendam sua morte reparavit. In qua ipse sedens ad dexteram Patris, interpellat pro nobis secundum quod Apostolus ait : « Advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum (*I Joan. ii.*) » etc. Qui bene filius dicitur, filii Jeroham, filii Eliu, filii Suph Ephratæus. Jeroham quippe *misericos* interpretatur : Effu vero, *Deus meus* : Suph, *effundens* : quæ nomina, sicut nobis videtur, jure ad Deum Patrem referuntur. Ipse est misericordia nostra, quia sua miseratione actum est, ut unigenitus Filius ad nos veniens, suo cruore nos redimeret, juxta quod Apostolus ait : « Sic enim dilexit Deus mundum, ut Unigenitum suum daret pro nobis (*Joan. iii.*) » Qui in passione, pro nobis laborans, aiebat : « Deus meus, Deus meus, ut quid me dereliquisti? (*Psal. xxi.*) » Unde Soph effundens dicitur, quia ad nos sinus suæ pietatis eam de cœlestibus effudit, ut semetipsum exinaniret, atque quodammodo effunderet, et genus humanum liberaret. Unde per Salomonem in Canticis canticorum dicitur : « Unguentum effusum est nomen tuum (*Cant. i.*) » Nomen ergo Dei unguentum effusum est, quando ab immensitate divinitatis suæ, ad naturam nostram se exterius effudit, et ab eo quod erat invisibilis, visibilem se reddidit. Si enim se non effunderet, nequaquam nobis se innotesceret. De qua effusione Paulus ait : « Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit (*Philip. ii.*) » et reliqua. Quod Paulus ait *exinanivit*, hoc Salomon dixit, *effudit*. Qui jure Ephratæus dicitur, Ephratæus *fragifer* interpretatur. Quod bene eidem unigenito Dei Filio convenit : ipse enim omnibus donis Spiritus sancti et virtutibus abundans habetur. Hinc Isaias ait : « Requievit super eam spiritus Domini, spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis (*Isa. ii.*) » et reliqua. Sequitur : « Habuitque uxores duas, nomen uni Phenenna, et nomen secundæ Anna. Fueruntque Phenennæ filii. Annæ autem non erant liberi, » et reliqua. Istæ duæ uxores.

Anna videlicet, quæ interpretatur *gratia*, et Phenenna, quæ dicitur *conversio*, geminæ plebis, hoc est Ecclesiæ gentium et Synagogæ, prætenderunt imaginem. Phenenna namque Synagogæ typum prælibabat quæ fecunda primum in filiis exstitit, quos Deo per prædicationem legis generare videbatur. Sed quia conversa est a fide patriarcharum et prophetarum ad infidelitatem, infecunda permanet. Anna vero sterilis, quæ interpretatur *gratia*, Ecclesiam significabat gentium, quæ gratia sancti Salvatoris cognoscitur esse redempta. Juxta quod Apostolus ait : « Gratia enim Dei salvi facti estis per fidem, et non ex vobis, donum Dei est (*Ephes. ii*). » Et iterum : « Vocabo non plebem meam, plebem meam, et non misericordiam consecutam misericordiam consecutam (*Rom. ix*), » etc. Quæ sterilis dicitur, juxta quod scriptum est : « Lætare, sterilis, quæ non paris ; erumpe et clama, quæ non parturis, quia multi filii desertæ, magis quam ejus quæ habet virum (*Isa. liv*). » De qua etiam Psalmista ait : « Qui habitare facit scirilem in domo, matrem filiorum lætantem (*Psal. cxii*). » Quæ olim sterilis a fecunditate prolis spiritalis, nunc Deo spiritalibus filios per fontem baptismatis, et gratiam Spiritus sancti gignere non desistit. De qua in Canticis canticorum Apostoli dicunt : « Soror nostra parvula est, et ubera non habet (*Cant. viii*). » Quid faciemus sorori nostræ, in die quando alloquenda est : Parvula, inquit, est quia mysterium prædicationis nondum sufficit subire, ut filios generans ab intimis mysteriis, vel ut ex uberibus nutrire possit. Quid ergo tibi videtur, o Synagoga, de sorore nostra faciendum, quando alloquenda est, id est per verbi mysterium dudum ad fidem, ut quæ modo sterilis videtur possit fecunda spiritaliter filios generare? Synagoga tacente, ipse sponsus sive Apostoli quid fieri debeat, respondent : Si murus est, ædificemus super eum propugnacula argentea, id est scientiam divinarum Scripturarum, ut possit non solum protegere infirmos, sed etiam docere indoctos, ne semper sterilis permaneat. Ista enim quanquam tunc uxor esset in prædestinatione divinæ gratiæ, juxta quod sponsus loquitur de ea : « Equitatu meo in curribus Pharaonis assimilavi te, amica mea (*Cant. i*), » id est, tu adhuc in curribus Pharaonis subintus serviebas, subintus currebas in gentilitate, sed ego attendi quid de te per prædestinationem fecit : « Equitatu meo te assimilavi, » id est electis meis te similem attendi. Tamen quia nondum sponsus eam proprio sanguine redemerat, nec desponsaverat, sterilis habebatur, quia ei per fidem conjuncta non erat, sed Synagoga ei quodammodo filios per legem, ut diximus, parere videbatur. Hæc enim breviter tangendo, ut diximus, sed in consequentibus post aliqua quæ interpolata videntur, in historia prolata plenius describere conabimur. Erant alibi duo filii Heli, Hophni et Phinees, sacerdotes Domini. Quia historia luce clarius patet, ad spiritalem intellectum transducimur. Hophni namque, qui interpre-

tatur *discalceatus sine insania conversionis* : et Phinees quoque, qui dicitur *os mutum*, scribas et Pharisæos significant Judæorum. Qui bene filii Heli dicuntur, qui typum tenebat sacerdotii Judæorum propter sacrificia carnalia legis et sacerdotii ipsorum. Ipsi enim scribæ et Pharisæi dum suam, juxta Apostolum (*Rom. x*), voluerunt statuere justitiam, et justitiæ Dei contemnentes, noluerunt esse subiecti, nec ipsum recipere quem lex et prophetæ prædixerunt esse venturum, degenerantes a fide patriarcharum et prophetarum, ad insaniam infidelitatis conversi, os mutum meruerunt habere, a vero sacerdotio Christi et confessione veri sacerdotis, de quo scriptum est : « Juravit Dominus et non poenitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedeh (*Psal. cix*). » Et quia Ecclesiam sibi, proprie quæ Christo debebatur, qui erat verus sponsus, tanquam propriam vindicare voluerunt, et noluerunt suscitare semen fidei in nomine defuncti fratris, id est Christi, juxta quod in lege scriptum erat, non meruerunt esse in sorte eorum. De quibus ait Apostolus : « Et calceati pedes in præparatione Evangelii pacis (*Ephes. vi*). » Et de quibus per prophetam dicitur : « Quam speciosi pedes eorum qui annuntiant bona (*Rom. x*). » Et ideo nudi et discalceati a vera fide et dignitate sacerdotii remanserunt. Quod pertimescebat agere Joannes quando dicebat eis, « Non sum ego Christus : venit enim fortior me post me, cujus non sum dignus ut solvam corrigiam calceamenti ejus (*Joan. i*). » Ac si diceret : Ego redemptoris vestigia denudare non valeo, quia nomen sponsi mihi immeritus non usurpo. Quod quia scribæ et Pharisæi indebite usurpare conati sunt videlicet nomen sponsi sibi et non Christo tribuere, et insuper e contrario contempserunt, imo in faciem conspuere non dubitaverunt : jure nomen illorum dicitur *domus discalceati*, sicut in lege scriptum est (*Deut. xxv*). Ac per hoc nudi remanserunt ab omni dignitate, et discalceati ab exemplis patriarcharum et prophetarum. Unde Silo quidem eis congruit, ubi sacerdotes fuisse leguntur. Silo namque *dimissio ejus*, vel *petito* interpretatur : quia enim ipsi expetierunt Pilatum, ut dimitteret Barabbam, et Jesum traderet eis (*Matth. xxvii*). Unde ad insaniam crudelitatis conversi, clamabant dicentes : « Si dimittis eum, non es amicus Cæsaris (*Joan. xix*). » Et item : « Crucifige, crucifige eum (*Luc. xxiii*). » Merito dimissi fuerunt, et derelicti a Deo, exuti ab omni bonitate, traditi sunt gentibus, et amiserunt sacerdotium et regnum, et torpore infidelitatis nudi, frigescent inter gentes. Sequitur : « Dedit ergo Elcana Phenennæ et filii ejus et filiabus partes. Annæ autem dedit partem unam tristis, quia Annam diligebat. » Jam enim superius inculcavimus quod Phenenna typum tenuit Synagogæ, quæ a Deo quidem partes cum filiis et filiabus (quantum juxta anagogen pertinet) percepit, videlicet temporalia bona terræ promissionis. Juxta quod per Psalmistam dicitur : « Dedit eis regiones gentium et labores populorum possederunt, ut custo-

diant justificationes ejus, et legem ejus requirant (Psal. civ) : » et quia primum credita sunt illis eloquia Dei, et legislatio, et testamentum, et repromissio, et reliqua. Quanquam ingrata fuisset, Annæ autem dedit partem unam tristis. Pars enim ista quam conditor rerum Annæ, hoc est Ecclesiæ gentium contulit, naturale ingenium possumus accipere, per quod Deum agnoscere poterat. De quo prædicator egregius ad Romanos describens ait : « Invisibilia enim ipsius a creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur (Rom. 1). » Sempiterna quoque ejus virtus ac divinitas : unde de sapientibus hujus mundi præmisit, dicens : « Quia quod notum est Dei, manifestum est illis (Ibid.). » Deus enim illis manifestavit, sed bene ait, *tristis*, quia Dominus concluderat vulvam ejus. Denique quia spiritualiter Deo generare filios non poterat anxie ferebat, scilicet quia nondum advenerat tempus miserendi ejus, ut a sua sterilitate aperiretur, et spirituali gratia fecundaretur. Cujus fecunditatem longe considerans Isaias, clamabat : « Lætare, sterilis, quæ non paris (Isa. liv), » et reliqua. Post hanc sterilitatem, tristis erat Ecclesia, quia non solum non pariebat filios, verum etiam a gratia Dominicæ incarnationis, et ab amissione legis sterilem se videbat. Sed ut hoc perpendere potuisset, per naturale ingenium intellexit. Quia ipsam Dominus diligebat, scilicet non qualis tunc erat, sed qualis in prædestinatione futura erat. Sed quia hanc prædestinationem et futuram gratiam Synagoga ignorabat, gentilitatem despiciebat, et insuper etiam odio insequabatur. Nam sequitur : « Affligebat quoque eam æmula ejus, et vehementer angebat, intantum, ut exprobraret quod conclusisset Dominus vulvam ejus. » Nulli igitur legenti dubium est, quod Synagoga Judæorum Ecclesiam gentium persecuta est, et propter idololatriæ cultum contemnebat et exprobrabat. Denique etiam ipsa primitiva Ecclesia ignorans mysterium salvationis ipsius, Petrum redarguere volebat, quare ingressus esset ad Cornelium et manducaret cum gentilibus. Sed Petrus cum divinam gratiam eis retulisset, glorificaverunt Deum (Act. 11). De qua etiam despectione idololatriæ, Ecclesia ex gentibus Synagogæ respondit, dicens : « Noli me considerare quod fusca sum, quia decoloravit me sol (Cant. 1). » Ac si aperte dixisset : Inde fusca sum, unde peccatrix, quia me sol decoloravit, id est creator meus in errore positam me deseruit, et radios suæ distractionis subtraxit. Ego in errorem lapsa sum, unde et subjungit : « Filii matris meæ pugnauerunt contra me (Ibid.). » Filii matris, immundi intelliguntur spiritus, quia ab una gratia benignitatis et potentiae Dei, nos et angeli conditi sumus. Et ex eo quod rationales sumus, quasi quamdam societatem fraternitatis habemus : quia tamen cadentes angeli, et ante adventum Salvatoris, et quotidie contra Ecclesiam gentium bellum gerunt, dicat : « Filii matris meæ pugnauerunt contra me. » Ac si dicat, quia creator meus in gentilitate me deseruit, « filii matris meæ pugnauerunt contra me. »

A Noli me despiciere, o Synagoga, quia si nigra sum per meritum, formosa sum per divinæ prædestinationis gratiam. Sed ideo Synagoga contemnit Ecclesiam, quia attendebat qualis erat, sed ignorabat, ut diximus, qualis futura erat. Verum postea considerans Ecclesiam per naturale ingenium ornatam, divina scilicet illustratam gratia venire ad Christum, ait : « Quæ est ista, quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi, ex aromatibus myrrhæ et thuris, et universi pulveris pigmentarii? » (Cant. cxi.) Nam admiratur quomodo gentium populus, nullo circumcisionis mysterio emundatus, nullis prophetarum admonitionibus instructus, subito ab infimis voluptatibus per desertum gentilitatis et idololatriæ, ad alta virtutum culmina, et ad amplexus sponsi ascendisset. Et bene ait : « Sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ et thuris, et universi pulveris pigmentarii, id est igne amoris accensa, vel omni nisu virtutum ad cœlestia tendit. Per myrrham, mortificatio carnalium voluptatum. Per thus, puritas orationum : et in diversis pulveribus pigmentarii omnium virtutum odor accipitur. Unde alibi stupens Synagoga dicit, « Nescivi, anima mea conturbavit me, propter quadrigas Aminadab (Cant. vi). » Ac si dixisset, Nescivi, o Ecclesia gentium, dona gratiæ spiritualis in te esse, sed anima mea conturbavit me propter inductionem Novi Testamenti, et evangelicæ quadrigæ. Aminadab quippe interpretatur *populus meus spontaneus*, id est Christus qui sponte gratiam suam contulit Ecclesiæ, qui per totum jam vehitur orbem.

C Sed quia eandem gratiam nondum adhuc perceperat Ecclesia, sed sterilis permanebat et tristabatur, recte subinfertur : « Porro illa flebat, et non capiebat cibum. Dixit ergo ei Elcana vir suus : Anna, cur fles? et quare non comedis? et quamobrem affligitur cor tuum : Nunquid non ego melior sum tibi quam decem filii? » Ait enim : « Porro illa flebat et non capiebat cibum. » Hoc est quod beatus Job ex eadem Ecclesia gentium, quæ adventum sui Redemptoris desiderabat loquitur, dicens : « Nunquid rugiet onager cum habuerit herbam? » (Job. vi.) Quid per onagerum, id est agrestem asinum, nisi gentilis populus designatur? quem sicut natura extra stabula disciplinæ edidit, ita vagus in voluptatum suarum campo permansit. Vita namque beati Job attestante, cognoscimus exspectasse Redemptoris adventum multos etiam ex gentilibus. Herba ergo onagri est hæc ipsa mediatoris incarnatio, per quam ipsa gentilitas jam satiatur. Quia enim per prophetam dicitur : « Omnis caro fenum, universitatis conditor ex nostra substantia carnem sumens fenum fieri voluit, ne nostra in perpetuum fenum caro remaneret (Isa. xl). » Tunc ergo herbam onage. invenit, cum gentilis populus gratiam divinæ incarnationis accepit. Sed quia diu vota electorum gentilium dilata sunt, longo tempore redemptionem suam exspectando gemuerunt, et non meruerunt eandem gratiam percipere, qua fecundarentur et saturarentur illo cibo de quo Dominus ait : « Qui manducat carnem meam, et bibit sanguinem

meum, in me manet, et ego in eo (*Joan. vi.*) » Bene dictum est : « Porro Anna flebat, et non capiebat cibum. » Et quia Ecclesia perseveravit in prece pro eadem Redemptoris gratia, tandem ipse per mysterium suæ incarnationis consolationem adhibuit. Unde et dicitur : « Anna, cur fles? nunquid non ego melior tibi quam decem filii? » Verum est, inquam, verum quod loquitur sermo divinæ consolationis : melior est Ecclesie vir suus, Dominus scilicet Christus, quam decem filii. Decem namque filii illi significantur, quos per legem Synagoga Deo edere videbatur, sed multoties plus eum diligit, imo gratiam Evangelicæ prædicationis, quæ per ipsum data est, quam illos quos carnaliter pariebat. Diligit ipse Ecclesiam, et diligitur. Scriptum namque est : « Dilectus meus mihi, et ego illi (*Cant. ii.*) » Adeo diligit Ecclesia Christum, ut non solum omnia contemnat pro ipso, adversa scilicet et prospera mundi, verumetiam mori non formidet pro dilectione ejus. De cujus dilectione (quanquam aliter intelligatur) in Canticis canticorum dicitur, « Fortis est ut mors dilectio (*Cant. viii.*) » sed quia Ecclesia in eadem gratia atque dilectione quam percepit, perseveravit, recte quousdam interpositis de ipsa dicitur, vultusque ejus non sunt amplius in diversa mutati. Nequaquam enim Ecclesia a cognitione fidei, et dilectione sui Redemptoris immutata est, neque evelli in diversa declinando potuit, ab ipsa devotionis gratia quam percepit. Cæterum quantum ad historiam fidem pertinet, bene ait : « Vultusque ejus non sunt amplius in diversa mutati. » Videlicet quia quod ad Deum postulavit, ex fide credens, adipisci se non dubitavit : sive quia in vero affectu compunctionis permansit, usque dum adepta esset quod postulavit. Hic enim datur exemplum orandi, quia videlicet quisquis exaudiri desiderat, talis debet perseverare, qualis in oratione inveniri se exoptat. Et si semel compunctionis gratiam percipit per puritatem mentis, debet in eadem munditia mentis persistere, et a nullo deviare per lasciviam, donec ad affectum voluntatis, quod petit, perveniat. Imo donec prolem divinæ contemplationis consequatur. Et si hoc voluerit non sufficit semel compungi, sed sedulo per compunctionis gratiam emundari, juxta quod per Psalmistam dicitur : « Constituite diem solemnem in confrequentatione, usque ad cornu altaris (*Psal. cxvii.*) » Dies solemnis est Domino, compunctio cordis nostri. Sed tunc in confrequentatione dies constituitur, cum ad lacrymas pro amore Domini assidue mens movetur. Cui velut si diceremus, quandiu? subjungit, dicens « usque ad cornu altaris. » Cornu altaris est exaltatio sacrificii interioris, hoc est contemplatio divinæ visionis. Inde est quod anima quæ jam per amorem compungi desiderat, in Canticis canticorum, ait : « Osculetur me osculo oris sui (*Cant. i.*) » Toties enim anima osculatur Deum, quoties in ejus amore compungitur. Ait enim, « Osculetur me osculo oris sui. » Ac si aperte dicat : « Tangat me gratia compunctionis suæ, » vel certe, « osculum oris ejus

A est » perfectio pacis intimæ, ad quam cum pervenerimus, nihil remanebit amplius quod quæramus. Et ideo debemus in eadem gratia compunctionis tanquam Anna permanere, et non vultum in diversa mutare, donec perveniamus ad prolem divinæ contemplationis. Nos hactenus ista de Elcana, et duabus uxoribus ejus, ac partibus earum, et cætera quæ inseruimus, prout intelligere potuimus, et a traditore didicimus, describere conati sumus. Quæ si cui displicuerint, et melius invenire potuerit : nos sequenda judicavimus, quia magis decrevimus alterius sensum sequi, quam pertinaciæ deservire. Cæterum, his descriptis, ad ea quæ sequuntur, Domino favente, stylum vertere conabimur : sed prius notandum quia nonnulli juxta ethicam disciplinam, id est moralem quam aliter tropologiam nominant, Elcanam, qui interpretatur *Domini possessio*, sanctum quemlibet et perfectum prædicatorem intelligi volunt, cujus mentem Dominus possidet. Per duas vero uxores, Phenennam videlicet et Annam, activam et contemplativam vitam designant, Phenenna namque secunda in filiis, quæ dicitur *conversio*, activam; Anna vero sterilis, quæ interpretatur *gratia ejus*, contemplativam designat vitam. Activa enim vita est, panem esurienti tribuere, verbo sapientiæ nescientem docere, errantem corrigere, ad humilitatis viam superbientem proximum revocare, infirmantis curam gerere, quæ singulis quibusque expediant, dispensare. Quæ non immerito significatur per Phenennam secundam, quæ interpretatur *conversio*, quia activa multas habet actiones quibus subvenire potest proximis. Ad quas necesse est, ut sollicitè convertatur. Est enim secunda in filiis et filiabus, quia fortia licet infirma videantur, in comparisonem contemplationis gignit opera pariter infirma, quæ significantur per filios et filias. Contemplativa vita est vero, charitatem Dei quidem et proximi, tota mente retinere, sed ab exteriori actione quiescere, soli desiderio conditoris inhærere, ut nihil jam agere libeat, sed calcatis curis omnibus ad videndam faciem sui conditoris animus inardescat. Hæc enim significatur per Annam, quæ interpretatur *gratia*, sed sterilem. Bene itaque sterilis dicitur, quia contemplativa vita prout est nullus penetrare valet. Sive quia nullus eam perfecte prædicare sufficit quod sentit, ut eam prædicando plures filios gignere possit. Unde non immerito per Annam, quæ interpretatur *gratia*, figuratur : quia nemo ad ipsam pervenire sufficit, nisi per divinam gratiam. Sed bene duas uxores habuisse describitur, quia perfectus quilibet prædicator non est, nisi utramque vitam exercere noverit. Debet ex amplexibus Phenennæ, transire ad complexus Annæ : quia debet se prius exercere in activa, ut dum multos filios generaverit, possit postmodum ad contemplativam vitam arctius accingi, et toto desiderio in ejus contemplatione immorari, et perfecta opera gignere. Quibus uxoribus et filiis et filiabus partes tribuet : quia summus vir sive infirma, seu creaverit fortia opera, semper studet et in activa et in contemplativa vita desu-

dans amplius laborando, virtutibus virtutes subnectere ut perfectus inveniat quandoque in contemplatione. Et ideo qui vult effici possessio Dei, has duas ducat uxores: activam scilicet primum, ac deinceps transeat ad contemplativam. Sen, ut aliter dicamus, conjungat sibi eam, quæ nobilitior est, Annam, hoc est gratiam. Hæc enim prima conjungitur homini per fidem, ubi Apostolus ait: « Gratia enim Dei salvi facti estis per fidem (Ephes. 11). » Secundo conjungatur Phenennæ, id est conversioni, quia post gratiam credulitatis, sequi debet emendatio morum. Prima filios generat Phenenna, quia primi fructus proferuntur per conversionem. Nisi enim convertamur a malo, non poterimus effici patres de Anna, et generare Samuelem, qui hic interpretari potest, ubi ipse Deus. Ubi enim spiritus gratiæ est, ibi dicitur Deus. Unde Paulus ait: « Et cadens in faciem, adorabit Deum, dicens: Vere, Deus in vobis est (I Cor. xiv). » Et ideo nisi præcedant opera conversionis, non possumus dona divini Spiritus generare. Et hoc orandum est sed sciendum est quia Deus non voce tantum invenitur, sed corde. Unde beatus Job loquitur, dicens: « Quis mihi tribuat auditorem, ut desiderium meum Omnipotens audiat? » (Job. xxxi.) Non ait, preces, sed « desiderium meum. » Vere quippe postulatio non in voce oris est, sed in cogitationibus cordis. Hinc est quod ad Moysen dicitur: « Quid clamas ad me? » (Exod. 14) « cum penitus nihil loqueretur. Hinc est quod Anna superius ore quidem tacuit, et tamen tot sui desiderii voces emisit. Sicut scriptum est: « Porro Anna loquebatur in corde suo, tantumque labia illius movebantur. » Hinc Dominus in Evangelio dicit: « Intra in cubiculum tuum et, clauso ostio, ora Patrem tuum, et Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi (Matth. vi). » Clauso quippe ostio, petit in cubiculo, qui tacenti ore in conspectu supernæ pietatis fundit affectum mentis. Et vox auditur in abscondito, cum per sancta desideria silenter exauditur. Unde dicitur: « Desiderium pauperum exaudivit Dominus. » Et quia Anna ita Dominum postulavit, exaudiri pro filio promeruit. « Quæ concepit et peperit filium, vocavitque nomen ejus Samuel, eo quod a Domino postulasset eum (Psal. 11). » Sic nimirum sancta Ecclesia orans per naturalem intellectum, gratiam fidei et mysterium incarnationis, corde concepit, et ore confessionis gignere promeruit. Nam, juxta Apostolum: « Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem (Rom. x). » Hinc est quod ad Cornelium angelus ait: « Cornelii, exaudite sunt orationes tuæ, et elemosynæ tuæ in conspectu Dei (Act. x), » etc. — « Quem filium » vocavit (inquit) Samuelem. » Samuel, qui interpretatur nomen ejus Deus, Annæ videlicet primogenitus et prophetiæ gratia decoratus, quis alius intelligendus est, nisi Dominicus homo, Dominus scilicet ac Redemptor noster? De ipso enim scriptum est: « Omnipotens ipse veniet et salvabit nos (Isa. xxxv). » Ipse etiam propheta dictus est, juxta quod Moyses ait: « Prophetam suscitabit Dominus Deus, tanquam

A melpsum audietis (Deut. xviii; Act. 13, 7), et reliquis denique ipso de semetipso dicit: « Non est propheta sine honore, nisi in patria sua (Matth. 13). » Cui itaque Samuelis valde congruit interpretatio nominis, quia ipsum Deum et hominem confitetur omnis Ecclesia. De qua subnectitur:

« Et adduxit eum secum, postquam ablauctaverat, » in vitulis tribus, et tribus modis farinæ, et amphora vini, et adduxit eum in domum Domini in Silo. » Bone ait: « Postquam ablauctaverat, » quia videlicet Anna, id est sancta Ecclesia ex nationibus. De quibus Dominus ait: « Et alias oves habeo que non sunt ex hoc ovili, et illas oportet me adducere, et vocem meam audient (Joan. x). » Prius laete enstrivit filium, quem corde concepit per fidem, id est si pluri intellectu in suis auditoribus. De quo Paulus apostolus ait: « Lac vobis potum dedi, non cenam (I Cor. 11). » Scilicet quia mysterium incarnationis et crucis et præcepit et prædicavit. Unde idem egregius prædicator iterum dicit: « Nihil me judicari scire inter vos, nisi Christum Dominum Jesum, et hunc crucifixum: Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam (I Cor. 1). » Et recte « in vitulis tribus. » Tres enim vituli, tria, ut nobis tradidit est, tempora significant. Ante legem videlicet, sub exemplis patriarcharum, et sub lege, sub dictis prophetarum cilioet, quibus præfiguratus est Dominus, et eum expectabat Ecclesia et ideo tristabatur, quia gratiam incarnationis nondum habebat. In tertio tempore gratiæ, eo apparente, jam et fidem percipit credendo, et prædicationem quodammodo presentavit, quia manifeste se credidit. Unde et sequitur, « et in tribus modis farinæ. » Per tres modis farinæ, tres virtutes in unitate fidei compactas accipere debemus, fidem videlicet, et spem, et charitatem, quas perfectas obtulit Ecclesia; seu tres modis farinæ, tres accipiuntur filii Noe, quos plures credens Ecclesia perduxit ad fidem, atque Deo obtulit confitendo. Nonnulli etiam in farina modiorum, corpus Domini accipiant: et in amphora vini, sanguinis mysterium ipsius, quæ mysteria quotidie celebrat Ecclesia offerendo, et sumit ore ad imitandum. Hæc sunt enim dona quæ pro puero offert Ecclesia gentium, ut ostendat se puerum gennisse, id est, percipisse se veraciter perfectam fidem Christi, et eam se operibus demonstrare velle. « Et adduxit eum in Silo in domum Domini. » Quia cum eadem perfecta fide mysterii incarnationis Christi, et crucis trophæi, junxit se primitivæ Ecclesiæ ex Synagoga Judæorum, quæ domus Dei dicta fuerat. De qua dictum est: « Domum tuam decoret sanctitudo (Psal. cxxii). » Dicamus et aliter secundum opiniones aliquorum. Nam quod ait: « Adduxit eum secum postquam ablauctaverat, in vitulis tribus, et tribus modis farinæ, » in Hebræo, ut aiunt, non *tribus modis*, sed *modo farinæ haberi* dicunt, et apud Latinos scriptorum vitio putant depravatum, et non contra legis præceptum tres modios obtulisse: quia ibi præcipitur, et mensæ primo offerrent simile oleo consperse tres decius:

per singulos vitulos, duas decimas per arietem, unam decimam per agnam. Hæc vero decima, decima pars erat ephi : unde datur intelligi, quod non poterit tres modios farinae cum tribus vitulis offerre, sed novena decimas, quibus secundum Hebraicam mensuram unus efficitur ephi. Cæterum allegorice, quod nobilit illum ducere ad domum Domini antequam ablaclaretur, significat matrem Ecclesiam quemlibet filiorum suorum non ante ad sacerdotium provehere, quam illum a lacte infantia et parvitate sensus educatum, effecerit capax spiritualis doctrinae. « Omnis enim, ut ait Apostolus, qui lactis est particeps, expertus est justitiæ sermonum (Hebr. v). » Offert cum in tribus vitulis, et modio farinae, et amphora vini, hoc est in sacrificio piæ confessionis, in exercitio bonæ operationis, et gratia sacræ eruditionis, et fide sanctæ Trinitatis pleniter instructum. Qui potest dicere eam propheta : « Reddemus Domino vitulos labiorum nostrorum (Osee, xiv), » et Jugiter in domo Dei permanens, offerat digne sacramentum corporis et sanguinis Domini. Sequitur

« Gravavit Anna, et ait : »

CAPUT II.

« Exsultavit cor meum in Domino, et exaltatum est cornu meum in Deo meo. » Hinc enim jam manifestissime Anna in cantico suo mutationem, sicut superius prædiximus, Veteris Testamenti, vel sacerdotii, in Novum Testamentum vel sacerdotium, qui est Christus, prophetare videtur : quanquam nonnulli non prophetasse dicant, sed tantummodo propter filium impetratum, Deum exultanti prædicatione laudasse. Quid ergo sibi vult quod ait, « arcus fortium superatus est, et infirmi accincti sunt fortitudine, et repleti prius pro panibus se locaverunt, et famelle saturati sunt. Donec sterilis peperit septem, et quæ multos habebat filios, infirmata est. » Numquid ipsa peperit septem quamvis sterills fuerit, unicum habebat quando ista dicebat, sed nec postea septem peperit, sive sex, quibus septimus esset Samael, sed tres mares et duas feminas. Deinde in illo populo cum adhuc nemo regnaret, quod extremo posuit, dat virtutem regibus, et exaltabit cornu Christi sui. Unde dicebat, si non prophetabat? Coniicescant ergo Judæi, taceant multi, qui hoc juxta historiam pro accepto filio dictum putant. Dicat Anna prophetando, prospiciens in se fecunditatem Ecclesie dicat. Dicat etiam Ecclesia Christi, civitas regis magni gratia plena, prole fecunda, dicat : « Exsultavit cor meum in Domino. » Cor enim sanctæ Ecclesie non in rebus transitoriis exultat : quia potest quis gaudere in carnalibus, non gloriatur ex juvenilitate terrenarum rerum, sed in Domino ; juxta quod Paulus commonet dicens : « Qui gloriatur, in Domino gloriatur (I Cor. i). » Hinc enim in Canticis canticorum, ex voce electorum dicitur : « Exsultabimus et letabimur in te (Cant. i). » Ac si aperte dicatur : Non in nobis sed in te exsultabimus et letabimur, quia dum fortiores ad contemplanda sublimia pervenisse co-

ghoscimus, spem nos infirmi in te, de venia peccatorum, sumimus. Unde recte subinfertur, « Et exaltatum est cornu meum in Deo meo. » Quid igitur per cornu Ecclesie nisi regnum ipsius accipere debemus? Sicut enim cornu carnem excedit, ita regnum sanctæ Ecclesie adversa hujus mundi et desideria carnis transcendit. Sed hoc regnum in Domino exaltatum dicitur, quo ab ipso ubique sublimatur. Quod regnum primitiva Ecclesia intra fines Judææ angustatum habuit, sed jam dilatatum per gentes atque sublimatum habetur. Unde per prophetam ei dicitur : « Dilata locum tentorii tui, longos fac funiculos tuos, et clavos tuos consolida, et pelles tabernaculorum tuorum extende (Isa. liv). » Ad dexteram enim et ad sinistram penetrabis, et locum tuum gentes hæreditabunt. Quod per Apostolum dilatatum atque extensum est. Sed regnum Synagogæ Ecclesia gentium percepit, quæ de suis prædicatoribus gratulabunda in sequentibus loquitur, dicens : « Dilatatum est os meum super inimicos ejus. » Itaque Ecclesie prædicatorum sancti intelliguntur, quorum prædicatione vel fides dilatata est super inimicos ejus, quia videlicet excessit scientiam scribarum et hæreticorum, et maxime persecutorum, juxta quod per prophetam (Isa. liv) ei repromissum fuerat : « Et lingua resistantiam tibi in judicio superabis. » Non enim in angustiis pressurarum, juxta Apostolum (II Tim. ii), sermo Dei est alligatus, videlicet, quia lætata est Ecclesia in salutare Dei. Salutare Dei, Filium Dei dicit, de quo Simeon, suscipiens in ulnas, ovans, aiebat : « Nunc dimittis, Domine, servum tuum in pace, secundum verbum tuum : Quia viderunt oculi mei salutare tuum : Quod parasti, ante faciem omnium populorum (Luc. ii). » Et de quo patriarcha Jacob loquebatur, dicens : « Salutare tuum expectabo, Domine (Gen. xlix). » Cujus magnificentiam ac potentiam considerans, ait :

« Non est sanctus, ut est Dominus, neque enim est alius extra te, et non est fortis sicut Deus noster, » et reliqua. Bene dictum est : « Non est sanctus, ut est Dominus, » quia nullus ejus sanctitati se comparare valet. Distinctione utitur, ut dixit Dominus, sed nullus est sicut Dominus, sanctus et sanctificans, justus et justificans. Nam hoc considerabat Psalmista quando dicebat : « Quis in nubibus æquabitur Domino, aut quis similis Deo inter filios Dei (Psal. lxxxviii) ? » Unde et merito subinfertur : « Neque enim est alius extra te et non est fortis sicut Deus noster. » Quia nemo sit sanctus, nisi ab ipso sanctificatus fuerit. Et non solum sanctus, sed nec consistere valet, nec aliquam fortitudinem habere, nisi ab ipso perceperit. Hinc Paulus apostolus ait : « Quoniam in ipso vivimus, movemur, et sumus (Act. xvii). » Hinc suis discipulis ipsa Veritas ait : « Sine me nihil potestis facere (Joan. xv). » Et si sumi qui dicuntur dii multi et domini multi, nullus tamen eorum est, naturaliter id quod Deus est. Quid est enim umbra ad comparisonem corporis, et fumus ad comparisonem ignis? Hoc perpendens

Abraham, quando cum Domino loquebatur, dicit : « Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis et cinis? (Gen. xviii.) » In comparatione tantæ majestatis, cum dives esset, nihil aliud nisi cinerem et pulverem se esse cognovit. Quod scribæ et Pharisei, cæterique reproborum humana sapientes, considerare contemnunt. Unde de eis subjungitur :

« Nolite multiplicare loqui sublimia, gloriantes. Recedant vetera de ore vestro, » etc. Redarguit sancta Ecclesia Judæos et sapientes hujus sæculi, extollentes se contra scientiam Dei, ne superbe sapiant, nec prave de Deo sentiant, sed humilia et sapiant et loquantur. Scriptum namque est : « Dominus in cælo, et tu super terram (II Mach. xv.) » Ideo pauci sint sermones tui. Recedant, inquam, vetera legis de ore ipsorum, et cætera quæ ad veterem hominem pertinent, id est ad carnalem conversationem. Sed scientiam quæ ex Deo est, inquirere satagant, non sint humana et carnali scientia legis gloriantes, et non exeat vaniloquium de ore ipsorum, et sciant quia nemo potest habere, nisi ab ipso perceperit, scientiam veritatis : « quia ipse est scientiarum Dominus, et ipsi, necesse est, ut præparentur bonæ cogitationes. » Quia scriptum est : « Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum, et auferet se a cogitationibus, quæ sunt sine intellectu. Quoniam in malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis (Sap. 1.) » Et spiritus scrutatur etiam profunda Dei (I Cor. 11). Verum quia Judæi gloriantes in lege, altiora se quærentes, et nescientes quia Deus est scientiarum, et arbiter conscientiarum, et carnaliter sapientes, ita agere despexerunt, a fastu suæ superbix corruentes, humiliati sunt. Nam sequitur :

« Arcus fortium superatus est, et infirmi accincti sunt robore. » Arcus enim nomine, in sacro eloquio, aliquando dies judicii, juxta quod per Psalmistam dicitur : « Ostendisti populo tuo dura, potasti nos vino compunctionis. Dedisti metuentibus te significationem, ut fugiant a facie arcus (Psal. lxx.) » Aliquando vero sacra eloquia designantur, sicut per eundem Prophetam dicitur : « Arcum suum tetendit et paravit illum, et in ipso paravit vasa mortis (Psal. vii.) » etc. Aliquando autem malorum insidiæ, et intentiones figurantur perversorum, sicut in Psalmo legimus : « Intenderunt arcum suum, rem amaram (Psal. xxxvi.) » Unde et in hoc loco dicitur : « Arcus fortium superatus est. » Denique quia Judæi duritiam legis, velut cornua arcus corda Novi Testamenti, flectere noluerunt, sed carnaliter sapere, et prædicationem Salvatoris conati sunt suis perversis intentionibus superare, et prave de ipso sentire, atque Ecclesiam ipsius contemnere, et parare arcum suum rem amaram, et propterea dejecti sunt atque humiliati. Bene dictum est : « Arcus fortium superatus est. » Id est intentio Judæorum perversa, quia prave senserunt, ex Veteri Testamento prolata, in Novo infirmata est. Quia ex hoc quod carnaliter

A in lege gloriati sunt, et ea quodammodo defendere superbe voluerunt, infirmati sunt, et malum quod de pharetra sui livoris intendere voluerunt, in ipsos conversum est, juxta quod alibi scriptum est : « Conversi sunt in arcum pravum (Ps. lxxvii.) » Arcus enim a quo intenditur, ad ipsum convertitur : quia pravitas malignæ intentionis, quam de pharetra sui livoris exerere Judaica perfidia voluit, in eam conversa est, quia sua malitia infidelitatis damnata exstitit, et gratiam fortitudinis qua gloriabatur posse sine adjutorio divino humana sufficientia legem implere, amisit, et eandem gratiam valetudinis credentes, ex gentibus qui prius infirmi videbantur esse, Domino largiente, perceperunt, sicut subnectitur : « Et infirmi accincti sunt robore. » Videlicet populi gentium, qui de suis virtutibus nihil præsumentes, in Domini sunt justitia roborati. Ex quorum voce Psalmista loquitur dicens : « Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum (Psal. vi.) » Et iterum : « Miserere mei, Deus, miserere mei, quoniam in te confidit anima mea (Psal. lvi.) » Infirmus erat populus gentilis, quando alienus a testamento Dei fuerat. Hinc Salomon de eadem gentium infirmitate ait : « Lepusculus plebs invalida, quæ collocat in petra cubile suum (Prov. xxx.) » Plebs est invalida natio gentium fidelis, quæ in suis viribus nil fidens, sed in auxilio sui Redemptoris sperare didicit. Et hoc est illi in petra collocare cubile. « Petra autem, inquit Apostolus, erat Christus (I Cor. x.) » Cujus præsidio ut aversos vitet incursum, Domino dicere novit cum Psalmista : « Esto mihi in lapidem fortissimum, et in domum munitam, ut salves me (Psal. lxx.) » Unde bene de abjectione Judæorum et salute gentium subinfertur :

« Repleti prius pro panibus se locaverunt, et facti melici saturati sunt. » In Græco ita habetur : « Pleni panibus minorati sunt, et esurientes transierunt terram. » Repleti prius, seu pleni panibus Judæi intelliguntur, qui minorati sunt : quia videlicet credita sunt illis eloquia Dei, quæ per panes designantur, quibus satiari videbantur prius. Sed quia spiritaliter intelligere, nec etiam ipsum, qui de semetipso ait : « Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi (Joan. vi.) » recipere noluerunt qui multa beneficia signorum atque miraculorum eis contulit, et ingratus apparuit. Ideoque dum hi superbirent, et et terrena saperent, de majoribus minores effecti, pro eisdem panibus elocati, a propriis sedibus sunt evulsi. Quia dum carnaliter legem voluerunt defendere, et se subtraxerunt ne crederent in Salvatore, et in ipsis panibus, id est divinis eloquiis, terrena tantum sapere voluerunt, et locum, et gentem, et ipsa eloquia Dei perdiderunt, juxta quod Dominus eis comminatus est, dicens : « Auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus ejus (Matth. xxi.) » Hinc Apostoli aiunt : « Vobis quidem oportebat primum loqui verbum Dei, sed quia repulistis illud, et indignos vos judicastis æternæ vitæ, ex hoc ibimus ad gentes (Act. xiii.) » De

quibus subjungitur, « et famelici saturati sunt. » Famelici enim gentiles intelliguntur, qui prius esuriebant panem verbi Dei. Sed quia Judæi a propriis sedibus elocati sunt, et esuriam sustinere, juxta quod per prophetam olim dictum fuerat: « Mittam in vobis famem, non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Dei (Amos viii), » ex eodem cibo spiritualiter saturari cœperunt. Unde et in Græco ita habetur: « Et esurientes transierunt terram: » quia gentes, ad quas ipsa eloquia Dei transierunt, multum esuriendo, non terrena, ut Judæi, sed cœlestia sapuerunt. Hinc in libro beati Job scriptum est: « Cujus messem famelicus comedit, et ipsum rapiet armatus, et bibent sitiētes divitias ejus (Job. v). » Judaici enim populi messis, fuerant sacræ legis eloquia, ex quibus sapienter satiari debuerat, non comedit: quia legem quidem verbotenus tenuit, sed per fatuitatis fastidium, ab ejus intellectu jejunavit. Hujus ergo messem famelicus comedit, quia nimirum gentilis populus verba legis intelligendo edidit, a quibus Judaica plebs sine intellectu laboravit. Hos famelicos fidei Dominus prævidit, cum per Evangelium dixit: « Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur (Matth. v). » Sed quia Judaicus populus messem perdidit, recte subjungitur qualiter ipse periit, dum dicitur: « Et ipsum rapiet armatus. » Antiquus hostis Judaicum populum armatus rapuit, quia in eum vitam fidei, fraudulentæ suggestionis jaculis exstinxit, ut unde se inhærere Deo crederet, inde ejus ordinatione repugnaret. De quo et dicitur: « Et bibent sitiētes divitias ejus. » Hujus enim sitiētes divitias bibunt, quia fluentis sacræ locutionis, quæ Judaicus populus in superbiæ ostentatione possederat, conversæ gentilium mentes irrigantur. De quibus benedicitur: « Donec sterilis peperit plurimos, et quæ multos habebat filios infirmata est. » In Hebræo et Septuaginta non *plurimi*, sed *septem* leguntur: unde Judæi deliramenta fingunt, videlicet quod nato Samuele iniqui mortuus sit filius primogenitus Phenennæ, et singulis Annæ filiis nascentibus, singuli filii Phenennæ mortui sint. Sed quia stare non potest, prætermittimus, et ad intellectum altiorem properabimus. Nam et in Græco, ut aiunt, ita legitur: « Sterilis peperit septem, et multa in filiis infirmata est. » Sterilis enim quæ plurimos, sive septem peperit, Ecclesia ex gentibus intelligitur, quæ multos filios per fontem baptismatis, et donum Spiritus sancti, qui septiformis dicitur propter septenariam operationem sui, id est sapientiæ et intellectus, consilii, et fortitudinis, scientiæ, et pietatis, et timoris Dei gignere non cessat. Quæ prius sterilis erat in gentibus, sed nunc secunda gratulatur in Domino, juxta quod olim Isaias prædixerat: « Lætabitur deserta et inuia, et exsultabit solitudo, et florebit quasi liliū (Isa. xxxv). » Ista enim prius deserta ac solitudo peperit septem. Septenario quippe numero unitas ac universitas perfectionis solet demonstrari, eo quod primo impari, et primo

PATROL. CXV.

A pari, id est ternario et quaternario numero tanquam ex diverso, unitas tota conficitur. Et ideo per ipsum figurantur universi, quos in unitate fidei sancta Ecclesia per quatuor partes mundi Domino genuit. De ipsa iterum per eundem prophetam dicitur: « Lætare, sterilis, quæ non paris: erumpe et clama, quæ non parturis, quoniam multi filii desertæ, magis quam ejus quæ habet virum (Galat. iv). » Deserta diu fuit a sancto Spiritu gentium mater Ecclesia. Nec habuit filios ante gratiam regenerationis, quæ postea gentes et populos, Deo in se, ut diximus, operante, generavit: unde subjungitur, « magis quam ejus quæ habet virum. » Hoc est Synagoga quæ velut jugo viri, ita legis onere premebatur. Aut certe referendum est, quæ antequam eiceretur virum se habere credebat, sed postquam abjecta est et virum perdidit, Ecclesia fecunda fuit. Hinc per Salomonem dicitur: « Florebit amygdalum, impinguabitur locusta, dissipabitur capparitis (Ecccl. xii). » Amygdalum quippe florem prius cunctis arboribus ostendit; et quid in flore amygdalli, nisi sanctæ Ecclesiæ primordia designantur? quæ in prædicatoribus suis, primitivos virtutum flores aperuit, et ad inferenda poma bonorum operum venturos sanctos, quasi arbusta sequentia prævenit, in qua mox est locusta impinguata, gratia cœlesti infusa: sed statim capparitis dissipatur, quia dum gratia gentilitatem attingit, Judæa in sua sterilitate remanens, bene vivendi ordinem amisit. De qua adhuc subditur: « Et quæ multos habebat filios, infirmata est. » Scilicet Synagoga Judæorum, et terrena Jerusalem, quæ multos filios carnaliter per legem edere videbatur, quæ quia vivificantem Spiritum recipere noluit, in occidente littera infirmata est de qua Paulus apostolus ait: « Littera occidit, spiritus autem vivificat (II Cor. iii). » Et quia superficiem litteræ sequi voluit, spiritalem intelligentiam in incredulis amisit, et infirma permansit: quod in Evangelio præfiguratum est, ubi Petrus auriculam servi principis sacerdotum amputavit (Luc. xxii). Quia videlicet populus Judæorum principis sacerdotum indebito mancipatus obsequio, adeo ut suasu illorum Barrabam dimitti, Jesum vero peterent crucifigi (Matth. xxvii). In Domini passione dexteram auriculam, id est spiritalem legis intelligentiam perdidit, ut totam litteræ intelligentiam audiat in sinistra.

D Hinc in Canticis canticorum sponsus Ecclesiæ, quam mysterio Crucis redemit, ex infidelitate Synagoge loquitur, dicens: « Sub arbore malo suscitavi te (Cant. viii), » et reliqua; ac si dixisset: Sub arbore crucis a perpetua morte liberavi te. Sed « ibi corrupta est mater tua, ibi violata est genitrix tua, » id est major pars plebis, me negando et Barrabam eligendo, a me reprobata est atque infirmata. De qua recte subinfertur:

« Dominus mortificat et vivificat, deducit ad inferos et reducit. » Mortificat multam in filiis Synagoga scilicet, vivificat sterilem, Ecclesiam gentium. Quamvis possit commodius intelligi eosdem vivificare, quos mortificaverit, idem repetit dicendo;

« Deducit ad inferos et reducit. » Hoc est quod Apostolus ait : « Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo (Col. v). » Et iterum : « Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite (Ibid.), » et reliqua. Sed nunquid eosdem deduxit ad inferos et reduxit? Sed hoc in capite Ecclesiæ, id est Christo, cujus membra sunt fideles, absque ulla controversia potest accipi, cum quo vitam nostram Apostolus dixit absconditam. Ipse descendit ad inferos, et non est anima ejus in inferno derelicta, sed cito resurrexit a mortuis et reduxit eo Pater ad semetipsum (Psal. xv). De quo inferendo dicitur

« Dominus pauperem facit et dicat, humiliat et « sublimat. » Manifesta est historia cum hoc nobis certissimum est, videlicet quia humiliat superbos, et exaltat humiles (Luc. i). Sed altiori intelligentia de Domino potest accipi, qui propter nos pauper factus est voluntate Patris : quia sic Deus dilexit mundum, ut ipsum Unigenitum daret pro nobis (Joan. iii). Sicut Paulus ait : « Qui proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum (Rom. viii). » Imo etiam et sua voluntate, ut nos sua paupertate, et hic divites faceret in fide, et illic hæredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se. Ipse enim ditatus est magnificentia majestatis, « quia in ipso habitavit omnis plenitudo divinitatis corporaliter (Col. ii). » De ipso etiam Isaias ait : « Requievit super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientiæ et intellectus, Spiritus consilii et fortitudinis, Spiritus scientiæ et pietatis, replevit eum Spiritus timoris Domini (Isa. ii). » Ipse etiam humiliatus est propter nos atque sublimatus, sicut Apostolus ait : « Christus factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis (Phil. ii). » Ecce audivimus ejus humilitatem, audiamus et sublimitatem. « Propter quod et Deus illum exaltavit, et donavit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, et infernorum (Ibid.). » De cujus etiam sublimitate subjungitur :

« Suscitans de pulvere egenum et de stercore « erigens pauperem. » Pater videlicet de terræ pulvere Filium tam cito suscitavit, juxta quod ipse per Psalmistam postulat, dicens : « Resuscita me et retribuam eis, ut caro ejus non videret corruptionem (Psal. xl), » secundum quod per eundem Psalmistam dicitur : « Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem (Psal. iv). » Ipse etiam, sicut supra dictum est, cum pauper apparuisset, atque egenus in carne ut supra paupertate atque humilitate superaret diabolum superbum, qui rex dicitur super omnes filios superbix, tamen majestas Dei Patris, de stercore eum sublimavit ineffabiliter, et hoc quare? Quæris quare? Audi quare : « Ut sedeat, » inquit, « cum principibus et solium gloriæ teneat (Matth. xix). » Principes, sancti apostoli intelliguntur, qui sedebunt cum Christo super duodecim sedes. Sed

Dominus solium gloriæ retinet non solum videlicet in aequalitate Patris, sedendo ad dexteram majestatis : juxta quod Apostolus dicit : « Sedet ad dexteram majestatis in excelsis (Hebr. i); » Tanto melior angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditavit, verumetiam solium gloriæ tenebit secundum quod ipse ait : « Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio (Joan. v). » Ipse enim in gloria Patris sui venturus est ad judicium, cum angelis et archangelis, cum thronis et dominationibus, et sedebit in sede gloriæ majestatis suæ, judicans orbem in æquitate (Marc. viii). « Sedebunt etiam et principes super duodecim sedes, judicantes duodecim tribus Israel (Matth. xix). » Hinc Isaias dicit : « Dominus ad judicium veniet cum senioribus populi sui (Isa. iii). » Hinc Salomon ait : « Nobilis in portis vir ejus, quando sederit cum senatoribus (Prov. xxxi). » Nobilis ergo erit Dominus, vir sanctæ Ecclesiæ, in portis suæ civitatis, qui videbatur ignobilis, ante tribunal præsidis. Quia etiam nunc a multis contemnendus putatur, quia ubi sæculi finis advenerit, ubi patriæ cœlestis ingressum aperuerit electis, jam cunctis parebit sublimis. Et solium gloriæ tenebit sine fine, quia regni ejus non erit finis (Luc. i). Nam sequitur : « Quia ipse dominabitur a mari usque ad mare (Psal. lxxi), » etc. « Domini enim sunt cardines terræ, et posuit super eos orbem. » Cardines terræ quatuor climata mundi intelliguntur, videlicet oriens, occidens, septentrio, atque meridies, super quæ posuit orbem, quia videlicet ubique dilatavit Ecclesiam suam. Hinc Psalmista ait : « Ab ortu solis usque ad occasum, laudabile nomen Domini (Psal. cxii). » Hinc iterum scriptum est : « A finibus terræ audivimus laudes justi (Isa. xxiv) : » Et iterum de sanctis prædicatoribus : « In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum (Psal. xviii). » Quamquam cardines terræ, ut quibusdam placet, ipsi prædicatores intelligantur, super quorum fidem stabilita est Ecclesia. De quibus scriptum est : « Sub quo curvantur, qui portant orbem (Job. xix) » Ipsi quidem sunt qui alibi columnæ dicuntur, sicut scriptum est : « Columnæ cœli contremiscunt et pavent ad nutum ejus (Job. xxvi), » videlicet sancti Ecclesiæ prædicatores, super quos fabricæ Ecclesiæ structura consurgit, sicut alia Scriptura testatur, dicens : « Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei (Apoc. iii). » Nam quisquis in Dei opere, recta intentione firmatur, columna in structura fabricæ spiritalis erigitur, ut in hoc templo, quod est Ecclesia positus, et utilitate prosit, et decore. Unde de sanctorum prædicatione subinfertur :

« Pedes sanctorum suorum servabit, et impii in « tenebris conticescent, quia non in fortitudine sua « roborabitur vir. » Licet pedes ipsi doctores designentur, sicut per Moysem dicitur : « Qui appropinquant pedibus suis accipiunt de doctrina illius quos Dominus inter scandala persecutorum servavit (Deut. xxxii). » Verumtamen pedes sanctorum in-

cessus actionis et ipsum opus prædicationis, accipere possumus, quod Dominus in viam justitiæ dirigit. De quibus Dominus ipsis prædicatoribus ait : « In quamcunque domum vel civitatem intraveritis, et non receperint vos, exeuntes de civitate, excutite pulverem de pedibus vestris (*Math. x; Marc. vi.*) » Pulvis enim levitas est terrenæ cogitationis, a quo ipsi etiam summi prædicatores immaunes esse nequeunt, cum pro auditoribus suis solliciti salubribus curis incessanter intendunt, et quasi per itinera mundi imo vix calcaneo terræ pulverem lingant, sed hunc pulverem levitalis quotidie per effusionem doctores abluere festinant lacrymarum. Hinc est quod in Canticis canticorum cum Ecclesia ad officium prædicationis surgere præciperetur, sponso respondit, dicens : « Exspoliavi me tunica mea, quomodo induar illa? Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos (*Cant. vi.*)? » Ac si aperte dicat : Deserui negotia sæcularia tui causa, quomodo repetam illa? Etiam secreta compunctionibus, fletibus ablui, quidquid in incessu prædicationis, et in cogitationibus terrenis reliqui, quomodo immundis sordibus iterum polluar? Sed licet hoc pertimescant electi, pedes eorum a Deo servantur, ut in nulla facie hæreticæ pravitatis fœdentur neque ad pravum aliquod opus dilabantur unde sanctis animabus per Ezechielem dicitur : « Pedes eorum pedes recti (*Ezech. i.*) » Pedes sanctorum pedes recti dicuntur, quia eorum opera ad sequendam iniquitatem non sunt retorta; quia inter fluctus hujus sæculi servantur a Domino. Sed dum illi servantur, impie et contrario qui eorum prædicationibus contrarii fuerunt, in tenebris contumescunt, scilicet : Judæi, qui tenebris infidelitatis et ignorantie involvuntur, et lumen veritatis contemplari non merentur, dum sine divino adjutorio sibi posse sufficere crediderunt, unde et sequitur. « Quia non in fortitudine sua roborabitur vir. » Videlicet propria, sed virtute divina potens est vir, id est gentilis populus; vel potest generaliter intelligi, quia nullus suis viribus bona operari valet, nec diabolo resistere, imo si se contra Dominum erigere tentaverit, bonum si quod habere videtur amittit, quod in ipso primo angelo, et postea in homine demonstratum est. Scriptum namque est : « Non gloriatur prudens in prudentia sua, nec sapiens in sapientia sua, nec dives in divitiis suis : sed qui gloriatur, in Domino gloriatur (*Jer. ix.*) » Hinc iterum alibi dicitur : « Perdam sapientiam sapientum, et prudentiam prudentium reprobabo (*I Cor. i.*) » Quod evidentissime ostensum est in Judæis, de quibus subditur :

« Dominum formidabunt adversarii ejus, et super ipsos in cœlis tonabit. » Domini namque adversarii, idem Judæi intelliguntur, qui dixerunt : « Mittamus lignum in panem ejus, et eradamus eum de terra viventium, et nomen ejus non memoretur amplius (*Isa. xi.*) » Inde est quod postea clamaverunt, dicentes : « Crucifige, crucifige eum (*Joan. xix.*) » Super hos enim (ut quibusdam videtur) adversarios, de cœlis

A. Dominus tonavit, quando per apostolos perfracta eorum corda terruit. Cœlorum igitur nomine, ipsi apostoli intelliguntur, de quibus per Psalmistam dicitur : « Cœli enarrant gloriam Dei (*Psal. xviii.*) » Per tonitrua vero, comminationes miraculorum, et terrores signorum accipiuntur, quæ expleta sunt quando apostoli cœperunt in die Pentecostes variis linguis loqui magna Dei, quando Spiritus sanctus in ignis visione super eos apparuit. Et Petro prædicante, Judæi tanquam tonitru percussi, compuncti dixerunt : « Viri fratres, quid faciemus? » Tunc Petrus apostolus ait : « Pœnitentini igitur, et baptizetur unusquisque vestrum, et deleantur vestra peccata (*Act. ii.*) » Hinc in Apocalypsi scriptum est : « Et de throno procedebant fulgura et voces et tonitrua (*Apoc. iv.*) » hoc est quod Marcus ait : « Illi autem profecti prædicaverunt ubique Domino cooperante, et sermonem confirmante, sequentibus signis. » Quibus scilicet tonantibus exterriti sunt inimici, ex quibus multi conversi sunt ad fidem; juxta quod Lucas ait : « Et multa turba sacerdotum obediebat fidei; » per hos etenim cœles imo per nubes, quas Spiritu sancto replevit, cum ascendisset in cœlum, super adversarios intonavit : quanquam de futuro judicio nonnulli velint intelligi, ubi infideles Judæi qui suam hic voluerant statuere justitiam, gloriantes de observantia legis, sine fide Christi, justitiæ ejus noluerunt esse subjecti : judicandi sunt, non solum a Domino quem contempserunt, verum etiam ab Apostolis qui cœli nomine intelliguntur, damnandi sunt sicut Dominus ait : « Sedebitis super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel (*Math. xix.*) » Hinc ad eosdem Judæos Dominus dicit : « Si ego in principe dæmoniorum ejicio dæmonia, filii vestri in quo ejiciunt? ideo judices vestri erunt (*Math. xii.*) » Hinc etiam per prophetam dicitur : « Vocabit Dominus judicium ad ignem et devorabit abyssum multam, et comedet partem domus (*Amos, vii.*) » Judicium quippe ad ignem vocabitur, cum in judicio justitiæ sententiæ ad pœnam jam æternæ concremationis ostenditur; et abyssum devorabit, quia iniquas atque incomprehensibiles hominum mentes concremabit, quæ nunc se hominibus etiam sub signorum miraculis occultant, qui in judicio dicturi sunt : « Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus (*Math. vii.*)? » et reliqua. Sed tunc audient a Domino : « Discedite a me, operarii iniquitatis, nescio qui estis. » Cum his etiam pars domus comedetur, quia Judæos gloriantes de suæ cæremoniis legis atque de electorum numero se esse jactantes, unde et dixerunt. « Nos patrem habemus Abraham (*Joan. viii.*) » qui olim domus Dei dicti sunt, tunc gehennæ flamma concremabit. Unde non immerito de utrisque sequitur : « Dominus judicabit fines terræ. » Quod quamvis juxta historiam possit intelligi, quia ipse judicat omnes fines terræ. Juxta quod per Psalmistam dicitur : « Quia in manu ejus omnes fines terræ (*Psal. xciv.*) » videlicet sua potestate cuncta decernens, tamen de futuro, ut

diximus, accipitur iudicio ubi juxta retributio futura est a Domino super filios Adæ, ubi juxta Apostolum: « Omnes oportet presentari ante tribunal ipsius, ut reddat unusquisque rationem prout gessit se (II Cor. v.) » Unde et Psalmista: « Reddet unicuique secundum opera sua (Psal. LXI). » Tunc scilicet quando congregabuntur ante eum omnes gentes et segregabit omnes ab invicem, tanquam segregat pastor oves ab hædis (Matth. xxv). Hinc per Prophetam dicitur: « Paravit in iudicio thronum suum, et ipse judicabit orbem terræ in æquitate, judicabit populos in justitia (Psal. ix). » Ipse utique Dominus Christus qui adversarios suos, ac eorum injustitia, hic patiendo pertulit, ibi impiis veraciter dicitur demonstrare justitiam. Orbem terræ, sanctos viros debemus accipere, qui de universali Ecclesia quasi de coronæ circulo congregantur. Isti in æquitate judicandi sunt, quibus propter fidei et humilitatis suæ honorem, misericordia copiosa præstabitur, qui audituri sunt: « Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum (Matth. xxv), etc. » Populi autem debent accipi peccatores, qui operibus diabolicis non videntur exuti; isti cum justitia judicandi sunt, quia pro factorum suorum scelere damnabuntur, quibus dicendum est: « Ite, maledicti, in ignem æternum. » Sic duobus nominibus æquitatis et justitiæ, qualitatem illam iudicii, mirabili brevitate descripsit. In quo iudicio, ut diximus, iniqui Judæi acris damnabuntur, quia Dominus judicabit fines terræ. Cæterum quantum ad moralem pertinet intelligentiam, fines terræ extrema hominum atque intentiones designantur, quæ Dominus judicare dicitur. Ipse quidem pius Conditor noster, facturam suam non deserens, mala hominum et per suam patientiam tolerat, et per eorum quandoque conversionem relaxat. Cum duras atque insensibiles mentes respicit, modo eas minis, modo verberibus, modo revelationibus terret, ut quæ pessima securitate duruerant, salubri timore mollescant. Scit enim Dominus, quia extrema vitæ nostræ, plæus judicat: et idcirco electos suos in fine sollicitius purgat. Hinc est quod hic scriptum est: « Dominus judicabit fines terræ, » quia tanto ultimis nostris invigilat, quanto in ipsis initia sequentis pensat. Et quia nostra opera atque intentiones diversis modis, sicut dictum est, in extremitate examinat, bene dictum est, « Dominus judicabit fines terræ; » id est extrema hominis, quoniam non inde judicabuntur, quæ in melius vel in deterius medio tempore commutantur, sed in quibus extremis inventus fuerit qui judicabitur. Sequitur: « Et dabit imperium regi suo. » Dominus dat imperium regi suo, quia Deus Pater ubique potestatem dedit unigenito Filio suo: juxta quod Daniel in visione sua loquitur, dicens: « Aspiciebam in visione noctis, et ecce cum nubibus cœli, quasi filius hominis venit, et usque ad Antiquum dierum pervenit et in conspectu ejus obtulerunt eum, et dedit ei potestatem et honorem et regnum, et omnes populi, tribus et lingue, ipsi servient. Potestas ejus potestas æterna, quæ non auferetur, et regnum ejus regnum sempiternum, quod non corrumpetur (Dan. vii). » Hoc est quod Apostolus ait: « Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo humiliavit semetipsum, factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: Propter quod et Deus illum exaltavit, et donavit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur (Philip. ii), » et reliqua. Hinc Isaias ait: « Multiplicabitur ejus imperium, et pacis non erit finis (Isa. ix). » Super solium David, et super regnum ejus sedebit (Luc. i). » Hinc Angelus ad Mariam ait: « Dabit illi Dominus Deus sedem David patris sui, et regnabit in domo Jacob in æternum, et regni ejus non erit finis (Mich. iv). » De quo etiam bene ait « et dabit imperium regi suo, » ipsi videlicet Christo, cui tradidit Pater omnia in manus; seu dabit regi suo imperium, hoc est populo Christiano. Dat eis virtutem, quia super carnem, sicut reges, regnant: et in illo, qui propter eos fudit sanguinem suum, mundum vincunt. « Et sublimabit cornu Christi sui. » Quid per cornu Christi, nisi firmissimam ac celsam potentiam suam debemus intelligere, quæ cuncta supereminet de ipso: namque Zacharias loquitur, dicens: « Erexit cornu salutis nobis (Luc. i). » Ossa siquidem omnia, carne involuta sunt; cornu excedit carnem, et ideo cornu salutis regnum Salvatoris Christi vocatur, quod cuncta gaudia hujus sæculi superat, in cujus significatione, David vel Salomon, cornu olei sunt in regni gloriam consecrati. Verum, ut quibusdam placet, per imperium quod a Patre Filius accepit, specialiter Ecclesia tantummodo designatur. De quo per Psalmistam Pater loquitur, dicens: « Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam et possessionem tuam terminos terræ (Psal. ii). » Cujus terminos indicat, sicut superior dictum est: « Dominus judicabit fines terræ. » — « Pater non judicat quemquam, inquit in Evangelio, sed omne iudicium dedit Filio (Joan. v). » Et illud: « Potestatem dedit ei facere iudicium, quia Filius hominis est (Psal. ii). » De quo etiam alibi ipse Filius dicit: « Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus (Ibid.). » De quo etiam imperio annectit, dicens: « Et sublimabit cornu Christi sui. » Hoc ad corpus ejus, quod est Ecclesia, referri volunt. Omnes quippe unctos ejus chrismate recte christos possumus dicere, quod tamen totum cum suo capite, corpus, unus est Christus. Cujus Christi regnum, id est corporis sui, ipse Filius sublimavit, quantum ubique dilatavit, et in fide firmiter stabilivit, et regna mundi confregit, et superari ea fecit. Juxta quid per Psalmistam ait: « Et omnia cornua peccatorum confringam, » id est regna, « et exaltabuntur cornua justi (Psal. LXXIV). » Cornua justi, regnum est populi electi. His (quantum impolite, ut intelligere volumus, et mihi tra-

dita fuerant, inculcavimus qualiter Anna de Christo, A
atque de Ecclesia gentium, et repulsione Synagogæ
prophetaverat) expletis, Domino favente, ad alia tan-
dem stylum vertere conamur.

« Interea Samuel erat ministrans in templo Do-
mini accinctus ephod, » hoc est superhumerali
lineo, quod distat ab illo ephod, quo induebatur
pontifex; ex quatuor coloribus et concessum minori-
bus gradibus erat, ad utendum.

« Et tunicam parvam faciebat ei mater sua, » et
reliqua. Tunica enim parva, quam faciebat ei mater,
significat doctrinam facilem, quam induendi sunt
rudes animi credentium; qualibus Paulus dicit:
« Lac vobis potum dedi (I Cor. v), » et reliqua.
Superhumerali vero lineum significat castitatem
et continentiam cum bonis operibus. Quia quisquis B
divino ministerio fungi appetit, necesse est ut pri-
mum caste continenterque vivat, ac sic in bonis
operibus semetipsum exerceat.

« Porro filii Heli, et filii Belial, nescientes Do-
minum neque officium sacerdotum ad populum,
« sed quicumque immolasset victimam, veniebat
« puer sacerdotis dum coquerentur carnes, et ha-
« bebant fuscinulam tridentem in manu sua, et mit-
« tebat eam in lebetem, vel in caldarium, » et re-
liqua, usquequo ait, « Erat ergo peccatum puerorum
« grande nimis coram Domino, quia detrahebant
« omnes sacrificio Domini. » Hic enim nihil aliud
juxta anagen dicere possumus nisi secundum
moralem intelligentiam, quam solers sapientium
doctrina ethicam vocat, qualiter multi per appetitum
gulæ, et mucrone concupiscentiæ pereunt. Quorum
qualitates, ut liquidius lector cognoscere possit,
quinque modos, divinarum Scripturarum auctoritate
freti, describere conabimur, sicut Papa Gregorius
etiam suis dictis asseruit. Aliquando namque in-
digentiæ tempora prævenit, aliquando vero tempus
non prævenit, sed cibos lautiores quærit. Aliquando
quælibet, quæ sumenda sunt, præparari accuratius
expetit. Aliquando autem qualitate ciborum, tempori
congruit, sed in ipsa quantitate sumendi, mensuram
refectionis excedit. Nonnunquam vero abjectum est
quod desiderat, et tamen ipso æstu immensi desi-
derii deterius peccat. Mortis quippe sententiam pa-
tris ore Jonathan meruit, qui in gustu mellis con-
stitutum edendi tempus antecessit. Et Ægypto po-
pulus eductus in eremo occubuit, quia, despecto
manna, cibos carniū petiit, quos lautiores putavit.
Et prima (sicut hic textus historiæ edocet) filiorum
Heli culpa suborta est, quod ex eorum voto sacer-
dotis puer, non antiquo more coctas, vellet de sacri-
ficio et carnes accipere, sed crudas quæretet,
quas accuratius exhiberet. Et cum ad Jerusalem
dicitur: « Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ,
superbia, saturitas panis, et abundantia aquæ
(Ezech. vii), » aperte ostenditur, quod idcirco salu-
tem perdidit, quia cum superbiæ vitio mensuram
moderatæ refectionis excessit. Et primogenitorum
gloriam Esau amisit, quia magno æstu desiderii,

id est lenticulam, concupivit. Quan-
cum venditis etiam primogenitis prætulit, quo in
illam appetitu anhelaret, indicavit. Neque enim ci-
bus, sed appetitus in vitio est. Unde et lautiores
cibos plerumque sine culpa sumimus, et abjectiores
non sine reatu conscientiæ degustamus. Hic quippe
(quem diximus) Esau, primatum per lenticulam
perdidit, et Elias in eremo virtutem corporis carnes
edendo servavit. Unde et antiquus hostis quia non
cibum, sed cibi concupiscentiam esse causam dam-
nationis intellexit, et primum sibi hominem non
carne, sed pomo subdidit, et secundum non carne,
sed pane tentavit. Hinc est quod plerumque Adæ
culpa committitur etiam cum abjecta et vilia su-
muntur. Neque enim Adam solus, ut a vetito se-
pomo suspenderet, præceptum prohibitionis accepit:
nam cum alimenta quædam salutis nostræ Deus con-
traria indicat, ab his nos quasi per sententiam vetat.
Et cum concupiscentur noxia, attingimus profecto
quod aliud quam vetita degustamus? Ea itaque su-
menda sunt, quæ naturæ necessitas quærit, et non
quæ edendi libido suggerit. Nam si quis voluptatibus
gulæ ineffrenate deservire studuerit, ad foveam vi-
tiorum gravius prolabitur. Et etiam ab statu recti-
tudinis cadens, ad mortem animæ pertrahitur, et
bonum quod videtur habere amittit. Quod de his
filiis Heli in sequentibus demonstratur, qui præpter
libidinem gulæ ad majus peccatum sui cumulandum,
pervenerunt, ut dormirent cum mulieribus et trans-
gredi facerent populum Domini. Unde non solum
a sacerdotio ejecti sunt, sed etiam morte mulctati.
Nam sequitur:

« Heli autem senex erat valde, et audivit omnia
« quæ faciebant filii sui universo Israeli, et quo-
« modo dormiebant cum mulieribus, » etc. Quan-
quam simpliciter nonnulli super adulterio intelligi
velint, ut Josephus quoque dicit, mulieribus reli-
gionis causa convenientibus contumelias inferebant.
aliis quidem violentias facientes, aliis vero persua-
dentes donis. Nihilque eorum vita a tyrannide pes-
sima differrebat, quod et nostri doctores asserunt:
tamen dormisse eos dicunt Hebræi cum mulieribus
quæ observabant ad ostium tabernaculi eo quod post
menstrui tempus aut partus, non impleto secundum
legis præceptum sacrificio, suadebant eis ad viros
suos redire eisque adcommisceri. Et dormire ideo
dicuntur, quia eas dormire cum viris suis contra
legis præceptum faciebant. Unde idem Heli post
paulum ait:

« Non est enim bona fama quam ego audio, ut
« transgredi faciatis populum Domini. » Transgres-
sionem ergo populus faciebat, quia sacrificio non
rite peracto uxoribus suis jungebatur. Sicut enim
extorquebant carnes ab immolante, ita etiam extor-
quebant sacrificium ab offerente. Et idcirco sicut in
offerendis carnibus faciebant homines detrahere
sacrificio Domini, ita quoque nihilominus in con-
jungen is uxoribus transgredi faciebant populum.
Quam intelligentiam si quis sequi voluerit, suo ju-

diclo derelinquimus : nos priorem magis sequi de-
cerimus.

« Si peccaverit vir in virum, placari ei potest
« Deus; si autem in Deum peccaverit vir, quis ora-
« bit pro eo? » Non igitur eo modo in virum, quo in
Deum peccatur : quia in virum peccare peccatum
qualecunque est, leviorque remissio. In Deum vero
peccare, id est, ab ejus cultu recedere, impietatis
peccatum est, difficiliorque remissio. Et quoniam
cum in virum quis peccat, placato sibi viro, facit
sibi Deum placabilem; in Deum autem cum quis
peccat, quis orabit pro eo? Ac si dicatur : Per
quem, Deum sibi in quem peccavit propitium facere
potuerunt. Tamen non ita intelligendum est, quod
nulla venia speranda sit iis qui in divino officio
aliquid deliquerint, etiamsi digne poenitentiam ge-
rant, sed quod difficilior sit venia et major agenda
poenitentia iis qui in rebus Deo sacratis offendunt,
quam qui proximum suum in verbo vel in facto
aliquid læserit. Quia quanto major gloria, tanto
gravior sit offensa. Hic notandum est siquidem quia
præsullibus ac omnibus qui præsunt populo Chri-
stiano, considerandum est subtilius, qualiter filii
Heli divina sacrificia temerantes peccabant coram
Domino, et deridebant per eos multi sacrificium
Domini, unde et Heli sacerdos per eorum iniquita-
tem damnatus est, quod eos peccantes minus severa
animadversione flectebat. Et quidem coercuit, et
quidem corripuit, sed lenitate et mansuetudine pa-
tris, non severitate et auctoritate pontificis: qua
sententia discant sacerdotes (ut dicere cœpimus) C
quod non debeant propter ullos humanos favores,
aut commoda terrena iis quibus præsunt, in peccatis
quibus peccant in Deum, non solum assentire
et blandiri, sed nec lenitate, aut mansuetudine, imo
dura ac severa increpatione corrigere et emendare:
ne si tacuerint peccata filiorum, id est scelera popu-
lorum, ipsi pereant qui correcti non fuerant, et
qui præsunt pariter cum eis puniantur. Quod
quamvis sancti sunt, culpa tamen subditorum pro-
pter silentium et mollitiem invectionis, si non coer-
ceant, eis reputabitur. E regione namque si juxta
modum culpæ, dura invectione increpare studue-
rint, et antidoto suæ prædicationis, vulnera pecca-
torum curare non neglexerint, coronam æternæ
mercedis sciant se esse percepturos. Scriptum nam-
que est : « Qui converti fecerit peccatorem ab errore
viæ suæ, salvabit animam ejus a morte, et operiet
multitudinem peccatorum (Jac. v.) » Denique in Vete-
ri Testamento legimus, quod Phinees sacerdos
zelatus, ut furorem Domini placaret, peccantes co-
ram populo pugione transfixit, et propterea et no-
men et sacerdotium æternum sibi promeruit. Quod
quia Heli animadversione in filios peccatum vindic-
care noluit, non solum sacerdotium perdidit, sed
etiam morte mulctatus est, sicut diximus, et sacra
historia in sequentibus manifestissime ostendit.
Nam sequitur :

« Venit enim quidam propheta Domini ad Heli

« sacerdotem, et dixit ei : Hæc dicit Dominus;
« Nunquid non aperte revelatus sum domui patri-
« tui, cum esset in Ægypto? » Domum principis sui
Aaron dicit de cujus stirpe successit in sacerdotium.
Cui se revelatum Dominus dicit quando ait in Ægy-
pto : « Vade in occursum Moysi in desertum (Exod.
iv.) » Hic primum revelatus fuit ei Dominus, atque
ad obedientiam destinavit, et postea non solum ipse,
sed etiam omnes tribus in sacerdotem elegerunt.
Unde dicitur :

« Et elegi eum ex omnibus tribuibus Israel mihi
« in sacerdotem, ut ascenderet ad altare meum:
« et adoleret mihi incensum, et portaret ephod co-
« ram me. Et dedi domui patris tui omnia de sacri-
« ficiis filiorum Israel. Quare calce abjecistis victi-
« mam meam et munera mea quæ præcepi ut offer-
« rentur in templo et magis honorasti filios tuos
« quam me, ut comederetis primitias omnis sacrifi-
« cii populi mei Israel? Propterea, ait Dominus
« Deus Israel, loquens locutus sum, ut domus tua
« et domus patris tui ministraret in conspectu
« meo, usque in sempiternum. Nunc autem dicit
« Dominus : Absit hoc a me. Sed quicumque glori-
« ficaverit me, glorificabo eum. Qui autem con-
« temnunt me, erunt ignobiles. Ecce dies veniunt
« et præcidam brachium tuum domus patris tui, »
id est dignitatem et robur sacerdotii et summum sa-
cerdotem. Unde et dicitur : « Ut non sit senex in
domo tua, » id est, sacerdos magnus.

« Et videbis brachium æmulum tuum. » Emulus
domus Heli Sadoch exstitit, qui ejecto Abiathar a
Salomone sacerdotium suscepit : quanquam de Sa-
muel velint intelligi, sicut in Malachim legitur:
« Projecitque Salomon Abiathar ne esset sacerdos
Domini, ut impleretur verbum Domini quod locutus
est super domum Heli (III Reg. 11.) »

« Verumtamen non auferam penitus virum ex te
« ab altari meo, sed ut deficiant oculi tui, et ta-
« bescat anima tua. » Ideo Dominus non penitus
ablaturum virum ex domo Heli ab altari suo, dicit
ut semper de domo Heli esset in domo Domini vir
qui in dignitate sacerdotii alium substitutum et se
eadem dignitate privatum videns, ejus oculi defice-
rent et anima tabesceret præ invidiam mœrorum.
Mystice hæc propheta de mutatione sacerdotii, con-
est in Samuele completa, sed in Domino Jesu Chri-
sto exstitit adumbrata. Nam post Samuelem pro-
phetam, postea sacerdotes fuerunt de genere Aaron,
sicut Sadoch et Abiathar, regnante David, et alii
deinceps : antequam tempus veniret ex quo ista de
sacerdotio mutando, per Christum effici oportebat.
Nam cum diceret : « Loquens locutus sum, ut do-
mus tua et domus patris tui, » id est, Aaron, qui
primus sacerdos est institutus, de cujus progenie
cæteri sequerentur, « ministraret in conspectu meo
usque in sempiternum. Nunc autem dicit Dominus:
Absit hoc a me. Sed quicumque glorificaverit me,
glorificabo eum. Qui autem contemnunt me, erunt
ignobiles; » ecce isti sunt dies qui prænuntiati sunt;

jam enim venerunt : nullus enim sacerdos est secundum ordinem Aaron. Et quicumque ex ejus genere est homo, cum videt sacerdotium, imo sacrificium Christianorum, toto orbe pollere et se abjectum, deficiunt oculi ejus, et anima ejus defluit, pro nimietate mœroris. Unde et sequitur :

« Et suscitabo mihi sacerdotem fidelem secundum cor meum. » Quod ait Propheta ad Heli loquens ex persona Dei, « Et suscitabo mihi sacerdotem fidelem, qui juxta cor meum et animam meam faciet, et ædificabo ei domum fidelem, et ambulabit coram Christo meo cunctis diebus; » sub figura Samuelis de Domino Salvatore, summo videlicet ac vero pontifice, debet intelligi. Quia nimirum sicut Samuel defuncto Heli successit in sacerdotium, non de stirpe Aaron sed de alia Levi familia electus : fuit enim filius Elcana, filii Jeroham, filii Elie, filii Thau, filii Suph, filii Elcana, filii Joel, filii Azariæ, filii Sophoniæ, filii Taath, filii Aser, filii Asaph, filii Core, filii Isaar, filii Caath, filii Levi, filii Israel, ut verba dierum narrant; ita Mediator Dei et hominum, ut esset nobis pontifex non de Levi, sed de alia utique tribu, id est Juda, carnem sumpsit. Aliamque legaliter hostiam ipsam suam carnem obtulit Patri pro nobis. Aliosque de genere Aaron pontificatus sui reliquit hæredes filios, videlicet gratiæ Novi Testamenti : non tantum ex Judæis, sed de universa gentium natione collectos. Quod vere quasi humano more loquens Deus dicit : Qui juxta cor meum et animam meam faciet, de Samuele quidem recte potest intelligi quod in omnibus ejus voluntati sicut homo Dei, Deo paruerit. De Domino autem Salvatore potest etiam accipi altius : quia sicut Filius unigenitus paternorum in omnibus sit conscius arcanorum, juxta quod de seipso manifeste testatur, dicens : « Et a me ipso facio nihil, sed sicut decuit me Pater, hæc loquor (Joan. vi). » Et : « Qui me misit, mecum est, et non reliquit me solum : quia quæ placita sunt ei, facio semper (Joan. viii). » Cui domum fidelem ædificat Pater, quæ domus sanus nos, si fiduciam et gloriam spei usque in finem, firmam retineamus. Et hæc domus ambulabit coram Christo ejus, ipso videlicet summo pontifice, cunctis diebus, quia nimirum usque ad finem sæculi, sanctorum augmentatione membrorum Ecclesia sancta proficere nunquam cessabit : aliòquin quomodo de Samuele potest accipi, quod ædificata sit ei domus fidelis quæ coram Christo Domini, id est, ipso Samuele cunctis incederet diebus; cum legamus in sequentibus quod filii illius aversi de vitis ejus post avaritiam declinaverunt et perverterint iudicium, nisi forte domus ejus hoc loco plebem Israeliticam intelligamus, quæ cunctis diebus sacerdotii ejus Domino servierit? De qua scriptum est (I Reg. vii) : « Et requievit omnis Israel post Dominum. » Et paulo post : « Abstulerunt ergo filii Israel Baalim et Astaroth, et servierunt Domino soli. » Quod vero subditur :

« Futurum est autem ut quicumque remanserit in

A « domo tua, ut oretur pro eo et offerat nummum argenteum et tortam panis. » Non proprie de domo dicitur hujus Heli, sed illius Aaron, de quo genere etiam hucusque non desunt, qui veniant et convertantur. De quibus dicitur : « Reliquiæ secundum electionem gratiæ salvæ factæ sunt (Rom. xi). » De talibus enim reliquiis bene intelligitur quod dicitur : « Qui remanserit in domo tua, veniet ut oretur pro eo; » profecto qui credit in Christum sicut et temporibus apostolorum, et in præsentem tempore aliquantum solet impleri, et in fine mundi perfecte complebitur. Nam etsi pauci, tamen aliqui, quotidie ex Judæorum non tantum ex plebe sed ex sacerdotali stirpe ad Ecclesiam confugiunt. « Et cum intraverit plenitudo gentium, tunc omnis Israel salvus fiet (Ibid.). » Quicumque autem ex his salvus est, ipse enim qui remansurus esse dicitur, in domo perente sacerdotis Heli necesse est ad Ecclesiam confugiat, et offerat pro se sacerdoti Christiano nummum confessionis Dei devote quæ in symbolo continetur : brevem quidem verbo, sed virtute præcipuam. Constat argento claritatem verbi cœlestis, sicut splendorem sapientiæ spiritualis auro sæpe designari. Offerat et panem sacrificii salutaris abjectis carnibus legalium victimarum, dicatque : « Dimitte me, obsecro, ad unam partem sacerdotalem, » id est, ad ipsam plebem Christo sacerdote præclaram. Cui Petrus ait : « Vos enim genus electum, regale sacerdotium (I Petr. ii). » Quod autem addit, « ut comedam buccellam panis, » etiam ipsum sacrificii genus eleganter expressit. De quo dicit sacerdos ipse : « Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita (Joan. vi). » Quia enim dixerat superius dedisse cibos domui Aaron de victimis Veteris Testamenti, qui fuerant sacrificia Judæorum, ideo hic dixit postulandum ad comedendum buccellam panis, quod est de Novo Testamento sacrificium Christianorum.

CAPUT III.

« Puer autem Samuel ministrabat Domino coram Heli, et sermo Domini erat pretiosus. » Bene ait, « et sermo Domini erat pretiosus. » Pretiosus namque dicitur, quia perrarus erat, et per prophetam raro fiebat. Omne enim quod rarum est, pretiosum est, quia amplius desideratur. Unde et subjungitur : « In diebus illis non erat visio manifesta. » Quia videlicet prophetia non plene manifestabatur. Propter peccata enim populi, et eorum qui præfuerunt populo, jam non manifestabantur visiones, sicut patribus eorum. Ecce juxta historiam. Cæterum juxta spiritualem intelligentiam bene dicitur. « Puer autem Samuel ministrabat Domino coram Heli. » Quia unigenitus Filius Dei Patris, quem per Samuelem significari diximus, qui interpretatur nomen ejus Deus, in omnibus voluntatem Patris apparens in carne exhibuit. Sicut ipse ait : « Non veni facere voluntatem meam, sed ejus qui misit me (Joan. iv). » Unde bene agitur, « coram Heli, » quia sacerdotium Ju-

daorum mox noluit destruere, antequam verum sacerdotium appareret; unde et subjungitur, « et sermo ejus erat pretiosus, » quia prædicatio ejus fidelibus amabilis atque pretiosa erat, infidelibus vero despecta. De quibus per significationem subjungitur:

« Factum est ergo in die quadam, Heli jacebat in loco suo, et oculi ejus caligaverant, nec poterat « videre lucernam Dei antequam exstingeretur. » Præ nimia senectute oculi ejus caligaverant, nec poterat videre lucernam Dei, cum arderet in tabernaculo antequam lux diurna fieret, quando eadem extinguenda erat lucerna, sicut per Moysen præcipitur, ut eadem lucerna luceret usque mane, legibus Exodi (*Exod. xxvii*). Sive hoc significat, quod in cæcitate sua ipse Heli permaneret, donec funditus cum prole sua exstingeretur, hoc est, vita careret corporali. Mystice autem cæcitas Heli significat cæcitatem cordis Judæorum. Lucerna quippe Dei, Dominus noster intelligendus est. Scimus enim quia in lucerna testa exterius, et lumen interius est. Ipse namque per Prophetam dicit: « Exaruit velut testa virtus mea (*Psal. xxi*). » Quid per testam, nisi corpus ipsius accipitur? in qua testa lumen Divinitatis exstitit, et flamma virtutum atque miraculorum effulsit. Cujus utique virtutes atque miracula, principes seu sacerdotes Judæorum, dum credere contempserunt, veritatis lumen in eis exstinctum est. Et bene ait, « antequam exstingeretur, » quia nec fulgore miraculorum, quæ ab eo fulgebant, intelligere, nec doctrinam ejus corde intento capere potuerunt, donec ipsum sacerdotium simul cum templo et populo funditus everteretur. De quibus etiam adhuc in persona Heli dicitur: « Idcirco juravi domui Heli, quod non expietur iniquitas domus ejus victimis et muneribus, usque in æternum, » quia peccatum sacerdotum Judæorum quod in Christo admiserunt, videlicet quia non solum contempserunt, sed etiam crucifixerunt, victimis atque sacrificiis legalibus usque in sempiternum expiari non potest.

« Samuel autem dormiebat in templo Domini, ubi « erat arca Dei. Et vocavit Dominus Samuel. Qui « respondens, ait: Ecce ego, » et reliqua usquequo ait, « porro Samuel necdum sciebat Dominum, neque revelatus fuerat ei sermo Domini. » Quod ter Dominus Samuelem vocavit, præfigurabatur quod ipse puer futurus erat propheta, dux, et sacerdos. Nescire Dominum dicitur Samuel, quia prophetiæ mysterium necdum ei, vel sermo Domini revelatus fuerat. Nam communiter ut cæteri sciebat.

« Dixitque Dominus ad Samuel: Ecce ego facio « verbum in Israel: quod quicumque audierit, timent ambæ aures ejus. » Hoc in loco comminatio Dei est super Heli, et super domum ejus: eo quod in peccato filiorum Heli arca Dei caperetur, et Israel rueret, et ejus filii interirent, et domus Heli sacerdotio domus Domini privaretur; et ob id factum, audientium aures tinnirent stupore vehementi.

« Crevit autem Samuel, et Dominus erat cum eo, « et non cecidit ex omnibus verbis ejus in terram. »

A Quod dictum est de Samuele, postquam verba divini oraculi, quæ nocte acceperat, mane Heli retulit: « Et non cecidit ex omnibus verbis ejus in terram, » significat, quia nihil ex his quæ locutus est irritum fuit, sed omnia sunt rebus completa quæ dixit. Cadunt namque in terram verba supervacua, quæ pro nihilo habenda, et universorum sunt calcanda despectu. Sic et beatus Job dixit: « Et lux vultus mei non cadebat in terram (*Job. xxxix*). » Quia nimirum in tanta gravitate vultum tenere consueverat, ut nunquam contemptibili lætitia solveretur. Sed quotiescunque hilariorem se præsentibus exhiberet certa semper hoc causa utilitatis eorum faceret. De quo et annectitur:

« Et cognovit universus Israel, a Dan usque Bersabee, quod fidelis Samuel propheta esset Domini. » Per terminos terræ Judææ descriptos, universitatem plebis pariter comprehendit. Dan viculus est in quarto milliario a Paneade euntibus Tyrum, qui usque hodie terminus est Judææ provinciæ contra septentrionem. De quo et Jordanis flumen erumpens a loco sortitus est nomen. Bersabee similiter vicus est in tribu Judæ in tricesimo ab Hebron milliario, vergens ad austrum. « Et evenit sermo Samuelis universo Israeli. » Sermo enim ejus fuit ad universum Israel, quod percutiendi essent a Philisthæis propter peccata filiorum Heli. Et hoc ex divina revelatione clarescebat sibi fuisse revelatum, sicut rei probavit eventus, et ideo verus propheta prædicabatur.

CAPUT IV.

« Egressus est namque Israel obviam Philisthiim « in prælium, et castrametatus est juxta lapidem adjutorii. Porro Philisthiim venerunt in Aphec, et instruxerunt aciem contra Israel. Inito autem certamine, terga vertit Israel Philisthæis, et cæsa sunt « in illo certamine passim per agros, quasi quatuor « millia virorum. » Patet juxta litteram sensus, quia ista propter peccata filiorum Heli perpassi sunt filii Israel. Unde bene Aphec *furor novus*, sive *apprehendens* interpretatur, quod merito convenit rebus gestis. Qui enim iram Domini meruerunt ab hostibus apprehensi sunt. Verum juxta anagogen quid significet, breviter enucleandum est. Porro Israel, qui interpretatur *vir videns Deum* sive *fortis cum Deo*, significat credentes in Deum, Philisthiim vero, qui interpretantur *cadentes poculo*, immundos significant spiritus, qui poculo superbiæ inebriati, et ipsi de cælestibus ceciderunt, et multos quotidie hominum pervertere festinant, poculo suo malitiæ. Contra quos Israel, fideles scilicet, ne vicii immundis spiritibus cedant, sed ut superare possint, juxta lapidem adjutorii castrametantur. Lapis enim adjutorii legem significat Christi, ubi lapis versus Christus invenitur, de quo scriptum est: « Lapidem quem reprobaverunt ædificantes (*Psal. cxvii; Matth. xxi*), » etc. Juxta quem morantur fideles, ut Christum invenire possint, ac dicere, « Et nobis in lapidem adjutorii; et in petram refugii. » Et illud,

« Adjutorium nostrum in nomine Domini (*Psal.* cxxxiii). » Sed dum ipsi juxta lapidem versantur, id est, meditantur in lege Domini die ac nocte, ut salvatorem amplius invenire valeant adiutorem, Philisthiim in Aphec veniunt, et aciem contra Israel instruunt. Aphec quippe *furor novus* interpretatur. Et bene furor novus interpretatur, quia quo amplius fideles immundi spiritus divini legibus insistere conspiciunt, et spem suam in Christum collocare, eo acriora ac nova certamina felle suæ malitiæ abacti construere non cessant. Unde multos qui in suis virtutibus confidunt, et in humana sapientia gloriantur, aut legem (prouit Judæi sentiunt) carnaliter accipere cupiunt, et gratiam Evangelii contemnere non metuunt, immundi spiritus facile prosternunt. Nam sequitur : « Inito autem certamine, terga vertit

« Israel Philisthæis, et cæsa sunt in illo certamine passim per agros, quasi quatuor millia virorum. » Quatuor enim ista millia virorum in certamine Philistinorum quo congressi sunt filii Israel, videlicet credentes ex primitiva Ecclesia, perierunt, illi intelliguntur qui quatuor Evangelia recipere noluerunt. « Misit ergo populus in Silo, et tulerunt inde arcam fœderis Domini exercituum, sedentis super Cherubim. Et cognoverunt Philisthiim quod arca Domini venisset in castra. Timueruntque, dicentes : « Venit Deus in castra. » Arca enim quam filii Israel de Silo in prælium tulerunt, duo Testamenta significat, quæ fideles ex Judaico populo ad gentes transtulerunt. Quæ bene dicitur « Domini exercituum sedentis super Cherubim. » Cherubim namque *plenitudo scientiæ* interpretatur, quæ in duobus Testamentis invenitur, quanquam ad Christum referri possit, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ reconditi (*Col.* ii). Quæ Philisthiim audientes, videlicet sapientes istius sæculi, seu ipsi immundi spiritus (de quibus superius diximus) extremuerunt, scilicet quia coperunt Apostoli verbis pluerre, ex scientia utriusque Testamenti miraculis coruscare, et quasi tonitrua intonare, « clamore grandi, et personit terra » a voce prædicationis (*Act.* ii), et crediderunt se superandos.

« Ingemueruntque dicentes : Væ nobis ! Non enim fuit tanta exsultatio heri et nudius tertius. Væ nobis ! Quis nos salvabit de manu deorum sublimium istorum ? Pugnauerunt ergo Philisthiim, et cæsus est Israel, et fugit unusquisque in tabernaculum suum. » Et hic enim in hoc quod ab alienigenis arca capta dicitur, præfigurabat a gentibus duo Testamenta accipienda esse, quæ per arcam significari diximus.

« Duo quoque filii Heli mortui sunt, Ophni et Phinees. » Per Ophni enim, qui *discalceatus*; et per Phinees, qui dicitur *os mutum*, per quos significari diximus longe superius sacerdotium Judæorum, qui modo mortui referuntur, ipsius sacerdotii finis intelligitur. Qui bene postquam arca capta est, mortui referuntur : quia postquam duo Testamenta ad sapientes istius sæculi et gentiles pervenerunt, sa-

cerdotium Judæorum funditus finem accepit, et existentibus peccatis exterminatum est, et ipsi sacerdotes a gentibus interfecti sunt. Hinc ad Ezechielem Dominus ait : « Et tu, filii hominis, sume tibi gladium acutum radentem pilos, et assumes eum et duces per caput tuum et barbam tuam (*Ezech.* v), » etc. Quid per gladium acutum, nisi vastationem significat Judæorum, quæ sub Vespasiano et Tito facta est ? Quid vero per cesariem capitis et barbam, nisi omnem pulchritudinem et virilitatem ejusdem populi demonstrat ? Quæ omnia Judæi amittentes, quique ex ipsis fame ac pestilentia et gladio remanserunt, sub figura capillorum in cunctis gentibus quasi in omnem ventum dispersi sunt. Et ut manifestius juxta superiorem intelligentiam intelligatur, dicamus aliter. Ait enim : « Et tu, filii hominis, sume tibi gladium acutum radentem pilos, » etc. In hoc namque facto judicium Redemptoris exprimitur, qui in carne apparens caput rasis, quia Judaico sacerdotio præceptorum suorum sacramenta abstulit. Unde per decisos capillos, sacramentorum subtilitas ; per caput vero, summa sacerdotii designatur. Barbam rasis, quia regnum Israeliticum deserens, decorem virtutis amputavit.

« Currens autem vir de Benjamin, ait ad Heli : « Fugit Israel coram Philisthiim, et ruina magna facta est in populo. Insuper et duo filii tui mortui sunt, Ophni et Phinees ; et arca Dei capta est. « Cumque ille nominasset arcam Dei, cecidit de sella retrorsum juxta ostium, et, fractis cervicibus, mortuus est. » Sicut superius mors filiorum finem significat sacerdotii Judæorum, ita in hoc loco mors patris designat pontificatum Judæorum irreparabiliter prostratum, sedemque habere vacuum, et gloriam sacerdotii regniue extinctam, sicut superius paulo plenius exemplo inculcavimus. Et hoc est de sella retrorsum cecidisse et mortuum esse. Denique post extinctum sacerdotium ac sedem vastatam pontificatus Judæorum, carnalis etiam Synagoga, carnaliter illi adhærens, mox interiit. De cujus significatione subjungitur :

« Nurus autem ejus, uxor Phinees, prægnans erat vicinaque partui. Et audito nuntio quod capta esset arca Dei, et mortuus esset socer suus et vir suus, incurvavit se et peperit. Irruerant enim in eam dolores subiti, in ipso autem momento mortis ejus dixerunt ei qui stabant circa eam : Ne timere meas, quia filium peperisti, » etc. Omnia enim ad superiora tendunt. Nam, sicut diximus, nurus Heli, uxor Phinees, carnalem plebem Judaicam designabat, quæ carnali sacerdotio copulata, cum ipso finem accepit, atque divinitus interiit. Sed notandum est, quia non antea interiit antequam vivum parturiret. Ita et Synagoga Judæorum ex toto non interiit, antequam vivi ex ipsa nascerentur, id est ipsa primitiva Ecclesia, quæ ex ipsa plebe credit. Unde et merito consolationem non recipiens ab his quæ consolabatur, id est Synagoga desperans ab humilibus credentibus ait :

« Translata est gloria de Israel, quia capta est A
 « arca Dei. » Hoc est quod Dominus ait : « Aufere-
 tur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti
 fructus ejus (*Matth. xii*). » Unde notandum est, quia
 puerum vocavit Ichabod. Chabod enim *gloria*, Icha-
 bod vero *cecidit gloria* ad illos refertur qui ex Syn-
 agoga non credentes prodierunt, qui in decorem et
 gloriam esse poterant ipsi Synagogæ, si credere in
 Deum, et eorum prædicationibus voluissent. Et quia
 hoc agere contempserunt, gloriam eandem amise-
 runt : quia prædicatores sancti, eis contemptis, ad
 gentes pervenerunt. Unde et iisdem apostoli dicunt :
 « Vobis quidem oportebat primum loqui verbum
 Dei. Sed quia repulistis illud, et indignos vos judi-
 castis æternæ vitæ, ex hoc ibimus ad gentes (*Act.*
xiii). »

CAPUT V.

« Philisthiim autem tulerunt arcam Dei, et aspor-
 « taverunt eam a Lapide adjutorii in Azotum. Tu-
 « leruntque Philisthiim arcam Dei, et intulerunt eam
 « in templum Dagon, et statuerunt eam juxta Da-
 « gon. » Lapis adjutorii dicitur locus ille, in quo po-
 suit Samuel lapidem unum, inter Masphat et inter
 Sem. Azotusque et Azot dicitur, est una de quin-
 que civitatibus Allophylorum, interpretatur autem
incendium patris. Et bene incendium patris dicitur,
 ubi idolum Dagon consistebat, quia adventus arcæ
 Dei in Azotum incendium erat diaboli patris omnium
 Inimicorum. Dagon interpretatur *piscis tristitia*, si-
 gnificat hostem antiquum, qui in mari istius mundi C
 positus, devorat peccatores.

« Cumque surrexissent diluculo Azoti altera die,
 « ecce Dagon jacebat pronus in terra ante arcam
 « Domini, » et reliqua. Jam superius diximus quod
 arca duo significat Testamenta. Philisthiim vero in
 hoc loco gentiles præfigurantur. Sed dum arcam ad
 templum suum deferunt, Dagon illorum deus cor-
 ruit, atque duæ palmæ et caput absconduntur. Quid
 est enim hoc, quod dum arca juxta Dagon consti-
 tuitur, mox in terram prosternitur, nisi statim ut
 testamenta Dei ad gentes pervenerunt, confestim
 idola quæ deceptum possidebant orbem destructa
 sunt, omnisque error simulacrorum corrui, præ-
 sentiam Dei ferre non sustinens. Sed notandum est,
 quia hi qui arcam constituunt juxta Dagon, ut arca D
 Dei subdita illi fuisset, figuram gesserunt sapientium
 hujus mundi, qui testamenta Dei subdere voluerunt
 sub suorum scientia. Illi vero qui Dagon restitue-
 runt in locum suum, figuram gesserunt eorum qui
 defensores fuerunt idololatriæ cultus. Nam in ma-
 nibus Dagon præcisus opus idololatriæ amputatum,
 in capite vero ejus superbia diaboli abscondita signifi-
 cabatur, a quo initium peccati fuit. Quod vero in
 limine inveniuntur, gestum est, ut scilicet præfinitum
 suæ idololatriæ finem agnoscerent. Limen enim
 finem itineris significat, id est consummationem
 idoli. Seu limen significat fidem, per quam idolola-
 triæ cultus destructus est. Etiam illud pertinet ad

magnam significationem, in ipsa ruina Dagon sui,
 atque fractura illius, solum invenerunt fractis ejus
 omnibus membris dorsum. Dorsum quippe fugam
 significat, id est abolitionem idolorum. Quicunque
 enim fugiunt, persequentibus dorsum dant. Unde et
 de hostibus scriptum est : « Qui ponens eos dorsum
 (*Psal. xxvi*). » Ubi enim sunt idola ? perierunt, et si
 aliqua sunt remanentia ab aliquibus abscondunt, fu-
 giunt. Nam sequitur :

« Aggravata est autem manus Domini super Azo-
 « tos, et demolitus est eos, et percussit in secretiori
 « parte natium Azotum et fines ejus; » et quatuor
 reliquas civitates. Hic etiam figura prætenditur.
 Quod autem percussi sunt in posteriora hi qui ar-
 cam Dei captivaverunt, hac pœna significari vide-
 tur, quia si qui susceperint testamentum Dei, et po-
 steriorem vitam dilexerint, ex ipsis et pro ipsis,
 justissime justo judicio Dei in posteriora cruciaban-
 tur, quæ, sicut ait Apostolus, existimari debent sicut
 stercora (*Phil. iii*). Qui enim sic assumunt testamen-
 tum divinum, ut in posteriora respicientes veteri se
 vanitate non exuant, similes sunt hostibus illis qui
 arcam testamenti captivam juxta idola sua pose-
 runt. Et illa quidem vetera etiam nolentibus ce-
 dunt : quia « omnis caro fenem, et » *claritas* « ho-
 minis, ut flos feni. Aruit fenem, flos cecidit. » Arca
 « autem Domini manet in æternum (*Isa. xl*). » Se-
 cretum scilicet testamentum regnumque celorum,
 ubi est æternum Dei verbum.

CAPUT VI.

« Fuit ergo arca Domini in regione Philistinorum
 « septem mensibus. » Hoc enim tempus propter
 universitatem temporum quæ septenario numero dis-
 currit significat Testamentum Domini usque ad con-
 summationem sæculi in gentibus permansurum. De-
 inde sequitur qualiter inito consilio, quinque ~~annos~~
 aureos, juxta numerum civitatum suarum, obtule-
 runt arcæ. Patet enim litteræ sensus, tamen aliquid
 significationis habet : quia quosdam significat qui
 post idola pœnitentiam gerunt. Illi enim aureos ~~annos~~
 atque mures aureos, ad arcam Domini offerunt, qui
 per flagella agnita virtute ejus, pro transactis peccatis,
 et idolorum cultura pœnitentiam gerentes, per
 veram confessionem Deo gloriam reddunt. Et licet
 coacti studium vitæ suæ ad meliora convertunt, co-
 gnoscentes se flagella Domini atque plagas juste per-
 peti a Domino. Unde quinque civitates Philistino-
 rum, quinque corporis sensus, id est visum, audi-
 tum, gustum, odoratum, et tactum, figuram habuisse
 non dubium est. Per hos enim homo, aut bene ope-
 rando præcepta Dei adimplet, aut prave vivendo dia-
 bolo satisfacit. Sequitur :

« Nunc ergo arripite et facite plaustrum novum
 « unum et duas vaccas fetas, quibus non est impositum
 « jugum, jungite in plastro et recludite vitulos earum
 « domi. Tolleisque arcam Domini et ponetis in plau-
 « stro, » et reliqua. Hæc igitur, quanquam historie
 seriem prætermittamus enucleandam, quia luce clat-

rius patet, tamen ne alicui ludus esse videatur, quid significationis gerebat moraliter, ex sanctorum dictis, non nostra ponentes, pandamus. Quid igitur vaccae Allophylorum arcam Dei gestantes, nisi figuram sanctorum ac fidelium renuntiantium sæculo præfigurabant? qui nullum delicti jugum traxerunt, neque ullo parentelæ studio a proposito religionis præpediuntur, neque opere, sicut per Moysen de tabulis dicitur: « Qui dicunt patri suo et matri, Nescio vos, et nescierunt (Deut. xxxiii). » Quid ab eisdem vaccis vehebatur: sacre Scripturæ prætendebat sacramentum, cui omnes sancti obedientes, dum obtemperant quasi superimpositam arcam Domini portant. Plaustrum vero illud, in quo arca gestabatur, crucis Christi innuebat mysterium. Unde et Veritas ait: « Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam et sequatur me (Matth. xvi; Marc. viii). » Sed notandum est quod eadem vaccae fetæ fuisse memorantur, quia sunt qui plerique in via Dei intrinsecus positi foris carnalibus affectibus ligantur, sed non declinant a recto itinere, quia arcam Dei portant in mente. Ecce enim vaccae Bethsamis pergunt. Bethsamis quippe dicitur *domus solis*, et Propheta ait: « Vobis autem qui timetis Deum oriatur sol justitiæ (Mal. iv). » Si igitur ad æterni solis habitationem tendimus, dignum profecto est, ut de Dei itinere pro carnalibus affectibus non declinemus. Tota enim virtute pensandum est, quod vaccae Dei plastro suppositæ pergunt et gemunt, dant ab intimis mugitus, et tamen de itinere non deflectunt gressus. Sic nimirum prædicatores sancti, sic fideles quique intra sanctam Ecclesiam debent ut compatiuntur proximis per charitatem, et tamen de via Dei non exorbitent per confessionem.

« Sed et satrapæ Philistinorum sequebantur usque ad terminos Bethsamis. Porro Bethsamitæ metebant triticum in valle. Et elevantes oculos suos, viderunt arcam, et gavisus sunt cum viderunt. Et plaustrum venit in agrum Josue Bethsamitæ, et stetit ibi. Erat autem ibi lapis magnus. Et conciderunt ligna plaustrum, » et reliqua. Jam enim superius dictum est, quod Bethsamis *domus solis* interpretaretur. Sed nunc quæ alia potest in hoc loco esse domus solis, nisi sancta Ecclesia, a Sole justitiæ illustrata? Et quid est Bethsamitas in valle frumenta metere, nisi doctores Ecclesiæ annam verbi Dei in humilitate tractare? Quis est lapis in agro Josue, nisi Christus Dominus in Ecclesia sua? Ligna vero illa plaustrum, ipsius Christi præfigurasse crucis mysterium non dubium est. Vaccae vero super lapidem immolare, est conversos sanctos a sæculo in Christi imitatione mortificare.

« Hi sunt autem ani aurei quos reddiderunt Philistinorum pro delicto, Domino: Azotus unum, Gaza unum, Ascalon unum, Beth unum, Accaron unum. » Azotus enim interpretatur *ignis*, Gaza vero *fortitudo ejus*, sive *divitiæ*. Ascalon quippe *pondera* vel *ignis homicida*, Geth *torcular*, Accaron vero *sterilitas* vel *eradicatio* dicitur. Quinque enim civitates Palesti-

norum quinque corporis sensus a quibusdam intelliguntur. Ex quibus bene Azotus interpretatur *ignis*, illum scilicet significans, quo corda miserorum succenduntur. De quibus scriptum est: « Omnes adulterantes velut clibanus corda eorum (Ose. vii). » Et Gaza, quæ dicitur *fortitudo ejus*, quia fortes sunt adulterantes in malum; sive *divitiæ*, de quibus Dominus dicit: « Sollicitudines divitiarum suffocant verbum (Matth. 1), » accipiuntur in quibus confidunt iniqui. Et Ascalon, quæ *ponderata sonat*, vel *ignis homicida*, malitiæ pondus, quo deprimuntur reprobi. De qua dicitur: Iniquitas in talento plumbi select, quia iniquitate succensi, ut divitiis abundare possint, homicidia perpetrant. Unde Geth jure sequitur, quæ *torcular* interpretatur: Significat autem tribulationes præsentis vitæ, ubi torquentur electi ac reprobi. Et Accaron vero, quæ *sterilitas* vel *eradicatio* dicitur, reproborum significat sterilitatem, qui his vitiis insistent; et si in his perseveraverint, eradicabuntur a terra viventium. Sed hæc quinque civitates munera aurea offerunt, quando auro spiritalis intelligentiæ instructi, ab his vitiis per penitentiam declinantes, quæ in quinque sensibus corporis admittuntur divinis Testamentis se subdunt. Unde necesse est ut attendant ad mortem, ubi est tristitia vera et sterilitas perpetua et sic se cohibebant ab iniquitatibus. Sed quod ait juxta historiam:

« Ab urbe murata usque ad villam quæ erat absque muro et usque ad Abel magnum super quem posuerunt arcam Domini. » Abel magnum civitas est in termino Israel. Abel *magnum* idcirco vocatur, cum antea Bethsamis vocata sit, sive propter luctum super viris Bethsamitis ita factum, sive propter distinctionem civitatis Abel Bethmachæ, de qua exclamavit mulier sapiens ad Joab, dicens: « Qui interrogant, interrogent in Abela (II Reg. xvi). » Sic itaque intelligendum est, quod ab urbe murata usque ad villam quæ est absque muro, et usque ad Abel magnum dederunt mures. « Super quem, » id est, super luctum « posuerunt arcam Domini, quæ erat usque in illum diem in agro Josue Bethsamitis, et fuit ibi donec in Cariathiarim ducta est. Et percussit de populo septuaginta viros, et quinquaginta millia plebis, » et reliqua usquequo ait:

CAPUT VII.

« Et factum est ex qua die mansit arca Domini in Cariathiarim, multiplicati sunt dies (erat quippe annus vicesimus), et requievit omnis Israel, domus post Dominum. » Quod enim dictum est, quia percussit de populo qui non erant de stirpe Levitica, septuaginta viros, et quinquaginta millia plebis, pro una eademque re indifferenter accipitur. Nam et ex uno Græco quod est *λαός* solet utrumque transferri. Sed in hoc videtur esse distantia, quia in priore commate versiculi, additum est: viri septuaginta sunt percussi. De ipsa autem turba vulgari homines quinquaginta millia, quod ne pateretur (Exod. xx) populus a longe stabat et orabat, *Ubi Moyses au-*

cendit ad Dominum. Unde in Hebræo ita habetur : A teste, majores animæ sunt ; colles vero minores. « Et percussit de populo septuaginta viros, et quinquaginta millia viros ; » hos septuaginta viros iudices, septuaginta Hebræi intelliguntur, quorum merita et gloria quinquaginta millia viris comparantur : sicut et de David dicitur (*I Reg. xviii*). « Quia tu unus pro decem millibus computaris. » Quod dictum est : « Quia ex qua die mansit arca Domini Cariathiarim, multiplicati sunt dies : erat quippe annus vicesimus, » et reliqua, jam ad octavum usque annum regni David, quando eam, congregata populi frequentia, in Jerusalem adduxit, sint [anni] computandi. Invenitur namque in sequentibus quia temporibus Saulis fuerat ablata de hac civitate, et allata in castra pugnante eo adversum Philisthæos. Sic etenim scriptum est : « Et ait Saul ad Achiam : Applica arcam Dei (*I Reg. iv*). » Erat enim ibi arca Dei in die illa, cum filiis Israel. Et quia constat (*II Reg. vi*), quod David eam in Jerusalem adduxerit cultam de domo Aminadab, in quam non illata esse perhibetur, restat intelligi, quia in diebus Saulis relata de castris, et in præfata remansit illata civitate, unde denuo, regnante David, afferetur in Jerusalem. Est ergo sensus memoratæ sententiæ, quia ex qua die mansit arca in Cariathiarim, erat annus vicesimus, cum eam inde transferri temporibus Saul causa belli contingeret. Denique, vicesimo peracto anno, translata est a Samuele in Masphat. Et de Masphat transtulerunt eam, Samuel et Saul, in Galgala. Inde translata est a Saul in Nobee, de Nobee in Gabaa, de Gabaa ad Aiud domum Obededon. Inde transtulit in Sion. De Sion transtulit eam Salomon in Sancta sanctorum, vel certe vicesimus erat annus, cum adhuc omnis domus Israel quievisset post Dominum, abjectis idolis videlicet, illi soli serviens. Quod in sequentibus dicitur : « Abstulerunt filii Israel Baalim et Astaroth, et servierunt Domino soli. » Quod ea facta sit toto tempore præsulatus Samuelis, qui, Josepho teste, duodecim annis completus est, et primo tempore regni Saul, qui, eodem historico affirmante, viginti annis tenuit, nullus sanctæ historiæ curiosus ignorat. Namque postmodum cum recessisset Spiritus Domini a Saule, et agitare eum spiritus nequam, maxime ad persequendum David innoxium et justum, necesse erat partem militiæ vel plebis ejus nullam, malitiæ illius exstitisse complicem. His juxta historiam prælibatis, quid mystice significet, quod arca venit in Cariathiarim, et intulerunt eam in domum Aminadab in Gabaa, et ex qua die mansit ibi multiplicati sunt dies, enucleare conabimur. Aminadab enim, in cujus domum venit arca, *pater meus spontaneus* interpretatur. Significat populum gentium, cui Dominus Pater gratiam Testamenti contulit. Qui cum Psalmista dicere potest : « Voluntarie sacrificabo tibi et confitebor nomini tuo, Domine, quoniam bonum est (*Psal. lxxxiii*). » Gabaa vero *collis* dicitur, et animas significat humilium de quibus dicitur : « Suscipiant montes pacem populo, et colles justitiam (*Psal. lxxi*). » Montes enim, Augustino

Seu etiam Gabaa, ubi Eleazar filius Aminadab sacerdos constituitur, ut custodiat arcam Domini, interpretatur *collis*, vel *sublimitas*. Eleazar *adjutorium* dicitur : et bene qui custodit arcam Domini, adjutorium interpretatur, quia sancti viri quicquid boni habent, non ad se, sed ad Dominum referuntur. Unde Apostolus : « Fiduciam talem habemus per Christum ad Deum, non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est (*I Cor. iii*), » et reliqua. Verum Cariathiarim, quæ interpretatur *villa silvarum*, significat sanctam Ecclesiam, ex multitudine gentium collectam. In qua postquam Testamentum mansit, multiplicati sunt justi, qui ab ipso velut dies illuminati sunt. Baalim *habentes*, sive *ascendentes*, aut *superiores* interpretatur, quem filii Israel projecerunt; pariter cum Astaroth, idola gentium significat, quæ projecerunt credentes ex gentibus, post suspensionem arcæ Testamenti. Seu qui vetus Israel est, id est *vir videns Deum*, aufert a se omnem facturam malignorum spirituum, hoc enim interpretatur Astaroth. Aufert jactantiam atque superbiam et sic servit Deo soli, quia « nulla societas est lucis ad tenebras, nec ulla conventio Christi ad Belial (*I Cor. vi*). »

« Dixit autem Samuel : Congregate universam Israel in Masphat, ut orem pro vobis Dominum. » Et convenerunt in Masphat, hauseruntque aquam, et effuderunt in conspectu Domini, » et reliqua. Illic enim, si præsumptio non videatur (quia non plenius intelligimus) quid est, quod aquam hauserunt et effuderunt in conspectu Domini, quid Hebræorum traditio sentiat, sicut in quibusdam codicibus legitur, inserere nisi sumus. Tradunt enim quod coram Domino in eadem aqua maledicta congesta sint, et sicut in lege mulier zelotypa hausta aqua probabatur, ita et hic idololatras hac aqua probati sunt. Illic videlicet, qui se idola coluisse penitus denegabant. Tradunt etiam, quod quicumque idololatras hac aquam gustasset, labia ejus ita sibi adhærerent, ut nequaquam ea ab invicem separare posset. Hoc indicio idololatria deprehendebatur, et interficiebatur. Quod et sequentia demonstrant, in eo quod ait : « Judicavitque Samuel filios Israel in Masphat. » Judicare hoc in loco, idololatræ secundum legem morti tradere dicit. Dicunt etiam quod hoc modo Moyseis idololatræ, qui vitulum fecerant, probaverit, quando arripuit vitulum et combussit, contrivitque usque ad pulverem, et sparsit in aquam, et dedit ex eo potum filiis Israel. Nos jam illorum deliramenta omittentes, quia utrum verum sit ignoramus, simpliciter intelligimus, quod tam sancto viro conveniebat ut plebem sibi commissam, in justitia et veritate, et summa prudentia gubernaret. Cæterum quid figura significet, intimare breviter aggredimur. Masphat enim quo congregatus est Israel, ubi et aquam hausit, in conspectu Domini, interpretatur *intentio*, sanctam significans Ecclesiam, ubi vera est intentio, quæ melius potest per ipsum Masphat intelligi, in unitate fi-

dei, sub novo sacerdotio, collectam : aquas lacrymarum hauriens, et per satisfactionem pœnitentiæ, eas in conspectu Domini effundens. Quod autem Samuel propheta in eodem loco, hoc est in Masphath, populum Israeliticum judicabat, hoc indicasse videtur, quod omnis prædicator spiritualis, eos fideles maxime docere studet, quos in intentionem contemplationis atque ad amorem patriæ cœlestis intentos esse perspexerit.

« Et ascenderunt satrapæ Philisthinorum ad Israel. Quod cum audissent filii Israel, timuerunt a facie Philisthinorum, dixeruntque ad Samuelem : Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, ut salvet nos de manu Philisthinorum. Tulit autem Samuel agnum lactentem unum, et obtulit illum holocaustum integrum Domino. » Agnus hic in typo oblati populo Dei victoriam præstitit, quia videlicet per passionem Christi immundis spiritibus superatis, pax reddita est fidelibus. Unde et in sacra historia subjungitur :

« Factum est ergo cum offerret holocaustum Domino, Philisthiim iniere prælogum contra Israel. Intonuuit autem Dominus fragore magno in die illa super Philisthim, et exterruit eos, » et reliqua. Tunc enim Dominus fragore magno intonuit, quando per sanctos apostolos sonum prædicationis emisit. Juxta quod scriptum est : « Intonuit de cœlis Dominus, et Altissimus dedit vocem suam (Psal. xvii). » Sed dum ista intonuit Dominus, exterruit Philisthiim, et cæsi sunt a filiis Israel. Quia videlicet immundi spiritus, prædicationibus sanctorum cedentes, a facie eorum discesserunt, quod plenius in ecclesiastica hystoria declaratur. Unde Bethchar, ubi cæsi sunt, interpretatur *domus agnitionis*, sive *domus agni*, Ecclesiæ præfiguravit illius de quo Joannes ait : « Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi (Jonn. i). » In qua, et a qua Ecclesia, Domino favente, immundi spiritus superati sunt. Et bene ait : « Persecuti sunt eos usque ad locum qui erat super Bethchar, » quæ interpretatur *domus agnitionis*, quia tandiu prædicatores persecuti sunt, quousque omnis error expurgaretur, et vere Deus agnosceretur. Sequitur :

« Tulit autem Samuel lapidem unum, et posuit eum inter Masphath et inter Sen ; et vocavit nomen ejus : Lapis adjutorii, » et reliqua. Lapis enim iste, quem Samuel inter Masphath, quæ interpretatur *intentio* : et Sen, quod dicitur *dentium*, ob signum victoriæ posuit, quem alium nisi Dominum nostrum Jesum Christum præfiguravit ? qui secundum dicta prophetarum inter inventionem Veteris Testamenti, et Evangelii prædicationem positus, fidelibus suis contra adversarias potestates dimicantibus auxilium præstat. Ipse enim præfigurabatur in lapide, propter firmitatem : ipse significabatur in agno, propter innocentiam : sive, quia pro nobis est immolatus. Quod autem ait : « Hucusque auxiliatus est nobis Dominus, » ostendit quia quicumque hos terminos transcendunt, sicut hæretici, auxilium Dei non me-

rentur. Quod autem ait : « Erat pax inter Israel et Amorrhæum, » hoc in futuro intelligere dabatur, quia postquam per passionem Domini aeræ potestates victæ cesserunt, usque populus ex circumcissione videlicet et præputio credens, in civitate fidei sibi concordavit. Amorrhæus interpretatur *amarus*, vel *loquens*. Et Apostolus ait : « Vos quieratis longe, facti estis prope in sanguine Christi. Ipse est enim pax nostra, qui fecit utraque unum (Eph. ii), » et reliqua. Iste est Samuel qui invocavit Deum, sicut in sequentibus legitur, exaudivit eum Deus, et in tempore messis pluviam impetravit. Pluvia enim in sanctis Scripturis verba sunt Evangelii, sive legis. Sicut et Moyses dicit : « Exspectetur sicut pluvia eloquium meum, et descendant sicut ros verba mea (Deut. xxxii). » Hanc igitur pluviam dedit mundo Christus in tempore messis, id est quando gentes colligi oportebat, ut sicut frumentum horreis, sic intra Ecclesiæ sinum congregarentur.

« Judicabat Samuel Israel cunctis diebus vitæ suæ, et ibat per singulos annos circumveniens Bethel, et Galgala, et Masphath, et judicabat Israel in supradictis locis. » Non enim vacat a mysterio quod Samuel in supradictis locis conveniens judicabat Israel. In hoc enim typum tenuit doctorum sanctæ Ecclesiæ, et ut hoc manifestius pateat, manifestemus clarius : Bethel enim, quæ interpretatur *domus Dei*, sanctam significat Ecclesiam quæ domus Dei dicitur, in qua Dominus sua gratia videlicet in mentibus electorum habitare dignatus est. Juxta quod ait : « Et in ambulabo et in habitabo in eis (II Cor. vi, Lev. 26). » Unde et Galgala, quæ interpretatur *revelatio*, eandem significat Ecclesiam, de qua Dominus dicit : « Ubi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum (Matth. xviii), » videlicet per gratiam suæ revelationis ac præsentis suæ Divinitatis. Et Masphath, quæ interpretatur *intentio*, bene sequitur : quia videlicet in supradicta Ecclesia sancta Dei, est pura in mentibus electorum intentio, qua semper esurit, et anhelat ad Deum. In qua Samuel propheta judicat filios Israel, videlicet ut doctor fidelis fideles in Ecclesia decernit. Unde bene dicitur, quod revertens habitat in Rama Samuel, ubi erat domus ejus, quia videlicet hoc indicasse videtur, quod omnis ecclesiasticus doctor, vir spiritualis in Ecclesia, licet semper in altitudine contemplationis (hoc enim significat Rama, quæ interpretatur *excelsa mente*), habitare delectetur, per actiones tamen compassionum, ad infirma membra Ecclesiæ condescendere non renuit, et quasi populum Israel judicat, dum creditam sibi plebem, ad tenendam unitatem fidei, et cæteras virtutes operandas, sua exhortatione instituit et docet : seu qui iudex alieni delicti efficitur, et iudicium exercet in domo Dei : non propterea et malevola mente, sed secundum quod sacra Scriptura revelat, agere debet : ad domum proprii pectoris et conscientis tandem redire, et hostias bonæ voluntatis Deo immolare.

CAPUT VIII.

« Congregati ergo universi majores natu Israel, venerunt ad Samuelem in Ramatha, dixeruntque ei: Ecce tu senuisti, et filii tui non ambulant in viis tuis, constitue nobis regem, ut judicet nos, etc. Quid enim significabat quod seniores Israel, repro- bato Samuele propheta, regem sibi petierunt, nisi hoc quod in adventu Salvatoris impletum esse cognoscimus: quando scribæ et Pharisei, repulso Domino Jesu Christo vero sacerdote, regem sibi elegerunt, clamant: « Non habemus regem nisi Cæsarem (Joan. xix). » Unde Samuel, qui interpretatur *nomen ejus Deus*, reprobatus a senioribus Israel, Dominum ac Redemptorem significat. Saul vero, qui dicitur *petitus* seu *petitio*, suo quod a populo postu- latus legitur, Barrabas intelligitur, quem dimitti sibi petierunt: qui Saul filius Cis, filius Abiel, fuisse legitur. Cis enim interpretatur *durus* vel *vomens*. Abiel vero *pater meus* dicitur, quorum nominum interpretationes ad duritiam, et ad vomitum malitiæ Judæorum pertinent, qui, Deum Patrem confitentes, Filium in passione negaverunt, dicentes: Tolle hunc, et dimitte nobis Barrabam: non intelligentes, quia qui negat Filium negat et Patrem, qui misit illum.

CAPP. IX et X.

« Tulit autem Samuel lenticulam olei, et effudit super caput ejus, et deosculatus est eum, et ait: « Ecce unxit te Dominus super hæreditatem suam in principem. » Sciendum est quod Saul non unius semper personæ gestavit figuram, sed aliquando Judæorum typum, ob superbiam, et adversus Deum invidentiam, sicut superius tetigimus, et in futuro demonstrabimus: aliquando Domini nostri Jesu Christi, propter unctionem regni, atque altitudinem staturæ, et propter principatum. De quo Isaias ait: « Factus est principatus ejus super humerum ejus (Isa. ix). » Aliquando vero principem sæculi hujus, propter elationem cordis et humilium oppressionem, sicut in sequentibus declarabitur; sed in hoc loco, ubi a Samuele unctus legitur, ipsum Christum Dominum scilicet Salvatorem designat. Sicut enim Saul, cum asinas patris sui quæ deerant quæreret, in regno assumptus est: simili quoque modo Dominus et Salvator noster, postquam a Patre suo mis- sus, ad oves quæ perierant domus Israel venire dignatus est, super cunctum populum suum ab eo in regem tantum constitutus est. Sic ipse ait: « Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion mon- tem sanctum ejus (Psal. ii, Marc. xxiii): » hoc enim præfigurabatur per asinas propter simplicitatem, quod et per oves propter innocentiam. Armus quem Saul accepit, sicut superius legitur, principatum signi- ficat Domini nostri quem accepit. Qui a Samuele unctus dicitur, quia a Deo Patre unigenitus Filius spiritali unctione delibutus legitur: de quo Psalmis- ta: « Propterea unxit te Deus, Deus tuus (Psal. xlv), » et reliqua. Omnes enim retro olim reges

A Israel, ob unctionis sacramentum, in typo Salvatoris christi sunt appellati. Unde et David ait ad eum qui se finxerat Saul occidisse: « Quomodo non timuisti manum tuam mittere in christum Domini (II Reg. 1)? » Sed bene ait, quod ab humero sursum Saul supereminebat omnibus, juxta spiritalem intelligentiam, quia caput nostrum sursum est supra nos, quod est Christus. Et bene dictum: « Non erat melior illo », et Psalmista: « Quis in nubibus æquabitur, aut quis similis erit Deo Filio Dei? » (Psal. lxxxviii.) Hic enim non seriem historiæ secuti, sed spiritalis intel- ligentiæ sensum continuatim describere conati sumus. Cæterum quia parum historiam prætermisimus, ad eam insinuandam apostrophem facere decrevimus. Ait enim sacra historia:

B « Dixitque Saul ad puerum suum; Ecce ibimus: « quid feremus ad virum Dei? » et reliqua. Non enim putabat Saul sibi asinas a Samuele aliter indicari, nisi pretio divinationis, de quo puer ait, cum a Saule audisset: Panis defecit in sitarciis nostris:

« Ecce inventa est in manu mea quarta pars sta- teris argenti, demus homini Dei. » Ideo ait: « Quid feremus ad virum Dei? » Quod autem Sauli inqui- renti de Vidente, responderunt dicentes:

« Festina nunc, hodie enim venit in civitatem, « quia sacrificium est hodie populi in excelso. » Sa- crificium in hoc loco, prout aliqui intelligi volunt, prandium intelligitur, quod præparaverat Samuel populo in Kalendis, quia sequitur:

C « Neque enim comesturus est populus, donec ille « veniat, quia ipse benedicet hostiæ, et deinceps « comedent qui vocati sunt. » Cæterum si quis sim- pliciter de hostiis immolatis, ac sacrificiis intelligere voluerit, nos non inhiæmus. Dixitque Samuel ad Saul:

D « Ascende ante me in excelsum, ut comedas me- « cum et dimittam te mane, et omnia quæ sunt in « corde tuo indicabo tibi. » Hic enim si non displi- cuerit, sicuti scriptum invenimus, traditionem Judæorum inserere præsumimus. Erat enim in corde Saul (sicut ipsi tradunt) quod rex futurus esset, quia viderat per visum se in vertice arboris collocari; quæ visio signum regale erat. Denique non tantum- modo de asinis quas perdiderat in corde tractabat, quia cum dictum sit: Et omnia quæ sunt in corde tuo indicabo tibi, statim per partem conjunctionis copulativam, et distinguendo copulavit dicens:

« Et de asinis quas perdidisti nudius tertius me « sollicitus sis, quia inventi sunt. » Et illud: « Et « cujus erunt optima quæque Israel? nonne tibi et « omni domui patris tui. » Tales enim et hujusmodi traditiones Judæorum, de apocryphis libris eorum prolatae sunt, quos secum reconditos habent, quæ in nostris non habentur. Et ideo a quibusdam recipiuntur, non propterea ut illos approbent, sed ea quæ necessaria sunt, ad confirmandum recipiunt. Quod et Paulus apostolus in Epistolis suis (Tit. i, I Cor. xv), non solum de Hebræorum libris apocryphis, verumetiam ex poetarum ac comicorum gentilium.

ubi opportunum vidit, exempla protulit. Non ut omnia eorum commenta approbaret, sed opportuna ubi necessarium vidit, inseruit. Hinc est quod Judas apostolus in Epistola sua ex iisdem libris exemplum intulit, dicens: « Prophetavit autem de his septimus ab Adam Enoch, dicens: Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis facere iudicium contra omnes (*Jud. 11*). » Quod ex prædictis libris sumptum est, sed quia verum est, non est rejiciendum. Non tamen omnia approbanda sunt, sed necessaria accipienda. Sic etiam traditiones nonnullæ opportuno assumendæ sunt.

« Cumque abieris inde, et ultra transieris, » et reliqua usquequo ait, « invenient te tres viri ascendentes ad Deum in Bethel. » Hi viri causa orationis ibant in Bethel; ubi Jacob lapidem erexerat.

« Post hæc veniens ad collem Dei, ubi est statio Philistinorum. » Collis Dei locus erat ubi prophetæ habitabant. « Et cum ingressus fueris in urbem, obviam habebis gregem prophetarum descendantium de excelso, ipsosque prophetantes, et insiliet in te Spiritus Domini, et prophetabis cum eis, et mutaberis in virum alium. Quando ergo evenerint signa hæc omnia tibi, fac quæcunque invenerit manus tua, quia Dominus tecum est: et insiliet in te Spiritus Domini, et prophetabis cum eis. » Prophetasse eum ibi Judæi dicunt de futuro sæculo, et de Gog et Magog, et de præmiis justorum, et pœna impiorum. Nam quia Spiritu Domini impulsus prophetavit, de adventu Christi et salute hominum prophetasse non dubium est.

« Quando ergo venerint signa hæc omnia tibi, fac quæcunque invenerit manus tua, quia Deus tecum est. » Ac si diceret: His signis nosse poteris quia Deus te regem fieri voluit, et idcirco ad omnia quæ tibi agenda sunt, regaliter age, quia Deus tecum est.

« Videntes autem omnes qui noverant cum heri et nudius tertius, quod esset cum prophetis et prophetaret, dixerunt ad invicem: Quænam res accidit filio Cis? Num et Saul inter prophetas? Responditque alius ad alterum, dicens: Et quis pater eorum? » et reliqua. Bene ait, Saule prophetante cum cæteris, « Et quis pater eorum? » Ac si diceret: Et quis major illo in dignitate et sapientia? optime enim potest inter prophetas versari et pater eorum, id est magister vocari, qui tam doctus et sapiens est. Pater magister vocatur, sicut Eliseus Eliam patrem, id est magistrum vocat, Pater mi, Pater mi; curru Israel et auriga ejus. Et in libro Job: Eliu, Eliphaz patrem, id est magistrum vocat, hoc modo, « Pater mi, probetur Job usque ad finem (*Job. xxxiv*). » Quod autem Saul ita invenit, sicut videns prædixerat, significat, quia omnia ita evenerunt Christo, sicut libri legis et prophetarum olim prædixerunt, licet de Judæis velint intelligi, quibus prospera seu adversa ita evenerunt, sicut prædixerat.

CAPUT XI.

« Ascendit autem Naas Ammonites, et pugnarunt

« cœpit adversum Jabes Galaad. Dixeruntque omnes viri Jabes ad Naas: Habeto nos fœderatos, et serviemus tibi. Et respondit ad eos Naas Ammonites: « In hoc faciam vobiscum fœdus, ut eruam omnium vestrum oculos dextros. » Verum quia historia est, spiritalem intelligentiam brevissima insinuatione enucleare aggredimur. Naas enim, qui interpretatur *serpens*, significat diabolum: non solum quia lubricus et tortuosus est, sed quia primum hominem per serpente[m] decepit. Ipse ascendit ad præliandum contra Jabes, qui interpretatur *sensus*, quia diabolum semper sensum divinæ cognitionis et bonitatis auferre ab hominibus conatur. Galaad vero, qui dicitur *acervus testimonii*, illos significat qui eruditi sunt in Ecclesia testimoniiis divinarum Scripturarum.

Quorum oculos dexteros eruere cupit, videlicet illuminationem fidei, et prædicationis auferre satagit. Sed hos Saul, videlicet Dominus ac Redemptor noster, liberat cum exercitu suo: id est auxilio angelorum seu prædicatorum suorum qui in Besech populum enumerat. Besechenim *egestas* interpretatur, quia in egestate præsentis vitæ novit Dominus qui sunt ejus. Et apud ipsum est certus numerus electorum, quos ad prælium contra diabolum excitat. Nam possumus ad hæreticos referre, qui populus est mœroris, quoniam gaudium Spiritus sancti non habent. Dispositi eorum perversitas in hoc fœdus cum populo Ecclesiæ, ut eruat oculos dextros, id est sensum vel visum sanæ orthodoxæ fidei auferat. Et vult ut sinistrum habeant, id est perversum sensum, et prava sentiant. Sed populus fidelis acervum testimonium divinarum Scripturarum congerit, unde suis hostibus resistat, emittit in universos terminos Israel, hoc est ad doctores Ecclesiæ, quatenus sibi opem ferant, et scutum fidei contra hostes ex adverso opponant.

CAPUT XII.

« Dixit autem Samuel ad populum: Venite et edificemus in Galgala, et innovemus ibi regnum, » et reliqua usquequo ait, « Misit Dominus Jerobaal et Bedan et Barac et Jephthæ et Samuel, et eruit vos de manu inimicorum vestrorum. » Prius enim antequam superiora pandamus, dicendum est quis fuerit iste Jerobaal et Badan. Jerobaal ipse est Gedeon, qui cum trecentis viris superavit Madianitas. Badan vero, ut quibusdam placet, ipse est Samson. Cæterum juxta altiore[m] intelligentiam, Galgala ubi Samuel innovavit regnum ac redarguit filios Israel, quæ interpretatur *revelatio* significat revelationem et illuminationem fidei in Novo Testamento, ubi vetus regnum in novum commutatum est. De qua mutatione superius jam diximus, ubi de Eli et filiis ejus reprobatis, et electione Samuelis descripsimus. De abjectione Saul et constitutione David, Domino favente, in posterum dicturi sumus. Verum in hoc quod Samuel filios redarguit, juxta moralem intelligentiam typum tenuit spiritalium doctorum: qui in semetipsis delicta gravia non habent, quæ redarguant; sed aliorum veccata absque detractione fe-

riunt. De his enim talibus per Salomonem dicitur : A
 « Verba sapientium quasi stimuli et quasi clavi in
 altum defixi (*Eccl. xii*). » Bene ait : « Verba sapien-
 tium sicut stimuli et quasi clavi in altum defixi, »
 quia peccata hominum nesciunt palpare, nec molli
 manu attrahere lascivia; sed asperæ invectionis
 increpatione corrigere, et inerrantes pœnitentiæ do-
 lorem et vulnus infligere. Si cujus igitur sermo non
 pungit, sed oblectationi est audientium, iste non
 est sermo sapientis. Hinc est quod Joannes Judæos
 gloriantes redarguit dura invectione, dicens : « Ge-
 nimina viperarum, quis demonstrabit vobis fugere a
 ventura ira (*Matth. iii*)? » Denique possumus et ali-
 ter hanc sententiam brevi indagacione innuere, quo
 ait dicens : « Verba sapientium sicut stimuli, » etc.,
 quia et ad conversionem provocant et firma sunt,
 et in nullo oberrant, quia sancto Spiritu prophetis et
 apostolis inspirata, ad eos usque pervenerunt, et ideo
 solida radice fundata sunt. Unde et in eodem versu
 subjungitur : Quæ per magistrorum consilium data
 sunt a pastore uno, videlicet a prophetis per quorum
 consilium sunt prolata, et pastore uno, id est Spiritu
 sancto, inspirata. Quisquis enim his est instructus,
 et Spiritu divino illustratus, potest corrigere, si,
 in quantum humana fragilitas non obsistat, se a pec-
 catis continerit, aliorum peccata. Quia ille juste
 redarguit in cæteris malum eorum, qui spiritualiter
 vivens, de proprio delicto reprehendi a quoquam
 non potest. Scriptum namque est : « Spiritalis om-
 nia judicat et ipse a nemine judicatur (*I Cor. ii*). »
 Innocens enim esse debet ab omni delicto, qui cæ-
 teros judicat pro scelere ipsorum, sicut et Samuel
 fecisse legitur : qui etiam tales pluviam de cœlis, id
 est scientiam prædicationis ex libris prophetarum,
 de quibus scriptum est : « Judicium positum est et
 libri aperti sunt (*Dan. iii*), » proferunt et corda ho-
 minum, ut fructus fidei, ac bonorum operum gignere
 possint, diffundunt : ut eos, quia malum se egisse co-
 gnoscunt, terreant. Deinde sequitur qualiter Samuel,
 dum quereretur de principatu, et populus depreca-
 retur, dicens : « Ne cesses orare pro nobis, » respon-
 dens ait : « Absit a me hoc peccatum in Domino ut
 cesses orare pro vobis. » Hic namque perfecta be-
 nignitas sanctorum, olim in Samuele demonstrata
 est : illa videlicet de qua Dominus ait : « Diligite
 inimicos, et orate pro persecutoribus et calumnian-
 tibus vos (*Matth. v*). »

CAPUT XIII.

« Filius unius anni erat Saul cum regnare cœpis-
 set; duobus autem annis regnavit super Israel. »
 Non de Isboseth filio Saul tantum, sed de eodem
 Saule hoc dictum est. Sic enim erat innocens Saul
 quando regnare cœperat, sicut filius unius anni est,
 et in innocentia perseveraret. Et quia in eadem in-
 nocentia duobus annis regnavit et humilitate, bene
 dicitur tanquam filius unius anni fuisse. Cæteri vero
 quibus regnavit indigne calculo non hic compre-
 henduntur. Sed si voluerit quis intelligere per an-

tipacionem de Isboseth, eo quod in sequentibus
 legatur, Quadraginta annorum erat Isboseth cum
 regnare cœpisset, et duobus annis regnavit, et a
 morte Heli usque ad Saul omne tempus quadraginta
 annorum est, non prohibemus quia et intelligi valet.

« Et percussit Jonathas stationem Philisthinorum,
 quæ erat in Gabaa. Quod cum audissent Philisthiim,
 Saul cecinit buccina in omni terra, dicens : Au-
 diant Hebræi et universus Israel, » et reliqua.
 Quod enim ait : « Quod cum audissent Philisthiim, Saul
 cecinit buccina » etc., sic intelligendum est : Quod
 cum audissent Philisthiim, subauditur conturbati
 sunt, Saul cecinit buccina. Hæc buccina signum
 victoriæ, et exhortationis fuit, ut audirent, et ne-
 scerent Hebræi conturbati superatos esse Philisthæos.

B Propterea sequitur :

« Et universus Israel audivit hujuscemodi famam.
 Percussit Saul stationem Philisthinorum. » His
 rebus compertis, confortatus est Israel : propter hoc
 et sequitur : « Et erexit se Israel adversus Phil-
 isthæos. » Id est, viriliter cœpit agere contra eos.

« Quod cum vidissent viri Israel se in arcto po-
 sitos (afflictus est enim populus), absconderunt
 se in speluncis, et in abditis, in petris quoque et
 in antris, et in cisternis, » et reliqua. Si enim
 abscondit Israel in præfatis locis, animum pulsat,
 quid est quod historia subjungit :

« Hebræi autem transierunt Jordanem. » Quod
 nos aliter intelligere non possumus, nisi illos sen-
 tiamus qui se substraxerant a Saule timore perterriti,
 et ad Philisthiim transierant. Sed postea audientes
 quod Philisthiim fugissent, sociaverunt se cum suis
 in prælio. Quid enim hoc significet quod reversi
 fugitivi sociaverunt se cum suis in prælio, dicemus in
 posterum : « Cumque adhuc esset Saul in Galgala,
 universus populus perterritus est, qui sequebatur
 eum. Et exspectavit septem diebus juxta placitum
 Samuelis, et non venit Samuel in Galgala. Dila-
 tusque est populus ab eo. Ait ergo Saul : Afferte
 mihi holocaustum et pacifica, » et reliqua usquequo
 ait : « Dixitque Samuel ad Saul : Stulte egisti, nec
 custodisti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit
 tibi, » etc. Verum jam superius dixerat : « Et de-
 scendes ante me in Galgala. Ego quippe descendi
 ad te, ut offeras oblationem, et immoles victimas
 pacificas. Septem diebus exspectabis donec veniam ad
 te, et ostendam tibi quæ facias. » Videtur quibusdam,
 inculpabiliter Saul obtulisse holocaustum, cum Sa-
 muel ab eo exspectatus, juxta placitum septem
 dierum non venerit. Quod qui hunc locum bene
 distinxerit, inveniet eum non immerito culpatum
 fuisse et inobedientem redargutum. Locus autem hic
 apud quosdam ita distinguitur : « Et descendes ante
 me in Galgala. Ego quippe descendam ad te. » Et po-
 stea subinfertur, « ad offerendas oblationes, et iname-
 landas victimas pacificas, septem diebus exspectabis
 donec veniam ad te, et ostendam tibi quæ facias. »
 Non ergo Samuel suum præstolari adventum Sauli
 septem dierum tempore præcepit, sed ad offerendas

oblaciones et immolandas victimas pacificas, se ab eo eisdem septem diebus voluit exspectari; quod ille nequaquam fecit, et ideo merito culpatur, et stultitiæ elogio denotatur indiscreta Saulis oblatio; ob hoc quod obedientiæ præceptum prævaricatus est, a Deo accepta non est. Quia enim prophetae præceptum parum perpendit, Deum qui loquebatur in propheta contempsit, dicente Domino: « Qui vos audit, me audit: et qui vos spernit, me spernit. (Luc. x.) » Unde auditur:

« Sed nequaquam regnum tuum ultra consurget. Quæsit Dominus sibi virum juxta cor suum, et præcepit ei Dominus ut esset dux super populum suum, eo quod non servaveris quæ præcepit Dominus. » Reprobatio Saulis futuram præfiguravit ablationem regni Judæorum. Quod autem David superstes ei factus, hoc indicat, quod Dominus Jesus Christus per Novum Testamentum in Ecclesia regnaturus populo Judæorum successurus erat.

« Porro faber ferrarius non inveniebatur in omni terra Israel. Caverant enim Philistim, ne forte facerent Hebræi gladium aut lanceam. Descendebat ergo omnis Israel ad Philistim, ut acueret unusquisque vomerem suum et ligonem et securim et sarculum. Retusæ itaque erant acies vomerum, et ligonum, et tridentum, et securim, et reliqua. Philistim qui et Allophyli, licet plurimis in locis sanctarum Scripturarum, aliud atque aliud, multis modis allegorice significant, hoc in loco omnium hæreticorum præfigurant catervas; quæ pari consensu impietatis, adversus Ecclesiam Dei conspirantes, propter multitudinem populi sibi consentientis, et mundi hujus potestatibus fidentes, eandem Ecclesiam Dei a suis fidelibus depopulari conantur; quorum multitudinem infirma membra Ecclesiæ pertimescentes, plerique ex ipsis abjurata fide ab Ecclesiæ unitate discedentes, eisdem hæreticis sociantur. Alii vero sub silentio sese occultantes, dum fidem suam palam confiteri metuunt, quasi in speluncis et cavernis terræ latitant. Philistim, quorum ingens numerus esse perhibetur, omnium hæreticorum magistros figurasse non dubium est. Qui propter varias sectas, quasi discolors equi, uno impietatis vinculo colligati, in hujus mundi campos dissolutis habenis, ad decipiendos et opprimendos quos possunt, discurrunt. Sex millia equites, elatos expriment mundi, qui de carnali potentia tumidi, hæreticorum adjutores existunt. Reliqua vulgi multitudo ingentem innuit vulgi plebem, quam hæretici callidis persuasionibus deceptam sibi aggregant. Sexcenti viri, qui cum Saul remansisse narrantur, catholicorum virorum formam præterdisse possunt, qui per unitatem fidei Christo Domino, velut Saul, adherentes, nullis malorum persuasionibus, seu terroribus, ab eo recedunt. Fabri ferrarii allegorice viros significant spirituales in Ecclesia, qui tempore pacis (cum desint qui inquietent) per securitatem mentis, seu incuriam, ab spiritali inquisitione tor-

pentis, quasi non sint, dum inexercitati ad respondendum hostibus fidei parati nequaquam sunt. Vomeris vero atque ligones, seu cætera ferramenta, spiritaliter testimonia, seu sententias indicant sacra legis; quibus testimoniis sacerdotes Ecclesiæ, in pace ejusdem Ecclesiæ, ad eruditionem tantummodo populi fidelis, quasi ad agriculturam, juxta historiæ simplicitatem, utuntur. Quæ testimonia, acsi ferramenta sint (si quando, permittente Deo, hæreticorum bella adversus Ecclesiam consurrexerint), ad exercendos videlicet atque probandos fideles suos, viri ecclesiastici, subtili inquisitione ea perscrutando, et spiritali acumine acuendo, velut in gladios vertunt; per quos et hostes fidei prosterunt, et tam se quam cæteros fideles ab eorum persecutione, sive persuasionem defendunt. Præcepta quippe divinæ legis atque testimonia, et ferramenta sunt in pace Ecclesiæ, et arma in tempore belli. Et ut manifestius fiat quod profertur: In pace Ecclesiæ præsules ejus seu sacerdotes, simplici prædicatione populum sibi creditum fide informantes, non alta de Deo, neque incapabilia illis proponunt, sed ut simpliciter credant in Patrem et Filium et Spiritum sanctum, essentialiter unum et verum Deum, trinum vero personaliter. Si autem quicumque hæreticus sabellianæ partis assertor dicat, quia in Deum sicut una deitas, ita et una persona credenda est, non tres, id est, ut ipse credatur Pater, qui et Filius: et ipse Filius, qui Pater, sicut Sabellius impie prædicabat; quid tunc agendum erit viris ecclesiasticis, nisi ut et ipsa sacra Scriptura contra hujusmodi assertorem probare queant, quomodo Deus omnipotens unus sit in natura, trinus vero in personis. Rursum tempore quieto, nil amplius doctoribus Ecclesiæ catholicæ plebibus qui præsumunt prædicare convenit, quam ut credant Patrem et Filium et Spiritum sanctum unius substantiæ atque deitatis; Filium vero non aliunde quam de Patris substantia genitum, sine initio, ac per omnia Patri similem et coæqualem; Spiritum vero sanctum, ex Patre et Filio procedentem, unius substantiæ cum iis a quibus procedit. Si vero contra hujusmodi veridicam prædicationem provenerit ut quispiam arianæ partis assertor dicat: Non ita est ut prædicatis; sed sicut tres personas in Deum confitemini, ita et tres substantias in eum vobis credere oportet. Filium quoque non de substantia Patris substituisse, sed ex nihilo creatum; similiter et Spiritum sanctum non Deum, sed creaturam credere oportet. Quid contra hujusmodi impium prædicatorem vir ecclesiasticus facturus erit? nisi ut ex utroque Testamento proferat documenta, atque velut ferramenta acuat divina testimonia, per quæ et illa quæ prædicat, defendere valeat, et contradicentes refutare. Rursum tempore tranquillo, nil amplius de Dei Filio sacerdotibus Ecclesiæ prædicare convenit, quam ut credatur verus Deus ex substantia Patris sine tempore ineffabiliter natus, et verus homo pro nostra redemptione de substantia matris

temporaliter creatus et natus, gemina substantia, singulari vero persona; consubstantiali Patri secundum Divinitatem, consubstantiali vero matri juxta humanitatem; unum eundemque in singularitate personæ. Contra quam fidem si e contrario diversi occurrant: unus videlicet qui ita duas naturas in Filio Dei confundat atque permisceat, ut inter Deum et hominem nullam esse differentiam astruat, sed hoc esse Deitatem, quod et humanitatem in eo, sicut et Euthitiani, et eorum similes hæretici impie defendere contendunt. Rursum alius ex adverso prosiffat, qui sicut duas in eo naturas, ita et duas personas affirmare velit, sicut Nestoriani. Iterum tertius vel quartus occurrat, unus videlicet, qui eundem Filium Dei dicat in veritate Deum esse, hominem vero in phantasia fuisse, quemadmodum Manichæi et Priscillianistæ dicere ausi sunt. Alius autem qui illum purum hominem fuisse, absque Deo, contendat, sicut Photiniani. Rursum alii atque alii existant, qui eum, hoc est Filium Dei, nihil de matre assumpsisse, nec ejusdem naturæ fuisse, ex qua et nos sumus, sed nescio quam imaginariam carnem in mundo gestasse; et cæteri plurimi, quos omnes memorare nimis prolixum est, et non necessarium: contra quos omnes hostes fidei, quid ecclesiasticis viris agendum est? nisi ut ex utroque Testamento diversas sententias atque testimonia, quasi varia ferramenta liment, exacuunt, atque elucidant, per quæ et ea quæ credunt ac prædicant defendere queant, et adversarios suos, aut confodiendo sibi substernere, aut certe terrendo in fugam convertere. Hoc quippe modo, et contra diversas quæstiones, quæ in Ecclesia per contentiois vitium oriuntur, Dei sacerdotibus omni circumspectione agendum est. Et adversus varias hæreticorum novitates omni studio vigilandum, ne fides Ecclesiæ, velut ædificii fundamentum, per eorundem hæreticorum impetum, quasi impulsu ventorum labatur atque subruatur. Quod autem ait Scriptura de Israeliticis viris: « Descendebat ergo omnis Israel ad Philistim, ut acueret unusquisque vomerem suum et ligonem et securim, » etc.; hoc non absurde intelligi datur, quia controversia hæreticorum exercitia sunt catholicorum; et malorum contentio bonorum acuit sensum; et adversitas impiorum sinistra sunt arma justorum. Quod tamen hæretici, velut Philistim, omnibus modis eavent, ne pro eorum occasione, viri catholici arma possint habere spiritalia.

CAPUT XIV.

« Et accidit quadam die, et diceret Jonathas filius Saul ad adolescentem armigerum suum: Veni, et transeamus ad stationem Philistim, quæ est trans locum illum, etc. » Pendet enim hæc sententia ex superioribus. Jonathas vero, cujus nomen sonat columbæ donum, sanctorum virorum spiritualium, qui in Ecclesia dono Spiritus sancti repleti sunt, gestavit figuram; per quos Dominus hæreticorum

conventus disturbat, dissipat atque in fugam vertit. Armiger autem ejus eorum sanctorum virorum præfiguravit discipulos, qui illorum exempla atque doctrinam sectantes, et individue illis adherentes, quasi eorum arma portant. Quod autem idem Jonathas et armiger ejus adversus Philistim, non per planiora leniaque loca, sed per saxosa et ardua iter arripiunt, illud allegorice signat quod non illi sacerdotes, qui intra Ecclesiam, latam et spatiosam viam, per dissolutam vitam, ambulant, hostibus fidei contraire queunt, neque cum illis spiritualiter dimicare, sed illi potius qui per arctam et angustam viam gradientes, inter utrumque Testamentum, atque inter prospera et adversa, quasi inter duos scopulos dextra lævaque incedunt; qui armis sanctarum Scripturarum muniti, non proclivius ad ima, sed mentis alacritate, ad altitudinem contemplationis toto adnitu conscendere nituntur. Illud vero iter quod Jonathas armigero suo proposuit, ut nisi ipsi prius ab hostibus provocati forent, nequaquam ad eos transirent, sed quieti subsisterent, hoc nobis per hujusmodi iter signum sacra Scriptura typice innuit: ut ne quis ex catholicis adversus hæreticos prior contentiois arma commoveat, nisi ab ipsis prius ad certamen provocatus fuerit; quia non per catholicos, sed potius per hæreticos, contentiois bella in Ecclesia exordium sumunt. Quod autem Jonathas et armiger ejus prima congressione adversus Philistim, non alio in loco, quam in agro culturae dedito confligentes, viginti numero prima fronte et hostibus prosternunt, illud figuratim significare videtur, quod his doctoribus hæretici cedunt atque succumbunt, qui intra limites Ecclesiæ positi, a meditatione legis, velut ab agricultura non recedunt. Sequitur:

« Sed et Hebræi, qui fuerant cum Philistim heri et nudius tertius, ascenderantque cum eis in castris, reversi sunt ut essent cum Israel, » et reliqua usquequo ait: « Nuntiaverunt autem Sauli, dicebant, quod populus peccasset Domino comedens cum sanguine. Qui ait: Prævaricati estis. Voltis ad me jam nunc saxum grande. » Nam antequam spiritalem figuram aggrediamur enucleandam, manifestandum est quid est quod Scriptura dicit de Jonatha: Illuminati sunt oculi ejus, et quid significet juxta historiam quod dicit, comedisse populum eum sanguine. Quid est quod sacra Scriptura ait: « Illuminati sunt oculi Jonathæ, propter gustum mellis? » nunquid ante cæcus erat? Minime. Sed illuminati sunt utique, non ad videndum, quia ante videbat, sed ad discernendum, quia vetula tetigerat. Sicut de primis hominibus legitur, qui mox ut prohibita gustaverunt, apertos habuisse oculos referuntur, ad discernendum videlicet inter bonum quod amiserant, et malum ad quod ceciderant. Cæterum aliqui aliter intelligi volunt: Aiunt enim quod ex nimio calore oculi, et exercitio prælii ac itineris, reverberati erant, et nimio jejunio fatigati, non solum corpore, sed et mente fortassis defecerat, ubi

sunt oculi interioris hominis. Et ideo cum gustasset gustum mellis, illuminatus dicitur: quia non solum oculi ex reflectione corporis, inquirunt, clarius videre ceperant, sed et interius mens clarior confortata dulcedine mellis, ac promptior resumptis viribus ad persequendum adversarios exstitit. Unde et ipse ait: « Turbavit pater meus terram. Vidistis ipsi, « quia illuminati sunt oculi mei, eo quod gusta- « verim paululum de melle isto: quanto magis si « comedisset populus de præda inimicorum suorum « quam ceperat? » Nam quod ait, « Turbavit pater « meus terram, » de patrata victoria insumuit, et ideo de indicto jejunio patrem suum reprehendit. Denique quod sequitur: « Et versus ad prædam de- « fatigatus populus, tulit oves et boves, et vitulos, « et mactaverunt in terra. Comeditque populus cum « sanguine. » Non fecit populus irritum juramen- tum. Quod enim Saul adjuraverat, dicens: « Male- « dictus vir qui comederit panem usque ad vespere- « ram, donec ulciscar de inimicis meis. » Ideo dixit, quia victoria jam potiti erant; sed peccasse Domino, et cum sanguine comedissem dicitur, quia contra legis præceptum, antequam sacrificium vespertinum perageretur, comederunt. Sic itaque usus erat, ut quando homicidium ab eis, aut in suis, aut in exteris fiebat, non comederent antequam sacrificium vespertinum pro eis fieret. Aliter, peccasse Domino et comedissem cum sanguine dicuntur, quia, mactatis victimis, non obtulerunt ad sanctuarium sacerdotibus, juxta legis præceptum, adipem et sanguinem, cum videlicet sanctuarium secum haberent. Quando locus sanctuarii procul erat, jubetur sanguis victimarum in terram fundi de his videlicet victimis, quas ad suos esus præparabant, quando vero sanctuarium præsens erat, sanguis hostiarum super altare Domini jubetur fundi. Sicut est illud in libro Deuteronomii: « Sanguinem hostiarum tuarum fundes in altari, carnibus autem ipse vesceris (Deut. xii). » Quod quia præfatus populus non fecit, peccasse dicitur Domino, et ideo dicitur cum sanguine comedissem. Sive quia retro olim per legem mystice præceptum fuerat, ut ne quis de filiis Israel ovem vel bovem aut capram, vel quodlibet animal quod Domino offerebatur, in castris immolarent, sed ad ostium tabernaculi universa ducerent, et ibi omnia occiderent. Quod quia non fecerant, comedissem passim occidendo referuntur cum sanguine. Licet istæ sensus posterior quibusdam placere videatur, superiores vero, quos posuimus, magis (ut nobis videtur) historiæ congruunt. Non ideo dicimus, ut istum refragemus, aut inhibeamus sensum, cum maxime spiritali sensui, de quo in sequentibus Domino duce dicturi sumus, convenit; sed prudenti lectori derelinquimus sensum nostrum insinuando, ut si placuerit, mihi consentiendo faveat; quia hic, ut annui, ad radicem historiæ pertinet. Ecce fundamentum historiæ innuimus, nunc spiritalem significationem pandamus. Sed prius quid significat quod Jonathas filius Saul pergentis ad præ-

lium, et jejunium indicentis, videns super faciem agrî mel, extendit summitatem virgæ, et intinxit in favum mellis, et gustavit, et illuminati sunt oculi ejus, propalabimus, ut postmodum cætera conjunctim insinuare valeamus. Verum quod ad gustum mellis oculi Jonathæ illuminati sunt, sicut diximus, non ad videndum, quia antea videbat, sed ad discernendum, quia vetita tetigerat. Tunc enim casus ille, sicut Adam, fecit illum attentum, reddiditque confusum: quid aliud exprimitur, nisi hoc facto admonetur, omnes illecebras voluptatum in sæculo debere contemnere is qui Deo nititur militare? Non enim potest contra Allophylos spirituales, id est adversus principes tenebrarum, viribus animi concurrere, qui adhuc hujusmodi negligit dulcedinem declinare. Mel enim distillans, inquit Scriptura (Prov. v), labia meretricis, quod est delectatio voluptatis carnalis. De quo putatur, juxta mysticos intellectus, hunc gustasse Jonathan, et sorte deprehensum, vix precibus populi liberatum. Illud vero quod superius descripsimus, quia postquam Domini opitulante auxilio, Philistin conturbati dispersique et in fugam versi sunt, quicumque de filiis Israel adhæserant, rursus ad suos Israeliticis reversi sunt, etc., hanc intelligentiam mystice habere dignoscitur: quod postquam hæreticorum conventus, Domino cooperante, per ecclesiasticos viros victus atque dispersus et in fugam versus catholicis cesserit; eos vero qui de Ecclesia ab ipsis hæreticis vi vel perversione subtracti fuerant, rursus ad Ecclesiam a qua discesserant redeunt, plerique sacerdotes, adhuc diversa sentientes et in variis sectis seducti, aut illos quos de ipsis hæreticis, quasi oves aut boves, ad Ecclesiam reducere potuerint, baptizandos denuo decernunt; sic quibusdam sacerdotibus olim visum fuerat, ut de hæresi ad Ecclesiam conversi, iterum baptizarentur, sicut faciunt Donatistæ hæretici: quod utique illicitum est, eos qui semel abluti sunt, denuo baptizare, aut certe conversis ex gentilitate, nequam secundum ecclesiasticam regulam, rectum baptismum tradere. Quos tamen Christus Dominus, velut Saul, per ecclesiasticos viros ad unitatem fidei revocat in fide sua, cujus figuram lapis ille grandis prætendebat, qui omnes credentes baptizari præcepit. Nam quod præceptum erat, ut ovem vel bovem vel quodlibet animal, quod Domino offerebatur, non in castris immolarent, sed ad ostium tabernaculi universa adducerent, prout superius ostendimus, et ibi omnia occiderent, typos adumbrabat futuros. Quod enim in lege ostium, hoc hic ingens saxum, hoc unitas fidei in Christo significat. Nam sicut per oves et boves et vitulos et arietes, diversos homines ad fidem venientes significat, ita per occisionem animalium, lavacrum regenerationis insinuat. In quo baptismo, velut quodlibet animal, vetus homo moritur, et novus resurgit. Illi enim eosdem credentes quasi divera animalia, ut dictum est, occidentes, super terram cum sanguine comedunt, qui in varias sectas divisi, in unitate fidei, sicut oportet, ne-

quam baptizant. Quos utique quasi cum sanguine comedunt, dum illos absque perfecta purificatione peccatorum sibi aggregant. Quos velut comedunt, dum se cum illis unum corpus efficiunt. Sequitur :

« *Ædificavit autem Saul altare Domino. Tuncque primum cœpit ædificare altare Domino.* » Hebræus non habet, *primum*, sicut in quibusdam codicibus legimus. Unde quærendum, cum ante legatur ædificasse altare, quando a Samuele increpatum est, cur hic dicitur, Tunc cœpit ædificare primum altare Domino? Sed sciendum est ædificasse illud altare, sed quia inobedienter illud ædificavit, non Domino ædificasse intelligitur. Hic autem quia obedienter et recte illud ædificavit, Domino ædificasse perhibetur.

« *Dixitque Saul ad populum : Applicare huc unum versos angulos populi.* » Angulos populi, principes populi vocat, quibus idem populus, tanquam lapidibus hinc inde parietes inhærent, adhærebat. Deinde sequitur : Qualiter sortem mittendo deprehensus est Jonathas. Unde et ait Saul :

« *Hæc faciat mihi Deus et hæc addat, quia morte morieris, Jonathas.* Dixitque populus ad Saul : « *Ergone Jonathas morietur qui fecit salutem hanc magnam in Israel ; hoc nefas est. Liberavit ergo populus Jonatham ut non moreretur.* » Nota quantum prosint transacta bona contra quælibet thinima offensa. Nisi enim Jonatham præterita adjuvissent, imminet mala nequaquam evadere potuisset. Non enim injustus est Deus, ut obliviscatur bonorum cujuspiam operum.

CAPUT XV.

« *Dixitque Samuel ad Saul : Me misit Dominus ut ungerem te in regem super populum ejus Israel.* » Nunc autem audi vocem Domini : Hæc dicit Dominus exercituum : Recensui quæcunque fecit Amalec Israeli, etc., » usquequo ait : « *Non parcas ei et non concupiscas ex rebus ipsius aliquid, sed interfice a viro usque ad mulierem, et parvulum atque lactentem bovem, et camelum et asinum.* » Recensere dicitur Deus mala Amalecitarum, sicut per Moysen olim in lege prænuntiatum fuerat. Unde ideo jumenta Amalec Israel Dominus demoliri jubet, ut nec in jumentis memoria fieret. Dominus enim dixerat se deleturum memoriam Amalec de sub cælo : idcirco præcipitur Sauli, ut eam penitus ab homine usque ad jumenta deleteret. Et quia ejus memoria penitus deleta non fuit, Saulis peccatum et inobedientia in causa exstitit, sicut sequens historia ostendit. De quo Amalecita in libro Deuteronomii dicitur : « *Memento quod fecerit tibi Amalec in via quando egrediebaris ex Ægypto, quomodo occurrerit et extremos agminis tui, qui lassissimi residebant, ceciderit (Deut. xxv).* » Lassos hic Hebræi immundos secundum legem, extra castra manentes intelligunt. Quos cecidisse Amalecitarum dicuntur, quia, sicut ipsi tradunt, eorum circumcisionem amputaverunt, et in subsannationem Dei in cælum projecerunt.

« *Dixitque Saul Cinæo : Abite, recedite, atque descendite ab Amalec, ne forte involvam te cum eo,* » et reliqua. Cinæus ipse est Jethro cognatus Moysi, de cujus genere erant Cinæi, qui descendissent ad Amalec, et habitabant cum eo, qui utique eorum consanguineus erat, et hæreditatem in ejus terra habebant. Misericordiam vero Cinæus cum filiis Israel fecisse dicitur, sive quia Moysen foris in terra Madian, sive quia consilium dedit Moysi, qualiter multitudinem populi gubernaret (*Exod. xviii*).

« *Nuntiatum est Samuëli eo quod venisset Saul in Carmelum, et erexisset sibi fornitem triumphalem.* » Consuetudo erat regum, ut quando victoria potiebantur, facerent arcum, hoc est, fornitem de myrtetis et palmis et olivis, ob signum victoriæ, prout quibusdam videtur. Cæterum si quis arcum ex lapidibus intelligere voluerit, in quo victoriam suam more regum depinxerat, non inhiemus, sed potissimum consentimus, quia in Salomone legimus : « *Dissipabit impius rex sapiens, et curabit super eos fornitem (Prov. xx).* » Quod alia translatio « *rotam molarem* » dicit ; in quo ad æternam memoriam laudes ac victorias suas reges describebant.

« *Ait autem Samuel ad Saul : Sine me, et incabo tibi quæ locutus sit Dominus ad me nocte.* » Dixitque ei : Loquere. Et ait Samuel : Nonne cum parvulus esses in oculis tuis, caput in tribus Israel factus es? » Quid per increpationem hanc, nisi superbia elati regis objicitur? Quod ad correctionem suam poterit quisque qui prælatus est convertere. Parvulum se Saul in suis prius oculis viderat, sed fultus temporali potentia, jam se parvulum non videbat. Cæterorum namque comparationi se præferens, quia plus cunctis poterat, magnum se præ omnibus æstimabat. Miro autem modo, cum apud se parvulus, apud Dominum magnus : cum vero apud se magnus apparuit, apud Deum parvulus fuit. Plerumque ergo dum ex subjectorum affluentia animus inflatur, in luxum superbiæ ipso potentia fastigio lenocinante corrumpitur. Quod Sauli contigisse dicitur, cui et dicitur : « *Nonne cum parvulus esses in oculis tuis, caput in tribus Israel factus es? »* Ac si diceretur : Cum tu te parvulum conspiceres, ego te præ cæteris magnum feci. Quia vero tu te magnum conspicias, a me parvulus æstimaris. Unde cum a Samuele increparetur, quare vocem Domini non audierit, ex ipso lastu superbia respondit, dicens : « *Imo audivi vocem Domini, et ambulavi in via per quam misit me Dominus.* » Malum enim supra malum adjecit, quia culpam suam non solum agnoscere dignatus est, sed etiam superbiendo defendere studuit, ac per hoc defendendo accumulavit. Denique in hoc quod subjungit :

« *Tulit autem populus de præda oves et boves, et primitias eorum quæ cæsa sunt, ut immolet Domino Deo suo in Galgalis.* » Primitiæ hic ea quæ potiora et meliora erant, intelligendæ sunt. Sequitur :

« Et ait Samuel : Nunquid vult Dominus holocausta et victimas, et non potius ut obediat voci Domini? Melior est enim obedientia quam victimæ; et auscultare magis quam offerre adipem arietum. Quoniam quasi peccatum hariolandi est repugnare, et quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere. » Hic enim non aliud dicere possumus, nisi sententiam summi tractatoris papæ Gregorii, quam in libris *Moralium* moraliter exponens, dum de bono obedientiæ tractaretur, inseruit. Ait enim : Obedientia victimis jure præponitur, quia per victimas aliena caro, per obedientiam vero voluntas propria mactatur. Tanto igitur quisque citius Deum placat, quando ante ejus oculos, repressa arbitrii superbia, gladio præcepti se immolat. Quo contrario, hariolandi peccatum inobedientia dicitur, ut quando sit virtus obedientiæ demonstretur. Ex adverso ergo melius ostenditur quid de ejus laude sentiatur. Si enim quasi peccatum hariolandi, est repugnare, et quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere : sola est obedientia quæ fidei meritum possidet, qua sine quisque infidelis videatur. Hinc per Salomonem in ostensione obedientiæ dicitur : « Vir obediens loquitur victorias (*Prov. xxi*). » Vir quippe obediens victorias loquitur : quia dum alienæ voci humiliter subdimur, nosmetipsos in corde superamus. Quid enim prodest indiscrete Deo aliquid offerre velle, et ejus contraire præceptis? Quia nequaquam quis valet de oblati muneribus Dominum sibi placare, qui negligit obtemperare jussis. Quia enim honorum nostrorum non indiget, nostra datione minime pasctur : et ob hoc melior est obedientia quam victimæ. De qua plenius in libris *Moralium* legere quis poterit :

« Dixitque Saul ad Samuel : Peccavi, quia prævaricatus sum sermonem Domini, » et reliqua usquequo ait, « et projecit te Dominus ne sis rex super Israel. » Corripit propheta regem pro inobedientia, quia mandatum explere non curavit, prædixitque ei regnum dimissurum, quia rectitudinem mandatorum Dei sequi noluit. Et merito ille de potestatis culmine abjicitur, qui rite regimen tenere nescit. Ipse enim regimen rite tenet, qui se superiori per humilitatem ad obediendum subjicit, et inferiori per auctoritatem ad docendum anteponit. Si enim Saul Dei mandatis obediret, rite populo præcasset.

« Et conversus est Samuel ut abiret; ille autem apprehendit summitatem pallii ejus, quæ et scissa est, et ait ad eum Samuel : Scidit Dominus regnum Israel a te hodie, et tradidit illud proximo tuo, meliori te. » Nota mysterium, quod sicut in passione Domini, pontifex vestimentum suum scidit (*Math. xxvi*), ita rex Saul vestem prophetæ nunc sciudere describitur. Per utramque enim potestatem, et regalem videlicet et sacerdotalem, scissio vestimentorum facta est, ut demonstretur stabilitatem regni et sacerdotii in populo Judæorum fieri non posse, qui verum regem et sacerdotem ad se

venientem, Dominum videlicet Christum, recipere noluerunt.

« Porro triumphator in Israel non parcat et potentudine non flectetur : neque enim homo est, ut agat pœnitentiam. » In Hebræo legitur : « Porro triumphator Israel non mentietur. » Triumphator iste Deus est, cui omnis victoria recte ascribitur. Non mentietur, quia ea quæ promittit sibi famulantibus largitur. Pœnitentia non flectitur, quia non pœnitet eum de bonis quæ largitus est, quia mutabilis non est, sed secundum justitiam et veritatem universa dijudicat.

« Dixitque Saul : Peccavi, sed nunc honora me coram senioribus populi mei, et coram Israel. » Acsi dixisset : Honora me sicut regem ut ego præcedam sicut rex, et tu sequaris, ut adorem Dominum Deum tuum. Senes autem populi sui, suam tribum; et coram Israel, cæteras tribus Israel, dicit. Sed in hoc quod ait : « Honora me coram senioribus

populi mei, » verecundiam passus ac superbia detentus locutus est, quia timebat honores amittere, et ideo non obtinuit quod petiit, dicens : « Peccavi, » et reliqua. Quisquis enim sub specie confessionis humanos adhuc honores amittere timet, iste indulgentiam, quam ficta humilitate postulat, a Deo adipisci non valet. Neque enim potest in confessione pœnitentiæ assequi veniam, ubi præit elatio mentis. Nam quid aliud est, de reatu facinoris in conspectu hominum reprehendi refugere, nisi superbia cordis, per quam peccator, dum displicere hominibus refugit, veniam quam a Deo accipere poterat a semetipso excludit? Ficta enim humilitas veniam a Deo consequi non valet. Sed notandum quod alia editio habet : « Non revertar tecum, inquit Samuel, quia sprevisi verbum Domini, et spernit te Dominus ne sis rex super Israel. Et convertit Samuel faciem suam ut abiret. Et tenuit Saul penulam diploidis, et dirupit eam. Et dixit ad eum Samuel :

Dirupit Dominus regnum Israel de manu tua hodie, et dabit proximo tuo bono super te; et dividetur Israel in duo, et non avertetur neque pœnitebit eum, quoniam non est sicut homo ut pœniteat eum. Ipse minatur et non permanet. » Iste cui dicitur : « spernit te Dominus ne sis rex super Israel, » quadraginta regnavit annis super Israel, tanto scilicet temporis spatio quanto et ipse David, et audivit hoc primo tempore regni sui. Intelligamus ideo dictum, quia nullus de ejus stirpe fuerat regnatura, et respiciamus ad stirpem David, unde exortus est secundum carnem Dominus, « mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus (*Tim. i*): » prout beatus Augustinus ait, et in Græcis exemplaribus legitur : « Dirupit Dominus regnum Israel de manu tua, » ut hoc intelligatur « de manu tua » quod est ab Israel. Ipsius namque populi gerebat personam figurate homo iste, qui populus regnum fuerat amissurus, Christo Domino nostro spiritaliter regnatura. De quo cum dicitur, « et dabitur illud proximo tuo, » ad carnis agnationem id refertur. Ex Israel

Christus secundam carnem, unde et Saul. Quod verb additum est, « bono super te, » potest quidem intelligi « meliori te; » ac si dicatur : Ut quia ille bonus est, ideo sit super te. Juxta illud aliud propheticum ; « Donec ponam omnes inimicos tuos sub pedibus tuis (Psal. cix). » In quibus est et Israel, cui suo persecutori regnum abstulit Christus. Unde et dicitur, « et dividetur Israel in duo. » In Israel scilicet inimicum Christo, et Israel adhaerentem Christo. In Israel ad ancillam, et Israel ad liberam pertinentem (I Cor. xv). Nam ista duo genera primum simul erant, donec sterilis per gratiam Christi secunda, eiceret ancillam et filium ejus (Gen. xxi). Propter peccatum quidem Salomonis, regnante filio ejus Roboam, scimus Israel in duo fuisse divisum, et ita perseverasse donec a Chaldaeis captivaretur. Sed hoc quid ad Saulem? Cum si tale aliquid comminandum esset, ipsi David fuerit potius comminandum, cui erat filius Salomon. Postremo inter se Hebraea divisa non est, sed indifferenter in eundem erroris societate dispersa per terras. Divisio vero illa, quam Deus sub persona Saulis, illius regni et populi figuram gerentis, eidem regno populoque minatus est. « Quoniam non est sicut homo ut poeniteat eum. Ipse minatur et non permanet. » Hic est homo minatur et non permanet. Non est autem Deus, quem poenitet sicut hominem. Ubi enim legitur quod poeniteat eum, mutatio rerum intelligitur; immutabili praescientia manente divina. Ubi ergo non poenitere dicitur, non mutare intelligitur. Prorsus insolubilem videmus per haec verba prolata divinitus fuisse sententiam de ista divisione populi Israel : et omnino perpetua quaecunque transferunt, aut transibunt ad Christum, nunquam erant cum Israeliticis, qui ejus inimici usque in finem vitae hujus esse persistunt. Sed in divisione, quae hic praenuntiata est, perpetuo permanebunt.

« Dixitque Samuel : Adducite ad me Agag regem Amalec. Et oblatus est ei. Et in frusta concidit Samuel Agag coram Domino in Galgalis. » Quando legitur quidem in Scripturis, quod sancti nulli hostium parcunt, efficiunt ut humanum sanguinem silentes dicuntur, quia et justi ita percusserunt hostes, ut non relinqueretur ab his qui salvus fieret. Et non intelligunt sub his verbis adumbrari mysteria, et hoc magis nobis indicari, quod impugnantes adversus vitia, nullum penitus relinquere debeamus, sed omnia interimere, ne si pepercerimus, reputet nobis in culpam, sicut scriptum est de Saul, qui vitium servaverat regem Amalec. Quomodo enim quisque justus manebit, si adhuc aliquid peccati in semetipso servaverit sicut Saul? At vero sancti, in figura Samuelis ita saeviunt super hostes suos, id est super vitia peccatorum, ut non permittant relinqui aliquod peccatum impunitum.

Verumtamen lugebat Samuel Saul. Quoniam Dominum poenitebat, quod constituerat regem Saul super Israel. Hic enim benignitas perfecta sanctorum in Samuele propheta erga Saul praestensa

est, qui dum sciret Saul peccasse, ex affecta benignitatis lugebat eum. Sic etiam Paulus lugebat illos, qui post fornicationem et immunditiam non egerant poenitentiam (II Cor. 11).

CAPUT XVI.

« Dixitque Dominus ad Samuel : Imple cornu tuum oleo, et veni ut mittam te ad Isai Bethleem; providi enim in filiis ejus regem mihi. » Fecit Samuel prout Dominus imperavit, et unxit David oves patris sui in medio fratrum suorum, qui erat rufus et pulcher aspectu, decoraque facie. Sed videamus eundem David, quomodo Christum propheticè significaverit. David enim interpretatur *fortis*, sive *desiderabilis*. Et quid fortius leone illo de tribu Juda, qui vicit mundum? Et quid desiderabilis illo? de quo dicitur : « Veniet Desideratus cunctis gentibus (Agg. 11). » Ungitur iste David in regem futurum, denuntians per unctionem illam Christum. Christus enim a Chrismate appellatur. Reprobatis septem filiis Isai majoribus, minimus aetate electus est ad regnum; quia spreto Judaico sacerdotio, et regno prioris populi, qui sabbatismum secundum legem servabant, Christus Dominus noster, caput minoris populi, sacerdotio perpetuo functus est : et in regem unctus, cujus regnum non habet finem, et cui omnes gentes, tribus et linguae, servient. Quod autem in medio fratrum suorum unctus esse dicitur, hoc est quod Propheta de Domino ait : « Unxit te Deus Deus tuus oleo laetitiae praes consortibus tuis (Psal. xlii). » David ab officio pastoralis pecorum, ad hominum regnum transfertur : noster autem David ipse Jesus, ab ovibus Judaicae plebis ablati, in regnum gentium translatus est ; in Judaea enim plebe non est noster Christus, ablati est inde, nunc gentium gregem pascit.

« Surgensque Samuel, abiit in Ramatha. Spiritus autem Domini recessit a Saule, et exagitabat eum spiritus nequam a Domino. » Queritur de hoc spiritus nequam : Si Domini, cur malus? si malus cur Domini? Sed duobus verbis comprehensa est haec sententia. Et in Domino potestas justa, et in diabolo potestas injusta. Nam idem spiritus, malus, per nequissimam voluntatem, et idem spiritus, Domini, per acceptam justissimam potestatem. Inde ergo spiritus Domini appellatus est diabolus, propter ministerium, quia omnibus etiam spiritalibus malis bene uti dicitur, vel ad damnationem quorundam, vel emendationem, vel ad probationem. Et licet afflictionem semper appetat, tamen si ab auctore nostro potestatem non accipit, idem malignus spiritus ad tentationis articulum nullatenus convalescit. Unde et omnis voluntas diaboli injusta est; et tamen, permittente Deo, omnis potestas justa. Bene ergo dicitur, spiritus Domini malus exagitabat eum, Domini, videlicet per licentiam potestatis justae, malus autem, per desiderium voluntatis injustae. Et quamvis malignitas a Domino non sit, potestas nisi a Deo non est. Sic et alibi dictum est etiam de sopore Domini qui occupaverat milites

ejusdem Saul, cum David hastam et scyphum abstulisset a capite dormientis. Non quia sopor tunc in Domino erat, ut ipse dormiret, sed quia ille sopor (*I Reg. xxvi*), qui tunc homines apprehenderat, nutu Dei erat infusus, ne David a servis ejus in eo loco presentia sentiretur. Dicitur ergo spiritus malus Domini, hoc est minister Dei, ad faciendum in Saul quod eum pati debere Omnipotentissimus judicabat. Quoniam spiritus ille, ut dictum est, voluntate qua malus erat, non erat Dei; creatura vero qua conditus erat, et potestate quam non suam, sed Domini omnium æquitate acceperat, Domini erat. Hoc secundum historiam dictum est. Tropologice vero per Saul, populus præfigurabatur Judæorum qui in adventu Salvatoris, ob impietatem suam a Deo derelictus est. Spiritum sanctum quem olim acceperat, amisit; atque ab spiritu nequam, hoc est, diaboli mendacio, usque nunc agitatur.

« Igitur quancumque Spiritus Domini arripiebat Saul, tollebat David citharam et percutiebat manu sua, et refocillabatur Saul, et levius habebat. Recedebat enim ab eo spiritus malus. » Pendet enim ex superioribus. Hic etiam prout supra, typum tenuit Salvatoris. David in canticis musicis eruditus erat, et Dominus Jesus Christus in Ecclesiæ unitate variis concentibus in expositione sanctarum Scripturarum quotidie resonat, et suavitate mystica modulatur: David in cithara canens malignum spiritum fugabat, et Christus per virtutem crucis suæ demones oppressit atque de corde credentium fugavit. Non enim in cithara illius tanta virtus erat, sed mysterium crucis Christi, per lignum extensione nervorum, mystice gerebatur: in qua etiam passio Christi cantabatur. David octavus et minimus frater in regno eligitur, et Dominus Jesus Christus semetipsum exinanivit, formamque servi accipiens, per gloriam resurrectionis suæ, et Evangelicam prædicationem (hoc enim sacramenti octavi numeri obtinet arcanum), regnum in gentibus adeptus est. David pulchra facie esse describitur, quia et Dominus Jesus Christus speciosus forma est præ filiis hominum. David rufus esse narratur, et de Salvatore nostro Propheta canit: « Quis est iste qui venit de Edom (*Isa. LXIII*)? » et reliqua, quod interpretatur *rubeus*, sive *sanguineus*. Cæterum moraliter nos instruit, quod cum Saulem spiritus immundus invaderet, apprehensa David cithara ejus, vesaniam sedabat. Plerumque superbus, dives, exhortationis blandimento placandus est, quia et plerumque dura vulnera, per lenia fomenta mollescunt, et furor insanorum sæpe ad salutem, medio blandiente, reducitur. Cumque ab eis in dulcedinem condescenditur, languor insanix mitigatur. Neque enim negligenter intuendum est, quod cum Saulem spiritus adversus invaderet, apprehensa David cithara, ejus vesaniam sedabat. Quid enim per Saulem nisi elatio potentium? Et quid per David innuitur, nisi humilis vita sanctorum? Cum ergo Saul ab immundo spiritu arripitur, David canente, ejus vesania temperatur, quia cum

A. sensus potentium per elationem in furorem vertitur, dignum est ut ad salutem mentis, quasi dulcedine citharæ, locutionis nostræ tranquillitate revocetur.

CAPUT XVII.

« Congregantes vero Philistim agmina sua in prælium convenerunt in Sochoth, » et reliqua. Sochoth, est oppidum in tribu Juda, ut in libris Locorum legitur. Sunt autem usque hodie viculi duo pergentibus Æliam de Eleutheropoli in nono milliario viæ publicæ: unus in monte, et alter in campo situs, qui Sochoth nuncupantur. Interpretatur vero *ramus* vel *humilitas* Azeca, civitas Chananæorum in parte tribus Judæ, ad quam usque persecutus est Jesus quinque reges. Sed et hodie vocatur villa Azeca, inter Eleutheropolim et Æliam, et interpretatur *fortitudo*, sive *discipula*. Domu sive Domim in tribu Juda vicus grandis est, in Daromam, hoc est ad australem plagam in finibus Eleutheropoleos, decem et septem ab ea milliariibus distans, et interpretatur *silentium* sive *gaudium*.

B. « Porro Saul et viri Israel congregati sunt in valle Terebinthi. » Terebinthus est in Sichimis, sub qua abscondit Jacob idola juxta Neapolim. Hinc refert Josephus quod Palæstini castrametati sunt inter Sochoth et Azeca. Contra quos denuo Saul perduxit exercitum, et super quemdam montem castra ponens, coegit Palæstinos priora quidem castra relinquere, et ex adverso montis, quem Saul apprehenderat, advenire. Divisitque eorum exercitus medius mons, qui erat positus inter eos.

C. « Et egressus est vir spurius de castris Philistinorum nomine Goliath, » et reliqua. Igitur quem admodum in exordio polliciti sumus, paulatim historiam tangere cupimus ut postmodum culmen spiritalis intelligentiæ deponamus. Spurius dicitur, quia ex patre gigante, matre vero Gethæa, natus erat. David autem erat filius viri Ephrataei de Bethlehem Juda, cui nomen erat Isai, qui habebat octo filios. Quæritur cur hic octo filios habere dicatur, cum in Paralipomenon non amplius quam septem leguntur? Quod ita solvitur: Nathan itaque prophetam, filium Samaa filii sui, quem in loco filii educaverat et nutrierat, inter filios numerat. Nam et coram Samuele septem ejus filii leguntur adducti, et octavus esse in pascuis: inter quos Nathan adductum fuisse manifestum est, qui et Jonathan vocatur. De quo in extrema parte Samuelis dicitur: Percussit autem eum Jonathan filius Samaa, fratris David. Et notandum quod ubicunque propheta vocatur, Nathan scribitur, non Jonathan.

D. « Dixitque ad David pater suus: Vade ad fratres tuos, visitabis si recte agant, et cum quibus ordinati sunt, disce. » In Hebræo ita habetur: « Et fratres tuos visitabis si recte agant, et pignora eorum tollentes. » Pignora in hoc loco, Hebræi *libellum repudii* intelligunt. Secundum usum gentis illius fecerunt, ut quando ibatur ab eis in pugnam libellos repudii uxoribus suis darent, ut si contigis-

« Dixitque ad David pater suus: Vade ad fratres tuos, visitabis si recte agant, et cum quibus ordinati sunt, disce. » In Hebræo ita habetur: « Et fratres tuos visitabis si recte agant, et pignora eorum tollentes. » Pignora in hoc loco, Hebræi *libellum repudii* intelligunt. Secundum usum gentis illius fecerunt, ut quando ibatur ab eis in pugnam libellos repudii uxoribus suis darent, ut si contigis-

set virum in prælio capi et in captivitate duci, A mulier ejus, expectatis tribus annis, si vir ejus non rediisset, alium duxisset virum. Eligat prudens lector quid sibi placuerit, nos simplicitatem historiæ nostræ tenere decrevimus.

« Dixitque ei frater suus : Quare venisti et quare « dereliquisti pauculas oves illas in deserto ; ego novi superbiam tuam, » et reliqua. Nosse se dicit illius superbiam et nequitiam cordis, quia putabat eum tumore cordis elevari, eo quod Samuel illum unxisset in regem.

« Assumens autem David caput Philisthæi attulit « illud in Jerusalem. Arma vero posuit in taberna- « culo. » Quod dicit attulisse David caput Philisthæi in Jerusalem, anticipatio est, quod postea fecit. Arma vero ejus, id est Philisthæi, non est intelligendum quod in suo posuerit tabernaculo, sed in tabernaculo Domini, de quo tabernaculo postea ab Abimelech sacerdote accepit, ideoque superfluo additum est, suo.

« Dixitque Abner : Vivit anima tua, rex, si novi. » Secundum illud locutionis genus hoc dictum est quod alibi legimus, Benedixit Nabath Deo et regi ; acsi diceret : Non vivat anima tua, rex, si novi. Aliter : Videam mortem tuam si novi. Seu etiam, ut quidam volunt, si positum est pro non adverbio, ut est illud Psalmistæ : « Si introibunt in requiem meam. » Id est non introibunt. Si novi dicit acsi diceret, non novi. Ulitit enim modo jurandi per vitam regis, et affirmat se non nosse unde sit David. Hoc etiam modo usus est Joseph, quando ait fratribus suis : « Per salutem Pharaonis, non regrediemini hinc, donec veniat frater vester minimus. » Ecce historiam, sicut spondimus, summatim tetigimus, nunc figuras spiritualium rerum subjungamus. Ait enim sacra descriptio : « Congregantes vero Philistim agmina, sua, » et reliqua. Quid per Philisthæos nisi adversarias potestates ? Et quid per Goliath Gethæum, nisi caput omnium malorum diabolus præfiguratus est ? qui adversus populum Dei, cum satellitibus suis ab origine mundi dimicavit, sed ante adventum veri David, hoc est humani generis Redemptoris, a nullo superari poterat. Geth vero civitas est ejusdem Goliath, quæ interpretatur torcular, et præsentis mundi seu inferni prætendebat similitudinem, in quo mundo atque inferno diabolus humanum genus peccatis obnoxium, velut in torculari conculcabat. Enormitas, sive altitudo ipsius Goliath, diaboli designabat superbiam. Septenarius namque numerus supernæ quietis obtinet sacramentum, ex qua idem diabolus ob superbix suæ meritum exclusus, in hunc mundum, qui sex diebus factus esse narratur, lapsus est. Et quia super delinquentem creaturam propter peccati meritum, in hoc mundo principatum obtinuit, quasi palmam super ipsius mundi creaturam superbiori extulit. Arma vero Goliath, et operimentum ejus, totius diaboli impietatem atque nequitiam demonstrabant, per quæ humanum genus debellando gravi pondere peccatorum depresserat :

A quæ arma impietatis, Dominus Jesus Christus ipse Spiritus sui sancti, sicut Psalmographus canit, « combussit et ad nihilum usque redegit (Psal. cvj). » « Procedebat vero Philisthæus mane et vespere per quadraginta dies, » et reliqua. Quadraginta dies quibus Goliath adversus populum Israel stetit narratur, omne tempus vitæ præsentis, propter denarii numeri perfectionem, atque mundi quatuor partes sive quatuor elementa, e quibus visibilis creatura constat, figuram habuisse non dubium est. David a patre suo ad visitandum fratres missus est : similiter et Christus Dominus a Deo Patre ad oves quæ perierant domus Israel, se destinatum dicit (Math. xv). David ephi polentæ, hoc est trium mediorum mensuram fratribus suis detulit, et Christus per novam B doctrinam quam Ecclesiæ suæ tradidit, mysterium sanctæ Trinitatis cunctis credentibus commendavit. David decem formellas casei tribuno detulit, et Dominus Jesus Christus decalogum legis populo Judæorum tradidit. Goliath Gethæus personam diaboli gestabat, qui de altitudine superbix suæ se jactans, per omne tempus quod ante adventum Salvatoris decursum est, adversus populum Dei dimicans, in imo hujus mundi, velut in valle, a nullo poterat superari. Eliab, frater David major, qui interpretatur Deus meus pater, typum gestasse Judæorum non dubium est, qui licet falsa opinione, se Domini patrem habere mentiantur, per hoc vero quod Dominum Jesum Christum filium ejus æmulati sunt, ab hæreditate filiorum Dei degeneraverunt, et primogenita, quæ illis C jure debebantur, ob culpæ meritum perdidit. David leonem pariter et ursum necavit, et Dominus Jesus Christus diabolum hominibus latenter insidiantem, et ante Christum in posterum manifestissime sævientem, in judicio puniturus est. David arma Saulis deposuit, quia et Christus corporalia sacramenta legis, atque carnalia bella, quæ non sunt imposita gentibus, repulit. Onera namque legis legimus, sed carnaliter non observamus. Quinque limpidissimos lapides de torrente elegit, et in peram pastorem misit, et Christus Dominus quinque libros Mosaicæ legis de fluvio sæculi hujus assumpsit. Labitur enim mortale sæculum, et præterfluit quidquid venit in mundum. Erat enim in flumine tanquam in populo illo. « Et in peram pastorem D misit. » Nam ipse est Deus verus pastor animarum. Vas quoque pastorale quo lac, ut nonnulli dicunt, mulgere consueverat, divinam significat gratiam quæ legi conjungitur, quæ intelligitur in quinque lapidibus, sine qua non impletur. David rufus et pulcher fuisse narratur, quia de Domino Jesu Christo in Canticis canticorum Ecclesia dicit : « Dilectus meus candidus et rubicundus, electus ex millibus (Cant. v). » De cujus pulchritudine superius prælibavimus. Goliath David ad pugnam provocavit, similiter et elatio diaboli Christi humilitatem parripens, ab ipso prostratus est. Baculus David a diabolo despectus, mysterium gestavit Dominice crucis. David ex quinque lapidibus unum jecit, quia

et Christus qui ex lege nuntiabatur, singulari potentia, per unitatem fidei et gratiam suam, diaboli superbiam prostravit : funda vero Ecclesiam præfiguravit, quæ per volumina temporum, velut in circuitu volvitur. David Goliath in fronte percussus prostravit, similiter et Christus, devicto diabolo, qui ei hæserant se inflgens, ab ejus societate secernens, fidei suæ subdidit : hoc enim indicabat quod idem Goliath percussus in faciem ruit. David, Goliath percusso, gladium ejus tulit, hoc fecit noster David, qui ejectum diabolum de suis, quando credunt magnitudinem ejus, quos ille in potestate habebat, et de quibus tetras animas trucidabat, convertunt linguas suas contra diabolum, et sic Goliath de gladio suo caput inciditur. David gladium Goliath in Jerusalem detulit, similiter et Christus eos quos de potestate diaboli rapuit, ad defensionem altaris fidei in Ecclesiam suam transtulit. Saul de David Abner velut pro incognito requirit, de qua stirpe descenderit, vel cujus esset filius, cum jam dudum ipse David ei ministrasset, atque in conspectu ejus ad repellendum nequam spiritum assisteret. Sic nimirum cæcitas Judæorum, Dominum Jesum Christum per legem et prophetas venturum esse noverunt : et quem in præsentia corporali per administrationem virtutum, Filium Dei esse approbare poterant, tanquam ignorantes dicunt ei : « Tu qui es? et ubi est pater tuus (Joan. viii) ? » Moraliter vero David typum tenuit Domini, quia videlicet *manu fortis* interpretatur. Goliath quidem hæreticorum superbiam signans, qui cum gladio ratione dominica fidei superati sunt. David vero cum pera pastorali venit ad prælium, sed eundem Goliath David superans suo gladio occidit : quod sancti quoque agunt, qui præmissi David membra, ex ejus fieri dignatione meruerunt, nam cum superbientes hæreticos et sacræ Scripturæ sententias deferentes, eisdem verbis atque sententiis quas proferunt, vincunt, quasi elatum Goliath gladio suo detruncant.

CAPUT XVIII.

« Et factum est cum complisset loqui ad Saul, « anima Jonathæ colligata est animæ David, et dicitur eum Jonathas quasi animam suam, » et reliqua. Jonathas filius Saul, cujus anima David colligata est, illos sanctos significasse videtur, qui Domino Jesu Christo ex populo Judæorum per fidem adhæserunt, qui accepta Spiritus sancti gratia, pro Christi amore relictis omnibus, ipsum secuti sunt, sicut fuerunt apostoli et illi qui in Actibus apostolorum vendebant omnia, et pretia afferbant ad pedes apostolorum (Act. ii). Quod autem idem Jonathas vestimentis suis atque armis se nudavit, et David vestivit, hoc indicasse videtur : quod cuncta sacramenta spoliata, hoc est sacerdotium atque prædicatio, quæ populo Judæorum olim collata fuerat, ad Christi Ecclesiam transferenda essent. Sive secundum superiorem sensum, bene a tunica usque ad caltheum omnia dedit : quia credentes quique, quid-

A quid habere poterant in hoc mundo, omnia in lucrum Christi conferre satagebant.

« Porro cum reverteretur, percusso Philisthæo, « David, egressæ sunt mulieres de universis urbibus « Israel cantantes, chorosque ducentes in occursum « regis Saul in tympanis lætitiæ et in sistris, et præ- « cinebant mulieres ludentes atque dicentes : Per- « cussit Saul mille, et David decem millia. Iratus « est autem Saul nimis, et displicuit in oculis ejus « iste sermo, dixitque : Dederunt David decem mil- « lia, et mihi mille dederunt. Quid ei superest nisi « solum regnum? Non rectis ergo oculis Saul aspi- « ciebat David ex die illa et deinceps. » Sic enim accipitur : Saul adversus David invidia exarsit, similiter et populus Judæorum adversus Christum Dominum æmulatione suo malo pariter conspirati sunt. Et dum audiebant Christum prædicari in Ecclesiis, quem ipsi neci tradiderunt : et de victoria ejus qui hostem antiquum triumphavit, credentes in laudibus ipsius congratulari : graviter inde offensi sunt.

« Post diem autem alteram invasit spiritus Dei « malus Saul, et prophetabat in medio domus suæ. « David autem psallebat manu sua sicut per sin- « gulos dies, et reliqua. Quod autem dicit, « invasit « spiritus Dei malus Saul » more arreptitiorum agebat, « Et prophetabat. » Prophetare enim in hoc loco non est aliud intelligendum, nisi aliena retulisse. Quod vero sequitur de David.

C « Et egrediebatur et ingrediebatur in conspectu « populi. » Sic accipiendum est : Quando egrediebantur in pugnam, ipse primus, more regio, egrediebatur in conspectu eorum, et regrediebatur.

« Dilexit autem Michol filia Saul altera David. « Et nuntiatum est Saul, et placuit ei. Dixitque « Saul : Dabo eam illi, ut fiat ei in scandalum et « sit super eum manus Philistinorum, » et reliqua. Denique his duobus periculis Saul David putabat interimi posse, scilicet aut insidiis filię suæ, a qua se videbat multum amari, aut causa præputiorum Philistinorum, propter quæ adipiscenda Philisthæos bello erat aggressurus. Unde et ait :

D « In duabus rebus gener meus eris hodie. Et mandavit Saul servis suis : Loquimini ad David clam « me, dicentes : Ecce places regi, et omnes servi « ejus diligunt te, » etc. In duabus ergo rebus generum suum sibi futurum dicit, quia jam attulerat præputia Philistinorum pro Merob, quam Saul dedit Hadrieli Molathitæ, et postea pro Michol ducenta. Et quamvis non aperte dicatur pro Merob Sauli Philistinorum David dedisse, tamen qui præcedentia et subsequentia perlegerit et scrutatus fuerit, inveniet eum bis Sauli præputia Philistinorum dedisse. Nam superius dixerat Saul : « Non sit manus mea in eo, sed sit super illum manus Philistinorum. » In sequentibus vero ait :

« Non habet necesse rex sponsalia, nisi tantum

centum præputia Philistinorum, ut fiat ultio de inimicis regis. Et subjungit Scriptura: Porro cogitabat David tradere in manus Philistinorum. Cumque renuntiassent servi ejus David verba quæ dixerat Saul, et reliqua. Ecce hanc sententiam ita digessimus, prout opinio aliquorum commentatur: quam si quis recipere noluerit, non contradicimus, sed si melius intellexerit, sequi gaudenter gratulandi decrevimus. Cæterum dicamus prout nobis videtur. Bene ait: In duabus rebus gener meus eris hodie, videlicet quia tam ingentem gigantem prostraverit, et in hoc dignus erat tantæ virtutis, ut gener regis efficeretur: et hæc est una res. Altera vero quam ei proposuit, scilicet si centum præputia Allophylorum deferret, qui non solum centum, verum etiam ducenta attulit. Et unde creditur regio perire voto, inde actus est gloriosiori trophæo: ecce historia. Cæterum tropice, quod Saul callide simulat David offerre discrimini, et unde creditus est regio perire voto, inde actus gloriosiori trophæo, intelligitur quod Judæi, dum contra voluntatem Dei Christum interficere nisi sunt, per id salutem gentium egerunt, per quod crediderunt extinguere. Quod enim David alienigenarum præputia attulit, et sic denuo illiæ Saul nuptiis hæsit, significabat quod Christus non prius Synagogam connubio suo sponderet, nisi gloriosus in gentibus fieret. Prius enim in nationibus resecauit carnis pollutionem in utroque sexu, et postea copulatus est Synagoga. Postquam enim, sicut scriptum est, introierit plenitudo, tunc omnis Israel salvus fiet (Rom. xi). Dupla autem, id est ducenta præputia attulit, sive pro Judæis et gentibus acquisitis, sive quia major est numerus acquisitionis populi gentium, quam credentium Judæorum. Deinde odium Saul adversus David in tantum auxit, ut rex ob medelam sui spiritus, David more psallentem jaculo conaretur conficere. Quid est quod dum Saulem spiritus adversus invaderet, apprehensa David cithara, ejus vesaniam mitigabat? Per Saulem enim, Judæorum elatio: per David autem, humilitas Christi significatur. Cum ergo Saul ab immundo spiritu arripitur, David canente, ejus vesania temperatur: quia cum sensus Judæorum per blasphemiam in furorem vertitur, dignum est ut ad salutem mentes eorum, quasi dulcedine citharæ, locutionis evangelicæ tranquillitate revocentur. Nam quod nisus est Saul configere David lancea in pariete, et David declinavit, et lancea casso vulnere perlata est in parietem, possumus juxta quosdam ita intelligere quod, prædicante Christo Evangelium, Judæi meditati sunt ei mortem ipferre, sed dum ille ab eis ad salutem gentium vivus secessit, solam duritiam mentis illorum malitia sua læsit.

CAPUT XIX.

Dixitque Jonathas ad David. Ego autem egrediens stabo juxta patrem meum in agro ubicunque fuerit, et ego loquar de te ad patrem meum, et quodcumque videro, nuntiabo tibi, et

reliqua. In hoc agro consiliandi causa, Saul venire consueverat, ubi etiam conductum fuerat, ut occideretur David, quod et Jonathas David indicaverat.

Mittit Saul custodes ad domum David, ut custodirent eum, et interficeretur mane. Quod cum annuntiasset David Michol uxor sua, dicens: Nisi salvaveris te nocte hac, cras morieris: deposuit eum per fenestram. Porro ille ablit et fugit, atque salvatus est. Cumque venissent nuntii Saul, invenerunt statuam in lecto David positam, et pellem pilosam caprarum ad caput ejus. Audiamus ergo quid hoc significet, quod miserit Saul ad custodiendam domum David ut eum interficerent. Hoc non ad crucem Domini, sed tamen ad passionem ejus pertinet. Crucifixus enim Christus, et mortuus et sepultus est. Erat ergo illa sepultura tanquam domus, ad quam custodiendam, misit regnum Judæorum, quando custodes adhibuit sepulcro Christi. Quomodo custodita est domus, si David figurabat Christum, ut Christus interficeretur, dum non in sepultura Christus, sed in cruce sit interfectus? Refertur ergo hoc ad corpus Christi: quia interficere Christum, erat tollere nomen Christi. Neque enim crederetur in Christum, si mendacium prævaleret custodum, qui corrupti sunt ut dicerent: quia dormientibus nobis, venerunt discipuli ejus, et abstulerunt eum (Math. xviii). Hoc itaque velle Christum interficere, nomen resurrectionis ejus extinguere, ut mendacium Evangelio præferretur. Sed sicut illud non valuit Saul, ut interficeret David, sic nec hoc potuit regnum Judæorum efficere, ut memoriam Christi deleteret. Isti autem qui de virtute Saul, id est de regno Judæorum in Christo presumere voluerunt, offenderunt in lapidem offensionis, tanquam in statuam, et hædus eis visus est agnus: quia in quem peccatum non invenerunt quasi peccatorem persecuti sunt.

Nuntiatum est Sauli a dicentibus: Ecce David in Naioth in Rama. Naioth locus est in Rama: ubi sedit David. Rama vero in tribu Benjamin civitas est Saulis, in sexto milliario, ab Helia ad septentrionalem plagam contra Bethel. Alia est autem in tribu Aser. Naioth interpretatur pulchritudo, et Rama excelsum. Bene ergo conveniunt hæc nomina locorum, rebus in his expletis, qui prophetarum dicta et celsitudinem habent scientiæ ac venustatem locutionis.

Et exspoliavit se etiam ipse vestimentis suis, et prophetavit cum cæteris coram Samuele, et cecinit nudus tota die illa et nocte. Unde exivit pro verbum: Num et Saul inter prophetas? Quæstio magna hic oritur, cum in præcedentibus legatur. Et non vidit Samuel Saulem, usque in diem mortis suæ, et hic prophetasse coram Samuele dicitur. Quam quæstionem duobus modis Hebræi solvunt: Aut non vidit eum, quia quando junctus est Saul cuneo prophetarum, abscondit se Samuel ne videretur ab eo: aut non vidit indutus habitu regio, quo

indutus erat, ideoque dictum est : Non vidit eum **A** usque in diem mortis sue, subauditur, indutus habitata regio. Exspoliasset vero se non omnibus vestimentis, sed regalibus tantum intelligendum est. Idem queritur quomodo et illi qui missi essent ad teneandam hominem et ad necem ducendum, tales Dei Spiritu effici digni meruerunt. Et Saul ipse qui miserat, veniens et ipse sanguinem innocentem querens effundere, accipere meruit spiritum illum et prophetare. Quantum enim ad litteram atinet, non est mirum hominem reprobam ad momenta transitoria prophetasse, dum etiam multi similes prophetiæ donum legantur habuisse : sicut Balaam ille reprobus, quem non tacet Scriptura iudicio divino esse damnatum, sed tamen prophetiam habebat. Nec illa verba parum attestantur huic sententiæ, quæ in Evangelio scripta sunt multos dicturos in illa die, Domine, Domine, in tuo nomine manducavimus et bibimus, et in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus. Quibus dictus est : « Non novi vos, discedite a me, operarii iniquitatis (Luc. xiii). » Mystice autem exemplum hujus Saul nuntiorumque ejus, in hac sententiâ qui prophetare cœperunt, qui ad persequendum David missi sunt, quid aliud significabant, nisi quosdam hæreticos, qui aliquid boni de numero Spiritus sancti habent, sicut testamenta legis et Evangelii, sicut baptismi sacramentum, sed Christum in membris suis persequuntur? Qui enim ad Ecclesiam catholicam veniunt, non est in eis ullo modo violandam, aut quasi non habeant tradendum, **C** sed tamen eos non ideo debere salutem confidere, quia non improbamus quod illos accepisse credimus, sed oportet nos cognoscere unitatem et societatem vinculo charitatis, sine qua omnino quidquid habuerint, quamvis sanctum atque venerandum, ipsi tamen nihil sunt. Qui tanto indigniores effecti præmio vitæ æternæ, quanto illis donis non bene uti sunt, quæ in vita quæ transitoria est, acceperunt. Possunt etiam in hoc loco Judæorum non incongrue gestare personam, qui dum adversa cupiunt Christo, habent in ore sacramenta legis, et prophetarum ad testimonium Christi, et cum Ecclesia, quasi cum prophetis de Scripturis disputant, sicut illi cum prophetis vaticinabantur. Quem, Saul persequens et prophetans, præfiguravit, nisi Scribas et Phariseos Judæorum, qui sacramenta legis et prophetarum, quæ de Christo sunt pronuntiata, ad testimonium ejus in ore portantes, cum ecclesiasticis, viris de Scripturis sanctis disputant? Quod autem Saul se spolians, nudus vaticinatus esse dicitur, hoc præfigurasse non est ambiguum, quod populus Judæorum, cujus personam idem Saul gestavit, ab indumento fidei atque sacerdotii dignitate nudatus, et gloria regni spoliatus, verba legis et prophetarum, quæ de Christo testimonium perhibent, in ore portans, eundem Christum Dominum, de quo non intelligens prophetat, maliis sue livore excecatus persequitur.

CAPUT XX.

« Et ait Jonathan ad David : Sit Dominus tecum, sicut fuit cum patre meo. Et si vixero, facies mihi misericordiam Domini. » Quod enim ait, « sit Dominus tecum, sicut fuit cum patre meo, » mihi videtur ita posse intelligi, ac si aperte diceret : Permaneat Spiritus Domini tecum, sicut fuit prius in patre meo, et sic sublime faciat regnum tuum sicut sublime fecit patris mei regnum. « Et si vixero, facies mihi misericordiam Domini, » ut scilicet secundus sim in regno tuo. « Sin vero mortuus fuero, non aufertes misericordiam tuam a domo mea usque in sempiternum. » Quod vero subjungitur : « quando eradicaverit Dominus inimicos David unumquemque de terra. » Et post pauca subjunxit : « et requirat Dominus de manu inimicorum David, » per anticipationem utique fecit, prius historiam interserendo, quia multo post tempore factum est, cum interfecto Saule, regnum ad domum David translatum est. Et qui innocentem eum injuste persequerentur, justa sunt divinitus ultione multati. Tunc enim requisivit Dominus de manu inimicorum, quare virum sanctum affligerint : tunc cogebantur rationem reddere odiorum, quibus contra illum tanto tempore sævierant, quæ et de Absalon et de Siba filio Bochri, et de cæteris hostibus David potest intelligi. Aliter : Si scire vis quod de manu inimicorum David requisierit Dominus, potest (nisi fallor) a superiori sententiâ, qua dictum est, quia fœdus pepigerit Jonathan cum domo David, intelligi, quia hoc de manu inimicorum David requisierit. Id est quare non et ipsi fœdus cum eo pacis inire voluerint, cum quo esse Dominum viderunt. Ideo hic autem Scriptura hic sententiam hanc præoccupando interponere videtur, ut testimonium Jonathanis, quod dixerat (quando eradicaverit inimicos David unumquemque de terra) verum esse comprobaret, quia videlicet eradicati sunt inimici David de terra, non ipso David se de adversariis ulciscente, sed judicante Domino pro illo. Bene autem subjungitur :

« Et addidit Jonathan dejerare David eo quod diligeret illum. Sicut enim animam suam, ita diligebat eum. » Ut ille nimirum qui tam perfecto juxta legem Dei amore complectebatur David, a perditione inimicorum ejus ostenderetur immunis. **D** Qui et si ista morte preventus, regnum cum eo, ut sperabat, terrenum habere nequivit commune, absque ulla tamen contradictione regni cœlestis consortium cum eo (quem gloria virtutum tantisper dilexit, cum esset et ipse virtutum amator) accepit.

« Venit Jonathan in agrum juxta placitum David, » et reliqua. Quid est quod Jonathan David servare volens, cum ille lateret in agro, juxta lapidem ad signum duas jecit sagittas, quas puer parvulus, ignorans quid fecerit, collegit, et in civitatem retulit, nisi quod Deus Pater Filium suum unigenitum, quem ad salutem humani generis mittendum decreverat, in littera legis, Judæis nescientibus, abscon-

ditum habuerat? David ergo absconditus est in agro, Christus celatus est in mundo. « In mundo, » inquit Joannes, « erat, et mundus eum non cognovit (Joan. 1). » Juxta lapidem sedebat quia in tabulis legis scriptus erat. Nam Saul odio habens, et inter epulas sedens, filium mortis eum judicabat: et judaica plebs in Paschæ epulis convivans, de nece Christi tractabat.

« Cum ergo illuxisset mane, venit Jonathas in agrum juxta placitum David, et puer parvulus cum eo. » Jecit unam sagittam, jecit et aliam: et Deus Pater illucescente mane credulitatis, primum testimonium legis de Christo protulit, deinde prophetas misit, qui de adventu ejus testificarentur. Unde Habacuc ait: « In lumine jacula tua ibunt (Habac. III), » et reliqua. Collegit autem puer Jonathæ sagittas, et attulit ad Dominum suum: et quid ageretur penitus ignorabat. Sic et Judaicus populus libros legis et prophetarum portans, quasi divinitus conscriptos ignorabat, sed eum, quem Moyses et prophetæ figuraverat, præsentialiter inter se manentem non cognoverat.

CAPUT XXI

« Venit autem David in Nobe ad Achimelech sacerdotem, ei obstupuit Achimelech eo quod venisset David solus, » et reliqua. Achimelech ipse est Aia filius Achitob, filii Phinees, filii Heli. Achimelech interrogat, utrum David, num pueri sui, quos in illum et illum locum condixisse dixerat, mundi essent? David vero ænigmatice pluraliter de seipso respondit, dicens: « Et fuerunt vasa puerorum sancta », scilicet a concubitu conjugali. Quod vero ait: « Porro via hæc polluta est, » et in Hebræo legitur, « Porro via laica est, » sic intelligendum est ac si diceret: In lege præceptum est ut extraneus non comedat ex eis, et tu interrogas utrum mundi sint pueri? Qui, etiamsi mundi essent, nequaquam eis vesci deberent. Idcirco via est laica, quia tu laicaliter interrogas. « Sed et ipsa hodie sanctificabitur in vasis. » Ipsa utique in vasis, id est mente sua sanctificari dicit, quia nisi necessitate corporis et periculo vitæ urgente, nequaquam vesceretur eis. Non tamen aperte eodem legitur David panes comedisse, sicut Hebræi tradunt. Sed lege Evangelium, ubi Dominus de hac sententia Judæis loquitur, dicens: « Nunquam legis quid fecerit David, quando necessitatem habuit, et esuriit ipse et qui cum eo erant, quomodo introiit domum Domini sub Abiathar principe sacerdotum et panes propositionis manducavit, quos non licebat manducare nisi sacerdotibus, et dedit eis qui cum eo erant? (Marc. II.) » Sed requirendum quid est quod hic Achimelech sacerdos legitur, a quo David panes accepit, et Dominus in Evangelio Abiathar nominat? Quod enim Dominus Abiathar principem sacerdotum pro Achimelech appellat, nihil habet dissonantiæ: Ambo etenim fuerunt illic, cum veniens David panes petiit et accepit, Achimelech videlicet princeps sacerdotum et Abiathar filius ejus. Occiso autem Achimelech a Saule cum viris domus suæ generis sacer-

dotalis octoginta quinque, fugit Abiathar ad David; et comes factus totius exilii ejus. Postea regnante eo, summi sacerdotii et ipse gradum accepit, ac toto tempore regni illius in pontificatu perseverans, multa majoris excellentiæ quam pater suus effectus est. Ideoque dignus fuit cuius memoriam Dominus, etiam vivente patre, quasi summi sacerdotis faceret. Sed hoc quod ait superius: Via hæc polluta est, sed sanctificabitur in vasis, ita nonnulli edisserunt. Mentendo enim iter polluitur, dum a rege missum me fingo, et hoc necessitate mortis, sed sanctificabitur in illis, quorum causa etiam fugio, quia illorum non solum mei periculi causa mentior: nam ipsi hujus rei causa salvabuntur. Hactenus historiam nunc spiritaliter intelligentiam tangamus: David fugiens Saul ad Achimelech sacerdotem, qui interpretatur *frater meus rex venit*: similiter Christus Judæorum persecutionem declinans, quorum typum Saul tenuit, ad apostolos transiens, quibus interpretatio nominis Achimelech congruit, quos Dominus, Rex regum, fratres vocare dignatus est, dicens: « Ite, vultate fratribus meis (Math. xxviii), » cum quibus et desideratum cibum sumpsit: « Desiderio enim desideravi hoc pascha manducare (Luc. xxii). » David ad Achimelech solus venit, et Christus in passione sua solus relictus est. Quod autem ait David: « Illum et illum in locum condixi pueris meis, » hoc indicabat, quod Dominus apostolos suos ante passionem suam informans ait: « Postquam resurrexero, præcedam vos in Galilæam. » David ad Achimelech quinque panes quæsivit, sed unum accepit: quia in quinque libris Mosaicæ legis unitas retinetur. David Goliath gladium sustulit, quia et Christus Dominus diaboli arma abstulit: « Fortis enim spolia ipse diripuit (Math. xii). » David per viam pollutam se venisse ad Achimelech professus est, quia et Christus Dominus inter immundas Judæorum actiones, impollutus pertransivit. Quod autem ait: « Sed et ipsa hodie sanctificabitur in vasis meis, » hoc indicabat quod sancti apostoli, qui Domini vasa erant, a contagione Judæorum, fide purgante, corda sanctificarentur.

Interea David cum fugeret Saul, latere voluit apud regem quemdam Geth nomine Achis. Sed cum gloria ejus fuisset commemorata, ne per livorem, ad quem confugerat, aliquid eum machinaretur, anxius insaniam: et quasi furor correptus, mutavit os suum, defluebantque salivæ in barbam ejus, collabebaturque in manibus eorum, et procidebat ad ostia portæ. Et dixit Achis rex: Quid huc mihi adduxistis istum? Nunquid deerant nobis furiosi? Et sic eum dimisit. Achis interpretatur *quomodo est*, per quod significatur ignorantia, et verbum mirantis et non agnoscentis, quod in gente Judæorum impletum est. Qui dum viderunt Christum, non agnoverunt, coram quibus mutavit os suum et abiit. Erant enim ibi præcepta legis carnalia, erat et sacrificium secundum ordinem Aaron: et postea ipse de corpore et sanguine suo instituit sacrificium, secundum ordinem Melchisedec.

deh. Mutavit ergo os suum in sacerdotio, mutavit in præceptis, dans aliud testamentum, evacuata carnali operatione, atque inde collapsus est in manibus eorum, quando eum comprehendentes crucifixerunt. Et procidebat ad ostium portæ, hoc est, humiliavit se: hoc est, procidere usque ad ostium fidei nostræ: ostium enim portæ, initium fidei, inde incipit Ecclesia, et pervenit usque ad speciem. Ut cum credit ea quæ non videt, mereatur perfrui, cum eum videre facie ad faciem cœperit. Quod enim in illo quasi furoris salivæ decurrebant super barbam ejus, Apostolus hæc aperit, dicens: « Judæi signa petunt, et Græci sapientiam quærent. Nos autem prædicamus Christum crucifixum: Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam: ipsis vero vocatis Judæis et Græcis, Christum Dei virtutem et Dei sapientiam. Quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus: et quod infirmum est Dei, fortius est hominibus (I Cor. 1). » Non tanquam salivam attende, sed attende, quia super barbam decurrunt. Quomodo enim in salivis infirmitas, sic in barba virtus ostenditur. Textit ergo virtutem suam, corpore infirmitatis suæ: et quod forinsecus infirmabatur, tanquam saliva apparebat. Intus autem divina virtus, tanquam barba tegebatur.

CAPUT XXII.

« Fugit David in speluncam Odollam, ubi eum omnes fratres ejus, et omnis domus patris ejus visitaverunt et convenerunt ad eum omnes, qui erant in angustia constituti, et oppressi ære alieno, et amaro animo, et factus est eorum princeps. » Quid est quod manente David in spelunca, venerunt ad eum omnes fratres ejus et omnis domus patris ejus, nisi quod Redemptor noster, peracta passione sua ac redemptione humani generis, de plebe Israelitica in Judæa primum Ecclesiam collocavit, de gente in qua carnæ assumere dignatus est? Ubi fratres ejus, id est apostoli, et domum patris ejus, id est illi qui ex Synagoga in eum crediderant, venerunt ad illum, et convenerunt ad eum omnes qui erant in angustia constituti et oppressi ære alieno, hoc est quod ipse ad se venire invitans dixit: « Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos (Matth. 11). » Cæterum omnes qui se agnoscunt in angustia constitutos vitiorum, nec habent latitudinem charitatis, et oppressi sunt ære alieno, hoc est, censu peccatorum, quem exsolvebant diabolo, quando exhibuerunt membra sua servire iniquitati ad iniquitatem: necesse est ut amaro sint animo, hoc est, ut digne poenitentiam gerant a delictis suis præteritis, et veniant ad David, ad desideratum videlicet nostrum, quatenus fiat eorum princeps, quia ipse est qui constitutus est a Deo Judex vivorum et mortuorum. « Deus fortis, Pater futuri sæculi, princeps pacis, cujus regni non erit finis, et dominabitur a mari usque ad mare potestas ejus, potestas æterna, et regnum ejus alteri non dabitur (Isa. 11). »

« Dixitque Gad propheta ad David: Ne moreris in præsidio: sed vade in terram Juda. » Miro modo hic

A introducit Gad propheta, cum in præcedentibus ejus nulla facta fuerit mentio. Sic itaque hic introducit, sicut Elias propheta in loco ubi dicitur: Et dixit Elias Thesbites de habitatoribus Galaad. Ex ore itaque Domini Gad propheta David dixit, ut non moreretur inter gentes, et in terra polluta, sed in terram Judam rediret, et ibi juxta voluntatem Domini, persecutionem inimicorum ferret.

« Dixitque Doeg Idumæus ad Saul: Vidi David filium Isai in Noba, » et reliqua. Quantum ad spiritalem intelligentiam pertinet, in Doeg Idumæo, qui voto se obligaverat, sicut in Hebræo legitur, prout Judæi tradunt, ut aliquantisper in tabernaculo Domini immoraretur, et orationi vacaret, Judæi proditoris persona consistit, per quem ista operatus est Zabulus, ut ejus proditiōne facta in Christo, postea persecutionem Ecclesia pateretur, et occiderentur quamplurimi discipuli Christi et sacerdotes, et pro nomine ejus persecutiones gravissimas perferrent. His ergo quibus receptus est Christus, tribulationes induxit diabolus et mortem. « Omnes enim, » ut ait Apostolus, « qui in Christo pie volunt vivere, persecutionem patiuntur (II Tim. 3). » Et Dominus ait: « Si me persecuti sunt, et vos persequentur (Jean. xv). » Potest enim Doeg, qui interpretatur motus et Idumæus terrenus, sive sanguineus, quod nomen in præfiguratione futurorum accipiens, eorum videlicet personam significare, qui terrena sapientes atque carnaliter viventes, Christum in suis membris persequuntur.

CAPUT XXIII.

« Porro eo tempore quo fugerat Abiathar, filius Abimelech, ad David, in die illa ephod secum habens descenderat, » etc. Ephod illud erat quod Moyses, jubente Domino, fecerat sicut et rationale, in quo erat doctrina et veritas, in quo etiam consuluit David Dominum, et ait:

« Si tradent me viri Ceilæ in manus Saul, et si descendet ipse sicut audivit servus tuus? Et ait Dominus: Descendet. » Ac si diceret: Si hic sterilis, descendet Saul, et tradent te viri Ceilæ in manus ejus, eorum voluntatem ei indicabat. Et merito viri Ceilæ, sicut qui ingrati beneficiis David existerant, cum eos ipse de manibus Philistin eruerit, significabant infidelitatem seu inconstantiam Judæorum, qui Redemptoris nostri semper pietati ingrati existentes, apud sæculi potestates contra eum insidiando meditantur. Interpretatur autem Ceila, ad fundam jacta, sive excellens sibi met. Et in psalmo scriptum est: « In circuitu impii ambulat (Psal. 11). » Et alibi: « Stultus ut luna mutatur (Eccli. xxvii). » Unde et sequitur de Ziphæis:

« Porro David erat in deserto Ziph in silva, » etc., usque, « et venerunt Ziphæi ad Saul, dicentes: Ecce David latitat apud nos. » Ziph mons squalidus vel caligans, sive nebulosus, in quo sedit David prope Charmelum, qui in Scripturis Carmelus appellatur. Sic enim appellatur vicus hodie Judæorum: unde fuit

Nabal Carmelius. Sed et unus de posteris Caleb dicitur est Ziph. Lege Paralipomenon (*I Par. xi*). Ergo, ut dictum est superius de viris Ceilæ, sic et Ziphæi, qui David prostraverunt Saul, et cum eo mortem ejus meditati sunt, qui interpretantur *gemmantibus seu florentibus*. Significant Judæos, qui cum in regno terrene germinare appetebant, apud principes suos tractabant de nece Salvatoris: quæter eum per discipulum suum proditum apprehenderent, et præsidit ad interficiendum traderent (*Matth. xxvi*). Significant et perfidos quosque, qui dum prospera requirunt, et prosperatur eis præsens sæculum. Unde bene interpretantur florentes, quando Dominum Christum in membris suis degentem, apud potestates sæculi hujus produunt.

CAPUT XXIV.

Dehinc sequitur quod in eremo Engaddi cum persequendum David Saul appeteret, ingressus est David in speluncam, et ibi latebat. Sed rex, improvisis exceptus insidiis, in hoc quid innocuo moliebatur incidit. Scriptum est enim: « Qui fodit foveam proximo suo, ipse incidet in eam (*Prov. xxvi*). » David autem bona pro malis retribuens, inimicum non occidens, sed pro testimonio facti, oram chlamidis regis abstulit: cum facilius esset exceptum insidiis adversarium perdere magis, quam fallere. Quid ergo est quod iste fugiens a facie Saul, in spelunca latuit? Quare autem latuit? nisi ut occultaretur et non inveniretur. Quid est contegi spelunca, nisi contegi terra? Qui enim in spelunca est, a terra tegitur, ne videatur. Portabat autem terram Jesus, carnem scilicet quam acceperat de terra: et in ea se occultabat, ne a Judæis inveniretur Deus. « Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent (*I Cor. viii*). » Quare ergo Dominum gloriæ non invenerunt? Quia spelunca se texerat, id est carnis infirmitatem oculis objiciebat: et majestatem divinitatis, corporis in tegmine tanquam speluncæ abdito, contegebat. Illi ergo non cognoscentes Deum persecuti sunt hominem: nec mori potuit, nisi in homine: nec crucifigi potuit nisi in homine: quia nec teneri potuit, nisi in homine. Opposuit ergo male quærentibus terram, servavit male quærentibus Deum. Fugit ergo secundum carnem in speluncam a facie Saul, quia passus est: usque adeo se occultans Judæis ut moreretur. Sed quare usque ad mortem valuit esse patiens ut fugeret a facie Saul in speluncam? Etenim spelunca inferior pars terræ potest accipi, et certe quod manifestum et notum est omnibus, corpus ejus in monumento positum est, quod erat excisum in petra. Hoc autem monumentum spelunca erat, quo fugit noster David a facie Saul: tandiu enim persecuti sunt illum Judæi, quoadusque poneretur in speluncam. Sed quid est quod Saul persecutor ad purgandum ventrem speluncam ingreditur? nisi quod Judæi in Christum conceptam mentis malitiam, quasi odorem fetidum conseruat: et cogitata apud se noxia, factis interioribus, dum Christum perimunt, ostende-

runt. Sed tamen David Saulem occidere noluit, et cum in abdito occultatus antro haberet in potestatem, servare potius quam occidere maluit. Ita et Christus dum esset in spelunca, carni persecutorem populum in potestate habuit, et non occidit. Scriptum enim erat de eis per Prophetam: « Ne occideris eos (*Ezech. ix*). » Tantum denique David summitatem chlamidis silenter abscidit: ut ostenderet, per prophetiam Christum Judæos non occidisse, sed eam tantum regni gloriam abstulisse. Chlamidis enim abscisio regni est amputatio. Hoc etiam pro loco idem Saul cum per inobedientiam peccasset ostendit. Nam cum veniam precaretur, et rogaret Saulem ut reverteretur cum illo ad placandum Deum, et nolisset, atque convertens faciem suam abiret, tenuit Saul penulam vestimenti ejus, et disruptam eam. Et dixit ad eum Samuel: Disrupit Dominus regnum Israel de manu tua hodie, et dabit illud proximo tuo, et dividetur Israel in duos populos. Ergo Israelita personam figuratim gerebat rex iste, quia populus amissurus erat regnum, dum persequitur Christum: sed quia hanc sententiam diffuse superius prout detectores exposuerant, digessimus, nunc breviter replicabimus. David persecutionem Saulis declinat in spelunca latuit: similiter et Christus Dominum divinitatem suam sub spelunca carnis celans, a Judæorum cordibus recessit. Saul cum ventrem purgaret, abscissa chlamide dehonestatus est: similiter et populus Judæorum, postquam nequitiam quam mente conceperunt, in Christum Dominum effuderunt clamantes: « Crucifige, crucifige: » ab indumento fidei et regali dignitate atque sacerdotio exspoliati sunt, et tamen occisi non sunt: sed reservati pro eis, qui de illo populo in fine mundi creduntur Christo. Aliter juxta moralem significantiam: quid per Saulem, nisi mali rectores? quid vero per David, nisi boni subditi designantur? Sauli enim ventrem purgare est pravos prepositos conceptam in corde malitiam, usque ad operam miseri odoris extendere, et cogitata apud se noxia, factis exterioribus exsequendo monstrare. Quorum facta, licet sint terribilia, ab humilibus subditis, oris gladio ferienda non sunt, etiam cum recte reprehendenda judicantur. Unde David ferire metuit, quia ipse subditorum mentes, ab omni se peste obreptionis abstinentes, prepositorum vitam nullo lingue gladio percipiunt: etiam cum de imperfectione reprehendunt. Qui et si quando propter infirmitatem se abstinerere vix possunt, ut extrema quedam atque exteriora prepositorum mala reprehendant: sed tamen humiliter colloquuntur, quasi oram chlamidis similiter incidens: qui videlicet, dum prælatæ dignitatis saltem innoxie et latentes derogant quasi regis superpositi vestem scindunt. Sed tamen ad semetipsos redeunt, sequè vehementissime, vel de tenuissima verbi laceratione, reprehendant. Unde et bene scriptum est:

« Post hæc David percussit eor suum, » etc. Facta quippe prepositorum oris gladio ferienda non sunt,

etiam cum reprehendenda recte judicantur. Si quid vero contra eos vel in minimis lingua labitur, necesse est ut per afflictionem poenitentiae comprimatur, quatenus ad semetipsum redeat. Et cum praeposita potestati detraxerit, contra se iudicium ejus qui illi revelatus est, perhorrescat : nam cum in praepositis delinquimus ejus ordinationi, qui eos nobis praetulerit, obviamus. Unde Moyses quoque, cum contra se et Aaron conqueri populum cognovisset, ait : *Nos enim quid sumus? (Exod. xvi.)* Nec contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum.

CAPUT XXV.

« Erat autem vir quispiam in solitudine Maon, et possessio ejus in Carmelo, » etc. Historia hæc mysticum, ut quibusdam videtur, potest habere intellectum. Nabal enim vir durus, et pessimus, et malitiosus, potest tenere figuram populi Judæorum quorum nonnulli uva fellicis atque amaritudinis botro inebriati, « Cervicæ duri atque incircumcisi cordibus, » ut beatus Stephanus ait : « Semper Spiritui sancto resistentes, durum et carnalem sensum in lege sequentes, stolidi facti sunt » : quibus bene interpretatio nominis Nabal convenit, qui interpretatur *demens* vel *insipiens*, ut Abigail ait ad David : Quia nimirum Christum venientem, et per apostolos ab eis refectionem fidei et bonæ operationis expectantem, respuerunt, dicentes : « Hunc autem nescimus unde sit. Nos autem discipuli Moysi sumus (Joan. ix). » Abigail vero mulier prudentissima et speciosa typum habuit plebis illius, qui ex Judæis ad fidem conversi, Deo placere meruerunt. Interpretatur namque, *patris mei exultatio*. Unde et Dominus : « Confitebor tibi, Pater cæli et terræ, qui abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis (Matth. xi) ! Et illud : « Gaudium erit in cælo super uno peccatore poenitentiam agente (Luc. xv), » et reliqua. Hæc sapius in prophetis et in apostolis pro salute populi Judæorum deprecans David, videlicet Dominus noster, acceptabilem honorum operum oblationem et piæ devotionis obtulit : quam ille post mortem viri sui, qui demens in stultitia sua periit, ascivit in conjugium : et exhibuit sibi sponsam non habentem maculam aut rugam. Quod autem idem Nabal stultus transactis diebus decem, ex quo David exprobratus fuerat mortuus narratur : hoc intelligi datur, quia populus Judæorum, cui dictum est : « Audi, popule stulte, postquam Dominum a se repulit, decalogum legis transgrediendo, in Evangelio lapsus est, atque in peccato suo mortuus est (Jerem. v). » Sequitur :

« Ait Abigail ad David : Si enim surrexit homo aliquando persequens te, » etc. Pulcherrima comparatione, statum justorum ac reproborum sorte discernit. Horum quippe animas, id est justorum appellat viventes, ut reproborum e contrario spiritali morte præoccupatas insinuet. Hos fasciculo, illos lapide fundæ assimilat. Fasciculus enim constringitur, ut integer maneat et conservetur. Lapis ip-

sonda expeditus ponitur, ut abiciatur : sic etenim, sic in hoc sæculo electi pressuris tribulationum coagustantur, ut his admoniti, arctius ad invicem mutua charitate connectantur, et coadunati ad invicem manu sui Redemptoris in perpetuum conserventur. At vero reprobi, quanto latius in hac vita voluptatibus propriis, veluti liberi dimittuntur : tanto longius in futuro a divinæ visionis gloria projiciuntur, ut de eis merito dicatur : et quidem ipsi de manu tua expulsi sunt. Mire autem omnipotentem providentiam describit superni pectoris, cum dicit : Animam viri sancti quasi in fasciculo viventium apud Deum esse custoditam. Sicut enim fascillum est quilibet fasciculum herbæ, vel feni sua manu retentum conservare : ita virtus Domini et Salvatoris nostri, omnes per orbem electos, ab initio usque ad finem sæculi, ne quis ex eis ulla ratione pereat, sine labre conservat. Juxta quod ipse in Evangelio, sub figura ovium, de eis loquens : « Et sequuntur me, inquit, et ego vitam æternam do eis, et non peribunt in æternum. Non rapiet eas quisquam de manu mea (Joan. x). » Sicut fasciculus unus, quibuslibet vinculis alligatur : ita omnis sanctorum cœtus, una eademque fide, spe et charitate ad invicem constringitur, uno divinæ protectionis munimine circumdatur. Patet sane sensus : quia animam David a persequentibus licet hostibus custodita semper fuit in sorte viventium. Porro inimici ejus insistentibus sibi adversitatibus, sicut lapis funda circumactus, sic instabili motu perturbandi, et suis essent expellendi de sinibus, vel etiam ab humanis rebus auferendi. Moraliter vero quid nobis Abigail renuntiationis suæ dispensatione innuit, nisi quod iracundos melius corrigimus, si in ipsa iræ suæ commotione declinamus ? Perturbati quippe quid audiant, ignorant : sed ad se reducti, tanto libentius exultationis verba recipiunt, quanto se tranquillius tolerasti erubescunt. Menti autem furore ebræ, omne rectum quod dicitur, perversum videtur. Unde et recte Nabal ebrío, culpam suam Abigail laudabiliter tacuit, quam digesto vino laudabiliter dixit. Idcirco enim malum quod fecerat cognoscere potuit, quia hoc ebrius non audivit. Porro juxta historiam quod ait Abigail ad David :

« Cum ergo fecerit tibi Dominus domino meo omnia quæ locutus est bona de te, et constituerit te ducem super Israel, non erit tibi hoc in singultum, et in scrupulum cordis. » Ita intelligitur : non erit tibi hoc in singultum, id est ut modo effundas sanguinem Nabal, et propter hoc stendum tibi sit, et poenitendum.

« Saul autem dedit Michol filiam suam uxorem David, Palti filio Lais, qui erat de Gallim. » Ut Hebræi tradunt, non cognovit eam Palti : quoniam si cognovisset, nunquam David sibi eam postea sociasset, quia in lege penitus hujusmodi prohibetur coitus : Palti, inquit, de Gallim, id est inundationis : Inundatio lex intelligitur. Legis enim doctor erat de Baurim, id est de electis. Quando enim a Saule Mi-

ehol ei datur, Phalti *evadens* interpretatur : quando vero ipsi aufertur, *Phaltihel*, id est evadens a Deo dicitur : videlicet quia custodivit eum ne tangeret eam, ne fieret transgressor legis. Unde licet in sequentibus legatur, quod ibat Phalti, cum reduceretur ipsa ad David, plorans : postea tamen, inquit, præ gaudio, eo quod liberasset eum Deus ne tangeret eam, exsultavit. Quod quia assertio Judæorum videtur, non in omnibus approbamus eam, sed iudicio lectoris relinquimus.

CAPUT XXVI.

« Venerunt Ziphæi ad Saul dicentes : Ecce David latet apud nos. » Sed quid significant, abunde superius dictum est. Nam iter demonstratum est, quando idem David fugiens a facie Saul, ingressus est in castra regis, cum dormientem invenisset, non percussit, non occidit, sed solam lanceam, quæ erat ad caput ejus et scyphum sustulit dormientibus cunctis.

« Egressus de castris transivit in cacumen montis. » Quid ergo est hoc? Sequebantur namque Christum Judæi, sed persequendo dormiebant : quia non vigiliabant corde : duritia enim cordis obdormitio est. Dormiunt in vita veteri, non evigilant in nova. Venit Christus, non eos occidit, sed tulit ab eis scyphum aquæ, id est gratiam legis. Tulit sceptrum regale, regni scilicet potestatem, quam pro magno habebant, et unde se protegebant temporaliter, et quam adversus Deum per incredulitatem gerebant. Deinde ingressus victor David noster, in castris eorum. Et regressus transcendit in altitudinem montis cœlorum.

CAPUT XXVII.

« Et ascendit David et viri ejus, et agebant prædas de Gessuri, et de Gezri, et de Amalechitis. Hi enim pagi habitabantur in terra antiquitus. » Hi non erant sub potestate Achis. Habitat in terra dicuntur antiquitus, quia quieti et securi habitati fuerant, et nullius hostis depredationes perpessi.

CAPP. XXVIII, XXIX et XXX.

« Interea fugiens David, dum pergeret cum Achis rege Philistinorum in prælium adversus Israel, insurgentes Amalechitæ irruerunt in Siceleg. Et succedentes eam, captivaverunt omnia quæ erant David et puerorum ejus. Reversus ergo David ad persequendos Amalechitas invenit Ægyptium puerum lassescens, quem Amalechitæ ægrotum in itinere reliquerant. Hunc autem David inventum cibo refecit, ducemque sui itineris fecit. Sicque Amalechitas persequitur epulantesque reperit, et funditus exstinxit. » Amalechitæ quippe *populus lambens* vocantur, quibus mentes sæcularium designantur, quæ terrena cuncta ambiendo quasi lambunt, dum solis temporalibus delectantur. Quasi enim populus lambens prædam fecit, dum terrena diligentes, lucra de alienis damnis exaggerant. Sed quid est quod Ægyptius Amalechitæ puer in itinere assatur? nisi quod amator præsentis sæculi, peccati

A sui nigredine opertus, sæpe ab eodem sæculo infirmus despectusque relinquitur, ut cum eo nequaquam currere valeat, sed fractus adversitate torpescat. Sed hunc David invenit, quia Redemptor noster raciter manu fortis nonnunquam quos despectos a mundi gloria reperit, suo amore convertit, cibo pascit, quia verbi scientia reficit : ducem itineris eligit, quia suum etiam prædicatorem facit. Et quia Amalechitas sequi non valuit, dux David efficitur : quia is quem indignum mundus deseruit, non solum conversus in sua Deum mente recipit, sed perducendo hunc etiam usque ad aliena corda perducit. Quo videlicet duce David Amalechitam convivantem invenit et exstinguit : quia ipsis Christum prædicantibus, mundi lætitiâ destruit, eorum scilicet quos comites habere despexit. Ducenti illi viri qui ad torrentem lassii cum sarcinis sunt relicti, significant quosdam infirmos Ecclesiæ, qui cum cæteris spiritualibus viris, in via Dei currere nequeunt : sed veram fidem retinendo, atque per activam vitam opus bonum servando, a clementissimo David, hoc est Christo Domino, beatitudinis præmium cum reliquis perfectis præcipiunt.

« Samuel mortuus est, flevitque eum omnis Israel, et sepelierunt eum in Rama urbe sua. » Superius namque dicitur sepultus fuisse in domo sua in Rama. In domo sua, in familia videlicet et cognatione sua. Quod enim hic mortuus iterum dicitur, ut Hebræi volunt, resuscitationis suæ causa repetitur, et damnatio Saulis, qui peccatis mortuus erat, et relicto Deo contra legem pythonem consulebat, justissime manifestaretur. Sequitur :

« Post mortem autem Samuelis, congregati Philistinim contra Israel, consuluntque Dominum et non respondit ei, neque per somnia, neque per sacerdotem. » Hebræus habet, neque per doctrinam neque per prophetas. Respondebat Dominus per somnia, sicut Hebræi asserunt, eoque jejunando et orando poscebant oraculum sibi fieri divinum, et Deus illis per somnia revelabat ea quæ futura erant : quod in hoc loco minime Saul fecisse legitur. Per doctrinam, per ephod scilicet, quod sacerdos in pectore portabat. Neque per et prophetas, quia illi consulentibus, dominus nequaquam respondebat. Hi prophetæ dicuntur fuisse discipuli Samuelis, quibus prophetantibus junxit se Saul et prophetavit.

« Quæsit autem Saul pythonissam, quæ suscitet illi Samuelem : statimque suscitatus, ait ad eum : Quare inquietasti me ut suscitarer, etc. » Queritur secundum historiam utrum pythonissa ipsum prophetam de inferno evocaverit, an aliquam imaginariam illusionem fallaciam dæmonum factam Sauli exhibuerit. De qua questione, beate memorie Augustinus episcopus Simpliciano Mediolanensi episcopo ita scribit : Inquiris, inquam, utrum poterit malignus spiritus excitare animam justii, et tanquam de abditiis mortuorum receptaculis revocare, et videretur et loqueretur cum Saul. Nonne majus mirandum sit, quod satanas ipsum Dominum assum-

psit, et constituit super pinnam templi? Quolibet enim modo fecerit, factum est: ita ut Samuel excitaretur, similiter latet. Nisi forte quis dixerit faciliorem diabolo fuisse licentiam ad Dominum vivum, unde voluit assumendum, et ubi voluit constituendum, quam ad Samuelis defuncti spiritum e suis sedibus excitatum. Quod si illud in Evangelio nos ideo non conturbat, quia Deus voluit atque permisit, nulla diminutione suæ potestatis et divinitatis id fieri: sicut ab ipsis Judæis (quanquam perversis atque immundis et facta diaboli faventibus) et teneri se et vinciri, et illudi et crucifigi atque interfici passus est. Et non est absurdum credere ex aliqua dispensatione divinæ voluntatis permissum fuisse ut non invitus nec damnante magica potentia, sed volens atque obtemperans occulta dispensatione Dei, quæ pythonissam illam Saulemque latebant, spiritus proferret sancti Samuelis, seque ostenderet aspectibus regis divina sententia perituri. Quanquam in hoc facto potest adesse alius facilior intellectus, ut non vere spiritum Samuelis excitatum a requie sua credamus, sed aliquod phantasma et imaginariam illusionem diaboli machinationibus factam, quam propterea Scriptura nomine Samuelis appellat, quia solent imagines earum rerum nominibus appellari, quarum imagines sunt. Sicut omnia quæ pinguntur atque finguntur, earum rerum quarum imagines sunt, nominibus appellantur. Sicut hominis pictura cum cernitur, proprium quodque nomen incunctanter adhibetur. Et dicitur, ille Cicero est, ille Sallustius, ille Achilles, iste Hector, hoc flumen Simois, illa Roma: cum aliud nihil sunt, quam pictæ imagines. Unde et Cherubim cum sint cælestes virtutes, ficti tamen ex metallo, quo imperavit Læus poni super arcam testamenti, magnæ rei significandæ gratia, non aliud quam Cherubim, illa quoque figmenta, vocabantur. Iterumque dum quisque videt somnium, non dicit: vidi imaginem Augustini, sed vidi Augustinum, cum eo tempore quo aliquid tale aliquis vidit ignoraret hoc Augustinus. Usque adeo manifestum est non ipsos homines, sed imagines eorum videri. Et Pharaon spicas se dixit vidisse in somniis et boves, non spicarum aut boum imagines (*Gen. xli*). Si igitur constat liquido, nominibus earum rerum quarum imagines sunt easdem imagines appellari, non mirum est quod Scriptura dicit Samuelem visum: etiam si forte imago Samuelis apparuit per ficta machinamenta, ejus qui transfigurans se velut angelum lucis, et ministros suos subornat velut ministros justitiæ. Jam vero si illud, inquit, vos movet, quomodo a maligno spiritu Sauli prædicta sunt potest et illud mirum videri, quomodo dæmones agnoverunt Christum quem Judæi non agnoscebant. Cum enim vult Deus etiam infirmos spiritibus aliqua vera cognoscere, temporalia duntaxat, ad istam mortalitatem pertinentia, facile est et non incongruum, ut omnipotens et justus ad eorum poenam quibus ista prædicantur, (ut malum quod eis imminet, antequam veniat, prænoscendo patiantur) occulto apparatu mysteriorum suorum, etiam

spiritibus talibus aliquid divinationis impertiat, et quod audiunt ab angelis, prænuntient hominibus. Tantum audiunt, quantum omnium Dominus atque moderator jubet vel sinit. Unde etiam pythonissa in Actibus apostolorum (*cap. xvi*) attestante Paulo apostolo, et evangelista conatur esse. Miscent tamen isti fallacias, et verum quod nosse potuerunt, non docendi magis, quam decipiendi fine pronuntiant: et forte hoc est quod cum illa imago Samuelis Saulem prædicaret moriturum, dixit etiam secum esse futurum. Quod utique falsum est. Magno quippe intervallo post mortem separari bonos in Evangelio legimus (*Luc. xvi*): cum inter superbum illum divitem cum jam apud inferos tormenta pateretur, et illum qui ad ejus januam ulcerosus jacebat, jam in requiem constitutum, magnum chaos interjectum esse testatur. Aut si propterea Samuel ei dixit, mecum eris, ut non ad qualitatem felicitatis, sed ad parem conditionem mortis referatur: quod uterque homo fuerit et uterque mori potuerit, jamque mortuum, mortem vivo prænuntiabat. Secundum utrumque igitur intellectum habere exitum hæc lectio potest, qui non sit contra fidem. Nisi forte profundiori inquisitione inveniatur ad liquidum, vel posse vel non posse, animam humanam, cum ex hac vita migraverit, magicis carminibus evocari, et vivorum apparere conspectibus, etiam corporis lineamenta gestantem, ut non solum videri valeat, sed etiam agnosci, et si potest, utrum etiam justis anima non quidem cogatur magicis sacris, sed dignetur ostendi, occultioribus mysteriis summæ legis obtemperans: ut si fieri non posse claruerit, ut non uterque sensus hujus Scripturæ tractatione admittatur, sed illo excluso, imaginaria similitudo Samuelis, dialohico ritu facta intelligatur. Sed quoniam sive illud fieri possit, sive non possit, tamen fallacia Satanæ atque imaginum simulandarum callida operatio, decipiendis sensibus humanis multiformis invigilat. Tacendum nunc quidem ne inquisitionibus diligentioribus præscribamus, sed potius existinemus tale aliquid factum maligno spiritu pythonissæ illius ministerio, quam diu nobis aliquid amplius excogitare, atque explicare non datur. Hæc sunt quæ tunc de pythonissa et Samuele scripsit beatissimus Augustinus. Sed quia hoc genus magicæ phantasie crebro in hoc libro legitur, dicendum est unde nomen acceperit: nonnulli enim ab Apolline Pythio repertum atque ab ejus cognomine sic dicunt esse vocatum. Sed et Hebræum nomen, inquit, congruit: Pythona abissi (*sic*) dicunt, unde et pythonissam et pythones legendum putant. Quod et nos diligenter investigantes sic in antiquis, imo et modernis voluminibus scriptum reperimus. Alii vero a serpente, qui python dictus est, de cujus pelle divinabant, dictum asserunt, unde et pythonissam et pythones legunt. Quod nos arbitrio prudentis lectoris derelinquimus, quid magis eligere placuerit. Hæc enim sententia juxta historiam superiori sententiæ postposita est. Quod nos ideo facimus, ut totum

de Saule et pythonissa pariter negotium comprehendamus.

CAPUT XXXI.

« Igitur exorto proelio, percusserunt Philistiim « Israel plaga magna, corrueruntque in proelio Saul « et Jonathas, » etc., usquequo ait, « et armiger « ejus ipse corruit super gladium suum, et mortuus « est cum eo. » Armigerum istum Hebræi Doeg Idumæum dicunt fuisse, qui cernens Saul mortuum, seipsum ob metum David interemit.

« Mortuus est Saul et tres filii ejus et armiger « illius et universi viri ejus. » Viri isti, pueri do-

mestici ejus intelligendi sunt. Hi tres filii Saul cum eo interfecti sunt, Jonathas, Abinadab, qui et Jemi et Melchisus. Isboseth autem domi erat, qui anno quo Saul rex constitutus est, natus fuisse dicitur, qui etiam quadraginta annorum fuisse legitur cum regnare cœpisset. Unde colligitur Saul quadraginta annis regnasse. Querendum cur alibi legatur Jemi, et alibi Abinadab : Jesui enim interpretatur *æqualis*. *Æqualis* ideo dicitur, quia æqualis meriti fuisse cum patre filii memorantur. Abinadab interpretatur *pater meus sponte*. Sponte etenim sua pater ejus Saul male agendo acquisivit, ut taliter una cum filiis occideretur.

IN LIBRUM SECUNDUM.

PRÆFATIO.

Verum, quoniam favente divina gratia, quanquam fortassis indocte, primum librum hujus historiæ digessimus, et quasi unionem spiritalis intelligentiæ quodammodo in conchulis maris, hujus videlicet voluminis latitantem, velut alta pelagi, linte nostræ investigationis, immergendo, ad lucem produximus. In quo quidem evidentissime, utpote prælibavimus, immutatio sacerdotii Judæorum, ac repulsio Synagogæ in verum Christi sacerdotium, et collectio sanctæ Ecclesiæ ex gentibus, aliaque plurima sacramenta quæ sub allego-riarum figuris contineri probavimus. Nunc ipso inspirante, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ reconditi, secundum librum præfatæ historiæ aggredimur, et limpida Christi Ecclesiæque pandere sacramenta conabimur. Et si ex tanta profunditate aurum producere ad lucem non possumus optimum, aut carbunculum ex Phison fluvio non quimus abstrahere, lapidem magnificum, saltem quoque margaritum fulgens possumus exhaurire de gurgite. Aut si etiam ex gemmis renitentibus non valemus optimam fabricare coronam, quodammodo ex floribus amœnitatis divinarum Scripturarum tentabimus componere sertam, ne ex paupertate ingenii ingratus videar a Domino, sed potius sua clementia, dum cernit studium, adaugeat vires in pondere, ne fractus inveniar pressusque mole tantæ magnitudinis. Nam sequitur :

CAPUT PRIMUM.

« Factum est autem postquam mortuus est Saul, « ut David reverteretur a cæde Amalec, et mane- « ret in Siceleg duos dies. In die autem tertio, ap- « paruit homo Amalechites, veniens de castris « Saul, » et reliqua. Homo iste qui ad David veniens, mortem Saulis nuntiaverat, qui etiam mentiens, Saul interfecisse se dixerat : præsertim cum superius legatur irruisse Saul super gladium suum, et mortuus esse, ipse et armiger ejus, in monte Gelboe. Qui propterea a David interfici jussus est, eo quod dixerit se interfecisse, et non timuisse mit-

tere manum suam in Christum Domini, qui et Amalechites dictus est. Hebræi, prout in quodam volumine legi, filium Doeg Idumæi tradunt fuisse. Amalechites enim et Idumæus unum sunt, sicut reperi, quia filius primogenitus Esau qui et Edom, Eliphar fuit, et hujus filius Amalec exstitit. Unde diadema et armilla quæ David detulit, a patre Doeg commendata filio fuisse, nonnulli Hebræorum perhibent. Unde, inquit, non esse credendum ut Saul eam in prælium detulisset, sed Doeg amico suo commendaverat, a quo ipse acceperat. At vero, si cui credibile videtur, quod Saul in prælium detulisset, et a capite ejus, eo mortuo, et a brachiis abstulisset, et David causa adulationis et gratiæ detulisset, non refragamus ac inhibemus, sed potius suo arbitrio derelinquimus. Sed altiori intellectu reputamus quod est quod ille Amalechites, qui se finxit coram David Saul regem interfecisse, ab eo ultionis pœnam multatus accepit, nisi quod omnis qui proximo suo machinatur malum, vel de ejus gaudet interitu, justæ retributionis pœnam a superno iudice recipiat? Juxta illud quod scriptum est : « Omnis enim qui fodit foveam incidet in illam (Prov. xxvi; Eccli. i). Et qui percusserit gladio, gladio peribit (Math. vii). Et iterum : « Os quod mentitur occidit animam (Sep. i). » His expletis, sequitur historia quid David egerit. Ait enim :

« Planxit autem David planctum hujusmodi super « Saul et super Jonatham filium ejus. Et præcepit « ut docerent filios Juda carmen, sicut scriptum est « in libro justorum, » etc. In Hebræo et in veteris exemplaribus non habetur *carmen*, sed *arcum*, quod nostris doctoribus item melius videtur. Nam quod scriptum est, quoniam plangebat interfectos Saul et Jonatham « et præcepit ut docerent filios Juda arcum, » hoc ideo fecit quia Philisthæos sagittariis abundare jam noverat. Aliter : « Præcepit David ut docerent filios Juda arcum, » hoc est ut reges Juda docerent fortitudinem, scilicet ut fortes et intenses essent in timore Domini, et in præceptis Dei : ne per inobedientiam, a fortitudine et timore Domini

sicut Saul recederent : et eo modo quo ille perierat, A perirent, et unde Saul maxime horum ictibus porierat, eandem bellandi artem, et sui milites ad revincendos eos, discerent. Quod vero sequitur « sicut scriptum est in libro justorum, » ipsum librum hodie nunquam, neque apud ipsos Hebræos inveniri posse, asseverant : sicut nec librum bellorum Domini, cuius in libro Numerorum mentio est, neque carmina Salomonis, neque disputationes ejus sapientissimas de lignorum natura, herbarumque omnium, totorumque jumentorum, volucrum, reptilium, et piscium. Vel quod in libro Verborum dicitur: Reliqua vero operum Salomonis priorum et novissimorum, scripta sunt in verbis Nathan prophetae, et in libris Ahia Sikonitis, in visione quoque Jaddo videntis contra Jeroboam filium Nabat, et multa hujusmodi B volumina, quæ Scriptura quidem fuisse probat, sed hodie constat non esse. Vastata namque a Chaldæis Judæa, inter aliam provinciam opes, hostili igne consumpta est, ex qua pauci qui nunc in sancta Scriptura continentur libri, postmodum Ezræ pontificis et prophetae sunt industria restaurati. Unde scriptum est de eo : « Ascendit Ezras de Babylone, et ipse scriba velox in lege Moysi (I Esdr. vii). » Velox videlicet, quia promptiores litterarum figuras, quam eatenus Hebræi habebant, reperit. Et in epistola regis Persarum legitur : « Artaxerxes rex regum Ezræ sacerdoti, scribæ legis Dei cœli doctissimo salutem. » Sunt tamen qui dicunt, hunc librum justorum intelligi debere ipsum librum Regum, ubi continentur C prophetae justi, Samuel videlicet, Gad et Nathan, in quo scriptum est, qualiter Saul recedens a timore Dei per inobedientiam suam perit.

« Inclyti tui, Israel, super montes tuos interfecti sunt. » In Hebræo habetur, « super excelsa tua, » et est sensus : O Saul, super excelsa tua, gloriosi Israel interfecti sunt : quia in peccato inobedientiæ tuæ, una tecum perierunt. Inobedientia namque pro idolis, id est excelsis, reputata est, sicut est illud in libro Samuelis : « Melior est enim obedientia quam victimæ : et auscultare magis, quam offerre adipem arietum (I Reg. xv). » Quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, et quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Sed quod ait :

« Nolite annuntiare in Geth, neque annuntietis in « conspitis Ascalonis, » etc., obstupescens propheta ingemit subitaneum casum principum populi sui, et prohibet ne ullus lactetur in tali casu, neque fama hoc divulget in civitates inimicorum. Geth enim et Ascalon, urbes sunt Allophylorum. Hactenus historiam, nunc quid allegorice significet, subjungamus. Ait namque : « Et præcepit David ut docerent filios Juda, » et reliqua. Filii Juda intelliguntur *fideles in Ecclesia, Christum Dominum confitentes* : de quibus verus David, id est manu fortis Dominus, præcepit, ut arca divinæ intelligentiæ sint muniti : ne aut ignorantia cœcitate decepti, in impietate ruant, aut certe ignavi ac dissoluti in conspectu hostium suo-

rum, hoc est Immundorum spirituum per quodlibet vitium decepti, succumbant : et in perpetuo in mortem animæ irreparabiliter cadant. « Nolite annuntiare in Geth, » etc. Geth, quæ interpretatur *torcular*, significat terrenam Hierusalem civitatem ; quæ occidit prophetas, et lapidavit eos qui ad ipsam missi fuerant (Math. xxiii). Cujus civitas, id est Judæis incredulis, mors Domini atque sanctorum apostolorum in derisum fuit : et ob hoc præcipitur a vero David, Christo videlicet Domino, ut passio ejus per evangelicos prædicatores, eis minime debeat annuntiari : qui insultatores crucis Christi maluerunt esse quam veneratores. Sequitur :

« Et ait David : Montes Gelboe, nec ros, nec pluvia veniat super vos, » et reliqua. Propter casum fortium, et ruinam populi sui, quasi indignans loquitur ad ipsum locum interfectionis, abominans factum quod in eo fuerat gestum, sicut cuidam videtur, tamen non sine mysterio præ sagandi, sicut paulo post ostenditur, beato papa Gregorio propalante.

« Sagitta Jonathæ nunquam abiit retrorsum, et « gladius Saul non est reversus inanis. » Hoc vult insinuare, quod Jonathas et Saul temporibus suis bellicosissimi et fortissimi fuerint in præliis.

« Saul et Jonathas amabiles et decori in vita sua, « in morte quoque non sunt divisi. Aquilis velociores, leonibus fortiores. » Laudat decorem formæ, laudat et constantiam animi : adjungens per hyperbolem tropum, similitudinem aquilæ atque leonis.

« Fillæ Israel, super Saul flete, qui vestiebat « vos coccino in delictis, qui præbebat ornamenta « aurea cultui vestro. » Videlicet et de prædis hostium quas agebat.

« Quomodo ceciderunt fortes in prælio? » Subauditur in peccato suo. « Jonathas et Saul, in excelsis tuis occisus es, » sicut superius diximus. Ideo, o Saul et Jonathan, « in excelsis tuis, » hoc est in peccato inobedientiæ tuæ occisus, subauditur es. Ecce historiam. Cæterum spiritualiter quid est, quod David qui retribuentibus mala non reddidit, cum Saul et Jonathan bello occumberent, Gelboe montibus maledicit, dicens : « Montes Gelboe, inquit, nec ros, nec pluvia, veniant super vos. Neque sint agri primitiarum quia ibi abjectus est clypeus fortium, clypeus Saul, quasi non esset unctus oleo. » Quid ergo montes Gelboe, Saul moriente, deliquerunt, quatenus in eis nec ros nec pluvia caderet, et ab omni eos viriditatis germine, sententiæ sermo, siccaret? Sed quia Gelboe interpretatur *decursus*, per Saul autem unctum et mortuum, mors nostri Mediatoris exprimitur, non immerito per Gelboe montes, superba Judæorum corda signantur, quæ dum in hujus mundi desiderii defluunt in Christi, id est uncti, se morte misenerunt. Et quia in eis unctus rex corporaliter moritur, ipsi ab omni gratiæ rore siccantur. De quibus et bene dicitur : « Agri primitiarum esse non possunt. » Superbæ quippe Hebræorum mentes, primitivos fructus non ferunt, quia in Redemptoris ad-

ventu, ex parte maxima, in perfidia remanentes, primordia fidei sequi noluerunt. Sancta namque Ecclesia in primitiis suis, multitudine gentium fecundata, vix in mundi fine, Judæos quos invenerit suscipit, et extrema colligens, eos quasi pro reliquiis fruges ponit. De quibus nimirum reliquiis Isaias dicit: « Si fuerit numerus filiorum Israel quasi arena maris, reliquiae salvæ fient (*Isa. x; Rom. ix.*) » Possunt namque idcirco Gelboe montes ore prophetæ maledici, ut dum fructus exarescente terra moritur, possessores terræ, sterilitatis damno feriantur, quatenus ipsi maledictionis sententiam acciperent, qui apud se mortem regis suscipere, iniquitate sua exigente, meruissent. Aliter vero David in persona sanctorum deplorat quosdam de Ecclesia, qui per superbiam ruentes, atque cum labentibus, vitæ præsentis stadium decurrentes, ab spiritali luce seclusi, lubricati, id est excæcati sunt: qui repugnantes dæmonibus, labuntur in sæculo: quod est lubricum (Gelboe enim montes, *lubrici* interpretantur, secundum hanc intelligentiam), et spem recuperationis suæ omittentes, proprio mucrone, desperatione videlicet perniciose evadendi hostem antiquum, semetipsos interficiunt: sicut Saul irruens super gladium suum mortuus est. Cujus rei Philisthæi, hoc est maligni spiritus, de interfectis spolia virtutum auferentes, propriæ fortitudini ascribunt victoriam, quæ justa permissione Dei, in talibus evenit. Sed David noster, in membris, hoc est in electis et sanctis viris, corruentium casum gemit: nec lætatur in perditione morientium, sed contradicit, ut urbibus Allophytorum, talis fama prædicetur, hoc est præcipit fidelibus, ut caute se custodiant, et scuto fidei undique se muniant, induti lorica justitiæ, habentes galeam salutis, et gladium spiritus, hoc est verbum Dei, adversariis suis resistant, ne forte ulterius ignominiose superati, gaudium inimicis suis faciant.

CAPUT II.

« Ascendit ergo David et duæ uxores ejus Achinoam Jezraelites, et Abigail uxor Nabal Carmeli, sed et viros qui erant cum eo, duxit David singulos cum domo sua et manserunt in oppidis Hebron. » Ascensus iste David cum duabus uxoribus suis in Hebron significat convocationes duarum plebium in Ecclesiam catholicam. Hebron enim interpretatur *conjugium*, et bene sola sancta Ecclesia conjugium nominatur. Sola et una est sponsa videlicet cælestis regis, de qua in Canticis canticorum dicitur: « Sexaginta sunt reginæ, et octoginta concubinæ, et adolescentularum quarum non est numerus. » Una est columba mea, perfecta mea, una est matris suæ, electa genitrici suæ. Illuc duxit David singulos viros cum domo sua: quia unusquisque fidelium, in illam societatem per prædicationem Evangelii, convocatur. « Non est ibi distinctio Judæi, et Græci, barbari et Scythæ, servi et liberi, sed omnia et in omnibus Christus. »

« Veneruntque viri Juda et unxerunt ibi David,

« ut regnaret super domum Juda. » Ungunt viri Juda David in regem, ut regnet super domum Juda, quia superbis ac contemptoribus spernentibusque gratiam Dei abolitis, electi quique bona fama sacre prædicationis, et virtutum studio, rite contententur Christum esse regem in universo populo. Ac ipsum esse, cui « omnis potestas a Patre data est in cælo et in terra, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium et infernorum (*Philip. ii.*) » Aliter: Post mortem Saulis ungitur David, et regnat, transfertque arcam Testamenti in civitatem suam: sicut in sequentibus legitur, de qua in eo loco dicturi sumus. Simili quoque modo post abolitionem regni Judæorum, et sacerdotii cessationem, verus David, id est Christus in Ecclesia sua, quam ex gentibus elegit, regnum accepit: et arcam Testamenti, hoc est sacram Scripturam, in Ecclesiam, quæ ejus est domus, transtulit.

« Et nuntiatum est David quod viri Jabes Galaad sepelissent Saul, » et reliqua. Hoc plenius in Paralipomenon libro quomodo gestum sit narratur. « Cum audissent, inquit, viri Jabes Galaad, omnia scilicet quæ Philisthiim fecerant super Saul, consurrexerunt singuli virorum fortium, et tulerunt cadavera Saul et filiorum ejus, attuleruntque ea in Jabes, et sepelierunt ossa eorum subter quercum quæ erat in Jabes, et jejunaverunt septem diebus (*I Paral. iv.*) » Mortuus est ergo Saul propter iniquitates suas eo quod pravaricatus sit mandatum Domini quod præceperat, et non custodierit illud: sed insuper etiam pythoniisam consuluerit, nec speraverat in Domino: propter quod et interfecit eum, et transtulit regnum ejus ad David filium Isai. Quid est quod viris Jabes Galaad David gratia refert, eo quod sepelierunt ossa Saul et filiorum ejus? nisi quod Redemptori nostro multum placet, quando quis prava opera malorum qui in peccatis suis mortui sunt, oblivioni damando tradit, nec ea actione imitatur, quæ scit Deo displicuisse; sed magis ea elegit faciendâ, quæ recordatur Dominum in mandatis dedisse.

« Abner autem filius Ner princeps exercitus Saul, tulit Isboseth filium Saul, et circumduxit eum per castra, regemque constituit super Galaad, et super Gessuri, et super Jezrael, et super Ephraim, et super Benjamin, et super Israel universum. » In Hebræo habetur, « transduxit eum in Manaim, » quæ interpretatur *castra*. Transduxit eum, intelligendum est, ultra Jordanem: et in Manaim regem eum constituisse, super Galaad, et super Gessuri. Hebræis Assuri, id est super tribum Aser.

« Sola autem domus Juda sequebatur David. » Quid autem est quod filius Saul Isboseth, qui interpretatur *vir confusionis*: Abner auxiliante, qui interpretatur *patris lucerna*, rex constituitur super Israel universum: et domus Juda sola sequebatur David? nisi quod solis credentibus, et vere Deum contententibus, ex priori populo, David nostrum Dominum videlicet et Salvatorem sequentibus, in cæteris adhuc error confusionis regnat, diabolo insti-

gante, qui saepe se transfiguratur in angelum lucis.

« Et fuit numerus dierum quos commoratus est David, imperans in Hebron super domus Juda, septem annorum et sex mensium. » Et bene David septem annis et sex mensibus regnavit in Hebron quæ interpretatur *conjugium*, ut supra diximus, aut *visio sempiterna*: quia Salvator noster in Ecclesia catholica, quæ et sponsa ejus est, per omne tempus istius vitæ, quod senario dierum numero decurrit, regnat: secundum illud, « Ecce ego, inquit, vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi (*Matth. xviii*), » et post expletionem senarii numeri, hoc est perfectionem boni operis, omnes electos suos ad sabbatum verum, id est ad requiem sempiternam, perducet, ubi et perfruentur Dei visione perpetua. Est autem Hebron civitas in tribu Juda, quæ quondam vocabatur Arbæ, licet male in Græcis codicibus habetur Arboe. Corrupte igitur in nostris codicibus Arboe scribitur, cum in Hebræis legatur Arbæ, id est quatuor, ex eo quod ibi tres patriarchæ, Abraham, Isaac, et Jacob sepulti sunt, et Adam magnus, ut in Genesi libro scriptum est. Licet eum quidam conditum in loco Calvariæ suspicentur, quod falsum est. Ilæc est autem eadem Hebron olim metropolis Philistinorum, et habitaculum gigantum, regnumque postea David in tribu Juda, civitas sacerdotalis, et fugitivorum. Dostat ad meridianam plagam ab Elia millibus circiter viginti duobus, ubi et quercus Abraham, quæ et Mambre, usque ad Constantii regis imperium monstrabatur, et mausoleum ejus in præsentiarum cernitur. Cumque a nostris ibidem Ecclesia jam exstructa sit, in circuitu a cunctis gentibus, Therebinthi locus superstitione colitur, eo quod sub ea Abraham angelos quondam hospitio suscepit. Hæc ergo primum Arbæ, postea Hebron ab uno filiorum Caleb sortita vocabulum est. Lege Verba dierum. Condita est autem ante septem annos, quam Tamnes urbs Ægypti conderetur.

« Egressus est Abner filius Ner, et pueri Joseph filii Saul, de castris in Gabaon. Porro Joab filius Sarviæ, et pueri David egressi sunt, et occurrunt eis juxta piscinam Gabaon. Et cum in unum convenissent, e regione sederunt: hi ex una parte piscinæ, et illi ex altera. Dixitque Abner ad Joab: Surgant pueri, et ludant coram nobis. Et respondit Joab: Surgant. Surrexerunt ergo, et transierunt numero duodecim de Benjamin, ex parte Isboeth filii Saul: et duodecim de pueris David. Apprehensoque unusquisque capite comparis sui, defixit gladium in latus contrarii, et ceciderunt simul. Vocatumque est nomen loci illius, ager robustorum in Gabaon. Et ortum est bellum durum satis in die illa, » et reliqua. Hunc locum Josephus ita exponit: Abner autem promovit electum uinis exercitum, ut congregaretur cum tribu Juda. Irascēbatur enim adversus eos, a quibus rex David fuerat ordinatus. Huic autem occurrit missus a David Joab, filius Sarviæ sororis ejus, de patre Sar

natus. Hic autem erat contra Abner, constitutus militiæ princeps. Cum quo etiam fuerunt sui fratres, Abisai, Asael, et omnes armati David. Itaque veniens ad quemdam fontem in civitate Gabaa, aciem constituit ad pugnandum. Dicente vero Abner ad eum, velle se probare quis eorum robustiorem exercitum haberet, convenit inter utrosque, ut duodecim viros pugnatores mitterent, et procedentes inter medias acies, qui ex utraque parte procul fuerant a certamine, relictisque gladiis viri David et tenentes capita hostium, eorum lumbos et latera, suis gladiis perforarunt, donec omnes quasi ex uno constituto periment. His autem cadentibus, etiam reliquus directus est exercitus dimicatione fortissima procedente, Abner populus victus in fugam vertitur: fugientes autem Joab persequi non cessabat, præcipiens armatis, ut post eorum vestigia festinarent, et nequaquam occidendo deficerent cujus etiam fratres detestati sunt pronissime. Inter quos clarior fuit præcipue junior Asael, qui tantam gloriam habuit in pedum velocitate, ut non solum homines, sed etiam equos ad currendum superaret. Is igitur persequēbatur Abner recto gressu, in neutramque partem declinans. Cumque respexisset Abner et considerasset impetum sequentis et dixisset, ut unius militis arma sumens ab ejus persecutione quiesceret, et rursus ille nequaquam a suo conamine penitus abstineret, monente illo denuo ut recederet, ne coactus eum percuteret, et ante ejus fratrem ulterius fiduciam non haberet. Verba ejus illo despiciente, fugiens post tergum lanceam emisit coactus, eumque repente mortali vulnere penetravit. Mystice, Abner de tribu Benjamin, princeps exercitus regis Saulis, pueros David qui erant cum Joab principe exercitus Juda, ad prælium scribitur provocasse, et Asaelem fratrem Joab percussum in inguine interfecisse, sic quidem intelligi volunt, Saulus, inquit, necdum adhuc apostolus, de tribu Benjamin, priusquam fuisset correptus a Domino, apostolos ad certamen legitur provocasse, ac neci interfuisse Stephani (*Act. vi*). Cæterum quod locutus est Abner ad Asael, dicens:

« Recede, noli me sequi, ne forte compellar confoedere te in terram, et levare non potero faciem meam ad Joab fratrem tuum. Qui audire contempsit, et noluit declinare. Percussit ergo eum Abner aversa hasta in inguine, et transfodit, et mortuus est in eodem loco, omnesque qui transibant per locum illum, in quo ceciderat Asael et mortuus erat, subsistebant. » Moraliter, cujus idem Asael typum tenuit, nisi eorum quos vehementer arripit furor, et in præceps ducit? Qui in eodem furoris impetu, tanto cautius declinantur, quanto et insanius rapiuntur. Unde et Abner qui, sermone nostro, *patris lucerna* dicitur, fugit, quia doctorum lingua, quæ supernum Dei lumen indicat, cum per abrupta furoris mentem cujuspiam ferri conspicit, cumque contra irascentem, dissimulat verborum jacula reddere, quasi persequentem non vult ferire. Sed cum ira-

enudi nulla consideratione se mitigant, et quasi Asael, persequi et insanire non cessant, necesse est ut hi qui furentes reprimere conantur, nequaquam se in furorem erigant, sed quidquid est tranquillitatis ostendant, quædam vero subtiliter proferant, in quibus ex obliquo furentis animum purgent. Unde et Abner, cum contra persequentem substitit, non eum recta, sed aversa hasta transforavit. Ex mucrone quippe percutere, est impetu apertæ increpationis obviare. Aversa vero hasta persequentem ferire, est furentem intranquille, ex quibusdam augere, et quasi parcendo superare. Asael autem protinus occumbit, quia commotæ mentes, dum et parci sibi sentiant, et tunc responsorum ratione in intimis, sub tranquillitate tanguntur, ab eo quo se exerant, statim cadunt. Qui ergo a fervoris sui impetu, sub lenitatis percussione resiliunt, quasi sine ferro, moriuntur.

« Et exclamavit Abner ad Joab, et ait : Num « usque ad internecionem tuus mucro desæviet. » Hebræus, ut legi in cujusdam disputatione, non habet tuus. « An ignoras quod periculosa sit desperatio? » In Hebræo ita habetur : « An ignoras quod amarus erit finis? » Et est sensus : Nunquid ignoras quod ad amaritudinem tibi proveniat, eo quod populum hunc delere niteris ?

CAPUT III.

« Facta est ergo longa concertatio inter domum Saul, et domum David. David proficiens, et semper « in seipso robustior, domus autem Saul decrescens « quotidie. » Domus ergo David, quæ est alia quam civitas Dei ? Hierusalem videlicet cælestis, quæ partim adhuc peregrinatur in terris, partim jam cum Domino regnat in cælis. Et quæ est domus Saul superbi et impii regis, nisi Babylon illa confusionis plena, quæ seducit et fornicari facit omnes gentes in prostitutione sua ? Longa ergo concertatio inter domum Saul, et domum David est, quia persequitur illa quæ secundum carnem est, eam quæ secundum spiritum. Sed domus David, eo magis profectu filiorum gaudebit suorum, quo magis domus Saul persecutionibus contra eam sævit. Illa autem quotidie deficiens, in iniquitate sua tabescet : et ad extremum secundum merita sua, simul cum capite suo, in profundum abyssi mergetur.

« Nati quoque sunt filii David in Hebron. Fuitque « primogenitus ejus Amnon, de Achinoen Jezraelitide, « et post eum Chelea, de Abigail uxore Nabal Carmeli. Porro tertius Absalon, filius Maacha filiæ « Tholomai regis Gessur. Quartus autem Adonias, « filius Aggith, et quintus Saphatia, filius Abital. « Sextus quoque Jetram, de Eglâ uxore David. Hi « nati sunt David in Hebron. » Queritur cum aliæ uxores David supra notatæ sint, et non dicantur uxores David, cur hic sola Eglâ uxor dicatur David ? Eglâ enim ipsa est Michol, quæ ideo uxor ejus hic sola vocatur, eo quod in adolescentia primum ipsam sortitus fuerat in uxorem, quæ etiam partu occu-

buisse dicitur. Unde et in sequentibus scriptum est : Igitur Michol filiæ Saul non est natus filius, usque ad diem mortis suæ, quia in ipso partu occubuit. Et quid septem filii David qui ei nati sunt in Hebron, nisi perfectionem sanctorum in fide, sermone, et opere significant ? quæ ab Ecclesia matre, sponso Salvatore videlicet nostro, quotidie generantur, et conjugio spiritali, per Spiritus sancti gratiam, in æternam vitam quotidie filii lucis oriuntur.

« Respondit Abner iratus ad Isboseth : Nunquid « caput canis ego sum adversum Juda hodie, qui « fecerim misericordiam super domum Saul patris « tui et super fratres et proximos ejus ? et non tra- « didi te in manu David, et tu requisisti in me quod « argueres pro muliere hodie ? » et reliqua. Ac si diceret : Propter te, et propter domum patris tui, dicor caput canis esse contra Judam, eo quod non reduco domum Israel ad David, quem scio unicum esse regem, et regnaturum fore super universum regnum Israel. Caput canis se dicit esse, id est vilem, eo quod a domo Juda sic haberetur, sicut latrans canis, et eo quod princeps esset canum, id est stultorum hominum.

« Et dixit Abner ad David : Surgam ut congregem « ad te dominum meum, regem omnis Israel, et « ineam tecum fœdus, ut imperes omnibus sicut de- « siderat anima tua. Cum ergo deduxisset David « Abner et ille esset in pace. » Abner veniens ad David ut universum Israel, regno ipsius sociaret ab Joab ignorante David, in dolo occisus est. De quibus latius in sequentibus, et aliter dicturus sum. Sic intelligunt : Abner, inquit, veniens ad David, ut universum Israel regno ipsius sociaret, sed a Joab in dolo occisus est. Et Paulus egrediens ad gentes, ut prædicatione sua ad fidem eas Christi converteret, gravissimas Judæorum pertulisse legitur persecutiones. Sicut enim Joab filius Sarviæ, æmulus Abner, usque ad necem mortis insidiatus est, sic nimirum Judæi filii videlicet Synagogæ Paulo apostolo ex eadem tribu Benjamin genito, tandiu insidiati sunt, donec eum de Judæa expellentes, ad gentes transire compulerunt (Act. xiii).

« Sermonem quoque intulit Abner ad seniores Is- « rael dicens : Tam heri quam nudiustertius quære- « batis David ut regnaret super vos. Nunc ergo facite « quoniam Dominus locutus est ad David dicens : In « manu servi mei David, salvabo populum meum Is- « rael de manu Philistiim et omnium inimicorum « ejus, » etc. Quid est ergo quod Abner populum uni- « versum Israel exhortatur, ut, relicto Isboseth filio Saul, ad David, prompto ac devoto animo, contem- « niat ? nisi quod doctores sancti, qui patris lucerna merito dicuntur, lumine fidei, et scientiæ plenissimi, in universis gentibus nomen Domini prædicant, et exhortantur, quatenus, sprete idolorum cultura, et relicto errore confusionis, cum auctore suo diabolo, ad David nostrum, qui vero manu fortis, et desiderabilis est, qui desideratus cunctis gentibus esse, et propheta describitur, sine mora festinent venire, et

sub ejus imperio, perpetuo studeant permanere. **A** Nam et Joab, qui Abner dolo loquens, et percutiens in inguine, interfecit, non alium quam hostem antiquum significat, qui fictis suasionibus quotidie fideles subvertere satagit, et per libidinis noxiæ cogitationes, interficere molitur. Joab enim *inimicus*, vel idem *frater* interpretatur. Omnium inimicorum diabolus est caput, unde et Salvator talibus in Evangelio dicit : « Vos ex patre diabolo estis, et desideria patris vestri vultis facere (Joan. viii). » Ab hac ergo persecutione David noster immunis est, quia « Deus neminem tentat. Ipse autem intentator malorum est (Jac. i), » qui vult omnes homines salvos esse, et ad agnitionem veritatis pervenire (I Tim. ii). « Per invidiam enim diaboli, mors intravit in totum orbem terrarum (Sap. ii). » Imitantur autem eum, qui sunt ex parte ejus. Potest nomen et persona Joab non inconvenienter ad populum Judaicum per significationem transferri, qui inimici semper prædicatorum Evangelii exstiterunt, et fidem Christi ubicunque potuerunt persequerentur. De quibus Paulus Thessalonicensibus scribens : « Vos enim, ait, imitatores facti estis fratres Ecclesiarum Dei, quæ sunt in Judæa, in Christo Jesu : quia eadem passi estis et vos a contribulibus vestris, sicut et ipsi a Judæis qui et Dominum occiderunt, sicut et prophetas, et nos persecuti sunt : et Deo non placuerunt, et omnibus hominibus adversantur : prohibentes nos gentibus loqui, ut salvæ fiant : ut impleant peccata sua semper. Pervenit enim ira Dei super illos, usque in finem (I Thess. ii). »

Aliter : « Et percussit Joab Abner in ultionem sanguinis Asael fratris ejus, » etc. Quid per Joab, qui *inimicus* vel *frater* interpretatur, nisi elatio Judæorum, atque hæretici designantur? Quid vero per Abner, qui in Latinum vertitur *patris lucerna*, nisi spirituales viri, et humiles Ecclesiæ doctores exprimuntur? Joab, Abner in porta dolo occidit? quia et inimici fidei, hoc est Judæi et hæretici, quosdam præules Ecclesiæ ob defensionem fidei, usque ad necem mortis persecuti sunt. Pro qua re de domo patris Joab, per quam signatur impia plebs, non deficit fluxum seminis sustinens, hoc est, immundis cogitationibus atque sordidis actibus pollutus. Similiter quoque et leprosus sustinens fusum : per quod designantur hæretici, mendacii sui cogitatione corrupti. Qui hæretici, dum fallaciam suam defendere nituntur, per ambitum verborum rotantur : et velut in confuso locationis suæ mendacia involvendo concluduntur. Et dum litigiosa lingua, infirma Ecclesiæ membra velut gladio impietatis suæ confodiunt, ipsi prius in eodem gladio impietatis suæ moriuntur. Et quia se ex mendacio suo pascunt, a pane verbi Dei vacui jejunt. Unde in sequentibus dicemus, quid mystice signetur ; et jam aliter :

« Plangensque rex Israel Abner, ait : Nequaquam, ut « mori solent ignavi, mortuus es, Abner. » Id est, non peristi in tua stultitia, sicut ignavi perire solent : quia fraude deceptus es.

« Manus tuæ non sunt ligatæ, et pedes tui non sunt « compedibus aggravati, » sicut eorum manus solent ligari et pedes vinciri, qui in proelio capi solent, dolo igitur non viribus peremptus es. Quod autem David se excusans de nece insontis, dixit : « Mundus ego sum, et regnum meum apud Deum, usque « in sempiternum, a sanguine Abner filii Ner, et veniat « super caput Joab fluxum seminis sustinens, et leprosus tenens fusum, et cadens gladio, et indigens pane. » Judæorum denotat perfidiam atque miseriam. Super caput enim Joab, id est, super principes et sacerdotes ipsius populi, et super omnem domum patris ejus, synagogam videlicet Satanæ, atque conventum malignantium, veniet iniquitas impiorum, ut requiratur ab eis omnis sanguis justus, qui effusus est super terram, a sanguine Abel justis, usque ad sanguinem Zachariæ filii Barachiz (Matth. xxii). Nec deficit de domo istius Joab, fluxum seminis sustinens, id est, variis desideriis diffluens, quia in voluptatibus istius vitæ, tales totam spem suam ponunt, ubi et leprosi sunt tenentes fusum, id est variis erroribus maculati, instabilitatem hæresum ac mundani luxus sequentes, qui juxta desideria cordis sui, coacervabunt sibi magistros prurientes quidem auribus, et a veritate auditum avertentes. « Ibi etiam non deficit cadens gladio, et indigens pane, » qui, cum pane illo qui de cælo descendit semper egent, et non refici ab eo merentur, futuræ ultionis gladium non evadent (II Tim. iv).

CAPUT IV.

C « Venientes filii Remmon Berothitæ Rechab et Banaa, ingressi sunt fervente die domum Isboseth, « qui dormiebat super stratum suum meridie. Ingressi sunt autem domum, et ostiaria domus « purgans triticum obdormivit. Assumentes spicas « tritici latenter ingressi sunt, et percusserunt eum « in inguine, » et reliqua. Duo viri isti principes erant super expeditiones Isboseth. Mortuo vero Abner ut Hebræi tradunt consiliati sunt cum Miphiboseth ut una interficerent Isboseth, et eundem Miphiboseth constituerent regem, et ejusdem consilii delatorem, eundem Miphiboseth exstitisse, et idcirco hic idem Miphiboseth subintroducitur modo.

D « Erat autem Jonathæ, filii Saul, filius debilis pedibus ; quinquennis enim fuit, quando venit nuntius de Saul et Jonathan ex Jezrael, » etc. Videntes vero Banaa et Rechab a Miphiboseth suum proditum esse consilium, timore perterriti, fuga lapsi sunt in Gethaim, fueruntque ibi advenæ usque ad tempus illud. Tempus illud, intelligendum est quando inde reversi domum Isboseth, fervente die ingressi sunt, assumentes spicam tritici et percutientes eum in inguine. Spicas tritici quasi causam primitiarum tulerunt, ut honorem regi deferre viderentur, et eorum dolus nequaquam deprehenderetur. Mystice autem ostiaria triticum purgat, cum mentis custodia discernendo virtutes a vitis separant. Quasi obdormierit, in mortem proprii domini sui insiliatores admittet, quia cum discretionis sollicitudo ces-

saverit, ad interficiendum animum, malignis spiritibus iter pandit. Qui ingressi spicas tollunt, quia mox bonarum cogitationum germina auferunt. Atque in inguine feriunt, quia virtutem cordis delectationes carnis occidunt. In inguine quippe ferire, est vitam mentis carnis delectatione perforare. Nequaquam vero Isboeth iste inopinata morte succumberet, si non ad ingressum domus mulierem, id est ad mentis aditum mollem custodiam deputasset. Fortis namque vigilque sensus præponi cordis foribus debet, quem nec negligentiae somnus opprimat, nec ignorantiae error fallat. Unde bene et Isboeth appellatus est, qui custodit femina hostilibus gladiis nudatur. Isboeth quippe *vir confusionis* dicitur: vir autem confusionis est, qui forti mentis custodia munitus non est, quia dum virtutes se agere aestimat, subintrantia vitia nescientem necant. Tota itaque virtute muniendus est aditus mentis: nequando eam insidiantes hostes penetrent foramine neglectæ cogitationis. Hinc Salomon ait: « Omni custodia serva cor tuum, quia ex ipso vita procedit (*Prov. iv.*) » Virtutes ergo quas agimus, dignum est, ut summopere ab intentionis origine pensemus: ne ex malo ortu prodeant, etiam recta quæ ostentant.

CAPUT V.

« Et venerunt universæ tribus Israel ad David in Hebron, dicentes: Ecce nos os tuum et caro tua sumus, » et reliqua. Quid conventus iste tribuum Israel ad David significat, nisi conventum omnium gentium ad Christum? Quæ illi quasi blandiendo dicunt: Ecce nos os tuum et caro tua sumus, cum in illo incarnationem, quam ex nostra natura in virginis utero suscipit, diligunt atque venerantur, ejusque ditioni subdere se appetunt, eique servire omni tempore desiderant. Unde Psalmista dicit: « Reminiscetur et convertentur ad Dominum universi fines terræ. Et adorabunt in conspectu ejus omnes patriæ gentium, quoniam Domini est regnum, et ipse dominabitur gentium (*Psal. xxi.*) » Venerunt quoque et senes de Israel ad regem in Hebron, cum prophetæ et apostoli, una fide, et pari devotione, ad Mediatorem nostrum concurrunt. De quibus scriptum est: « Principes populi concurrunt in unum cum Deo Abraham (*Psal. xlvj.*) » Et alibi: « In conspectu senum suorum gloriabitur (*Isa. xxiv.*) »

« Filius triginta annorum erat David, cum regnare cœpisset, et quadraginta annis regnavit. » In Hebron regnavit super Judam septem annis et sex mensibus: in Hierusalem autem regnavit triginta tribus annis, super omnem Israel et Judam. Quæritur cur non in summa quadraginta anni et sex menses annumerentur? quod ab Hebræis duobus solvitur modis. Dicunt enim quod David sex mensibus Absalom filium suum fugerit; merito igitur eosdem sex menses a summa regni illius esse exclusos. Dicunt etiam aliter, quod sex mensibus in Hebron David quadam infirmitate corporis laboraverit, et idcirco eosdem sex menses non supputari in regno ejus. Ex eo nam-

que tempore illum regnasse dicunt in Hebron, ex quo devictis Amalecitis, de spoliis eorum misit dona senioribus Juda, his qui erant in Hebron, et his qui erant in Bethel, et reliquis qui erant in his locis, in quibus commoratus fuerat David ipse et viri ejus. Mystice autem quod David triginta annorum regnare cœpit, præfigurabat quod Dominus noster triginta annorum venit ad baptismum, et incipiebat Evangelium regni prædicare, cujus regnum sempiternum, et potestas ejus alteri non dabitur. Quadragenarius enim numerus, qui ex quaterdenis constat, plenitudinem temporum et rerum perfectionem significat. « Unxeruntque David super omnem Israel regem, » et reliqua. David bis esse unctus dicitur, similiter et Dominus Jesus Christus prius in populo Judæorum, post hæc in populo gentium principatum sumpsit. David cum triginta esset annorum, regne potius est, et Dominus Jesus Christus eadem ætate, in Jordane fluvio a Joanne baptizatus, discipulos habere cepit.

« Et abiit rex et omnes viri qui erant cum eo in Hierusalem ad Jebusæum habitatorem terræ. Diciturque est David ab eis: Non ingredieris huc, nisi abstuleris cæcos et claudos, dicentes: non egredietur David huc. Cepit autem arcem Sion, hæc est civitas David. Proposuerat enim David in die illa præmium, qui percussisset Jebusæum, et tetigisset domatum fistulas, et claudos et cæcos odientes animam David. Idcirco dicitur in proverbio. Cæcus et claudus non intrabunt in templum. Habitavit autem David in arce, et vocavit eam civitatem David. Et ædificavit per gyrum a Mello et intrinsecus, » et reliqua. Ait enim: « Non ingredieris huc, nisi abstuleris cæcos et claudos, » etc. Ac si dicatur ab eis: Non ingredietur huc David, donec nos hinc auferat, quos inermes et imbecilles sicut cæcos et claudos esse arbitratur, et quos bello aggressurus, sicut claudos et cæcos se triumphaturum putat.

« Idcirco dicitur in proverbio: Cæcus et claudus non intrabunt templum, » id est, non intrabit quilibet domum claudorum et cæcorum, quandiu cæcus et claudus intro fuerit. « Proposuerat enim David in die illa præmium, qui percussisset Jebusæum, tetigisset domatum fistulas; et cæcos et claudos odientes animam David. » In Hebræo ita habetur: « Et dixit David in die illa. Qui percusserit Jebusæum, et tetigerit fistulas domus, erit primus. » Et in Paralipomenon: « Omnis qui percusserit Jebusæum in primis erit princeps et dux, » id est, qui tanta fuerit audacia, et fortitudinis, ut ad murum civitatis usque veniat, et hasta sua fistulam quæ in muro est tangat, ipse princeps. Ascendit igitur primus Joab filius Sarviæ, et factus est princeps. Hinc Josephus aperte describit: Exurgens, inquit, David cum omnibus, venit in Hierosolymam, Jebusæis habitantibus civitatem (qui erant ex genere Chanaanorum), et claudentibus eis portas et cæcos aspectu et claudos, omnesque leprosos, ad derisionem regis constituentibus super murum dicentibus, quia prohibereat

eum cæci ingredi in civitatem, quæ tamen agebant despicientes eum pro maxima munitione murorum. Iratus rex Hierosolymam obsidere cepit, et multo studio et labore conari ut eam caperet, quatenus in ipso principatus initio suam fortitudinem demonstraret. Interminatus itaque et ipsis et alii (si qui forte haberent adversus eum resistendi conamen) inferiorem civitatem, magna virtute cepit. Cumque adhuc arcem obtinere non posset, cepit, honores et munera promittendo, rex pronus ad opus belli commilitones provocare, ut quicumque per subtilem colles in arcem conscenderet, eamque caperet, principatum militiæ totius populi possideret. Cunctis itaque conscendere festinantibus, et nullo labore pro muneris retributione tardantibus, Sarvix filius Joab prævenit universos. Et ascendens in cacumine, clamavit ad regem, exigens militiæ principatum. Expulsis itaque rex de summa arce Jebusæis, et reedificans civitatem Hierosolymam nuncupavit, et omni tempore in ea sui habitavit imperii. Sed quia in hoc volumine, hic primum Hierusalem civitas Jebusæorum legitur, quæ in Genesi Salem (ut tradunt Hebræi) et in volumine Judicum Jebus legitur, et in multis scripturis, maxime in Novo Testamento, Hierosolymam appellatur, requirendum est quare Hierusalem legatur. Sed dicamus quid in dictis doctorum invenimus. Judæi, inquit, asserunt Sem filium Noe (quem dicunt Melchisedech) primum ipsam civitatem inhabitasse, dictamque in temporis Salem, quam postea tenuerunt Jebusæi, e quibus et sortita est vocabulum Jebus. Sicque duobus nominibus copulatis Jebus et Salem, vocata est Hierusalem, quæ postea a Salomone Hierosolyma quasi Hierosolomonis, hoc est ædes Salomonis dicta est. Hæc et corrupte a poetis Solyma nuncupatur. Unde per tropum qui a grammaticis tmesis appellatur, disjunctim a poeta in poemate ponitur. Hiero, quem genuit Solymis Davidica proles, hoc est Hierosolymis. Qui postea ab Ælio Hadriano vocata est Ælia. Sed nobis videtur quod binis nominibus vocata sit sicut nonnullæ civitates quod in libro Judicum ostenditur, ubi legitur: Qui pergebat in montem Ephraim, venitque, inquit Scriptura, contra Jebus quæ alio nomine dicebatur Hierusalem. De cujus nomine, plenius in libello quem nuper in Genesim edidimus, disputavimus. His enim prælatis, ad allegoricam significationem stylum vertamus. David arcem Sion cepit, ablatis prius cæcis et claudis odientibus animam David. Sic nimirum Dominus Jesus Christus post reprobationem Scribarum atque Phariseorum, qui vere cæci et claudi sunt appellati, odientes animam ejusdem Domini Jesu Christi, id est vitam ejus auferre conantes, principatum in Ecclesia, quam ex gentibus acquisivit, obtinuit. Domatum vero fistulæ falsam scientiam hujus mundi, seu hæreticorum dogmata figurasse non dubium est. Quæ omnia Dominus Jesus Christus, per prædicatores suos, velut per Joab percussit atque destruxit, et destruere in Ecclesia sua non desinit. Jebusæus vero, qui interpretatur *conculcans*, populum significat gentium,

A qui priusquam crederet, divina præcepta parvipendens conculcabat. Dicamus et aliter: In hoc quod David Jebusæum habitatorem terræ de Hierusalem ejecit, et suam civitatem fecit, significabatur Dominum venturum verum David, qui contrarias potestates de cordibus fidelium expelleret, et sic in eis suam mansionem constitueret. Unde per prophetam dicit: « Et inhabitabo et inambulabo in illis, et ero eorum Deus, et ipsi erunt mihi populus (*Lev. xxvi; II Cor. vi*). » Jebusæus enim, juxta hanc intelligentiam, non immerito potest interpretari calcatus. Etenim David etiam Joab qui arcem cepit, principem et ducem constituit, quia Dominus redemptor noster, non solum per mysterium crucis omnem principatum diaboli destruxit, et sibimet victoriam gloriæ acquisivit; verum etiam fidelibus suis, super omnem diaboli potestatem virtutem tribuit, sicut ipse in Evangelio discipulis suis ait: « Ecce dedi vobis potestatem calcandi super scorpiones, et omnem virtutem inimici (*Luc. x*). » Bene ergo dictum est quod David, ejectis cæcis et claudis, qui odiebant animam David, cepit arcem Sion, suamque civitatem eam vocaverit, quia Salvator noster malignos spiritus cum turba vitiorum de anima qualibet expulerit, sibi que eam per illuminationem sapientiæ usurpaverit, merito arx Sion, id est speculatio et visio pacis, ipsa vocabitur. Atque de ea recte per Psalmistam dicitur: « Notus in Judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus. Et factus est in pace locus ejus, et habitatio ejus in Sion. Ibi confregit cornua, arcum, scutum, gladium, et bellum (*Psal. lxxv*). »

C Misit quoque Hiram rex Tyri nuntios ad David, et ligna cedrina, et artifices lignorum, artificesque lapidum ad parietes, et ædificaverunt domum David. » Hiram, qui interpretatur *vivens excelso*, prædicatores præfiguravit ex populo gentium, qui David ex lignis cedrinis (Domino videlicet ac redemptori nostro), id est, ex mentibus incorruptis ac fortibus, et lapidibus, id est, sanctis perfectis, quatuor videlicet virtutibus, quadratis, id est prudentia, justitia, fortitudine, temperantia perfectis, non solum per se, verum etiam per solertiam discipulorum, tanquam artificibus suis, quibus dicitur: « Et vos tanquam lapides vivi superædificamini, domus spiritales (*I Petr. ii*), » domum, id est sanctam Ecclesiam, ædificaverunt. Unde etiam cognovit tunc David, id est Dominus, quoniam confirmasset eum Deus Pater regem super Israel, et quoniam exaltasset regnum ejus super populum suum Israel, id est, super cunctos credentes, ac mente videntes Deum, non solum Judæorum, maxime etiam et gentium de quibus reprobaverat ei Pater dicens: « Postula a me et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ (*Psal. ii*). » Unde et jure sequitur:

« Accepit ergo adhuc David concubinas et uxores de Hierusalem. » Sed forte querit aliquis, Si ipse David imaginem Christi gerebat, quomodo multas uxores et concubinas habuisse dicatur, cum has rex

Christus et horrescat et damnet? Sed figurate gestum est. Quod vero David uxores plurimas habuisse dicitur, hoc sine dubio præfigurabatur, quod Christus Jesus ex multarum gentium nationibus, per fidem Ecclesiæ, sub septenario numero sacramenti copulaturus erat. Concubinæ vero ejus Judæorum seu hæreticorum significant conventiones: quæ in servitatem et non in libertatem generant, et sub titulo nominis Christi se manere gloriantur, sed quia propter carnalia lucra Christum sectantur, non immerito non conjuges, sed concubinæ vocantur. Denique nunc reges si plures habeant uxores vel concubinas, in crimine reputantur, quia jam transierunt figuræ, pro quibus uxorum vel concubinarum venia concedebatur. At nunc quia figuræ transierunt, venia nulla datur.

« Natique sunt David et alii filii et filiæ, et hæc nomina eorum qui nati sunt ei in Hierusalem: « Samua et Sobab, et Nathan et Salomon et Ibaar et « Elisua et Nepheg et Japhia et Elisama et Elida et « Eliphelet. » Verum quia hæc nomina subjunximus, ratum duximus interpretationes Judæorum ponere, ut superiori intellectui spirituales intelligentiæ (juxta prudentiam prudentis lectoris) conveniant. Si enim aliquid spiritaliter sermo historicus innuere noluisse, nequaquam addere curasset qui essent filii, qui nati essent David in Hierusalem. Nam si idem David significat *salvatore*, ergo non immerito filii ejus *credentes* significant, ex utraque Ecclesia, Judæorum scilicet et nationum. Unde et in Paralipomenon libro quatuor fuisse ex Bethsabæ uxoris Uriæ Hethæi: Samua videlicet et Sobab, Nathan et Salomon, quæ typum gessit Ecclesiæ gentium, sicut in sequentibus, Christo duce, latius dicturi sumus. Porro Samua interpretatur *audacia*: Sobab, *convertens*: Ibaar, *elegit*: Elisua, *Dei mei salus*: Nepheg, *applicans ori*: Japhia, *illuminat vel ostendit*: Elisama, *Deus meus audiens*: Elida, *Deus meus scit*: Eliphelet, *Deus meus salvans*: quæ interpretationes aptæ, ut diximus, fidelibus congruunt, qui divina præcepta libenter audiunt, et ad operationem fidei convertuntur. His igitur tactis, ad ea quæ sequuntur sermonem convertamus.

« Et addiderunt iterum Philistiim ut ascenderent et pugnarent contra David. Consuluit autem David Dominum. Qui respondit: Non ascendas, sed iugra post tergum eorum, et venies ad eos ex adverso pyrorum, » et reliqua. Quanquam nonnulli, ut in ejuſdem volumine legi, contentant non habere in Hebraica veritate, « ex adverso pyrorum, » sed « fletium, » hoc est, ut tradunt, ex adverso idolorum suorum, ubi scilicet idola erant in quibus confidebant: quæ (ut inquinat, prout ex traditione Hebræorum didicerunt) idcirco fletium vocantur, quia fletu digna sunt: et eos, qui ea colunt, ad fletum miseriarum perducunt. Unde et subjungunt:

« Et cum audieris sonitum gradientis in cacumine fletium. » Hoc est, ut ferunt: Cum audieris a potestatibus angelicis, eorum idola, in quibus omnis

eorum fortitudo est, conteri et conculcari. « Tunc inibis prælium, quia tunc egredietur Dominus ante faciem tuam, » et reliqua. Ergo quia nostram interpretationem veram credo, sicut in præfatione noster interpret in tribus linguis peritus galeatam ponit exemplum, de arboribus simpliciter intelligit Allophylorum. Sed quia historiam didascalico consuetudine propalavimus, deinceps compendioso sermone strictim tangere aggredimur, quid allegoriæ significet. In hoc enim quod ait: « Cum audieritis sonitum gradientis in cacumine pyrorum. » etc. Adventum Domini significat super celsitudinem prophetarum et apostolorum, virtute divinitatis suæ supergradientem, sicut in Canticis canticorum scriptum est: « Ecce iste veniet saliens in montibus, transiliens colles (Cant. 11.) » Pyrorum autem cacumina arborum significant summitates. Quid per arbores, nisi sublimes patres intelliguntur? In quorum cacuminibus dum sonitus auditur, id est, dum in sublimitate vitæ sonus (flante Spiritu sancto) prædicationis intonuit, David noster virtute suæ divinitatis, qua celsitudinem sanctorum transcendit, Philisthæos, id est immundos spiritus, superavit.

CAPUT VI.

« Congregavit autem rursus David omnes electos Israel triginta millia, ut adducerent arcam Dei, » etc., usque ait, « iratusque est indignatione Dominus, quod extendit Oza manum ad arcam et tenuit eam, quoniam calcitrabant boves contra Ozam, et percussit eum et mortuus est. » In hac historia beati reges et prophetæ David, qui arcam Domini adduxisse narratur, humilitas approbata, superbia damnata, et temeritas vindicata monstratur: quia et ipse David, qui coram arca Domini humiliter saltare non erubuit, mox promissionem Filii Dei ex sua stirpe nascituri suscipere promeruit: et conjux, quæ eandem illius humilitatem despexit, ejus semine secundari non meruit, sed perpetuæ sterilitatis pœnas luit. Sacerdos quoque, qui arcam inconsiderata temeritate tetigit, ausus sui reatum immatura morte purgavit. Ubi intueri necesse est quantum delinquat, qui ad corpus Domini reus accesserit, si devotus ille sacerdos morte mulctatur, qui arcam illam, Dominici videlicet corporis figuram, minori quam debuit veneratione corripuit. Verum juxta allegoriam David Christum, arca Ecclesiam significat, vel sacram Scripturam. Quæſivit autem David arcam in civitatem suam adducere, sed causa interveniente contraria, ad tempus eam alibi divertit. Ac sic deinceps quod multum delectaverat explicuit. Quia Dominus in carne apparens, Evangelium filiis Israel, suæ videlicet genti, prædicavit; sed cæcitas ex parte contigit in Israel donec plenitudo gentium subintraret (Rom. xi). Sed ut hæc pateant manifestius, per singula videamus. Congregavit David omnes electos ex Israel triginta millia, quia Dominus Ecclesiam primitivam ex Israel instituit, non quidem omnem Israel, sed electos quosque sibi

consocians. Non enim omnes qui ex Israel hi sunt Israelitæ, sed filii promissionis deputantur in semine, qui triginta millia referuntur, id est, fidei operibus, et spei firmitate perfecti. Tria enim, propter confessionem sanctæ Trinitatis, ad fidem pertinent: decem propter Decalogum legis, ad opera: mille, propter sui perfectionem, ad spem vitæ æternæ, quia superius aliquid non est, sicut numerus millenario major nullus est. Etsi enim millia, sive triginta millia, sive etiam mille millia dixeris, non ipsum mille numerando transcendis, sed vel per se, vel per minores numeros sæpius dicendo multiplicas. Tria ergo per decem multiplica, ne fides sine operibus mortua sit. Item triginta millia per mille multiplica: ut fides quæ per dilectionem operatur, non alibi quam in cælis retributionem speret. Electi igitur ex Israel, populus recte credentes, operantes, sperantes insinuat. Viri autem Juda qui erant cum David, ipsos apostolos et doctores, qui lateri Christi quasi familiariter adhærebant, indicant: qui utroque stipatus exercitu Dominus, arcam adducere, id est Ecclesiam dilatare, et in eorum qui non crediderunt cordibus fidem inserere gaudet. Imponitur autem arca plastro novo, ut Novi Testamenti gratia reuovatis in baptismo mentibus infundatur: unumque novum, novis viribus conservandum mandatur. Erat quidem prius arca in domo Abinadab, qui erat in Gabaa, quia eadem quæ nunc prædicatur Ecclesiæ fides, et ante incarnationis dominicæ tempus florebat, in his qui patriarcharum prophetarumque sunt devotionem secuti. Abinadab enim, qui interpretatur *pater meus spontaneus*, vel Abraham patrem fidei, vel Moysen legislatorem significat: qui uterque in Gabaa custodit arcam: quia sublimi virtutis exemplo, credentium pectora munit. Unde et Gabaa *collis* interpretatur, qui est locus in civitate Caria-thiarim.

« Elata ergo foris arca, ludebat David et omnis Israel eorum Domino diversis musicorum generibus. » Quia mox inchoante novæ gratiæ præconio, Dominus ad exhibendas Deo Patri laudes humilitatis, omnes invitat, dicens: « Qui mihi ministrat, me sequatur (Joan. xii). » Alii sermonem scientiæ: alii dando per spiritum sermonem sapientiæ: alii genera linguarum: alii gratiam curationum (I Cor. xii), » etc. Sed his atque hujusmodi

charismatum generibus, progrediente arca, id est, crescente Ecclesia primitiva, ventum est ad arcam Nachon, id est, arcam præparatam, gentium videlicet Ecclesiam fidei veritate consecrandam. De qua Joannes ait: « Et permundabit arcam suam (Matth. iii). » Ubi sacerdos qui arcam incautius quasi corrigendo tetigit, mox a Domino percussus occubuit: quia Judæorum populus dum gentibus invidet, salutis se munere privat: dum legem vult Evangelio misceri, utriusque sibi gratiam tollit.

« Et tenuit, inquit, arcam, quoniam calcitrabant boves. » Boves quippe calcitrare est prædicatores Evangelii liberius circa fidem agere, neque secun-

dum consuetudinem legis ingredi: sed sabbata, neomenias, circumcisionem, victimasque, spiritaliter interpretari: quos velut errantes corrigere tentabant, qui descendentes de Judæa docebant fratres: « Quia nisi circumcidamini secundum morem Moysi, non potestis salvi fieri (Act. xv): » et quibus Jacobus ad Paulum: « Vides, inquit, frater, quot millia sunt in Judæis qui crediderunt, et omnes æmulatores sunt legis (Act. xxi). »

« Ob causam ergo sacerdotis occisi, David noluit divertere ad se arcam Domini, in civitatem David: sed tulerunt eam in domum Obededom Gethæi. » Quia respuentibus verbum Judæis, ne amplius audita, et non suscepta prædicatio noceret, apostoli ab eis ablati, et ad gentes Evangelio imbuedos sunt missi. Videlicet locus aræ Nachon, quæ gentium fidei Domini gratiæ præparatam demonstrat, *percussio* Oza nuncupatur: videlicet quia illorum delictum salus est gentibus. Obededom namque interpretatur *serviens homo*: ille est utique de quo Dominus ad Patrem: « Constitues, inquit, me in caput gentium, populus quem non cognovi servivit mihi (Psal. xvii). » Ubi et Judæorum actionem quasi Ozæ mortem præmittens, ait: « Eripiet me de contradictionibus populi (Ibid.). » Nomen quoque urbis congruit, Geth enim interpretatur *torcular*: significans crucem, in qua Christus vitis vera calcari et exprimi dignatus est. A qua cunctus gentium populus merito Gethæus appellari potest, cum dicitur: « Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi (Galat. vi). » Tres autem menses quibus ibidem arca demoratur, fides, spes, et charitas est. Sicut enim diebus adimpletur mensis, ita singulæ virtutes suis quæque passibus ad perfectionem perveniunt: menses quousque plenitudo gentium intret, currere non cessant. Tandem rediens David arcam in civitatem inducit, quia Dominus, Enoch et Elia prædicantibus, convertet corda patrum in filios, boves et arletes immolans, hoc est, eos qui arcam Domini tritulant, et ovium ejus ducatum gerunt, martyrii sanguine coronans, et ipse quoque suæ incarnationis et passionis exemplum eo usque Judæis non creditum, palam manifestans: hoc enim significat quod et ipse David accinctus erat ephod lineo. Nam linum, quod de terra procreatum, multiplici labore ad candorem vestis pervenit, veritatem humanæ carnis inter flagella triumphantis ostendit. Verum cunctis exsultantibus et ad arcem cælestis introitus hymnos resonantibus sola Michol filia Saul ad arcam ductentibus abest, quinetiam spectaculis David humiliatum despicit: quia credentibus in mundi fine Judæis, erunt nonnulli qui Christum tantum professione, sed opere sequentur Antichristum, quibus merito congruit, quod eadem Michol quæ ob figurandam instabilitatem carnalium a qua omnis viri iniquitas procedit, præter morem non uxor David, sed filia Saul appellatur: quia qui Christo fidentius tantum serviunt, non illius regno coronandi, sed

persecutorum ejus, quos imitati sunt, anathemate damnandi. Verum licet pravi succenseant, humilitatem Ecclesiae contemnant, nihilominus arca Domini suum locum ingreditur: ponitur in medio tabernaculi, quod tetenderat ei David, id est, fides Ecclesiae praedicatur, proficit, inseritur cordibus omnium quos Dominus ad vitam praedestinaverat aeternam. Offert David holocausta et pacifica coram Domino, et fidem devotionemque Ecclesiae commendat Patri Christus, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Qui in exemplum David, fideles humilesque benedicens, salutaris mysterii pascit alimentis.

« Partitus singulis collyridam panis unam, » illius utique qui de caelo descendit et dat vitam huic mundo: Et assaturam bubulae carnis unam, illius scilicet vituli saginati, qui pro revertente ad patrem filio juniore mactatus et igne passionis assatus est, dicens: « Exaruit velut testa virtus mea (Psal. xxi). » « Et similam frixam oleo, » carnem videlicet a peccati labe mundissimam, sed ob humanae salutis causam uberrimam delectationibus crucis sartagine coctam. Et merito una panis collyrida, una carnis assatura datur, quia « unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Dominus et pater omnium (Ephes. iv). » Aliter haec munera fideles accipiunt: quoniam unus panis et unum corpus multi sumus in Christo, suae carnis singuli lasciviam castigantes, ac servituti subjicientes, sancti Spiritus igne decoquant, nec non et fructus operum bonorum, oleo misericordiae pinguisimos, compassione proximi fervere faciunt. At contra filia Saul, frustra cubiculum regis ingressa, nullos concepti seminis fructus dat: quia verbum Dei auretenus tantum percipiunt, absque boni operis prole, diem perpetuae mortis expectant. Caeterum beatus papa Gregorius, dum de audacia subditorum contra rectores suos tractaret moraliter, ita loquitur: Saepe, inquit, quia intelligi non volent, deterioribus displicent vel facta vel dicta meliorum, sed ab eis non temere reprehendenda sunt, quia apprehendere veraciter nequaquam possunt. Saepe aliquid a majoribus dissimulatio agit, quod a minoribus error putatur; saepe multa a fortibus dicuntur, quae idcirco infirmi dijudicant, quia ignorant. Quod bene bobus calcitrantibus inclinata illa testamenti arca signavit, quanquam casuram credens, Levites erigere voluit, mox sententiam mortis accepit. Quid est namque mens justae, nisi arca testamenti? Quae gestata bobus calcitrantibus inclinatur, quia nonnunquam etiam qui bene praest, dum subjectorum populorum confusione concutitur ad dispensationis condescensionem, ex sola dilectione permovetur. Sed hoc quod dispensatorie agit, inclinatio ipse fortitudinis, casus putatur imperitis. Unde et nonnulli subditi contra hanc manum reprehensionis mittunt, sed a vita protinus ipsa sua temeritate deficiunt. Levites ergo quasi adjuvans manum extendit, sed delinquens vitam perdidit, quia dum infirmi quique fortium facta corri-

piunt, ipsa viventium sorte reprobantur. Aliquando etiam sancti viri quaedam in imis descendentes dicunt, quaedam vero summa contemplantes profertur: dumque vim vel condescensionis vel altitudinis nesciunt, audacter haec stulti reprehendunt. Et quid est justum de sua condescensione velle corrigere, nisi inclinatam arcam superba reprehensionis manu relevare? Quid est justum de incognita locutione reprehendere, nisi motum ejus fortitudinis erroris lapsus putare? Sed perdit vitam qui Dei tumide sublevat: quia nequaquam quis sanctorum corrigere arcam recte factam praesumeret, nisi de se prius meliora sensisset. Unde et Levites idem recte Oradicitur, quod videlicet *robustus Domini* interpretatur: quia praesumptores quique audaci mente robustos se in Domino crederent, nequaquam meliorum facta vel dicta, velut infirma judicarent. « Habitavit arca Domini in domo Obededom Gethai tribus mensibus et benedixit Dominus Obededom et et omnem domum ejus. » Obededom Gethaus ideo vocatur, eo quod in Jeth pater ejus habitaverit. Quod vero subjungitur: « Benedixit eum Dominus et omnem domum ejus, » sic nonnulli intelligi volunt, eo quod omnes uxores ejus et concubinae, et nurus, et ancillae, masculos pepererint filios, nec non et pecora et quadrupedes geminos ei ediderint fetus. Deinde sequitur qualiter David et omnis domus Israel in Hierusalem reduxerunt arcam Domini. Cumque ille saltasset coram arca Domini, et Michol filia Saul despexisset eum, et reliqua. David cum arcam Domini in Hierusalem transferret, atque ante eam luderet, a Michol filia Saul, uxore sua, hostili irrisione subsannatus est; sic nimirum Dominus Jesus Christus, cum Testamentum Dei in Ecclesiam suam transferre voluit, hoc est, ex Veteri Testamento evangelicae praecipua, velut qui nova conderet, a plebe Judaica comprehensus, atque in cruce suspensus, ludibrium eis fuerit. In qua cruce velut nudus eis apparuit, dum potentiam divinitatis sine illis abscondens, infirmitatem tantum carnis ostendit. Ancillas vero servorum David de quibus et Michol impropere est, personam gestasse sanctorum non dubium est. De quibus verus David, hoc est manu fortis Dominus, post ascensionem suam in caelis, per evangelicam praedicationem, per virtutum miracula, et ad extremum per martyrii triumphum gloriosior effectus est in gentibus multo magis quam in passione sua Judaeis visus fuerat.

« Michol non est natus filius. » Michol in typo Synagogae sterilis permansit: ecce allegorice. Deinceps moraliter intueri libet quantum virtutum munera David perceperat: atque in his omnibus qui forte se humilitate servabat. Quem enim non extolleret? ora leonum frangere, ursorum brachia dissipare, despectis prioribus fratribus eligi, reprobato rege, ad regni gubernacula ungi, timendum cunctis, uno lapide Goliath sternere, a rege proposita extinctis Allophyllis, numerosa praepudia reportare, promissum tandem regnum percipere, cunctumque Israeli-

ticum populum sine ulla contradictione possidere? **A** Ecce tamen cum arcam Dei in Hierusalem revocat, quasi oblitus praelatum se esse, omnibus admistus populis, ante arcam saltabat. Et quia coram arca saltare (ut creditur) vulgi mos fuerat, rex se in divino obsequio per saltum rotat. Ecce quem Dominus cunctis singulariter prætulit, sese subdidit Domino, et exæquando minimis, abjecta exhibendo contemnitur. Non potestas regni ad memoriam reducitur, nec subjectorum oculis saltando vilescere metuit, non se honore praelatum cæteris (ante ejus arcam qui honorem desiderat) recognoscit. Coram Deo egit debilia vel extrema, ut illa ex humilitate solidaret, quæ coram hominibus gesserat fortia. Quid de ejus factis ab aliis sentiatur ignoro: ego David plus saltantem stupeo, quam pugnantem. **B** Pugnando quippe hostes subdidit, saltando autem coram Domino semetipsum; quem Michol Saul filia, adhuc ex timore regii generis insana, eum humiliatum despiceret, dicens: « Quam gloriosus fuit hodie rex Israel, discoperiens se ante ancillas servorum suorum, et nudatus est, quasi si nudetur unus de scurris. » Protinus audivit: « Ante Dominum qui elegit me potius quam patrem tuum. » Ac paulo post ait: « Et ludam et vilior fiam plus quam factus sum, eroque humilis in oculis meis. » Ac si aperte dicat: Vilescere coram hominibus appeto, quia servare mihi coram Deo ingenium per humilitatem quæro. Sunt vero nonnulli qui de semetipsis humilia sentiunt, quia, in honoribus positi, nihil se esse, nisi pulverem favillamque perpendunt; sed tamen coram hominibus viles apparere refugiunt, et contra hoc, quod de se interius cogitant, quasi rigida exterius venustate palliantur. Et sunt nonnulli, qui viles videri ab hominibus appetunt, atque omne quod sunt, se dejectos exhibendo, contemnant; sed tamen apud se introrsus, quasi ex ipso merito ostensæ vilitatis intumescunt, et tanto magis in corde elati sunt, quanto amplius in specie elationem premunt. Quæ utraque unius elationis bella, magna David circumscriptione deprehendit, mira virtute superavit, quia enim de semetipso intus humilia sentiens, honorem exterius non quærens, insinuat, dicens: « Ludam et vilior fiam. » Et quia per hoc quod vilem se exterius prius præbuit, nequaquam interius intumescit, **D** adjungit: Eroque humilis in oculis meis. Ac si dicat: Qualem me exterius despiciens exhibeo, talem me interius attendo. Quid ergo acturi sunt quos doctrina elevat? si David ex carne sua venturum Redemptorem noverat, ejusque gaudia prophetando nuntiabat, et tamen, in semetipso cervicem cordis, valida discretionis calce deprimebat, dicens: « Eroque humilis in oculis meis. »

CAPUT VII.

« Factum est autem cum sedisset rex in domo sua, et Dominus dedisset ei requiem, dixit ad Nathan prophetam: Videsne quod ego habitem in domo cedrina, et arca Dei posita sit in medio pel-

lium? Dixitque Nathan ad regem: Omne quod est in corde tuo, vade fac, quia Dominus tecum est, » etc. Hoc enim Nathan ex se, non ex sermone Domini dixit; et ideo erravit de sensu suo præsumens: prius enim Deum interrogare debuit. Hic itaque demonstratur, quod spiritus prophetiæ, prophetarum mentes non semper irradiat: quia sicut de Spiritu sancto scriptum est, « ubi vult spirat (Joan. iii). » Hinc est etiam quod Elisæus, cum flentem mulierem cerneret, causamq; nesciret, ad prohibentem hanc puerum dicit: « Dimitte eam, quia anima ejus in amaritudine est: et Dominus celavit me, et non indicavit mihi (IV Reg. iv). » Quod omnipotens Deus ex magna pietatis dispensatione disponit, quia dum prophetiæ spiritum aliquando dat, et aliquando subtrahit, prophetantium mentes et elevat in celsitudine, et custodit in humilitate: ut accipientes spiritum, inveniant quid de Deo sint, et rursus prophetiæ spiritum non habentes, cognoscant quid de semetipsis sint. Unde propheta quod ex se dixit, propter usum prophetiæ, et spiritu dixisse credebatur. Ideoque illud quod sequitur ex sermone Domini dixit.

« Nunquid tu ædificabis mihi domum? » et reliqua. Ac si diceret: Non poteris ædificare mihi domum, quia vir sanguinum es, et multum sanguinem effudisti. Inde est quod in tentorio et tabernaculo se dicit habitasse, quia nec Moyses nec Josue potuerunt ædificare domum, quia viri sanguinum fuerunt. Unde et in sequentibus ait:

C « Nunquid loquens locutus sum alicui judici de tribus Israel, cui præcepi ut pasceret populum Israel, dicens: Quare non ædificasti mihi domum cedrinam? » Idcirco a nullo judicium sibi ædificari domum cedrinam jussit, quia ab omnibus contra hostes pugnatum fuit, et omnes effusores sanguinum fuerunt. Filius tamen tuus cui non instabant bella hostium, et quia non erit vir sanguinum, ipse ædificabit mihi domum: nam quod sequitur: « per cuncta loca quæ transivi cum omnibus filiis Israel, » intelliguntur Silo et Galgala et Nobee, et cætera loca ubi tabernaculum et arca collocata sit. Porro quod superius ait: « Nunquid tu ædificabis mihi domum ad habitandum, » etc., potest etiam altius intelligi. Omnipotens enim Deus qui incircumscripserit spiritus est, in domibus manufactis itaque non habitat. Unde et dicit: « Neque enim habitavi in domo, ex qua die eduxi filios Israel de terra Ægypti, sed ambulabam in tabernaculo et in tentorio. » Tabernacula enim sive tentoria, corda sanctorum figuratim expriment, in quibus Dominus habitare dignatur. Sed quid est quod volente David ædificare templum, a Domino prohibitus est? nisi quia hoc, Scriptura præfigurante, demonstratur, ut qui vir sanguinum est, hoc est qui adhuc carnalibus actibus incubat, templum Deo, sanctam scilicet Ecclesiam, per prædicationis officium construere non debet, seu etiam moraliter innuitur, quod mundus in se esse a vitiis debet, qui curat aliena corrigere: in

terrena non cogitet, ut desideris infimis non succumbat, quatenus tanto perspicacius aliis fugienda prævideat, quanto hæc ipse per scientiam et vitam verius declinat. Nequaquam pure maculam in membro considerat oculus, quem pulvis gravat, et se-
perjectas sordes tergere non valent manus, quæ lutum tenent. Unde et David, qui juxta exteriora bella laboravit, dicitur :

« Non tu ædificabis mihi domum, quia vir sanguinum es. » Dei templum ædificat, qui corrigendis institutis proximorum mentibus vacat. Sed vir sanguinum templum Dei ædificare prohibetur, quia qui adhuc actibus carnalibus incubat, necesse est ut instituere spiritaliter proximorum mentes erubescat. « Fecique tibi nomen grande. » Videlicet ut dicatur Deus David, sicut Abraham, Isaac et Jacob : sicut feci Moysi et Josue, quorum nomina famosissima sunt in terra, sic feci tibi. « Et ponam locum populo meo Israel. » Locum quem Dominus populo suo præparaturum se pollicitus est, non de situ terrarum, neque de quolibet loco, sed de cœlesti Hierusalem intelligitur, quanquam de templo videatur intelligi, et de temporibus Salomonis, quoniam filii Israel quodammodo sub pace essent quieturi, et ipse Salomon si quid deliquisset in virga virorum, et in plagis filiorum hominum, hoc est, non in gladio inimicorum et incommoditatibus corporum humanorum esset arguendus. Quod postea expletum legimus in cœlesti Hierusalem, ubi omnes electi post diem judicii translati, absque ulla perturbatione sub ipso Domino usque in æternum manebunt. « Prædicique tibi Dominus quod domum faciet tibi Dominus, » etc. Domus David Ecclesia est Christi. Hoc de Salomone credere absurdum est : ille enim vivente patre suo regnare cepit. Hic autem dicit :

« Cum completi fuerint dies tui, et dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te. » Quod de Christo Domino (qui ex semine ejusdem David secundum carnem nasci dignatus est) intelligere et credere pium est : cujus regnum in sempiternum jugiter perseverat : cujus domus, hoc est Ecclesia catholica, fidelis coram eo usque in æternum permanet.

« Qui si inique aliquid gesserit, » etc. Non hoc de Domino Jesu Christo accipiendum est, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus (Isa. LIII), sed de electis ejus, qui membra sunt ipsius, ex quibus sine peccato nullus esse potuit. « Et fidelis erit domus tua. » Domum Salomonis plenam fuisse mulieribus alienis, nullus qui sacras litteras novit, ignorat. Domus igitur fidelis, sancta Ecclesia accipitur, quæ coram Domino usque in æternum permanet. Hanc enim domum et nos ædificabimus bene vivendo, et Deus, ut bene vivamus, opitulando : quia « nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qui ædificant eam (Psal. cxxvi). » Cujus domus cum venerit ultima dedicatio, tunc fiet illud quod Deus hic per Nathan locutus est dicens : « Et ponam locum populo meo Israel, et plantabo illum

et inhabitabit seorsum, et non erit sollicitus ultra, et non apponet filius iniquitatis humiliare eum sicut ab initio, a diebus quibus constitui judex super populum meum Israel. » Hoc tam magnum bonum, quisquis in hoc sæculo et in hac terra sperat, insipienter sapit, aut quispiam putabit in pace Salomonis id esse completum, aut alicujus alterius regno. Nam temporibus judicum humiliavit eum filius iniquitatis, hoc est hostis alienigena, per intervalla temporum, et inveniuntur illic pacis tempora prolixiora, quam Salomon habuit, qui quadraginta annos regnavit. Nam sub eo judice, qui est appellatus Abod, octoginta anni pacis fuerunt. Absit ergo ut Salomoni hæc tempora, in hac promissione, promissa esse credantur. Locus ergo qui promittitur, tam pacatæ ac securæ habitationis, æternus est, æternisque debetur, in matre Hierusalem libera : ubi erit veraciter populus Israel, et ubi habitabit in æternum cum Deo et in Deo suo, et Deus cum populo atque in populo suo, ita ut Deus sit impiens populum suum, et populus plenus Deo suo, et Deus erit omnia in omnibus. Ipse in pace tribuit præmium, qui est virtus in bello.

« Ingressus est autem rex David, et sedit coram Domino, » etc. Sedere coram Domino, est beneficia ejus in humilitate cordis confiteri.

« Ista est enim lex Adam, Domine Deus. » Hoc est : Ista enim lex hominis, Domine Deus ut tibi in simplicitate cordis et puritate serviat : et tu facias ei misericordiam tuam, sicut mihi dignatus es facere servo tuo.

« Tu enim scis servam tuam, Domine Deus. Propter verbum tuum, et secundum cor tuum fecisti omnia magnalia hæc, ita ut notum faceres servo tuo. » Ac si diceret : Propter verbum tuum quod promisisti Abraham, Isaac et Jacob, fecisti omnia mihi servo tuo. Sed etiam Verbum Patris unigenitus Filius est, qui est benedictus in sæcula. Propter mysterium enim incarnationis ipsius ex semine David, gesta sunt multa in David. Quod dicit secundum cor tuum, intelligitur secundum misericordiam tuam.

« Quod non est similis tui, neque enim est Deus extra te, in omnibus quæ audivimus auribus nostris. » Non est, inquit, Deus similis tui, qui fecerit magnalia hæc, quæ audivimus auribus nostris, etc., usquequo ait :

« Quia tu, Domine exercituum Deus Israel, revelasti aurem servi tui, dicens : Domum ædificabo tibi. » Aurem sibi revelare, quia per prophetam prædicatam est, domum sibi ædificandam a Domino. « Quæ est autem ut populus tuus Israel gens in terra ? » Quæ est gens in terra alia præter populum electum, propter quem venire dignatus est Deus Dei Filius in hunc mundum, velut in Ægyptum, ut assumpta forma servi, commercio sanguinis sui, redimeret sibi populum, acceptabilem, sectatorem honorum operum ? Deum autem ejusdem populi electi, dominicum hominem accipere oportet, quem

de Ægypto, hoc est ex hoc mundo per uterum virginis assumpsit. « Et domus servi tui David erit stabilis coram Domino. » Domus David, Ecclesia Christi sine dubio est, de qua satis jam dictum est superius. « Propterea invenit servus tuus cor suum, et oraret te. » Cum ergo cogitatio per discretionis custodiam restringitur, cor quod fugere consuevit, invenitur. Nihil quippe in nobis est corde fugacius, quod a nobis toties recedit, quoties per pravas cogitationes defluit. Sed David cor suum invenisse dicit, id est, audaciam in corde ut oraret Dominum oratione hac.

CAPUT VIII.

« Factum est autem post hæc, percussit David Philisthiim, et humiliavit eos : et tulit David frenum tributum de manu Philisthiim, et percussit Moab, mensus est eos funiculo coæquans terræ. Mensus est autem duos funiculos, unum ad occidendum, et unum ad vivificandum, » etc. Frenum tributum, quinque erant civitates Philistinorum, quæ frequenter Israel sibi tributarium faciebant : quas eis tulit David et humiliavit eas, fecitque sibi tributarias. Unde et in Paralipomenon legitur : « Humiliavit eos, et tulit Geth et filias ejus de manu eorum, et percussit Moab, et mensus est eos funiculo coæquans terræ (I Par. xviii). » Quod vero scriptum est de David : et percussit Moab et mensus est eos funiculo, coæquans terræ, hyperbolice debet accipi : non enim fieri poterat ut homines in terra degentes, in tantum humiliarentur, donec ipsius terræ dorso, funiculo superextenso comprobante, apparerent æquales : sed immensam humiliationem captæ et oppressæ gentis voluit Scriptura hoc verbo accumulare, ut diceret ideo æquatos eos terræ, eo quod essent ejurati atque contempti, ita ut in nullo amplius homines in terra degentes, possent eis nequitia coæquari. Hujusmodi locutionis plura habes exempla in Scripturis : quale est illud Evangelii : « Sunt autem et alia multa quæ fecit Jesus, quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere eos qui scribendi sunt libros (Joan. cxxi). » Quomodo enim non caperet mundus libros, qui scribi potuissent in mundo? Sed ad insinuandam magnitudinem, ac multitudinem operum Domini, tali verbo voluit uti Scriptura. Et in planctu David super Saul et Jonathan, aquilis velociores, leonibus fortiores. Cui simillimum est illud etiam sæcularium litterarum. Qui candore nives anteirent cursibus auras. Quod autem mensus eos funiculo dixit, funiculum allegorice, pro sorte posuit, eo quod funiculo soleant agrorum spatia metiri. Unde scriptum est : « Et sorte divisit eis terram in funiculo distributionis. » Significat autem, quia tam libera dispositione David regiones Moabitarum hæreditibus quibus vellet, divisit quasi possessor quilibet agros proprios ad nutum suum, ducto huc atque inde funiculo, dirimit. « Mensus est autem duos funiculos, unum ad occidendum et unum ad vivifi-

candum. » Et hoc allegorice dictum est, significans quod in sua potestate habuerit, nullo atque contradicente, quos eorum neci daret contumaces, et quibus parceret subjectis. Nam quod ait : « Percussit David Philisthiim, et humiliavit eos, tulitque frenum tributum, » etc., potest allegorice intelligi : David Philisthiim percussit, quia Christus Dominus de aereis potestatibus triumphans, frenum erroris quod humano generi imposuerat, confregit. Quod autem ait : « Percussit Moab et mensus est duos funiculos, unum ad occidendum et unum ad vivificandum. » Occultam ipsius Domini nostri Jesu Christi dispensationem significat, qui quam ex populo infidelium, alios gratuita miseratione vivificans, ad æternam libertatem prædestinavit, alios vero occulto judicio in sua impietate derelinquendo, in perpetua morte damnavit. Quod autem David Moab, qui interpretatur de patre, et Syriam Damasi, et cæteras regiones ditiori suæ subjugans, fecit esse tributarias : mystice significant quod Christus omnes gentes sub sua dominatione tenens, facit pensum servitutis sibi reddere, dum singulæ quæque nationes in nominis ejus confessione adunatæ, devote censum bonorum operum illi exsolvent. Damascus enim nobilis est urbs Phœnicæ, eodem vocabulo quo et Meseth ancillæ Abraham filius appellatus est : et Damascus interpretatur *sublimis*, sive *humecta*. Et bene quæ prius humecta libidine, superba spiritu, sanguinem humanum inexplebiliter sitiabat : nunc mandata baptismate Christi, sublimis profectu virtutum, sanguinis ejus poculum desiderat percipere. Quid autem significat quod David vasa aurea et argentea atque ærea, quæ tulerat de universis gentibus, sanctificavit Domino, nisi quod Christus omnes quos de universis gentibus convocat ad fidem suam : alios auri loco, hoc est sensu spiritali præclaros : alios argenti, hoc est eloquentiæ nitore splendentes : alios vero prædicatione divini honoris sanctificat Domino, ut in ejus tabernaculo fideliter servientes, ipsius ministerio in æternum decentissime perfungantur?

« Fecit quoque sibi David nomen cum revertetur, capta Syria in valle Salinarum, cæsis decem et octo millibus. » Fecisse sibi nomen dicitur, quia in valle Salinarum cæsis decem et octo millibus, erexit sibi fornicem triumphalem. Fecit etiam sibi nomen, quia victa Syria Damasci, et Syria Sobal, erexisse sibi dicitur alteram fornicem triumphalem. Et si quem movet, quod in plerisque Latinorum codicibus invenitur, David non decem et octo millia in valle Salinarum, sed duodecim cecidisse : noverit hoc vitium scriptorum in eisdem codicibus molitum esse. Veraciter tunc David in eadem valle Salinarum decem et octo millia cecidit, et Joab vero duodecim millia, sicut in titulo, Quinquagesimi Octavi psalmi scribitur. Cæterum allegorice quid in percussa multitudine a David in Salinarum valle signatur, nisi quia Redemptor noster suæ videlicet districtiois examine, in his qui de illo prave sentiunt, stultitiam immoderati saporis exstinguit? Unde et per quem-

dam sapientem dicitur : « Cor durum male habebit in novissimo; et qui amat periculum in illo peribit. »

CAPUT IX.

« Et dixit David : Putasne est aliquis de domo Saul, ut faciam cum eo misericordiam Domini? « Dixitque Siba regi : Superest filius Jonatham de bilis pedibus. » David non immemor erat fœderis quod habuerat cum Jonatham et olim pepigerat, sed misericordiam quam ei promiserat implere curavit, filiumque ejus requirit, et misericordiam cum eo fecit. Non enim erat David ex eorum societate, de quibus alias scriptum est : Qui tollit ab amico suo misericordiam, timorem Domini derelinquit. Quæ res et fidelitatem probavit secundum historiam in viro, et sacramentum juxta allegoriam ostendit in facto. Sæpe enim dictum est David personam Christi figurare, necnon et in superioribus commemoratum est : Jonathan qui interpretatur *columbæ donum*, typum tenere gratiæ Spiritus sancti. Habuit ergo Jonathas filium parvulum nomine Miphiboseth, utroque pede claudum, ut Scriptura testatur, quem David ad se accersiri jussit : cum prædestinatio et præscientia Dei, eum quem ad sæculi ministeria et mundana negotia exercenda, sermone et actione debilem conspicit, ad divinum ministerium eligit : quia quem mundus per fastum elationis spernit, hunc Deus propter devotionem humilitatis acquirit. Interpretatur enim Miphiboseth *decor ignominie* : is ergo cujus loquelam et præscientiam superbia mundi despicit, Dei dono utilis ad spirituale mysterium in Ecclesia apparebit. Quid est ergo quod David Sibam servum Saul de stirpe Saul quærens, eo revelante, Miphiboseth invenit, nisi quia Redemptor noster electorum numerum discutiendo inter eos qui contempti mundum reliquerunt, ad se venire fecit? Siba enim egressus, venit in tempore. Interrogatus ergo Siba a rege, Miphiboseth filium Jonathæ, in domo Machir filii Amiel in Lodobar esse respondit. Quæ res præsentis expositioni bene convenit : Interpretatur enim Machir, *vendens vel de infirmitate* : Amiel, *populus ejus* dicitur : Lodobar ipse *verbum*. Denique David noster contemptibiles hujus mundi, et ea quæ non sunt eligens, ut ea quæ sunt destruat, eos vendibiles mundo, et in infirmitate constitutos reperiendo, populo suo dignos verbo prædicationis ascivit, eisque regium honorem inter filios habere concessit. Unde et David agros Saul servituti Miphiboseth donans, ipsum Miphiboseth convivam suam super mensam suam simul cum filiis esse præcepit : quia mediatoris nostri gratia, quæ secundum Mariæ vocem : « Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles (Luc. 1). » Et juxta prophetiam Annæ : « Suscitans de pulvere egenum, et de stercore erigens pauperem : ut sedeat cum principibus, et solum gloriæ teneat (I Reg. 11). » Contemptibiles personas de mundo auferens, possessores virtutum facit, et scientia spiritali super mensam Scriptura-

rum sanctarum quotidie secum reficit. Unde evenit ut tales sobolem gignant, qui vocetur Micha. Mich enim *quis est* Latine resonat, quia frequenter et in admirationem populi tales veniunt : qui nuper e despectu mundi ablati, gloriosi in Ecclesia Dei domo apparebunt.

CAPUT X.

« Factum est autem post hæc ut moreretur rex filiorum Ammon, et regnaret Hanon filius pro eo. « Dixitque David : Faciam misericordiam cum Hanon filio Naas, sicut fecit pater ejus mecum misericordiam, » et reliqua. Quando fugit David a facie Achis regis Geth, venit ad Naas regem Ammon, qui fecit cum eo misericordiam, multa impertiendo bona. De domo Naas itaque venit in speluncam Odollam, ubi venerunt ad eum pater et mater et omnis domus ejus. Inde venit ab Moab, et dimisit apud eum patrem et matrem, et omnem domum suam, et rediit ad Achis regem. Quo viso, dixit Achis rex Geth : Hicne ingredietur domum meam? Abiit inde et fugit in speluncam Odollam. Abiit inde, inquit, subauditur de domo Naas, et fugit ad eandem speluncam. Si vero quæritur, prout longe superius legitur, cur ad Achis David requirit, ante cujus faciem fugerat, intelligendum est quod iste Achis filius fuerit illius. Unde et Achis cum quo David in prælium contra Saul descendeat, filius fuisse dicitur Maoch. Non enim a patre, hoc nomen patronymicum, sed a matre sumpsit quæ Maacha vocabatur, et idcirco non a patre hoc sumpsit nomen, eo quod David a se abjecerit. His enim enucleatis, ad spiritalem intelligentiam apostrophen faciamus. Ait enim :

« Dixitque David : Faciam misericordiam cum Hanon, » etc., usquequo ait : « Tulit itaque Hanon servos David, rasiisque dimidiam partem barbæ eorum, » et reliqua. Hanon, qui interpretatur, *dolor eorum*, quis melius intelligi potest quam diabolus, qui Ammonitarum spiritualium, id est malignorum spirituum rector videtur esse? Idem est et princeps hujus mundi, populum videlicet mœroris et semper in angustia constituti, qui comprimere vel coangustare homines desiderat. Sicut enim Hanon rex Moab servos David, ad se missos, deturpavit, atque ludibriter fœdatos ad eundem David remisit : ita et diabolus princeps hujus mundi, plerosque religiosos et prædicantes Verbi Dei conversationem, per subreptentia vitia deturpare consuevit. Qui dum eorum latentia mala, in aperta flagitiosa perpetrataque luxuria detegit, quasi eorum indumenta usque ad nates abscessa, nudosa diguitate castitatis derelinqui : et in oculis hominum turpia facta, quæ ipsi persuaserat, revelat. Et dum pristinam eorum fortitudinem eripit, velut barbam radit. Quos tamen verus David, Dominus scilicet et Salvator clementi respectu, per pœnitentiam, ac indulgentiam non excludit : quos et in Jericho, hoc est sub anathemate pœnitentiæ et opprobrio meliorum residere jubet :

donec sacramenta spiritualia et fortitudinem mentis, A quam peccando perdidit, satisfaciendo recipiant, et sic demum in conspectu ejus stare valeant. Nec credendum est utique, quod David noster milites suos inultos esse patiat, qui in hostes suos exercitu congregato procedit, ac vindicat suorum injuriam: cum non solum adversarios suos, nunc per sanctorum suorum victoriam confundit, sed etiam in extremo judicio, per justam sententiam, perpetuis ignibus cruciandos tradet.

CAPUT XI.

Factum est autem, vertente anno, eo tempore quo solent reges ad bella procedere, misit David Joab et servos suos cum eo, etc. In Hebræo ita legitur: « Eo tempore quo reges ad bella processerant, misit David Joab, » etc. Hos reges dicit, qui processerunt contra David in pugnam, scilicet regem Rohob, et Istob, et Soba, et Maacha. Qui utique reges Syriæ fuerunt, et pugnare voluerunt (conducti mercede a rege Moab) contra David, a quo triumphati esse leguntur. « Et ait Joab Abisai fratri suo: « Si prævaluerint adversum me Syri, eris mihi in adjutorium: si autem filii Ammon prævaluerint adversum te, auxiliabor tibi. » Hoc est quod in Proverbiis Salomon ait: « Frater qui adjuvatur a fratre, quasi civitas munita, et judicia quasi vectes urbium (Prov. xviii). »

Quadam die accidit ut surgeret David de stratu suo post meridiem, et deambulet in solario domus regis. Viditque mulierem ex adverso se lavantem super solarium suum. » Atque post pauca subjungitur:

Misit itaque David nuntios, et tulit eam. Quæ cum ingressa esset ad illum, dormivit cum ea, et reliqua. In hac sententia non ex nostra aliquid ponimus, sed sanctorum doctorum dicta inserere nitimur. Plerumque res quælibet per historiam virtus est, per significationem culpa. Sicut aliquando res gesta in facto causa damnationis est, in scripto autem prophetia virtutis. Quod verum esse citius ostendimus, si istud sacræ Scripturæ testimonium ad utraque probanda proferamus. Quis namque audiens, non solum fidelium, sed ipsorum quoque infidelium, non statim damnabit, quod David in solario deambulans, Bethsabee Uriæ concupiscit uxorem? Quem tamen a prælio revertentem, ire ad domum admonet, ac pedes lavare. Qui protinus respondit dicens: Arca Domini sub pellibus est, et ego in domo mea requiescam? Quem David ad mensam propriam suscipit, eique epistolas, per quas mori debeat, tradit. Cujus autem David in solario deambulans typum tenet, nisi ejus de quo scriptum est: « In sole posuit tabernaculum suum? » (Psal. xviii.) Et quid est Bethsabee ad se perducere, nisi legem litteræ, carnali populo conjunctam, spirituali sibi intellectu sociare? Bethsabee enim puteus septimus dicitur, quia nimirum per cognitionem legis infusio spiritualis gratiæ, perfecta que nobis sapientia mi-

PATROL. CXV.

nistratur. Quem vero Urias nisi Judaicum populum significat? cujus nomen interpretatum dicitur *lamea Dominus*: Judaicus autem populus, quia de accepta legis scientia extollitur, quasi de Dei luce gloriatur. Sed huic Uriæ David uxorem abstulit sibi conjunxit, quia videlicet manu fortis, quod David dicitur, in carne Redemptor apparens, dum de se spiritaliter loqui legem innotuit, per hoc quod juxta litteram tenebratur, hanc a Judaico populo extraneam demonstravit sibi conjugem, quia semper illam prædicari declaravit. Uriam tamen ad domum ire David admonet, pedesque lavare: quia incarnatus Dominus veniens, Judaico populo præcepit ut ad conscientiam redeat, et sordes operum tergat fletibus ut spiritaliter mandata legis intelligat: et post tantam duritiam præceptorum, fontem baptismatis inveniens, ad aquam post laborem recurrat. Sed Urias arcam Domini esse sub pellibus meminit, responditque quod domum suam intrare non posset; ac si Judaicus populus dicat: Ego mandata Dei in sacrificiis carnalibus videbo, et redire ad conscientiam, per spiritalem intelligentiam non requiro. Quasi enim arcam esse sub pellibus dicit, qui præcepta Dei non nisi ad exhibendum ministerium sacrificii carnalis intelligit. Hunc tamen etiam redire ad domum nolentem, David ad mensam vocat: quia, quamvis Judaicus populus ad conscientiam redire contemnat, ei tamen Redemptor veniens mandata spiritualia prædicat dicens: « Si crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi, de me enim ille scripsit (Joan. v). » Legem itaque Judaicus populus tenet, quæ divinitatem loquitur, cui idem populus credere indignatur. Unde et Urias ad Joab cum epistolis, ex quibus occidi debeat, mittitur: quia idem ipse Judaicus populus legem portat, qua convincente morietur. Dum enim mandata legis retinens implere renititur, ipse nimirum refert judicium unde damnabitur. Quid ergo per factum istud David scelestius? Quid Uria mundius dici potest? Sed rursus per mysterium, quid David sanctius, quid Uria infidelius invenitur? quando et ille per vitæ culpam prophetiæ signat innocentiam: et iste per vitæ innocentiam, in prophetia exprimit culpam. Virtus namque sacri eloquii sic transacta narrat, ut ventura exprimat; sic factorem approbat, ut ei mysterio contradicat; sic gesta damnat, ut hæc mystice gerenda persuadeat. Aliter, David interpretatur *manu fortis*, sive *desiderabilis*. In figura Christi post meridiem in solario deambulans, vidit mulierem se lavantem, atque concupivit. Sic nimirum Dominus, declinante jam mundo, velut in solario deambulans, corpus quod assumere dignatus est, in sole posuit, quia cunctis patefecit. Vidit mulierem, hoc est Ecclesiam ex gentibus, super tectum, in altitudine videlicet: contemplationis, per lavacrum regenerationis a sordibus sæculi se mundantem, domum luteam spirituali contemplatione transcendentem atque calcantem respexit: atque interfecto diabolo, eam perfidem indissolubili conjugio sibi copulavit. Beths-

12

bee quippe interpretatur *puleus septimus*, seu *puleus A* *satieta*, sanctam videlicet præfigurans Ecclesiam : in qua est septiformis gratia Spiritus sancti, cujus dono omnes electi satiantur. Urias vero *lux mea Dominus* dicitur. *Hethæus abscisus* interpretatur, personam in se exprimens diaboli : qui cum sit tenebrosus, et de terra viventium abscisus, transfert se in angelum lucis, et fingit se esse quod non est, audens de Deo dicere, *lux mea, Dei est*. Oderimus ergo peccatum, sed prophetiam non extinguamus. Amemus illum David quantum amandus est, qui nos a diabolo per misericordiam liberavit. Amemus et istum poenitentem David, qui tam grave in se vulnus iniquitatis poenitentiae et humilitatis confessione sanavit. Ad hoc ergo in Scriptura sacra virorum talium, id est David et Petri, peccata sunt indicata, ut cautela sit minorum, ruina majorum. Ad hoc vero utrorumque illic et poenitentia insinuat, et venia, ut spes pereuntium sit recuperatio perditorum. De statu suo David cadente, nemo superbiat : de lapsu etiam suo David surgente, nemo desperet. Sed fortasse quis dicat, si David imaginem Christi gerebat, quomodo multas uxores et concubinas habuisse scribitur, cum has res Christus exhorrescat et damnet? Hoc enim per figuram fiebat. Multae enim uxores David multarum gentium et nationum imaginem indicabant : quae per fidem Christi consortio jungerentur. Concubinae vero ejus significant haereticorum ecclesias, quae sub Christi nominis titulo manere se gloriantur : sed quia propter carnalia luxura sectantur Christum, non conjuges sed concubinae vocantur. Denique nec reges si plures habeant uxores vel concubinas, crimen est, quia jam transierunt figuræ, pro quibus uxorum vel concubinarum venia concedebatur : at nunc, quia figuræ transierunt, venia nulla datur.

CAPUT XII.

« Misit ergo Dominus Nathan ad David, qui cum venisset ad eum, dixit ei : Duo viri erant in civitate una, etc. » Sciendum est quod Nathan propheta ad David regem, non statim quando in Bethsabee ipse David peccavit, a Domino missus est, sed postquam eandem molierem in domum suam introduxit, atque filius ex ea natus est, ut obstinatio peccati occasionem non haberet defensionis. Cum autem a præpositis Ecclesiae hujus seculi potentes arguantur, prius per quasdam similitudines velut de alieno negotio requirendi sunt. Et cum rectam sententiam quasi in alterum contra se ipsi protulerint, tunc modis congruentibus de proprio reatu feriendi sunt, et ut mentes temporali potentia tumidae, contra corripientem nequam se erigant, quae sibi suo judicio proprii oris ligant.

« Quamobrem non recedet gladius de domo tua usque in sempiternum. » Nota quomodo de domo David, hoc est populi Judæorum, ultionis gladius usque in aeternum non recedet.

« Et dixit David ad Nathan : Peccavi Domino.

« Dixitque Nathan ad David : Dominus quoque transtulit peccatum tuum ; non morieris. Verum tamen quoniam blasphemare fecisti inimicos nomen Domini propter verbum hoc, filius qui natus est tibi morte morietur. » Hic considerare possumus quantum valet apud Deum humilis et vera poenitentia, si ex corde fuerit. Nam David nihil aliud dixit, postquam peccatum suum increpatus a propheta cognovit, nisi uno verbo confessus est, dicens : « Peccavi Domino, » et statim veniam consecutus est, teste propheta qui ait : « Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris. » Hoc est quod scriptum est : « Si confessus ingemueris, salvus eris. » Et illud : « Nolo mortem peccatoris, sed potius ut convertatur et vivat (Ezech. xviii). » Hinc iterum scriptum est : « Peccator, in quacunque die conversus fuerit, omnia peccata ejus in oblivione erunt coram me (Ezech. xxxiii). » Sic nimirum Petrus respectus a Domino flevit et peccatum negationis flendo delevit. Sic latro in momento, in extremitate vite confitendo Deum, et peccatum suum cognoscendo, dicens : « Nos digna factis recipimus (Joan. xiii), » paradisu[m] promeruit. Sed quia exigente causa David ad medium deducto in ordine historiae, tanti facinoris memoriam fecimus, lectoris fortasse animus movetur : cur omnipotens Deus eos quos in perpetuum elegit, quos ad honorum quoque spiritualium culmen assumit, illæsos a corporalibus vitiis non custodit? Unde quia satisfieri citius credimus, breviter respondemus : Nonnulli enim per accepta dona virtutum, per impensam gratiam bonorum operum, in superbiae vitium cadunt, sed tamen quo ceciderant non agnoscunt. Proinde contra eos hostis antiquus, qui jam interior dominatur, etiam exterius sevirè permittitur : ut qui in cogitatione elati sunt, per carnis luxuriam prosternantur. Scimus autem quia aliquando minus est, in corporis corruptionem cadere, quam cogitatione tacita ex deliberata elatione peccare. Sed cum minus turpe superbia creditur, minus vitatur : luxuriam vero eo magis erubescunt homines, quo simul omnes turpem noverunt. Unde sit plerumque, ut nonnulli post superbiam in luxuriam corruentes, ex aperto casu, malum culpæ latentis erubescant, et tunc etiam majora corrigunt, cum prostrati in minima gravius confunduntur. Reos enim se inter minora conspiciunt, qui liberos inter graviora crediderunt. Pia ergo Domini dispensatione laxatos, nonnunquam malignus spiritus de culpa ad culpam trahit, et dum plus percudit, inde eum quem ceperat, amittit : atque unde prius vicisse cernitur, in te superatur. Considerare libet inter munitum gratiæ sinum, quando Deus misericordiae favore nos continet. Ecce qui de virtute se extulit, per vitium ad humilitatem redit. Qui vero acceptis virtutibus extollitur, non gladio, sed, ut ita dixerim, medicamento vulneratur. Quid enim est virtus, nisi medicamentum? Et quid est vitium, nisi vulnus? quia ergo nos de medicamento vulnus facimus, facit ille de vulneribus

medicamentum, ut qui virtute percūmur, vitio cureremur. Sed inter hæc sciendum quod plerique hominum, qui in multis corruunt, arctius ligantur. Cumque eos antiquus hostis ex uno vitio percūtit ut concidant, ex alio quoque ligat ne surgant. Consideret itaque homo cum quo adversario bellum gerat, et si jam se aliquo deliquisse perpendit, saltem ad culpam protrahi ex culpa pertimescat, ut studiose vitentur vulnera, quibus frequenter interficit : quia valde rarum est, quod hostis noster electorum salutis, etiam vulneribus servit. Erudiendi enim, sicut diximus, electos suos Dominus sæpe tentatori subjicit, sicut post paradisi claustra, post tertiæ cœli secreta, ne revelationum magnitudine Paulus extolli potuisset, ei Satanæ angelus datus (II Cor. XII). Sed, ut præfati sumus, ipsa hac tentatione disponitur, ut qui elati perire poterant, humiliati a perditione serventur. Secreto ergo dispensationis ordine, unde sævire permittitur iniquitas diaboli, inde pie perficitur benignitas Dei : quia adversarius noster ideo obtemperat nitibus supernæ gratiæ, unde exercet iram nequissimæ voluntatis suæ. Sed notandum est, quia ad hoc in Scriptura sacra virorum talium, id est David et Petri, peccata sunt indita, ut cautela minorum sit ruina majorum. Ad hoc vero utrorumque illico et pœnitentia insinuat et venia, ut spes pereuntium sit recuperatio perditorum. De statu ergo suo, David cadente, nempe superbiat : de lapsu etiam suo, David cadente, nemo desperet. Ecce quam mirabiliter Scriptura sacra eodem modo verbo superbos premit, quo verbo humiles levat, unamque rem gestam retulit, et diverso modo superbos quidem ad humilitatis fortitudinem, humiles vero ad spei fiduciam revocavit. O inæstimabile novi generis medicamentum, quod uno eodemque ordine positum, premendo tumentia exsiccat, et sublevando arentia infundit. De majorum nos lapsu terruit, sed de reparatione roboravit. Sic quippe semper sic nos divina misericordia superbientes reprimit, et ne ad desperationem corruamus fulcit. Sed requirendum est, si peccatum David tam detestabile Dominus transtulit, quid est quod omnia quæ eodem peccato per prophetam ei a Domino dicta sunt, postmodum toleravit? Sed procul dubio Dominus delet illud, sed sine ultione non deserit : aut enim ipse hoc homo in pœnitentem punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percūtit. Nequaquam igitur peccatum parcitur, quod nullatenus sine vindicta laxatur. Sic enim David audire post conversionem meruit : « Dominus transtulit peccatum tuum, » et tamen multis post cruciatibus afflicto aufugiens, reatum culpæ quam perpetraverat exsolvit. Sic nos salutis vindicta, a culpa primi parentis exsolvimur, sed tamen reatum ejusdem culpæ diluentes, absoluti quoque adhuc carnaliter obimus : quia debita nostra, sive per nos seu per semetipsum resecat etiam cum relaxat. Ab electis enim suis iniquitatum maculas studet temporali afflictione tergere, quas in eis in perpetuum non vult videre.

A « Et jejunavit David jejunio, et ingressus seorsum jacuit super terram, » etc. David septem diebus recubans pro facinore suo, donec infans moreretur, perfectam gessit pœnitentiam, cunctis videlicet delinquentibus, formam relinquens pœnitentiæ : ut quoties quispiam nostrorum in quolibet labitur facinore, tandiu fletu insistere debeat, donec peccati desiderium in voluntate nostra funditus aboleatur. Septem vero diebus, septiformem sancti Spiritus gratiam significasse non dubium est, sine cujus dono, nullus pœnitens indulgentiam peccatorum consequi potest.

B « Et consolatus est David Bethsabee uxorem suam, ingressusque ad eam dormivit cum ea, quæ genuit filium, et vocavit nomen ejus Salomon, et Dominus dilexit eum. Misitque eum in manu Nathan prophætæ, et vocavit nomen ejus Amabilis Dominus, eo quod diligeret, » et reliqua. In Hebræo habetur, « et vocavit nomen ejus Dida, » id est dilectus Domini. Propter Dominum dicitur dilectus, propter suam scilicet misericordiam gratuitam, qua eum diligere dignatus est. Cum utique ejus dilectione et misericordia indignus existeret, quem constabat manzer esse.

C « Igitur pugnabat Joab contra Rabath filiorum Ammon, » et reliqua. Notandum quod in Hebræo, quando cum adjectione ponitur nomen, Rabath scribitur, sicut est hic. Quando vero sine adjectione nominum non Rabath, sed Raba scribitur.

D « Congregavit itaque David omnem populum, et profectus est adversum Rabath. Cumque dimicasset, cepit eam et tulit diadema regis eorum de capite ejus pondo auri talentum, » etc. In Paralipomenon libro ita habetur : « Tulit, inquit, David coronam Melchom de capite ejus, et invenit in ea auri pondo talentum, et pretiosissimas gemmas, fecitque diadema inde. » Melchom quippe non est nomen proprium regis, sed idolum fuit : et interpretatur rex eorum. Cujus diadematis aurum et gemmas conlasse et purgasse dicitur David secundum legem, fecisse sibi diadema quod hic positum super caput ejus dicitur : « Sed et prædama civitatis asportavit multam valde. Populum quoque ejus adducens servavit, et circumegit super eos ferrata carpenta. Divisitque cultris et transduxit in typo laterum. » Id est serravit ferratis carpentis corpora hominum, et divisit cultris ferreis, sicut lateres dividi solent, qui ex paleis et luto conficiuntur. Victoria autem hæc David in Ammonitis, quam dux suus bellando inchoavit, sed rex ipse perfecit, quid significat nisi regis nostri victoriam in cunctis gentibus? Dux enim David contra hostes bellum agit, cum ordo sanctorum prædicatorum, contra mundi potentes, scutum fidei opponit. Sed finis certaminis et triumphus belli ad regem Christum solummodo defertur : quia ipsi omnis potestas, et potentia regni ascribitur. « Deus est enim, secundum Apostolum, qui operatur in nobis et velle et perficere, et ipse triumphat nos semper in

Christo Jesu. » Coronam ergo regis populi hostilis David de capite tulit, et sibi diadema inde formavit, cum Redemptor noster ex contraria potestate regnum auferens, sibimet insigne decorum paravit. Quæ autem melius corona David intelligitur, quam consensus populi catholici? quæ caput nostrum, regem videlicet Christum, corde credulo nobiliter ambit et digne conversans decenter coronat? omnis enim sanctorum labor, et certamen atque victoria, ad honorem coelestis regis refertur, quia ipse est cui « omne genu flectitur, coelestium et terrestrium, atque infernorum : et omnis lingua confitetur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris (Phil. II). » Rabath ergo civitas est regni Ammon, quæ nunc Philadelphia vocatur, cujus meminit et Jeremias propheta (Jer. XLIX), interpretatur ergo Rabath *multi* : et Salvator in Evangelio dicit : « Quia multi venient ab oriente et occidente, et recumbent cum Abraham et Isaac et Jacob in regno cælorum (Marc. IX). » Verum juxta historiam hinc Verba dierum ita narrat : « Manubias quoque urbis plurimas tulit : populum autem qui erat in ea eduxit, et fecit super eos tribulas et trabas, et ferrata carpenta transire : ita ut dissecarentur et contererentur. » Sic fecit David cunctis urbibus filiorum Ammon, et reversus est cum omni populo in Jerusalem. Idcirco ista subnectere curavi, ut historiam lucidius præpalarem.

CAPUT XIII.

Deinde sequitur qualiter exosam habuit Ammon sororem suam Thamar post peccatum, magno odio nimis, etc. Ammon Thamar sororem suam causa offensionis David patris sui, incestavit : hoc enim fuit initium scandali domui ejus. Quod autem post perpetrato scelere exosam eam habuisse legitur, eorum personam expressit, qui post admissum quodlibet facinus majus odio habent quam ante perpetrationem illud dilexerant, et ob hoc citius veniam consequuntur, quam illi qui faciunt et diligunt, si tamen in aliud malum denuo non offendunt. Sicut Ammon, qui post admissum stuprum in sorore sua, ob hoc mortem non evasit, quia ebrietatem, quæ fomes est luxuriæ, non vitavit. Moraliter vero mouemur hoc facto, ut semper cauto ac prudenter agamus, ne forte dominantur in nobis vitia et princeps peccati, qui falsam pacem periclitantibus spondet, nos imparatos inveniens, atque improvisos trucidet : sicut Absalom Ammon fratrem suum, propter stuprum Thamar incantum necavit. Absalom *pater pacis*, sive *patris pax* interpretatur : Ammon *donans*, et Thamar *amaritudo* ; qui enim membra sua donat libidini, et semetipsum tradidit servire iniquitati ad iniquitatem, in peccati amaritudinem cadit : licet inimicus se quasi patrem pacis ostentet, et prospera pro talibus factis provenire falso promittat. Necessè est enim ut cito ad poenitentiam post scelus redeamus, ne forte diabolus, si adhuc ebrietati inservierimus, et in luxum sæculi resolvamur, per obtempe-

rantes sibi malignos spiritus, in necem nostram conspiret, ac morti perpetuæ tradat.

« Porro Absalom fugiens abiit ad Tholomai filium Ammiud, regem Gessur, etc., usquequo ait : « Cessavitque David rex persequi Absalom, eo quod consolatus super Amnon interitu. » Tradunt enim Hebræi, sicut a quibusdam didici, quod Tholomai pater fuit Maacha matris Absalom, quam David in prælio cepit, et Cæsareæ, ut inquit, unguibus præcisit secundum legem, accepit uxorem, et ea genuit Thamar et Absalom ; et ideo ad eum fugisse perhibent. Nam quod sequitur : « Cessavitque David persequi Absalom, » in Hebræo, ut iidem Hebræi ferunt, legitur : « Cessavit itaque rex exire, » id est voluisse idem David exire ut reduceret Absalom, sed pertractans in corde suo, quod quoties eum videret, toties dolorem mortis Amnon ei ad memoriam reduceret : idcirco cessasse dicitur exire post Absalom, subauditur ut eum ad propria revocaret. Illud etiam quod subinfertur : « Consolatus est David super Amnon interitu, » ita intelligi volunt, videlicet postquam noluit exire post Absalom, ut reduceret eum et videretur ab eo, cepit consolari super morte Amnon. Quandiu enim putabatur reduci Absalom, ut videretur a David, semper mors Amnon filii sui animo ejus occurrebat : sive consolatus est super ejus interitu, sicut nobis videtur, eo quod nocentem eum flagitiosum et dignum morte, meritoque per-

CAPUT XIV et XV.

« Intelligens autem Joab filius Sarviæ, quod cor regis versum esset ad Absalom, misit Thecuam, et et tulit inde mulierem sapientem, dixitque ad eam : Lugere te simula, et induere veste lugubri, et ne ungaris oleo, ut sis quasi mulier plurimum jam tempore lugens mortuum. » Cor regis versum esse ad Absalom vidisse dicitur Joab, eo quod viderit eum pro Absalom suspirare, et in eo intellexit quod cor ejus versum esset ad Absalom.

« Misit Thecuam et tulit inde mulierem sapientem. » Thecuæ civitas est, de qua fuit Amos propheta. Putatur autem eadem vidua avia fuisse ejusdem Amos prophetæ. Quæ respondit :

« Heu mulier vidua ego sum. Mortuus est autem vir meus, et ancillæ tuæ erant duo filii, qui rixati sunt adversus se in agro, nullusque erat qui eos prohibere possit, et percussit alter alterum et interfecit. Et ecce consurgens universa cognatio adversus ancillam tuam, dicit : Trade eum qui percussit fratrem suum. » In veritate autem, in Hebræi tradunt, hæc mulier vidua, duos filios habere poterat, qui rixati sunt in agro super hæreditate patris sui, et alterum ab altero interemptum : sed seipsa tamen eadem vidua in persona David posuit, et duos filios suos in persona Amnon et Absalom. Cognationem vero quæ consurrexit adversus filium suum, in persona cæterorum filiorum David. Dixitque mulier :

« In me, Domine mi rex, iniquitas et in domo patris mei, rex autem et domus ejus sit innocens. » Ac si diceret: Pro eo quod alter filius in alterum conserrexit, in me sit iniquitas, quia absque culpa in eo quod illi duo fratres inter se conflixerant. Et sicut ego absque culpa sum, pro eo quod duo filii mei consurrexerunt adversum se, et interfectus est alter ab altero, ita et tu absque culpa es, pro eo quod Absalom Amnon, dignum morte, interfecit.

« Quæ ait: Recordetur rex Domini Dei sui, ut non multiplicentur proximi sanguinis ad ulciscendum, et nequaquam interficiant filium meum. » Recordatio hic pro juramento posita est, ac si aperte diceretur: Recordetur rex promissionis suæ, ino juramenti, quo mihi per Dominum Deum suum pollicitus est, ut non multiplicentur proximi sanguinis ad ulciscendum.

« Dixitque mulier: Quare cogitasti istiusmodi rem contra populum Dei, et locutus est rex verbum istud ut peccet, et non reducat ejectum suum. » Ex hoc loco demonstratur illud quod superius dictum est: « Cessavit David rex exire post Absalom, » id est, cessavit ut non exiretur ab aliquo et non reduceret Absalom.

Iude ait mulier: « Et locutus est rex verbum illud ut peccet, et non reducat ejectum suum. » Quod vero ait: « Quare cogitasti istiusmodi rem contra populum Dei? » Populum Dei vocat eundem Absalom, sive eos qui cum illo erant: qui quasi captivi et ejecti erant, et quod non reducerentur ad hæreditatem Dei, ne forte coacti diis alienis in terra aliena servirent.

« Nec vult perire Deus animam, sed retractat cogitans ne pereat penitus qui abjectus est. » Ac si diceret: Deus peccatores qui a diabolo captivi detinentur, ut ad se convertantur, vocat: et tu qui eum imitari debes, cur non eo modo agis?

« Et quando tondebat capillum (semel autem in anno tondebatur). » In Hebræo igitur ita legitur: « Et quando tondebatur caput ejus, statuto tempore tondebatur, » et reliqua. Non enim semel in anno, ut Latini codices habent, tondebatur, sed statuto tempore, id est in triginta diebus. Sed nos hanc opinionem aliquorum omittentes, simpliciter sicut apud nos legitur, videlicet quando tondebat caput (semel autem in anno tondebatur) legere decrevimus: quia hanc translationem ex Hebraico fonte hæstam credimus. Porro autem quod ait:

« Nam sicut Absalom vir non erat pulcher in omni Israel et decorus nimis. A vestigio pedis usque ad verticem, non erat in eo ulla macula. Qui etiam postea facit sibi currus et equites, qui et judicium patris stans in porta reprehendebat. » Potest figuraliter intelligi Absalom ipse filius David (qui interpretatur patris pax, de qua interpretatione dicturi sumus in sequentibus) figuram gestavit populi Judæorum: qui bene decorus esse dicitur, quod ad eundem populum figuraliter refertur, propter regnum et sacerdotium, atque cætera dona quæ olim

A a Deo collata fuerant. Qui pacem cum nostro David Domino scilicet Salvatore habere noluit. Ait enim idem Absalom:

« Quis me constituat judicem super terram? » etc. Simulata humilitas in Absalom demonstrata est: nihil enim est deterius, quam per hypocrisim falsas virtutes quempiam exaggerare, et per elationem cordis majorum acta et fortia reprehendendo diffamare. Sicut et Absalom patris sui justa judicia ausu temerario coram omni populo reprehendere non timuit.

« Post quadraginta autem annos dixit Absalom ad regem: Vadam, et reddam vota mea, quæ vovi Domino in Hebron. » Quadagesimus agebatur annus ex eo tempore quo Saul Nobe civitatem cum sacerdotibus octoginta quinque propter David interemit, et idcirco hic idem quadagesimus annus ponitur, ut monstretur divinam ultionem suscitari super David, eo quod Abimelech sacerdotem fefellerit, et propter eum sacerdotum cædes facta fuerit. Cave, lector, plerosque mendosos codices, in quibus scriptum invenitur, post quatuor, non post quadraginta annos: in vetustioribus vero codicibus, et in Hebraica veritate, non quatuor, sed quadraginta scribuntur anni. Si vero quis contentiosus eosdem quatuor annos astruere voluerit, ab eo tempore quo Absalom Amnon fratrem suum interfecit, usque ad illud tempus quo patri dixit: « Vadam, et reddam vota mea quæ vovi Domino in Hebron, » perspicue se errare, si diligenter perscrutatus fuerit, inveniet: cum utique Amnon interfecto, Absalom ingressus apud Tholomai regem tribus annis, et in Hierusalem iude revocatus, non viso patre duobus moratus annis fuerit, et sexto anno faciem patris viderit, et contra eum perduellionem præparavit. Votum namque so-
C
voisse mentiendo dixit, id est, orationem facturum in loco quo requiescunt Abraham, Isaac et Jacob.

« Venit autem et Zadoc, et universi Levitæ cum eo, portantes arcam fœderis Domini, et deposuerunt arcam Dei. Et ascendit Abiathar donec expletus esset omnis populus qui egressus fuerat de civitate. » Ideo arcam Dei deposuisse dicuntur, ut Dominus ab Abiathar sacerdote consuleretur, quo versus David ire deberet. Ascendisse autem Abiathar dicitur, id est orasse, et quia oraculum divinum non ei responsum est, idcirco in subsequentibus dixit David, ut reportaretur arca Dei in urbem.

CAPUT XVI.

« Et venit David usque Bahurim. Et ecce egrediebatur inde vir de cognatione Saul nomine Semei, filius Gera, et maledicebat David. Abisai autem dixit: Vadam et amputabo caput ejus, » et reliqua, usquequo ait: « Quid mihi et vobis, filii Sarvia? dimittite ut maledicat. » Hebræus non habet, « dimittite ut maledicat, » sed tantum « maledicat. » Abisai solus dixerat: « Vadam et amputabo caput ejus; » et David ad Abisai et Joab respondit, dicens: « Quid mihi et vobis, filii Sarvia? » Ac si diceret: Nunquid vultis interficere istum, sicut interfecistis Ab-

ner? Dominus enim præcepit ei ut malediceret David. Et quis est qui dicat, quare sic fecerit? Subauditur: Quare sic fecerit, non Dominus, sed Semei. Semei qui maledixit David, ipse est, ut Hebræi dicunt, Nabath, pater Jeroboam, qui filius Jemini dicitur, et in zelo domus Saul maledicebat David. Nomen vero avi ejus Semei fuit, et ipse Semei ex tribu Ephraim filii Joseph exstitit. Unde et idem Semei ad David dixit: « Primus quoque veni hodie de omni tribu Joseph. »

« Cum autem venisset Chusai Arachites amicus David ad Absalom, locutus est ad eum: Salve rex, salve rex. Ad quem Absalom: Hæc est, inquit, gratia ad amicum tuum? In Hebræo legitur: « Hæc est, inquit, misericordia ad amicum tuum, » quod non affirmando, sed negando pronuntiandum est; et est sensus: Misericordia est aut dici debet, quod David amicum tuum dimisisti, et cum eo non isti.

CAPUT XVII.

« Dixit igitur Achitophel ad Absalom: Eligam tibi duodecim millia virorum, et consurgens persequar David hac nocte: et irruam super eum, quippe qui lassus est et resolutis manibus, percussam eum. Cumque fugerit omnis populus qui cum eo est, percussam regem desolatam: et reducam universum populum quomodo omnes reverti solent. » Scilicet, sicut reverti solent hi qui amisso in prælio rege revertuntur, sic universus populus Israël revertetur ad te

« Et cum ceciderit unus quilibet in principio, audiatur quicumque audierit, et dicet: Facta est plaga in populo qui sequebatur Absalom. Et fortissimus quisque, cujus cor est quasi leonis, pavore solvetur. » In Hebræo ita habetur: Et fortissimus ipse cujus cor ejus quasi leonis, pavore solvetur. » Quod non affirmando, sed negando pronuntiandum est. Fortissimus iste David intelligendus est, quod et sequentia declarant.

« Scit enim omnis Israel fortem esse patrem tuum, et robustos omnes qui cum eo sunt. » Sed quid iste Achitophel significet, dicemus in posterum.

« Jonathas autem et Achimaas stabant juxta fontem Rogel. Abiit ancilla et nuntiavit eis, et illi profecti sunt. » Hæc ancilla quasi lavandi gratia cum pannis ad fontem Rogel ierat, ut penitus res non deprehenderetur: puer autem qui rem indicat Absalom, filius ejusdem ancillæ parvulus dicitur fuisse. Prius enim paulatim historiam continuando hic tangere decrevimus, ut postmodum quid mystice continuat, indagando propalemus. Sed quia de Absalom historia prætergreditur, secundum allegoriam considerare libet, quid illud significet, quod parricida filius patrem insequitur. Primo, pater ejus declinans fugit ante faciem ejus, securus de victoria: quia sciebat impium perire, quem etiam flevit magno luctu, et deflevit exitum parricidæ. Scribitur enim fugisse David a facie bellantis adversum se filii. Et alibi scriptum est de populo Hierusalem, Domino di-

cente: « Filius enim trivi et exaltavi, ipsi autem spreverunt me (Isa. 1). » Filius ergo ejus impius tropice accipi potest populus Judæus, qui eum tradidit Absalom autem, sicut ante jam dictum est, intelligitur patris pax. Quod mirum videtur in historia, patris pax quemadmodum possit intelligi, qui patrem bello est persecutus. Sed qui diligenter allegoriam intendunt, inspiciunt Absalom esse Hierusalem: que etiam et ipsa pax interpretatur. A cujus facie in Galilæam fugit, Christus videlicet, qui eam patiendo deserens, in gentibus per fidem secessit. Alii Absalom, Judam traditorem accipiunt, quem non bonam tantam etiam miranda patientiam Christus pertulit tanquam bonum, cum ejus cogitationes non ignoraret. Cum adhibuit convivium, in quo corporis et sanguinis sui figuram, discipulis commendavit et tradidit: quod denique in ipsa traditione et osculum accepit. Bene intelligitur pacem Christum exhibuisse traditori suo, quamvis ille secleratæ cogitationis interno bello vastaretur. Et ideo Absalom patris pax dicitur, quia pater habuit pacem quam ille non habuit. Hanc enim posteriorem sententiam non commentando protulimus, sed de dictis beati Augustini et titulo videlicet tertii psalmi in quibus tanquam clarissima tuba disputando resonans edisserit, decessimus. Achitophel igitur qui, recedens a David, ad Absalom transmigraverat, hereticos significat qui, recedentes a tramite veritatis, se sociant hosti antiquo, et subsequuntur errorem: interpretatur autem frater meus cadens: Gilonites vero transmigravit. Contra quos Propheta increpans, dicit: « In Domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, transmigravit in montem sicut passer (Psal. x)? » Et merito tales laqueo diaboli atque malitiæ suæ vitam propriam finiunt, qui alienam pravis suasionibus corrumpere satagunt. Sicut ipse in propria domo suspensio interit, qui alienæ vitæ, hoc est David, insidiatos est. Unde scriptum est: « Qui fodit foveam, incidit in illam (Prov. xxvi; Eccl. x). » Sed quid aliter significet, dicemus in posterum.

« Venit autem et Sadoc et universi levitæ cum eis, portantes arcam fœderis Dei, et deposuerunt arcam Dei. Et ascendit Abiathar, donec expletus est omnis populus, qui egressus fuerat de civitate. Et dixit rex ad Sadoc: Reporta arcam Dei in urbem. » Si invenero gratiam in oculis Domini, reducet me et ostendet mihi eam et tabernaculum suum. Si autem dixerit, Non places, » et reliqua. Jam etiam quod secundum historiam ista significant inculcavimus. Cæterum quantum ad altiorum intelligentiam pertinet, Sadoc sacerdos, qui interpretatur justus, qui arcam Domini reportavit in urbem, personam gestavit sanctorum, et eorum videlicet qui tempore passionis Domini, licet corpore in brevi ab eis discesserunt, fide tamen et dilectione minime separati sunt.

« Et dixit David ad Chusai Arachitem: Si veneris mecum, eris mihi oneri, » etc. Nam et iste etiam Chusai amicus David, qui interpretatur festinans, qui et ab eo in Hierusalem revertens, consilium Achilo-

phel dissipavit, personam gestavit eorum qui occulte erant ex populo Judæorum discipuli Domini, sicut fuit Nicodemus et Joseph ab Arimathæa, vel cæteri hujusmodi. Potest etiam significare credentes ex gentibus, qui licet cum Absalom aliquando fuisse visi sunt, tamen pravis ejus operibus non erant communicantes, nec Achitophel iniquis suggestionibus unquam consentientes: sed cum David fideliter permanserunt. Interpretatur autem Chusai *Æthiops*, Arachites *longitudo mea*. Hinc quoque in propheta scriptum est: « Mutavit Æthiops pellem suam (*Jer. xiii*); » et illud: « Æthiopia, inquit, festinet manus dare Deo. » Quia gentilis populus postquam se nigredine peccatorum exiit, nunquam a tergo Domini recessit: et qui erat longe, factus est prope in sanguine Christi.

• Deinde sequitur qualiter occurrit David Siba puer Miphiboseth, cum duobus asinis oneratis, et mentitus est de domino suo, et propterea ait ei David: « Tua sint omnia, quæ fuerunt Miphiboseth. » Hinc enim demonstratur, quia spiritus prophetiæ (sicut superius diximus), prophetis non semper adest, nec e proximo tanguntur. Nam David servum Miphiboseth, Siba videlicet, sibi contra dominum suum mentientem non intellexit, et ideo omnia domini sui ei concessit. Cui si spiritus prophetiæ adesset, mentientem deprehenderet. Verum e proximo tactus non fuerat, cum superius Amasæ promiserat, dicens: Hæc faciat mihi et hæc addat, si non magister militiæ fueris coram me omni tempore pro Joab, videlicet quid sequeretur ignorans. Quia Amasa idem non solum principatum militiæ pro Joab non susciperet, sed etiam post Joab paululum vitam finiret. Et cum templum Deo construere voluit, quid e vicino sequeretur nesciens, prophetam alterum requisivit. « Venit ergo rex David usque Bahurim. Ecce egrediebatur inde vir de cognatione domus Saul, nomine Semei, filius Bera, et maledicebat, » David, etc., usque quo ait: « Quid mihi et vobis, filii Sarviæ, cur efficiamini mihi hodie in Satan? Dimitte eum. » Perfecta patientia illa est eum libenter sustinere, cui facile quis reddere talionem potest: sicut in David ostensa est, qui blasphemantem se Semei magis studuit patienter ferre quam ulcisci: cum eum tot vitiiis urgeret, et armati proceres ulcisci contenderent, ait: « Quid mihi et vobis, filii Sarviæ? Dimittite eum ut maledicat juxta præceptum Domini, si forte respiciat Dominus ad afflictionem meam, et reddat mihi bonum pro maledictione hac hodierna. » Quibus profecto verbis indicat, quia pro perpetrato Bethsabæe scelere, exsurgentem contra se filium fugiens, reduxit ad animum malum quod perpetravit, et æquanimitèr pertulit quod audivit, et contumeliosa verba non tam convicia quam adjutoria credidit, quibus se purgari sibi misereri posse indicavit. Tunc enim illata convicia bene toleramus, cum in secreto

• Hic. in exemplari nostro, rursum ponitur CAPUT XVI. Expositio enim ante dicta retractat.

A mentis ad male perpetrata recurrimus. Leve quippe videbitur quod injuria percutimur, dum in actione nostra conspicimus, quia pejus est quod meremur. Sicque fit ut contumeliis, gratiæ potius quam iræ reddi jubeantur, quarum interventu Deo giudice pœna gravior declinari posse confiditur. « Et ait David: Cur efficiamini mihi hodie in Satan? » Huic simile Petrus apostolus, licet infirmitate mentis, non timore cordis, sicut Abisai: audita futura passione Domini ipse respondisse in Evangelio legitur, dicens: « Absit a te, Domine, non fiet istud (*Marc. viii*). » Cur Dominus e contrario, sicut et David Abisai, increpando respondit: « Vade post me, Satana, quia non sapis ea quæ Dei sunt, sed quæ hominum (*Ibid*). » — « Et ait Achitophel ad Absalom:

B Ingredere ad concubinas patris tui. » etc. Concubinas David quas Absalom filius ejus nefarie polluit, figuram habuisse Judaicæ plebis non dubium est, quas magistri erroris, Scribæ videlicet et Pharisæi, vanis superstitionibus suis, atque per pravam doctrinam corrumpentes, a Domino Jesu Christo eam alienam fecerunt, sicut et hæretici crebro facere non verentur: dum apostata Angelus quosdam qui videntur regere et custodire populum Dei, tanquam concubinas domum David, hæretica pravitæ seducendo, decipit per eos. Ad quas tamen David ultra non ingreditur, sed in custodia positis alimenta præbet; ipsæque in viduitate viventes, clausæ sunt usque ad diem mortis suæ, quia dum decepti ab hæreticis a via veritatis oberrantes, denuo ad eam redire dissimulant, non sunt digni cohabitatione Christi, sed clausi, id est separati et a consortio ejus alieni, permanent. Sed clemens ille, qui solem suum oriri facit super bonos et malos, non renuit beneficiis suis pastum talibus in hoc mundo præbere, ut per collata beneficia occasionem tribuat convertendi.

C « Dixit igitur Achitophel ad Absalom: Eligam mihi duodecim millia virorum, et consurgens persequar David hac nocte. » Achitophel, qui adversus David pessimum dedit consilium, Judæ proditoris gestavit personam, qui Judæis adversus Christum dedit consilium proditoris. Achitophel quippe interpretatur *ruina fratris*, quod ipsi Judæ proditori procul dubio congruit: qui ruina existit illius qui dignatus est dicere: « Narrabo nomen tuum fratribus meis (*Psal. xxi*). » Qui et disposita domo sua, postea suspensio interit. Hoc et Judas in Evangelio similiter, ut Achitophel fecisse legitur. Hinc sequitur qualiter Jonathas et Achimaas ad explorandum consilium Absalom, et David renuntiandum, derelicti sunt, et fugientes declinaverunt in « domum cujusdam viri in Bahurim, qui habebat puteum in vestibulo suo, et descenderunt in eum. Tulit autem mulier, et expandit velamen super os putei quasi siccans ptisanas, et sic resaluit. » Significant autem isti duo juvenes, Jonathas videlicet, qui

• Iterum quoque hic CAPUT XVII.

interpretatur *columbæ donum*, et Achimaas, *frater meus*, eos qui per gratiam sancti Spiritus renati, et in numero fratrum sunt ascripti. Qui recedentes ab Absalom fugiunt, cum malignos spiritus evadere quæerunt. Hi ergo stabant juxta fontem Rogel, qui interpretatur *tristis* vel *deorsum*, cum tristitiam et despectum in hoc mundo appetunt habere, propter cœlestis regni desiderium. Declinant ergo concito gradu fugientes in domum cujusdam viri in Bahurim, qui *locus* interpretatur *electus* sive *juvenis*, cum adolescentiæ tempora in memoriam reducunt. Descendunt in puteum qui erat in vestibulo, cum patientiæ se humiliter subjiciunt quæ cunctis necessaria est, ante finem scilicet præsentis vitæ. Expandit mulier velamen super os putei, cum Ecclesiæ precum assiduitate delicta juventutis et ignorantia suorum filiorum abscondere certat quasi siccans pitisanas, cum carnis lasciviam per continentia rigorem constringit. Sic et res latet transgressionis videlicet humanæ vitæ, quia per assiduitatem precum in compunctione lacrymarum, et per castigationem corporis omnia delicta absconduntur, ac homines a persecutione antiqui hostis protecti liberantur. « Cumque venisset David in castra Sochi filius Naahas de Rabath filiorum Ammon, et Machir filius Amihel de Lodabar, et Berzellai Galaadites de Rogelim, obtulerunt ei stratoria et tapetia, » etc. Castra ubi venit David Hebraice *Manaim* leguntur, sicut supra innuimus, hic est locus ubi obvii fuerunt Jacob angeli Dei, sicut in Genesi legitur. Unde scriptum est : « Vocavit Jacob nomen loci Manaim (*Gen. xxxii*), » id est castra. Sobi namque quievit ibi cum muneribus, ad David, filius fuit Nahas regis, cum quo pugnavit Saul : quo mortuo, dixit David : Faciam misericordiam cum Ammon sicut fecit pater ejus Nahas mecum. Interempto vero a David Ammon, qui ei inde calvandis servis suis injurias fecerat, constitutus est ab eodem David, in loco fratris sui Sobi. Cæterum spiritaliter obsequium ejus, vel cæterorum Galilæorum David, delatum, fidem prætendebat populi gentium in Dominum Jesum Christum. Nam sicut David persecutionem declinans filii sui ab Hierusalem recessit, atque a Galilæis benigne susceptus est : sic nimirum Dominus Jesus Christus ob impietatem Judæos deserens, a populo gentium susceptus est : qui multos fidelium varietate virtutum et doctrinarum ornatos contulit Domino.

CAPUT XVIII.

« Et præcepit rex Joab et Abisai et Ethæi, dicens : « Servate mihi puerum Absalom. » Quod autem Absalom pater ejus David puerum appellat, non utique ætate carnis, sed parvitate sensus, hoc est stultitia, non mole corporis dicit.

« Fuit autem ibi prælium dispersum super faciem « omnis terræ, et multo plures erant quos saltus « consumpserat de populo, quam hi quos voraverat « gladius in bello. » Saltus hic qui plures consumpsisse dicitur quam gladius vorasse : bestias fero-

A cissimas, quæ in saltu erant, Hebræi autumant, a quibus plures consumpti quam gladio vorati fuerunt.

« Accidit autem ut occurreret Absalom servis David, sedens mulo, » etc. Absalom mulo cui insederat pertranseunte, ipse quercui inhaerens, inter cœlum et terram suspensus est. Sic nimirum Scribæ et Pharisei, principes Judæorum, in ligno crucis in quo Dominum Jesum Christum affligentes suspenderunt, occulto judicio in eodem ligno damnati sunt, atque eundem populum Judæorum qui carnali sensui, velut irrationabili mulo presidere videbantur, in dispersionem gentium pertranseutes, ipsi principatum pariter et populum amiserunt. Dicamus et manifestius, quod Absalom mulo fugiens in quercu per cæsariem capitis sui suspensus est, hoc significabat quod Judæi stultitiæ carnalis sensus incumbentes, propter superstitionem pharisaicam legem corrumpent, per ipsam quam ad correctionem vitæ perceperant, mortis occasionem habuerant. Unde et Salvator in Evangelio dixit ad eos : « Nolite arbitrari quod ego accusaturus sim vos apud Patrem meum. Moyses enim in quem vos confiditis, ille vos accusat (*Joan. v*). » Joab vero in cor Absalom tres lanceas infligit, cum antiquus hebris superbiam, avaritiam et invidiam seu perfidiam in cor Judaici populi immisit, quæ illis maxime perditionis causa erant. Superbi fuerunt, qui in contemptu Dei idola fabricaverunt. Cupidi fuerunt, qui res transitorias virtutum deliciis præponebant : peritii vero et invidi, qui non solum dietis legis et prophetarum repugnabant, sed etiam ipsius Salvatoris præsentiam spernebant, et beneficiis ejus ingrati exstiterant. Hinc et in passione sua blasphema voce ad Pilatum dicebant : « Non habemus regem nisi Cæsarem. » Ingrati exstiterant dicentes : « Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris (*Joan. xix*). » Absalom quoque post interitum in foveam grandem missus est cum iniquis quisque post obitum carnis in lacum inferni mergitur. Super quem acervus lapidum congeritur : cum duritia mentis suæ illi exprobratur. David extinctum quidem ploravit cum interitum populi Judaici Dominus flevit, sicut in Evangelio legitur : « Videns civitatem Hierusalem, venit super illam (*Luc. ix*). » Cujus miserie in tantam compassus est, ut etiam usque ad mortem crucis, in eruditione et cura salutis suæ permanserit.

« Currens ergo Achimaas per viam compendii, transivit Chusi. » Achimaas filius Sadoch, qui posterior cœpit et prior ipse præcurrebat, alacritatem quorundam sanctorum præfigurasse non dubium est. Qui cum sint conversione novissimi, plurimos tamen ex eis qui illos præire videbantur, fide et dilectione atque fervore spiritus antecedunt.

CAPUT XIX.

« Venitque universus populus coram rege. » Ille videlicet qui cum David permanserat. Quod vero ait, « Israel fugit in tabernacula sua, » hi intelligendi sunt qui cum Absalom perduellionem rebelles exstiterant.

« Miphiboseth quoque, filius Jonathæ, descendit in A
 « occursum regis illotis pedibus. » In Hebræo non *lotis*, sed *infectis* legitur pedibus. Fecerat namque sibi, ut Hebræi tradunt, ligneos pedes, quibus uti quasi pro naturalibus solebat, sicut solent facere claudi, quemadmodum et ille erat.

« Ait autem rex ad Miphiboseth : Quid ultra lo-
 « queris? Fixum est quod locutus sum. Tu et Siba
 « dividite possessiones. » In Hebræo *agrum* legitur. Quia in hoc loco David immemor amicitie fuit et fœderis, imo juramenti quod habuit cum Jonathan, et tam crudele dedit iudicium, dicens : « Tu et Siba dividite agrum. » Idcirco Roboam et Jeroboam, ut aiunt, diviserunt ejus regnum. Miphiboseth enim in Samuelis libro legitur, id est, Miphiboseth interpretatur *litigans cum Altissimo*. Litigans enim cum Altissimo, id est Deo fuisse dicitur, eo quod reduxisset David cum pace. Unde quod ait regi : « Etiam cuncta accipiat postquam reversus est dominus meus rex in domum suam pacifice, » non hoc dixisse suspicatur gratulanti animo, sed insultanti, et quasi contra Deum murmuranti, eo quod Dominus David in pace reduxisset.

« Et ait Berzellai ad regem : Est autem Chamaam servus tuus, ipse ascendat tecum. » Chamaam interpretatur *suspirans*, quandiu enim cum patre permansit, suspirans vocatus est. Postquam vero in doctrinam David transiit, non Chamaam, sed Chama, quod interpretatur *fidelis*, appellatus est.

CAPUT XX.

« Accidit autem ut ibi esset vir Belial, nomine
 « Seba, filius Bochri, vir Jemineus, » etc. Seba vir Belial, qui Israeliticum populum a domo David dividere conatus est, figuram gestavit hæreticorum, qui plebem Dei scindere volentes, in ipsa sua prava intentione prius damnati ab Ecclesia, moriuntur, quam hoc quod cœperant, implere possint. De quo plenius dicemus in posterum.

« Dixit itaque Joab ad Amasam : Salve, mi frater. Et tenuit manu dextera mentum Amasæ quasi osculans eum. Porro Amasa non observavit gladium quem habebat Joab, qui percussit eum in latere, et effudit intestina ejus in terram. » Quid est quod Joab Amasæ mentum dextera tenuit, sed sinistram ad gladium latenter mittens, ejus viscera effudit, nisi hoc quod patenter datur intelligi? Dextera namque mentum tenere est, quasi ex benignitate blandiri. Sed sinistram ad gladium mittit, qui latenter ex malitia percutit. Sic Joab quoque blande et benigne locutus est, sed ex malitia in dolo occidit.

« Et exclamavit mulier sapiens de civitate ad Joab, dicens : Sermo, inquit, dicebatur in veteri proverbio : Qui interrogant, interrogent Abela, et sic proficiebant. Nonne ego sum quæ respondebo veritatem Israel, et tu quæris subvertere civitatem? et reliqua. » Ait enim : « Sermo, inquit, dicebatur in antiquo proverbio, qui interrogant, interrogent, » etc. Ac si aperte dicretur : Hæc civitas urbs consilii

exstitit, et qui aliquod consilium requirebant, hic interrogabant. Et tu quæris tantam destruerere civitatem, et matrem consilii evertere in Israel? Dicamus convenientius. Ait enim : « Sermo dicitur in veteri proverbio, » etc. In Hebræo non habetur « proverbio. » Iste sermo, sermo legis est in qua jubetur a Domino per Moysen, ut quando ingressuri essent terram Chanaan et gentes deleturi, primum pacem offerrent : et si pax ab eis reciperetur, pacem recipientes tributarii eorum efficerentur : et si pacem non reciperent, tunc a filiis Israel delerentur. Idcirco exclamasse mulier sapiens de civitate fertur :

« Nonne ego sum quæ respondebo veritatem in Israel, et tu quæris subvertere civitatem? Quare « præcipitas hæreditatem Domini? » Ac si diceret : Cur vis destruerere civitatem hanc antequam pacem interrogando offeras, sicut in lege jubetur? Cur etiam non legem in nobis Israelitis servas, quæ in alienigenis olim servata est?

« Fuit autem Joab super omnem Israel. » Reditus itaque Israelitici populi ad David post interfectionem Absalom, reditum prioris populi ad Christum post interitum pravorum magistrorum significabat. Seba ergo filius Bochri, qui populum seducendo ad David, avertebat, errorem significat qui in Synagoga Judæorum diutius dominabatur, et a veritatis auditu populum subvertebat. Interpretatur autem Seba *secta*, a secando, non a sectando. Bochri autem interpretatur *primogenitus meus*. Israel ergo de quo scriptum est : « Filius primogenitus Israel quem eduxi de Ægypto (*Mich. vi*), » Sebam, id est *errorem secutus*, resequestrabat a domo David, Ecclesiam semetipsam separabat, cum ejus conventum exsecrando negabat. Hi ergo postquam per mulieris sapientis suggestionem, et spiritualis doctrinæ eruditionem caput Seba absciderant, id est diabolium a corde suo abjecerant, mox ad David revertuntur, cum Christum Filium Dei corde credulo venerantur.

CAPUT XXI.

Hic sequitur qualiter fames facta est in diebus David tribus annis. Et cum consulisset Dominum, responsum est : Quod propter Saul et domum ejus et sanguinem, quia occidit Gabaonitas, et reliqua. Filii Saul qui cum Doeg Idumæo, dum adhuc pueri essent, sacerdotes et Gabaonitas in Nobe occiderant, hi sunt Armoni et Miphiboseth, quos peperit ei Respha filia Ahia, et quinque filii Michol filie Saul, quos genuit Adrieli filio Berzellai, qui fuit de domo Lathi. Quæritur cur filii Michol dicuntur, cum non Michol, sed ejus soror Merod uxor fuerit Adrieli filio Berzellai? Quod ita solvitur : Merob quippe eos naturaliter genuit, et Michol uxor David, quæ et Egla dicitur, eos in loco filiorum nutrit, et sibi in filios adoptavit, idcirco ejus filii dicuntur : « Filii enim Israel, ut Scriptura refert, juraverunt Gabaonitis, sed Saul voluit percutere eos zelo quasi pro filiis Israel et Juda, » eo quod eosdem vivere Josue gratis quodam-

modo permiserit, et abstulerit a filiis Israel prædam eorum injuste. Hujus ultionis causa in Gabaonitas Abimelech sacerdos exstitit, et ideo fames exorta est. Fames itaque hæc significat sterilitatem honorum operum in plebibus, propter negligentiam doctorum, dum inserviunt cupiditatibus terrenis, et non procurant pastum impendere prædicationis. Necantur ergo Gabaonitæ, cum studium rectæ conversationis, et restauratio pœnitentiæ, post lapsum ab incautis per hæreticos seu per malignos spiritus subtrahitur. Gabaon enim *collis mæroris* interpretatur. Et bene Gabaonitæ interfecti dicuntur, cum desidiosi quique post perpetrata scelera, vana spe securitatis a diabolo deluduntur, qui dicunt: « Faciamus mala, ut veniant nobis bona (*Rom. III*): » quorum damnatio justa est. Sed Respha quæ interpretatur *cursus*, filia Abiæ, qui interpretatur *frater ejus, tollens cilicium*, substravit sibi super petram, et donec stillaret aqua super eos de cælo, et non dimisit aves lacerare eos per diem, neque bestias per noctem, cum pia sollicitudo sanctorum talibus succurrens rigore jejuniæ atque instantiæ precum incumbit, donec misericordiam Dei impetret super eos de cælo: compescens videlicet pravos homines, necnon et malignos spiritus, pravis suggestionibus eorum vitam ulterius corumpere.

« Factum est autem rursum prælium Philistinorum adversus Israel, » et reliqua, usquequo ait, « tertium quoque bellum fuit in Gob contra Philisthæos, in quo percussit Adeodatus filius saltus polymitarii Bethlehemitæ *Goliath Gethæum. » Multi igitur requirunt quis fuerit iste Adeodatus, filius saltus, polymitarius, Bethlehemitæ. Sed Hebræus sæpe dictus ita exponit. Adeodatus, inquit, ipse est David. Idcirco dicitur Adeodatus, quia a Deo electus est in regnum. Filius saltus, quia de saltu ubi oves pascibat, eductus est. Polymitarius vero, quia de genere Beseleel mater ejus fuit. Bethlehemitæ, quia de Bethlehem civitate exstitit. Nam Noemi et Ruth tempore ubertatis, ex quibus David ortus est. reversæ sunt in Bethlehem. Et quia causa panis Ruth Booz nota est: idcirco idem locus domus panis vocatus est. Unde Gob in quo fuit bellum, ut idem Hebræus transtulit, *lacus* interpretatur: idcirco quia sicut in lacum leonum quis nutritur et præceps labitur, ita David semetipsum contra Goliath fortiter ad pugnandum opposuit. Quem etiam sensum videlicet quod ab eo datus David intelligitur, sequentia declarant, ubi, expletis præliis, subjungitur:

« Hi quatuor nati sunt de Arapha in Geth, et ceciderunt in manu David et servorum ejus. » Judæi quoque hanc Arapham, matrem gigantum: Orphan, nurum Noemi esse arbitrantur. Nam et taliter nos etiam in cujusdam volumine scriptum reperimus. Josephus in duobus præliis concordat cum Scriptura Regum. De tertio prælio ait: quod apparuit fortis, mittente David exercitum nomine Ephan, cognatus ejus. Sed utrum ipsum Adeodatum Ephan appellave-

rit, vel alium quemlibet hoc nomine notaverit, incertum est.

« Quartum bellum fuit in Geth, » et reliqua, usquequo ait, « Hi quatuor nati sunt de Arapha in Geth, et ceciderunt in manu David et servorum ejus. » Quatuor ista bella contra Palæstinos bellum significant Christi quod omni tempore istius vitæ in membris suis contra perfidos quosque istius sæculi, et contra spiritalia nequitias incessanter agit. Licet enim fastus mundanus, vel propter vitas malignorum spirituum, se erigat contra Ecclesiam Christi, omnis tamen principatus adversariorum, vero David, hoc est rege Christo imperante ac prælia servorum suorum disponente, cedit, et omnes adversarii vincuntur. Unde Psalmista ex persona Ecclesie confidenter dicit: « In Deo faciemus virtutem, » etc.

CAPUT XXII.

« Locutus est autem David Domino verba carminis hujus, in die qua liberavit eum Dominus de manu omnium inimicorum suorum, et de manu Saul. Et ait: Dominus petra mea, » etc. Quæritur cur solus septimus decimus psalmus tantummodo in libro Regum reperiatur conscriptus? Nec immerito psalmus iste in Regnorum libris solus invenitur, quia regnum illud significat, ubi adversarium nullum habebimus. Et hoc est, quod in prætitulatione psalmi hujus scribitur: « In die qua eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum suorum, et de manu Saul. »

« Et ait: Dominus petra mea et refugium meum. » Quis enim figuratur in David nisi ille qui venit secundum carnem ex semine David? Qui utique in corpore suo quod est Ecclesia, adhuc patitur inimicos, quod corpus non eripitur de manu inimicorum, nisi cum et illa novissima inimica destruetur mors (*I Cor. xv*), ut perveniatur ad regnum Dei. Nam psalmus hic uni tantum non potest convenire personæ, sed quatuor divisionibus subiacebit. Id est, primo ordine propheta loquitur, qui gratias agit quod eum de gravibus periculis divina pietas liberare dignata est. Secundo, Ecclesia, eo quod per multas calamitates Christianum populum ad baptismum de orbis universitate collegit. Tertio, vox Salvatoris illabitur, ubi pulcherrimis allusionibus virtus ejus et potestas describitur. Quarto, iterum Ecclesie dicta proferuntur, et concessa munera Christi laudantur.

« Et exaudiet de templo sancto suo. » Templum Dei, Filius Dei.

« Et contremuit terra. » Terra peccato. « Fundamenta montium, » spes superbiorum. « Quoniam iratus est eis, » quia recognoverunt iram Dei.

« Fumus, » compunctio pœnitentium. « Carbones succensi sunt ab eo. » Corda hominum inflammata a Spiritu sancto.

« Inclinavit cælos. » Quia ipsos, de quibus dictum est: « Cæli enarrant gloriam Dei (*Psal. xlviii*), » de ad

ventu suo nuntios misit, et descendit, formam servi A suscipiendo.

« Cherubim, » scientiæ plenitudo. « Pennas ventorum, » scientiæ sanctorum.

« Tonabit de cœlis Dominus, » id est, de apostolis.

« Misit sagittas suas. » Sagittæ, evangelistæ.

« Fulgura, » miracula sanctorum.

« Fundamenta terræ, » fides Ecclesiæ manifestata.

« Misit de cœlo et assumpsit me. » Id est, Filium suum Pater misit, et assumpsit Ecclesiam suam.

« Liberavit me de inimico meo potentissimo, » id est, ex diabolo.

« Et eduxit me in latitudine, » hoc est, in charitate.

« Retribuet mihi secundum justitiam meam. » Id est, secundum innocentiam fidei et honorum B operum et actuum.

« Cum sancto sanctus eris. » Ad Dominum dicitur, qui cum sancto utique sanctus.

« Cum electo electus eris, et cum perverso perverseris. » Ob hoc quod eis non favet, perversus esse videtur : quia « superbis resistit, humilibus dat gratiam (Jac. iv). »

« In Deo meo transilium murum. » Murum itaque illius, quem humano generi inter Deum et hominem erexerant peccata.

« Cœquans pedes meos cervis. » Cervos spirituales viros appellat, propter alacritatem velocis cursus. « Spinæ et vepres. » Hoc est, implicamenta sæculi hujus transilientes.

« Persequar inimicos meos et conteram, et non C revertar donec consumam eos. » Christus Judæos atque omnes infideles consumit, similiter et anima electa vitia sua per augmenta virtutum consummat.

« Inimicos meos dedisti mihi dorsum. » Hoc quod alibi scriptum est : « Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum (Psal. cix). »

« Salvabis me a contradicentibus populi mei. » Vox Christi a contradictione Judæorum, per Patris sui potentiam salvatus atque in caput gentium constitutus.

« Filii alieni resistent mihi. » Filii alieni Judæi sunt, quibus dictum est : « Vos ex patre diabolo estis (Joan. viii). »

« Deus qui das vindictas mihi. » Hoc est, in futuro D judicio, cum eis cœperit reddere quod merentur.

« A viro iniquo liberabis me. » Hoc est, Ecclesiam suam de potestate diaboli erepturam est.

« Et faciens misericordiam Christo suo David. » David Christum significat, semen ejus omnes electos.

CAPUT XXIII.

« Hæc sunt verba novissima David filii Isai. » Verba novissima David non finienda dicit, sed perficienda : non consumenda, sed quæ cunctis fidelibus perfectionis plenitudinem conferant : et ideo ultimam confessionem laudis significant, quam superato hoste, et peracta

victoria mortis, laudem sancti in æternum Deo cantabunt. « Dixit vir cui constitutum est de Christo « Dei Jacob : egregius psaltes Israel. » Id est, nobilis psalmista, qui videlicet et propheta luculento sermone et manifestissime de Christo Filio Dei Jacob, et de incarnatione ejus, ac redemptione humani generis prophetavit.

« Spiritus Domini locutus est per me, et sermo « ejus per linguam meam. Deus Israel mihi locutus « est, fortis Israel, dominator hominum justus. » Spiritus enim Domini, qui est Spiritus sanctus : et sermo Domini, qui est Filius Dei : ea quæ propheta vaticinaverat, per gratiam suam, veraciter proferre donaverat.

« Ipse enim spiritus Dei Jacob dominatur in timore Domini, sicut lux auroræ oriente sole, mane « absque nubibus rutilat. » Aurora, Ecclesia, oriente sole, Christo resurgente a mortuis, absque nubibus rutilat, id est, absque peccato infidelitatis resplendet in miraculis. Pluvia, Evangelica prædicatio : herba credentem significat populum : terra vero Ecclesiam. Potest moraliter intelligi aptius : Qui enim in timore Domini dominationem in subditis exercet, lucis opera per solem justitiæ illuminata profert : nec in eis aliquid remanebit obscurum, sed imbre cœlestis gratiæ irrigatus, germina virtutum in carne vivens, fructificat.

« Nec tanta est domus mea apud Deum, ut partem æternam iniret mecum firmam in omnibus « atque munitum. Cuncta enim salus mea et omnis « voluntas, nec est quidquam ex ea quod non germinet. » Hinc idem propheta in Psalmis dicit, quod beatus vir qui in lege Domini meditatur die ac nocte, sit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo, et folium ejus non defluet, et omnia quæcunque faciet, prosperabuntur (Psal. i).

« Prævaricatores autem quasi spinæ evellentur « universi, qui non tolluntur manibus : Et si quis « tangere voluerit eas, armabitur ferro lanceato, « igneque succensæ comburentur usque ad nihilum. » Quod potest et juxta superiorem sensum de Judæis et de hæreticis, qui velut spinæ, de Ecclesia, quæ est terra viventium, evulsi, atque æterno incendio traditi, specialiter intelligi. Potest et generaliter de omnibus reprobis intelligi, juxta quod in Evangelio dicitur : « Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur (Matth. iii), » etc. Et iterum : « Filius, inquit, hominis mittet angelos suos et colligent de regno ejus omnia scandala, et eos qui faciunt iniquitatem, et mittet eos in cinerum ignis : ibi erit fletus et stridor dentium (Matth. xiii). » Ille scilicet quasi tangens spinas armabitur ferro et ligno lanceato, qui communicans peccatis alienis propter duritiam cordis sui, iniquitatum pondere premitur, et jaculis peccatorum confodietur : cujusque opera æternis gehennæ ignibus digna ad nihilum redigentur.

« Hæc nomina fortium David sedens in cathedra « sapientissimus princeps inter tres : ipse est quasi

« tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos in-
 « terfecit impetu uno. » Quod dicitur de sapientis-
 simo principe fortium David, cujus quidem nomen
 in Regum libro tacetur, at vero in libro Paralipomenon
 Jesbaam nominatur. « Ipse est quasi tenerrimus
 ligni vermiculus. » Virtus in hoc bellica, simul
 et modesta viri designatur civilitas : quia videlicet
 sicut vermiculus ligni, tener quidem et fragilis toto
 suo corpore, nec non et permodicus apparet, nihilominus
 tamen fortissimum ligni robur exedens consumit, et scabrosum
 et cariosum reddit. Unde et a terendo ligna teredonis
 nomen habet. Sic ille affabilis omnibus domi, et
 quietus atque humilis videbatur : at in certamine publico
 robustum se atque intolerabilem hostibus exhibebat.
 Sed hunc principem Hebræus ipsum suspicatur esse David.
 Ecce historiam tetigimus, sed quid spiritaliter significet,
 breviter indagemus. Ait enim : « Ipse est quasi tenerrimus
 ligni vermiculus. » David ligni vermiculus fuisse scribitur,
 quod utique Dominico homini specialiter congruit : ex
 cujus persona Psalmographus cecinit : « Ego autem sum
 vermis et non homo (Psal. xi). » Quemadmodum enim lignum
 ex se vermiculum procreat, ita quoque beata Maria virgo,
 videlicet de radice Jesse, absque opere nuptiali, florem
 protulit Dominum et Salvatorem : qui octingentos
 interfecisse impetu uno dicitur : quia ut Evangelista
 pronuntiat de homine uno, qui universarum gentium
 typum præferebat, « uno impetu, » id est sermonis
 imperio, legionem expulit demonum.

« Post hunc Semma filius Age de Arari. Et congregati
 sunt Philisthim in statione, » etc. Semma audiens,
 Age meditans sive loquens, Ararites montanus.
 Semma, filius Age, personam gestavit Domini et
 Salvatoris nostri, sive sanctorum prædicatorum ejus :
 qui in agro Ecclesiæ stans, infirma membra illius
 de adversariis potestatibus, velut hordeum tuetur :
 vel certe verecundiam castitatis in continentibus,
 quasi lentes gladio oris sui, contra luxuriam defendit.

« Necon et ante descenderant tres, qui erant principes
 in triginta, et venerunt tempore messis ad David in
 speluncam Odollam. » Tres isti fuerunt, Abisai
 filius Sarviæ et sub hoc Hai Usatites, et Jonathan
 filius Sammaa fratris David.

« Hi etiam tres irruerunt castra Philistinorum, et
 hauserunt aquam de cisterna Bethlehem. Et de tribus
 istis Abisai quoque frater Joab, filius Sarviæ, princeps
 erat de tribus istis nominatis, in tribus illis et inter
 tres nobilior. Desideravit igitur David et ait : Si quis
 mihi daret potum de cisterna quæ est in Bethlehem
 juxta portam. Irruerunt ergo tres fortes castra
 Philistinorum, et hauserunt aquam. At ille noluit
 bibere, sed libavit illam Domino. » Qui fuerint hi
 tres fortissimi, jam superius inculcavimus. Cæterum
 spiritaliter quem in hoc desiderio ipse David præfiguravit,
 nisi omnes sanctos Patres, qui ante legem, vel sub
 lege fuerunt, qui adventum Salvatoris præstolantes,
 ad ejus præsentiam

pervenire nequiverunt? Illum videlicet fontem sitientes,
 in quo est remissio peccatorum : non qui periculis
 quæreretur alienis, sed qui aliena pericula dederet.
 Verum moraliter ex hoc facto cogitandum summopere
 est, ut qui se illicita meminit commississe, a
 quibusdam etiam licitis studeat abstinere, quatenus
 per hoc Conditori suo satisfaciat : ut qui commisit
 prohibita, sibi metipsi abscindere debeat etiam
 commissa, et se reprehendat in minimis, qui se
 meminit in maximis deliquisse. Nimia sunt quæ
 loquor, si hæc ex sacri eloquii testimonio non affirmo.
 Lex certe Veteris Testamenti alienam uxorem
 concupisci prohibet : at regem vero fortia jubere
 militibus, vel desiderare aquam, non pœnaliter vetat.
 Et cuncti novimus quod David, concupiscentiæ
 mucrone transfusus, alienam conjugem appetivit et
 abstulit, cujus culpam digna verbera sunt secuta : et
 malum quod perpetravit, per pœnitentiæ lamenta
 correxit. Qui cum, longe post, contra ostium sederet,
 aquam bibere ex eorum cisterna ex desiderio voluit.
 Cujus electi milites, inter catervas adversantium
 medias erumpentes, aquam quam rex desiderabat
 illæsi detulerant. Sed vir flagellis eruditus, semetipsum
 protinus cum periculo militum aquam desiderasse
 reprehendit, eamque Domino fundens libavit, sicut
 illic scriptum est : « Libavit eam Domino. » In
 sacrificium quippe Domini effusa aqua conversa est,
 quia culpam concupiscentiæ mactavit, per pœnitentiam
 reprehensionis satæ. Qui ergo quondam concupiscere
 alienam conjugem nequaquam timuit, post etiam
 quia concupiverat expavit. Quia enim illicita
 perpetrasse meminerat, contra semetipsum jam
 rigidus, etiam a licitis abstinere. Sic agamus
 pœnitentiam, ut ea quæ commisimus perfecte dedeamus.
 Verum juxta historiam quod oblatam aquam bibere
 noluit, sed eam Domino libavit, exemplum præbuit
 militibus suis fortitudinis et constantiæ. Vicit ergo
 naturam, ut sitiens non biberet, ut suo exemplo
 omnis exercitus sitim disceret.

« Abisai quoque frater Joab, filius Sarviæ, princeps
 erat de tribus. Ipse levavit hastam suam contra
 trecentos quos interfecit, nominatus in tribus, et
 inter tres nobilior, eratque eorum princeps, sed usque
 ad tres primos non pervenerat. » Sciendum est
 quod isti tres primi (ad quos Abisai, qui erat inter
 tres nobilior et princeps, non pervenisse dicitur)
 neque in hoc volumine, neque in Paralipomenon libro
 qui fuerint leguntur : necnon etiam ferventi æstu,
 libros Antiquitatum Josephi perlustrantes, minime
 invenire potuimus, nisi forte illi intelliguntur (sicut
 Hebræi tradunt) quos superius jam nominavimus :
 aut illi, quos Josephus narrat aquam David de
 cisterna Bethlehem attulisse, quos nominat Jesbaam
 filium Accamoni, quem alibi Eusebius filium Achimeci
 nuncupat, et Eleazarum filium Ochoi, quem dicit esse
 filium Dodim, atque Semma filium Age, quem
 appellat alibi filium Heli, de quibus sacra Scriptura
 nil loquitur. Unde nonnulli non solum Hebræorum,
 verum etiam Latinorum, tropice tres primos, tres vi-

tutes David, intelligi volunt, sapientiam videlicet, humilitatem, et fortitudinem, sicut in præcedentibus dicitur, « sedens in cathedra sapientissimus, » ecce sapientiam. « Ipse est quasi tenerrimus ligni vermiculus, » ecce humilitatem. « Qui octingentos interfecit impetu uno, » ecce fortitudinem. Ad has tres virtutes nemo fortium David pervenit, ideoque ipse est princeps fortium suorum. Verum si quis aliam expositionem invenerit, promulgare studeat et nos libenter ei obsequium dabimus, qui profecto aliam invenire non potuimus: his enim expletis, quid spiritaliter significet, innuamus. Iste enim Abisai, qui levavit manum suam contra trecentos, figuram prætendisse Salvatoris sive sanctorum prædicatorum non dubium est: qui vexillo crucis atque hasta prædicationis, inimicos fidei, velut trecentos viros, convincunt atque prosternunt.

« Et Banaias, filius Joiadæ, viri fortissimi magnorum operum de Capseel, ipse percussit duos leones Moab, et ipse descendit et percussit leonem in medio cisternæ diebus nivis. Ipse quoque interfecit virum Ægyptium, virum dignum spectaculo, habentem in manu hastam. Itaque cum descendisset ad eum in virga, vir extorsit hastam de manu Ægyptii, et interfecit eum hasta sua. » Notandum quod in Hebræo non habetur, (sicut in cujusdam volumine reperitur) magnorum operum, sed magister operum. Capseel enim interpretatur *congregatio Dei*: magister enim erat de congregatione et legione Dei, id est Cerethi et Pherethi, qui interpretantur *occidentes* et *vivificantes*. Ipse enim percussit duos leones Moab, quos nonnulli intelligi volunt, duos potentes ac fortissimos viros in regno Moab. In quo etiam intellectu, vir quidam doctus in Scripturis, et solers in amore sapientiæ, qui me in sacris litteris erudire consuevit, consentire videtur. Quos Paralipomenon, duos Ariel Moab nominat. Unde et Ariel vel viri potentes Moab vel leones nuncupantur. Ariel enim interpretatur *leo Dei*. Quos Banaias, dum provocatus esset ab illis, superatos interfecit. Quando enim David eosdem Moabitis bello aggressus est, et fecit tres funiculos duos ad mortificandum, et unum ad vivificandum, isti potentes Moabitis tuebantur. Quod dicitur de Banaia: « et ipse descendit et percussit in media cisterna diebus nivis leonem », quomodo sit factum, Josephus narrat apertius: quia videlicet cisterna fuerit nimium profunda, quæ tempore hiemis cum essent omnia nivibus plena, ipsa quoque nimio nivium aggere, fuerit coæquata. In quam cum leo superveniens periculi nescius incidisset, ibidemque conclusus grandi rugitu clamaret, accurrebant homines videre quid esset. Et dum cum aliis ad tale spectaculum adveniret Banaias, desiliit statim in cisternam: et aggressum medius in nivibus percussit et interfecit leonem. Spiritualiter Banaias, qui interpretatur *ædificator Dominus*, personam in se expressit Salvatoris, de quo Propheta vaticinaverat, quia per eum ædificanda Ecclesia esset, dicens: « Ædificans Hierusalem Dominus (Psal. cxl. v). » Et iterum:

« Dominus ædificabit Sion (Psal. ci), » quam Paulus construi videns aiebat: « Dei ædificatio estis (I Cor. iii): » Qui de cælis descendit in lacum sæculi istius: qui calentes aquas, hoc est mentes hominum, in malitia ferventes, nive et frigore infidelitatis, in aqua prædicationis suæ, sive fluente baptismatis, refrigeravit: « et interfecit leonem, » hoc est diabolum, gladio verbi sui. « Ipse enim est auricularius David, » Dei scilicet Patris: cui vera divinitas omnem scientiam atque intelligentiam contulit.

« Hæc fecit Banaias, filius Joiadæ, et ipse nominatur inter tres robustissimos qui erant inter triginta nobiliores. Verumtamen usque ad tres non pervenerat. » Intelligitur, quia ipse nominari dignus esset inter robustos, id est Abisai et Subochai et Jonathan, quippe qui viribus eis æquari posset, qui etiam erant inter triginta. Notandum quod quidam Hebræorum leonem hunc quem Banaias interfecit, Joab intelligi volunt: qui in media cisterna, id est, in domo Domini, ubi cornua altaris tenebat, occisus est. Et puta altare cisternam significare: videlicet quia, inquit, sicut aqua cisternæ mundiciam affert, ita nihilominus sanctuarium Domini peccata expiabat. « In diebus nivis, » quia per mortem expiavit peccatum, juxta illud Psalmistæ: « Lavabis me, » quod impletum est in media cisterna: « et super nivem dealbabor (Psal. l.) : » quod impletum est in eo quod ait, « diebus nivis. » De eo autem quod subsequenter narratur: « Ipse quoque interfecit virum Ægyptium, virum dignum spectaculo. » Virum istum Ægyptium Semei filium Jera esse arbitrantur, qui maledixit David. Sciendum est quod idem Semei de Bahurim fuerit ideo Ægyptius dictus, quia opera illius Ægyptii, Deum blasphemantis (quem Moyses, jubente Domino, interfecit in eremo) imitatus fuit. Ille enim blasphemavit Deum, et iste maledixit prophetam et regem. « Virum dignum spectaculo. » Spectabatur enim, ut si egrediretur Jerusalem, interficeretur. « Habentem in manu hastam, » id est legem Dei, quam si meditatus fuisset permanendo in Hierusalem, non perimeretur. Quia ergo præceptum regis irritum fecit, exeundo foras Hierusalem, idcirco in eum a Bannia, « in virga, » id est rectitudine justitiæ, descensum est: et hasta, quam jam non rectam tenebat, vi ab eo extorta est: quem sensum non refragamus, sed diligenti lectori relinquimus. Descriptus enim ex parte catalogus virorum fortium in figuram sanctorum, qui quamvis virtutum sublimitate proficiant, tamen usque ad excellentiam divinæ Trinitatis nequaquam attingant. Inde est quod ibi scriptum est de Joab, usque ad tres non pervenit. Quis enim æquabitur Domino, aut quis similis erit inter filios Dei? Ac per hoc vera potest illa solutio esse, quam superius de tribus primis fortissimis, videlicet tribus virtutibus David, descripsimus: ad quas nemo fortium pervenire potuit. Et ideo tropice sermo divinus in figuram Salvatoris ita protulit dicens, sed usque ad tres primos non pervenerat.

« Asael frater Joab inter triginta. Eleanan filius patriui ejus de Bethlehem. Semma de Arari. Elica de Harodi. Heles de Phalti. Iliri filius Acces de Thecua. Abiezer de Anathoth. Mobonnai de Husati. Selmon Ahobites. Macharai Netophatites. Heleb filius Baama, et ipse Netophatites. Itai filius Ribai, de Gebeeth filiorum Benjamin. Banaian Pharathonites. Hedai de torrente Gaas. Abialbon Arbathites. Azmavet de Berhomi. Elihaba de Saalboni. Filii Jacen, Jonathan, Semma de Herodi. Aham filius Sarar Ararites. Eliphalet filius Ahasbai. Filii Maachati. Eliaam filius Achitophel Gilonites, Hesrai de Carmelo, Pharai de Arbi, Igaal filius Nathan de Soba, Bonni de Gaddi, Selec de Ammoni, Naharai Berothites, armiger Joab filii Sarviae Hira Jethrithes, » et reliqua, usquequo ait, « omnes triginta septem. » Notandum est, quia cum his triginta, etiam septem fortiores, et nominati in hoc calculo comprehenduntur, David videlicet, qui appellatus est Adeodatus, Abisai et Subochai, Jonathan, Eleazar, et Semma et Banaia: ecce septem. Triginta hi sunt : Asael, Elcanan, Semma de Arari, Elica, Heles, Hira, Abiezer, Mobonnai, Selmon, Macharai, Heleb, Itai, Banaian Pharathonites, Hebai, Abialbon, Azmavet, Elihaba, Semma de Horodi, Aiam, Eliphelech, Eliaam, Hesrai, Pharai, Igaal, Bonni, Selech, Naharai, Hira, Gareb, Urias Hethæus. Ideo ergo Urias Hethæus ultimus ponitur, propter id quod sequitur in sequentibus.

« Et addidit furor Domini irasci contra Israel. » Jam enim ultio facta fuerat in David et in domo ejus. In populo vero qui noluit resistere David in pereundo Uria, et hæc nondum ultio divina facta fuerat : idcirco hic ultimus ponitur, ut ultio magni ejus peccati monstraretur. Caterum in hoc numero omnis perfectio sanctorum designatur. Denarius numerus ad decalogum legis pertinet; ternarius vero ad fidem sanctæ Trinitatis; septenarius autem ad septiformem gratiam Spiritus sancti : ter deni triginta sunt.

CAPUT XXIV.

« Et addidit furor Domini irasci contra Israel, commovitque David in eis, dicentem : Vade, numera Israel et Judam. Dixitque rex ad Joab principem exercitus sui : Perambula omnes tribus Israel a Dan usque Bersabee, et numera populum, » et reliqua. Fastu enim superbiæ tactus, et repentino timore elationis inflatus pro culpa populi, maxime qui eum in proditione Uriæ non redarguit, occulto judicio Dei contra voluntatem Domini eundem populum numerare compulit : culpa enim illius punita fuerat, sed peccatum populi (ut dictum est) inultum manebat.

« Dedit ergo Joab numerum descriptionis populi regi, et inventa sunt de Israel octingenta millia virorum fortium, qui educerent gladium. Et de Juda quingenta millia pugnatorum. » Notandum autem quod in Paralipomenon legitur mille millia et centum

millia de Israel : de Juda quadringenta septuaginta millia, quos quidem ab Joab numeratos esse, sed summam eorum noluisse ostendere David, nisi tantum quantum in Samuelis libro scribitur.

« Percussit autem cor David postquam numeratas est populus, et dixit David ad Dominum : Peccavi valde in hoc facto : sed precor, Domine, ut transeras iniquitatem servi tui, quia stulte egi nimis, » et reliqua. In libro quoque Exodi, præcepit Dominus Moysi, dicens : « Quando tuleritis summam filiorum Israel, juxta numerum dabunt singuli pretium pro animabus suis Domino, et non erit plaga in eis cum fuerint recensiti (Exod. xxx). » Hoc autem dabit omnis qui transit ad nomen dimidium sicli, juxta mensuram templi. Siclus viginti habet obolos. Media pars sicli offeretur Domino, qui habetur in numero, a viginti annis et supra dabit pretium. Dives non addet ad medium sicli, pauper nihil minuet. Susceptamque pecuniam quæ collata est a filiis Israel, trades in usus tabernaculi testimonii, ut sit monumentum eorum coram Domino, et propitietur animabus eorum. Hoc ergo oblitus est David facere, idcirco offendit Deum, et ob hoc plaga venit in Israel. « Cumque venisset Gad ad David, nuntiavit ei dicens : Aut septem annis veniet tibi fames in terra tua, » etc. Sed mystice hic intelligi potest fames septem annorum, etc., si cui placuerit. Septem annis infideles Judæi famem sustinent, quia septiformis gratia Spiritus sancti, pane verbi Dei eos nequaquam pascit. Ipsi enim tribus mensibus inimicis suis se persequentibus cedunt, quia ob hoc in nomine sanctæ Trinitatis, per lavacrum regenerationis innovati non sunt : hostibus, hoc est imundis spiritibus resistere non valentes, terga dant. Ipsos denique angelus percussit, quasi tribus diebus flagellat : quia negantes Patrem et Filium et Spiritum sanctum, ex cujus fide vivere poterant, in impietate sua increduli moriuntur.

« Immisitque Deus pestilentiam in Israel, de mane usque ad tempus constitutum, et mortui sunt ex populo, a Dan usque Bersabee, septingenta millia virorum. » Et hoc qualiter gestum sit, Josephus refert verbis plurimis dicens : Prophetis itaque declarantibus David quod ei Deus irascetur, supplicare cœpit eumque rogare, ut propitius esset, et veniam peccati concederet. Tunc ergo Gad prophetam misit ad eum Deus, tres supplicii conditiones portantem, ut earum quam probaret, eligeret, utrum vellet famem in provincia generari septem annis, aut tribus mensibus pugnando vinceretur hostibus, aut certe morbus et languor accideret tribus diebus Hebræis. Cumque ille esset in anxietate et vehementer animo confusus, et propheta diceret hoc omnimodo imminere, et responsum velociter exigeret, ut electam ab eo conditionem renuntiaret Deo, cogitans rex, quia si famem eligeret, contra alios hoc facere videretur, quando ipse quidem habens multa frumenta, non pateretur inopia, reliquis vero esset angustia; item si eligeret trius

mensium victoriam hostium, ipse quidem habens A circa se viros fortissimos et custodes, nihil omnino metueret, neci vero ejus exercitus subjaceret; inter hæc autem communem potius passionem et regum et subjectorum elegit, in qua timor omnibus est æqualis, dicens: Quia multo melius in manus Dei, quam in hostium manus incidere. Hæc audiens propheta renuntiabat Deo: qui morbum et interitum misit in exercitum Hebræorum. Moriebantur enim (ut idem historiographus ait) non uno modo, ut facile languor potuisset agnosci, facile peribant. Alius enim super alium moriebatur. Alii super mortuos quos sepelebant, ipsi quoque moriebantur. Sic diversis morbis (sicut ille refert) interibant. Incipiente itaque pestifero languore eos ab hora matutina perimere usque ad horam prandii, consumpta sunt B septuaginta millia. Illic enim nihil aliud dicere valeamus, nisi quod papa Gregorius moraliter, egregius tractator, in hoc facto David protulit. Ait enim: Pro qualitatibus subditorum, disponuntur acta regentium: ut sæpe pro malo grege, etiam vere boni delinquat vita pastoris. Ille enim, Deo attestante, laudatur; ille supernorum mysteriorum conscius David propheta timore repentinæ elationis elatus populum numerando peccavit: Dei tamen vindictam populus, David peccante, suscepit. Cur hoc: quia videlicet secundum meritum plebium, disponuntur corda rectorum. Justus vero iudex peccantis vitium ex ipsorum animadversione corripuit, ex quorum causa peccavit. Sed quia ipse sua scilicet voluntate C superbiens, a culpa alienus non fuit, vindictam culpæ etiam suscepit. Nam ira sæviens quæ corporaliter percussit, rectorem quoque populi intimo cordis dolore prostravit. Certum vero est, quod ista sibi invicem et rectorum merita connectantur et plebium, ut sæpe ex culpa pastorum deterior fiat vita plebium, ut sæpe ex merito plebium mutetur vita pastorum. Sed quia rectores habent iudicem suum, magna cautela subditorum est non temere vitam iudicare regentium. Neque enim frustra per semetipsum Dominus æs nummulariorum fudit, et cathedras vendentium columbas evertit (*Luc. xix*): nimirum significans quia per magistros quidem vitam iudicat plebium, sed per semetipsum facta examinat magistrorum. Quamvis etiam subditorum vitia, quæ D a magistris modo vel dissimulantur iudicari, vel nequeunt: ejus proculdubio iudicio reservantur. Igitur dum salva fide res agitur, virtutis est meritum, si quidquid prioris est, toleratur: debet tantummodo humiliter suggeri, si fortasse valeat quod displiceat emendari. Sed curandum summopere est, ne in superbiam transeat iustitiæ inordinata defensio: dum enim rectitudo incaute diligitur, ipsa magistra rectitudinis humilitatis amittitur: ne eum sibi præesse quis despiciat, quem fortasse contingit ut in aliqua actione reprehendat. Contra hunc tumorem superbiæ subditorum, mens ad custodiam humilitatis edomatur, si infirmitas propria incessanter attenditur. Has vires nostras veraciter examinare ne-

gligimus, et quia de nobis fortiora credimus, idcirco eos qui nobis prælati sunt, districte iudicamus. Quos enim nosmetipsos minus agnoscimus, eo illos quos reprehendere nitimur, plus videmus: singula hæc mala sunt, quæ a subditis sæpe in prælatos, sæpe a prælatis in subditos committuntur: quia et omnes subditos hi qui præsumunt sapientes minime arbitrantur. Et rursum, qui subjecti sunt, rectorum suorum actiones iudicant: et si ipsos regimen tenere contingeret, se potius agere putant melius. Unde plerumque sicut et rectores minus prudenter ea quæ agenda sunt vident, quia eorum oculos ipsa nebula elationis obscurat: et nonnunquam is qui subjectus est, hoc cum prælatus fuerit facit, quod dudum fieri subjectus arguebat: et pro eo, quod illa quæ iudicaverat, perpetrat, saltem quæ iudicavit, erubescat. Igitur sicut prælatis curandum est, ne eorum corda æstimatione singularis sapientiæ locus superior extollat, ita subjectis providendum est, ne sibi rectorum facta displiceant. Si autem magistrorum vita vere reprehenditur, oportet utique subditi, etiam cum displicet, magistrum venerentur. Sed et hoc solerter intuendum est, ne aut quem imitari despicias, venerari contemnas. Subtilis etenim via tenenda est rectitudinis et humilitatis, ut sic reprehensibilium magistrorum facta displiceant, quatenus subditorum mens a servanda magisterii reverentia non recedat.

« Erat autem angelus Domini juxta aream Areuna Jebusæi. Dixitque David ad Dominum, cum vidisset angelum cadentem populum: Ego sum qui peccavi et ego inique egi: isti qui oves sunt, quid fecerunt? Vertatur, obsecro, manus tua contra me, » etc. In Paralipomenon ita scriptum est (*I Paral. xx*): « Porro angelus Domini stabat juxta aream Ornan Jebusæi. Levansque David oculos suos, vidit angelum Domini stantem inter cælum et terram, et evaginatam gladium in manu ejus, et versum contra Hierusalem, » et reliqua. Area Areuna, vel area Ornan, ipsa est videlicet Hierusalem.

« Venit autem Gad ad David, et dixit ei: Ascende, et constitue Domino altare in area Areuna Jebusæi. Et ascendit David juxta sermonem Gad, quem præceperat ei Dominus. Conspiciensque Areuna, animadvertit regem et servos ejus transire ad se, et egressus adoravit regem prono vultu in terram, et ait: Quid causæ est, ut veniat Dominus meus rex ad servum suum? Cui David ait: Ut emam a te aream, et ædificem altare Domino, et cesset interfectio quæ grassatur in populo. Et ait Areuna ad David, » etc. Areuna namque interpretatur *arca*, et Ornan Latine resonat *lumen nobis*. Bene ergo cum Deum pro offenso quo peccavit placare vellet, altare jubetur in area Areuna vel Ornan construere, ut inde unusquisque conjiciat quia aliter divinitas ab homine placari non potest, nisi in arca cordis, per lumen rectæ fidei et veræ dilectionis, altare illi devotæ humilitatis constituat, in quo sacrificium piæ confessionis ac laudis Deo acceptabilis

offerat. Quod recte per eundem prophetam in Psalmis manifestatur, ubi dicitur ex persona Domini: « Sacrificium laudis honorificabit me (*Psal.* XLIX). » Et iterum: « Sacrificium, inquit, Deo spiritus contribulatus, cor contritum et humiliatum Deus non spernit (*Psal.* L). »

« Emit ergo David aream et boves argenti siclis « quinquaginta. » Quod in Paralipomenon ita legitur: « Dedit ergo David Ornan pro loco siclos auri justissimi ponderis sexcentos. » Intelligendam namque est boves argenti siclis quinquaginta, aream vero sexcentis aureis emisse.

« Et ædificavit ibi David altare Domino, et obtulit holocausta et pacifica. Et repropitiatus est Dominus terræ, et cohibita est plaga ab Israel. » Illinc quoque Verba dierum ita narrant: « Tabernaculum autem Domini quod fecerat Moyses in deserto et altare holocaustorum ea tempestate erat in excelso Gabaon, et non prævaluit David ire ad altare, ut ibi obsecraret Dominum. Nemo enim timore fuerat perterritus, videns gladium angeli Domini. Di-

xitque David: Hæc domus Domini, et hoc altare in holocaustum Israel. Et præcepit ut congregarentur omnes proselyti de terra Israel, et constituit ex eis latomos ad cædendos lapides et poliendos, ut ædificaretur domus Domini. » In illo siquidem loco, ut Hebræi autumant, aliquando contigerat Abraham offerre filium suum Isaac, quando, cum jam paratus esset occidere filium, et in holocaustum exhibere, improvise aries apparuit, et altare circumstetit, quem Abraham pro filio immolavit. Potest vero area Areuna ubi David altare construxit altius intelligi. Quid per aream Areuna Jebusæi, nisi Ecclesiam et gentibus collectam significat? In qua Ecclesia postquam altare fidei verus David, hoc est, Salvator noster erexit, confestim mors impietatis, quæ in populo Dei grassabatur, cessit. Hanc aream David quinquaginta argenti siclis emit: quia et Dominus Jesus Christus Ecclesiam suam pretioso sanguine suo emptam, ac per septiformis gratiam Spiritus sancti a cunctis suis delictis purgatam, in domum sibi sempiternam sanctificavit.

IN LIBRUM TERTIUM.

PRÆFATIO.

Expletis duobus libellis Regum voluminis, divina videlicet immeriti auxiliati clementia, tanquam quodammodo ex thesauris divitum, sanctorum scilicet doctorum, duo minuta abstrahentes, quæ, ut potuimus, in gazophylacium Domini contulimus, ne ingrati ex nostræ paupertatis ingenio fortassis videremur a Domino, ne talentum etiam idipsum frugalitatis collatum, rure defossum inveniretur absconditum, et damnationis pœna mulctaremur acerrime. Ubi admodum vastum transivimus æquor, auxiliati videlicet Cunctipotentis ope, qui imperat ventis ne noceant rati. Nunc siquidem, quanquam pavidi, tertium aggredi conabimur librum: in quo maxime flatu indigemus quidem divini Spiraminis, ne nostra carina tandem fracta veniat in scopulis, et syrtim illisa demersa remaneat in reumate gurgitum: sed ipso afflante ac dignanter opitulante, portum quietudinis ovans obtineat, ut Dominica quodammodo commercia illæsa permaneant, et ex tanta profunditate voluminis, ac thesauro divini gazophylacii, saltem valeamus cum Magis auri et thuris et myrrhæ Domino conferre donaria. Quoniam si in omnibus egemus Spiritus sancti juvamine, nunc quoque in hoc sacro volumine permaxime indigemus divino suffragio, quia multis obscuritatibus abditus videtur in allegoriarum sententiis, præsertim in templi ædificiis et prophetarum mysteriis, ut, ipso adminiculante, qui dedit Salomoni sapientiam plurimam, valeamus cœptum opus explere sagaciter. Unde jam ejus freti auxilio, ad eum describendum vertamus articulos.

CAPUT PRIMUM.

« Et Rex David senuerat, habebatque ætatis plurimos annos, » et reliqua. Senectus David humani generis figuravit Vetus Testamentum, in quo quia fides defecerat velut in David, dilectio Dei frigerat. Vestimenta ejus, quibus adopertus caleferi non poterat, typum habuisse Judaicæ plebis non dubium est. Quæ ante adventum Salvatoris per cognitionem legis, velut vestimenta Domino adhæserant. Sed quia eadem plebs, ut Apostolus dicit, « servitutis spiritum, et non libertatis habuit (*II Cor.* XXXIII), » in amore divino minime caruit. Virgo vero speciosa quæ in cunctis finibus Israel quæsita est, ac per servos David ad eum perducta, quæ in sinu ejus dormiens eum calefecit, et virgo permansit, hanc dubium quin sanctæ Ecclesiæ personam gestavit, quæ de cunctis gentibus per apostolos ad Christum pervenit: et tanto ardore fidei in ejus dilectione caluit, ut propter illius amorem variis periculis se ultro committeret, et ad ultimum pro ejus nomine mori non recusaret. De qua plenius dicemus in subsidiis.

« Adonias autem, filius Haggith, elevabatur, dicens: Ego regnabo, » et reliqua. Adonias enim iste qui superbia elatus gratis regnare voluit, qui a Salomone interfectus est, figuram gestavit superbiæ Judæorum: qui propterea quod regnum terrenum obtinere voluit a Salomone, videlicet Christo, et regnum amisit, et vitam perdidit. De quo hic prædicando prædiximus, sed in sequentibus uberius indagabimus.

« Rex autem senuerat nimis et Abisag Sunamitis « mini trabat ei. » Queritur itaque quid in hoc fa-

cto significet quod David annos natus septuaginta A bellicosus quondam vir, senectute frigescente, non poterat calefieri. Et propterea quæritur ista puella speciosa, quæ cum rege dormiret, et senile corpus calefaceret, et ministraret regi. Si enim occidentem sequimur litteram, videtur quasi figmentum esse de mimo, eo quod frigidus senex obvolvitur vestibus et nisi complexu adolescentulæ non tepescit. Vivebat adhuc Bethsabæe, et supererat Abigail, et reliquæ uxores et concubinæ, quæ a Scriptura omnes quasi frigidæ repudiantur : et in unius tantum adolescentulæ grandævus calefit amplexibus. Abraham multo David senior fuit, et tamen vivente Sara aliam non quæsivit uxorem. Isaac duplices David annos habuit, et cum Rebecca vetula nunquam refrixit. Taceo de prioribus ante diluvium viris, qui post annos B quingentos, non dico senilibus, sed pene jam cariosis artubus, nequaquam puellares quæsivere complexus. Certe Moyses dux Israelitici populi centum viginti annos habebat, et Sephoram non mutavit. Quæ est igitur ista Sunamitis uxor et virgo, tam fervens ut frigidum calefaceret, et tam sancta ut calentem ad libidinem non provocaret, nisi sapientia (ut beatus Hieronymus ait) quæ in senibus fervere solet, licet, sicut superius innuimus, sanctæ Ecclesiæ liniasset personam? Hanc exponat sapientissimus Salomon : patris sui delicias et pacificos bellatoris viri narret amplexus, « Posside sapientiam, posside intelligentiam ; ne obliviscaris eam, et ne declinaveris ab ipsa. Ne derelinquas eam, et apprehendet te ; ama illam, et servabit te. Principium sapientiæ, posside sapientiam ; et in omni possessione tua, acquire intelligentiam (Prov. iv), » et reliqua. Ista quidem sapientia, licet frigescentibus membris, tamen senis ferventi dilectione et summo studio charitatis amplectitur, et spirituales etiam delicias administrat. Omnes pene virtutes corporis mutantur in senibus et crescente sola sapientia, decrescunt cætera, jejunia, chameuniæ et eleemosynæ, huc illucque discursus, peregrinorum susceptio, defensio pauperum, instantia orationum et perseverantia, visitatio languentium, labor manuum unde præbeantur eleemosynæ. Et ne sermonem longius traham, cuncta quæ per corpus exercentur facta, corpore senili minora fiunt ; sola sapientia non dico in juvenibus, sed etiam in senibus (qui in lege Domini D meditati sunt die ac nocte) permanet : et dulcissimos fructus studiorum metit. Unde Abisac merito interpretatur *patris mei gaudium*, vel *patris mei rugitus*. Quod in præsentī loco virtutem sonat, quod amplior in senibus et redundans est, ac larga sapientia. Et fit bene rugitus, quod maris fluctus resonat, et (ut ita dicam) de pelago veniens fremitus auditur, ex quo ostenditur abundantissimum et ultra humanam vocem in senibus divini sermonis tonitruum commorari. Sunamitis vero *coccinea* in lingua nostra sonat. Ut significet callere sapientiam, divinaque lectione fervere. Quod licet Dominici sanguinis indicet sacramentum, tamen et fervorem ostendit sa-

pieniæ. Hinc Dominus noster in Evangelio ait : « Ignem (inquit) veni mittere in terram, et quid volo nisi ut ardeat? » (Luc. xii.) Qui discipulorum corda succendens, cogeabat dicere : « Nonne cor nostrum ardens erat in nobis dum loqueretur in via, et aperiret nobis Scripturas? » (Luc. xxiv.) Hanc siquidem puellam amplecti ac diligere debemus, quæ sapientiam significat senum ampliorem ; non pueriles declamationes, et sapientium flosculos dialecticorum, ac verborum lenocinia, et cætera hujusmodi ex humana sapientia figmentisque poetarum : neque curas istius sæculi, aut honores hujus mundi ; sed sapientia tanquam Abisac cum David, quæ nunquam senescit, in nostro requiescat sinu. Impolluta enim est virginitatis perpetuæ, et in similitudinem Mariæ, cum quotidie generet semperque parturiat, incorrupta est. Si enim Cato Romani generis disertissimus, (ut quidam doctorum protulit) centenarius jam et senex Græcas litteras nec erubuerit, nec discere desperaverit : et si certe (ut aiunt) Homerus refert quod de lingua Nestoris, jam vetuli et pene decrepiti, « dulcior melle oratio fluxerit : » et sapiens quidam Græciæ, cum completis centum et septem annis se cerneret mori, dixisse fertur, dolere quod tunc egrederetur e vita quando sapere cœpisset ; Plato etiam octogesimo anno, scribens mortuus est ; Socrates septuaginta et novem annos in docendi scribendique labore complevit, quanto magis calescente corporis juventute, inter bella corporis, et inter incentiva vitiorum sapientiam ediscere debemus, ut in senectute etiam frigescentibus membris, in sinu mentis nostræ requiescat et foveat dormiatque nobiscum, imo cibum spiritalis intelligentiæ nobis ministret. Potest nimirum etiam ista mulier contemplativæ vitæ gestare figuram, quam omnes perfecti incredibili amore complectentes, in ejus dilectione flammescunt. « Adonias autem filius Hagith elevabatur, dicens : Ego regnabo. Fecitque sibi currum et equites, et quinquaginta viros qui ante eum currerent. Nec corripuit eum pater suus aliquando, dicens : Quare hoc fecisti? » et reliqua. Quod autem Adonias filius David major in regnum pro patre succedere voluit, per fastum superbiæ, non per virtutem disciplinæ, quid significat? nisi quod Judaicus populus, qui quasi major natus filius videtur esse, cum prior legem suscepit, gentilem populum qui per gratiam Dei posterior vocatus est spernens, solum se cum Domino æstimabat regnaturum. Unde et bene nomen Adoniæ, qui *dominator dominus* interpretatur, typum expressit, qui solum se dominare cum domino arbitratus est ; sed Ecclesiæ populus cum vero Salomone, id est pacifico nostro, cujus ipse corpus est, per divinam ordinationem in regnum substituitur. De quo merito perfidiæ major filius, id est prior populus, præcipitatus est. Hic ergo Adonias, Bethsabæe interveniente, quæ interpretatur *filia saturitatis*, Abisac Sunamiten corumpere gestivit : quia Judaicus populus per observantiam cæremoniarum legis, quia satus et plenissi-

mus erat, veram sapientiã spiritalis sensus, quæ David nostro conjuncta est, stuprare volens, non meruit ejus consortium, cujus violare appetivit immaculatum thronum. Quod autem David Salomoni filio suo præcepit de justa retributione eorum qui sibi solatio fuerunt, vel injuste nocuerunt, licet ipse patientissime eos regnans toleraret : quid melius significare potest, quam futuram retributionem judicii venturi, in qua impii pro mercede pœnam perpetuam, justi autem æternam beatitudinem percipient? In præsentem quoque tempore, patientia Dei sæpe bonos tribulari atque angustiari permittit, et e contrario reprobos deliciis temporalibus et prosperitate terrena uti concedit. Quibus tamen utrisque, per judicem vivorum et mortuorum præmia certa in futuro restituet, quando his qui ad dexteram ejus sunt, dicturus erit : « Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi (Math. xxv). » Illis autem qui ad sinistram ejus erunt, dicet : « Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus : et ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam (Ibid.). »

« Inclinavit se Bethsabæe, et adoravit regem. » At vero Bethsabæe, quæ in Latinum transfertur *filia juramenti*, antiquæ Ecclesiæ quæ et sanctis patribus sub lege constitutæ fuerat, imaginem hoc in loco prætulit, de cujus stirpe verus Salomon, id est, pacificus noster, nasci promissus est.

« Et muniaverunt regi dicentes : Adest Nathan propheta. » Nathan, qui interpretatur *donum*, figuram veteris prophetiæ gestasse manifestum est.

« Dixitque rex David : Vocate mihi Sadoc sacerdotem. » Sadoc interpretatur *justus*, figuram in ægerens Domini et Salvatoris nostri, qui est verus sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (Psal. cix). »

« Et imponite Salomonem filium meum super mulam meam. » Mulam David, alii Ecclesiam, alii vero Synagogam propter infecunditatem, figurasse dixerunt.

CAPUT II.

« Dixitque David ad Salomonem : Tu quoque nosti quæ fecerit mihi Joab filius Sarviæ, quæ fecerit duobus principibus Abner, filio Ner, et Amase filio Jether, » etc. David qui præcepit Joab interficere seu Semei, figuram veteris prophetiæ gestabat, quæ judicavit atque præcepit, quid de inimicis Christi et sanctorum ejus, Scribis videlicet atque Pharisæis necnon et hæreticis, in futuro fieri oporteat. Sicut hoc quod David de Joab et Semei fieri præcepit, Salomon vero implevit.

« Salomon autem sedit super thronum Israel. » Salomon qui patri suo David successit, Christi figuram sine dubio gestavit : in eo scilicet quod templum ædificavit, sicut et Christus Ecclesiam : et in eo quod regnum in pace administravit, et pacem habuit secundum nomen suum, sic et Dominus Rex pacis est dictus, ac per hoc illius vocabulum illi ve-

risime congruit, per quem Mediatorem, ex inimicis accepta remissione peccatorum, reconciliamur Deo : etenim « cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus (Ephes. ii). » Idem ipse est ille pacificus, qui fecit utraque unum, et medium parietem maceriæ solvens inimicitias in carne sua, legemque mandatorum decretis evacuans, ut duos conderet in se in unum novum hominem, faciens pacem his qui longe, et pacem his qui prope : ipse in Evangelio dicit : « Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis (Joan. xiv). » His et multis aliis testimoniis Dominus Jesus pacificus esse monstratur. In sapientia quoque et divitiis atque gloria ipsius Domini Salvatoris typum gestasse non dubium est.

« Et ait Adonias Bethsabæe : Precor ut dicas Salomoni regi, ut det mihi Abisac Sunamitem uterem. » Adonias, dum in typo Judæorum Christi Ecclesiam, quæ est virgo incorrupta, temerare voluit, justo judicio mortem quam meruit incurrit.

« Venit ergo Bethsabæe ad regem Salomonem ut loqueretur pro Adonia. » Bethsabæe, quæ apud Salomonem pro Adonia intervenire voluit, nec tamen quippiam profuit, figuram legis hoc in loco præterdisse non dubium est : quam Judæi sibi adiutricem apud Deum esse opinantur.

« Abiathar quoque sacerdoti dixit rex : Vade in Anathot in agrum tuum. » Abiathar qui sacerdotio expulsus, non tamen occisus est, significat populum Judæorum, quorum licet sacerdotium sit abolitum, ipsi tamen propter eos qui in fine mundi et ipsis credituri sunt, deleti penitus non sunt.

« Fugit ergo Joab in tabernaculum Domini, et apprehendit cornu altaris. Nuntiatusque est regi Salomoni quod fugisset Joab in tabernaculum Domini, et esset juxta altare. Misitque Salomon Banaiam filium Joiadæ, dicens : Vade, interfice eum, » et reliqua. Joab qui ad altare fugiens, jubente Salomone, ibidem interfectus est, significat Scribas et Pharisæos, seu magistros perversi dogmatis hæreticos : qui ob hoc quod proximos suos, videlicet ecclesiasticos, per insidias perimunt, sicut et ipse Joab, Abner atque Amasæ fecisse legitur : ab altario fidei expulsi, perpetua morte puniantur.

« David autem et semini ejus et domui et throno, illius sit pax usque in sempiternum a Domino. » Hoc est, abolitis Judæis, extirpatisque hæreticis, et omnibus Christi inimicis deletis, thronus David, id est Ecclesia, æterna pace fruens maneat in æternum.

« Dixitque Salomon ad Semei : Nonne testificatus sum tibi per Dominum, et prædixi tibi, quæcumque die egressus ieris huc, et illuc, scito te esse moriturum? » Præcipit nobis a vero Salomone, sicut et Semei a Salomone rege, ut habitemus in Jerusalem, nec unquam egrediamur ex ea. Quod si fugerit nos, id quod nobis fuerat ante subjectum, et ierit ad Allophylas, non egrediamur muros civitatis nostræ, nec sequamur fugitivorum vestigia : nosse volumus salvare fugientes, ipsi percamus. Quin po-

tius dimittamus, ut mortui sepeliant mortuos suos (*Math. viii*): et scandalizantem oculum, manum, et pedem, dum licet, eruamus et abscindamus a nobis (*Marc. ix*).

CAPUT III.

« Accepit namque Salomon filiam Pharaonis e regis Egypti. » Filia Pharaonis quam Salomon in conjugio copulavit, Ecclesiam ex gentibus figurasse non dubium est.

« Apparuit Dominus Salomoni per somnium nocte, dicens: Postula quod vis ut dem tibi. Et ait Salomon: Tu fecisti cum servo tuo David patre meo misericordiam magnam, » et reliqua. Gratia Dei liberum hominis exquirat arbitrium.

« Et dixit Dominus Salomoni: Quia postulasti verbum hoc, et non petisti dies multos, nec divitias, aut animas inimicorum tuorum, sed postulasti tibi sapientiam ad discernendum iudicium. » Quicunque vult orationem suam ante Deum non frustrari, hoc ab eo postulet quod Salomon quaesivit, id est sapientiam et scientiam atque intelligentiam. Divitias vero et gloriam temporalem atque animas inimicorum, seu dies plurimos vite presentis, reproborum est querere, non electorum.

« Si autem ambulaveris in viis meis, et custodieris precepta mea, longos faciam dies tuos. » Hic preceptum patet, quia sapientiam et divitias seu gloriam temporalem, etiam reprobis hic in presenti vita habere possunt: longos vero dies, id est aeternam beatitudinem, absque observatione mandatorum Dei adipisci nemo potest.

« Tunc venerunt duae mulieres meretrices ad regem Salomonem, steteruntque coram eo. Quarum una ait: Obsecro, mi Domine, ego et mulier haec habitamus in domo una, » etc. Duae mulieres inter quas Salomon primum iudicium suum exercuit, quarum una dilectione ardebat, in altera simulatio subripiebat, Ecclesiam atque haeticam pravitatem figurasse non dubium est: inter quas Dominus Jesus Christus spiritu oris sui, dum id quod justum est dirimit, unicuique quod debetur restituit. Et bene per hanc mulierem haeticorum vel Synagogae etiam impietas generatur, quae et suos nequiter nutriendo interimit, et alienos quousque perdat, illiciendo persuadet. Sed quia solent post virtutes vitia suboriri ut corda hominum tentando probentur, ne animus in culmine virtutum consistens tanquam Salomon in regno ex seipso gloriatur: et hoc permittente Deo qui lucis suae illustratione illustrare dignetur. Ut ergo ea firmitatis dona habeat, et infirmitatem suam humiliter agnoscat per accessum gratiae ad alta sustollitur et per recessum quid ex seipso sit probatur. Quod in ipso demonstratur, qui divinitus accepit sapientiam, et tamen post acceptam eandem sapientiam, duarum meretricum quaestione pulsatus est. Quia nimirum saepe cum mentem nostram concessis virtutibus, respectus intimae largitatis illuminat, hanc protinus etiam lubricae

cogitationes turbant: ut quae sublevata immenso munere exultat, etiam tentatione pulsata quid ait inveniat. Idcirco quid istae duae meretrices (quas praelibando tetigimus secundum quod in dictis doctorum invenimus) plenius significent, pandere decrevimus. Ait enim sacrae Historiae contextus: « Tunc venerunt duae mulieres meretrices ad regem Salomonem, steteruntque coram eo, » et reliqua. In illo ergo iudicio Salomonis, Christi figura fuit ubi mulier illa improba, plebs scilicet Synagogae vel haeticorum, verae matris, hoc est Ecclesiae, filium appetebat, quem non ut servaret, sed revera ut interimeret, cupiebat. Sed sicut, gladio dirimente Salomonis, propriae matris gemitu, verus repertus est partus, ita et spiritu Jesu Christi docente, plerumque hi qui a matre seducti et capti sunt errore haeticorum, nonnunquam merentur pro semetipsis gementes, recognoscere Ecclesiam matrem. Unde et satis convenienterque apparet hanc mulierem Synagogae vel haeticorum figurasse impietatem: quae suos nequiter nutriendo interimit, et alienos quousque perdat illiciendo persuadet. Item alio modo, quantum ad simplicem historiam pertinet, perspicuum est quod puer annorum duodecim contra aetatis suae mensuram, de intimo humanae naturae iudicaret affectu. Unde bene admiratus est et pertimuit illum omnis Israel, quod scilicet eum manifesta non fugerent, qui tam prudenter abscondita deprehendisset. Quantum ad typicos pertinet intellectus dicente Apostolo: « Haec omnia in figura contingebant illis. Scripta sunt autem de nobis, in quos fines saeculorum autumant super Synagogam et Ecclesiam sentiendum, et ad illud tempus cuncta referenda, quando post crucem et resurrectionem, tam in Israel quam et in gentium populo verus Salomon, id est *pacificus*, regnare coeperit. Quod autem adulterae et meretrices Synagoga et Ecclesia in Scripturis dicantur, nulla dubitatio est, et hoc prima fronte videtur esse blasphemum. Caeterum si recurramus ad prophetas, Osee videlicet (*cap. i*), qui accepit uxorem fornicariam, et generavit filios fornicarios, et deinde adulteram: et ad Ezechiel (*cap. xvi*), qui Hierusalem quasi meretricem arguit, quod secuta sit amatores suos, et divaricaverit omni transeunti pedes, Iupanarque in loco celebri exstruxerit. Animadvertimus Christum idcirco venisse, ut meretrices donaret matrimonio, et duobus gregibus unum ovile faceret medioque pariete destructo in eadem caulas oves prius morbidas congregaret. Haec sunt virgae quae junguntur in Ezechiel, et de quibus per Zachariam Dominus refert: « Et assumpsi mihi duas virgas, unam vocavi decoram, et alteram vocavi funiculum, et pavi gregem (*Zach. xii*). » Mulier quoque illa meretrix in Evangelio, quae Jesu pedes lacrymis lavit, crine detergit, et cui peccata omnia dimittuntur, manifeste significat Ecclesiam de gentibus congregatam. Haec idcirco in prima fronte replicavi, ne cui videatur incongruum

si meretrices dicantur, quarum una Salomonis iudicio filii possessione donata est. Prudens quærat auditor, quomodo meretrix significet Ecclesiam, quæ non habet maculam neque rugam? Non dicimus Ecclesiam permansisse meretricem, sed fuisse. Nam et Simonis leprosi domo Salvator scribitur iniisse convivium. Utique non quia leprosus erat eo tempore quo habebat hospitem Salvatorem, sed quia leprosus ante fuerat. Matthæus quoque in Catalogo apostolorum publicanus dicitur, non quod permanserit publicanus post apostolicam dignitatem, sed quod prius fuerat publicanus: « ut ubi abundavit peccatum, superabundaret gratia (Rom. vi). » Simulque considera quid dicat Ecclesia contra Synagogam calumniatricem.

« Ego et mulier hæc habitabamus in domo una. » Post resurrectionem enim Domini Salvatoris, una de utroque populo congregata est. Et quam eleganter Ecclesia: « Peperi, inquit, apud eam in cubiculo. » Ecclesia enim de gentibus, quæ non habebat prius legem et prophetas, peperit in domo Synagogæ, nec egressa est de cubiculo, sed ingressa: Unde dicitur in Cantico canticorum: « Introduxit me rex in cubiculum suum (Cant. iii). » Et iterum: « Equidem non spernentem assumens, introducam te in domum matris meæ et in cubiculum ejus quæ concepit me (Cant. viii). »

« Tertia autem die postquam ego peperit, peperit et hæc. » Si consideres Pilatum lavantem manus atque dicentem: « Mundus ego sum a sanguine iusti hujus (Matth. xxvii). » Si centurionem ante patibulum confitentem: « Vere hic erat Filius Dei (Matth. xxviii). » Si eos qui ante passionem per Philippum Dominum videre desiderant, haud ambigis primam peperisse Ecclesiam, et postea natum populum Judæorum, pro quo Dominus precabatur: « Pater, ignosce illis, quod enim faciunt nesciunt; » unaque die crediderunt tria millia, et alia quinque millia. « Multitudinis autem credentium erat anima una, et cor unum (Act. iv). » — « Erasmus simul, nullusque alius in domo nobiscum, exceptis nobis duabus. » Non blasphemantium Judæorum, non gentilium idolis servientium.

« Mortuus est enim filius mulieris hujus nocte. » Dum enim legis sequitur observantiam et gratiam Evangelii jugo Mosaicæ doctrinæ copulat, tenebrarum errore cooperta est. « Oppressitque eum dormiens mater sua. » Quæ non poterat dicere: « Ego dormio et cor meum vigilat (Cant. v). » Media nocte consurgens, tulit filium de latere Ecclesiæ dormientis, et in suo collocavit sinu. Relege totam Apostoli ad Galatas Epistolam et animadverte quomodo filios Ecclesiæ suos facere festinet Synagoga. Et dicat Apostolus: « Filioli mei quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis (Gal. iv). »

« Vivum tulit. » Non ut possideret, sed ut occideret: Non enim amore fecit hoc filii, sed æmulæ odio, et suum mortuum per legis cæremonias in sinu Ecclesiæ supposuit. Longum est si velim per singula

currere, quomodo per apostolum Paulum et alios ecclesiasticos viros intellexerit Ecclesia non esse suum filium qui tenebatur in lege, et in luce cognoverit quem in tenebris non videbat. Inde jurgium ortum est, præsentem rege, altera dicente:

« Filius tuus mortuus est; meus autem vivit. Altera respondente, mentiris: filius quippe meus vivit, filius tuus mortuus est. » Atque in hunc modum contendebant coram rege: tunc rex Salomon (qui manifeste Salvator accipitur secundum psalmum septuagesimum primum, cujus titulus Salomoni inscribitur, ubi nulla dubitatio est quin cuncta quæ dicantur, non Salomoni mortuo, sed Christi convenient majestati) simulat ignorantiam et humanos, pro dispensatione carnis, mentitur affectus. Sicuti et in alio loco. « Ubi posuistis Lazarum? » Et ad mulierem fluentem sanguine: « Quis me tetigit? » Gladium postulat de quo dixerat, nolite putare, quod venerim pacem mittere in terram: « Non veni mittere pacem sed gladium (Matth. x). » Veni enim dividere hominem contra patrem suum, et filiam contra matrem suam, et nurum contra socrum suam, et inimici hominis domestici ejus; et tentat naturam naturæ Dominus, vultque secundum utriusque voluntatem, viventem filium in legem gratiamque dividere: non quo hoc probet, sed quo eam adarguat, et viventem non nisi per baptismum liberari ostendat. Libenter voluit dividi puerum non ut possideat, sed ut interficiat. Ecclesia quem scit suum esse libenter concedit æmulæ, dum vivat saltem apud adversarium, ne inter legem divisus et gratiam Salvatoris mucrone feriatur. Unde dicit et Apostolus: « Ecce ego Paulus dico vobis, quod si legem observatis, Christus vobis nihil prodest (Gal. v). » Item alio modo: Quid in hac sententia melius per matrum lactantium nomina, nisi doctorum ordo? Quid vero per earum filios, nisi discipulorum persona significatur? Nam magistri nimirum vigilantes quidem scientia sed vita dormientes, auditores suos quos per vigiliis prædicationis nutriunt, dum quod dicunt facere negligunt, per somnum temporis occidunt, et negligendo opprimunt quos alere verborum lacte videbantur. Unde plerumque dum ipsi reprehensibiliter vivunt et habere discipulos vitæ laudabiles nequeunt, alienos sibi attrahere conantur, quatenus dum bonos se habere sequaces ostendunt, apud judicia hominum excusent mala quæ agunt: et quasi subditorum vita mortiferam tegant negligentiam. Unde et illic mulier quæ filium exstinxit proprium, quæsivit alienum. Sed veram matrem Salomonis gladius invenit, quia videlicet, cujus fructus vivat, vel cujus intereat, extremo examine, ira districti iudicis demonstrat. Ibi et illud est solerter intueandum quod filius vivens prius dividi præcipitur, ut soli postmodum matri reddatur. Quia in hac vita quasi partiri conceditur vita discipuli, dum ex illa nonnunquam alter apud Dominum meritum, alter apud homines laudem habere permittatur. Sed falsa mater eum quem non genuit occidi non metuit, quia

arrogantes magistri et charitatis ignari; si plenissimum nomen laudis ex alienis discipulis consequi nequeunt, eorum vitam crudeliter insequuntur. Invidiæ enim facibus succensi, nolunt alios vivere quod se conspiciunt non posse possidere. Unde et illic perversa mulier clamat: «Nec meus sit nec istius.» Ut enim diximus, quos sibi obsequi non vident ad gloriam temporalem, eos aliis invident vivere per veritatem. Vera autem mater satagit ut ejus filius saltem apud extraneam sit et vivat. Quia et concedunt veraces magistri discipulis, ut ex eorum discipulis alii quidem magisterii laudem habeant, si tamen integritatem vitæ iidem discipuli non amittant. Per quæ pietatis viscera, hæc eadem mater vera agnoscitur omnino, quia magisterium in examine charitatis approbatur et sola totum recipere meruit, quæ quasi totum cessit. Quia fideles præpositi, pro eo quod ex bonis discipulis suis, non solum aliis laudem non invident, sed utilitatem eis etiam profectus exorant: ipsi et integros et viventes filios recipiunt, quando in supremo examine ex eorum vita perfectæ retributionis gaudia consequuntur.

CAPUT IV.

Enumeratis ergo principibus Salomonis, qui in regno ejus variis officiis deputati fuerant, seu diversis provinciis præerant, sequitur Scriptura dicens:

«Salomon autem erat in ditione sua, habens omnia regna a flumine terræ Philistin, usque ad terminum Ægypti, offerentium sibi munera, et servientium ei, cunctis diebus vitæ ejus.» Et quis in hoc melius significat quam Pacificus noster, quem præfigurabat idem Salomon? Ipse enim omnia regna terræ a solis ortu usque ad occasum, in ditione sua habet, et dominatur (Scriptura teste) «a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terræ (Eccli. XLIV).» Ipsi serviunt omnes populi, et tribus et linguæ, offerentes ei scilicet munera rectæ fidei et bonorum operum. «Reges, inquit, Tharsis et insulæ munera offerent: reges Arabum et Saba dona adducunt. Et adorabunt eum omnes terræ, omnes gentes servient ei (Psal. LXXI).» Quod autem subditur «cunctis diebus vitæ ejus,» hoc est in sæculum sæculi, quia ipse permanebit semper, et regni ejus non erit finis, ejusque potestas est æterna, cujus anni non deficient.

«Erat autem cibus Salomonis per singulos dies «triginta chori similæ, et sexaginta chori farinæ; «decem boves pingues, et viginti boves pascuales, «et centum arietes, excepta venatione cervorum, et «caprearum, atque bubalorum, et avium altilium. «Ipse enim obtinebat omnem regionem quæ erat «trans flumen, quasi a Thapsa usque, etc.» Quid ergo cibus iste Salomonis significat, nisi refectionem regis nostri Jesu Christi? qui bene pascitur recta fide et operibus bonis, quæ illi quotidie offeruntur ab Ecclesia catholica. Triginta ergo chori similæ possunt exprimere fidem sanctæ Trinitatis,

A juxta quod in legē Domini scriptum continetur; «et sexaginta chori farinæ,» protectionem bonorum operum; «decem boves pingues,» doctores decalogi; «et viginti boves pascuales,» prædicatores Novi Testamenti, qui quasi geminatum decalogum in se habent, cum Novum et Vetus Testamentum æqualiter prædicant, pleni dilectione Dei et proximi. «Centum arietes,» quos melius significant, quam eos qui in grege Domini bene dominantes, simul cum subditis æternæ beatitudinis gloriam consequi festinant? Venatio quoque diversorum animalium non inconvenienter accipi potest acquisitio hominum, qui ex diversis gentibus quotidie retibus Evangelii per spiritales venatores capiuntur, et in pastum Salvatoris nostri rediguntur.

«Habebatque pacem Salomon ex omni parte in «circuito. Habitavitque Juda et Israel absque timore ullo unusquisque sub vite sua et sub ficu «sua, a Dan usque Bersabee, cunctis diebus Salomonis.» Isaias quoque de Redemptore nostro ita dicit: *Multiplicabitur ejus imperium et pacis non erit finis (Isa. IX)*, sub cujus defensione verus Juda et verus Israel absque timore ullo habitant: cum cordibus erectis ad Dominum, cuncta terrena despiciunt, nec hostium minas pertimescunt, sed in laudibus Dei jugiter perseverant, delectantes in gratia Dei et dulcedine charitatis, quam incessanter habent ad Dominum et ad proximum.

«Habebat Salomon quadraginta millia præsepia «equorum currilium, et duodecim millia equestrium, «nutriebantque eos supradicti regis præfecti.» Quid per quadragenarum numerum; nisi tempora legis priscae designantur? Quia et Moyses illam accepturus quadraginta diebus jejunavit, et populus Israeliticus, qui per eam instruebatur, quadraginta annis in eremo mansit. Duodenarius vero numerus præsens tempus significat, in quo apostolica doctrina Novi Testamenti populum nutrit. Bene quoque per quadragenarium, sive duodenarium numerum, præsepia equorum Salomonis numerantur; quia in utroque populo legali videlicet et evangelico, illi qui minus intelligentes fuerunt, ad præsepia sanctarum Scripturarum invitantur, ut pabulum ibi sacræ doctrinæ acciperent, quatenus equitatus summi regis habiles fierent; «nutriebantque eos supradicti regis præfecti,» cum unusquisque doctorum, sermone fidei et exemplo bonæ operationis, satagit pastum illis salubrem conferre, unde subsequens Scriptura de eis dicit:

«Sed et necessaria mensæ regis Salomonis, cum «ingenti cura præbebant tempore suo. Hordeum «quoque et paleas equorum et jumentorum deferebant in locum, ubi erat rex juxta constitutum «sibi.» Quia ne quid desit his qui in domo regis manent, totus ordo sanctorum prædicatorum, scribendo scilicet et loquendo laborat, ut mensa Domini abundet in copia librorum, et decentem pastum inde habeant quique fidelium.

«Dedit quoque Deus sapientiam Salomoni, et

« prudentiam multam nimis, et latitudinem cordis, et quasi arenam quæ est in litore maris. Et præcebat sapientia Salomonis sapientiam omnium Orientalium et Ægyptiorum, et erat sapientior cunctis hominibus. Sapientior Ethan Ezraite, et Heman et Chalcal, et Dordā filiis Mahol. » Dedit itaque Deus Salomoni nostro sapientiam et prudentiam, ultra omnes homines et omnem creaturam rationabilem; de quo Joannes dicit: « Quem enim misit Deus, verbum Dei loquitur; non enim ad mensuram dat Deus spiritum; Pater diligit Filium et omnia dedit in manu ejus (Joan. III). » Et alibi ipsa Veritas dicit: « Sicut enim Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso: et potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est (Joan. V). » Hinc Paulus apostolus ait de ipso Domino Christo: « Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ; quia in ipso condita sunt universa, in cælis et in terra, visibilia et invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates. Omnia per ipsum et in ipso creata sunt, et ipse est ante omnes, et omnia in ipso constant, et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium primogenitus ex mortuis: ut sit ipse in omnibus primatum tenens, quia in ipso complacuit omnem plenitudinem divinitatis inhabitare corporaliter, et in ipso sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi (Colos. I, II). » Omnibus ergo sapientia veri Salomonis antecellit: quia multum distat inter eos qui participatione sapientiæ sapientes sunt, et illum qui est fons sapientiæ et origo virtutum. Hinc est illud quod sequitur:

« Et erat nominatus in universis gentibus per circuitum. » Quia nomen ejus prædicatur in universo mundo: nec est nomen aliud sub cælo datum hominibus in quo oporteat non salvos fieri (Act. IV).

« Locutus est quoque Salomon tria millia parabolarum, et fuerunt carmina ejus quinque millia. » Quid enim per tria millia parabolarum, nisi plenitudo fidei in lege et in Evangeliiis a Christo tradita designatur? Quia dum tota multipliciter per allegoriarum sensus sub mysterio Trinitatis disseritur, quasi tria millia parabolarum nuncupantur. Carmina autem ejus quinque millia per quinque sensus corporis intelliguntur, quos qui in diversis virtutibus bene regit, beatus est, et per eos quasi quinque millia Domino carminum canit.

« Disputavit autem Salomon a cedro usque ad hyssopum. » Cedri nomine, celsitudo gloriæ in electis accipitur. Unde Propheta testatur, dicens: « Justus ut palma florebit, et sicut cedrus quæ est in Libano multiplicabitur (Psal. XCI). » Hyssopus autem herba est humilis saxo hærens, qua signatur humilitas Christi. Redemptor quippe noster a cedro usque ad hyssopum disputavit: quia ab alta excellentia gloriæ cælestis usque ad carnis humilitatem descendendo pervenit. Siquidem et cedri nomine pravorum superba elatio designatur. Sicut et per

A David dicitur: « Vox Domini confringentis cedros (Psal. XXVIII). » A cedro itaque Christus usque ad hyssopum disputat, quia ipse superborum corda et humilium judicat. Super ligna autem disputavit, dum in cruce pependit. Tunc enim in cedro sæculi arrogantiam judicavit. Quam etiam usque ad hyssopi humilitatem, id est usque ad crucis stultitiam, ad contemptibilem sermonem deduxit fidei. Hinc Paulus ait: « Verbum enim crucis pereuntibus quidem stultitia est, his autem qui salvi fiunt, id est nobis, virtus Dei est (I Cor. I). » Scriptum est enim: « Perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobabo (Isa. XXIX). » Et paulo post: « Nam quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes (I Cor. I). »

« Et disseruit Salomon de jumentis et volucris et reptilibus et piscibus. » Disseruit Salomon postea de singulis speciebus animalium: quia omnia nuda et aperta sunt oculis ejus, nec est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus. Ipse novit omnes cogitationes hominum, ipse numerat multitudines stellarum, ipsi patet abyssus, et infernus non est absconditus coram eo. Quasi enim disputare ipse est, cum singulorum rationem nobis proponit, et in Scripturis suis manifestat sacramenta quæ fuerunt abscondita a sæculis et generationibus, ut consideremus beatitudinem angelorum, utilitatem hominum, et calliditatem malignorum spirituum; sicque quod malum est reprobantes, quod bonum est eligamus, et ipsum sectemur semper invicem et in omnes.

« Et veniebant de cunctis populis ad audiendam sapientiam Salomonis, et ab universis regibus terræ, qui audiebant sapientiam ejus. » Hinc propheta Isaias ait: « Erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes, et ibunt populi multi, et dicent: Venite, ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob, et docebit nos vias suas, et ambulabimus in semitis ejus quia de Sion exhibit lex et verbum Domini de Hierusalem (Isa. II). »

CAPUT V.

D « Ædificavit domum Domini. » Domus Domini quam ædificavit rex Salomon in Hierusalem, in figuram facta est sanctæ universalis Ecclesiæ, quæ a primo electo usque ad ultimum qui in fine mundi nasciturus est, quotidie per gratiam regis pacifici, sui videlicet Redemptoris, ædificatur; quæ partim adhuc peregrinatur ab illo in terris, partim evasis peregrinandi ærumnis, cum illo jam regnat in cælis: ubi peracto ultimo iudicio, tota est regnatura cum illo. Ad hanc domum pertinent electi angeli, quorum nobis similitudo in futura vita promittitur, dicente Domino: « Illi autem qui digni habebuntur sæculo illo et resurrectione ex mortuis, neque nubent, ne-

que ducent uxores; neque enim ultra mori poterunt, æquales enim angelis sunt, et filii sunt Dei, cum sint filii resurrectionis (*Luc. xx.*) Ad hanc pertinet ipse mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus, ipso attestante, cum ait: « Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud (*Joan. ii.*) » Quod exponens Evangelista, subjunxit: « Hoc autem dicebat de templo corporis sui. » Dicit Apostolus de nobis: « Nescitis quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis (*I Cor. vi.*)? » Si ergo ille templum Dei per assumptam humanitatem factus est, et nos templum Dei per inhabitantem Spiritum ejus in nobis efficitur, constat utique quia figuram omnium nostrum, et ipsius videlicet Domini, et membrorum ejus, quæ nos sumus, templum illud materiale tenuit; sed ipsius tanquam lapidis angularis singulariter electi et pretiosi, in fundamento fundati: nostri autem tanquam lapidum vivorum superædificatorum, super fundamentum apostolorum et prophetarum, hoc est super ipsum Dominum. Designat eandem Dei domum spiritualem, etiam tabernaculum quondam factum in eremo per Moysen. Verum quia illa domus in itinere quo ad terram repromissionis veniebatur, hæc autem ædificabatur in ipsa terra repromissionis et in civitate Jerusalem: illa ut de loco ad locum crebro Levitarum ministerio portata, tandem in terram promissæ hereditatis induceretur; hæc ut mox in patria ipsa et in civitate regia constructa, inviolabili semper fundamento consisteret: donec indicatum sibi futurum cæleste munus impleteret. Potest in illa, præsentis Ecclesiæ labor et exsilium, in hoc futura quies et beatitudo figurari. Vel certe quia illa solis filiis Israel, hæc autem a proselytis etiam et gentibus facta est. Possunt in illa principaliter patres, et Veteris Testamenti antiquus ille Dei populus, in hac autem congregata de gentibus Ecclesia, figuratim exprimi. Quamvis ædificium utriusque domus enucleatius spiritali sensu, excursum et labores præsentis Ecclesiæ quotidianos, et præmia in futuro perennia, gaudiaque regni cælestis, et electionem primæ de Israel Ecclesiæ, et salutem omnium gentium, in Christo multis modis ostendatur insinuare figuris. Narrat autem historia, quia Salomon domum Domini ædificaturus, quæsierit auxilium ab Hiram rege Tyri, qui erat amicus David omni tempore, et cum ipso quoque Salomone postquam regno politus est, pacem habere jam cœperat, promptumque mox ad adjuvandum se in omnibus ejus invenerit amicum: ita ut artifices illi, et ligna et aurum, prout opus habebat, dederit. Cujus beneficii gratia Salomon ei per annos singulos plurimos tritici et olei choros in cibum domui ejus dabat. Nulli autem dubium quod Salomon, qui interpretatur *pacifcus*, et ipso nomine et serenissimo regni sui statu, illum significet, de quo dixit Isaias: « Multiplicabitur ejus imperium, et pacis non erit finis. » Hiram vero, qui Latine dicitur *excelsæ vivens*, credentes ex gentibus et vita simul cum fide gloriosos, figuratim exprimit. Neque

A aliquid prohibet, quin Hiram (quia rex erat, regali- que potentia Salomonem in ædificio domus Domini juvabat), conversos ad fidem ipsos rerum dominos typice denuntiet, quorum opera constat Ecclesiam sæpius adjutatam, ac nobiliter augmentatam, et contra hæreticos, schismaticos et paganos principalibus erectam esse decretis.

« Petiit ergo Salomon in opere templi auxilium ab « Hiram. » Quia cum veniens in carne Dominus, dilectam sibi domum videlicet Ecclesiam ædificare disponderet, non de Judæis tantummodo, verumetiam de gentibus adjutores elegit: Nam de utroque populo ministros sermonis assumpsit.

B « Misit Hiram Salomoni præcis de Libano ligna « cedrina et abiegna, quæ in domo Domini pone- « rentur. » Quia conversa gentilitas misit ad Domi- num viros quondam et secundum sæculum claros, sed securi Dominicæ increpationis, de monte suæ superbiæ jam dejectos et humiliatos, qui ad normam Evangelicæ veritatis instituti in ædificatione Eccle- siæ pro suo quisque merito vel tempore, colloca- rentur.

C « Misit etiam artifices. » Quia conversos ad veram sapientiam philosophos, qui gratia eruditionis populis quoque regendis jure præponerentur, Domino gentilitas obtulit: qualis fuit ipsis apostolorum tem- poribus Dionysius Areopagita, qualis deinceps doctor suavissimus et fortissimus martyr Cyprianus, alii- que quamplurimi. Misit et aurum quod in eadem pene significatione accipitur, quia nimirum viros sapientia et ingenio præclaros ostendit: pro quibus cunctis oblationibus gentilitas a Domino dona exspectat gratiæ cælestis. Convenit autem apte rebus Ecclesiæ, quod auxilium operis sancti flagitans ait ad Hiram Salomon:

« Præcipe igitur ut præcidant mihi cedros de Li- « bano, et servi mei sint cum servis tuis, mercedem « autem servorum tuorum dabo tibi quamcumque pe- « tieris. Scis enim quomodo non est in populo meo « vir, qui noverit ligna cadere sicut Sidonii. Cum « ergo audisset Hiram verba Salomonis, lætatus est « valde, et ait: Benedictus Dominus Deus hodie, qui « dedit David filium sapientissimum, super populum « hunc plurimum. Et misit Hiram ad Salomonem « dicens: Audivi quæcumque mandasti mihi. Ego « faciam omnem voluntatem tuam in lignis cedrinis « et abiegnis. Servi mei deponent ea de Libano ad « mare, et ego componam ea in ratibus in mari « usque ad locum quem significaveris mihi, et appli- « cabo ea ibi, et tu tolles ea: Præbebisque necessa- « ria mihi, detur cibus domui meæ. Itaque Hiram « dabat Salomoni ligna cedrina et ligna abiegna « juxta omnem voluntatem ejus. Salomon autem « præbebat Hiram viginti millia choros tritici in ci- « bum domui ejus, et viginti choros purissimi olei. « Hæc tribuebat Salomon Hiram per annos singulos. « Dedit quoque Dominus sapientiam Salomoni sicut « locutus est ei, eratque pax inter Hiram et Salomo- « nem, et percusserunt ambo foedus. » Servi quippe

Hiram, qui præcidebant Salomoni cedros de Libano, A in fratres operamur. Per orationem, omnia quibus doctores sunt electi de gentibus, quorum officii est, eos qui in hoc mundo rebus et gloria lætabantur, et superbæ fastu corrigendo sternere, atque ad obsequium sui Redemptoris, eorum vota transferre. Cum quibus videlicet servis, erant et servi Salomonis, ac pariter memorato instabant operi; quia primi doctores ex gentibus necesse habebant ipsorum apostolorum, qui a Domino didicerant, eruditione in verbo fidei insituti: ne si absque magistris docere inciperent, magistri existerent erroris, idcirco etenim Salomon servos Hiram cædere sibi voluit ligna de Libano, quia doctiores erant servis suis ad cædendum. Sed idcirco etiam servos suos simul adesse voluit, ut ostenderent cædentibus cujus mensuræ ligna fieri deberent. Cujus rei figura in promptu est: quia nimirum apostoli certius verbum Evangelii, quod a Domino audire, noverunt, sed gentiles ab errore conversi, atque ad veritatem Evangelii transformati, melius ipsos gentium errores noverant. Et quo certius noverunt, eo artificiosius hos expugnare atque evacuare didicerunt.

« Elegitque rex Salomon operarios de omni Israel, et erat indictio triginta millia virorum. Mittebatque eos in Libanum decem millia, per menses singulos vicissim, ita ut duobus mensibus essent in domibus suis. » Ubi primo notandum, quod non frustra Salomon operarios de omni Israel elegit, neque erat ulla portio populi, de qua non digni tanto opere viri assumerentur. Quia nimirum non nunc de una stirpe Aaron sacerdotes eligendi, sed de omni sunt Ecclesia quærendi, qui ædificare domum Domini vel exemplo suo vel dicto sufficiant: et ubicunque inventi fuerint, mox in officium doctorum absque ulla personarum acceptione promovendi. Tales qui cum ad erudiendos infideles in collegium Ecclesiæ vocandos ordinantur, quasi ad cædendas in Libano templi materias, viri strenui atque electi mittuntur. Et quidem numerus triginta millium, quo iidem lignorum cæsores recensentur, potest ad eorum figuram apte referri, qui in fide sanctæ Trinitatis sunt perfecti, quod doctoribus maxime congruit. Verum quia triginta millia ita erant ordinata, ut dena millia per menses singulos operi instarent, magis denarii numeri sacramentum perpendere debemus. Dena namque millia virorum de Israel ad cædenda ligna in opus domus Domini mittuntur, quia quicumque doctores atque insipientium eruditores sunt ordinandi, decem præcepta legis per omnia et ipsi observare, et auditoribus suis debent observanda monstrare, sed et præmia in cælis futura, quæ denario solent figurari, et ipsi sperare et auditoribus suis speranda debent semper intumare. Terni autem menses, quorum distantia singulis erat lignorum cæsoribus imposita, perfectionem trium virtutum Evangelicarum typice denuntiant: eleemosynæ videlicet, orationis et jejunii. Per eleemosynam namque comprehenduntur omnia quæ ad dilectionem proximi explendam benevole

per internam compunctionem nostro Conditori conjungimur. Per jejunium, omnia quibus nos a contagione vitiorum, et illecebris sæculi observamus, ut libera mente, et corpore casto, dilectioni valeamus inhærere semper nostri Conditoris et proximi. Et isti sunt tres menses operariorum templi: Nam quia mensis plenitudine dierum lunaris circuli perficitur, recte per illum plenitudo virtutis cujusque spiritualis ostenditur, in qua mens fidelium a Domino quotidiana illustratione, quasi luna a sole respicitur. Unus vero mensis quo ligna ad opus templi cædebant, eleemosyna est, id est opus misericordiæ, qua erga salutem proximi, ut in unitatem sanctæ Ecclesiæ bene proficiendo perveniant, docendo, castigando, temporalia commoda impendendo, vitæ exempla monstrando laboramus. Duo autem reliqui menses quibus in domibus suis manere, ac suis necessitatibus sunt vacare permisi, oratio est et jejunium, quibus præterea quæ erga necessitatem fratrum foris operamur, nostræ salutis propriæ curam intus conversi ad Dominum mente gerimus. Et quomodo illi solum perfecte vel suæ vel fraternæ salutis curam gerunt, qui se in tuitione divinæ gratiæ humiliter subdunt recte sequitur:

« Et Adoniram erat super hujusmodi indictmentem. » Et Adoniram quippe qui Latine dicitur Dominus meus excelsus, quem melius quam ipsum quem nomine imitatur insinuat, Dominum videlicet Salvatorem. Et tunc Adoniram operariis templi præponitur, ut sua provisione rite ordinet, quibus mensibus singuli ad operandum exeant, quibus denso ad curandam domum suam redeant, cum Dominus et Salvator noster mentes sanctorum prædicatorum sua familiaris illustratione informat ad discernendum, quando oporteat ædificandi Ecclesiam opus inire, prædicando vel alia pietatis officia præstando; et quando rursus conveniat ad suam ipsorum conscientiam examinandam, quasi ad inspiciendam domum suam reverti, et hanc orationibus ac jejniis superno inspectore ac visitatore dignam reddere.

« Fuerunt itaque Salomoni septuaginta millia eorum qui onera portabant, et octoginta millia latomorum in monte absque præpositis, qui præerant singulis operibus, numero trium millium trecentorum præcipientium populo et his qui faciebant opus. » Latomi dicuntur lapidum cæsores, idem autem lapidum cæsores quod et lignorum cæsores figurate designant, hoc est sanctos prædicatores, qui mentes insipientium dolabra verbi Dei exercent, eosque ab ea qua nati sunt tortitudine ac deformitate transmutare contendunt, ac regulariter institutos unitate fidelium, ædificationis videlicet domus Dei aptos reddere curant. Quod autem et ligna et lapides in monte cæduntur, et cæsa ac præparata, utraque materies ad montem domus Domini transfertur, patet sensus, quod omnes in monte superbæ nati sumus, quicumque autem gratia Dei præordinati sumus ad vitam, excidimur cate-

chizando et sacramenta fidei percipiendo de monte superbix, et in montem domus Domini transferimur : quia, eruti de potestate tenebrarum, ad arcem virtutum quæ est in unitate sanctæ Ecclesiæ pervenimus. Notandum autem, quod iidem operarii ita erant distributi; ut pars in monte lapides cæderent, pars item onera portarent. Diversa namque sunt dona Spiritus, et quidam majorem dicendi ac protervos arguendi constantiam habent : quidam mitiores ad consolandos pusillanimes et infirmos sublevandos existunt : quidam utriusque virtutis munere præditi, ad opus domus Domini conveniunt. Quales fieri voluit eos quibus loquitur Apostolus, dicens : « Corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes (*I Thess. v.*) » Præpositi autem qui prærant singulis operibus, ipsi sunt sacræ conditores Scripturæ, quorum magisterio in omnibus erudimur, quomodo inscios docere et contemptores corripere, quomodo nos invicem onera nostra portare (*Gal. vi.*), ut impleamus legem Christi, conveniat. Recte præfati operarii septuaginta millia, et octoginta millia esse perhibentur. Septuaginta millia videlicet propter sabbatismum animarum : septimus enim dies in sabbatum, id est requiem, consecratus est. Octoginta millia propter spem resurrectionis, quæ octava die, id est post sabbatum in Domino præcessit, et in nobis quoque octava die simul et octava ætate futura speratur. Præpositi autem erant tria millia trecenti, propter fidem nimirum sanctæ Trinitatis, quam per sancta nobis eloquia prædicant. Quod vero pro tribus millibus trecentis præpositis, in libro Paralipomenon (*II Par. ii*) tria millia sexcenti sunt scripti, ad eandem prorsus sublimium vivorum perfectionem respicit. Nam quia in senario numero Dominus mundi ornatum complevit, recte in eo perfecta honorum solent opera figurari. Et quia sancta Scriptura cum fide veritatis, opera justitiæ docet habenda, recte præpositi operum templi tria millia et sexcenti fuisse perhibentur. Nec prætereundum quod hæc septuaginta millia et octoginta millia portantium onera, et latiorum cum præpositis suis, non fuere de Israel, sed de proselytis, id est advenis, qui morabantur inter eos. Scriptum namque est in libro Paralipomenon : « Numeravit igitur Salomon omnes viros proselytos, qui erant in terra Israel, post dinumerationem quam dinumeravit David pater ejus, et inventi sunt centum quinquaginta tria millia et sexcenti. Fecitque ex eis septuaginta millia qui humeris onera portarent, et octoginta millia qui lapides de montibus cæderent : tria autem millia, et sexcentos præpositos operum populi, » etc. Proselyti autem vocabantur Græce qui ex aliis nationibus progeniti, in fidem et consortium populi Dei, accepta circumcissione, transierunt. Fuerunt itaque operarii domus Domini de filiis Israel, fuerunt de proselytis, fuerunt de gentibus. De filiis videlicet Israel triginta millia eorum qui ad præcidendas de Libano

A cedros missi sunt. De proselytis istis, de quibus nunc locuti sumus, lapidum cæsores. De gentibus Hiram ipse et servi ejus, qui cum servis Salomonis ligna cædebant de Libano. Omne igitur hominum genus per quos ædificanda erat Ecclesia, in ædificatione templi præcessit. Judæi namque et proselyti, et gentiles conversi ad veritatem Evangelii, unam eandemque Christi Ecclesiam, sive recte vivendo, sive etiam docendo, construunt.

« Præcepitque rex ut tollerent lapides grandes, et lapides pretiosos in fundamentum templi, et quadrarent eos. » Fundamentum templi nullum est aliud intelligendum mystice, quam illud quod ostendit Apostolus, dicens : « Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, qui est Christus Jesus (*I Cor. iii.*) » Qui propterea fundamentum domus Domini potest recte vocari, « quia (sicut ait Petrus) non est aliud sub cælo datum nomen hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri (*Act. iv.*) » In quod fundamentum lapides grandes et pretiosi tolluntur, cum præcipui factis ac sanctitate viri, familiari mentis sanctitate suo adhærent Conditori, ut quo firmius in illo spem suam ponunt, eo fortius aliorum vitam dirigere (quod est latitudinem parietis portare) sufficiunt. Lapidem ergo qui in fundamentum templi ad portandum ædificium omne ponebantur, proprie sunt prophetæ et apostoli, qui verbum et sacramenta veritatis, sive visibiliter, sive invisibiliter ab ipsa Dei sapientia perceperunt. Qui bene lapides primo quadrati ac sic in fundamentum poni jubentur. Quadratum namque omne, quocumque vertitur, fixum stare consuevit. Cui nimirum figuræ corda assimilantur electorum, quæ ita in fidei firmitate consistere didicerunt, ut nulla occurrentium rerum adversitate, nec ipsa etiam morte a sui rectitudine possint status inclinari.

« Quos dolaverunt cæmentarii Salomonis et cæmentarii Hiram. » Dolantur namque lapides pretiosi, cum electi quique præcedendum sanctorum instructione et instantia, quiddam in se habent noxium et inane relinquunt : atque ante conspectum sui Creatoris, solam insitæ sibi justitiæ regulam, quasi stabilem quadraturæ formam ostendunt. Dolaverunt autem hos lapides, non solum cæmentarii Salomonis, sed et cæmentarii Hiram, quia ex utroque populo doctores fuere sanctæ Ecclesiæ.

« Porro Giblii præparaverunt ligna et lapides ad ædificandam domum. » Giblos est civitas Phœnicis, cujus meminit Ezechiel, dicens : « Sapientes tui, Tyre, facti sunt gubernatores tui, senes Giblii et prudentes ejus (*Ezech. xxvii.*), » etc. Pro qua in Hebræo continetur *Gebel* sive *Jabal*, quod interpretatur *definiens* sive *distinguens* : quod vocabulum apte convenit eis qui corda hominum ad ædificium spirituale, quod ex virtutibus animæ construitur, parant. Sic etenim solummodo suos auditores fidem et opera justitiæ docere sufficiunt, dum ipsi prius sacris paginis edocti diligenter quæ sit fides tenenda, quo vir-

tutum calle incedendum, certa definitione veritatis didicerint. Nam frustra officium sibi doctoris usurpat, qui discretionem catholicæ fidei ignorat. Neque sanctuarium Domino, sed ruinam sibi ædificant, qui docere alios regulam, quam ipsi non didicere, conantur. In ædificanda ergo domo Dei, primo sunt ligna et lapides cadendi de monte : quia eos quos in fide veritatis instituere quærimus, primo necesse est ut abrenuntiare diabolo ac de sorte primæ prævaricationis, in qua nati sunt, doceamus renascendo erui. Denique quærendi sunt lapides pretiosi et grandes, atque in fundamentum templi ponendi, ut meminerimus abdicata conversatione priori, eorum in omnibus vitam moresque inspicere, eos nostris auditoribus imitandos proponere, quos per virtutem humilitatis specialiter Domino adherere noverimus. Addendus est in altum paries operum honorum, et quasi superimpositis sibi invicem ordinibus lapidum, ambulandum est ac proficiendum de virtute in virtutem. Vel certe lapides fundamento grandes, pretiosi et quadrati, primi sunt (ut supra diximus) Ecclesiarum magistri, qui ab ipso Domino verbum audire salutis. Superpositi autem lapides ordinum sive lignorum, sequentes sunt, suo quique tempore sacerdotes ac doctores, quorum vel prædicatione ac ministerio, fabricatur Ecclesia vel ordinatur virtutibus. Quales autem colore fuerint lapides quibus factum est templum, in libro Paralipomenon aperte declaratum est, dicente David ad Salomonem, cum ei impensas templi quas præparaverat ostenderet : « Omnem pretiosum lapidem et marmor Parium abundantissime præparavi (I Par. xxix). » Marmor autem Parium marmor candidum dicitur : quale eadem insula gignere consuevit. Unde poeta de illa :

Olearon niveamque Paron sparsasque per æquor
Cycladas, et erebris legitous freta concita terris.

Niveam ergo Paron dicitur, eo quod candidissimi marmor generis mittat. Est autem una de Cycladibus, quo videlicet lapide, templum fuisse factum, et Josephus insinuat, dicens : Elevavit itaque templum usque ad cameram, ex lapide albo constructum. Altitudo fuit sexaginta cubitorum, etc. Nec mysterii sensus in abdito est, cuius etenim patet, quia marmor candidum, ex quo domus Domini constructa est, mundam electorum actionem simul et conscientiam ab omni nævo corruptionis castigatam designat. Quales esse voluit sapiens ille architectus, eos quos super fundamentum Christi locabat lapides pretiosos, auro argentoque redimitos : « Charissimi, inquit, mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei (II Cor. vii). »

CAPUT VI.

« Factum est ergo quadringentesimo et octogesimo anno egressionis filiorum Israel de terra Ægypti, in anno quarto, mense Zio, ipse est mensis secundus regis Salomonis super Israel, ædificare cœpit domum Domino. » Quod dicitur, in

• Virg., Æneid. iii.

anno quarto, mense Zio, ipse est enim mensis secundus regis Salomonis super Israel. Ordo sensus est, in anno quarto regis Salomonis super Israel, mense Zio, ipse est mensis secundus. Mensem autem secundum Maium dicit : namque Aprilis quo Pascha celebrabatur principium mensium, apud Hebræos primus erat in mensibus anni. Ex quo manifeste patet, quia mox peracto pascha, cœpit ædificare domum Domino, et consecratus mystica solemnitate populus, manus ad mysticum opus misit. Fit autem commemoratio egressionis ex Ægypto, quando tabernaculum ædificari cœptum est : ut admonetur lector, quod annorum tempus, inter ædificationem utriusque domus transierit, et huic quoque summe temporis, sacramentum inesse spiritale cognoscat. Quater namque centeni, et viceni, quadringentos et octoginta faciunt. Quatuor autem Evangelicæ perfectioni apte conveniunt, propter ipsum Evangelistarum numerum : centum viginti, legali doctrinæ, propter annos legislatoris totidem. In quo etiam numero virorum, gratiam sancti Spiritus primitiva suscepit Ecclesia : patenter ostendens quia qui lege legitime utuntur, id est qui Christi in ea gratiam cognoscunt amplectuntur, iure spiritus ejus gratia replentur, quia in charitate ejus amplius ignescunt. Diximus autem per tabernaculum quod fecit Moyses et filii Israel in deserto, Synagogam : per templum vero quod Salomon et filii Israel cum proselytorum et gentilium auxilio construxit, Ecclesiam gentium posse designari. Permansit autem cultus et religio tabernaculi annos quadringentos et octoginta, ac sic ab eo templum ædificari incipit. Quod autem quarto anno regis Salomonis ædificari cœpta est domus Domini, potest ad eos referri mystice, quod post expletam dispensationem Dominicæ incarnationis, quæ in quatuor Evangelii libris scripta est, misso de cœlis Spiritu sancto, Ecclesie structura cœperit. Et quod mense secundo cœpta est, potest ad electionem gentium, quæ secundo loco post Israel ædificationem in se sui susceperet Creatoris. Unde et secundus mensis in lege concessus est ad faciendum Pascha, quia immundi super animam hominis vel in via procul positi ad faciendum in primo mense pascha, occurrere nequirent. Ubi nos apertissime designati sumus, qui immundi super mortem animæ nostræ, et procul adhuc positi a populo Dei, non potuimus primum pascha facere, quod in carne et sanguine agni fiebat. Celebramus autem hodie pascha, secundum quod in corpore et sanguine Redemptoris nostri, a quo quesiti et mundati sumus, actum est. In quo autem loco templum sit ædificatum manifestius in libro Paralipomenon ostenditur, ubi scriptum est : « Et cœpit Salomon ædificare domum Domini in Jerusalem, in monte Moria, qui demonstratus fuerat David patri ejus in loco quem paraverat David in area Ornan Jebusæi (II Par. iii). » Ædificatur ergo domus Domini in Jerusalem, hoc est, in visione pacis : qua dilatata per totum orbem

Ecclesia in una eademque fide, et veritatis catholice societate consistit. Namque in scissura mentium Deus non est : sed factus est in pace locus ejus, et habitatio ejus in Sion (*Psal. LXXV.*) » *Ædificatur in monte, videlicet in ipso Domino Salvatore, de quo Isaias ait : « Et erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium (Isa. II).* » Et ipse de se in Evangelio : « Non potest, inquit, civitas abscondi super montem posita (*Matth. V.*) » Ipse est enim mons montium, qui de terra quidem per originem assumptæ carnis ortus est, sed omnium terrigenarum potentiam ac sanctitatem singulari culmine dignitatis transcendit. In quo nimirum monte civitas, sive domus Domini, constructa est : quia nisi Sion in illo radicem figat, spes et fides nostra nulla est. Qui recte mons Moria, id est *visionis* vocatur : quia electos suos quos ad æternam suæ claritatis visionem conservat, in hac interim vita laborantes videre et adjuvare dignatur. Qui demonstratus fuerat David patri ejus. Ostensus namque erat David sicut et cæteris prophetis, venturus in carne Dominus. Bene idem locus area erat Ornan Jebusei, quia et Ecclesia aræ solet vocabulo designari, dicente Joanne de Domino : « Cujus ventilabrum in manu sua, et permundabit aream suam (*Marc. III.*) » Ornan qui interpretatur *illuminatus*, et erat natione Jebusæus, natione quidem gentiles significat. Hos autem eosdem illustrandos a Domino, atque in filios Ecclesiæ commutandos ostendit quibus merito dicit Apostolus : « Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino (*Ephes. V.*) » Jebus eadem est civitas quæ et Jerusalem. Et Jebus quidem interpretatur *conculcata*, Jerusalem autem *pacis visio*. In qua quandiu Ornan gentilis regnabat, Jebus dicta est, etiam cum in ea David locum holocausti emeret. Cum vero Salomon in ea templum Domino ædificaret, non jam Jebus, sed Jerusalem vocata est. Quia nimirum gentilitas quandiu divini cultus nescia perdurabat, conculcabatur et illudebatur ab immundis spiritibus : ad simulacra muta prout ducebatur, sequens. Cum vero illam gratiam sui Conditoris respexit, continuo pacis in se et locum invenit et nomen.

« Domus autem quam ædificabat rex Salomon Domino, habebat sexaginta cubitos in longitudine, et viginti cubitos in latitudine, et triginta cubitos in altitudine. » Longitudo domus longanimitatem designat Ecclesiæ, quia in exilio peregrinationis hujus patienter adversa quæque tolerat, donec ad patriam quam exspectat, perveniat. Latitudo insinuat charitatem, qua dilatatio sinu mentis non solum amicos in Deo, sed et inimicos diligere gaudet propter Deum : donec veniat tempus, quando sive ad pacem suam conversis, sive funditus omnibus extinctis inimicis, cum solis gaudeat amicis in Deo. Altitudo spem denuntiat futuræ retributionis, cujus intuitu libenter infima quæque, sive quæ demulcent, sive quæ adversantur, contemnit : usque dum utrisque transcendens, sola mereatur videre bona Domini in

A terra viventium. Ubi notandum quod triginta cubiti altitudinis, non usque ad tectum templi, sed usque ad cœnaculum inferius pertingebant. Namque in libro Paralipomenon aperte scriptum est, quod altitudo centum viginti cubitorum erat. De quo post hæc dicturi sumus.

« Porticus erat ante templum viginti cubitorum longitudinis juxta mensuram latitudinis templi, et habebat decem cubitos latitudinis ante faciem templi. » Templum namque erat conversum ad orientem, sicut et tabernaculum. Habebatque ostium porticus ab oriente, contra ostium templi, juxta quod historicus Judæorum Josephus apertissime docet : ita ut sol æquinotialis oriens, directis radiorum suorum lineis, per ostia tria porticus videlicet, et templi et oraculi, arcam testamenti perfundere posset. Quia vero templum sanctam Ecclesiam designat, porticus quæ erat ante templum, et propior lucem solis accipere solebat, quid apertius quam illam ejus partem, quæ Dominicæ incarnationis tempora præcessit, typice denuntiat? In qua sunt patriarchæ et prophetæ, qui orientem huic mundo solem justitiæ primi susceperunt, et nascenti in carne Domino testimonium, sive vivendo, sive prædicando, sive nascendo, sive etiam moriendo, præbuerunt. Ostium vero templi Dominus est : quia « nemo venit ad Patrem, nisi per ipsum (*Joan. XIV.*) » Et sicut alibi dicitur : « Ego sum ostium : per me si quis introierit, salvabitur (*Joan. X.*) » Ostium porticus sermo est propheticus, qui quasi recto calle ingredientibus, in ostium templi perducebat : quia gratiam Domini Salvatoris qua mundum erat redempturus, aperte prædicabat. Factura ergo porticus tota fideles illius temporis significat. Ostium vero in porticus doctores qui cæteris lucem vitæ januamque intrandi ad Dominum pandebant, exprimit. Et bene unum ostium propter consonantiam in omnibus sanctis fidem, ac dilectionem veritatis. Quæ videlicet porticus, juxta latitudinem templi viginti cubitis longa erat, quia nimirum antiqui justi per longanimitatem devotæ mentis, desiderabant venire ad dilationem Ecclesiæ, in charitate Dei, quæ est in Christo Domino nostro.

« Fecitque in templo fenestras obliquas. » Fenestras templi doctores sancti sunt et spiritales quique in Ecclesia, quibus mente excedentibus, Deo arcana secretorum cœlestium specialius cæteris videre conceditur. Qui, dum ea quæ in occulto vident, publice fidelibus pandunt : quasi suscepto lumine solis, fenestræ juncta templi penetralia replent. Unde bene cædem fenestræ obliquæ, id est intus latiores fuisse perhibentur : quia nimirum necesse est, ut quisquis jubar supernæ contemplationis vel ad momentum perceperit, mox sinum cordis amplius castigando dilatet, atque ad majora capessenda solerti exercitatione se præparet.

« Et ædificavit super parietem templi tabulata per gyrum, in parietibus domus per circuitum templi et oraculi, et fecit latera in circuitu. Tabu-

« latum quod subter erat, quinque cubitos habebat latitudinis : et medium tabulatum, sex cubitorum latitudinis : et tertium tabulatum, septem habens cubitos latitudinis. » Hæc tabulata in Evangelio ubi Dominus tentatur a diabolo, pinnacula templi vocantur. Sed et Jacobum fratrem Domini apostolum, in pinnaculum templi, undè ad populum concionaretur, levatum esse legimus. Utrum autem moris fuerit doctoribus, ut his sedentes tabulatis ad circumstantem inferius turbam fecerint sermonem, nusquam scriptum invenimus. Patet vero ratio sacramenti; quia tabulata hæc tria totidem fidelium gradus, conjugatorum videlicet, continentium et virginum designant, distinctos quidem altitudine professionis, sed societate fidei et veritatis ejusdem, omnes ad domum Domini pertinentes, eique fixamente inhærentes. Ubi pulchre dicitur, quia tabulatum quod subter erat quinque cubitos habebat latitudinis, medium sex, tertium septem. Supernum ergo tabulatum erat cæteris angustius, medium superno latius, sed infirmo erat factum angustius. Quia nimirum altior professio virtutis arctiorem debet vitam tenere vivendi. Singula autem tabulata habebant in circuitu latera, id est turrículas, ne facile quis in eisdem tabulatis consistens sive residens, posset ad inferiora decidere : quod Ochoziæ regi contigisse in Samaria legimus. Quæ nimirum latera non incongrue quotidiana divinæ protectionis erga nos munimina designant. De quibus Psalmista : « Immittet, inquit, angelum Dominus, in circuitu timentium eum, et eripiet eos (Psal. xxxiii). » Ascendit quidem in cœnaculum Ochozias rex Samariæ, qui se a domo David separaverat, sed per cancellos decedit. Quia et si hæretici, sive schismatici, aliquam bonæ actionis arcem conscendere videntur, quia tunc compagem Ecclesiasticæ unitatis non habent, quasi patentibus et non solitis laterum præsiidiis, semper ad vitiorum infima relabuntur, dum divino destituti auxilio, suæ pertinaciæ fastu intereunt. Qua autem arte præfata tabulata parietibus templi sunt affixa, declaratur cum subditur :

« Trabes autem posuit in domo per circuitum forinsecus, ut non hærerent muris templi. » Trabes ergo quæ intrinsecus domum muniebant et ornabant, tantæ erant longitudinis, ut capita eorum forinsecus prominèrent : in infimo quidem ordine cubitorum septem, in medio sex, in supremo quinque, atque in eisdem capitibus, earum tabulata componerentur, nequaquam muris templi infixæ, sed juxta muros trabibus, quæ de muris exierant, superposita. Quid itaque per trabes domus, quæ tabulata portabant, nisi prædicatores sancti sunt typice designati? qui dum ipsi sublimem atque honorabilem in Ecclesia Dei locum tenent, infirmiores quosque ac fragiles, suis prædicationibus ab infirmorum appetitu sustollunt, atque ad cœlestia desideranda ac speranda suspendunt: suis etiam intercessionibus, ut in cœptis persistant, adjuvant. Legimus autem in libro Paralipomenon, quod trabes templi, sicut et cætera ejus interiora,

A fuerint auro vestitæ. Quod ita factum esse non debium est, ut illæ trabium partes, quæ intus in templo erant, aureis essent laminis tectæ. Quæ vero foris apparebant, hæc minimæ deauratæ ipsam cedri speciem formamque cunctis ostenderent, in qua tamen imposita sibi tabulata, gestabant. Quod ergo extrinsecus eminebat trabium, vitam sanctorum quæ nobis in terris innotescere potuit, designat. Quod intus in templo deauratum fulgebat, claritatem illam qua in cœlesti patria in aspectu sui gaudent Creatoris, figurate denuntiat.

« Domus autem cum ædificaretur, lapidibus de dolatis atque perfectis, ædificata est, et malleus, et securis, et omne ferramentum non sunt audita in domo, cum ædificaretur. » Hæc ad illam Ecclesiæ partem, quæ post hujus sæculi labores et certamina, ad æterna præmia meruit introduci, proprie pertinent. Ibi etenim perfecti solummodo, et immaculati atque ab omni labe iniquitatis castigati, ingrediuntur. Non enim intrat in illam civitatem aliquid coinquinatum, faciens abominationem et mendacium, sicut in Apocalypsi ascripsit Joannes, « ubi malleus et securis et omne ferramentum non auditur (Apoc. xxi), » quia hic tundimur adversitatibus, et disciplina veritatis exercemur, ut illic locis juxta meritum congruis disponamur, et castigatione cessante, solo amoris glutino (quo ad invicem coplemur) uno impleti spiritu perfundamur.

« Ostium lateris medii in pariete erat domus dextræ, et per cochleas ascendebant in medium cœnaculum, et a medio in tertium. » Quidam hunc locum male intelligentes, putant ostium templi a meridie fuisse, non attendentes, quia si hoc significare voluisset, Scriptura non ita diceret : « Ostium lateris medii in parte erat domus dextræ; » sed ita potius simpliciter : Et habebat domus ostium ad meridiem. Nunc autem longe aliud significat : Pars namque domus dextræ latus templi meridianum dicitur, in cujus parte orientale ostium erat in ipso angulo factum juxta terram, in quod introeuntes, statim ad altiora gradatim ascendebant, habentes viam ascensus per ipsa parietis interiora, donec ascenderent ad medium cœnaculum, et a medio pervenirent ad tertium. Nec dubitandum, quamvis hoc Scriptura non dicat quia sic ascendentes creberrimas habebant a meridie fenestras, quarum luce per omnia et sine offensione iter agerent : qui nimirum locus, proprie ad corpus Dominicum quod de virgine sumpsit, respicit. Ostium namque lateris medii in parte erat domus dextræ, quia defuncto in cruce Domino, unus militum lancea latus ejus aperuit. Et bene in parte domus dextræ, quia ad centrum ejus, latus a milite apertum sancta creditur Ecclesia. Ubi apto etiam verbo usus est Evangelista (Joan. xix), ut non diceret, « percussit latus ejus, » aut « vulneravit, » sed « aperuit, » videlicet quasi ostium lateris medii, per quod nobis iter ad cœlestia panderetur. Denique ita subjunxit : « Et continuo exivit sanguis et aqua. » Aqua scilicet, qua ablu-

mur in baptismo, et sanguis quo consecramur in calice sancto. Per hoc namque ostium nobis est ascensus in medium cœnaculum, et a medio in tertium, quia per fidem et mysteria nostri Redemptoris, de præsentis Ecclesiæ conversatione, ad requiem animarum post mortem ascendimus, rursusque de requie animarum (adveniente die iudicii) ad immortalitatem quoque corporum, quasi in tertium cœnaculum, sublimiori profectu penetrabimus, ex quo in magna amborum, et corporis videlicet et animæ beatitudine, perpetuo vivamus. Quo quidem iter invisibiliter agebatur, ita ut soli hoc qui intraverant nosset, quamvis ipsum ostium etiam foris positi viderent: quia nimirum actus in hoc sæculo, et celebrationes sacramentorum, etiam reprobis possunt intueri, verum arcana fidei intimæ gratiam dilectionis, nullus (nisi qui per hæc Domino duce ad celestia scandit) agnoscit. « Qui enim dicit se nosse Deum, et mandata ejus non custodit, mendax est (I Joan. II). » Notandum sane quod triginta cubiti altitudinis, de quibus supra legitur, usque ad medium cœnaculum addebantur, quousque porticus quæ erat circa templum ab austro, et aquilone, et occasu, tectum perveniebat, ut Josepho narrante didicimus. Denique usque ad supremum templi tectum, alii sexaginta cubiti numerabantur, et sic tota altitudo domus juxta librum Paralipomenon (II Par. III) in centum viginti cubitos consummata est. Porticus quoque quæ erat ante frontem templi ad orientem, juxta fidem præfati voluminis, eandem cubitorum summam in altitudine habebat: qui videlicet liber, illas de quibus prædiximus porticus circa templum, cellaria vocat et cubicula. « Dedit autem, inquit, David Salomoni filio suo descriptionem porticus templi, et cellariorum, et cœnaculi, et cubitorum in abditis, et domus propitiationis (I Par. XXVIII). » Ubi etiam exteriorum domorum, quæ erant extra atrium sacerdotum in circuitu templi, fecit mentionem, cum protinus adjunxit: Necnon et omnium quæ cogitaverat, atriorum et exedrarum per circuitum, in thesauris donus Domini, et in thesauris sanctorum. Quod autem omnis altitudo templi centum viginti fuit cubitorum, ad idem sacramentum respicit. Quod ex primitiva Hierosolymis Ecclesia, post passionem, resurrectionem, et ascensionem Domini in cœlos, in hoc numero virorum, gratiam Spiritus sancti accepit. Quindecim namque, quæ ex septem et octo constant, solent nonnunquam ad significationem referri vitæ, quæ nunc in sacro baptismo geritur animarum fidelium: perficietur autem in fine sæculi, resurrectione corporum immortalium. Ipsa autem quindecim, in trigonum ducta, id est cum omnibus suis partibus annumerata, centum viginti efficiunt: quapropter apte numero e centenario et vicenario, magna electorum beatitudo in futura vita designatur. Aptè etiam in hoc tertium domus Domini cœnaculum consummatur: quia post præsentis fidelium labores, post acceptam in futuro requiem animarum, plena totius Ec-

clesiæ felicitas in resurrectionis gloria complebitur. « Et ædificavit domum et consummavit eam. Texit quoque domum laquearibus cedrinis. » Laquearia quid sunt? Laquearia sunt tabulata, quæ magno decore composita et ornata, ab inferiore parte trabibus affiguntur: et quia ter geminæ altitudinis domus Domini facta erat, terna nimirum habebat laquearia. Quid autem aptius per laquearia quam sublimiores quosque in sancta Ecclesia justos significari credamus? Quorum opus et doctrina cunctis in exemplo proposita, quasi longius in alto præminent, quosque suis intercessionibus et exhortationibus animos infirmorum, ne in tentationibus deficiant, protegunt. Quæ nimirum laquearia recte cedrina esse describuntur. Cedrus namque arbor est imputribilis omnino naturæ, odoris jucundi, aspectus nitidi, serpentes accensa nidore fugans ac perimens. Quæ universa perfectis quibusque conveniunt, quorum insuperabilis est patientia, fama virtutum eximia, præsentia cunctis gratissima, in bonis auctoritas, ad revincendos, confutandosque eos qui veritati resistunt, constantissima: qui et in hac vita et in futura, singulari præ cæteris sanctis eminentia, fulgent.

« Et ædificavit tabulatum super omnem domum, quinque cubitis altitudinis (Deut. XXII). » Loriculas significat, quæ in supremo domus tecto per circuitum erant factæ, ne quis ad altiora perveniens, repente laberetur ad ima: quod in omni domo, quam quisque ædificaret, Moyses fieri præcepit: « Cum ædificaveris, inquit, domum novam, facies murum tecti per circuitum; ne fundatur sanguis in domo tua, et sis reus labente alio et in præceps ruente (Deut. XII, 8). » Hæc autem tabulata sive loriculæ supra sunt latera vocata: ubi, cum dictum esset,

« Et ædificavit super parietem templi tabulata per gyrum, in parietibus domus per circuitum templi et oraculi. » Continuo subjunctum est, « Et fecit latera in circuitu, » in quibus nimirum lateribus intelligimus divina esse præsidia designata, quæ nos in hoc adhuc sæculo laborantes, ac pro captu nostro ad superiora nitentes, quotidie ne deficiamus adjuvant. Bene autem hoc supremum tabulatum in tecto domus Domini quinque cubitis altum esse memoratur, quia nimirum ita nos in illa patria divinæ præsentis claritas adimplet, ut nihil aliud visus noster, nihil auditus, nihil olfactus, nihil gustus, nihil tactus dulce habeat, nisi diligere Dominum Deum nostrum ex toto corde, tota anima, tota virtute diligere et proximum tanquam nosmetipsos (Matth. XXI; Deut. VI). « Et operuit domum lignis cedrinis. » Supremum ipsum domus tectum dicitur, id est, tabulatum illud, quod supremis trabibus superpositum erat. Non enim habebat templum culmen in superioribus, sicut nec tabernaculum; sed erat æquale quomodo omnibus in Palæstina et Ægypto domus ædificantibus facere moris est. Idipsum autem hoc tabulatum, quo operata est domus, quod et laquearia designat, id est, eximios quosque

in resurrectionis gloria viros, et singulari sanetitate, ad ipsam virtutis apicem pervenientes: de quorum uno dicitur: « Inter natos mulierum, non surrexit major Joanne Baptista (*Math. xi*); » cujus hic compar est magnitudinis si scire vis, audi quid Patri ipsius angelus ait: « Et ipse præcedet ante Dominum, in spiritu et virtute Eliæ (*Luc. i*). »

« Et ædificavit parietes domus, intrinsecus tabulis cedrinis, a pavimento domus usque ad summum latem parietum, et usque ad laquearia operuit lignis cedrinis intrinsecus. » Intrinsecus quidem domus cedro erat vestita: nam forinsecus tanto nitore lapis ipse, de quo facta fuerat, fulgebat, ac si calculo esset candido tecta. Juxta sensus vero mysticos, parietes templi sunt fidelium populi, ex quibus sancta universalis consistit Ecclesia, quorum dilationem per orbem, latitudo designat parietum: spem vero et intentionem omnem ad celestia erectam, longitudo. Vel certe altitudo parietis quæ ex ordinibus lapidum super invicem positus constat præsentis statum Ecclesiæ significat, ubi electi super fundamentum Christum omnes ædificati, sibi invicem in ordine, per temporum curricula succedunt, seseque invicem portantes, legem Christi, quæ est charitas, adimpleant. Dum enim qui nunc a præcedentibus erudiuntur magistris, rursus ipsi alios erudiunt, quasi super invicem positus ordinibus, quique lapidum vivorum in domo Dei, sic ab aliis fixa constantia portantur: ut ad portandos alios et ipsi sufficiant, usque ad ultimos qui in fine mundi nascituri sunt justos, qui quasi in summo domus Dei cacumine locati, doceantur quidem et portantur ab aliis. Sed quos doceant, quorumve fragilitatem tolerant, ipsi non habent. Qui videlicet parietes intrinsecus tabulatis cedrinis operiuntur, cum corda fidelium amore virtutum redundant. Sicut enim cedri natura perfectos homines (ut supra docuimus) typice denuntiat: ita etiam locis opportunis celsitudinem virtutum, quibus ad eandem perfectionem venit, non immerito designat. Teguntur autem omnia lignis a pavimento domus, usque ad summitatem parietum, et usque ad laquearia: cum electi a primis fidei rudimentis, usque ad perfectionem bonæ actionis, et usque ad ingressum patriæ celestis, a bonis insudare non desistant operibus cum a primis justis usque ad ultimos in consummatione sæculi, omnes virtutibus student, quarum merito vere valeant protestari, quia « Christi bonus odor sumus Deo in omni loco (*II Cor. ii*). » « Et texit pavimento domus tabulis abiegnis (*II Par. ii*). » Hoc quomodo factum sit, plenius in libro Paralipomenon explicatur, ubi scriptum est: « Stravit quoque pavimento templi, pretiosissimo marmore decore multo (*II Par. iii, 6*). » Unde patet quia tabulas abiegnas quibus pavementum tegeret, nequaquam in terra posuit, sed primo illud marmore prælexit, ac deinde tabulas marmoris superposuit, ac tertium his duobus auri vestitum superaddidit, ut in sequentibus legitur. Sicut autem latitudo parietis, in altum exsurgens, atque usque ad laquearia perveniens,

A profectus virtutum quibus electi ad regnum celeste perveniunt, vel certe ipsos electorum choros, abibus per tempora varia succedentes, significant: ita æqualitas pavimento concorditer eorumdem humilitatem, qua in temporali vita adhuc positi, socialiter invicem charitate dictante conversantur, non immerito demonstrat. Quod videlicet pavementum pretiosissimum erat marmore stratum decore multo. Idemque marmor in hoc tabulis tectum abiegnis, quia nimirum vita justorum primo fidei firmitate præmanente in corde, ac deinde spiritualium virtutum latitudine adornanda est in opere: alioquin quid utilitatis habebat decus marmoris pretiosissimi lignorum tabulis obiectum, si non mysticum aliquid tacite signabat? hoc est honorum amplitudinem operum, fortitudinem fidei intemeratæ suffulciendam docebat. Abibus vero propter altitudinem sui, et robur diu durabile, matrem electorum infima quæque desideria spernata, et celestium contemplationi semper intentam, virtute quoque patientiæ singulariter excellentem, non incongrue demonstrat. Auri autem laminæ marmoris ac tabulis abiegnis superpositæ, ipsa est latitudo charitatis, de corde puro, et conscientia bona, a fide non facta (*I Tim. i*), quæ, sicut aurum aliis pretiosius est metallis, ita cæteris eximior virtutum in templo Dei singulari luce refulget.

« Ædificavit quoque viginti cubitorum ad posteriorem partem templi tabulata cedrinam, a pavimento usque ad superlora, et fecit interiorem domum oraculi in Sanctum sanctorum. » Posteriores partem templi, occidentalem dicit: ab ortu enim solis ingressum habebat templum, et ab ortu domum interiorem, hoc est Sanctum sanctorum ingrediebatur. Quod autem tabulata quæ interiorem domum ab exteriori separabant, a pavimento usque ad superiora esse dicuntur ædificata, non usque ad laquearia (quæ triginta cubitis erant in sublime a pavimento suspensa, ut supra jam dictum est), sed tantum usque ad cubitos viginti altitudinis, ut in sequentibus aperte legitur, intelligendum est: reliquam vero erat super hæc tabulata apertum et inane usque ad laquearia, cubitorum decem altitudinis, et cubitorum viginti longitudinis, juxta latitudinem domus: per quam nimirum januam fumus incensorum de altari thymiamatis solebat in Sancta sanctorum accedere atque ad arcam Domini operiendam penetrare. In qua distinctione domus Domini patet figura mysterii: et Apostolo exponents (*Hebr. ix*) luce clarior est, quia prior domus in quam semper introibant sacerdotes sacrificiorum officia constituentes, præsens est Ecclesia, ubi quotidie pro insistentibus operibus, Domino sacrificia laudis offerimus. Interior vero domus quæ ad posteriorem partem templi erat facta, ipsa est promissa nobis vita in cælis. Exterior quidem hæc conversatio nostri exilii: interior vero est quæ in præsentia Regis summi, ubi perpes honorum et angelorum et hominum solemnitas agitur. Unde ea bene merito servo dicitur: « Intra in gaudium Domini (*Manh. xxv*). » Sed hæc posterior est tempore.

quia post hujus sæculi labores ad illius ingressum A perducimur. Tabulata autem quæ utramque domum ab invicem dividunt, ipsa sunt claustra cœli, quorum nobis apertionem quotidie suspiramus: et quantum Dominus donaverit, pia semper instantia, donec aperiāmur et intrare liceat, pulsamus. Ubi etsi necdum ante solutionem corporum intrare permittitur, aperta tamen habemus janua diviſe pietatis, qua orationum nostrarum, eleemosynarum, jejuniorum, cæterorumque operum bonorum thymiamata, præmittamus. Hinc est enim quod parietibus cedrinis domus interioris ædificata, janua habet in superioribus per totam, ubi fumus incensorum intraret, quia oculi Domini aperti sunt super domum ejus nocte ac die, et aures ejus in orationes servorum suorum intendentes, et hoc per totam latitudinem diffusa per orbem. Ecclesiæ altare namque thymiamatis, quod in domo quidem exteriori, sed prope ostium stabat domus interioris, typus fuit perfectorum, qui carne quidem adhuc in mundo retenti, sed omni desiderio sunt ad cœlestia suspensi: et velut incenso thure, fumum ascendentem in Sancta sanctorum emittunt, quia superno amore flagrant, crebris orationum vocibus, aures sui pulsant ætœria. Apertaque late janua fumus incensorum in superioribus venit: quia quanto mundiorum quique in terris, et quasi viciniore cœlesti patriæ commorantur, tanto citius cuncta quæ possunt, accipiunt. Bene autem interior domus viginti cubitis longa facta est, propter mysterium scilicet geminæ dilectionis (de quo et supra diximus), quæ in hac interim vita ex parte maxima electorum mentes illustrat, sed in illa patria cessantibus aliarum virtutum operibus, sola perpetuo regnat.

« Perro quadraginta cubitorum erat ipsum templum pro foribus oraculi. » Diximus ipsum templum pro foribus oraculi præsentis Ecclesiæ typum gessisse. Unde recte quadraginta fuit cubitorum, qui numerus sæpe in significatione ponitur præsentis fidelium laboris, quomodo quinquagenarius, in significationem futuræ quietis et pacis. Denario namque numero continentur præcepta, quorum observatione ad vitam pervenitur. Denario æque significatur ipsa, quam desideramus et pro qua laboramus, vita perennis. Quadratus vero est mundus, in quo pro acquirenda eadem vita certamus. Unde Psalmista congregandam Ecclesiam de gentibus prævidens, aiebat: « De regionibus congregavit eos a solis ortu et occasu, ab æquilone et mari (Ps. cxvi, 2, 3). »

« Sed et cedro omnis domus intrinsecus vestiebatur, habens tornaturas suas, juncturas fabrefactas, et calaturas eminentes. » Diximus de cedro quod insuperabilem virtutum venustatem signaret: quo nimirum ligno omnis domus Domini intrinsecus vestiebatur, cum corda justorum solo bonorum operum amore nitescent. Habetque domus in tabulis cedrinis tornaturas suas et juncturas fabrefactas, cum iidem electi sese ad invicem pulcherrima charitatis copula connectantur: ita ut cum innumera sit

multitudo fidelium, unam tamen cor, unam habere animam, pro communis fidei ac dilectionis societate, merito dicantur. Namque tornaturæ, quæ juncturas tabularum apponebantur, ut unam ex omnibus fieret tabulatum, ipsa sunt officia charitatis, quibus adinvicem fraternitas sancta copulatur, atque in unam Christi domum toto terrarum orbe componitur. Quæ etiam domus habet calaturas eminentes, cum opera virtutum sancti nequaquam occulto tegunt, sed manifesta expressione foris omnibus quales sint ipsi, quid agant, in exemplum vivendi proferunt. « Omnia cedrinis tabulis vestiebantur, nec omnino lapis apparere poterat in pariete. » Et lapides parietis sive pavimenti, et tabulæ et aurum, sanctorum in Ecclesia vitam omnia designant. Sed ea utique distinctione, cum pariter ponantur, ut lapides vivi sint sancti, fortitudine fidei in una eademque regula sibi met agglutinati. Tabulæ cedrinæ sive abiegæ sunt sancti latitudine variarum virtutum secundum donationes Spiritus sancti, in una eademque fide sibi met alterutrum connexi. Auri laminæ sunt sancti supereminenter scientiæ charitatem habentes, hujusque fulgore gratissimo adinvicem congaudentes. Quæ tria beatus Apostolus una sententiâ complexus est, dicens: « Nam in Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium: sed fides quæ per dilectionem operatur (Gal. v). » Fidei namque invictæ lapis figuram tenuit: cedrus actionis odoriferæ: aurum, transcendentis omne dilectionis: Vestiturque lapideus paries tabulis cedrinis, cum professio fidei bonis ornatur operibus, ne otiosa judicetur esse, aut mortua. Verum quia lex in lapide scripta, doctrina vero Evangelii per lignum est Dominicæ passionis confirmata: unde et populus ille lapide circumcidebatur in præputio, nos signo crucis consecramur in fronte. Possunt non incongrue parietes templi lapidei, sive pavimenta pretiosissimo marmore stratum, eorum qui in lege fideliter ac perfecte vixerunt, typum tenere; tabulæ vero cedrinæ sive abiegæ; Novi Testamenti justos indicare, qui volentes post Dominum venire, abnegant semetipsos, et sumpta cruce sua quotidie, sequuntur illum. Et quo utriusque temporis justos communis gloria supernæ manet retributionis, lapidibus ac lignis pretiosis tertia est species aurearum adjuncta laminarum. Nec contrarium debet videri, quod supra diximus, porticum quæ erat ante templum, antiquorum figuram gestare fidelium: ipsum vero templum, eorum qui post incarnationis Dominicæ tempus in mundum venerunt. Porro domum interiorē, regni cœlestis gaudia, quæ utriusque justis dantur figurare. Nunc autem dicamus parietes lapideos antiquum Dei populum, tabulata cedrina novum, aureas laminas utriusque in cœlis præmita designare: cum idem parietes templi et in porticum, et in ipso templo, et in Sanctis sanctorum pari fuerint modo, de lapidibus et lignis et auro compacti. Multiplex namque est in diversis rebus eorundem repetitio figurarum. Sed et hoc dicendum, quia sue-

runt et in lege et ante scriptam legem : plurimi qui legaliter Domino deservirent, non occidentes, non fornicantes, non furtum facientes, non falsum testimonium contra proximum loquentes, honorantes patrem et matrem, et diligentes proximos sicut seipsos, hi ad parietes porticus lapideos pertinebant. Fuerunt alii, qui majori perfectione relictis mundi negotiis, et assumpta cruce sua, sequebantur Dominum : quod Apostolus scribit : « Ludibria et verbera experti insuper et vincula et carceres, lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt. Circumierunt in melotis, in pellibus caprinis egentes, angustiati, afflicti quibus dignus non erat mundus (*Hebr. xi.*) » Hi qui ante manifestata tempora Evangelii, vitam duxere evangelicam, non aliter atque ante ingressum templi, tabulata cedrina in porticu fulgebant. Quos utrosque quia idem regnum cœleste communiter (quamvis in mansionibus discretis) recipit, quasi porticus templi, post lapides et cedrum, intrinsecus est auro cooperta. Sunt in hoc tempore perplures qui legalibus contenti præceptis (quæ supra commemoravimus) sufficere sibi credunt tantum, si ad vitam venire mereantur. Sunt alii, qui ad perfectionem non desides, venditis quæ habent omnibus sequuntur Dominum, memores promissi illius, quod talibus in resurrectione non solum vitam, sed et specialem prædixit honorem esse tribuendum : « Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel (*Matth. xix.*) » Hi ad parietem templi albo de lapide factum, illi figuratim ad cedrina pertinent tabulata : utrique præmia a Domino perpetuæ lucis, quasi auri laminas quibus decorentur expectant. Sunt in aditis lapides pretiosi, sunt tabulæ ligni aromatici, utraque auro cooperta, quia et illi qui in lege Domini immaculati ambulaverant, et qui gratiam Evangelii perfecte susceperant, pariter æterna vita perfruuntur.

« Oraculum autem in medio domus in interiori parte fecerat, ut poneret ibi arcam fœderis Domini. » Hoc superius præoccupando expositum est, quia videlicet interior domus secreta patriæ cœlestis, arca fœderis Dominum salvatorem, in quo solo fœdus pacis apud Patrem habemus, designaret, qui post resurrectionem suam ascendens in cœlum, carnem quam de virgine sumpserat, in Patris dextera collocavit.

« Porro oraculum habebat viginti cubitos longitudinis, et triginta cubitos latitudinis, et viginti cubitos altitudinis. » Quod dicitur viginti cubitos altitudinis parietem significat cedrinum, qui oraculum, id est, Sancta sanctorum ab æde exteriori segregabat, sicut et supra diximus. Oraculum vero ubi erat arca habebat vicenos cubitos in longitudine, et latitudine et altitudine, id est, per quadrum : quia in superna illa patria ubi regem in decore suo vident oculi sanctorum, sola charitatis divinæ ac

A fraterna negotia per omnia fulgent : quod sequentibus quoque verbis astruitur, cum dicitur : « Et operuit illud atque vestivit auro purissimo. » Quod est aperte dicere, quia superna mœnia civitatis gratia charitatis implevit. « Sed et altare vestivit cedro. » Altare dicit thymiamatis quod erat ante oraculum. De quo paulo post subinfertur : « Sed et totum altare oraculi textit auro. » Unde intelligi datur, quod idem altare de lapide quidem fuerit factum, et cedro vestitum, ac deinde auro coopertum : significat autem typice perfectorum vitam justorum, qui quasi in vicinia oraculi sunt positi, quia desertis infimis delectationibus de solo regni cœlestis ingressu, curam omnem impendunt. Unde bene in hoc altari non carnes victimarum, sed sola incendebantur thymiamata, quia tales adhuc peccata carnis, et illecebras cogitationum in se mactare opus habent; sed tantum orationum spiritualium et cœlestium desideriorum odora, per ignem iæterni amoris in conspectu sui Conditoris offerant.

« Domum quoque ante oraculum vestivit auro purissimo, et affixit laminas clavis aureis. » Domum ante oraculum, præsentis Ecclesiæ typum tenere diximus, ubi ita Redemptoris nostri amore flagramus, ut necdum ipsum videre facie valeamus ad faciem. Unde apte domus hæc auro quidem purissimo cooperta; sed interposito erat medio pariete ab oraculo secreta. Oraculum namque vocatur, cum vel divina hominibus vel angelica allocutio cum secretorum quorumque revelatione conceditur. Unde bene oraculum in aditis, hoc est in interiori domo factum est, quia superna patria, et angelorum nobis visio atque allocutio, et ipsa Dei præsentia revelabitur. Domus ergo ante oraculum auro tecta est, quia perfecti quique justis in hac vita, ubi necdum palam de Patre audire, id est necdum palam Patrem videre queunt, fidem et opus justitiæ divino ornant amore : per quem plenam Dei cognitionem mereantur attingere. Laminæ auri quibus operata est domus, operationes sunt multifariæ pietatis, quas in obscuro vel sui Creatoris, vel fraternæ necessitatis, amor castus exhibet. Clavi aurei quibus erant affixæ laminæ ipsa sunt præcepta claritatis, per quæ in exercitio studioque virtutum ne deficiamus, donante Christi gratia, continemur. « Unde bene de eisdem clavis in libro Paralipomenon scriptum est : « Sed et clavos fecit aureos ita ut singuli clavi siclos quinquagenos appenderent (*II Par. iii.*) » Quinquagenario namque numero solet in Scripturis remissio peccatorum, et gratia Spiritus sancti, et requies æterna figurari. Et quinquagenorum erant siclorum clavi singuli, quibus laminæ auri affigebantur in parietibus domus Domini. Quia nimirum verba cœlestia, quibus in amore honorum operum proficimus et conservamur, veniam nobis promittunt peccatorum, gratiam sancti Spiritus et sabbatismum in futuro pollicentur æternum. Et hi quidem sunt clavi dilectionis. Sunt vero alii clavi timoris, quibus incipientes quique et necdum ad perfectionem pervenientes, illece-

bras vitiorum carnaliumque voluptatum mortificant. Illi videlicet sermones veritatis, quorum institutione carnem nostram crucifigere cum vitiis et concupiscentiis docemur: quas habere desiderabat Propheta, cum ait: « Confige clavis a timore tuo carnes meas, a iudicii enim tuis timui (Psal. cxviii). » Qui rursum ad perfectiora perveniens, dicit de clavis dilectionis: « Mihi autem adhærere Deo bonum est (Psal. lxxii). »

« Nihilque erat in templo quod non auro tegetur. « Sed et totum altare oraculi texit auro. » Deaurata est quippe porticus ante templum, quia Patres Veteris Testamenti Deo per charitatem placuerunt. Deauratum est ipsum templum, quia eadem ipsa « charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis (Rom. v). » Deaurata est domus interior, quia in superna patria sola charitas regnat. Sed ibi eo verius et securius, quo præsens ipse Deus, qui est charitas, videtur. Ibi eo certius, quo ipse mediator Dei et hominum, qui solus paternorum est conscius secretorum, velut arca Testamenti semper aspicitur. Quod autem cœnacula quoque tecta sunt auro, ad eundem sensum respicit. Sicut enim interior domus sancta sanctorum ubi erat arca, internam sanctorum vitam in conspectu sui Conditoris et Redemptoris significabat, juxta illud Psalmistæ: « Abscondes eos in abscondito vultus tui, a conturbatione hominum (Psal. xxx): » ita cœnaculo in alto, eandem vitam, hoc est in cœlis esse, et non in hoc mundo designat, dicente Apostolo: « Quæ sursum sunt querite, ubi Christus est in dextera Dei sedens. Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram (Col. iii). »

« Et fecit in oraculo duos cherubim de lignis olivarum decem cubitorum altitudinis. » Cherubim, sicut propheta Ezechiel aperte declarat, angelicæ dignitatis vocabulum est, numeroque singulari cherub dicitur, plurali cherubim. Unde aperte in figuris, cherubim qui erant in oraculo facti angelica ministeria quæ Conditori suo in cœlis semper assistunt, possunt intelligi. Qui recte de lignis olivarum facti esse perhibentur, quia nimirum virtutes angelicæ gratia Spiritus sancti, ne unquam ab amore Dei arecant, unctæ sunt. Decem autem sunt cubitorum altitudinis: quia denario vitæ æternæ struuntur, habentes Inviolatam in se sui Conditoris imaginem servatam, perpetuæ sanctitatis ex justitia et veritate, quam prima in conditione perceperunt. Denarius namque decem obolis constat, et continere in se nomen regis et imaginem consuevit. Quapropter et figuræ regni cœlestis aptissime congruit, ubi et angeli sancti ad imaginem sui Conditoris ad quam facti sunt semper manent, et electi homines imaginem quam peccando amiserant recipiunt.

« Quinque cubitorum ala cherub una et quinque cubitorum ala cherub altera, id est decem cubitos habentes a summitate alæ usque ad alæ alterius summitatem. » Alæ cum in sanctorum hominum figura ponuntur, virtutes significant eorum, quibus

ad cœlestia semper volare, atque in his conversationem delectantur habere. Cum vero in significationem angelorum ponuntur alæ, quid aptius quam gratiam demonstrant perpetuæ et indefectivæ felicitatis eorum, qui semper in cœlestibus in ministerio sui persistunt auctoris? Vel certe quia levitatis spiritualis naturæ sunt præditi: ita ut ubicunque voluerint statim quasi volando perveniant, et hic cum alis figurati, et prophetis sunt cum alis ostensi. Bene autem dicitur quia « quinque cubitorum fuerit ala cherub una, et quinque cubitorum ala cherub altera, » quoniam virtutes angelicæ legem Dei quæ in quinque libris descripta est, indefessa devotione custodiunt: diligendo videlicet Dominum Deum suum ex omnibus viribus suis, et proximos tanquam seipsos. « Plenitudo enim legis charitas est (Rom. xiii). » Proximi autem eorum, et ipsi adinvicem, sunt angelici spiritus, et homines electi eorum æqui concives. Cherub unus et utraque ala, ejusdem mensuræ perhibetur: quia videlicet eadem ipsa devotione qua sese alterutrum in Deo diligunt, nostram quoque ad se ascendentium societatem desiderant. Sicque simul alæ decem cubitos complent, cum in geminæ charitatis exhibitione, angeli de Conditoris sui præsentia lætantur.

« Decem quoque cubitorum erat cherub secundus mensura pari, et opus unum erat in duobus cherubim, id est altitudinem habebat unus cherub decem cubitorum: et similiter cherub secundus. » Duo erant facti cherubim, propter consortium ejusdem de qua loquimur charitatis significandum, quia minus quam inter duos charitas stare non potest. Unde et Salvator binos ad prædicandum discipulos mittere curavit, ut tacite doceret eos qui verbum fidei prædicarent, virtutem dilectionis ante omnia esse tenendam. Uniusque mensuræ et operis erant duo cherubim, quia disparilitas voluntatum sive cogitatum in superna patria nulla est: ubi una omnes eademque Dei præsentis visione et gloria illustrantur.

« Posuitque cherubim in medio templi interioris. » Extendebant autem alas suas cherubim, et tangebant ala una parietem, et ala cherub secundi tangebant parietem alterum: alæ autem alteræ in media parte templi se invicem contingebant. Manifestum est ex his quæ prædicta sunt, quare cherubim in medio templi interioris sint positi: quorum habitatio est semper in cœlis. Extendebant autem alas cherubim quasi ad volandum, quia spiritus angelici semper habent animum ad obsequium divinæ voluntatis paratum. Quod vero ala una tangebant parietem, et ala cherub secundi alterum parietem, ad illam charitatis administrationem quam nobis exhibent angeli pertinent. Quod alæ alteræ in medio templi se invicem contingebant, eam dilectionis gratiam qua se alterutrum complectuntur exprimit. Bene autem sequitur.

« Texit quoque cherubim auro, et omnes parietes templi per circuitum sculpsit variis cœlaturis

et torno. Et fecit in eis cherubim, et palmas, et picturas varias, quasi prominentes de pariete et egredientes; sed et pavimentum domus textit auro intrinsecus et extrinsecus. Et in ingressu oraculi fecit ostiola de lignis olivarum, postesque angulorum quinque, et duo ostia de lignis olivarum. Et sculpsit in eis picturam cherubim et palmarum species, et anaglypha valde prominentia, et textit ea auro, et operuit tam cherubim quam palmas et cætera auro. Fecitque in introitu templi postes de lignis olivarum quadrangulatos, et duo ostia de lignis abiegnis altrinsecus, et utrumque ostium duplex erat, et se invicem tenens aperiebatur. Et sculpsit cherubim, et palmas, et cælaturas valde eminentes, operuitque omnia laminis aureis opere quadro ad regulam. Et reliqua. Textit, inquam, cherubim auro, quia et naturam eorum Conditor immortalis claritate sublimavit, et mentem vera dilectionis atque humilitatis luce replevit. Notandum sane quod Moyses, dum tabernaculum faceret, fecit et duos cherubim aureos quos posuit in propitiatorio quod erat super arcam. Salomon autem addidit alios duos multo majores quos in templo poneret, sub quorum alis arcam in medio poneret, cum propitiatorio et cherubim prioribus. Sicque factum est, ut in tabernaculo quidem essent cherubim duo, in templo autem quatuor: ad unam vero eandemque significationem utrique pertinent. Sed repetitum est ut typice doceretur, quia multiplicata post incarnationem dominicam Ecclesia, latius esset de gentibus sublimitas cæli civium pandenda: qui sic Conditorum decollato sibi munere beatitudinis collaudant, ut de nostra quoque ereptione ad eandem beatitudinem introductione congaudeant. Extendunt enim alas adinvicem super arcam, cum ad laudem Domini Salvatoris referunt bonum omne quod acceperunt. Extendunt alteras alas ad parietes oraculi, cum sanctos etiam homines secum videre lætantur, eosque quo volunt alarum suarum summitatibus tangunt, quos consortes atque imitatores fuisse in hac vita suæ puritatis exsultant. Duos autem æque parietes alis suis tangunt, quia fideles utriusque populi, Judæi scilicet et gentilis, possessores secum habent aulæ cælestis: non quod in illa patria distinctio localis inter utrumque populum, sed quia major fiat festivitas internæ beatitudinis, de consortio adunatæ in Deo fraternitatis. Extendunt ergo cherubim ad utrumque parietem oraculi alas suas, quia lætantes in cælesti patria justos utriusque plebis, visione quoque suæ gloriæ ad laudem sui Creatoris excitant. Non solum de illorum quos secum intus habent hominum justorum felicitate lætantur agmina cælestia, verum etiam nostri qui foris adhuc positi de profundis ad Dominum clamamus, curam gerunt sedulam. Unde bene de eisdem cherubim in libro Paralipomenon scriptum est: «Ipsi autem stabant erectis pedibus et facies eorum versæ erant ad exteriorem domum.» Quia nos ab hujus ærumna peregrinationis ereptos, ad suum desiderant

pervenire consortium. Sic ergo pedibus stant erectis: sic alas suas aëro tectas ad oraculi parietes extendunt, ut facies habeant ad domum versas exteriorem, quia sicut angelus suam perpetuo innocentiam conservant, sic de animarum sanctarum in cælis beatitudine congaudent, ut eis quoque quos in terris adhuc peregrinari conspiciunt electis operæ ferre non desinant: donec et illos ad cælestem patriam introducant. Omnes enim sunt administratorii spiritus in ministerium missi, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis. Possunt etiam per duo cherubim duo Testamenta figurari. Qui nimirum cherubim in oraculo sunt facti, quia in consilio divinæ provisionis nobis utique inaccessibili atque incomprehensibili, antesæcula dispositum est quomodo et qualiter, quibusve auctoribus, sacra Scriptura conderentur. De lignis olivarum sunt facti, quia lucem nobis scientiæ tribuunt, juvante flamma charitatis Dei, qui per Spiritum sanctum diffunditur in cordibus nostris. Decem cubitis sunt alti, quia per observantiam decalogi legis Deo serviendum prædicant, quia Deo fideliter servientes, denario remunerandos esse regni perpetuitate ostendunt. Geminas habent alas, quia Testamenti sui Conditoris per aspera æque ut prospera indefesso suis auditoribus animo gradiendum esse demonstrant. Quinque cubitorum ala cherubim una, et quinque cubitorum ala cherubim altera, quia in omni labentium rerum varietate, sancti universos sui corporis sensus, in obsequium sui Conditoris extendunt. Et unum opus erat in duobus cherubim, quia utriusque Testamenti scriptores, una eademque castitate operis et charitatis devotione Domino serviebant, una et consona Domini voce ac fide prædicant. Alæ igitur cherubim interiores super arcam se invicem constringebant, quia Testamenta pari de Domino attestatione consentiant. Item alis exterioribus iste unum parietem, ille alterum contingebant, quia Vetus Testamentum proprie antiquo Dei populo scriptum erat. Novum vero nobis, qui post incarnationem dominicam ad fidem venimus. Et secundo parietem, hoc est septentrionali recte comparatur, quibus post frigora et tenebras idololatriæ, lucem veritatis agnoscere datum. Versas habent facies cherubim ad exteriorem domum, quia nostri gratia qui adhuc foris stamus, neque reipsa, sed spe salvi facti sumus (divini sunt libri conditi, quia scriptores eorum jam regnantes cum Deo, illum collaudant in cælis, curam nostræ gerunt salutis, proque nostris erratibus apud eum pietatem interpellant). Et omnes parietes templi per circuitum sculpsit variis cælaturis et torno. Omnes parietes templi per circuitum, omnes sanctæ Ecclesiæ populi sunt, quibus super fundamentum Christi locatis, totius ambitum orbis replevit. Cæptumque fidei ædificium, quotidie nova membrorum suorum progenie, quasi lapidum pretiosorum appositione, supraugmentare non desistit. Qui nimirum parietes variis cælaturis sculpuntur, cum alii datur per Spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ et

cundum eundem Spiritum, alteri fides in eodem spiritu, alii gratia curationum in uno spiritu, alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum (1 Cor. xii). Et ut ad illas veniamus, quas omnes habere valeamus virtutes, « charitas, gaudium, pax, longanimitas, patientia, benignitas, bonitas, fides, modestia, continentia (Gal. v) » et cæteri fructus spiritus, quid nisi cælaturæ sunt parietem templi? quia ornatus sunt mentium populi Dei. Sculptuntur iidem parietes et ad patiendum, cunctaque promittunt, dicentes ex animo per singula quæ occurrunt: « Benedicam Dominum in omni tempore (Psal. xxxiii); » et: « Paratum cor nostrum, Deus, paratum cor meum, cantabo et psallam in gloria mea Domino (Psal. cvii). » Sculptuntur etiam, cum intantum virtutibus operam impendunt, ut ab harum tramite nullis circumstantium rerum contrarietatibus, nullis possint blandimentis averti. Quia enim tornatura ceteris artibus velocitate præcellit, et ipsa sibi regulam qua sine errore opus perficiat servat: apte per hanc pia sanctorum vita signatur, quæ et parata est semper ad obsequium divinæ voluntatis: et hoc absque diverticulo errandi complere, longo virtutum didiciti usu exercitata. « Et fecit cherubim in eis et palmas, et picturas varias, quasi prominentes de pariete et egredientes. » Cherubim namque in parietibus templi fecit Salomon, cum electos suos Dominus ad regulam Scripturarum sanctarum (in quibus est multitudo scientiæ) vitam suam dirigere donat. Cherubim facit, cum eos in hoc mundo castitatem angelicæ conversationis, pro modulo suo docet imitari: quod maxime vigiliis ac laudibus divinis, dilectione sincera Conditoris et proximi geritur. Palmas facit, cum memoriam æternæ retributionis eorum mentibus infligit: ut eo minus ab arce justitiæ labi queant, quo mercedem justitiæ semper ante oculos habeant. Facit picturas varias quasi prominentes de pariete et egredientes, cum multifarias virtutum operationes fidelibus tribuit. Verbi gratia, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, patientiam, modestiam. « Sed et pavimentum domus textit auro intrinsecus et extrinsecus. » Intrinsecus et extrinsecus, in oraculo et in ipso templo significat. Textit ergo Salomon pavimentum domus auro intrinsecus et extrinsecus, quia rex noster pacificus et angelos atque animas iustorum in cælis perfecte ac plenarie dono dilectionis, a cæterorum mortalium visione seerevit. « Et in ingressu oraculi fecit ostiola de lignis olivarum, postesque angulorum quinque, et duo ostia de lignis olivarum. » Quod primo dixerat, fecit ostiola de lignis olivarum, hoc ipsum videtur apertius explicare voluisse cum adjunxit: et duo ostia de lignis olivarum. Unus quippe erat ingressus oraculi, sed idem ingressus duobus ostiis claudebatur. Rursumque reseratis eisdem aperiatur, sicut etiam templum. Sicut porticus ante templum, unum non amplius habebat introitum. Certi utique causa mysterii, quia

« unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus (Ephes. iv). » Unus in sæculum præsens per baptismum, unus in regnum cœlestis per opera fidei est sperandus introitus. Nam quod unus esset ingressus oraculi, testatur hoc inferius de arca scriptum: « Cumque eminentes vectes, et apparerent summitates eorum, foris sanctuarium ante oraculum, non apparebant ultra extrinsecus, qui et fuerant ibi usque in presentem diem. In arca autem non erat aliud, nisi duæ tabule lapideæ, quas posuerat in ea Moyses in Horeb, quando pepigit Dominus fœdus cum filiis Israël cum egredierentur de terra Ægypti (III Reg. viii), etc. » Ubi patenter (ui fallor) ostenditur quod unus erat ingressus oraculi: et hic e regione factus arcae, quæ in medio ejusdem stabat oraculi. Cujus ingressus ostiola per significationem multifarie possunt accipi. Nam et angelicos spiritus quorum ministerio inhabitationem patriæ cœlestis introducimur, aptissime designant. Et apostolorum æque, apostolicorumque virorum, quibus claves regni cœlorum sunt datæ, tenent figuram: qui accepta a Domino potestate ligandi atque solvendi, et dignos intra regni januam admittunt, et contumaces, impuros ac superbos, excommunicando, sive anathematizando, ab ingressu vitæ perennis eliminant. Sed et opera justitiæ, quorum merito ad regnum cœlestis pervenitur, recte per ostia (per quæ in Sancta sanctorum pontifex ingrediebatur) possunt typice designari: juxta hoc quod in libro Sapientiæ scriptum est: « Custoditio autem legum consummatio incorruptionis est: incorruptio autem facit esse proximum Deo. Concupiscentia itaque sapientiæ deducet ad regnum perpetuum (Sap. vi). » Quibus omnibus apte congruit, quod eadem ostiola de lignis fiunt olivarum, quia nimirum et angeli et homines perfecti, fructu misericordiæ et operibus lucis, sese in domo Dei gloriosos exhibent: imo omnes electi per arma lucis et pietatis aditum sibi patriæ cœlestis aperiunt. Duo autem sunt ostiola, sive quia Deum ac proximos diligunt et angeli et omnes sancti, neque ullus januam vitæ, nisi per geminam hanc dilectionem poterit intrare: sed utriusque populi fidelibus, et Judæi scilicet et gentilis, eadem vitæ janua reseratur. Postes angelorum quinque, quia non solum animas electorum aula cœli recipit, sed et corporibus immortalis gloria præditis, in judicio suas fores aperit. « Et sculpsit in eis picturam cherubim et palmarum species et anaglypha valde prominentia, et textit ea auro, et operuit tam cherubim quam palmas et cætera auro. » Anaglypha Græcæ, quæ Latine dicuntur cælaturæ: quia virtutum operibus (quæ per totum orbem Ecclesia in sanctis suis ac perfectis exercet) illi præcipue, quibus fidelium cura commissa, et claves regni cœlorum sunt datæ, omni debeant solertia insistere, ut quantum gradu præeminent cæteris, tantum et merito præcellant bonæ actionis. Habent namque in se picturam cherubim sculptam, cum angelicam in terris vitam (quantum mortalibus possibile est) et mente imitantur et opere. Habent pal-

marum species, cum dona supernæ retributionis fixa semper intensione meditantur. Palma namque manus victricis ornatus est. Habent anaglypha valde prominentia, cum certissima bonorum operum documenta, et quæ nemo in sinistram partem interpretari ullatenus valeat, cunctis sese intuentibus ostendunt. Et hæc omnia sunt auri laminis operata, cum (sicut sæpe dictum et semper dicendum est) cæteris virtutem floribus specialius in magnis Ecclesiæ membris, fulgor supereminet amoris. His ostioli etiam velum fuisse additum Verba dierum narrant: « Fecit quoque velum, inquit, ex hyacintho, purpura, cocco et bysso, et intexit ei cherubim (II Par. III), » quod decoris quidem gratia factum est, ut inter parietes deauratos etiam holosericum fulgeret. Sed in ejusdem mysterii, cuius et ostiola, congrua significatione, ante arcam atque ingressum oraculi appensum, ut sicut ostiola congruis horis aperiebantur, licet velum revelaretur quoties advenirent, quibus in Sancta sanctorum esset ingrediendum. Huius ergo veli sedula revelatio, secundum legem apertionem significat regni cælestis, quæ nobis per incarnationem Domini et Salvatoris nostri donata est. Unde et baptizato eo, cæli aperti sunt, ut ostenderetur quia per baptisma quod nobis ipse consecravit, januam patriæ cælestis deberemus ingredi. Et moriente illo in cruce, idem velum scissum est medium, a summo usque deorsum, ut aperte doceretur, quia figuræ legales jam tunc ad fidem venissent, ac veritas Evangelii arcanaque cælestia et ipse cæli ingressus, non adhuc prophetandus ac figuratiter significandus: sed jamquam esset proxime omnibus aperiendus, qui ab initio mundi usque ad id temporis in fide veritatis de mundo transierunt. Bene idem velum, sub quo in oraculum intrabatur, ex hyacintho, purpura, cocco et bysso factum esse, ei quoque Cherubim intexti esse memorantur. Hyacinthus quippe qui cæli colorem imitatur, supernorum desiderii apte comparatur. Purpura, quæ sanguine conchiliorum conficitur, et sanguineam ipsam præfert speciem, non immerito sacramentum Dominicæ significat passionis: quod nos intueri crucem nostram portando debemus. Cocco, quod rubeo colore flammescit, congrue virtus exprimitur amoris. De quo mirantes dixere qui cum Domino ambulaverant discipuli, « Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, et aperiret nobis scripturas? (Luc. xxiv.) » Byssus quæ de terra virenti germine nascitur, et longo artificum exercitio nativum exuit virorem, atque ad albertem perducitur speciem, congrue castigationem carnis nostræ insinuat: cuius quasi humorem ingentem exsiccare jubet Apostolus, dicens: « Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, et avaritiam, quæ est simulacrorum servitus (Colos. III). » Ad quantam vero candoris gratiam hanc velit perducere, alias ostendit, dicens: « Obsecro vos, fratres, per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra, hostiam viventem, sanctam, Deo placentem:

rationabile obsequium vestrum (Rom. XII). » Intextur cherubim eidem, quod quatuor eximiis coloribus conficitur, cum universa quæ pie agimus, a venentis dæmonum telis, per angelica præsidia, Domino donante, protegimus. Intextur vero cherubim, cum in bonis quæ agimus, multitudine scientiæ insinenter utimur, respicientes semper ad eloquia divina: et ne forte a virtutum calle aberremus, horum intuitu continuo vestigia nostra regimus. « Fecitque in introitu templi postes de lignis olivarum quadrangulatos, et duo ostia de lignis abiegnis altrinsecis, et utrumque ostium duplex erat, et se invicem tenens aperiebatur. » Sicut ingressus oraculi quo ad arcam Domini cherubimque perveniebatur, introitum significat regni cælestis, quo ad visionem nostri Conditoris supernorumque civium nos introduci speramus ac desideramus: ita introitus in templum, primordia nostræ structuræ ad Deum conversionis, quando in præsentem Ecclesiam ingredimur, typice demonstrat. Iste ingressus nostrum ad fidem, ille designat ad speciem. Unde apte postes huius introitus quadrangulati sunt facti, sive propter quatuor sancti Evangelii libros, quorum doctrina in fide veritatis erudimur, seu propter totidem virtutes principales, prudentiam, fortitudinem, temperantiam, justitiam, quarum veluti fundamine quodam firmissimo, omnis bonorum actuum structura innititur. Prudentia est namque qua discimus quid nos agere, qualiter vivere deceat. Fortitudo, per quam ea quæ agenda didicimus, implemus. Quas uno versiculo virtutes Propheta brevier complectitur, dicens: « Dominus illuminatio videlicet, ut quæ agere debeamus, doceat; salus vero, ut ad hæc nos peragenda confirmet. Temperantia est qua discernimus, ne plus aut minus justo, prudentiæ sive fortitudini operam dare inveniamur; et quia quisquis prudentia ac fortitudine temperanter utitur, absque ulla contradictione justus esse probatur. Virtus quarta post prudentiam, fortitudinem, et temperantiam, justitia sequitur. Duo ostia quæ in hoc ingressu facta sunt, dilectio est Dei et proximi. Quæ bene altrinsecus facta esse dicitur, quia ad invicem respiciunt, adeo ut una sine altera nequaquam possit haberi. « Omnis enim qui credit quoniam Jesus est Christus, ex Deo natus est. Et omnis qui diligit Deum qui genuit, diligit eum qui natus est ex eo (I Joan. V). » Et sicut iterum dicitur: « Qui non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt quomodo potest diligere? (I Joan. IV). » Unde recte ostium exterius dilectio fraterna, interiorius est dilectio intelligenda divina, quia illa prior tempore, hæc divinitate sublimior. Et per illam ad hanc intratur, quia in amore proximi dicitur, qualiter amari Conditor debeat. Notandum sane quod in ingressu oraculi, duo quidem fuisse ostia dicitur, sed hæc duplicia fuisse non dicuntur. In templi vero, id est domus prioris introitu, ita erant duo ostia, ut duplex esset utrumque. Quia nimirum in præsentia Ecclesia, talem nos ingredi ac ducere vitam necesse

est, in qua dilectionem Dei et proximi per fidem et operationem, per patientiam et benignitatem servemus. In futura autem vita ubi Deum et proximos in luce æternæ beatitudinis videbimus, eandem utique dilectionem gemina, absque ullo prorsus labore, imo in magna multitudine divinæ dulcedinis fruemur. Unde apte introitus interioris domus, duo quidem ostia: sed hæc simplicia habebat. Non enim ibi fides necessaria est, ubi ea quæ nunc credimus ac speramus omnia manifesta luce videbimus. Non labor operum necessarius, ubi mercede perpetua eorum quæ hic laboramus donabimur. Non necessaria patientia, ubi nemo adversi aliquid irroget. Non magnificentia benignitatis, ubi nemo indiget, opus est. Hæc de ostiorum figura pro modulo nostro, sequentes patrum vestigia disseruimus. Verum juxta formam ipsius operis, decori gratia provisum est, ut in uno eodemque templi ingressu, duo essent ostia. Necessæ enim erat parietes domus, quæ centum viginti cubitos habebant in altitudine, nonnullos etiam grossitudinis cubitos habere, in cujus nimirum grossitudinis extrema parte ostia erant affixa, ita ut æquale parieti esset ostium utrumque, et sive intus, sive foris templum quisque positus ostium inspiceret, unus ei per omnia paries esse videretur. Similiter et cedrinus paries cum vicenorum in longitudine et altitudine esset cubitorum, non parvam et ipse debuit habere grossitudinem. Quapropter et hujus ingressu duo facta sunt ostia, ut videlicet ab utroque latere, hoc est, et intus et foris æquale parieti ostium pateret: et quo per easdem picturas ostiorum quas et paries habebat, veraciter unus per omnia et continuatim extensus paries videretur: unum decoris gratia prætendens, aliud ministerii, dispensationem præfigurans. Quod vero de scriptis templi ostiis sequitur, « Et sculpsit cherubim et palmas et cælaturas valde eminentes, operuitque omnia laminis aureis, opere quadro ad regulam: » quia nimirum eadem arcana fidei, spei et charitatis, quæ sublimes quique ac perfecti sublimiter capiunt, quæque omnes electi plene divina visione percipiunt, etiam catechizandis rudibus pro suo cuique captu discenda et confitenda traduntur: quatenus sacris initiati mysteriis, quandoque etiam ad capienda ea quæ pie credere, perveniant.

« Et ædificavit rex Salomon atrium interius tribus ordinibus lapidum politorum, et uno ordine lignorum cedri. » De interiori atrio breviter loquitur, de exteriori prorsus tacere videtur. Verum in verbis dierum utriusque fit mentio, ubi ita scriptum est. « Fecit etiam atrium sacerdotum, et basilicam grandem, et ostia in basilica quæ textit ære (II Par. iv). » Atrium vero interius, quod vocatur sacerdotum, eo quod sacerdotes et levitæ in eo ministrarent, ex omni parte erat templo circumdatum. Sed ab oriente ejusdem templi, erat ingressus multo longius a templo, quam a cæteris tribus plagis secretus: quia nimirum in ea plaga, id est in facie templi, stebant ministeria sanctorum, ibi altare æneum ad ostias

A Domino offerendas, ibi decem luteræ ad lavandas easdem hostias, ibi mare æneum erat positum ad lavandas manus pedesque sacerdotum. Habebat autem hoc atrium trecentos cubitos altitudinis (ut Josephus narrat) quatenus ab ingressu templi cæteros prohiberet, et solis sacerdotibus hoc licere significaret. Eratque ei janua ad orientalem plagam, ad quam usque populus hostias suas et sacrificia inferebat, inde suscipienda a sacerdotibus atque ad altare proferenda. De exteriori vero atrio, quod Verba dierum basilicam grandem vocant, ita scribit Josephus: Extrinsecus autem hujus templi, aliam ædificavit aulam quadranguli schemate factam. Erigens maximas porticus atque latas, et portas excelsas et amplas per quatuor mundi partes in eo continens, quarum singulæ ad unumquemque ventum quatuor angulis attendebant, ubi aureas januas collocavit. Et paulo post: In hoc ergo sacrarium, omnes populi quibus purgatio et observatio legitimorum inerat introibant. Hæc vero porticus, Cassiodorus Senator, in pictura templi quam in Pandectis posuit (ut ipse in Psalmorum expositione commemorat) triplici ordine distinxit. Primum videlicet ordinem ponens extra atrium sacerdotum ex omni parte per quadrum. Secundum, eodem modo extra intimas porticus, undique versum in gyro. Extremum, similiter ex omni latere priorum porticum in circuitu. Sicque templum triforimi ædificiorum præsidio, ab omni erat parte munitum: facto pavimento sub divo, inter ædificia singula de mariore et parietibus domorum interioribus, hoc est, eis qui ad templum respiciebant factis in columnis, exterioribus vero solidis. Sicque fiebat, ut omnis structura templi per graduum esset varietatem rationabiliter distincta. Namque in Sancta sanctorum ingrediebatur pontifex, in ipsum templum sacerdotes purificati: in atrium sacerdotum, sacerdotes purificati: et non purificati una cum levitis et cantoribus: in intimum atrium basilicæ majoris viri Judæi purificati stantes et orantes sub divo, si serenum esset: si tempestas, in porticus proximas sese recipientes. In exteriori atrium mulieres viduæ purificatæ. In extremum atrium gentiles et Judæi, qui nuper venerant ex gentibus usque ad sextum purificationis-djem, hæc ut in pictura Cassiodori distincta reperimus breviter annotare curavimus: rati eum ab antiquis hæc Judæis didicisse, neque virum tam eruditum voluisse exemplum legendi proponere, quæ non ipse prius vera esse cognovisset. Hæc sunt loca, quorum meminit supremus graduum psalmus, qui ita incipit: « Ecce nunc benedicite Domino omnes servi Domini, qui statis in domo Domini, in atrii domus Dei nostri (Psal. cxxxii). » In his porticibus Jeremias et prophætæ alii; in his Dominus et apostoli, verbum populo prædicabant. In horum aliqua Dominus sedebat docens, quando a tentantibus Pharisæis mulier illa adultera judicanda oblata est (Joan. viii). In his invenit vendentes et ementes oves, hoves et columbas: hosque cum suis mercimoniis eliminavit e templo (Matth. xxi). Et his

Petrus et Joannes claudum inveniētes sanarunt, ac secum ingredientes interiorius adorandum duxerunt (*Act. v*). In his orabat omnis multitudo populi, quando incensum ponenti Zachariæ angelus ad altare thymiamatis apparuit, eumque de præcursoris Domini natalitate perdocuit (*Luc. 1*). Non autem hæc atria cum porticibus suis aspectum templi de longe spectantibus abscondere potuerunt: quia locus in quo templum erat situm, multum sublimior erat, quam ubi fundatæ porticus fuere. Nam sicut Josephus scribit, extremæ atriorum fabricæ, cum in quadringentis cubitis essent erectæ tantum ad verticem usque montis in quo templum ædificatum est, pervenerunt. Hæc quidem de structura templi studioso lectori credidimus intima, verum in eis quæcunque Scriptura sacra referre commodum duxit, figuras mysteriorum quæramus, cæteris pro historiæ cognitione simpliciter utamur. Ædificium ergo templi intra atrium sacerdotum, perfectorum in sancta Ecclesia et sublimiorem vitam exprimit virorum, eorum videlicet qui et excellentia virtutum Domino appropinquare, et aliis verbo atque opere ducatum solent ostendere salutis. Sacerdos namque ab eo Latine nomen accepit, quod sacrum præbere dicatum minoribus debeat: quo nomine in Scripturis mystice non solum altaris ministris, episcopi videlicet et presbyteri, sed et omnes nique censentur qui altitudine rectæ conversationis ac doctrinæ salutaris eminent, nec sibi metipsis tantummodo, sed et pluribus prosunt: qui dum corpora sua hostiam viventem, sanctam, Deo placentem exhibent (*Rom. xii*), sacerdotis tale profecto ministerium spiritualiter exercent. Neque enim episcopis solum et presbyteris; verum omni Ecclesiæ loquebatur apostolus Petrus cum ait: « Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. » Cujus honore dignitatis, etiam antiquus populus Dei erat insignitus, dicente ipso ad Moysen (*Exod. xix*): « Hæc dices domui Jacob, et annuntiabis filiis Israel. » Et paulo post: « Et vos eritis mihi in regnum sacerdotale, et gens sancta. » Basilica vero grandis quæ erat extra atrium sacerdotum, in quo omnis populi multitudo adorare, sive ad verbum audiendum confluere solebat, carnalium in sancta Ecclesia vitam moresque figuratim insinuat. Qualibus dicit Apostolus: « Et ego fratres non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus: tanquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam. » Qui bene per basilicam grandem designantur, quia absque ulla dubietate multo major est in sancta Ecclesia talium quam perfectorum numerus. Sed quantum numero præstant, tantum succumbunt merito. Unde apte basilica hæc grandis etsi plurimos capit, non eos tamen in interiora templi deaurati, non ad altaris officium, non in ipsum salutem atrium sacerdotum intromittit: quia carnales quique atque infirmi adhuc in Ecclesia, etsi ob meritum castæ fidei ac pietatis Domino devotæ ad electorum sortem pertinent, longe tamen abest ut illis

æquentur, qui cum fiducia proloquuntur. Non enim audeo aliquid loqui eorum quæ per me non efficit Christus in obedientiam gentium, verbo et factis (*Rom. xv*). Et iterum: « Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi: de cætero reposita est mihi corona justitiæ (*II Tim. iv*). » Accedebat quidem vulgus usque ad atrium sacerdotum, hostias suas ad usque hujus januam deferebat, susceptas a sacerdotibus, atque in altari oblatas, oculis prosequabatur. In ipsum etiam templum cum aperiebatur intuitum suum a longe dirigebat, nec tamen atrium sacerdotum intrandi facultatem habebat. Verum de inferioribus clamabat ad Dominum, quia nec carnalium in Ecclesia simplicitas a Domino despicitur, quando fideliter ea quæ valent illi voto pietatis offerunt. Dirigunt enim visus a longe in templo Dei, cum vitam sublimiorem discere, et admirari sedulo gaudent: et quos virtutis imitatione sequi nequeunt, piæ venerationis complectuntur affectu. Vident hostias sacerdotum in altari igne sacro sanctoque consumi: quia magnorum opera cognoscunt a Domino per Spiritum sanctum dignanter accipi. Afferunt et suas hostias ad atrium sacerdotum offerendas Domino pro illis, dum bona quæ prævalent operantes, majorum ac doctorum, et confirmantur exhortatione et intercessione Domino commendantur. Offerunt etiam tunc hostias suas sacerdotibus per eos Domino commendandos, cum sanctis quibusque egentibus necessaria mundi hujus, quibus ipsi abundant, summæ mercedis intuitu, Domino tribuunt admonente ac dicente: « Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula (*Luc. xvi*). » Bene atrium sacerdotum tribus ordinibus lapidum politorum, et uno ordine lignorum cedri ædificatum esse memoratur. Tres quippe ordines sunt lapides politorum, fides, spes, charitas. Et recte politorum, quia certa necessaria est dicendi solertia qua quisque quomodo credere, quid sperare sive diligere debeat dignoscat, unus autem ordo lignorum cedri ipsa est bona operatio, ac sine corruptione simulationis exhibita, sine cujus superadjectione, fides, spes, charitas, vera esse non valet. Dictum namque est sæpius, quod ligna cedri propter odoris gratiam et imputribilem suæ naturæ potentiam, perseverantiam famamque pie designant actionis. At hoc atrium usque universi conscendunt electi, qui fide, spe, dilectione atque opere Deo placere appetunt: hoc alta meritorum gratia transcendunt perfecti, cum in tanto virtutum culmine proficiunt, ut dicere suis auditoribus possint: « Imitatores nostri estote, sicut et nos Christi (*I Cor. iv*): » gloriantur et dicunt: « Nescitis quoniam angelos iudicabimus, quanto magis sæcularia? (*I Cor. vi*). »

« Anno quarto fundata est domus Domini, in mense tertio, et in anno undecimo mense Julii, ipse est mensis octavus, perfecta est domus in omni opere suo, et in universis utensilibus, ædificavit: que eam annis septem. » Patet allegoriæ sensus, quare domus Domini ædificata sit annis septem:

quia nimirum sancta Ecclesia, toto hujus sæculi tempore, quod septem dierum circuitu peragitur, ex electis constituitur animabus? et in fine sæculi suum quoque clementum ad finem ipsa perducit: vel certe, septem annis ædificatur, ob significationem gratiæ spiritalis, per quam Ecclesia solum ut sit Ecclesia percipit; septem quippe dona Spiritus sancti enumerat Isaias, sine quibus nemo vel fidelis effici, vel fidem servare, vel merito fidei, ad coronam potest pervenire justitiæ. Quod autem in octavo anno et in octavo ejus mense, perfecta est domus in omni opere suo, et in universis utensilibus, ad futurum sæculum diemque judicii, pertinet: quando ad tantam jam perfectionem sancta Ecclesia perveniet, ut quod ei amplius addici possit inveniri non possit: habebit enim tunc quod pius ille desiderator supplex a Domino quærebat, dicens: « Domine, ostende nobis patrem et sufficit nobis (Joan. xiv). » Sed non contemnenda nascitur quæstio, quomodo dicatur domus Domini in mense octavo perfecta in omni opere suo, et in universis utensilibus, cum in sequentibus legatur mense septimo dedicationem esse ejus completam. Neque autem credibile est quod septem quidem annis templum ædificaverit Salomon, octavo mense octavi anni perfecerit, sed usque septimum annum novi mensis dedicationem perfecte distulerit. Unde potius verisimile videtur domum septem annis ac septem mensibus ædificatam, ita ut eodem mense septimo dedicationis sit celebrata solemnitas, ac die vicesimo tertio ipsius mensis (ut Verba dierum narrant) populos Salomon ad tabernacula sua dimiserit. Sicque post unam septimanam adveniente mense octavo, perfecta inventa sit domus Domini, et operibus videlicet ejus in universis, et ipsa dedicatione prius completa. Nisi forte putandum est, prædicto templo aliquid adhuc utensilium in ministeria ejus additum fuisse: utque ad ingressum octavi mensis, accelerante rege, ut omnino mense septimo (qui erat totus solemnitas) templum dedicaretur: atque ita verum reperitur utrumque et templum videlicet octavo mense in opere suo atque utensilibus perfectum, et in ipso septimo mense dedicatum.

CAPUT VII.

« Misit quoque rex Salomon et tulit Hiram de Tyra, filium mulieris viduæ ex tribu Nephthali patre Tyrio, artificem ærarium, plenum sapientiæ, et intelligentiæ et doctrinæ ad faciendum omne opus ex ære. Qui cum venisset ad regem Salomonem, fecit omne opus ejus. » Et hoc mysterii gratia factum est: artifex quippe Tyrius quem ad jutorem Salomon sui assumpsit operis, electos de gentibus verbi ministros significat. Qui videlicet artifex pulchre dicitur quia filius erat mulieris viduæ de Israel, in qua persona solet nonnunquam presentis temporis Ecclesia figurari: pro qua vir suus, videlicet Christus, morte gustata resurrexit, atque in cælos ascendens, eam interim peregrinantem a

se, reliquit in terris. Non autem laborandum in explanando, quomodo hujus viduæ filii sancti sunt prædicatores, cum omnes electi se filios fateantur Ecclesiæ, cum etiam de eis prædicatoribus Novi Testamenti, specialiter ei promittatur, dicente Propheta: « Pro patribus tuis nati sunt tibi filii, constitues eos principes super omnem terram (Psal. xlii). » « Fecit autem Hiram omne opus Salomonis. » Quia nimirum doctores sancti, dum ministerio verbi fideliter insistunt, opus utique Dei operantur. Quoniam illis loquendo foris viam veritatis aperiunt, quos intus illustrando ipse ad viam præordinavit æternam. « Ego, inquit, plantavi, Apollo rigavit, Deus autem incrementum dedit (I Cor. iii). » — « Fecit hoc opus ex ære, » quia illis committere verbum quærit doctor strenuus, qui hoc pie suscipere ac perseveranter custodire desiderat, quique etiam aliis prædicando latius diffamare, quæque ipsi didicerint recta satagunt. Æris namque metallum valde esse durabile constat, atque omnimodo sonorum.

« Et finxit duas columnas æreas, decem et octo cubitorum altitudinis columnam utramque. » Hæ sunt columnæ de quibus Paulus ait: « Jacobus et Cephas, et Joannes, qui videbantur columnæ esse, dextras dederunt mihi et Barnabæ societatis: ut nos in gentes; illi autem in circumcisionem (Gal. ii). » Quibus verbis quasi exponere videtur mysterium columnarum materialium, et quid videlicet figuraverunt, et quare duæ sint factæ, apostolos namque, et doctores cunctos spirituales significant, fortes nimirum fide atque opere, et contemplatione ad superna erectos. Duæ sunt autem, ut et gentes et circumcisionem prædicando in Ecclesiam introducant. Stabant in porticu ante fores templi, et ingressum illius suo decore ac pulchritudine, ex utraque parte mirabiliter ornabant. Ostium autem templi Dominus est, quia nemo venit ad Patrem nisi per ipsum (Joan. xiv). Et sicut alibi dicitur: « Ego sum ostium, per me si quis introierit, salvabitur (Joan. x). » Cui videlicet ostio columnæ ab utroque latere coram positæ circumstant, cum ministri sermonis, utrique populo introitum regni cœlestis ostendunt, ut sive a luce scientiæ legalis quisque, sive ex rigore gentilitatis ad fidem Evangelii venerit, habent paratos eos qui sibi iter salutis et verbo demonstrent et exemplo: vel certe quia de eisdem columnis in libro Paralipomenon ita scriptum est: « Ipsas quoque columnas posuit in vestibulo templi, unam a dextris, et alteram a sinistris (II Par. iii). » Ideo sunt duæ factæ columnæ, atque ita dispositæ, ut nobis et in prosperis, et in adversis, ingressum patriæ cœlestis ante oculos mentis habendum esse doceant. Notandum sane in hac sententia Paralipomenon quam posui, quod ea porticus templi, etiam vestibulum templi vocabatur, et quod in prophetis legimus, quia inter vestibulum templi et altare orabant sacerdotes, inter porticum et altare debere intelligi. Bene autem utraque columna octodecim cubitos altitudinis habere memoratur. Ter etenim seni decem et octo faciunt.

Tria vero ad fidem pertinent propter sanctam Trinitatem. Sex ad operationem quod in eo dierum numero mundus sit factus, luce clarius est. Et tria per sex multiplicantur, cum justus ex fide vivit, cognitionemque piæ credulitatis in executione bonæ actionis accumulât. Columnaque ante fores templi decem et octo cubitis alta est : cum prædicator quisque egregius palam cunctis insinuat, non nisi per fidem et opera justitiæ, nos ad superna gaudia vitæ posse pervenire. « Et linea cubitorum duodecim ambiebat columnam utramque. » Linea duodecim cubitorum norma est apostolicæ institutionis : quæ nimirum linea ambit columnam utramque, cum quisque doctor, sive Judæis seu gentilibus prædicare missus, ea tantum facere curat ac docere, quæ per apostolos acceptit ac didicit Ecclesia. Nam si quis aliter vivere, sive prædicare voluerit, et vel apostolica decreta spernere, vel pro suo libito nova quælibet statuere maluerit, non est talis columna templo Dei apta : quia dum apostolica statuta sequi contemnit, quasi vel exilitate inertæ suæ, vel elationis vitio, de grossitudine duodecim cubitorum lineæ non convenit.

« Duo quoque capitella fecit, qua ponerentur super capita columnarum fusilia ære, quinque cubitorum altitudinis capitellum unum, et quinque cubitorum altitudinis capitellum alterum. » Capita etenim columnarum, hoc est superna pars eorum, præcordia sunt fidelium doctorum, quorum Deo devotis cogitationibus sicut capite membra, ita ipsorum omnia et opera diriguntur et verba. Duo autem capitella quæ his capitibus erant superposita duo sunt testamenta quarum meditationi atque observantiæ doctores sancti toto et animo subduntur et corpore. Unde bene utrumque capitellum quinque cubitos habebat altitudinis, quia nimirum quinque libris scriptura Mosaica legis comprehensa est, et quinque etiam sæculi ætates, tota veteris instrumenti series complexa est. Novum vero Testamentum non alia nobis prædicat, quam quæ Moyses prædicanda per hoc esse prædixerat et propheta.

« Et quasi in modum retis et catenarum sibi invicem miro opere contextarum. Utrumque capitellum columnarum fusile erat. » Quod in libro Paralipomenon ita scriptum est : « Necnon et quasi catenulas in oraculo, et superposuit eas capitibus columnarum (II Par. III). » Species namque catenarum et similitudo retis in capitellis, varietas est virtutum spiritualium in sanctis : de qua Domino cantatur in Psalmis : « Astitit regina a dextris tuis, in vestitu deaurato, circumamicta varietate (Psal. XLIV) : » hoc est, in vestitu fulgidæ dilectionis, circumamicta varietate diversorum charismatum. Vel certe multiplex contextio catenarum, et retis expansio, multifarias electorum personas insinuat : quæ cum verbis sanctorum prædicatorum fideliter auscultando atque obediendo adherent, quasi columnarum capitibus superpositæ retis et catenulæ, miraculum quæ connexionis cunctis aspectantibus præbent.

A « Septena versuum retiacula in capitello uno, et septena retiacula in capitello altero. » Septenario namque numero Spiritus sancti solet gratia designari, Joanne attestante in Apocalypsi (Apoc. V), qui cum vidisse se diceret agnum habentem cornua septem et oculos septem, mox exponendo subjunxit, qui sunt septem spiritus Dei missi in universam terram. Quod propheta Isaias apertius explicat, cum de nascituro in carne Domino loquens : « Et requiescet (inquit) super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini (Isa. XI). » Septena ergo versuum retiacula erant in capitello utroque, quia patres utriusque testamenti cognitionem per gratiam unius ejusdemque spiritus septiformis utique electi acceperunt.

« Et perfecit columnas et duos ordines per circuitum retiaculorum singulorum, ut tegerent capitella. » Duo quidem ordines erant retiaculorum in gyro capitelli, sed uterque ordo septemplici versuum numero currebat, donec circumacto capitello, rursus in seipsum quasi circulo facto rediret. Nec figura sacramenti in abscondito est, quare duo ordines sunt retiaculorum, cum constet geminæ discretionis esse virtutem dilectionis : quod videlicet Domini ex toto corde, tota anima, tota virtute, et proximum tanquam nosmetipsos amare præcipimur. Sed uterque ordo ille septem habet versuum retiacula, quia nec Deus absque gratia Spiritus sancti potest amari, nec proximus. Facta sunt autem retiacula hæc ut tegerent capitella, hoc est, undique in gyro circumdarent : quia omnis Scripturæ sanctæ pagina, cum recte intelligitur, gratiam per omnia charitatis sonat ac pacis. Capitella etenim volumina divinorum eloquiorum, retiacula sunt vincula mutæ dilectionis : et retiaculis teguntur capitella, cum sacra eloquia (ut ita dixerim) donocharitatis undique probantur esse vesita : nam et in eis quæ in Scripturis non intelligimus charitas latet, et in eis quæ intelligimus charitas late patet. Bene autem de eisdem retiaculis sive capitellis adjungitur, « quæ erant super summitatem malo granatorum. » Malo granata namque, quorum natura est, uno foris cortice, multa interius grana circumdare, apte in figura sanctæ ponuntur Ecclesiæ : quæ catholico unius fidei munimine innumera electorum agmina solet includere. Potest autem et uniuscujusque justi vitam moresque designare, qui velut plurima uno cortice circumplectens, multa cogitationum virtutumque spiritualium insignia (ne forte defluant) firma fidei et humilitatis curat vallare custodia et apto prorsus ministerio. Capita columnarum malo granati erant in gyro circumdata, quia doctores sanctos necesse est, priorum vitam fidelium ad memoriam revocare, eorumque semper exemplis, actus suos ac sermones omni ex parte communiri, ne si aliter forte quam illorum habet regula vixerint aut docerint, errent. Cum vero dictum sit de retiaculis ut tegerent capi-

tella, quæ erant super summitatem malogranatorum, videtur juxta ordinem operis ipsius, quia malograna-
ta fuerint facta in circuitu capitellorum a parte inferiori, atque ex eisdem malogranatis orirentur retiacula, quibus capitella ex parte aliqua tegerentur. Patetque figura mysterii, qua retiacula super summitatem fuerint malogranatorum annexa, quæ ad unam pene significationem, sive personarum seu virtutum pertinent spiritualium. Scimus enim virtutes de virtutibus nasci, et sanctos ambulare de virtute in virtutem, donec videatur Deus deorum in Sion : qua virtute nulla potest major dici ; unde et Apostolus : « Scientes, inquit, quia tribulatio patientiam operatur, patientiam autem probationem, probatio vero spem (Rom. v). »

« Capitella autem quæ erant super capita columnarum, quasi opere lilii fabricata erant in porticu quatuor cubitorum. » Quid enim per lilia, nisi supernæ claritatis patris, atque immortalitatis, floribus redolens, paradisi designatur amœnitas? Quid per quatuor, nisi Evangelicus sermo, qui introitum nobis æternæ illius beatitudinis promittit, et iter quo ad hanc perveniatur ostendit? Cum ergo sancti doctores promissa nobis limina regni cœlestis, in quatuor Evangelii libris ostendunt, quasi capita columnarum opus in se lilii quatuor cubitorum exhibent. Ubi notandum juxta litteram, quia cum opus lilii in capitellis quatuor cubitorum esse memoratur, neque additur latitudinis aut altitudinis, lectoris utique judicio, utrum in altitudine an in latitudine intelligi debeat, relictum est. Constat autem absque ulla prorsus dubietate, quia columna quæ duodecim cubitorum restis ambiebat, quatuor cubitos habebat grossitudinis. Omnis circulus quantum habet spatii in diametro, tantum habet ter in gyro. Denique mare æneum, quia diametrum habebat decem cubitorum ut in sequentibus legitur, consequenter habebat triginta cubitos in gyro. Verum quia dicitur opus lilii quatuor fuisse cubitorum, sive latitudinem, seu designat altitudinem, nihilominus ratio figuræ perspicua est. Quia nonnisi per Evangelium exoptatissima illa mundo vox insonat. « Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum (Math. iii). » Quod vero sequitur :

« Et rursus alia capitella in summitate columnarum desuper juxta mensuram columnæ, » id est tantæ fuerunt amplitudinis, quantæ erat et columna, cujus tamen altitudo, quanta fuerit minime narratur. Hæc autem capitella, qualiacunque et quantacunque fuerint (non enim mensuram earum aperte Scriptura designat) in ore liliorum videntur esse apposita. De quorum factura, si quid mysticum inquirere delectat, illam regni perennis sublimitatem potest non incongrue designare, quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se (I Cor. ii). Quæ nimirum, quia eadem supernorum societas civium utriusque populi fidelibus tribuitur, recte subjungitur. « Malogranatorum autem ducenti or-

« dines erant, in circuitu capitelli secundi. » Diximus enim malograna, vel totius sanctæ Ecclesiæ, vel singulorum quorumque fidelium typum tenere. Centenarius vero numerus, qui ad dexteram manum primus pervenit, nonnunquam in æternæ beatitudinis figura poni consuevit. Duplicatur autem hic numerus malogranatorum in circuitu capitelli secundi, ut insinuetur mystice, quod utriusque testamenti populus adunandus in Christo, atque ad æternæ vitæ sit introducendus coronam.

« Et statuit duas columnas in porticu templi. Cumque statuisset columnam dexteram, vocavit eam nomine Joachim, » quæ interpretatur *firmitas*. « Similiter erexit columnam secundam et vocavit nomen ejus Booz, » hoc est in robore. Dextra columna, ut supra diximus, illorum exprimit figuram doctorum, qui primitivam in Hierosolyma instituerunt Ecclesiam. Secunda eorum qui ad prædicandum gentibus destinati sunt. Vel certe dextra columna eos significat, qui venturum in carne Dominum prophetando prædixerant. Secunda illos qui hunc jam venisse, et mundum suo sanguine redemisse testantur. Et apte simili vocabulo ambæ censebantur columnæ, cum una, firmitas : altera in robore, dicta est : ut una fidei et operis fortitudo cunctis inesse doctoribus monstraretur, nostrique temporis inertia notaretur : ubi se nonnulli doctores, sacerdotes, et columnas domus Dei videri atque appellari volunt : cum nihil in se prorsus firmæ fidei et ad contemnendas sæculi pompas, ac desideranda bona invisibilia, nihil habeant roboris, ad corrigendos, nihil industriæ, saltem ad intelligendos, eorum quibus prælati sunt, errores.

« Fecit quoque mare fusile decem cubitorum, a labio usque ad labium rotundum in circuitu. » Mare hoc fusile in figuram lavacri salutaris quo in remissionem peccatorum emundamur factum est. Namque sacerdotes in ea lavabantur, ut Verba dierum aperte testantur. Sacerdotes autem constat omnes electos typice in Scripturis vocari, eo quod sint membra summi sacerdotis Domini nostri Jesu Christi. Et recte huic vasi Scriptura mare nomen indidit, in memoriam videlicet maris Rubri, in quo prius per extinctionem Ægyptiorum, et populi Dei liberationem baptismi forma præcessit. Exponente Apostolo ac dicente : « Quoniam Patres nostri omnes sub nube fuerunt et omnes mare transierunt, et omnes in Mose baptizati sunt in nube et in mari (I Cor. x). » Sacramentum autem baptismi et vitæ nobis munditiem quærit in hoc sæculo, et vitæ nobis æternæ gloriam promittit in futuro : quod utrumque in mari hoc æneo una sententia designatur, cum esse decem cubitorum a labio usque ad labium perhibetur. Decem namque præceptis in lege Dominus omnia quæ facere debeamus expressit. Denario autem mercedem benefactorum signavit, cum hunc in vinea laborantibus dandum esse prædixit. Erat ergo « mare decem cubitorum a labio usque ad labium, » quia a primo baptizato in nomine Jesu Christi, usque

ad ultimum, qui in fine sæculi crediturus et baptizandus est, omnis fidelium chorus, unam eandemque viam veritatis ingredi, et communem debet a Domino coronam sperare justitiæ. « Rotundum erat in circuitu, » ut orbis universus in gyro, lavacro vitæ a sorde peccatorum designaretur esse mundandus. De quo bene subditur, « quinque cubitorum altitudo ejus, » quia nimirum quidquid visu, quidquid auditu, quidquid olfactu, quidquid gustu, quidquid tactu, delinquimus, totum hoc nobis gratia Dei per ablutionem vivifici fontis, relaxat. Sed non sufficit præteritorum remissio peccatorum si non quisque deinceps bonis studuerit insistere operibus: alioquin diabolus qui exierat de homine, si hunc a bonis viderit vacare, multiplicius redit: facitque « novissima hominis illius pejora prioribus (Math. xii). » Unde apte subditur, « et resticula triginta cubitorum cingebat illud per circuitum. » Per resticulam namque disciplinam præceptorum cælestium, qua a nostris voluptatibus relegamur, potest apte signari: Scriptura dicente, quia « funiculus triplex difficile rumpitur; » quia nimirum observatio mandatorum Dei, quæ in cordibus electorum fide et spe et dilectione supernæ retributionis firma est, nullo temporalium rerum potest obstaculo dissolvi.

« Et sculptura subter labium circuibat illud, decem cubitis ambiens mare. Duo ordines sculpturarum histriatarum erant fusiles. » Cum prædictum sit supra, quod resticula triginta cubitorum mare circueirit, et nunc additur quod sculptura hoc subter labium posita, decem cubitis ambierit, patet ex utraque relatione, quia vas erat in modum phialæ, repandum ac diffusum, quo triginta cubitis circuitus, quos habebat in labio, usque ad decem cubitos coarctatus sit. Sculptura autem histriata est, quæ historias rerum aliquas imitatur. Unde recte per sculpturas histriatas, quibus mare circumdabatur, exempla sunt priorum temporum designata, quæ necesse est nos solerter intueri: ut videamus quibus operibus sancti Deo placuerunt ab initio: qua obstinatione in sceleribus perdurarunt, quanta infelicitate ob scelera perierunt reprobi.

« Et stabat super duodecim boves. E quibus tres respiciebant ad aquilonem, et tres ad occidentem, et tres ad meridiem, et tres ad orientem. » Duodecim ergo boves duodecim sunt apostoli, et omnes qui vice eorum regendam in Christo susceperunt Ecclesiam sanctam. Qui nimirum boves mare sibi super impositum portant, cum apostoli apostolorumque successores injunctum sibi evangelizandi officium, prompta implere devotione satagunt. Tres ad aquilonem, et tres ad occidentem, et tres ad meridiem, et tres ad orientem respiciunt, cum universis quadrati orbis partibus fidem prædicant sanctæ Trinitatis. « Quorum posteriora universa intrinsecus latitabant. » Quia qua mercede sancti prædicatores in perpetuum donentur, in interni arbitri examine dispositum est, sed nobis qui adhuc foris sumus manet omnimodo occultum: quibus tamen hoc esse

A occultum nullatenus potest, quia qui lavacrum baptismi ad salutem accipit, et veram fidem, spem, et charitatem debet habere, nec sine his tribus virtutibus quisque aliquid jam operari, neque intrare ad vitam valet: unde recte subjungitur:

« Grossitudo autem luteris trium unciarum erat. » Grossitudo enim luteris, id est maris, firmitas est virtutis in baptismo. Et trium unciarum est hæc grossitudo, dum robore fidei, spei et dilectionis, perceptio baptismi communitur. Neque aliter proficuum esse accipientibus ostenditur, nisi harum firma certitudo virtutum, mentem accipientium simul et opera confirmet: « Labiumque ejus quasi labium calicis, et folium repandi lili. » Per labium quippe calicis, gustum Dominicæ passionis: per folium repandi lili, patefacta claritas resurrectionis ipsius, exprimitur. « Duo millia batos capiebat. » Millenarius namque numerus, pro significatione perfectionis solet poni in Scripturis. Quia nimirum denarius numerus in quadratum ductus solidum facit. Decem quippe decies ducta centum faciunt. Quæ videlicet figura jam quadrata, sed adhuc plena non est. Verum ut in altitudine surgat, et solida efficiatur, multiplica centum per decem, et sunt mille. Quo profecto numero stabilis et insuperabilis, et velut conquadrate justorum conscientia designatur. Quocumque enim verteris quadratum stabit. Sic et animus nullo tentationum occurso novit a statu suæ rectitudinis inclinari. Batus autem Hebræorum mensura est, quam ipsi *bat* nominant, habet modios quatuor et ephi, quod illi *epha* nominant. Sed ad Ephi mensuram pertinet variarum frugum, triticæ hordei, leguminum. Batus vero est in speciebus liquidis, vino, oleo, aqua. Itaque batus, quia certæ normæ mensura est, opera designat æquitatis et justitiæ quibus hi qui in remissionem peccatorum baptizantur, necesse habent institui. Batos quippe mille capiebat mare, cum aqua baptismatis plebem Judæorum abluens, ad regnum cæleste transmisit. Recipiebat et alios mille, cum etiam turbas nationum eodem fonte renatas, et operibus justitiæ confirmatas, ejusdem regni perennis fecit esse participes.

« Et fecit bases decem æreas, quatuor cubitorum longitudinis bases singulas, et quatuor cubitorum latitudinis, et trium cubitorum altitudinis, et ipsum opus basium interrasile, » et reliqua. Multifarie et multis modis, una eademque nostræ salutis sacramenta præfigurantur. Namque iidem apostoli virique apostolici, qui per boves mare portantes designati sunt, designantur etiam per bases quæ portandis erant luteribus præparatæ, quomodo ipsi luteris ejusdem lavacri spiritualis, cujus et mare typum gerebant. Siquidem et Verba dierum narrant, omnia in eis quæ in holocaustum oblaturi erant lavabant: holocaustum autem Domini generaliter omnis electorum multitudo potest intelligi, quæ juxta vocem præcursoris baptizata est ab ipso in Spiritu sancto et igni. Sicut ergo sacerdotes qui in

mari lavabant, formam expriment eorum qui per baptismum efficiuntur summi consortes sacerdotii quod est in Domino Jesu Christo, ita etiam holocausta eorumdem figuram aptissime præterdunt, cum post ablutionem baptismi, gratia sancti Spiritus implentur. Lavatur namque in lutere hostia, cum quis fidelium aqua baptismi perfunditur. Offerter vero in holocaustum, cum impositione manus episcopi donum Spiritus sancti accipiunt. Quod vero ad portandos luteris decem sunt bases factæ, poterat mystice interpretari, quia ministri lavacri vitalis ad æternæ gaudia beatitudinis (quæ denario solent numero figurari) eos quos imbuunt, vocent. Verum quia de eisdem luteribus distincte insequentibus scriptum est, quod videlicet quinque ex his positi sint ad dexteram partem templi, et quinque ad sinistram, magis in eis quinarium numeri sunt intuenda mysteria. In utraque etenim parte templi sunt bases luterum, ut utrique Dei populo sacri fontis gratiam designarent esse pendendam. Et quinque sunt in utraque parte : ut (sicut in expositione maris, quod quinque cubitis altum est, jam diximus) demonstraretur typice, universa fidelibus quæ per quinque sensus corporis deliquerant, per lavacrum baptismatis esse remittenda. Sicut ergo in uno mari duodecim bobus superposito unitas exprimitur baptismatis, quæ per apostolos toto erat orbi prædicanda, ita etiam per duos ordines luterum mystice ostenditur, quia gentilitas cum Judæa in unum fidei consortium per baptismatis erat undam colligenda. Quod autem quatuor cubitorum longitudinis, et quatuor cubitorum latitudinis, et trium cubitorum altitudinis bases singulæ fuere, facile intellectum est. Longitudo etenim ad patientiam longanimitatis; latitudo ad dilationem dilectionis, altitudo pertinet ad spem supernæ retributionis. Quatuor autem sunt principales virtutes, quibus cætera virtutum structura inninet. Prudentia scilicet, fortitudo, temperantia, justitia. Et ideo quaternorum erat cubitorum longitudo et latitudo basium, quia sancti prædicatores sive adversa mundi et longitudinem exitus ac laborum præsentium foris tollerent : seu cor in dilectione sui Conditoris, suorumque proximorum interna exultatione dilatent, semper operam dare virtutibus curant : prudenter videlicet inter bona et mala discernentes, fortiter adversa sustinente; cor ab appetitu voluptatum temperantes, justitiam in operatione tenentes. Trium vero cubitorum fit altitudo basium, cum per exercitium virtutum, quas eompotentia malorum et dilectione honorum exercent, continua intentione ad visionem sanctæ Trinitatis pervenire satagunt.

« Et ipsum opus basium interrasile erat. Et sculpturæ inter juncturas. » Juncturas dicere videtur eas, quæ ipsæ interum tabulæ sibimet invicem connexæ sunt : ut scilicet quatuor sive quinque tabulis una fieret basis. Quales autem sculpturas bases inter has juncturas, id est in ipsis suis lateribus ante

A et retro, dextra et sinistra et supra quoque haberent, subdendo aperitur cum dicitur :

« Et inter coronulas et plectas, leones et boves, et cherubim et in juncturis similiter desuper. » Non ergo plana erat ulla ex parte superficies basium, sed undique versum mysticis sculpta figuris, quia sanctorum mentes, imo universa eorum conversatio, virtutum in omnibus gratiam præterdit, neque aliquam illos hora inanis et vacua præterit, in qua piis vacare operibus, vel sermonibus vel certe cogitationibus desistant. Cornulas quippe in se sculptas habent, cum inter desideria vitæ cœlestis quæ sursum est, nunquam fraternæ societatis quæ juxta est, vincula dissolvunt. Habent inter coronulas et plectas leones, cum ita ad speranda cœlestia mentem erigunt, ita ad diligendos proximos dilatant, ut in peccantes quosque qui sibi commissi sunt ferocem asperæ invectionis exercere non tardent. Habent cum leonibus boves, quando ipsam invectionem corripiendi, cum spiritum mansuetudinis exhibent, quando in fervore arguendi nunquam fissam habere unguam discretæ actionis ac loquelæ, nunquam verba divinæ lectionis velut ruminando in ore volvere cessant. « Et subter leones et boves quasi lora ex ære dependent, » quando sancti doctores et in severitate districtiois, qua peccantes judicant, et in mansuetudine lenitatis, qua poenitentibus remittunt, judicium sui timent auctoris, ne forte injuste ligando aut solvendo quempiam jam juste ligari ipsi habeant, et ejus judicium qui errare nequit mereantur.

C « Et quatuor rotæ per bases singulas et axes ærei, et per quatuor partes quasi humeruli subter luterem faciles, contra se invicem respectantes. » Quatuor rotæ quatuor sunt Evangeliorum libri, quæ aptissime rotis comparantur : quia sicut volubilitas rotæ citissimo cursu quocumque ducitur, currit, ita sermo evangelicus, jubente Domino, per apostolos universas in brevi mundi plagas implevit. Sicut tota super impositum sibi currum terra sublevar, et sublevatum quo auriga dirigit portat : ita evangelica prædicatio mentes electorum a terrenis cupiditatibus in cœlestia desideria suspendit, ac suspensas ad profectum bonæ actionis sive ad ministerium prædicationis quocumque adjuvans gratia spiritus voluerit, ducit : Namque in sequentibus dicit : « Quia tales erant rotæ quales solent in curru fieri. » Legimus autem de sanctis : « Currus Dei decem milibus multiplex millia lætantium (Psalm. lxxvii). » Si ergo bases luterum sancti sunt doctores, qui lavacrum vitæ nobis ministrant, et rotæ quaternæ basium, quatuor sunt libri Evangeliorum : quid axes rotarum qui bases gestant, nisi ipsa eorumdem sunt corda doctorum, quæ dum in præceptis evangelicis sedulo intendunt, eos ab inanimorum appetitu dissolvunt, velut immisi rotis axes, altius basium a terra sublevant. Porro humeruli qui rotis antepositi ne ab axibus delabi possent obsistebant, præconia sunt prophetarum, quibus evangelica et

apostolica Scriptura, ne cui legentium in dubium forte veniat, confirmatur. Bene autem dicitur, quod humeruli qui per quatuor partes subter luterem erant positi, contra se invicem fuerunt respectantes, quia nimirum omnis Scripturæ prophetia sibi invicem consentanea est : ut pote uno Dei spiritu condita. Quatuor fuere per bases singulas humeruli videlicet juxta numerum rotarum. Non quia quatuor sunt tantum libri prophetici; sed quia in omnibus quæ locuti sunt prophætæ et Moyses, dictis quatuor Evangelistarum testimonium præbuere : ut ex consensu utriusque Testamenti, una fides et dilectio Christi nostra omnium corda firmaret.

Os quoque luteris intrinsecus erat in capitis summitate, et quod forinsecus apparebat, unius cubiti erat totum rotundum, pariterque habebat unum cubitum et dimidium. Os quoque luteris unius erat cubiti, propter unitatem confessionis et fidei quia omnes in confessione Patris et Filii et Spiritus sancti baptizantur, dicente Apostolo : « Unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus et pater omnium (Ephes. iv). » Et ipsum os in capitis erat summitate, ut ad cœlestia nobis regna, per baptisma iter esse patefactum doceret. Ipse vero luter in amplitudine cubitum habet unum et dimidium : per operis nimirum perfectionem et initium contemplationis. Integer enim cubitus in lutere perfectionem bonæ designat actionis, quam absque ulla dubietate habebat ille, de quo tentatori Dominus aiebat : « Nunquid considerasti servum meum Job, quod non sit ei similis super terram? homo simplex et rectus, ac timens Deum, et recedens a malo? » (Job. i.) Est vero alter cubitus divinæ visionis, qui ex parte nonnulla etiam in hac adhuc vita rentis fidelibus donari consuevit : ut idem Job devicto adversario cum Domino loquens, ait : « Auditum auris audivi te, nunc autem oculus meus videt te (Job. xiv). » Scriptum namque est in sequentibus :

« Una rota habebat altitudinis unum cubitum et semis. » Et paulo post :

« In summitate autem basis, erat quædam rotunditas unius et dimidii cubiti, ita fabrefacta, ut luter desuper posset imponi. » Luterum quippe mensura unius erat cubiti et dimidii, quia nimirum ea fide in fonte vitæ lavamur, ut per opera justitiæ ad vitam intrare valeamus : quamvis sine peccato dum hic vivimus esse nequeamus. Ipsam vero vitæ cœlestis dulcedinem gustare ex parte, ac diligere in hac interim vita, perfecte autem videre nulla ratione valeimus. Rota quoque uno ac dimidio cubito mensuratur quia Scriptura lectionis evangelicæ, qualiter hi qui perfecti esse velint, vivere debeant ostendit, spemque nobis æternæ retributionis in præsentia demonstrat, ipsam vero retributionis illius qualitatem in futuro nobis pendendam, simul et donandam esse promittit. Bases etiam ipsæ unum habebant cubitum ac semissem amplitudinis in summitate sui, ubi luteri recipere : quia ipsi docto-

res summi ac ministri salutaris opere quidem perfecti in hac vita fulserunt, sed luce contemplationis ex parte sunt fructi. Unde et aiunt : « Ex parte enim cognoscimus, et ex parte prophetamus. Cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est (I Cor. xiii). »

In hunc modum fecit decem bases, fusura una; et mensura sculpturaque consimili. Fecit quoque decem luteri æneos. Quare decem sint bases factæ, totidem eis superpositi luteri, supra jam dictum est. Quod vero una erat fusura mensuraque et sculptura consimilis omnium basium sive luterum, non in ea significatione factum est, quod æqualia possint esse omnium merita doctorum, sed in ea potius, quod una fides Evangelii quo instituuntur, unum esse sacramentum baptismi quo abluuntur, unus idemque spiritus quo omnes consecrantur electi : tametsi donationes habent diversas in ipso Spiritu, qui dividit singulis prout vult (I Cor. xii). « Quadraginta batos capiebat luter unus. » Quadragenarius numerus solet magnæ perfectionis typum tenere, quia nimirum quaterdeni faciunt quadraginta : decem autem sunt præcepta, quibus omnis nostra operatio in lege divina præfixa est. Quatuor vero Evangeliorum libri, in quibus per dispensationem Dominicæ incarnationis cœlestis patriæ nobis est patefactus introitus. Et quia omnes qui ad mysterium baptismatis pertinent, cum fide et sacramentis Evangelii fructum debent rectæ operationis ostendere, apte luteri singuli in quibus holocausta lavabantur, quadraginta batos capiebant. Quod vero sequitur : « Eratque quatuor cubitorum, » sive in altitudine, sive in latitudine, quid significet intellectus mysterii, in promptu est : Luter enim unus quatuor erat cubitorum, vel propter sancti Evangelii libros, in quibus forma nobis baptismi præfixa est, vel propter quatuor cardinales virtutes, quibus quisque fidelis, si non frustra fidelis est, debet institui, vel certe propter quatuor mundi plagas, quibus lavacrum salutis ministratur, dicente Psalmographo, « Quos redemit de regionibus congregavit eos, a solis ortu et occasu, ab aquilone et mari (Ps. cvi). » Quod vero supra dixit : pariterque habebat unum cubitum, et neque ubi altitudinem, an amplitudinem significaret adjecit, videtur quia fundum ipsius luteris unius esse amplitudinis voluerit intelligi, quæ autem est mensura (nisi fallor) basis in qua positus erat quisque luter facillime conjicitur, quæ ita describitur : « In summitate autem basis erat quædam rotunditas unius et dimidii cubiti, ita fabrefacta ut luter desuper posset imponi, habens cælatyras suas variasque sculpturas ex semetipsa. Sculptis quoque in tabulatis illis, quæ erant ex ære et ære, et in angulis cherubim et leones et palmas, quasi in similitudinem stantis hominis, ut non errata, sed apposita per circuitum viderentur. In hunc modum fecit decem bases fusura una, et mensura sculpturaque consimili. Fecit quoque decem luteri æneos. Quadraginta batos capiebat luter unus, erat-

que quatuor cubitorum, et reliqua. Latitudo ergo fundi in luteribus unius erat cubiti et dimidii, ipsa vero capacitas luterum quatuor habebat cubitos. Sed utrum in altitudine, an in amplitudine, an in utroque dicat, quis noverit?

« Et constituit decem bases, quinque ad dexteram et partem templi, et quinque ad sinistram. » Dexteram partem templi et sinistram, non istos in ipso templo, sed ante templum dicitur: ad orientalem plagam videlicet, in atrio introire, quod sacerdotum proprie vocabatur. Ut autem posuit ad dexteram partem templi, propter Judæos qui sole justitiæ per doctrinam legis antiquitus uti solebant. Et quinque ad sinistram, propter nos qui cæco diutius corde servituti adhærebamus ejus qui ait: Ponam sedem meam ad aquilonem, quod est aperte dicere, illis in cordibus requiescere desidero, quæ a luce veritatis et flamma divinæ charitatis aliena esse considero. « Mare autem posuit ad dexteram partem templi contra orientem ad meridiem. » Et hoc in eodem atrio positum est ad orientem. Quod autem ad dexteram partem templi, hoc est quod repetit dicens, « ad meridiem. » Ingredientibus enim atrium ab oriente, primo divertendum erat ad meridiem, ubi mare in ipso angulo stabat ad lavandum sacerdotibus paratum. Deinde progredientibus intro occurrebant luteræ ad lavandas hostias ab utraque parte positi. Intra hos basis erat ænea, quinque cubitorum altitudinis, et quinque cubitorum latitudinis, et trium cubitorum altitudinis, in qua stabat Salomon, et dedicabat templum. Deinde ultra progredientibus, occurrebat altare holocausti contra medium atrii: deinde porticus templi, sive vestibulum, in quo erant columnæ æræ circa ostium templi. Quod ergo mare posuit ad dexteram partem templi, significat nos per lava-crum baptismi ad regnum cœlestis (quod jure vocabulo dextræ figuratur) debere pervenire. « Qui enim crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit (Marc. xvi). » Namque ubi dextra simul et sinistra in bono accipiuntur, vel Judæam et gentilitatem (ut in expositione basium supra diximus) vel præsentem Ecclesiæ vitam et futuram, vel læta et tristia, vel aliqua designat hujusmodi. Ubi vero absolute in bono ponitur dextera, æterna sæpius gaudia demonstrat. Quod vero contra orientem posuit mare, ad eandem prope significationem respicit, quod videlicet per lava-crum sacri fontis, splendor nobis internæ claritatis aperitur: Quod ad meridianum latus atrii, significat fideles per acceptionem sancti Spiritus, ad flagrantiam solere veræ charitatis accendi. Fervor etenim meridiani solis consuevit in Scripturis, et ardorem dilectionis, et illustrationem significare sancti Spiritus, per quem eadem dilectio diffundetur in cordibus electorum.

« Omnia vasa quæ fecit Hiram regi Salomoni in domo Domini de aurichalco erant. In regione Jordanis fudit ea rex in argillosa terra. » Apte in regione Jordanis fusa sunt vasa domus Domini, in

A quo videlicet flumine, Dominus noster baptizari dignatus est, ejusque tinctus undis aquarum nobis elementum in ablutione peccatorum, convertit. Et quia omne fidelium baptismus, quo Domino consecrantur, n exemplum celebratur baptismatis illius quo ipse quas sanctificat, recte in regione Jordanis vasa sunt Domini facta, neque enim aliter vasa electionis et misericordiæ fieri possumus, nisi et in baptismo ejus quod illo in flumine subiit respicientes, et ipsi vitali flumine satagimus abluere. Notandum autem quod non tantum in regione Jordanis, sed in campestri regione illius facta dicuntur eadem vasa, significans multiplicationem fidelium, quæ non solum in Judæa, sed et in omnium nationum erat latitudine futura, expleta prophetia qua dicitur, « Gaudebunt campi et omnia quæ in eis sunt (Psal. xcvi). » Argillosa autem terra, de qua factæ sunt formæ ad fundenda vasa Domini, quid melius quam Scriptura sacra (de qua regulam bene vivendi accipimus) valet intelligi? quasi enim argilla ignibus durata formam vasis Domini, quanta et qualia fieri debeant exhibet, cum nobis Scriptura sacra regulam justitiæ quam sequamur ostendit, sanctorumque nobis exempla qui igne tribulationum invincibiles perseverarunt, in omnibus sequenda præmonstrat. Sed vasa in domo Domini electa ac pretiosa esse conspicimus, æsque igne liquefactum quod argillæ formas ingredimur, qua vas possit aptum ministeriis cœlestibus effici, cum ipsi salubriter humiliati, et flamma sive divinæ claritatis, sive etiam humanæ adversitatis emolliti, viam patrum bene operando intramus, ut ad præmia patrum bene vivendo perveniamus.

« Fecitque Salomon omnia vasa in Domo Domini: Altare aureum et mensam super quam ponerentur panes propositionis auream. » Altare aureum corda significat perfectorum justorum, internæ charitatis et castitatis luce corusca, quorum sublimitati significandæ etiam locus convenit ejusdem altaris. Stabat enim ante ostium Sancti sanctorum, ut in factura tabernaculi manifeste legimus. In quo videlicet altari non hostiarum sanguis neque libamina, sed thymiamata tantum incendebantur, quorum fumus ad superiora ascendens, operiebat arcam, atque oraculum odore suavitatis implebat. In quo figura exprimebatur sanctorum, qui dum neglectis temporalium rerum cupiditatibus, tota intentione cœlestia quærunt: in vicino oraculi sunt positi, nec longe sunt remoti a velo, quo templum et Sancta sanctorum dirimuntur, qui corpore terram incolunt, cæterum secundum interiorem hominem totam habent conversationem in cœlis. Ascenditque ab hujusmodi altari fumus incensorum intra Sancta sanctorum ubi arca est recondita, cum orationes sanctorum flamma charitatis excitata, ad cœlum usque perveniunt: ubi Christus est in dextera Dei sedens. Non enim in hoc altari sanguis hostiarum, sed thymiamata tantum incenditur, quia tales viri non habent opera carnis et sanguinis, quæ in ara sui cordis immolantes Domino mactent, sed solummodo lacrymarum et

orationis ei vota, pro desiderio regni cœlestis offerunt. « Fecit quoque altare æneum viginti cubitorum longitudinis, et viginti cubitorum latitudinis, et decem cubitorum altitudinis. » Et quidem altare thymiamatis Moses fecit in eremo, habens cubitum longitudinis, et alterum latitudinis, et duos cubitos in altitudine. Quantæ autem magnitudinis hoc superius dictum altare Salomon fecerit Scriptura præficit, sed tamen quod altare aureum fecerit, dicit. Constat autem quia tantum facere non potuit, quantum fecit holocausti, quia si viginti cubitorum in longitudine et latitudine factum esset, totam templi latitudinem impleret. Quanto igitur exterius erat positum altare holocausti quam incensi, quantumque genere oblationis, ac vilitate metalli ignobilis fuit, tantum quantitate mensuræ et hostiarum frequentia præstabat. Quia nimirum plures sunt multo quibus dicatur (*Matth. xv*): « Si vis vitam ingredi, serva mandata: » quam quos audire delectet, « Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes et da pauperibus. » Nec tamen hujus mensura altaris mystica ratione caret et numero. Habet enim viginti cubitos longitudinis, et totidem cubitos latitudinis, et decem cubitos altitudinis. De quo quidem numero supra in expositione templi et vestibuli ejus diximus. Sed et nunc dicendum breviter: Quia si altare holocausti illorum in Ecclesia typum tenet, qui suum corpus et animam Domino consecrare per ignem amoris illius quærent, perseverantia horum in bona operatione per longitudinem altaris, amplitudo in charitate Dei et proximi per latitudinem, spes in speculatione divinæ visionis per altitudinem figuratur. Quod autem longitudo et latitudo altaris vicenorum erat cubitorum, magnam utique perfectionem designat ejusdem indefessæ longanimitatis, ac sinceræ dilectionis, quæ per utriusque Testamenti nobis observantiam tribuitur. Quater enim quini vicenarium numerum complent. Quinque autem libri Mosaicæ legis quatuor sunt evangelicæ libertatis. Et cum ad intelligentiam atque custodiam legis spiritalem, illustrante Evangelii gratia, pervenimus, vicenarium profecto numero hoc perficimus. Fitque idem numerus in longitudine et latitudine altaris, cum corda electorum, docente utroque Testamento, et adjuvante ipso uno utriusque Testamenti auctore, et perseverantiam boni operis, etiam in persecutione servant in hilaritate dilectionis, et etiam in eos qui persequuntur exhibent. Denario autem numero, spes cœlestium præmiorum solet designari, Domino affirmante, cum eos qui in vinea magni patris familias laborant, denario remuneratos esse testatur. Et idem altare quod in figura factum est electorum, ob significandam eorum vitam perpetuam, decem erat cubitis altum. Cum vero dictum est, quia fecit Salomon altare aureum, additum est continuo, et mensam super quam ponerentur panes propositionis auream. Mensa autem aurea Scriptura est sacra spiritalis intelligentiæ, claritate, secunda, de qua Psalmista Domino: « Parasti, in-

quit, in conspectu meo mensam adversus eos qui tribulant me (*Psal. xxii*). » Ne enim nos adversarii tribulantes ad errorem flectant, mensam nobis conditor noster scientiæ cœlestis, per quam in fide veritatis confortemur, paravit. Panes namque propositionis sancti sunt doctores, quorum vel opera nobis, vel verba salutaria, ad exemplum vite proposita, semper in divinis paginis quisquis bene querit invenit. Unde recte apteque iidem panes in Ezechiel duodecim fieri præcepti sunt, videlicet propter apostolos duodecim, per quorum ministerium et nobis Scriptura Novi Testamenti condita est, et instrumentum Veteris, donante Domino, revelata mysteria. Quorum nimirum numero, non tantum iidem apostoli, sed omnes sunt designati, qui verbum prædicando, **B** pabulum vitæ fidelibus ministrant: quia omnes nique ipsam doctrinæ formam, quam a Domino apostoli accipere sequuntur. Quod vero in Verbis dierum legimus (*II Par. iv*), quia fecit Salomon mensas decem, et posuit eas in templo, quinque a dextris, et quinque a sinistris, phialas quoque areas centum: non has mensas tam ad panes propositionis quam ad vasa Domini portanda factas esse credibile est, phialas videlicet quas pariter factas Scriptura refert, thymiamateria, thuribula, et cetera quæ in sequentibus leguntur: mystice possumus nonnulla intelligere. Nam quod paulo post in eodem verborum volumine subinfertur: Fecit Salomon omnia vasa domus Domini Dei, et altare æneum et mensas, et super eas panes propositionis: vel pluralem numerum pro singulari posuit, more Scripturæ usitatissimo, ut in Jesu Nave: « Filii autem herod prævaricati sunt mandatum, et usurpaverunt de anathemate (*Jos. vii*) » cum Achar solus et non plures filii Israel hoc fecerant: vel quia certe panes propositionis solebant ante sabbatum coqui, ut sabbato mox poni possent in mensam propositionis: potuit fieri ut panes novi noviter cocti mox illis mensis imponerentur, ibidemque nocte illa serrentur aperti, donec primo mane ablatis uteribus super mensam propositionis ponerentur calidi. Nam autem hæ mensæ decem a figura unius mensæ propositionis discrepant. Nam sicut una mensa duodecim panibus onusta, unanimum totius Scripturæ concordiam auctoritate apostolica munitam designat: **D** ita ut non immerito decem mensæ aureæ divini legis et prophetarum eloquia figuratè denuntiant, quæ vel refectionem nobis verbi Dei quasi panes propositionis offerunt, vel nobis exempla fidelium quasi positorum in se vasorum Domini, claritatem et miracula proponunt. Recte autem his quinque sunt mensæ, non solum quia legislator quinque volumina scripsit, verumetiam quia tota series Testamenti Veteris quinque ætates sæculi complectitur. Geminat vero numerus mensarum quinquarius, et quinque a dextris, quinque a sinistris ponuntur: cum post incarnationem Dominicam eadem Scriptura sive utrique Dei populo, Judæo scilicet et gentili committitur, sive evangelicis plena figuris ostenditur,

quæ quondam antiquo Dei populo juxta litteram solum intelligenda esse putabatur.

« Fecit et hydrias et fuscinulas et phialas et mortariola de auro purissimo. » Hydriæ enim præcordia sanctorum signant, aqua sapientiæ et vino compunctionis repleta; fuscinulæ quoque quibus carnes præparantur, iidem prædicatores, quorum verba sunt ut stimuli, et velut clavi in altum defixi: qui suis auditoribus cibum spiritualis intelligentiæ administrant, præfigurantur: quorum videlicet officium est corpus et sanguinem Domini credentibus distribuere, infidelibus abnegare, de quibus in sequentibus dicitur. Phialæ namque apostoli et doctores pleni vitalibus aquis. Mortariola quippe sanctorum pœnitentium labor passioque tolerantæ, quibus mortificantur membra eorum super terram. Thuribula autem figurantur virtutes operum, vel scilicet orationes sanctorum, quibus odor suavitatis ascendit ad Deum, ex conscientia pura et fide non ficta.

« Et candelabra aurea quinque ad dexteram et quinque ad sinistram contra oraculum ex auro puro et quasi lilii flores, et lucernas desuper aureas. » Sicut enim mensæ in typo sanctæ Scripturæ recte ponuntur, quia et esurientibus justitiam panem verbi Dei ministrant, et vasa fuerunt ministerii cœlestis, id est justorum nobis actus in exemplum proponunt: ita etiam aptissime per candelabra eadem divina eloquia figurantur, videlicet quia lucem sapientiæ errantibus proferunt. Hinc etenim Psalmista: « Lucerna, inquit, pedibus meis verbum tuum, Domine, et lumen semitis meis (Psal. cxviii). » Hinc etiam Salomon ait: « Quia mandatum lucerna est, et lex lux (Prov. xvi). » Quare autem quinque a dextris, et quinque a sinistris sint posita candelabra, ex his quæ de mensis tractavimus facillime patet. Cum vero dixisset, « quinque a dextris et quinque a sinistris, » convenienter addidit, « contra oraculum. » Oraculum namque ubi erat arca, ut sæpe dictum est, aditum designat patriæ cœlestis, ubi Christus in dextera Dei sedens, paternorum utique conscius arcanorum. Et candelabra templi aurea, contra oraculum sunt posita, quia divina eloquia semper ad habitationem supernæ civitatis aspectant, ut hujus agnitionem ac desiderium nostris cordibus infundant: et eos qui originem carnis æternam habent, ad appetendam promerendamque in cœlestibus sedem perpetuæ mansionis accendant. Si autem quæris quid inter candelabra et lucernas eorum typice distet? possumus recte intelligere lucernas esse viros sanctos, qui oleo Spiritus sancti infusi, et ipsi igne dilectionis ardent in corde, et proximis lucem scientiæ præferunt in lingua. Candelabra autem quæ has lucernas in sublime tollunt ut longe lateque videri possint in Ecclesia Scripturam esse sacram, quæ sanctorum nobis virtutes et doctrinam sua lectione demonstrant. Cui videlicet interpretationi annuit sermo Domini, quo dicitur de Joanne: « Ille erat lucerna ardens et lucens (Joan. v). » Possumus

etiam ita aptissime dicere, quia lucernæ divina sunt eloquia, juxta illud Psalmistæ, quod et supra posuimus: « Lucerna pedibus meis verbum tuum, Domine, et lumen semitis meis. » Candelabra autem harum lucernarum sancti sunt omnes, qui sua et corda et corpora ferendis Domini mandatis, humili semper intentione supponunt. Quisquis enim in nullo propriam sequi curat voluntatem, verum in omnibus quæ Scriptura sancta dicat attendit, ejusque se subijcere mandatis, ejus satagit auscultare promissis quasi candelabrum domus Dei aureum aureas ejus gestat lucernas: quia casta corporis sui membra, castas mentis cogitationes, ad faciendam quæ Deus jubet supponere contendit, et hoc tam fixa intentione quam candelabrum. Necessè est enim firmiter ad superna erectum impositas sibi lucernas, non solum absque ruina, sed etiam absque ulla status sui motione servare. Quod vero cum dixisset « et candelabra aurea quinque ad dexteram, et quinque ad sinistram oraculum ex auro puro, » addidit « et quasi lilii flores et lucernas desuper aureas, » videtur juxta litteram, quia suprema pars candelabrorum, in modum sit lilii repandi deformata, quomodo in candelabro tabernaculi factum esse legimus, cujus est stipes medius, et calami ex ipso procedentes, cum scyphis et sperulis lilia scribuntur habuisse per plurima. Flores autem lilii, ut sæpe dictum est, amœnitatem semper virentis terræ viventium designant: de qua dicit beatus Petrus regeneratos nos a Domino in spem vivam, in hæreditatem incorruptibilem, et incontaminatam, et immarcescibilem, conservatam in cœlis (1 Petr. 1). Et bene lilii flores aurei in candelabro sunt facti domus Domini, quia Scriptura divina spretis temporalibus gaudiis, ad appetenda nos bona patriæ cœlestis provocare consuevit. Et quomodo erectum in altitudine candelabrum lilii flores et lucernas habet aureas in capite, ita electi omnes qui in eadem Scriptura sacra continentur, erecto ad superna sensu, cœlestia bona a Domino quæsisse et percepisse probantur. « Et cardines ostiorum domus templi interioris Sancti sanctorum, et ostiorum domus templi ex auro erant. » Ostia enim domus interioris, Sancti sanctorum, angelica sunt ministeria, quæ nobis de corpore egressis introitum vitæ cœlestis reserant. Et ostia domus templi doctores sunt sancti ac sacerdotes, qui instruendo, baptizando, Domini corporis et sanguinis mysteria communicando, prima nobis Ecclesiæ præsentis limina pandunt. Quid cardines utrorumque ostiorum nisi sensus et corda sunt eorumdem angelorum sive hominum sanctorum, quibus immutabiliter contemplationi ac dilectioni sui Conditoris adhærent, ut eo ministerium divinitus sibi delegatum recte compleant, quo a voluntate illius cui ministrant, nunquam oculos avertunt: aperiantur enim et clauduntur ostia tempore congruo, sed nullo suum cardinem tempore deserunt: quia et angeli et omnes sancti, sive in hac vita fidei, seu in illa spei fideles atque electos suscipiant, semper animum in radice internæ dilectionis

fixum tenent. Unde bene iidem cardines ex auro esse facti perhibentur, propter videlicet vel meritum propriæ claritatis, vel illius quam habent in Deum claritatis.

« Et perfecit omne opus quod faciebat rex Salomon in domo Domini. » Perfecit Salmon opus quod faciebat in domo Domini, cum rex pacificus noster in die novissima omnes electos resurrectionis immortalitate glorificat. Alioquin quandiu status hujus sæculi geritur, fecit quidem opus domus Domini Salomon, sed nondum perficit, quia corda electorum Dominus ut bona operentur inspirat et adjuvat. Nulum tamen in hac duntaxat vita commorantem absque peccato esse tribuit: namque hoc donum futuræ vitæ beatitudinis reservat. Perficit vero omne opus templi sui, et hoc dedicationi aptum reddit, cum translato de hac vita electos suos æternum perducit ad regnum, quod bene significatur etiam in eo quod templum quatuor annis ædificatum est, octavo autem perfectum ac dedicatum est, septem namque diebus omne hoc tempus volvitur. Octava est dies, est iudicii et resurrectionis futuræ: de qua psalmi sextus et undecimus attitulati sunt. Cui videlicet tempori convenit apte quod sequitur: « Et intulit quæ sanctificaverat David pater suus, argentum, et aurum et vasa, reposuitque in thesauris domus Domini. » Argentum namque ad nitorem eloquentiæ, aurum et splendorem sapientiæ. Vasa generaliter ad rationalem pertinent creaturam. Sanctificatque David, pater Salomonis, argentum; cum Deus Pater eloquentes quosque gratia sui Spiritus ad loquendum verbum Evangelii confortat. Sanctificat aurum, cum naturali ingenio perditos suo replens Spiritu ad considerandum in lege sua mirabilia illuminat. Sanctificat et vasa, cum omnibus generaliter Ecclesiæ filiis ejusdem Spiritus gratia largitur, [quæ] ad amanda illos, et appetenda perpetuæ salutis [dona] inflammat. Hoc autem argentum, hoc aurum, hæc sanctificata vasa Salomon infert in templum cum Dominus noster peracto universali iudicio omnes electos, et doctorum videlicet, et cæterorum fidelium cœtum, in gaudium regni cœlestis introducit. Reponitque vasa diversi generis, argentea sive aurea in thesauris domus Domini, quando eos qui multitudine dulcedinis ejus frui meruerint abscondit in abdito vultus sui, a conturbatione hominum. Et apte multi sunt thesauri, in quibus vasa electionis reconduntur, sed una domus Domini in qua idem sunt facti thesauri, quia et una Ecclesia in qua omnes continentur electi, quantumlibet meritis distent. Et una ac non diversa est patria illa cœlestis, quæ electis promittitur omnibus, quamvis sicut stella a stella differt in claritate, ita et resurrectio mortuorum. Quod utrum iudex ipse ac distributor præmiorum Dominus, una sententia demonstravit, cum ait: « In domo Patris mei mansiones multæ sunt (Joan. xiv). »

CAPUT VIII.

« Et intulerunt sacerdotes arcam fœderis Domini

in locum suum, in oraculum templi, in Sanctum sanctorum subter alas cherubim. Siquidem cherubim expandebant alas super locum arcæ, et protegebant arcam, et vectes ejus desuper. Cumque eminerent vectes et apparerent summitates eorum foris sanctuarium ante oraculum, non apparebant ultra extrinsecus, quia et fuerunt ibi usque in præsentem diem. In arca autem non erat aliud nisi duæ tabulæ lapidæ quas posuerat in ea Moyses in Horeb, quando pepigit fœdus Dominus cum filiis Israel, cum egrederentur de terra Ægypti, etc. Quod illata arca in Sancta sanctorum ducitur, cumque eminerent vectes, et apparerent summitates eorum foris sanctuarium, non apparebant ultra extrinsecus, hoc manifestum in Paralipomenon volumine scribitur (II Par. v): « Vectium, inquit, quibus portabant arcam, quia paululum longiores erant, capita parebant ante oraculum. » Si vero quis paululum fuisset extrinsecus, eos videre non poterat. Ubi notandum, quia etsi vectium capita accedentibus propius ac diligentius intuentibus parebant ante oraculum, non tamen eminerent. Quia nimirum necesse erat ut clauso oraculo et appenso ante ostia velo, ipsi quoque vectes toti cum arca et cherubim abducerent interius: quod fieri non poterat, si prominentes ulterius vectes producendis ad claudendum ostiis locum non darent. Quorum positionem vectium Scriptura, non sine causa, sed magis intuitu sacramenti tam diligenter expedire curavit. Constat enim quia domus templi exterior peregrinantem in terris Ecclesiam, Sancta autem sanctorum internam supernæ patriæ felicitatem designant. Item illata in Sancta sanctorum arca, assumptam Christi humilitatem, et intra velum regni cœlestis inductam. Vectes vero quibus eadem arca portabatur, prædicatores verbi (per quos ipse mundo innouit) typice nuntiant. Erat autem in arca urna aurea habens manna, quia in homine Christo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter. Erat virga Aaron quæ excisa denuo floruerat, quia potestas omnis iudicandi penes eum est, cujus iudicium in humilitate passionis videbatur esse sublatum. Erant et tabulæ testamenti, quia in illo « sunt thesauri sapientiæ absconditi (Col. ii). » Adhærebant ei vectes quibus portabatur, quia doctores qui quondam laborarunt in verbo Christi, nunc præsentem visione congaudent gloriæ Christi. Quod enim unus eorum de se dixit: « cupio dissolvi et cum Christo esse (Philipp. i), » de omnibus utique sui operis consortibus intelligendum reliquit. Apparebant summitates vectium foris ante oraculum, non semper, sed cum octia ejusdem oraculi aperiri contingeret. Neque hoc omnibus, sed his solummodo qui propius accedentes attentius ea quæ intus erant satagebant intueri. Ipsa autem arca qualis et quomodo esset posita, solis eis qui oraculum intrassent, videre licebat. Quia nullus sanctorum in hac adhuc vita positus tametsi in altitudine se mentis attollens, sed soli illius patriæ cives gloriam inibi sui Redemptoris plene contuentur. Sunt et vectes cum arca in

oraculo conditi, quia absconditi sunt nunc perfecti quique electi, qui nos processerunt de mundo, in abdito vultus Dei a conturbatione hominum. Quorum tamen summitates vectium aperto oraculo his qui appropiant visuntur, cum perfectioribus quibusque oculum sui cordis tota intentione purificantibus, divina gratia aliquid extremum de supernorum civium gaudio contemplandum donaverit, quia nimium contemplatio his qui paulo longius recesserint minime conceditur. Quia quanto exterius mente vaga remanent, tanto minus quæ sint interna gaudia videntur.

Factum est autem cum exissent sacerdotes de sanctuario, nebula implevit domum Domini, et non poterant sacerdotes stare et ministrare propter nebulam. Impleverat enim gloria Domini domum Domini, et reliqua. Quod autem nebula implevit domum Domini, et non poterant sacerdotes stare et ministrare propter nebulam, hæc sententia superbos Judæorum pontifices ac doctores insinuat, qui dum nativitatis Christi sacramenta investigare despiciunt, debitum fidei suæ ministerium per erroris nebulam perdidit. Ita eorum mentes infidelitatis caligo replevit, ut exigentibus propriis meritis non agnoscant cultum credulitatis. Nebula ergo Synagogam, id est domum Domini implevit, et sacerdotes propter nebulam ministrare non poterant, quia dum in Testamento Veteri sensus mysticos litteræ velamine coopertos, inter obscuras allego-
 riarum caligines investigare despiciunt, debitum fidei suæ ministerium, propter nebulam perdidit. Quibus et tunc in nebula doctrinæ suæ, vocem Dominus protulit, cum de se etiam aperta narravit. Quid est enim apertius quam « Ego et Pater unum sumus (Joan. x)? » Quid apertius quam « Ante Abraham ego sum (Joan. viii)? » Sed quia auditorum mentes infidelitatis caligo compleverat, quasi emissum solis radium nebula interjacens abscondebatur. « Et dedicaverunt templum Domini, rex et filii Israel. » Templum Domini sancta est Ecclesia, sicut supra ostensum est: hanc dedicavit rex Christus, quando eam sanguine suo mundavit, et Spiritus sancti gratia sanctificavit, ac diversis virtutum donis multiplicavit. Hanc dedicant et filii Israel secum, quando unusquisque fide-
 lium, secundum sibi donum collatum a Deo, verbo prædicationis et virtutum operibus proximos suos quoscunque valet ad meliora et perfectiora convertere, satagit. « Templum enim Domini, ait Apostolus, sanctum est, quod estis vos (I Cor. iii). » Sed hanc sanctificationem, rex et populus, caput et membra, non æqualiter perficiunt, quia de Christo Joannes ait: « De plenitudine ejus nos omnes accepimus, et gratiam pro gratia (Joan. i). » Hinc Paulus dicit: « Itaque neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat; sed qui incrementum dat, Deus (I Cor. iii). » Sed quantum valet hominis dedicatio, prædictus Apostolus subsequenter exponit dicens: « Qui plantat autem et rigat unum sunt. Unusquisque autem propriam mercedem accipiet, secundum suum laborem. Dei

PATROL. CXV.

enim sumus adjutores, Dei agricultura estis, Dei edificatio estis (Ibid.), etc. Igitur ipse sanctificat suum templum quasi Deus et Dominus inhabitando: nos autem digni habitationis ejus conservando. Sequitur:

In die illa sanctificavit rex medium atrii, quod erat ante domum Domini. Fecit quippe ibi holocaustum et sacrificium et adipem pacificorum, quia altare æreum quod erat coram Domino minus erat, et capere non poterat holocaustum et sacrificium et adipem pacificorum. Quid ergo est quod Salomon sanctificavit medium atrii, offerens ibi holocaustum et sacrificium: propterea qui altare æneum quod juxta constitutionem legis ante fores templi positum erat, non poterat totum capere, nisi quod Christus ea quæ in lege propter infirmitatem ejus perfici non poterant, nunc in Ecclesia catholica pleniter gerit. Ipse est enim atrium domus Domini: per ipsum ingressus patet in domo Domini in Jerusalem videlicet cœlestem. Quia ergo holocausta et sacrificia omnia in altari typico Veteris Testamenti non poterant offerri, eo quod omnia ibi figuraliter fiebant, rex noster et sacerdos erexit altare fidei in Ecclesia catholica, in quo pingua holocausta et sacrificia acceptabilia quotidie spiritualiter Deo offeruntur. Hinc est quod Dominus reprobans vetus sacrificium per Prophetam ait: « Holocausta et sanguinem victimarum nolui (Psal. xxxix, Hebr. x). » Et item in Psalmis: « Sacrificium laudis honorificabit me; et illic iter, quo ostendam illi salutare Dei (Psal. xlix). »

Fecit ergo Salomon festivitatem in tempore illo celebrem, et omnis Israel cum eo multitudo magna ab introitu Emath usque ad rivum Ægypti coram Domino Deo nostro. Quod dicitur, quia fecit Salomon festivitatem celebrem, et omnis Israel cum eo multitudo magna ab introitu Emath usque ad rivum Ægypti coram Domino: per introitum Emath, septentrionalem terræ repromissionis plagam per rivum sive torrentem Ægypti coram Domino: ut verba dierum nominant, designat australem. De quibus aliqua latius ex verbis sancti Hieronymi ponere gratum puto esse lectori. Scriptum est in libro Numerorum (Num. xxxiv), in quo omnis terra repromissionis per quatuor plagas brevi sermone dividitur: Pars meridiana incipiet a solitudine Sin quæ est juxta Edom, et habebit terminos contra orientem mare salsissimum, qui circuit australem plagam per ascensum scorpionis, ita ut transeant in Senna et perveniant in meridiem usque ad Cadesbarne, unde egredientur confinia ad villam nomine Adar, et tendent usque ad Asemona. Ibitque per gyrum terminus ab Asemona usque ad torrentem Ægypti, et maris Magni littore finiatur. Pro quo in ultima visione prophetæ Ezechielis ita dicitur: « Plaga autem australis meridiana a Thamar, usque ad aquas Mariboth (Ezech. xlviii). » Aquas Mariboth, id est contradictionis. Cades quoque et torrentes usque ad mare Magnum, quod significat latissimam solitudinem

Sin, quæ est juxta Edom. Et in mari Rubro terminum circumire, et per ascensum scorpionis et Senna et Cadesbarne et atrium sive villam Adar, et a Senna pervenire usque ad torrentem Ægypti, qui juxta urbem Rinocoruram mari influit. Hic vero terminus plagæ australis incipit, a Thamar quæ urbs in solitudine est, quam et Salomon miris operibus extruxit, et hodie Palmira nuncupatur; Hebraicoque sermone Thamar dicitur, quæ in lingua nostra palmam sonat, usque ad aquas contradictionis Cades quam in deserto esse non dubium est, et torrens ingrediens mare Magnum, hoc quod Ægypti Palæstinæque præteritur littoribus. Sequitur in libro Numerorum: « Plaga autem occidentalis, a mari Magno incipit, et ipso sine clauditur, » hoc est a mari usque ad mare, a torrente videlicet Rinocore, qui in mare influit, usque ad eum locum ubi est Emath urbs Syriæ, cujus in hac plaga et nomen ponitur in Ezechiele: « Et plaga (inquiens) mare Magnum a confinio per directum, donec venias Emath, » quæ nunc Epiphania nominatur, ab Antiocho crudelissimo tyrannorum nomine commutata. Nam cognomentum habuit Epiphanes. Porro ad septentrionalem (inquit) partem a mari Magno termini incipient pervenientes usque ad montem altissimum, quo veniens in Emath usque ad terminos sedebat, ibuntque confinia usque ad Sephrona et villam Enan, hi erunt termini in parte aquilonis. Dicunt Hebræi septentrionalem plagam incipere a mari Magno, quod Palæstinæ, Phœnicis et Syriæ quæ appellatur Cele, Ciliciæque præteritur littoribus, et per Ægyptum tendit ad Libyam. Quod autem dicitur: pervenientes terminos usque ad montem altissimum, eundem Hebræi autumant vel Inaum montem significare, vel Taurum: quod nobis videtur verius. Ibuntque, inquit, confinia usque ad Sephrona, quam Hebræi hodie Zephuim, oppidum Ciliciæ, vocant. Quod autem sequitur: Et villam Enan, pro quo in Hebræo scriptum est Aserenam, quod interpretatur *atrium fontis*, terminus est Damasci. Unde dicitur in Ezechiele: Et erit terminus a mari usque ad atrium Enan, sive Aser. Enan terminus Damasci, et ab aquilone ad aquilonem plaga septentrionalis de villa Enan Sephama, et de Sephama descendunt termini in Rebla contra fontem. Inde pervenit contra orientem ad mare Genezareth, et tendent usque Jordanem et ad ultimum salsissimo claudentur mari. A fine igitur septentrionalis plagæ, hoc est, atrio Enan tendunt fines usque ad Sephama, quam Hebræi Aphamiam nominant. Et de Aphamia descendunt termini in Reblata, quæ nunc Syriæ vocatur Antiochia. Et ut scias Rebla hanc significare urbem, quæ nunc in Syria Celes nobilissima est, sequitur: Contra fontem, cui proprium est significari Daphnem; de quo fonte supradicta urbs aquis abundantissimis fruitur. Inde, inquit, pervenient termini contra orientem ad mare Genezareth, id est ad stagnum Tiberiadis. Mare autem dicitur, cum habeat dulces aquas, juxta idiomata Scripturarum, quæ congregationes aqua-

rum appellant maria. Et tendent, inquit, usque Jordanem et ad ultimum claudentur mari, vel Mortuo, vel, ut alii putant, lingua maris Rubri, in cujus littore Abila posita est.

Quod autem sequitur in libro Regum, quod septem diebus et septem diebus, id est quatuordecim diebus, prædicta festivitas a Salomone et filiis Israel celebraretur, et in die octavo dimisit populos; intuentum est quomodo in Verbis dierum de eadem rescriptum sit. Fecit ergo Salomon festivitatem in tempore illo septem diebus, et omnis Israel cum eo, Ecclesia magna valde ab introitu Emath usque ad torrentem Ægypti, fecitque die octavo collectam eo quod dedicasset altare septem diebus, et solemnitatem celebrasset diebus septem. Igitur vicesimo tertio mensis septimi dimisit populos ad tabernacula sua, sed puto non aliud licet velle intelligi nisi quod expletis diebus septem dedicationis templi, subsecuti sunt dies scenopegiæ, quæ a decimo quinto die mensis septimi secundum legem inchoabantur, et in die vigesimo secundo finiabantur. Utrisque ergo festivitatis rite peractis, et scenopægiarum octava die finita, dimisit rex Salomon populos ad sua, « lætantes atque gaudentes super bona quæ fecerat Dominus David et Salomoni et Israel populo suo. » Cui sensui videtur Josephus suffragari ita dicens: Dimisit ergo Salomon Ecclesiam, cum sacrificia celebrasset pro se et pro universis Hebræis, id est vitulos quidem viginti duos, oves autem viginti centum. Tunc enim prius in templo sacrificia celebrata sunt, et in eo epulati sunt omnes Hebræi cum uxoribus suis et filiis. Insuper etiam et festivitatem quæ vocatur scenopegia, faciens ante templum clare nimis et magnifice diebus quatuordecim, et rex cum omni populo suo pariter epulatus est. Cumque hæc fuissent sufficienter exhibitæ, nihilque deesset circæ pietatis divinæ culturam, dimissi a rege singuli ad propria remearunt, agentes gratias regi, propter providentiam quam habuisset et opera quæ fecisset, et orantes Deum, ut eis regem præberet longævo tempore Salomonem. Agebant cum gaudio revertentes sublimiter, et cum delectatione hymnos decantantes, ita ut in ea jucunditate sine labore ad propria remearent. Mystice autem hoc quod Salomon completo opere templi festivitatem celebrem fecit, sicut quibusdam videtur, et omnis Israel cum eo multitudo magna ab introitu Emath usque ad rivum Ægypti coram Domino Deo, significat internum gaudium sanctorum, quod cum rege suo Christo verò videlicet pacifico, perpetualiter habent; necnon et loca ipsa quibus termini terræ Israel descripti sunt, Emath videlicet et rivus Ægypti, huic significationi non contradicunt, Emath enim interpretatur *Domini veritas*; et per rivum sive torrentem Ægypti quem melius intelligere possumus, quam mortem temporalem? quia hanc in Ægypto, id est in tenebris istius mundi consistens, nullus evadere potest, Propheta attestante, qui ait: « Quis est homo qui vivit, et non videbit mortem (Psal. lxxxviii)? » Unde de

ipso Mediatore Dei et hominum, in psalmo scriptum est : « De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput (Psal. cix). » Torrens fuit turbulenta Judæorum persecutio, de qua Dominus Christus bibit in via, id est in hac vita, dum corpore pertulit. Sed dum in via dicitur, labor interior ostenditur, et velocissimus transitus indicatur per quam itinerantes vehi solent ad ultimam mansionem : Christo enim propter gloriosæ meriti passionis, « datum est nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine ejus omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, et infernorum (Phil. ii). » Omnis ergo Israel a rivo Ægypti usque Emathi, festum celebre cum Salomone faciunt, quando sancti post finem præsentis vitæ veraciter æternis gaudiis cum Domino Christo perfruuntur. Quod autem septem diebus et septem diebus eandem festivitatem celebrabant, significari potest quod electi per septiformem Spiritus sancti gratiam illuminati, modo in hac vita (quæ septenario numero dierum discurrit) gaudent in spe, et tunc in sabbato vero, hoc est in futura animarum requie, gaudebunt in ipsius veritatis perceptione. Quod autem sequitur, in die octavo Salomonem dimisisse populum qui benedictentes regi, profecti sunt singuli in tabernacula sua, lætantes alacri corde super omnibus bonis quæ fecerat Dominus David servo suo, et Israel populo suo, significare potest finem istius vitæ, qui erit post sabbatismum animarum sanctarum, quo nunc quiescunt ante diem judicii. In octava ætate, hoc est in die resurrectionis sanctos recepturos corpora immortalia, et in mansionibus cœlestibus quosque secundum meritum qualitates collocandos, ubi semper alacri corde lætentur, gaudentes et laudantes Deum super omnibus bonis, quæ in Domino Christo Pater omnipotens contulit omni populo Christiano.

CAPUT IX.

« Dedit rex Salomon Hiram viginti oppida in terra Galilææ. Egressusque est Hiram de Tyro ut videret oppida quæ dederat ei Salomon, et non placuerunt ei, et ait : Hæcine sunt civitates quas dedisti mihi, frater ? Et appellavit eas terram Chabul usque in diem hanc. » De hoc Josephus narrat : Multum aurum et argentum Tyri rex ad ædificandum contulit, insuper et ligna cedrina, et cypressina, quem Salomon quoque magnis compensationibus redonavit, mittensque ei per annos singulos triticum, vinum et oleum, quibus maxime rebus (eo quod habitaret in insula sicut prædiximus) indigebat. Ad hæc autem et civitates Galilææ regionis, viginti numero, non procul a Tyro positas condonavit. Quas dum circumisset atque considerasset, displicissetque ei donum, mittens ad Salomonem, dixit se civitatibus non egere, et ex tunc hæc appellatæ sunt terra Gabaon. Etenim interpretatum lingua Phœnicia, *displicere* significat. Sed Chabul quasi *germen* interpretatur, ut in libro Hebræorum nominum invenimus. Quomodo autem hoc nomen *displicere* significet,

A non invenimus, nisi forte per ironiam dictum sit quasi germen, cum plenitudinem fructuum non afferret.

« Edificavit ergo Salomon Gazer et Bethoron, et ferriorem, et Baalath, et Palmiram in terra solitudinis. Et omnes vicos, qui ad se pertinebant, et qui erant absque muro munivit, » etc. Urbes vero quas ædificasse Salomon dicitur, hoc est Mello, et murum Jerusalem, Hesar Mageddo, et Gazer, Bethoron, Baalath, et Palmiram, sanctæ Ecclesiæ decorem significant : quam verus Salomon in jucunditate regni sui ad laudem et sempiternam lætiam sibi præparavit. Interpretetur autem Mello *adimpletio* : Hezer, *separatus, vel sanctificatus*. Mageddo, *cœnaculum ejus* : Gazer, *præscissio vel divisio* : Bethoron, *domus montium, et Baalath, ascendens* interpretatur. Sancta ergo Ecclesia, ipsa civitas Dei vivæ est, ubi impletur quotidie Dei voluntas. Hæc superato omni errore infidelium sanctificata est in fide et bonis operibus. Ibi refectio virtutum est, hæc discernit mundum ab immundo, virtutes a vitiis. Et donus est montium, id est habitatio sanctorum. Et fructus justitiæ sicut palma florens, « ascendit de virtute in virtutem, ut videat Deus deorum in Sion (Psal. lxxxiii). » Omnes vicos qui ad se pertinebant et qui erant absque muro munivit Salomon, » quia Christus cœtus fidelium suorum gratiæ suæ protectione ita munivit, ut hostibus spiritualibus insuperabiles semper existerent.

C « Universum populum qui remanserat de Amorrhæis, et de Hethæis, et Phereseis, et Hevæis, et Jebusæis, qui non sunt de filiis Israel; horum filios qui remanserant in terra, quos scilicet non poterant filii Israel exterminare, fecit Salomon tributarios usque in diem hanc. De filiis autem Israel non constituit Salomon servire quemquam, sed erant viri bellatores et ministri ejus, et principes et duces et præfecti curruum, » et reliqua. Universum populum qui non fuerat de filiis Israel, fecit pacificus noster tributarios, cum eos qui non sunt in filiorum numero, sed in servili conditione positi, in potestate sua continet, et singulis utitur ad proprium servitium. Sive enim Judæi, sive gentiles, sive hæretici, in ejus dominatione consistunt, quia ipse universorum dominator est, et eis utitur ad suam utilitatem, in cujus voluntatem universa sunt posita, et non est qui possit resistere voluntati ejus. Tales licet in multis adversentur, tamen frequenter usibus serviunt Ecclesiæ, cum in præsentibus tempore necessaria tribuunt, et de rebus suis solatia præbent. De filiis autem Israel, hoc est qui non ancillæ filii sunt, sed liberæ, quos ipse Filius Dei sanguine suo liberavit, non constituit Salomon noster servire quempiam : quia neminem cogit ritu gentili vivere, neminem cæremonias veteris legis temporibus Novi Testamenti servare; sed viros bellatores esse, qui contra spirituales nequitias sento fidei, et gladio spiritus dimicent, et ministros suos fieri, hoc est spiritale obsequium in bonis operibus sibi præ-

here; et principes et duces scilicet, ut bene sibi agnari maris cum servis Salomonis, dum gentiles sapienter incipientur, et carnis lasciviam doment, sive ut periti sunt in unitate fidei sociantur. Hos ergo Salomon noster in Ophir, quæ interpretatur *infirmans*, mittit, ut sumptum inde aurum ad se deferant, cum in utilitate litteræ sensum pretiosum habet quærere. Et sic accepta summa quadringentorum viginti talentorum auri ad regem deferunt, cum sensuum pretiosum historiæ allegorice et tropologice exponunt, atque anagogen in duobus Testamentis inveniunt, et eum sapientiæ et consilio divino ascribentes tribuunt.

« Erant principes super omnia opera Salomonis præpositi quingenti quinquaginta, qui habebant subjectum populum, et statutis operibus imperabant. » Quid significat, nisi quod hi qui Spiritus sancti gratia legis Domini scientiam habere merentur, et semetipsos et alios bene regere possunt. Quinquagesimo ergo die post pascha in Veteri Testamento, lex in monte Sina tributa est. Et in Novo super apostolos, et eos qui cum ipsis erant, Spiritus paracletus venit.

« Offerebat quoque rex Salomon tribus vicibus per annos singulos holocausta et pacificas victimas super altare, quod ædificaverat Domino, et adolebat thymiama coram Domino. » Offert quoque pacificus noster tribus vicibus per annos singulos holocausta Domino in membris, cum per sanctæ Trinitatis fidem hostiam acceptabilem exhibet Deo. Offert enim unusquisque fidelis holocausta Domino, cum corpus suum castigando macerat, et tota desideria carnis igne Spiritus sancti consumi festinat. Offert pacificas hostias cum bonorum operum munus exhibet. Offert victimas, cum vota laborum suorum in laudem Domini expendit. Et hæc omnia super altare quod ædificaverat Domino offerre debet, quia in ara cordis ubi decet ignem divinum semper ardere, hoc est flammam charitatis semper fervere, quidquid in abstinentiâ, quidquid in bona operatione, quidquid in gratiarum actione, elaborat, justum est, ut totum suavitate Spiritus sancti offerat Deo. Sicque adolebit thymiama coram Domino, quando orationem puram in cordis secreto præparat Deo, et ea quæ sunt Deo digna et placita postulat. Cæterum qui transitoria poscit, et quæ ad luxum sæculi pertinent, non coram Domino adolere thymiama dicitur, quia non in pura conscientia orare comprobatur.

« Classem quoque fecit rex Salomon in Asiongaber, quæ est juxta Haylam in littore maris Rubri in terra Idumea. Misitque Hiram in classe illa servos suos viros nauticos, et gnaros maris, cum servis Salomonis. Qui cum venissent in Ophir, sumptum inde aurum quadringentorum viginti talentorum detulerunt ad regem Salomonem. » Asiongaber fertur esse insula haud procul ab Hayla in Rubro mari, ubi classis Josaphat vi tempestatis aurita est. Ophir autem nomen provinciæ ex Ophir uno de posteris Eber nominatam, ex cujus stirpe veniens a fluvio Cophne, usque ad regionem Indiæ, quæ vocatur Hieriam, habitasse referuntur, ut Josephus narrat. Classis itaque quam fecit Salomon in Asiongaber, quæ *festinantes*, aut *fortes*, sive *viriliter* interpretatur, non aliam esse puto quam Ecclesiam fidelium, quæ in mari istius mundi posita studium impendit thesauros sapientiæ et scientiæ, opesque virtutum acquirere, ubi sunt servi Hiram nautici et

agnari maris cum servis Salomonis, dum gentiles sapienter incipientur, et carnis lasciviam doment, sive ut periti sunt in unitate fidei sociantur. Hos ergo Salomon noster in Ophir, quæ interpretatur *infirmans*, mittit, ut sumptum inde aurum ad se deferant, cum in utilitate litteræ sensum pretiosum habet quærere. Et sic accepta summa quadringentorum viginti talentorum auri ad regem deferunt, cum sensuum pretiosum historiæ allegorice et tropologice exponunt, atque anagogen in duobus Testamentis inveniunt, et eum sapientiæ et consilio divino ascribentes tribuunt.

CAPUT X.

« Sed et regina Saba, audita fama Salomonis, in nomine Domini, venit tentare eum in ænigmatibus. » Et ingressa Hierusalem cum multo comitatu et divitiis, camelis portantibus aromata, et aurum infinitum nimis, et gemmas pretiosas, venit ad Salomonem, et locuta est ei universa quæ habebat in corde suo. » Regina autem Austri quæ a finibus extremis excitata veniens, Salomonis audire sapientiam concupivit, jam tunc venturam de gentibus Ecclesiam desiderantem Christum figurabat, quæ juxta Prophetam (*Psal. xliiv*) circumamicta est *varietate in vestitu deaurato*, et populi sui et paternæ domus oblita currebat barbara gente non animo, quæ in aperto peregrina fuit, sed in loco culto sanctorum fieri civis optabat. Unde non solum cœlesti præmio resurrectionis beata, sed etiam potestate apostolica, de Judæis adulteris judicandis, ipsius iudiciis digna censetur, quia Christum in Salomonem mirata, verum reginæ cœlestis affectum imagine mystica Ecclesiæ providentis impleverat. Hinc ipsa regina Saba, viso Salomone et gloria ejus, stupens super prudentiam ejus, dixit :

« Verus est sermo quem audivi in terra mea super sermonibus tuis et super sapientia tua, et non credebam narrantibus mihi, donec ipsa veni, et vidi oculis meis, et probavi quod media pars mihi nuntiata non fuerit. Major est sapientia tua, et opera tua quam rumor quem audivi. » Quod bene convenit sanctæ Ecclesiæ quæ, auditis miraculis Christi, provocata est ad quærendum eum. Sed postquam ad ipsum pervenit per baptismum et fidem, consideratis sanctæ Scripturæ testimoniis, divinitatis ejus potentiam agnoscens, parum ei videtur esse omne quod sibi antea de eo narratum est, in comparationem perceptæ gratiæ. Unde et admirando in laudem ejus erumpit, dicens :

« Beati viri tui, et beati servi tui qui stant coram te semper et audiunt sapientiam tuam ! Sit Dominus Deus tuus benedictus cui complacuisti, et posuit te super thronum Israel, eo quod dilexerit Dominus Israel in sempiternum, et constituit te regem, ut faceres iudicium et justitiam. » His quoque similia et Psalmista in desiderio regni cœlestis exardescens ex persona eorum protulit, dicens : « Quam amabilia sunt tabernacula tua, Domine virtutum, concupiscit et deficit anima mea in atria Do-

mini. Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum A
vivum (*Psal. LXXXIII.*) » Et paulo post : « Beati, ait,
qui habitant in domo tua, in sæculum sæculi lauda-
bunt te (*Ibid.*). » Illi vero beati sunt, quorum rex est
Christus, et quia æterna visione ejus perfrui merentur
et gloriam ejus quam habet cum Patre et Spiritu
sancto conspiceret, et sapientiam per quam ipse mundus
corde dignatur se ostendere, perpetualiter percipere lætantur.
Sicque probantur verum esse hoc quod scriptum est : « Quia nec oculus vidit, nec auris
audivit, nec in cor hominis ascendit quæ præparavit
Deus diligentibus se (*I Cor. II.*) »

« Rex autem Salomon dedit reginæ omnia quæ vo-
luit et petivit ab eo, exceptis his quæ ultro obtule-
rat ei munere regio, » id est quia pacificus noster,
veræ reginæ, Ecclesiæ videlicet suæ, omnia quæ peti- B
t, dabit. De quo scriptum est : « Desiderium cordis
ejus tribuisti ei, et voluntate labiorum ejus non
fraudasti eam (*Psal. XX.*) » Et in Evangelio ipse
dicit : « Quæcunque petieritis Patrem in nomine
meo, dabit vobis (*Joan. XIV.*) » Non solum autem ea
quæ petimus, imo etiam illa quæ humana fragilitas,
aut nescit aut non præsumit petere, gratuito munere largitur.

« Fecitque rex de lignis thyinis fulcra domus Do-
mini, et domus reginæ et citharas lyrasque cantori-
bus. Non sunt allata hujusmodi ligna thyina, ne-
que visa usque in præsentem diem. » De quo Jo-
sephus ita narrat : Eodem vero tempore delati sunt
regi, a terra quæ vocatur aurea, lapides pretiosi, et
ligna thyina, quibus usus est ad fortitudinem templi
domuumque regalium et ad instrumenta musicorum,
fecitque citharas et nablas, ut dicerent hynnum
Deo levitæ. Omnium vero rerum quæ fuerunt
quocunque tempore regi delata, ea quæ illo die
delata sunt, magnitudinem et pulchritudinem præ-
cellabant. Nullus igitur arbitretur, quia ligna
thyina quæ nunc propter pretium vendentium sic
appellantur, illis vicina sint. Illa siquidem visione
rotunda quasi pinea sunt, sed multo candidiora
et valde fulgentia. Hoc autem dixi, ut nullus
naturam veræ pignus ignoraret. Sunt enim, sicut
in cujusdam volumine legi, imputribilia et spinosa,
in similitudinem albæ spinæ, et usque hodie Judæis
incognita. Bene autem dicitur quod rex Salomon de
lignis pretiosis nimis fecerit fulcra domus Domini et
domus reginæ, et citharas lyrasque cantoribus ; quia
conditor noster ligna pretiosa, hoc est doctores san-
ctorum, quorum viror nunquam decrescit fidei, nec
folia verborum decidunt ; sed qui fructum bonorum
operum reddunt temporibus suis, ad munimen domus
Dei et domus reginæ, hoc est ad confirmationem
Ecclesiæ suæ ponit, ut eorum undique vallata do-
ctrinis et exemplis, ruinam eorum scelerum non
sentiat. Talesque viri merito ut citharæ et lyræ
ad laudandum Dominum fabricati dicuntur, quoniam
quæcunque fecerint prosperabuntur, et laudem Do-
mini inter adversa et prospera, corde, ore, simul et
opere pronuntiare non cessant. Hi quidquid agunt

in verbo aut opere, omnia in gloriam Dei faciunt. De
quibus ex persona Domini per prophetam dicitur :
« Super muros Jerusalem constituit custodes, tota
die et tota nocte non tacebunt laudare nomen Domini
(*Isa. LXII.*) »

« Fecit quoque Salomon ducenta scuta de auro
« puro. Sexcentos auri siclos dedit in laminas
« scuti unius et trecentas peltas ex auro probato.
« Trecentæ enim minæ auri unam peltam vestiebant,
« posuitque eas rex in domo silvæ Libani. » In Verbis
quoque dierum ita scriptum est : « Fecit igitur rex
Salomon ducentas hastas aureas de summa sexcentorum
aureorum, qui in hastis singulis expendebantur.
Trecenta quoque scuta aurea trecentorum aureorum,
quibus tegebantur scuta singula. Posuitque
ea rex in armentarium quod erat consitum nemo-
re. » Scuta ergo simul et hastæ aureæ quibus
tegebantur, sicut in sequentibus ostenditur, duces
qui excubabant ante ostium domus regis, quid
significant nisi armaturam spiritalem, quam habent
predicatores sancti, qui custodiunt domum Domini,
et excubant ad ostia ejus, ut callidis insidiatoribus
intercludant aditum, ne decipiant innocentes, de
quibus in Cantico canticorum scriptum est : « Lectulum
Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis
Israel, omnes tenentes gladios, et ad bella doctissimi
(*Cant. III.*) » quia et præsentem Ecclesiæ quietem ac
pacem predicatorum sancti contra hæreticorum tuentur
incursum, et internam cœlestis patriæ requiem
perfectiores quoque fixa intentione speculantur. Bene
autem iterando adjungitur : « Ex fortissimis Israel. »
Israel quippe, *vir videns Deum* interpretatur. Omnes
quidem qui ad divinæ visionis gaudia tendunt, recte
Israel nomine censentur. Sed fortissimi, inquit, in
eis sunt utique illi, qui sive cœlestis dono speculationis
sublimantur, seu prædicationis ministerium rite
peragendum suscipiunt. Qui et apte sexagenario sunt
numero designati, quia tales nimirum denarium
æternæ retributionis perfectione bonæ operationis
expectant, « omnes tenentes gladios et ad bella
doctissimi, » illos tenentes gladios, de quibus dicit
Apostolus : « Et galeam salutis assumite, et gladium
spiritus, quod est verbum Dei (*Ephes. VI.*) » Ad illa
bella doctissimi, de quibus idem admonet, dicens :
« Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare
adversus insidias diaboli ; quia non est nobis
collocutio adversus carnem et sanguinem, sed
adversus principes et potestates (*Id.*). » etc.
Et recte doctissimi, quia bellandi magna arte
indigent, qui carne inclusi, in terris positi,
contra spiritalia nequitæ in cœlestibus certant.
Magna arte, imo magna Dei gratia indigent,
cum contra archangelum tot millibus annorum ad
bella exercitatum, carnis fragilitas pugnat. Recte
ergo ducentæ hastæ de summa sexcentorum siclorum
factæ sunt, quia utriusque Testamenti doctrina et
operatione perfecti esse noscuntur, cum quidquid
sermone docuerint bonis exemplis probaverunt. Nec
non et ducenta scuta quorum singula trecenti aures

yeetiebant, perfectam fidem eorum significant, quam in sanctæ Trinitatis confessione habebant. Bene ergo custodes domus Dei hastas et scuta aurea portant, quia sancti prædicatores, qui sunt Ecclesiæ sanctæ custodes, claritate supernæ sapientiæ splendentes, et verborum jaculis inimicos confodiunt, et scuto sacri fidei tela nequissimi ignea repellentes extinguunt. Quod autem adjungitur : « Posuit rex in domo silvæ Libani, » apte huic mysterio congruit. Quid ergo silva Libani, nisi gentium Ecclesiam significat, quæ de fastu superbiæ abscisa, in fabrica domus Dei convenienter aptatur? Unde et per Psalmistam dicitur : « Ecce audivimus eam in Ephrata, invenimus eam in campis silvæ (Psal. cxxx), » etc.

« Fecit ergo rex Salomon thronum de ebore grandem; et vestivit eum auro fulvo nimis, qui habebat sex gradus. Et summitas throni rotunda erat in parte posteriori, et duæ manus hinc atque inde tenentes sedile, et duo leones stabant juxta manus singulas : et duodecim leunculi stantes super sex gradus hinc atque inde. » Solium ergo quod rex Salomon fecit, bene Ecclesia sancta intelligitur, in qua pacificus noster regnans, judicia sua facere dignoscitur, quia anima « justis, sedes est sapientiæ. » Et bene de ebore illud factum esse memoratur, quod non ad solas divitias intelligamus aptatum, sed quoniam elephans cujus hæc ossa sunt nimis castitatis asseritur, qui inter quadropedia et sensu plurimum valet, et temperanter miscetur feminæ suæ, et conjugæ secunda non vitur. Hoc pudicis animabus decenter aptatum est, quia illæ ebur fuisse noscuntur, quæ per castitatem Christi Domini præcepta secutæ sunt. Hanc vestivit auro fulvo nimis, quia splendorem gloriæ suæ ea inlarescere fecit, cum per signa et miracula majestatis suæ potentiam ostendit. Habebat autem thronus iste sex gradus. Quid per senarium numerum, nisi bonorum operum perfectio designatur? « Sex diebus perfecit mundi ornatum, et septimo requievit ab operibus suis (Gen. 1). » Siquidem et senarius primus est numerus, qui suis partibus perfectus esse dignoscitur. Habet enim medietatem tria, tertiam partem duo, sextam unum : unum vero, duo, et tria, sex sunt. Igitur quia et sex ætatibus mundus constat, in quibus licet operari quisquis ad cœlestem patriam pervenire desiderat, bonis operibus ascendere festinet, quia nisi bonis actibus ascendatur, illuc minime pervenitur. « Et summitas throni rotunda erat in parte posteriori. » Quid enim rotunditas throni in parte posteriori, nisi requiem æternam, quæ post hanc vitam sanctis futura est, significatur? ubi quisquis hic bene laborat mercede operis sui remuneratus, perenni quiete perfruetur. Unde et in Cantico canticorum de hoc ipso throno sub alio exemplo commemoratur, ubi dicitur : « Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani, columnas ejus fecit argenteas. Reclinatorium aureum, ascensum purpureum, media charitate constravit (Cant. A III). » Ferculum inde dictum, quod vel residentium et discumbentium in convivio corpora ferat, vel ipsum de loco ad locum soleat pro temporis opportunitate circumferri. Cui merito sancta Ecclesia comparatur, quæ credentes ad æternæ vitæ refectionem prædicatorum suorum mysterio circumfert. Ferculum itaque regis nostri, sancta Ecclesia est, quæ de fortibus prædicatoribus quasi lignis cedrinis, impubilibus mentibus est constructa. Quæ recte ferculum dicitur, quia ipse fert quotidie animas ad æternum convivium Conditoris sui. Cui ferculo columnæ argenteæ factæ sunt, quia prædicatores sancti eloquii luce resplendent. Est autem columnis argenteis reclinatorium aureum, quia per hoc quod a sanctis prædicatoribus lucide dicitur, mentes audientium frigore claritatis intimæ, in qua reclinentur, inveniunt. Item reclinatorium in ferculo fecit, cum spern perpetuæ quietis fidelibus promisit : « Tollite, inquit, jugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum, et humilis corde, et invenientis requiem animabus vestris (Math. xi). » Et hoc reclinatorium fecit aureum, quia requiem nobis æternam divinæ visionis gloria coruscantem præparavit. Et non nisi purpureus ad hoc ferculum ascensus invenitur, quia nullus Ecclesiam nisi sacramentis Dominicæ passionis imbutus, ingreditur. Unde ipse ait : « Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem habet vitam æternam, et ego resuscitabo eum in novissimo die (Joan. vi). » Media charitate constravit propter filias Jerusalem, ea ipsa videlicet charitate, qua pro nobis passus est. Majorem enim hac charitatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis. Et hoc est quod addidit propter filias Jerusalem, id est propter animas cœlestium desiderio flagrantem. Quanto enim majorem Deus charitatem suam nobis pro nobis patiendo commendavit, tanto plures ad se reclamandum pro se patendum accendit. « Et duæ manus hinc atque inde tenentes sedile. » Quid ergo duæ manus tenentes sedile Salomonis significant, nisi solatia divinæ gratiæ, quæ sanctam Ecclesiam ad cœleste regnum provehunt? Et hæc apte per binarium numerum descripta sunt, quia in utroque Testamento hoc prædicatur, hoc maxime commendatur, quia non nisi per divinum adjutorium aliquod boni perfici potest. Unde ipsa Veritas dicit : « Sine me nihil potestis facere (Joan. xv). » — « Et duo leones stabant juxta manus singulas. » Quid per leones, nisi Patres utriusque Testamenti figurantur, qui per fortitudinem animi et sibi et aliis donari bene didicerunt? Duo ergo leones juxta manus stabant, quia in lege et in Evangelio sancti Patres quidquid boni fecerunt, non sibi, sed Deo deputaverunt. Unde et Psalmista dicit : « Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Super misericordia tua et veritate tua (Psal. cxiii); » et Apostolus : « Gratia, inquit, Dei sum id quod sum (I Cor. xv). » Et item : « Qui gloriatur in

Domino gloriatur (*II Cor. x.*) — « Et duodecim leunculi stantes super gradus sex hinc atque inde. » Quid per duodecim leunculos, nisi prædicatorum ordo qui apostolicam doctrinam sequitur, significatur. Hi ergo supra sex gradus hinc atque inde stant, quia bonorum operum gressus hinc et inde, suis doctrinis atque exemplis munire certant, ne prius labor bene incipientium in operando vacillet, sed rectitudinem habeat in gressu virtutum. Hinc scriptum est: « Fortitudo et decor indumentum ejus, et ridebit in die novissimo. Surrexerunt filii ejus et prædicaverunt beatissimam, vir ejus et laudabit eam. Multæ filiarum congregaverunt divitias, tu supergressa es universas (*Prov. xxxi.*) » Sequitur:

« Sed et omnia vasa de quibus potabat rex Salomon erant aurea, et universa suppellex domus saltus Libani de auro purissimo: non erat argentum, nec alicujus pretii putabatur in diebus Salomonis. » Omnia vasa quæ pacifici nostri ministerio funguntur, aurea fiant: quia omnes animæ sanctorum quæ sunt vasa Dei, ut voluntati deserviant divini splendore sapientiæ et dilectionis nitentes, continent potum qui vitæ est, et sit in eis fons aquæ salientis in vitam æternam. Nec alicujus pretii argentum putabatur in diebus Salomonis, quia secundum Apostolum: « Non est in sermone verbum Dei, sed in virtute (*I Cor. iv.*) » — « Et prædicatio Evangelii non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis consistit, sed in ostensione spiritus et virtutis, ut fides nostra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei (*I Cor. ii.*) » Unde ipsa Veritas ait: « Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum (*Matth. vii.*) » etc. Et item: « Qui solverit unum de mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regnum cælorum (*Matth. v.*) »

« Deferebant ergo Salomoni aurum de Tharsis et argentum, dentes elephantorum, et simias, et pavos. » Quid aurum argentumve significet, notum est. Cæterum dentes elephantorum possunt doctores, fortes propter nitorem sapientiæ, designari. De quibus sponsæ dicitur: « Collum tuum sicut turris eburnea; » per simias vero qui actus humanos imitari videntur, sed bestialiter vivunt, eos qui ad fidem ex gentibus veniunt, qui fidem tenere videntur, et operibus fidem negant. Per pavos quippe quorum caro si siccata fuerit, imputribilis permanere dicitur, qui pennarum pulchritudine vestiuntur, perfectos igne tribulationis decoctos, adeo ut variis virtutibus decorentur, et incorruptionem fidei ac mentis retineant. Quanquam si ad virgines referri velint, accipere possumus hæc de Tharsis fortiter conservet. Quod autem subditur: « Non est factum tale opus in universis regnis. » Aptè sancta Ecclesia convenit, de qua scriptum est, videlicet de salsis amarisque fluctibus hujus sæculi ad Salomonem nostrum deferuntur. Tharsis exploratio gaudii dicitur:

« Magnificatus est rex Salomon super omnes reges

« terræ divitiis et sapientiâ, et universa terra desiderabat videre vultum Salomonis, ut audiret sapientiam ejus, quam dederat Deus in cor ejus. » Et singuli deferebant ei munera, vasa argentea et aurea, vestes et arma bellica, etc. » Bene ergo dictum est, quod « magnificatus sit rex Salomon super omnes reges terræ, » quia pacificus noster super omnem celsitudinem sanctorum, qui reges vere dicuntur, exaltatur, et nullus ei cœquari potest. Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino, aut quis similis erit Deo inter filios Dei? Deus qui glorificatur in consilio sanctorum magnus et metueadus super omnes qui in circuitu ejus sunt. Et item: « Magnus Dominus noster et magna virtus ejus, et sapientiæ ejus non est numerus. » Unde et Joannes dicit: « Et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre, plenum gratia et veritate (*Joan. i.*) » Et universa terra desiderat videre vultum regis nostri, quia universa Ecclesia sanctorum hoc solummodo appetit, ut ad conspectum gloriæ ejus perveniat. Cum per prophetam dicitur: « Tibi dixit cor meum, quæsi vultum tuum, vultum tuum, Domine, requiram. » Et alibi: « Sicut cervus, inquit, desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus (*Psal. xli.*) » Et singuli deferunt ei munera, dum unusquisque secundum id quod vires sibi suppetunt, in verbo seu factis, obsequium student præstare Deo.

CAPP. XI et XII.

« Rex autem Salomon amavit mulieres alienigenas multas, filiam quoque Pharaonis, et Moabitidas et Ammonitidas, Idumæas, et Sidonias, et Hethæas de gentibus super quibus dixit Dominus filiis Israel: Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredietur ad vestras, » et reliqua. Jam porro de cæteris operibus Salomonis, quid dicam, quem vehementer arguit sancta Scriptura, atque condemnat, nihilque de pœnitentiâ ejus, vel de indulgentiâ Dei omnino commemorat, nec prorsus occurrit, quid ad salutem in allegoria boni significet hæc est, fienda vorago subversionis. Nisi forte dicat quis mulieres alienigenas, quarum amore exarserat, significare ecclesias electas ex gentibus. Posset hoc fortasse non absurde intelligi, si illæ propter Salomonem desererent deos suos, et colerent Deum ejus. Cum vero ipse propter illas offendit Deum suum, et coluit deos earum, non est quid inde boni conjectari possit. Nec tamen nihil arbitror significare, sed malum, sicut de uxore filiabusque Lot diximus. Apparet enim in persona Salomonis mira excellentia et mira submersio. Quod igitur in illo diversis temporibus existit, prius bonum et posterius malum; hoc in Ecclesia in isto adhuc sæculo simul uno tempore ostenditur. Nam bona illius, bonos Ecclesiæ: mala autem illius, malos Ecclesiæ significare puto, tanquam in unitate illius aræ. Sicut in illo uno homine bonos in granis, malos in paleis: aut in unitate unius segetis, bonos in tritico, malos in zizaniis.

Factum est igitur in tempore illo, ut Jeroboam egrederetur de Jerusalem, et invenit eum Ahias Silonites propheta in via, opertus pallio novo. Erant autem duo tantum in agro. Apprehendensque Ahia pallium suum novum quo opertus fuerat, scidit in duodecim partes et ait ad Jeroboam : Tolle tibi decem scissuras. Hæc enim dicit Dominus Deus Israel : Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, et dabo tibi decem tribus. Porro una tribus remanebit ei propter servum meum David, et Hierusalem civitatem quam elegi ex omnibus tribus Israel, etc. Illud quod post mortem Salomonis decem tribus a domo David, et a templo separatæ sunt et duæ relictæ, satis indicat quod de tota illa gente Apostolus ait : Reliquiæ propter electionem gratiæ salvæ factæ sunt (Rom. ix). Jeroboam vero qui decem tribus a domo David et a templo Dei separans ad idololatriam perduxit, significat hæreticos qui dissensionem amant, et unitatem fidei catholicæ hæresibus scindunt, ac sic cultui malignorum spirituum subsequentes tradunt. Interpretatur Jeroboam, dijudicans populum. Nam et hæretici dijudicare populum videntur, cum erroris sui sequacem faciunt. Cui rei bene conveniunt verba prophetæ Ahia Silonitis, qui missus est ad Jeroboam ita dicens :

Tolle tibi decem scissuras. Hæc enim dicit Dominus Deus Israel : Ecce ego scindam regnum Salomonis, et dabo tibi decem tribus. Porro una tribus remanebit ei propter servum meum David, et Jerusalem civitatem quam elegi ex omnibus tribubus Israel. Decem enim scissuras Jeroboam accepit, cum legis præcepta violanda corripuit. Et una tribus cum sobole David remansit, dum sors electorum juxta Apostoli doctrinam, in regula fidei catholicæ remansit. Quia unus Dominus, una fides, unum et baptismum (Ephes. iv). Denique Jeroboam, filius Salomonis (III Reg. xiv), qui utili seniorum consilio relicto, adolescentium consilium secutus est, licet de domo David fuerit, tamen in via ejus non gradiebatur. Fecit enim Judas (Scriptura teste) in illis diebus malum coram Domino, et irritaverunt eum super omnibus quæ fecerant patres eorum in peccatis suis quæ peccaverant. Edificaverunt autem et ipsi sibi aras et statuas et lucos super omnem collem excelsum, et subter omnem arborem frondosam. Sed et effeminati fuerunt in terra, feceruntque omnes abominationes gentium, quas attrivit Dominus ante faciem filiorum Israel. Significat igitur malos rectores in Ecclesia, qui terrenis cupiditatibus dediti, negligunt curam habere subditorum et delectantes in multitudine sibi obsequentium, nec tamen condignam habent sollicitudinem sibi commissorum. Interpretatur autem Jeroboam *latitudo populi*. Et bene latitudo populi nominari possunt qui latam et spatiosam viam gradientes, per quam multi vadunt ad mortem, angustam viam quæ paucorum est, et ad æternam vitam ducit (Math. vii), ingredi detrectant : relicto quesancorum Patrum consilio, quorum

dicta et exempla ad celsitudinem tendunt perfectionis, eligunt juvenum obtemperare præceptis, hoc est, eorum qui juvenilibus desideriis mancipati laudibus iniquis et adulationibus eos gravant, et fit in eis quod per prophetam dicitur : Qualis populus, talis est et sacerdos. Omnes enim a minimo usque ad maximum avaritiæ student, et cæci cæcis ducatum præbentes in foveam perditionis pariter cadunt (Jer. vi, Math. xv). Quibus comminatur sapientia Dei dicens (Eccl. x) : Væ tibi terra cujus rex puer est, et cujus principes comedunt. Et contrario de sanctorum populo, et rege eorum Christo laudando subsequitur, dicens : Beata terra cujus est rex nobilis, et cujus principes vescuntur in tempore suo, quia omnia quæcumque fecerint prosperabuntur.)

CAPUT XIII.

Ecce vir Dei venit de Juda in sermone Domini in Bethel, Jeroboam stante super altare, et thus jaciente. Et exclamavit contra altare in sermone Domini, et ait : Altare, altare, hæc dicit Dominus : Ecce filius nascetur Domini David Josias nomine, et imolabit super te sacerdotes excelsorum, qui nunc in te thura succendunt, et ossa hominum incendet super te, et reliqua. Igitur propheta qui a Deo missus fuerat in Bethel, ut increparet Jeroboam super idololatria quam gessit, et a falso propheta seductus, comedit ibi et bibit contra præceptum Domini, et propterea a leone in via occisus est : quid significat nisi qui in prosperis elevatur corde ? ita ut præcepta Domini contemnat a leone qui circuit rugiens quærens quem devoret (I Petr. v.), dente persuasionis malignæ laniatus, per consensum peccati interficitur : ac per hoc necessarium est semper quærere auxilium omnipotentis Dei, atque defensionem ipsius, ex toto corde sperare in misericordia ejus. Quid enim est homo, cujuslibet sit meriti, si Conditoris sui protectione deseratur ? Quia nimirum protectio minus necessaria creditur, si semper habeatur : sed utiliter plerumque subtrahitur, ut sibi metipsi homo, quam sine illa nihil scit, ostendatur. Manus igitur Dei aliquando nos nobis per adversa insinuat, quæ nescientes nos in prosperis portat, quia destituti dum cadere incipimus, et tamen adjuti retinemur, et doctrina fit, quod in lapsu trepidamus et custodia quod in statu permanemus. Nemo ergo se alicujus virtutis æstimet, etiam cum quid fortiter poterit, quia si divina eum protectio deserat, ibi repente enerviter obruitur ubi se valenter stare gloriatur. Quid est enim quod vir Dei contra altare Bethel ad prophetandum directus, præsentem regem, auctoritatem liberæ vocis exercuit, ejusdemque regis extensum brachium in rigore mirabiliter astrinxit, quod tamen mox misericorditer salutem restituit, cujus in domo invitatus comedere noluit, quia ne in via comederet, prohibitionis Dominicæ præcepta servavit. Qui tamen in eadem via et seductus comedit et pastus interiit. Qua in re quid subtili consideratione colligimus, quid (ut ita dixerim) formandum suspicamus, nisi quod forsitan apud se-

metipsum tacitus, et pro præceptis Dominicis regem se contempsisse gloriatus, ab interna mox soliditate quassatus est, et inde ei in opere culpa subripuit, unde sibi gloria in corde subrepsit? ut prophetæ falsi verbis deceptus disceret, quia nequam propriæ fortitudinis fuerit, quod ad regis verba restitisset. Bene autem et ejus ore mortis sententiam accepit, cujus seductione a vitæ præceptis deviauit, ut inde pœnam veraciter sumeret, unde culpam negligenter admisisset. Hic autem manifeste ostenditur, quod peccatum inobedienciæ in ipsa fuerit morte laxatum, quia idem leo qui viventem præsumpsit occidere, ausus contingere non est occisum. Qui enim occidendi habuit potestatem, de occisi cadavere comedendi licentiam non accepit. Quia is cui culpa in vita fuerit punita, erat jam justus ex morte. In hoc factio ostenditur, quod nemo se alicujus virtutis æstimare debet, etiam cum quid fortiter (sicut dictum est) poterit. Iste enim quia præceptis Dominicis regem contempsisse gloriatus corruit, ut prophetæ falsi verbis deceptus disceret, quia non propriæ fortitudinis fuerit quod regi restitisset.

CAPUT XIV.

« In quinto autem anno regni Roboam, ascendit Sesac rex Ægypti in Jerusalem, tulit thesauros domus Domini, et thesauros regios et universa diripuit. Scuta quoque aurea quæ fecerat Salomon, pro quibus fecit Roboam scuta ærea, et tradidit ea in manum ducum scutariorum, et eorum qui excubabant ante ostium domus Regis. Cumque ingrederetur rex in domum Domini, portabant ea qui præeundi habebant officium, et postea reportabant ad armamentarium scutariorum, » et reliqua. De quo rege in libro Paralipomenon plenius narratur, ubi hoc modo legitur (*II Par. xii*): « Anno autem quinto regni Roboam, ascendit Sesac rex Ægypti in Jerusalem, quia peccaverunt Domino, cum mille ducentis curribus, et sexaginta millibus equitum. Nec erat numerus vulgi qui venerat cum eo ex Ægypto, Libyes scilicet et Trogloditæ Æthiopes, cepitque civitates munitissimas in Juda, et venit usque Jerusalem. Semeias autem propheta ingressus est ad Roboam et principes Juda, qui congregati fuerant in Jerusalem fugientes Sesac, dixitque ad eos: Hæc dicit Dominus: Vos reliquistis me, et ego reliqui vos in manu Sesac. Consternatique principes Israel et rex dixerunt: Justus est Dominus. Cumque vidisset Dominus quod humiliati essent, factus est sermo Domini ad Semeiam, dicens: Quia humiliati sunt, non disperdam eos: daboque eis paucillum auxilii, et non stillabit furor meus super Jerusalem per manum Sesac. Verumtamen ei servient ut sciant distantiam servitutis meæ, et servitutis regni terrarum. Recessit itaque Sesac rex Ægypti ab Jerusalem sublatis thesauris domus Domini et domus regis, omniaque secum tulit, et clypeos aureos quos fecerat Salomon, pro quibus fe-

cit rex æneos, et tradidit illos principibus scutariorum, qui custodiebant vestibulum palatii. » Quid ergo per figuram hoc insinuat, quod propter peccatum Roboam Sesac rex Ægypti de domo Domini thesauros abstulit, et thesauros regios, nisi quod mali rectores propter negligentiam suam regem Ægypti, hoc est, principem tenebrarum in Jerusalem typicam provocant, in Ecclesiam videlicet sibi commissam: ubi ipsi ad tempus dominari videntur, qui thesauros domus Domini et thesauros regios aufert, cum scientiam sanctarum Scripturarum simul et opera virtutum ab incautis et desidiis abstrahit? Sesac ergo *byssus cilicii* sive *gaudium cilicii* interpretatur. Et quia byssus subtilitatem significat, cilicium vero, quod de caprarum setis conficitur, peccata, quid melius in bysso cilicii, quam versutia fraudis diabolicæ, in persuasione peccatorum accipi potest? Sesac enim Jerosolymitanas opes aufert, cum diabolus qui callide decipit, et gaudet in multitudinæ peccatorum ecclesiasticos quosque a scientia spirituali, et opere virtutum deprædat, eosque qui videbantur in Ecclesia decori esse, spoliatos secum in barathrum perditionis suæ demergit, necnon et illud quod idem rex scuta aurea quæ fecerat rex Salomon abstulit pro quibus fecit rex Roboam scuta ærea et tradidit ea in manu ducum scutariorum, ad eundem sensum respicit. Salomon enim scuta aurea condens custodibus domus suæ dedit, cum Redemptor noster spiritualement scientiam per duo testamenta doctoribus Ecclesiæ ad tuendam plebem suam commendavit. Hanc antiquus hostis per incuriam rectorum abstrahit, quia cum intenti sunt rebus terrenis minusque curam de celestibus officio pristino et scientia denudatos, quasi in domo propria opibus spoliatos, dereliquit. Denique tales cum sensu spiritali privatos se conspiciunt, per eloquentiam verborum copiam quærunt quatenus eorum sonoritate, velut scutorum æreorum firmitate, tutamen contra hostes pro subjectis sibi opponant. Sed quanto æs est vilis metallo auri, tanto inferior est vana eloquentia veræ eloquentiæ fructu. Unde per quemdam sapientem de eloquentia dicitur: « Ubi plurima verba, ibi frequenter egestas (*Prov. xiii*): » Et in psalmis ita legitur: « Vir linguosus non dirigetur super terram (*Psal. xiii*). » Nam de sapientia ita scriptum est. « Sapientia pretiosior est cunctis opibus; et omnia quæ desiderantur, non valent ei comparari. Longitudo dierum in dextera ejus et in sinistra illius divitiæ et gloria (*Prov. viii*). » Qui vero opportunam defensionem Ecclesiæ vult exhibere contra hæreticos et contra omnes inimicos sapientiæ, utique adminiculo nocere debet perficere. Nec eloquentia aliquid ad hoc sine sapientia proficit, imo plurimum nocet. Porro quod legitur in sequentibus, quod bellum fuerit inter Roboam et Jeroboam, et Asa regem Juda, atque Baasa regem Israel cunctis diebus eorum, non aliud significare puto, quam quod sancta Ecclesia quæ in unitate fidei persistit, bellum habeat semper cum

hæreticis et schismaticis, et omnibus qui violare contendunt fidem catholicam. « Omnes enim (ut ait Apostolus) qui pie volunt vivere in Christo persecutionem patientur : quia draco antiquus persequitur mulierem insidians calcaneo ejus, et ipsa conterit caput ejus (II Tim. III). » Asa enim *tollens* sive *sustollens*, et Baasa *confusio* vel *siccitas* interpretatur. Et bene Ecclesiæ populus tollens sive sustollens dicitur, qui mentem suam ad superna desideria suspendens, confusionem terrenarum cupiditatum, cum earum suggestore diabolo, spernit : ac velut sicca et inutilia contemnit.

CAPUT XVI.

« Factus est autem sermo Domini ad Jehu filium Anani contra Baasa, dicens : Pro eo quod exaltavi te de pulvere et posui ducem super populum meum Israel, tu autem ambulasti in via Jeroboam, et peccare fecisti populum meum Israel ut me irritares in peccatis eorum. Ecce ego demetam posteriora Baasa, et posteriora domus ejus, et faciam domum tuam sicut domum Jeroboam filii Nabath. Qui mortuus fuerit de Baasa in civitate, comedent eum canes, et qui mortuus fuerit ex eo in regione, comedent eum volucres cœli. » Hæc verba contra omnes peccantes, et contra omnes hæreticos et paganos maxime prolata sunt. Quippe qui peccatis pristinis, peccata semper nova adjiciunt, et malorum exemplis depravatis visceribus pejores fiunt. « Demetam (inquit) posteriora Baasa, et posteriora domus illius et faciam domum ejus sicut domum Jeroboam filii Nabath. » Demetit Dominus posteriora Baasa, cum peccata iniquorum post finem vitæ ulciscitur : demetit et posteriora domus ejus, cum imitatores illorum æternis cruciatibus damnat. « Et faciam domum Baasa sicut feci domum Jeroboam filii Nabath, » cum peccatores in iniquitate sua perseverantes, simul cum diabolo et angelis ejus, inferni cruciatibus tradet. Baasa enim (ut diximus) *confusio* vel *siccitas* interpretatur. Jeroboam vero *dijudicans populum* : et Nabath, *spontanæum* resonat. Qui ergo confusiones errorum et peccatorum sequitur, et virorum gratiam spiritalem habere negligens, in ariditate peccatorum usque ad finem vitæ perseverat, posteriora ejus velut diaboli demetuntur, qui propria voluntate superbiendo sibi mortem generat. Et tunc populum perditorem velut dijudicare videtur, cum non iudicium æquitatis, sed damnationis in eis exercere dignoscitur. Tunc enim peccatorum atque omnium iniquorum posteriora demetentur cum capite suo diabolo, quando iudex vivorum et mortuorum in fine sæculi dicturus est his qui ad sinistram ejus stabunt : « Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui preparatus est diabolo et sociis ejus. Et ibant hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam (Matth. xxv). » — « Qui mortuus (inquit) fuerit de Baasa in civitate, comedent eum canes, et qui mortuus fuerit ex eo in re-

gione, comedent eum volucres cœli. » Quid est ergo mortuum esse in civitate, nisi quemlibet fide tenens in Ecclesia perseverantem, criminibus capitalibus obnoxium esse ? In civitate ergo moritur, qui intra Ecclesiam Dei opera pravitatis exercet. Ille enim ore canum laceratur, cum sententiis sanctorum doctorum increpatur, arguitur, atque damnatur. De quibus videlicet canibus in psalmo scriptum est : « Ut canes circuibunt civitatem (Psal. LVIII). » Canes enim a canendo dicti sunt. Canum enim consuetudo est, illa loca defendere, in quibus se norunt alimoniam reperire. Civitas autem illa, quam canes isti circumeunt, Jerusalem est, universaliter per mundum diffusa : hanc ergo circuisse Paulum, salutare generis humani testantur Epistolæ, quæ per universas gentes velut sacra divina tonuerunt. O canem istum beatum, qui populos persequitur infideles, fures abigit, et ovilia sancta custodit, cujus latratas per totum mundum quasi gravisona tuba concrepuit. « Qui enim moritur, ait, ex Baasa in regione, comedent eum volucres cœli. » Illi enim ex Baasa, hoc est ex corpore diaboli confusione plenissima in regione moriuntur, qui, extra Ecclesiam separati, idololatriæ aut hæresibus ore atque opere nefario deserviunt, hos enim volucres cœli comedunt, illæ videlicet volucres, de quibus in Evangelio Dominus dicit in parabolas sementis, secus viam seminum sparsum, volucres cœli comedisse (Matth. XIII). Tunc enim istæ volucres eos comedunt, quoniam onustos peccatis secum ad æternum rapiunt interitum.

« Anno tricesimo primo Asa regis Juda, regnavit Amri super Israel duodecim annis. In Thersa regnavit sex annis : Emitque montem Samariæ a Somer duobus talentis argenti, et ædificavit eum, et vocavit nomen civitatis quam exstruxerat nomine Somer Domini montis Samariæ. » Hoc quomodo factum sit, Josephi verba manifestant, in quibus ita scriptum est : Tricesimo autem anno regis Asa, Ambri suscepit imperium, et tenuit annis duodecim. Quorum sex quidem annis fecit in Thersa, reliquos autem in civitate quæ Mare compellabatur, a Græcis autem Samaria. Hic vero nominavit eam Samareton a Samaro quodam, qui eum montem venundederat, in quo constituerat civitatem. In nullo autem differebat prioribus regibus, nisi quod pejor erat.

« Et addidit Achab in opere suo irritans Dominum Deum Israel, super omnes reges Israel, qui fuerant ante eum. In diebus ejus ædificavit Abiel de Bethel Jericho, » et reliqua. Quod scriptum est de temporibus regni Achab : « In diebus ejus ædificavit Abiel de Bethel Jericho. In Abiram primogenito suo fundavit eam, et in Segub novissimo suo posuit portas ejus. » Patet sensus, quia cum præfatæ conditor urbis fundamenta illius ponere inciperet, primogenitus ejus, qui vocabatur Abiram mortuus est. Et cum urbe ædificata portas munire tentaret, novissimum filiorum suorum co-

momento Segub amisit. Quod ita futurum Josue A cum eam destructam anathemati traderet impre- cando prædixit. « Maledictus, inquit, vir coram Domino, qui suscitaverit et ædificaverit civitatem Jericho (Jos. vi). » In primogenito suo fundamenta illius jaciât, et in novissimo liberorum ponat portas ejus. Quia vero Ahiel de Bethel destructa a Josue atque anathematizata Jericho mœnia restaurat, cum quis eorum qui in Ecclesia habitum religionis assumpserat, ad agenda scelera quæ ei Dominus Jesus in die baptismatis condonaverat, redit: quasque ipse anathematizaverat diaboli pompas, luxuriose vivendo repetit, cum errorum dogmata, vel gentilium fabulas, veritati Ecclesiasticæ qua imbutus est quasi de Bethel egrediens ruinas Jericho resuscitat. Meritoque talis coram Domino B maledictus, et primum filiorum in fundatione nefariæ civitatis, et novissimum in portarum positione amittit quia et fundamenta fidei a quibus bona ædificia inchoare, et claustra bonæ actionis quibus per- hici debuerat, perdit.

CAPUT XVII.

« Et dixit Elias Thesbites de habitatoribus Galaad C ad Achab: Vivit Dominus Deus Israel, in cujus conspectu sto, si erit annis his ros et pluvia, nisi juxta oris mei verba. Et factum est verbum Domini ad eum, dicens: Recede hinc et vade contra orientem, et absconde te in torrente Carith qui est contra Jordanem et ibi de torrente bibes, corvisque præcepi ut pascant te ibi. Abiit ergo et fecit juxta D verbum Domini: cumque abiisset sedit in torrente Carith qui est contra Jordanem. Corvi quoque deferebant ei panem et carnes mane: similiter panem et carnes vesperi, et bibebat de torrente. Post dies autem aliquantos siccatus est torrens, non enim pluerat super terram. » Priusquam allegorice quid ista significent disseramus, libet inquirere juxta moralitatem, quid est quod ait: « Vivit Dominus in cujus conspectu sto. » Sciendum est quod duobus modis in conspectum Domini venimus, cum in extremo judicio ante tribunal ejus assistimus. Nam quoties Conditoris nostri potentiam ad sensum reducimus, toties in conspectu illius stamus. Unde recte nunc per virum Dei Eliam dicitur: « Vivit Dominus Deus Israel in cujus conspectu sto. » Hic justus in conspectu Domini stat ut fideliter vivat, illic ut veraciter coronam vitæ accipiat. Thesbi igitur unde Elias Thesbites dicitur, civitas est Galaaditis regionis. Cæterum spiritaliter Elias rectius Dei Filio assimilatus est, cui et auctoritas et nomen veri Dei congruit: Elias enim Dominus Deus interpretatur, sive fortis Deus, quod nomen substantialiter Dei Filio inest, auctoritatem sibi videlicet faciendi quid velit naturaliter vindicans. De quo per Psalmistam dicitur: « Fortis Dominus, potens in prælio (Psal. xxiii). » Thesbites autem captivans sive convertens interpretatur, sicut et de Domino scriptum est: « Convertite, Domine, captivitatem nostram (Psal.

cxv). » Et sicut Melchisedech in Scripturis (qui utique typum gessit Salvatoris) origo tacetur, ita et Eliæ; in illius enim præfiguratione genus minime narratur, cum subito nomen illius introducitur, ex quo tribu vel familia ortus sit minime profertur. Torrens Cison qui et Carith interpretatur cognitio, sive concisio, vel divisio, quod Judaico populo congruere certissimum est. Panes vero et carnes ex quibus Elias, ministrantibus corvis, pastus est, opera pietatis et obsequium, quod eidem Domino a fidelibus ex populo Judæorum exhibitum est, præfigurasse non dubium est. Siccatio torrentis abolitionem significat legis, quam, adveniente Salvatore, in carnalibus observationibus defecisse certum est. Nonnulli volunt aliter intelligi, quod nobis dissonum esse videtur, quibusdam in locis. Absconditus est (inquiunt) Elias noster in torrente Carith, qui interpretatur calvus, et ibi de torrente bibit, cum in calvarie loco, ubi abscondita est virtus gloriæ ejus, de torrente mortalitatis nostræ Dominus gustavit. Corvi autem pascebant Eliam, deferentes ei panem et carnes mane et vesperi, cum gentilitas de nigredine peccatorum veniens, Christo Domino salutem nostram esurienti, panem fidei et spem resurrectionis per gratiam ejus illuminata offert, mane videlicet, evangelicæ prædicationis. Et item panem et carnes vesperi similiter defert, cum eandem fidem usque ad finem mundi servans incontaminatam, cum carnis resurrectione venienti judici præsentat. « Post dies autem aliquantos siccatus est torrens, » quia consummatum curso præsentis vitæ, « absorpta erit mors in victoria (I Cor. i): » etiam « ultra mors non erit, neque luctus, neque clamor, quæ prima abierunt (Apoc. xxi). » Hanc etenim intelligentiam prudenti lectori relinquimus, si hanc sibi eligere voluerit, quia nobis de corvorum refragare videtur intellectus.

« Factus est igitur sermo Domini ad eum dicens: « Surge et vade in Sarepta Sidoniorum et manebis ibi. Præcepi enim ibi mulieri viduæ, ut pascat te. » Mittitur Elias pascendus ad alienigenam viduam: hæc igitur vidua gentium designat Ecclesiam, quæ a suo diutius Conditore deserta, populum fidei veræ, et rectæ veritatis nescium, quasi pauperem filium egenæ stirpe nutriebat, id est verbi fructu ex parte docebat, donec adveniens sermo propheticus, qui exsiccat vellere Israelis (ut pote clausa cœli janua) periclitabatur in Judæa, pasceretur ibi, simul et pasceret, et receptus videlicet a credentibus, et reficiens ipse credentes. Unde bene hæc eadem vidua in Sarepta Sidoniæ dicitur esse morata. Sidonia quippe inutilis venatio, Sarepta vero incendium, vel angustia panis interpretatur, quia « ubi abundavit peccatum, superabundavit et gratia (Rom. v). » Ubi rebus supervacuis acquirendis, quasi occupandi cura impendebatur, ubi diræ sitis incendium panisque spiritalis antea fiebat angustia, ibi farina oleumque ore prophetico benedicitur. « Quæ volebat duo ligna colligere priusquam moreretur. » Non hic solo ligni nomine, sed etiam numero lignorum, siquum

crucis exprimitur, quo nobis est panis vitæ præparatus æternæ. Benedicitur farina ejus et oleum, hoc est, gratia corporis Dominici et chrisma- tici unctio, sive fructus et hilaritas charitatis, quæ cum impenditur, non defecisse dicitur: « Hilarem enim datorem diligit Deus (II Cor. ix). » Vidua autem ista quam Dominus non frumenti, sed verbi pane pascebat, eadem ipsa est, de qua dicitur in Psalmis: « Viduam ejus benedicens benedicam (Ps. cxxxii), » et reliqua. Illam scilicet, de qua et Paulus ait (Rom. vii): Mortuo viro, quibus volet nuptiis libera est, quia desinente legis littera (cujus finis Christus est) ad gratiæ libertatem transitum faciens, Ecclesia videlicet ad Christum, quasi vidua legis nupsit. Hujus nunc in vasis oleum gratiæ et benedictionis farina non deficit, in omnibus fere gentibus fame manente, quarum cibus vitæ esuriem ac fidei Trinitatis inediam, congrue præfiguravit illa quondam triennio fames.

« Factum est autem post verba hæc, ægrotavit « filius mulieris matrisfamilias, et erat languor ejus « fortissimus, ita ut non remaneret in eo halitus. « Dixit ergo ad Eliam: Quid mihi et tibi, vir Dei? « Ingressus es ad me, ut rememorarentur iniquitates « meæ, et interficeres filium meum? Et ait ad eam: « Da mihi filium tuum. Tulitque eum de sinu illius « et portavit in cœnaculum ubi ipse manebat, et « posuit super lectum suum, » et reliqua. Hic actus Eliæ, de suscitato mortuo filio viduæ, apud quam hospitabatur, et cujus benedixit farinæ et oleo, bene exprimit actum Redemptoris nostri, in resurrectione populi ad fidem conversi. Quæ enim hæc vidua melius intelligi potest, quam Synagoga Judæorum, quæ Moysi more viduata filium nutrebat parvulum, hoc est, populum carnalem Judæorum. Hic ergo ad ingressum Eliæ, hoc est, Salvatoris nostri infirmabatur, quia in eum non credendo, sed spernendo, valida febre infidelitatis ægrotavit. Unde et mater ipsa conquerendo de infirmitate pueri, ad prophetam dicit: « Quid mihi et tibi, vir Dei? ingressus es ad me ut rememorarentur iniquitates meæ, et interficeres filium meum? » Cum Synagoga Judæorum de adventu Salvatoris conqueritur, quasi ipse esset causa interfectionis populi Judaici. Hinc est quod Caiphas conspirans de nece Christi, ad turbam ait: « Expediit enim ut unus homo moriatur pro populo, et non tota gens pereat. Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum. Et venient Romani et tollent nostrum locum et gentem (Joan. xviii, xi). » Sed sicut propheta Dei, verbis viduæ non exasperatus: quin potius misertus ait ad eam:

« Da mihi filium tuum: Tulitque eum de sinu « illius et portavit in cœnaculum ubi ipse manebat, « et posuit super lectum suum et expandit se, atque « mensus est super puerum tribus vicibus, clama- « vitque ad Dominum et ait: Domine, Deus meus, « revertatur, oro, anima pueri hujus in viscera « ejus. » Ita et Redemptor noster non exasperatur

A malitia Judæorum, sed misertus populi credentis, tulit eum de sinu matris, cum eum tulit de carnali observantia legis. « Et posuit super lectum suum, » hoc est, demonstravit ei vitam habere in morte sua. « Expanditque se tribus vicibus, atque mensus est super puerum. » Cum Trinitatis fidem illi prædicando et faciendo insinuabat. Et clamans ad Patrem, dixit: « Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt (Luc. xxiii). » Et item: « Pater, inquit, clarifica Filium tuum, ut Filius tuus clarificet te: Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, ut omne quod dedisti ei, det eis vitam æternam. Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum (Joan. xvii). »

B « Exauditus est autem Elias, et reversa est anima « pueri intra eum et revixit. Tulitque illum et red- « didit matri suæ. » Cum Dominus noster populum salvans credentem, signa et miracula ostendebat incredulis, ut agnoscerent veraciter illum vivere, qui credit in nomine ejus. Et sic eveniet, ut verba mulieris admirantis de suscitato puero, plebs Judaica veritate superata, præclamet ad Christum ac dicat: « Nunc in isto cognovi, quoniam vir Dei es tu, et « verbum Domini in ore tuo verum est. »

CAPUT XVIII.

« Post dies multos verbum Domini factum est ad « Eliam in anno tertio, dicens: Vade et ostende te « Achab, ut dem pluviam super faciem terræ. » Tres anni famis, scientiam sanctæ Trinitatis, populo Judæorum vel in toto mundo defuisse præfigurabant. Sex vero menses ad opus bonum pertinent, quod penitus desiderat ab illis, de quibus propheta dicit: « Non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. » Abdias princeps exercitus Israel, cujus nomen interpretatur *servus Domini*, illos quodammodo præsignabat, qui ex principibus Judæorum crediderant et erant occulti discipuli Domini, ut Nicodemus et cæteri. Nam quod ait ad populum: « Usquequo claudicatis in duas partes? » ita potest intelligi. Illi enim utroque pede claudicant, qui Deo pariter et diabolo obsequium præstare cupiunt.

D « Ivit ergo Elias ut ostenderet se Achab. Erat au- « tem fames vehemens in Samaria. Vocavitque « Achab Abdiam dispensatorem domus suæ, » et reliqua. Quod autem Elias congregans universum Israel, contra prophetas Baal disceptabat, illisque frustrantibus, ipse altare Domini curavit quod destructum fuerat, et tulit duodecim lapides juxta numerum tribuum filiorum Jacob, ad quem factus est sermo Domini, dicens: « Israel erit nomen tuum: » et ædificavit de lapidibus altare in nomine Domini. « Fecitque aquæductum quasi per duas aratiunculas « in circuitu altaris, et composuit ligna divisitque « per membra bovem, et posuit super ligna, et ait: « Implete quatuor hydrias aqua, et fundite super « holocaustum et super ligna. Rursumque dixit:

« Etiam secundo hoc facite. Qui cum fecissent se-
 cundo, ait : Etiam tertio idipsum facite, fecerunt-
 que et tertio. Et currebant aquæ circa altare, et
 fossa aquæductus repleta est, » et reliqua. Quid
 convenientius figurare potest, quam quod Redemptor
 noster contra mundi principem ejusque satellites
 decertans ac superans, altare Domini quod destru-
 ctum fuerat, hoc est, fidelium suorum corda ab
 omni labe iniquitatis purgans aram Deo dedicat?
 Quæ ex duodecim lapidibus constructa esse memo-
 ratur, quia ex his, qui propheticam et apostolicam
 fidem seu doctrinam sequuntur, gratissima Deo ara
 construitur, in qua quotidie sacrificium laudis in
 odorem suavitatis offertur. Fecitque aquæductum
 quasi per duas aratiunculas in circuitu altaris, ex
 contrio videlicet corde, et humiliato spiritu flumina B
 producendo lacrymarum pro timore gehennæ, et
 desiderio vitæ æternæ. Ibi et composuit ligna, quia
 et sanctorum dicta et facta ad exemplum, creden-
 tibus constituit. Divisitque per membra bovem, et
 posuit super ligna cum omnes actus suos ad exem-
 plum sanctorum patrum fideles formare docuit.
 Jussitque super holocaustum et super ligna semel,
 iterum, atque tertio, aquam infundere : quia omni
 tempore necesse est nobis verba, cogitatus, atque
 opera nostra, in pura oratione atque compunctione
 lacrymarum mundare, et non prius cessare, quam
 fossæ aquæductus repleantur, id est, donec futurum
 gaudium, præsentis memoriæ succedens, perfecte
 compleatur. Sicque erit juxta id quod sequitur :

« Ignis de cælo cadens ad invocationem Eliæ, C
 voravit holocaustum, ligna et lapides, pulverem
 quoque et aquam quæ erat in aquæductu lam-
 bens. Quod cum vidisset omnis populus, cecidit
 in faciem suam et ait : Dominus ipse est Deus,
 Dominus ipse est Deus. » Quando discrimen su-
 perni judicis dicta et facta, ac totam vitam nostram
 perfecte examinans, probandos nos sicut igne pro-
 batur argentum, immortales ac beatos factos in sede
 collocabit perpetua : ut ad instar virorum Israelita-
 rum in æternum gratulando canamus : « Dominus
 ipse est Deus, ipse fecit nos et non ipsi nos. Nos
 autem populus ejus et oves pascuæ ejus (Psal.
 xcix). » Mundato itaque altari Domini, et consum-
 ptis holocaustis, dixit Elias propheta Dei ad po-
 pulum :

« Apprehendite omnes prophetas Baal, et ne unus
 quidem fugiat ex eis. » Quos cum comprehendis-
 sent, duxit eos Elias ad torrentem Cison, qui inter-
 pretatur duritia eorum, et interfecit eos ibi. Sic quo-
 que Redemptor noster, adveniente die judicii, mittet
 angelos suos et colligent omnia scandala de regno
 ejus, et eos qui operantur iniquitatem, et mittent
 eos in stagnum ignis et sulphuris, ubi est bestia et
 pseudopropheta, ubi et missus est diabolus qui de-
 ducebat eos, et cruciabantur ibi secundum duritiam
 et impenitens cor eorum, die ac nocte in sæcula
 sæculorum.

« Post hæc Elias ascendit in verticem Carneli et

« protinus in terram posuit faciem inter genua sua,
 et dixit ad puerum suum : Aspice et ascende con-
 tra mare. Qui cum ascendisset et contemplatus
 esset, ait : Non est quidquam. Et rursus ait illi :
 Revertere septem vicibus. In septima autem vice,
 ecce nubecula parva quasi vestigium hominis ascen-
 debat de mari, » et reliqua. Quid in hac re signifi-
 catur, nisi quod nascente Christo Dei Filio inter ho-
 mines, et teneritudinem carnis nostræ accipiente,
 postquam mortem gustavit, et victor de mundo ad
 cælos ascendit, imbrem gratiæ divinæ per septiformem
 Spiritum de supernis ad terras misit, qui nos
 a peccato mundaret, et spirituales fructus gignere
 faceret.

CAPUT XIX.

« Timuit Elias et surgens abiit quocumque eum
 ferebat voluntas. Venitque in Bersabee Judæ, et
 dimisit ibi puerum suum, et perrexit in desertum
 viam unius diei. Cumque venisset et sederet subter
 unam juniperum, petivit animæ suæ ut moreretur,
 et ait : Sufficit mihi, Domine, tolle animam
 meam, neque enim melior sum quam patres mei.
 Projecitque se, et obdormivit sub umbra juniperi, »
 et reliqua. Sancti viri qui, sublevante Spiritu, ad
 summa rapiuntur, quandiu in hac vita sunt, ne ali-
 qua elatione superbiant, quibusdam tentationibus
 reprimuntur, ut nequaquam tantum proficere va-
 leant, quantum volunt. Sed ne extollantur superbia,
 etiamsi sit in eis ipsarum quædam mensura virtu-
 tum. Hinc est enim quod Elias dum tot virtutibus in
 alta profecisset, quadam mensura suspensus est,
 dum Jezabel postmodum, quamvis reginam, tamen
 mulierculam fugit. Perpendo quippe hunc miræ vi-
 rum virtutis ignem de cælo trahere, et secundo
 quinquagenarios viros, cum suis omnibus petitione
 subita concremare, verbo cælos a pluvius claudere,
 verbo cælos pluviis aperire, suscitantes mortuos,
 ventura quæque prævidentem, et ecce rursus animo
 occurrit, quo pavore ante unam mulierculam fugit.
 Considero virum timore percussus de manu Dei
 mortem petere nec accipere, de manu mulieris mor-
 tem fugiendo vitare. Quærebat enim mortem fugere,
 dicens : « Sufficit mihi, tolle animam meam, neque
 enim melior sum quam patres mei, et obdormivit
 sub umbra juniperi. » Unde ergo sic potens, ut tot
 illas virtutes faciat? Unde sic infirmus, ut ita femi-
 nam pertimescat? nisi quia dispensationes superni
 nutus, mensura occulti libraminis appenduntur, ut
 ipsi sancti homines et multum valeant per potentiam
 Dei, et rursus quadam mensura moderati sint per
 infirmitatem suam. In illis virtutibus Elias quod de
 Deo acceperat, in istis infirmitatibus, quid de se po-
 terat, agnoscebat. Illa potentia virtus fuit, ista infir-
 mitas custos virtutis. In illis virtutibus ostendebat
 quod acceperat, in istis infirmitatibus hoc quod ac-
 ceperat, custodiebat. In miraculis monstrabatur
 Elias, in infirmitatibus servabatur.

« Et ecce angelus tetigit eum, et dixit illi : Surge,

comede. Respexit, et ecce ad caput suum subici-
 nericius panis, et vas aquæ. Comedit ergo et bibit,
 et rursum obdormivit. Reversusque est angelus
 Domini secundo, et tetigit eum, dixitque illi: Surge,
 comede. Grandis enim tibi restat via. Qui cum
 surrexisset comedit et bibit, et ambulavit in forti-
 tudine cibi illius quadraginta diebus et quadraginta
 noctibus usque ad montem Dei Horeb, et reliqua.
 Quid ergo hic Elias bis pastus ab angelo exprimit,
 nisi naturæ infirmitatem? Quibus non sufficit sim-
 plex pastus, sed duplex, quatenus ad superna valemus
 ascendere. Sicut enim corpus sine alimento corporali
 subsistere nequit, ita nec anima vivere potest
 sine verbo Dei. Angelus enim qui Eliam pavit, quem
 congruentius quam ipsam summi consilii angelum
 significat, cujus ope tam in corporali quam etiam
 in spiritali natura subsistimus? Ambulavit enim
 Elias postquam surrexerat a somno, et comedit et
 bibit, in fortitudine cibi illius quadraginta diebus et
 quadraginta noctibus usque ad montem Dei Horeb.
 Sic et nos dum inertæ somnum a nobis excutimus,
 necesse ut divino solatio confortati gressum bono-
 rum operum per omne tempus vitæ præsentis sum-
 mopere continuemus festinemusque ascendere in
 montem Dei, et in locum sanctum ejus, ut ibi re-
 quem inveniamus æternam.

Cumque venisset illuc, mansit in spelunca. Et
 ecce sermo Domini ad eum, dixitque illi: Quid hic
 agis, Elia? At ille respondens ait: Zelo zelatus sum
 pro Domino Deo exercituum, quia dereliquerunt
 pactum tuum filii Israel. Altaria tua destruxerunt,
 et prophetas tuos occiderunt gladio, et derelictus
 sum ego solus, et quærent animam meam ut au-
 ferant eam. Et ait ei: Egredere, et sta in monte
 coram Domino. Et ecce Dominus transiit, et spiri-
 tus grandis et fortis subvertens montes, et con-
 terens petras ante Dominum. Non in spiritu Domi-
 nus. Et post spiritum commotio. Non in commo-
 tione Dominus. Et post commotionem ignis. Non
 in igne Dominus. Et post ignem sibilus auræ ten-
 uis. Quod cum audisset, Elias operuit vultum
 suum pallio, et egressus stetit in ostio spelun-
 cæ, et ecce vox ad eum, dicens: Quid hic agis, Elia?
 Et ille respondit: Zelo zelatus sum pro Domino
 Deo exercituum, quia dereliquerunt pactum tuum
 filii Israel. Altaria tua destruxerunt, et prophetas
 tuos occiderunt gladio et derelictus sum ego solus,
 et quærent animam meam ut auferant eam. Et ait
 Dominus ad eum: Vade et revertere in viam tuam
 per desertum in Damascus. Cumque perveneris
 illic, unges Hazael regem super Syriam, Jebu fi-
 lium. Nam si unges regem super Israel: Elisæum au-
 tem, filium Saphat, qui est de Abelmehuda, unges
 prophetam pro te, et reliqua. Spiritus autem Do-
 mini montes evertit, et petras conterit, quia pavor,
 qui ex adventu ejus irruit, et altitudinem cordis no-
 stri dejicit, et duritiam liquefacit. Sed in spiritu com-
 motionis et ignis non esse dominus dicitur: esse
 vero in sibilo auræ tenuis non negatur, quia nimirum

A cum mens contemplationis sublimitate suspenditur,
 quidquid perfecte conspiciere prævalet, Deus non est.
 Cum vero subtile aliquid conspicit, hoc est, quod de
 incomprehensibili substantia æternitatis audit. Quasi
 enim sibilum tenuis auræ percepimus, cum saporem
 incircumscriptæ veritatis contemplatione subita sub-
 tilter degustamus, tunc ergo verum est, quod de
 Deo cognoscimus cum plene nos aliquid de illo co-
 gnoscere non posse sentimus. Unde bene illic subdi-
 tur: Quod cum audisset Elias, operuit vultum suum
 pallio, et egressus stetit in ostio spelun-
 cæ, et ecce vox ad eum dicens: Quid hic agis, Elia? etc. Post
 auræ tenuis sibilum vultum suum propheta pallio
 operuit, quia in ipsa subtilissima contemplatione ver-
 itatis, quanta ignorantia homo tegatur agnoscit.

B Vultui namque pallium superducere est, ne altiora
 mens quærere audeat, hanc considerationem propriæ
 infirmitatis velare, et nequaquam intelligentiæ, ocu-
 los, ultra se præcipitanter aperiat, sed ad hoc quod
 apprehendere non valet, reverenter claudat. Qui hæc
 agens, in spelun-
 cæ ostio stetit describitur. Quid
 namque spelunca nostra est, nisi hæc corruptionis
 habitatio, in qua adhuc ex vetustate retinemur? Sed
 cum aliquid percipere de cogitatione divinitatis in-
 cipimus, quasi jam in spelun-
 cæ nostræ ostio stamus.
 Quia enim progredi profecte non possumus, ad cogi-
 tionem tamen veritatis inhiantes, jam aliquid de liber-
 tatis aura captamus. In ingressu ergo spelun-
 cæ stare, est represso nostræ corruptionis obstaculo, ad cogi-
 tionem veritatis incipere exire. Unde et nube in-
 ta-

C bernaculo descendente, Israelitæ e longinquo cernen-
 tes, in papilionum suorum ostiis stetit memoran-
 tur, quia hi adventum Divinitatis utcumque conspi-
 ciunt, quasi jam ex habitaculo carnis procedunt.
 Et ecce vox ad Eliam, dicens: Quid hic agis,
 Elia? Et ille respondens ait: Zelo zelatus sum pro
 Domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pa-
 ctum tuum filii Israel. Altaria tua destruxerunt, et
 prophetas tuos occiderunt gladio, et derelictus sum
 ego solus, et quærent animam meam ut auferant
 eam. Et ait ei: Egredere, et sta in monte coram Do-
 mino. Et ecce Dominus transiit, et spiritus grandis
 et fortis subvertens montes, et conterens petras
 ante Dominum. Non in spiritu Dominus. Et post
 spiritum commotio. Non in commotione Dominus,

D Et post commotionem ignis. Non in igne Dominus.
 Et post ignem sibilus auræ tenuis. Quod cum au-
 disset, Elias operuit vultum suum pallio, et cetera.
 Certum est quod cordis sui oculum per elationis tene-
 bras exstinguit, qui cum recta agit, considerare
 meliorum merita negligit. At contra, magnæ humil-
 itatis radio semetipsum illuminat, qui aliorum bona
 subtiliter pensat, quia dum ea, quæ ipse fecerit, facta
 foris et ab aliis videt ac conspiciunt, eum qui de sin-
 gularitate intus erumpere nititur superbæ tumorem
 premit. Hinc est quod voce Dei ad Eliam solum se
 æstimantem, dicitur: Reliqui mihi septem millia
 virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal
 (Rom. xi): ut eum non solum se remansisse co-

gnosceret, elationis gloriam quæ ei de singularitate surgebat, inclinaret. Propheta nempe erat, et sæpe mysteria superna cognoverat: quid ergo difficile fuit agnoscere in hoc mundo fideliter Deo famulos remansisse? sed hic solerter intuendum est, oculum cordis elatio quam nequiter claudat, quando quæ humilis et occulta Dei noverat, elatus et aperta nesciebat. « Et ait Dominus ad Eliam: Vade et revertere in viam tuam per desertum Damasci. Cumque perveneris, unges Hazael regem super Syriam et Jehu filium. Nam si unges regem super Israel, Elisæum autem, filium Saphat, qui est de Abelmehula, unges prophetam pro te. Et erit, quicumque fegerit gladium Hazael, occidet eum Jehu: et quicumque fegerit gladium Jehu interficiet eum Elisæus, » et reliqua. Hoc non ita accipiendum est, quod propheta Dei Elisæus homicida futurus sit et tyrannus, sed magis spiritualiter intelligendum, quia justitia divina quæ singulis reddit secundum opera sua, punit peccata hominum, aliquando manifesta actione, aliquando occulto judicio. Vindicat per reges et duces, vindicat per prophetas et sacerdotes cum alios nocentes facit plecti muerone, alios transverberat gladio lingue. Unde David et Salomon, et cæteri reges poenam æris exigebant, eam eos trucidari jubebant. Et item sibi scriptum est de superbiorum et inobedientium poena: « Dolavi eos (inquit) in prophetis et occidi eos in verbis oris mei (Ose. vi).

« Profectus ergo inde Elias, reperit Elisæum, filium Saphat, arantem in duodecim jugis boum, et ipse in duodecim arantibus unus erat. Cumque venisset Elias ad eum, misit pallium suum, » etc. Igitur profectus Elias reperit Elisæum, filium Saphat, arantem in duodecim jugis boum, cum Redemptor noster descendens de cælo, divino judicio acquisivit populum adhuc terrenis operibus inhiantem, in quo salutem fecit, cum eum ad fidem convertit. Elias enim interpretatur (ut jam diximus) Dominus Deus: Saphat, iudicantis: et Elisæus Dei mei salus. Jam mirabiliter super quem propheta pallium suum misit, cum illum Dominus fide catholica induit. « Omnes, » ait Apostolus, qui in Christo baptizati estis Christum induistis (Gal. iii).

« At ille statim relicto bobus, cucurrit post Eliam et ait: Osculer, oro te, patrem meum et matrem meam, et sic sequar te. » Quia mox ut electorum chorus audivit loquentem per Evangelium Dominum: « Qui non renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus (Luc. xxiv), » statim cessavit terrenis lucris inhiare, secularibus desideriis deservire. Totum se contulit ad servitium Christi, nec tamen aliis verbum vitæ prædicare desinit. Hoc enim osculari patrem et matrem cum quoscunque possit, sive de Judæis, sive de gentibus velle sermone corrigere.

« Tulit itaque Elisæus par boum et mactavit illud, et in aratro boum coxit carnes et dedit populo, et comederunt. » Cum populus christianus carnalia desideria mactans, totum exercitum suum in opas

evangelizando convertit, unde sufficientem pasturam auditoribus suis præbere possit. Ipse vero sequitur nostrum Eliam et ministrat ei, qui vestigia ejus sequens, hoc est, mandata illius fideliter observans, ministerium ei honorum operum condigne exhibere satagit.

CAPUT XX.

« Porro Benadab rex Syriæ congregavit omnem exercitum suum et triginta et duos reges secum et equos et currus, et ascendens pugnavit contra Samariam et obsidebat eam, » et reliqua. Quod Benadab rex Syriæ, obsidens et impugnare incipiens Samariam, ait:

« Hæc faciant mihi dii, et hæc addant si suffecerit pulvis Samariæ pugillis omnis populi qui sequitur me. » Hanc habet sensum: Samaria necessa est, juxta morem civitatum ut haberet terram interius propter muros, ipsis pene muris æqualem, ne videlicet eos sine subsidio terræ adjacentis erectos, creber insistente manu hostili dejiceret ictus arictis. Extrinsecus autem murorum altitudo longe superfluentem terræ transcenderat, maxime cum in montis verticem (ut Scriptura refert) fuerit urbs eadem posita. Ait ergo rex superbus obsessam terreus civitatem, quod tantam haberet secum exercitus multitudinem, ut etiam si quisque militum ejus, unum solummodo lapidem vel cespitem, vel stipitem ad construendum contra urbem aggerem apportasset, agger exurgeret qui superficiei civitatis ipsius, quæ erat intra muros, esse videretur æqualis, ita ut ex æquo pugnantes contra civitatem tota vel faces mittere possent. Cujus temeritatem arrogantiam modesto sermone compscens rex Israel ait:

« Dicite ei: ne gloriatur accinctus æquo ut discinctus. » Aliud est enim accinctus, aliud discinctus, alius non accinctus. Accinctus nam quod est qui cingulo circumdatus incedit. Discinctus, qui cingulum nuper deposuit. Verbi gratia balneum intraturus, vel lectum ascensurus, vel ad terram forte tunicam indaturus. Non accinctus qui nuper tunica indutus necdum se abdita zonæ circumpositione munivit. Sic ergo in expeditione castrensi, qui positus est recte accinctus nominatur, id est armis indutus. Qui pugna confecta victor domum redit, jure discinctus vocatur: quia nimirum depositis armis optate pacis otium gerit. Qui vero necdum pugnare, neque se ad certamen parare jam cœperat, merito non accinctus esse dicitur. Ait ergo rex Israel, regi Syriæ glorianti, quasi jam cepisset Samariam, quam obsidere cœperat: « Ne gloriatur accinctus, æque ut discinctus. » Ac si aperte dicat: Noli gloriari quasi jam victor bellici discriminis, qui adhuc in acie positus, quem victoria sequatur ignoras. Et verum profecto dicebat: Nam mox inito certamine, Benadab non victis adversariis triumphans, sed cælo suo exercitu fugiens domum rediit. Mystice autem Benadab hostis Israel significat diabolium, omnium bonorum inimicum, qui diversos exercitus malignorum spirituum ad subvertendum populum Dei con-

trahit. Sed per pueros principum Israel vincitur, cum per bonos auditores sanctorum doctorum, quidquid aure audiunt, factis implere nituntur. Antiquus hostis in fugam vertitur omnisque suus exercitus a militibus Christi proturbatur. Qui bene ducenta millia et triginta duo esse dicuntur, quia hi qui utriusque testamenti scientiam perfecte tenent, et Trinitatis fidem cum gemina charitate Dei videlicet et proximi conservant, apti per omnem modum militiæ summi regis esse comprobantur.

« Fugit quoque Benadab rex Syriæ in equo cum equitibus. Nec non egressus rex Israel percussit equos et currus, et percussit Syrum plaga magna. » Quid est quod Benadab, rex Syriæ, in equo cum equitibus fugere describitur, nisi quod princeps omnium iniquorum diabolus, quorum oculi sublimes sunt? Syrus enim interpretatur *sublimis*, in equo suæ superbiæ considens, cum equitibus suis, scilicet omnibus superbis, quia ipse est caput super omnes filios superbiæ, ab exercitu Christi, hoc est, humilibus et Deum timentibus superatus, in fugam vertitur. Et rex Israel percussit equos et currus, quia de ipso Rege regum scriptum est, quod currus Pharaonis et exercitum ejus, equum et ascensorem ejus submersit in Rubro mari: dum nequitas spiritalis cum vero Pharaone, antiquo videlicet hoste, aquis baptismatis obruit humani generis delendo peccata.

« Accedens autem propheta ad regem Israel, dixit ei: Vade et confortare, et scito et vide quid facias. Sequenti enim anno rex Syriæ ascendet contra te. Servi vero regis Syriæ dixerunt ei: Dii montium sunt dii eorum, ideo superaverunt (*Exod. xv*), » et reliqua. Quod Benadab, rex Syriæ semel victus, iterum instaurat prælium contra Israel, significat diabolus a malitiæ suæ intentione nunquam cessare. Qui licet a sanctis viris sæpius vincatur, tamen iterum instaurat prælium contra illos. Et dum uno modo vincitur, alio statim vincere conatur. Hinc est quod servi regis Syriæ dixerunt ei: « Dii montium sunt dii eorum, ideo superaverunt nos. Sed melius est ut pugnemus contra eos in campestribus, et obtinebimus eos. » Quia maligni semper dolose sentientes: si spiritualibus vincuntur, in corporalibus bellum præparare contendunt. Hoc quoque diabolus, hoc et totus exercitus ejus maxime satagunt, ut animas hominum de supernis ad ima præcipitent, quo facilius eos vincere possint. Si viderint eos cœlestia desiderare, terrena et caduca ad amandum ingerunt. Si viderint illos prosperitate concessa Deo gratias agere, student ut per adversa frangantur. Sed sicut regis Syriæ et servorum ejus non convenit dictio cum opere: quia ubi se superare posse confidebant, ibi superati sunt: ita et princeps mortis sæpe ibi vincitur, cum exercitu suo, ubi se æstimat vincere posse: « Quia infirma mundi elegit Deus, ut confunderet fortia: et ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret (*I Cor. i*). » Tentabat igitur antiquus hostis beatum Job, et dum sibi substantiam ejus et filios tradi a Domino expeteret, ut per hoc ejus ani-

um subverteret, nec tamen in hoc prævaleret ad extremum, ut in ipsum sibi potestas daretur, postulavit. Quo concesso, quasi mox victor existeret carnem ejus gravi ulcere vulneravit. Sed quo vehementius de prosperitate in dolore per depositum persequebatur, eo validius per patientiam ipsius prosternebatur. Et Paulo apostolo datus est stimulus carnis suæ angelus Satanæ, ut eum colaphizaret: quatenus virtus in infirmitate perficeretur (*II Cor. xii*).

« Tunc vir quidam de filiis prophetarum, dixit ad socium suum in sermone Domini: Percute me. At ille noluit percutere. Cui ait: Quia noluisti audire vocem Domini, ecce recedes a me, et percutiet te leo. Cumque paululum recessisset ab eo, invenit eum leo atque percussit. Sed et alterum conveniens virum, dixit ad eum: Percute me. Qui percussit eum et vulneravit. Abiit ergo propheta, et occurrit regi in via, et mutavit aspersione pulveris oculos suos. Cumque rex transisset, clamavit ad regem, et ait: Servus tuus egressus est ad præliandum, » et reliqua. Porro hoc de hac eadem re Josephus taliter refert: Interea quidem propheta, nomine Micheas, accedens ad unum Israelitarum, petiit ut eum in capite pro voluntate Domini percuteret. Cui nolenti prædixit ei, eo quod inobediens esset Deo, ejusque præcepto, leone occurrente, perimeretur. Quod dum illi homini contigisset, accessit propheta rursus ad alium, et idem ut faceret imperavit. Quid dum percussisset eum, et ejus verticem cruentasset alligato capite accessit ad regem, dicens ei: Quod dum esset in exercitu constitutus, accepisset a quodam tribuno servandum captivum, sibi que ab eo dictum, ut si captivus fugeret, ipse moreretur. Quo fugiente, is, qui eum tradiderat, mortem ei minaretur inferre. Dum respondente Achab mortem ei imminere justissimam, solvit caput, et agnitus est Micheas esse propheta. Hac enim parabola utebatur propter sermones quos erat ei dicturus. Ait namque quomodo Deus ei concessisset, ut supplicium hostis evaderet: ipse inimicum ejus Benadab qui Deum blasphemaverat, dimisisset et propterea Deus decrevisset, ipsum quidem ab illo perimi, populum vero ab exercitus invasione consumi. Iratus vero Achab prophetam illum quidem clausum servari jussit. Confusus autem Michææ sermonibus ad suam domum remeavit. Secundum leges vero tropologiæ maxime providendum est servis Dei, ne secundum exemplum Achab regis Israel, perniciose securitate sibi blandiantur quandiu hostis vivit ne dum se quasi victores perpetuos arbitrentur, per fraudem diaboli pacem promittentis, citius elidantur. Quia sicut tunc propheta prædicto regi pro inconsiderata pietate pronuntiavit citius justam affore ultionem, ita nunc propheticus sermo prænuntiat, si paciscamur cum diabolo, æternam nobis pro hoc imminere pœnam.

CAPUT XXI.

« Post verba autem hæc, vinea erat Naboth Jæraelitæ qui erat in Jezreel juxta palatium Achab

« regis Samariæ. Locutus est ergo Achab ad Naboth, A
 « dicens : Da mihi vineam tuam, ut faciam mihi
 « hortum olerum, quia vicina est et prope domum
 « meam. Daboque tibi pro ea vineam meliorem : aut
 « si commodius tibi putas, argenti pretium, quanto
 « digna est. Cui respondit Naboth : Propitius sit
 « mihi Dominus, ne dem hæreditatem patrum meo-
 « rum tibi. Venit ergo Achab in domum suam, in-
 « dignatus et frendens super verbo quod locutus fue-
 « rat ad eum Naboth Jezraelites, dicens : Non dabo
 « tibi hæreditatem patrum meorum, » et reliqua.
 Narrat Scriptura quod Achab rex concupiverit
 vineam Naboth Jezraelitæ, quæ erat in Jezrael
 juxta palatium regis, ut faceret ibi in ea hortum
 olerum. Quo nolente eam illi dare, per consilium
 impiissimæ uxoris ejus, videlicet reginæ Jezabel, idem B
 Naboth, subintroductis falsis testibus, lapidatus est,
 et mortuus, ejusque vinea direpta a rege et pos-
 sessa est. Quis ergo iste Naboth Jezraelita fuerit,
 et quæ ejus vinea consideremus. Interpretatur ergo
 Naboth *conspiciuus*, sive *possessio*; Jezrael, *honestas*
Dei, sive *semen Dei*. Et quem melius honestatem,
 vel semen Dei dicere possumus, quam Filium Dei,
 qui est splendor gloriæ et figura substantiæ ejus,
 quem constituit Deus hæredem universorum, per
 quem fecit et sæcula. Ad quem Psalmista deprecans,
 ait : « Qui sedes super cherubim, appare coram
 Ephraim, Benjamin et Manasse. Excita potentiam
 tuam et veni, ut salvos facias nos (*Psal. lxxix*). »
 Iste Naboth habuit vineam de qua Isaias plenissime
 per canticum loquitur ad extremum inferens. Vi-
 C
 nea Domini sabaoth domus Israel est. Et in
 Psalmo : « Vineam, inquit, de Ægypto transtulisti,
 ejecisti gentes et plantasti eam (*Ibid.*). » Cui septem
 circumdedit, ut in Evangelio legitur, id est vel mur-
 rum urbis, vel Angelorum auxilia. Et fodit in ea
 torcular, aut altare, aut illa torcularia quorum et
 tres psalmi titulo prænotantur, id est octavus et
 octogesimus sextus. Et ædificavit turrim hanc, haud
 dubium quin templum, de quo dicitur per Michæam :
 « Et turris nebulosa filia Sion (*Mich. iv*). » Et lo-
 cavit eam agricolis, quos alibi vineæ operarios ap-
 pellavit vel colonos. Hanc vineam concupivit
 Achab qui interpretatur *frater patris*, populus vide-
 licet Judaicus, de quo Christus carnem assumere
 dignatus est, ut fecisset in ea hortum olerum, hoc
 est ut ubi virgultum gratiæ spiritalis germinare
 debuit, ibi fragilia quæque dogmata per pharisai-
 canam superstitionem transplantaret. Sed Naboth
 hanc vineam dare nolenti, id est Christo Pharisæo-
 rum superstitionibus non consentienti, impia uxor
 Jezabel insidiata est, quæ interpretatur *cohabitatrix*
 sive *fluxus vanus*, quod bene convenit Synagogæ,
 quæ habitare videbatur in domo Domini, sed per
 varia desideria vanitatis defluebat.

« Misit ergo Jezabel litteras ad majores natu,
 « et ad optimates qui erant in civitate, ut, subin-
 « troductis falsis testibus, testimonium falsum con-
 « tra Naboth ponerent, quod benedixisset Deum et

« regem, et sic eductum de civitate lapidarent ut
 « moreretur. » Cum Synagoga per pontifices, scri-
 bas, et pharisæos meditata est mortem Christi, de
 qua scriptum est in Evangelio : « Principes autem
 sacerdotum, et omne concilium quærebant falsum
 testimonium contra Jesum, ut eum morti traderent,
 et non invenerunt, cum multi falsi testes accessis-
 sent. Novissime autem venerunt duo falsi testes
 et dixerunt : Hic dixit : Possum destruere templum
 Dei, et post triduum reædificare illud (*Matth. xxvi*). »
 Duo ergo falsi testes contra Naboth falsum testi-
 monium dicebant, quod benedixisset Deum et re-
 gem : et Judæi per duos falsos testes Christo oppo-
 nebant, quod potentiam et naturam sibi divinitatis
 ascriberet. Unde Pilato ad Judæos ita dicente :
 « Accipite eum vos, et crucifigite : ego enim non
 invenio in eo causam. » Responderunt ei Judæi :
 « Nos legem habemus, et secundum legem debet
 mori : quia Filium Dei se fecit. »

« Lapidatus est itaque Naboth extra civitatem,
 « instigante Jezabel, ut eo mortuo, Achab vineam
 « ejus possideret. » Sic et Salvator extra portam
 passus est, crucifixus videlicet in loco Calvariæ,
 excitante per zelum Synagoga populum, ut peteret
 mortem Christi, quatenus, eo occiso, securius vive-
 rent. Unde quasi sibi consulentes, aiebant : « Ecce
 mundus totus post eum abiit. Et si dimittimus eum
 sic, omnes credent in eum (*Joan. ii*). » Hæreditas
 ergo Christi Ecclesia est, conjunctis ei data est de
 gentibus, quam non moriens illi pater reliquit, sed
 C
 ipse sua morte mirabiliter acquisivit, quia resur-
 gendo possedit. Hanc autem, occiso eo, mali coloni
 præripere moliebantur, cum crucifigentes eum Ju-
 dæi, fidem quæ per eum est, exstinguere, et suam
 magis quæ ex lege est, justitiam præferre, ac genti-
 bus imbuendis conabantur inserere. Extra vineam
 hæres vineæ trucidatur (*Matth. xxi*), quia Jesus ut
 sanctificaret per suum sanguinem populum extra
 portam passus est. Et bene convenit huic mysterio
 quod in loco hoc quo linxerunt canes sanguinem
 Naboth, secundum prophetæ sententiam lambebant
 etiam sanguinem Achab. Et in agro Jezrael canes
 comederunt carnes Jezabel, quia cum canes illi de
 quibus scriptum est : « Circumdede runt me canes mul-
 ti (*Psal. xxi*), » sanguinem Redemptoris nostri lin-
 D
 gua venenata expetebant : ipsi etiam a canibus illis,
 de quibus item Scriptura dicit : « Non est bonum
 sumere panem filiorum, et mittere canibus (*Matth.*
xv), » ut nequissimi raptores et scelestissimi pos-
 sessores vineæ Domini, in eodem loco quo Dominus
 passus est, trucidabantur, et carnes eorum bestiis
 et volucris comedendæ tradebantur. Et ita impia
 gens illa, quæ in passione Domini profana voce clama-
 bat : « Sanguis ejus super nos et super filios nostros, »
 ibidem sanguinem suum foetidissimum meruit fundi,
 ubi Salvatore suum expetebat occidi. Refert quidem
 Josephus quod ex omni Judæa populi in die solemnii
 paschæ, Hierosolymam velut exitiali quadam manu
 cogente convenerunt, quos tricies centena millia

hominum dicit fuisse justo, scilicet Dei iudicio, tempore hoc ultionis electo, ut qui in diebus Paschæ Salvatorem suum et salutare Christum Domini erant manibus et sacrilegis vocibus violaverant, in ipsis diebus velut in unum carcerem omnis multitudo conclusa, feralis pœnæ exitium quod merebatur, exciperet.

CAPUT XXII.

« Vocavit ergo rex Israel eunuchum quemdam, et dixit ei : Festina adducere Michæam filium Jemla. Rex autem Israel et Josaphat rex Juda sedebant, unusquisque in solio suo, vestiti cultu regio, » et reliqua. Quod autem Michæas vocatus ad regem Israel, ita dicens :

« Vidi Dominum sedentem super solium suum, et exercitum cœli assistentem ei a dextris et a sinistris. » ejus. Et dictum est : In quo decipiam Achab, ut ascendat et cadat in Ramoth Galaad. Et dixit alius ita, et alius aliter. Et egressus unus, dixit : Ego decipiam eum. Et dictum est : In quo decipies ? Qui respondit, dicens : Egrediar et ero mendax spiritus in ore omnium prophetarum ejus. » Quid per solium Domini, nisi angelicas potestates accipimus ? Quorum mentibus Deus altius præsidens, inferius cuncta disponit. Et quid exercitus cœli, nisi ministrantium angelorum describitur ? Quid est ergo quod exercitus cœli a dextris et a sinistris ejus stare prohibetur ? Deus enim qui ita est intra omnia, nec dextra nec sinistra concluditur. Sed dextra Dei pars angelorum electa ; sinistra autem Dei pars angelorum reproba designatur. Non enim Deo solummodo boni qui adjuvent, sed etiam qui redire nolentes gravant. Nec quod cœli exercitus dicitur angelorum pars reproba, intelligi posse prohibetur. Quas enim suspendi in aere novimus, aves cœli nominamus. Et de eisdem spiritibus Paulus dixit : « Contra spiritualia nequitiae in cœlestibus (Ephes. vi) ; » quorum caput enuntians, ait : « Secundum principem potestatis aeris hujus. » A dextra ergo et sinistra angelorum exercitus stat, quia et voluntas electorum spirituum divinæ pietati concordat, et reproborum sensus suæ malitiæ serviens iudicio districtiois ejus obtemperat. Unde et mox fallax spiritus in medium prosiluisse describitur, per quem Achab rex exigentibus meritis decipiatur. Neque enim fas est credere bonum spiritum fallaciæ deservire voluisse, ut diceret : « Egrediar et ero mendax spiritus in ore omnium prophetarum ejus. » Sed quia Achab rex peccatis præcedentibus dignus erat, ut tali debuisset deceptione damnari, quatenus qui sæpe volens ceciderat, in culpam, quandoque volens caperetur ad pœnam, occulta justitia, licentia malignis spiritibus datur : volentes, ut quos in peccati laqueo strangulant, in peccati pœnam etiam nolentes trahant. Denique is

A qui vitam reprobam non mutat, et a perpetrandis peccatis animum non avertit, cum a propheta aliquid requirit, illa audit Deo disponente, quæ merebatur audire dammandus. Ecce enim, ut unum vel duo ex multis loquamar, ab omnipotentis Dei cultu domus Israel sub idolorum servitute recesserat, et tamen ad prophetas a quibus decipi consueverat, sæpe veniebat, prospera requirens, cum ex ore prophetarum perversa agens prospera audire merebatur. Quid aliud superna iudicia agebant, nisi ut peccator populus in suo corde caperetur, quatenus qui perfidiam sequendo deliquerat, sic prophetarum suorum blandis sermonibus deciperetur, ut jam nec pertimesceret, quia deliquisset : et tanto post durius raperetur ad pœnam, quanto nunc securius viveret in culpa ? Sed ecce jam largiente omnipotenti Deo, ab idolorum cultura motum est quamplurimum genus humanum, veram fidem publice fatetur, subditi lignis et lapidibus, vel cuilibet creaturæ in adoratione renuit. Securus jam prophetam quilibet in fide positus consulit, quia hoc auditurus est, quod audire fidelem decet. Fidenter dicam, ab immunditiis aliis atque a pravis actibus recessisset, recessurus esset. Nam cum Paulus egregius prædicator clamet, et « fugit avaritiam in qua est idolorum servitus (Col. iii), » quisquis adhuc avaritiæ subjectus est, a cultu idolorum liber non est. Si ergo is qui avaritiæ æstibus anhelat, in fide quidem positus esse videtur, sed aliena ambit accipere, honores mundi desiderat comprehendere, habere temporalem gloriam concupiscit, atque de hac eadem gloria prophetam consulit : justum valde est, ut ex culpæ suæ merito, a prophetæ ore prospera audiat, quatenus qui verba Dei audire in sacro eloquio noluit, ut terrena despiceret, cœlestia ambiret, illud iudice Deo ex prophetæ sui ore audiat, unde amplius obligatus cadat, dum spe terrenæ gloriæ delectatus suis pascitur desideriis, ad ima semper ducatur. Neque enim bonus fuit ille spiritus, qui mendax esse appetiit in ore prophetarum. Unde et præmissum est, quia exercitus cœli stetit a dextris et a sinistris ejus. Deus enim qui incircumscripita est veritas in illa æterna beatitudine, quæ dextera ejus dicitur, sinistram non habet, quia nihil est quod displicere possit. Sed quia simul omnia contuetur, simul cuncta aspicit, ea vi, in qua et bonos spiritus, et malos videt : exercitus cœli a dextris et a sinistris habere describitur, ut per dextram intelligamus angelos electos, per sinistram vero spiritus reprobos. Nec movere debet quod exercitus cœli, etiam repulsi angeli vocantur, quia et ipsi, quamvis ab æthereo expulsi sint, adhuc tamen in aereo cœlo demorantur, sicut Paulus ait : « Contra spiritualia nequitia in cœlestibus (Ephes. vi). »

IN LIBRUM QUARTUM.

PRÆFATIO.

Tandem aliquando, Domino cooperante, quartum quodammodo navigando appulimus librum, quo valeat quandoque regulem nostram habere manus, quæ ducit oblique remos, per æquora quæque doctorum. Vastum enim ceu transivimus mare, prosperantibus zephyrorum flabris superioris libelli, et Domino fiantem quodammodo (ut quidam ait), carmina syrenarum surda transnavigavimus aure, nautas imo naucleros, scilicet gnaros maris, qui, affante Spiritu sancto, pelagus hujus itineris crebro transiere fredi. Sed jam nunc licet a longe, quasi portum littoris cernimus: perpendimus, inquam, quid transivimus, perpendimus quoque quo appropinquamus, et gratulamur, et quasi transductis post tergum oculis, dum consideramus, qualiter undosum gnaviter per freta navigando compressimus æquor. Fit certius illud quod adhuc restat transare ad littus. Sed quanquam parvum videatur spatium, quod debeamus carperè maris, verum est nobis necessarium, ut aquilone descendente leniter flabris aspiret prosperantibus auster, qui suspensa vela impellit, ut prosperetur navis. Nam assolet fieri, ut dum incaute capiunt nonnulli absque flatu Spiritus summi transire cærulea ponti, incidant in saxa, imo offendant in montem, et non inventiant portum, sed potius placentium: ideoque est nobis caute deducere poppim, leniter quo currat tata mare per altum quo portus accipiat, ipsam de gurgite tandem, et sedere valeat, fixa in littore gaudens, ut saltem commercia vel parvulis congesta, possit conferre doctorum, et licet superioris libri mysteria Christi et Ecclesiæ pandunt, verum istæ præ omnibus passionem, imo ascensionem demonstrat Salvatoris. Unde isti libri Regnorum non immerito præfiguraverunt libros quatuor Evangeliorum, ubi evidenter quod in figura in eisdem gestum est, in veritate sunt expleta. Idcirco volo stylum illuc revertere ovens, abdita diutius ne maneant mystica dona. Sed ex dictorum doctorum [libris] decerno congerere plura, et in modum libelli cupio, Domino favente, concludere nostrum opus, compendioso videlicet ac brevi sermone, ne videar libelli stromatum excedere modum. Ait sacra historia.

CAPUT PRIMUM.

« Prævaricatus est autem Moab in Israel, postquam mortuus est Achab. Ceciditque Ochozias per cancellos cœnaculi sui quod habebat in Samaria, et ægrotavit. Misitque nuntios dicens ad eos: Ite, consulite Beelzebub deum Accaron, utrum vivere queam de infirmitate mea hac. Angelus autem Domini locutus est ad Eliam Thesbiten dicens: Surge et ascende in occursum nuntiorum regis Samariæ, et dices ad eos: Nunquid non est Deus in Israel, ut eatis ad consulendum

A « dum Beelzebub deum Accaron? Quamobrem hæc dicit Dominus: De lectulo super quem ascendisti « non descendes, sed morte morieris, » et reliqua. Mortuo quoque impiissimo rege Achab, impius hæres successit, filius utique ejus Ochozias, de quo Scriptura narrat quod fecerat malum in conspectu Domini, et ambulaverat in via patris sui et matris suæ, et in via Jeroboam, filii Naboth, qui peccare fecit Israel. Servivit quoque Baal et adoravit eum, et irritavit Dominum Deum Israel; juxta omnia quæ fecerat pater ejus. Sed non diu prospere egit, quia per cancellos cœnaculi sui, quod habebat in Samaria, cecidit et ægrotavit. « Misitque nuntios ad Beelzebub deum Accaron, ut consulerent eum utrum vivere posset de hac infirmitate. » Cui cum Elias nuntiis suis obvians de morte vicina respondisset, misit ad eum quinquagenarium principem, cum militibus sibi subjectis, ut eum adducerent. Sed his igne cœlesti consumptis, iterum misit alium quinquagenarium, qui similiter cum suis combustus est. Misit iterum, qui reservatus est. Itaque rex iste populum Judæorum, et maxime principes significat, qui peccatis et vitiis dediti, veritatem a se repellebant, imo persequebantur. Unde legitur in Evangelio: « Quia miserunt principes et Pharisei ministros ut apprehenderent Jesum (Joan. vii.) » Et iterum: « Quærebant ergo eum apprehendere, et nemo misit in eum manus, quia nondum venerat hora ejus, et fugit in montem solus orare (Joan. viii.) » Et iterum: « Cogitaverunt ut interficerent eum (Joan. xi.) » Jesus ergo non palam ambulabat jam apud Judæos, sed abiit in regionem intra desertum, in civitatem quæ dicitur Ephraim. Domus ergo Ochoziæ Synagoga est Judæorum, quæ legalibus præceptis quasi cancellis cœnaculi, undique circumdata erat. Sed sicut Ochozias qui per cancellos quibus tueri debuerit ruens, ægritudinem nimiam incurrit, ita et populus Judæorum, legis custodiam excedens, in languorem desperabilem peccatorum cecidit. Ubi quia divina præsidia dereliquit, salutis remedia invenire non meruit. Confugit enim, sicut rex impius fecit, ad falsorum deorum præsidia, a quibus magis læsus quam adjutus est. Et ideo de prophetico ore corripitur, et de ejus vicina morte prædicitur. Hinc per Isaiam dicitur: « Cum dixerint ad vos, quærite a pythonibus et a divinis qui stridunt in incantationibus suis (Isa. viii.) » Nunquid non populus a Deo suo requiret pro vivis ac mortuis, ad legem magis et ad testimonium? Quod si non dixerint juxta verbum hoc, non erit eis matutina lux. Et qui transierit per ea corruet et esuriet, et cum esurierit irascetur, et maledicet regi suo, et suspiciet sursum, et ad terram intuebitur. Ecce tribulatio et tenebræ, dissolutio, angustia et caligo persequens, et non poterit avolare de angustia sua. Mittit rex impius duos quinquagenarios

cum subditis sibi militibus, ut exhibeant Eliam, qui divino igne consumpti sunt: tertius autem missus salvatur. Quinquagenarius namque numerus confessio pœnitentiæ est, quo declaratur remissio peccatorum. Judæi ergo nolentes Christum Deum esse perfectum nec principem pœnitentiæ, dicunt ad eum: « Quinquaginta annos nondum habes, et Abraham nosti? » In futuro divino igne incenduntur et extinguuntur. Tertius autem quinquagenarius, quia conversus ad fidem Trinitatis, pœnitentiæ sacramenta cognovit, indulgentiam meruit.

CAPUT II.

« Factum est autem cum levare vellet Dominus Eliam per turbinem in cœlum, ibat Elias et Elisæus de Galgalis. Dixitque Elias ad Elisæum: Sede hic quia Dominus misit me usque ad Bethel. Cui ait Elisæus: Vivit Dominus et vivit anima tua, quia non derelinquam te, » et reliqua. Quid est quod Elias ad cœlum raptus dicitur? nunquid eum adhuc in hac carne corruptibili positum, ad illud summæ quietis cœlum ante resurrectionem ascensionemque Domini credimus esse perductum: sed aliud est cœlum aerium, aliud æthereum. Cœlum quippe aerium terræ est proximum: Unde et « aves cœli (Matth. vi) » dicimus, quia eas volitare in aere videmus. In cœlum itaque aerium Elias sublevatus est ut in secretam quamdam terræ regionem repente duceretur, ubi magna jam carnis et spiritus quiete viveret, quousque ad finem mundi redeat, et mortis debitum solvat. Sublevatus namque Elias, ascensionem Dominicam designavit. Ille enim mortem distulit, non evasit. Redemptor autem noster, quia non distulit, superavit, eamque resurgendo consumpsit, et resurrectionis suæ gloriam, ascendendo declaravit. Notandum quoque est quod Elias in curru ascendisse legitur, ut videlicet aperte monstraretur, quia homo purus adjutorio egebat alieno. Per angelos quippe illa facta et ostensa sunt adjumenta, quia nec ad cœlum quidem aereum per se ascendere poterat, quem naturæ suæ infirmitas gravabat. Redemptor autem noster, non curru, non angelis sublevatus legitur, quia is qui fecerat omnia nimirum super omnia sua virtute ferebatur. Illuc enim revertebatur ubi erat, et inde redibat ubi remanebat: quia cum per humanitatem ascenderet in cœlum, per divinitatem, et terram pariter continebat et cœlum. Sicut autem Joseph a fratribus venditus venditionem Redemptoris nostri figuravit, sic Enoch translatus atque ad cœlum aereum Elias sublevatus, ascensionem dominicam designavit (Gen. xxxvii). Ascensionis suæ Dominus prænuntios et testes habuit, unum ante legem, alium sub lege, ut quandoque veniret ipse, qui veraciter cœlos penetrare potuisset. Unde et ipse ordo in eorum quoque utraque sublevatione, per quædam incrementa distinguitur. Nam Enoch translatus, Elias vero ad cœlum subvectus esse memoratur, ut veniret postmodum, qui nec translatus nec subvectus, cœlum æthereum sua vir-

tute penetraret. Qui nobis in se credentibus, carnis quoque munditiam largiretur, et sub eo per incrementa temporum virtus castitatis excresceret. In ipsa quoque eorum translatione, qui ascensionem Dominicam, et videlicet famuli designaverunt, et in ipso se, qui ad cœlum ascendit, Dominus ostendit. Nam Enoch quidem uxores et filios habuit, Elias vero neque uxorem neque filios legitur habuisse. Pensate ergo quomodo per incrementa creverit munditia castitatis quod et per translatos famulos et per ascendentis Domini personam patenter ostenditur. Translatus namque est Enoch, per coitum genitus, et per coitum generans. Assumptus est vero Dominus, neque per coitum generans, neque per coitum generatus. Quæritur autem quomodo Elisæus cum suis magister Elias locum postulandi ei offerret, duplicem spiritum Eliæ postulaverit, cum Dominus dicit in Evangelio: « Non est discipulus super magistrum: perfectus autem omnis erit si sit sicut magister ejus (Matth. x). » Cui petitionis mysterium si consideretur, non importuna sed necessaria postulatio esse decernitur.

« Dixit ergo Elias ad Elisæum: Postula quod vis ut faciam tibi antequam tollar a te. Dixitque Elisæus: Obsecro ut fiat spiritus tuus duplex in me. Qui respondit: Rem difficilem postulasti. Attamen si videris me quando tollar a te, erit quod petisti: si autem non videris, non erit. » Quem enim hoc loco significat Elias, nisi caput nostrum, Dominum scilicet Redemptorem? Et quem Elisæus nisi corpus ejus quod est Ecclesia? Dat locum postulandi Elias noster, cum in Evangelio dicit: « Petite et dabitur vobis (Matth. vii). » Et item: « Petite, inquit, et accipietis, ut gaudium vestrum plenum sit (Joan. xvi). » Hac ergo fiducia accepta a Domino, postulat Elisæus, hoc est populus Christianus, ut fiat spiritus Christi duplex in eis, hoc est duplex gratia Spiritus sancti, in remissionem utique peccatorum et collationem virtutum. Redemptor igitur noster, qui « non habuit peccatum, neque peccatum fecit, nec dolus inventus est in ore ejus (I Petr. ii), » remissione peccatorum non eguit, qui peccatum nullum habuit. Opera autem virtutum in Spiritu sancto fecit, sicut ipse in Evangelio dicit Judæis: « Si ego in digito Dei ejicio dæmonia, profecto pervenit in vos regnum Dei (Matth. xii). » Inseparabilia sunt igitur opera sanctæ Trinitatis, id est Patris et Filii et Spiritus sancti, Veritate attestante quæ ait: « Quia quæ Pater facit, hæc eadem similiter et Filius facit (Joan. v). » Et Apostolus: « Hæc omnia operatur unus atque idem Spiritus dividens singulis prout vult (I Cor. xxi). » Bene quidem postulat Ecclesia ut spiritum duplicem accipiat Christi, quia et remissione peccatorum indiget, qua non eguit Christus, et munere virtutum quas ex plenitudine sua per Spiritum sanctum tribuit Christus, qui « ascendens in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus (Ephes. iv). » Illis videlicet hominibus qui spem suam firmiter in illum ponunt. Hinc est quod Elias dicit ad

Elisæum : « Si videris me quando tollar a te, erit quod petisti : si autem non videris, non erit. » Quia nisi quis recte fidei oculos in illum ponat et credat fideliter passionem, resurrectionem et ascensionem ejus ad Patrem, petitionis suæ fructum non capiet, quod subsequens ratio designat.

« Elias enim secum comitante Elisæo ad ripam Jordanis veniens, tulit pallium suum et involvit illud, et percussit aquas quæ divisæ sunt in utramque partem, et transierunt ambo per siccum. Cumque Elias raptus esset, Elisæus levavit pallium Eliæ, quod ceciderat ei. Reversusque stetit super ripam Jordanis, et pallio Eliæ quod ceciderat ei percussit aquas et non sunt divisæ, et dixit : Ubi est Deus Eliæ etiam nunc? percussit aquas et divisæ sunt huc atque illuc, » etc. Quid significat pallium Eliæ, nisi Incarnationem Domini, per quam Redemptor noster lethi fluvium dirumpit, nobisque transitum ad vitam præparavit? Hoc ergo pallium Elisæus post transitum Eliæ retinuit, quia fidem Incarnationis Christi Ecclesia post ascensionem ejus ad cælos reservavit, per quam præsentis vitæ fluctus transire satagit. Sed sicut Elisæus percussit pallio fluvium, aquas non divisit, antequam dixit : Ubi est Deus Eliæ etiam nunc? et sic percussit aquas et divisæ sunt : ita Ecclesia nisi per invocationem nominis Domini, virtutes ullas facere non potest. Quia sicut ipse dixit : « Sine me nihil potestis facere (Joan. xv), » nihil est enim humanum studium, nisi adsit divinum adjutorium. Unde Apostolus dixit : « Deus est qui operatur in nobis et velle et perficere pro bona voluntate (Phil. viii). » Et Propheta ad Dominum, ait : « In te inimicos nostros ventilabimus cornu, et in nomine tuo spernemus insurgentes in nos (Psal. xlv), » etc.

« Dixerunt quoque viri civitatis ad Elisæum : « Ecce habitatio civitatis hujus optima est, sicut tu ipse, Domine, perspicias, sed aquæ pessimæ sunt et terra sterilis. At ille ait : Afferte mihi vas novum, et mittite in illud sal. » Postulabatur Elisæus a populo ut aquas Jericho malignas et steriles sanaret. Accepit vas novum fictile et jecit in illud sal, et demersit illud in flumen, et statim fluminis aquæ sanatae sunt, quo facto prænuntiabat propheta, quia Verbum caro fieret et habitaret in nobis. Inde in similitudinem Verbi sal, id est sapientiam, dedit in vas fictile, in corpus scilicet humanum, et immitens in aquam demersit. Quod quidem significabat quia omnes populi qui sub figura aquarum in toto mundo steriles erant, per Christi Incarnationem fecunditatem et benedictionem accepturi essent.

« Ascendit autem inde in Bethel; cumque ascenderet per viam, pueri parvi egressi sunt de civitate, et illudebant ei, dicentes : Ascende, calve, ascende, calve. Qui cum post se respexisset, vidit eos et maledixit eis in nomine Domini. Egressique sunt de saltu duo ursi, et laceraverunt ex eis quadraginta et duos pueros. » Elisæus quoque propheta, sicut sæpe diximus, figuram Christi gessit. De-

nique vocabulum illud *salus Dei* interpretatur. *Salus* autem *Dei* quis est alius nisi Filius ejus, qui et Salvator ubique vocatur? Parvuli vero illi illudentes saluti Dei, id est Elisæo, Judæorum habere personam, qui ad crucem Domino Salvatori subsannabant, qui dicunt. « Ascende, calve, ascende, calve : » quia in Calvariae loco Christus ascensus erat in crucem. Quod vero conversus maledixit Elisæus, et exierunt duo ursi de silva, et interfecerunt quadraginta et duos pueros blasphemantes : ita et Christus post passionem et resurrectionem ex mortuis, postquam ascendit in cælos, sicut Elisæus ascendit in Bethel, id est in domum Dei, conversus maledixit Judæis, et quadragesimo secundo anno ascensionis suæ, immisit duos ursos de silvis gentium, Vespasianum scilicet et Titum, qui eos crudelli strage dejecerunt.

CAPUT III.

« Porro Mesa rex Moab nutriebat pecora multa, et solvebat regi Israel centum millia agnorum, et centum millia arietum cum velleribus suis. Cumque mortuus fuisset Achab, prævaricatus est fœdus quod habebat cum rege Israel, » et reliqua. Igitur post hæc bellum gerebatur per tres reges, hoc est regem Israel, regem Juda, et regem Edom, contra Moab. Consultusque ab eis Elisæus propheta, post alia hæc subdit dicens :

« Facite alveum torrentis hujus et fossas. Hæc enim dicit Dominus : Non videbitis ventum neque pluviam, et alveus iste replebitur aquis, et libetis vos et familiæ vestræ et jumenta vestra. Parumque hoc est in conspectu Domini, insuper tradet etiam Moab in manus vestras, et percuetis omnem civitatem munitam, et omnem urbem electam, et universum lignum fructiferum succidetis, cunctosque fontes aquarum obturabitis, et omnem agrum egregium operietis lapidibus. » Quid ergo significant tres isti reges contra Moab bellum gerentes, nisi rectores fidelium, qui per sanctæ Trinitatis fidem, contra mundi principem, et contra populum ejus, hoc est philosophos hæreticos, schismaticos, atque omnes iniquos, cum scuto fidei atque armis spiritualibus configunt? Moab ergo qui de incesto natus est, et interpretatur *de patre*, bene illis convenit ad quos Dominus dixit : « Vos de diabolo nati estis, et vultis facere voluntatem patris vestri (Joan. viii). » Hi ergo adversantur Ecclesie partim minis, partim persecutionibus, partim dolo ac falsis fictionibus : sed per Christi virtutem, qui caput est populi Christiani, superantur atque effugantur. Quibus ait propheta Domini : « Facite alveum torrentis hujus, fossas et fossas. Non videbitis ventum neque pluviam, et alveus iste replebitur aquis, et libetis vos et familiæ vestræ, » et reliqua. Ecce propheta Domini populo siti fatigato, per miraculum factum a Domino consulit, sic et prophetæ dicta consilium præbent fidelibus, qualiter spirituali doctrina sitim suam exstinguant, atque ani-

num reficiant. Jubet ergo fossas facere in torrentis alveo, et ita prædicat absque ventis et pluvia aquarum largitatem. Quid est fossas in alveo torrentis facere, nisi profunda mysteria in sacris Scripturis in bono studio quærerere? quæ absque pluvia et vento aqua replentur, quia sæpe absque humano solatio sapientiam confert suis investigatoribus potentia divina. Unde dicit Joannes apostolus: « Non necesse habetis, ut aliquis doceat vos, sed sicut unctio ejus docet vos de omnibus (I Joan. II). » — « Unde bibunt homines et jumenta. » id est doctrinam accipiunt ingeniosi quique et simplices, quia quantum idonea est anima accipientis, tantum ibi inveniet documentum suæ salutis. Sequitur: « Parumque hoc est in conspectu Domini, insuper tradet etiam Moab in manus vestras, » etc. Non enim sufficit servis Dei abdita mysteria scire, quin etiam aliis prædicare, et contradicentes redarguere, quibus promissa est certa de hoste victoria. « Ut percutiant omnem civitatem munitam, et omnem urbem electam, » etc. Civitates munitas et urbes electas, possumus sæcularem prudentiam intelligere, in quam maxime philosophi et hæretici confidunt. Hæ ergo per prædicatorem sancti Evangelii subvertuntur. Unde dicit Apostolus: « Arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, et omnem altitudinem extolentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi et in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam (II Cor. X). » Universa ligna fructifera succiduntur, non illa ligna quæ faciunt fructum bonum, sed quæ mortiferum generant pastum, quæ radicibus securi examini succisa pabulum fient ignis æterni. Cunctique fontes aquarum obturantur. Cum hæresiarum, simul cum suis sequacibus, per catholicos doctores damnantur. Et omnes agri egregii lapidibus operiuntur, cum venustas locutionis hæreticæ atque philosophicæ anathematis pondere obruitur. « Nihilque remanebit in terra Moab, nisi muri tantum fictiles, » hoc est falsæ rationes fragilium doctrinarum, quæ a fundibulariis, id est sanctis prædicatoribus Ecclesiæ circumdatæ, maxima ex parte refutantur et ad nihilum rediguntur: Quod autem Moabitæ, orto sole ex adverso aquarum videre contra aquas rubras, quasi sanguinem gladii existimaverunt, dicentes quod tres reges qui contra se venerunt ad pugnam, invicem se occidissent, et sic delusi sunt: ita et philosophi, verbum crucis Christi stultitiam existimantes, derident passionem Christi, et Ecclesiæ martyrium dementiam existimant. Sed secundum Apostolum: « Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus, et quod infirmum est Dei fortius est hominibus (I Cor. I): quoniam prudentia carnis mors est: prudentia autem spiritus vita et pax (Rom. VIII). » Ad probandum autem quod Moab in præsentem loco super philosophorum intelligatur superbia, de quibus dicitur: « Perdam sapientiam sapientium, et intelligentiam intelligentium repro-

A habo (I Cor. I), » pauca de prophetis exempla replenda sunt. Amos loquitur: « Hæc dicit Dominus, super tribus impietatibus Moab, et super quatuor non adversabo eum, pro eo quod combussit ossa regis Idumææ in cineres. » Vere enim quidquid in sæculo dogmatum perversorum, quidquid ad terrenam sapientiam pertinet putatur esse robustum. Hoc dialecticum subvertitur, et instat incendii in cineres favillasque dissolvitur, ut probetur nihil, quod putabatur esse fortissimum. Sed et Isaias superbiam Moab arguit, dicens: « Audivimus contumeliam Moab, contumeliosus est nimis, superbiam ejus abstuli (Isa. XVI). » Jeremias quoque contra omnes vaticinans nationes proprie loquitur ad Moab (Jer. XLVIII), quod « confidebas in munitionibus tuis, » et post pauca; « habens fiduciam in gloria tua. » Et iterum: « quoniam dicitis sortes ramos. » Ac deinde: « Juxta est dies Moab ut veniat et malitia ejus nimis. » Et manifestus dicit: « Quomodo contritus est baculus gloriosus, virga magnificentiæ? » Et iterum: « Contritum est cornu Moab. » Hæc autem dicuntur sub nomine Moab, ut stulta sæculi, et in cælum semper ferens malitia conteratur.

CAPUT IV

« Mulier autem quædam de uxoribus prophetarum clamabat ad Elisæum dicens: Servus tuus vir meus mortuus est, et tu nosti quia servus tuus fuit timens Dominum, et ecce creditor venit ut tollat duos filios meos ad serviendum sibi. Cui dixit Elisæus: Quid vis ut faciam tibi? Dic mihi quid habes in domo tua? At illa respondit: Non habeo ancilla tua quidquam in domo mea, nisi parum olei quo uugar. Cui ait: Vade, pete mutuo ab omnibus vicinis tuis vasa vacua non pauca, et ingredere et claude ostium tuum, cum intrinsecus fueris tu et filii tui, et mitte inde in omnia vasa hæc, et cum plena fuerint tolles. Ivit itaque mulier, » et reliqua. Quid per hanc mulierem nisi sancta Ecclesia designatur? Duorum populorum, id est Judaici et gentilis, quasi duorum filiorum mater, quæ prius ex perverso opere, consentiendo callidi spiritus persuasioni, quasi quemdam peccatumnum a creditore acceperat et duos quos in fide genuit, amittere filios timebat. Sed prophetæ verbis, id est sacre Scripturæ præceptis obediens ex parvo quod habebat olei, vacua vasa infundit, quia dum ab unius ore doctoris, parum quidem amoris divinitatis, multorum vacuæ mentes hauriunt, exuberante autem gratia unguentorum divini amoris, usque ad summum replentur. Etiam nunc corda multorum, quæ prius fuerant vacua vascula, unguento Spiritus plena sunt, quæ ex paucitate olei solummodo infusa videbantur. Quod cum aliis atque aliis datur, et ab auditoribus fides accipitur, erepta mulier, videlicet sancta Ecclesia sub creditoris sui jam debito non tenetur.

« Facta est autem quædam dies, et transibat Elisæus per Samariam. Erat autem ibi mulier magna,

« quæ tenuit eum ut comederet panem. Cumque
 « frequenter inde transiret, divertebat ad eam ut
 « comederet panem. Quæ dixit ad virum suum :
 « Animadverto quod vir Dei sanctus est iste, qui
 « transit per nos frequenter. Faciamus ei coenacu-
 « lum parvum, et ponamus ei in eo lectulum et
 « mensam et sellam et candelabrum, ut cum ve-
 « nerit ad nos maneat tibi. Facta est igitur dies
 « quedam, » etc. Mulier autem ista quæ prophetam
 hospitio suscepit, hanc potest originem insinuare
 populi Israelitici quæ fuit in patriarchis. Unde sicut
 ista Elisæum prophetam, ita et illa Dominum pro-
 phetarum hospitio suscipere meruit. Nam Abraham
 et Sara tres viros juxta vallem Mambre suscipere
 et pascere meruerant. Huic mulieri non habenti fi-
 lium propheta promisit dicens :

« In tempore isto et in hac eadem hora, si vita
 « comes fuerit, habebis in utero filium. Cui illa re-
 « spondit : Noli, quæso, Domine mi vir Dei, noli
 « mentiri ancille tue. Et concepit mulier, et peperit
 « filium in tempore, et in hora eadem qua dixerat
 « Elisæus. Crevit autem puer, et cum esset quedam
 « dies, et egressus isset ad patrem suum ad mes-
 « sures, ait patri suo : Caput meum, caput meum do-
 « leo. At ille dixit puero : Tolle, et due eum, » etc.
 His quoque similia Dominus ad Abraham retulit
 dicens : « Revertens veniam ad te, tempore isto
 vita comite, et habebit Sara filium uxoris tuae. Quo
 audit, Sara risit post ostium tabernaculi, occulte
 dicens : Postquam consenui, et dominus meus vetu-
 lus est, voluptati operam dabo (*Gen. xviii*) ? » Vi-
 sitavit autem Dominus Saram sicut promiserat ei,
 et implevit quæ locutus est, concepitque et peperit
 filium in senectute sua, tempore quo prædixerat ei
 deus. Igitur postquam crevit puer, tactus dolore
 capitis immenso, circa meridiem defunctus est. Cum
 populus Israeliticus postquam in Ægypto excrevit,
 et per Moysen in deserto eductus Domini vocem audierat
 in igne et caligine, quando lumine scientiæ
 debuit illustrari, mox animo ad idololatriam recur-
 rens mortuus est.

« Et ait Elisæus ad Giezi puerum suum :
 « Accinge lumbos tuos, et tolle baculum meum in
 « manu tua, et vade. Si occurrit tibi homo, non sa-
 « lutes eum, et si salutaverit te quispiam, non res-
 « pondeas illi. Et pones baculum meum super faciem
 « pueri. Porro mater pueri ait : Vivit Dominus, et
 « vivit anima tua, non dimittam te. Surrexit ergo et
 « secutus est eam. Giezi autem præcesserat ante
 « eos, » etc. Quid autem significat, quod puer ab
 Elisæo missus cum baculo non resuscitat? Per se-
 metipsum vero Elisæus veniens, et seque super mor-
 tuum sternens, atque ad ejus membra se colligens,
 huc illucque deambulans, et in ore mortui septies
 aspirans, hunc ad redivivam lucem protinus per
 ministerium compassionis animavit, nisi quod au-
 ctor humani generis Deus, quasi mortuum puerum
 doluit, cum extinctos nos iniquitatis aculeo mise-
 raturus aspexit? Et quia per Moysen terrorem legis

A protulit, quasi per puerum virgam misit. Per legem
 quippe Deus virgam tenuerat, cum dicebat : Si quis
 hæc vel illa fecerit, morte moriatur. A peccatis
 igitur morte, nos suscitare non valuit, sed ad statum
 vitæ aspirata mansuetudinis gratia erexit. Sed puer
 cum baculo suscitare mortuum non valuit, quia,
 Paulo attestante : Nihil ad perfectum adduxit lex.
 Ipse autem per semetipsum veniens, et super cada-
 ver humiliter se sternens, et exsequenda sibi mor-
 tui membra se collegit, quia « cum in forma Dei
 « esset, non rapinam arbitratus est esse se æqua-
 « lem Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi
 « accipiens in similitudinem hominum factus et ha-
 « bitu inventus ut homo (*Phil. ii*). »

« Huc illucque deambulabat, » quia et Judæam
 B juxta et longe positas gentes vocat. « Super mor-
 tuum septies inspirat, » quia per apertionem divini
 muneris, gratiam septiformis spiritus, in peccati
 morte jacentibus aspirat. « Moxque vivens erigitur, »
 quia is quem terroris virga suscitare non potuit, per
 amoris spiritum puer ad vitam redit.

« Erat autem fames in terra, et filii prophetarum
 « habitabant coram eo, dixitque uni de pueris suis :
 « Pone ollam grandem, et coque pulmentum filii
 « prophetarum. » Erat, inquit, fames in terra, non
 fames utique panis, nec sitis aquæ, sed audiendi
 verbum Domini. « Et filii prophetarum habitabant
 coram Elisæo. » Cum filii eorum prædicatorum, qui
 ambulabant in lege Domini, et scrutantur testimo-
 nia ejus, in toto corde exquirentes eum, in præ-
 sentia Domini Salvatoris semper vivunt.

C « Egreditur puer in agrum ut colligat herbas
 « agrestes, quatenus inde coquat pulmentum. Inve-
 « nitque quasi vitem silvestrem, et collegit ex ea
 « colocyntidas agri. Quas concidens in ollam, plu-
 « mentum facit. » Cum quis literæ legis intentus,
 vel philosophicis disciplinis studiosus, pastum verbi
 quærens, amaritudinem literæ legalis vel mortife-
 rum quiddam in philosophorum libris inveniens,
 intermiscet veritati Evangelicæ, et in olla cordis sui
 coquens tale pulmentum, hoc est documentum,
 præparat ad refectionem auditoribus suis. Dicit
 enim Apostolus : « Litera enim occidit, spiritus
 « autem vivificat (*I Cor. iii*). » Et item : « Prudentia,
 inquit, carnis mors est : prudentia autem spiritus
 vita et pax (*Rom. viii*). » Hoc itaque sentientes fideles
 populi mortem in olla exclamant, cum talem doctri-
 nam quasi deceptionem animarum detestantes voci-
 ferantur. Sed jubente Elisæo farina in ollam mittitur,
 cum scientia spiritualis in tale documentum in-
 tromittitur, ut excluda omni amaritudine pravitate
 pastus fidelibus præparetur salubris.

« Vir autem quidam venit de Baalsalisa, deferens
 « viro Dei panes primitiarum, et viginti panes hor-
 « deaceos, et frumentum novum in opera sua. At
 « ille dixit : Da populo ut comedat. Responditque
 « minister ejus : Quantum est hoc ut apponam coram
 « centum viris? Rursum ille : Da, ait, populo ut
 « comedat, » et reliqua. Denique vir de Baalsalisa

venire describitur, deferens viro Dei panes primitiarum, et viginti panes hordeaceos, et frumentum novum in pera sua. Quem autem virum istum accipere melius possumus, quam cœtum sanctorum patrum, qui virtute animi et honorum operum pollent? Qui bene de Baalsalisa venisse dicitur. Baalsalisa enim *habens tertium* interpretatur. Recte ergo de Baalsalisa est, qui ternarium numerum in credulitate et confessione sanctæ Trinitatis servat. Hic ergo viro Dei panes primitiarum offert, cum Redemptori nostro per gratiam ejus inspiratus offert libros de origine creaturarum compositos. Offert viginti panes hordeaceos, hoc est decalogum legis in Moysei et prophetarum scriptis comprehensum. Offert frumentum novum in pera sua, cum Novum Testamentum post Mediatoris nostri adventum, in sancti Evangelii et apostolorum scriptis profert (*Matth. xiii*). Jubet ergo Elisæus noster ministris suis, sanctis videlicet prædicatoribus, ut hanc oblationem populo fidelium dispensent, ut secundum illud Evangelii (*Matth. xiv*), de thesauro suo velut scriba doctus in regno cœlorum proferant nova et vetera, quatenus pabulo divini verbi reficiantur. Quod mysterium in Evangelio iteratum legimus (*Matth. xv*), cum in fractione quinque panum quinque millia hominum satiata esse commemorantur, et satiatis turbis, collegerunt duodecim cophinos, sive septem sportas fragmentorum, quia nullus est qui sacramenta divinæ Scripturæ per omnia capere possit, quin sibi satiatio supererit iuxta verbum Domini.

CAPUT V.

« Naaman princeps militiæ regis Syriæ, erat vir magnus apud dominum suum, et honoratus. Per illum enim dedit Dominus salutem Syriæ. Erat autem vir fortis et dives, sed leprosus. » Iste autem Naaman qui princeps militiæ regis Syriæ esse describitur, quem melius significare potest, quam populum gentilem? qui in orbe triquetrum per virtutem bellorum principatum gerebat, ac rerum decore fruebatur, quod in nominis ejus interpretatione exprimitur. Interpretatur autem Naaman *decus sive commotio eorum*. Sed iste vir, licet fortis et dives fuerit, tamen leprosus esse memoratur, quia quamvis per potentiam regni, ac rerum abundantiam dominari videretur, tamen per erroris nequitiam et idololatriæ lepram fœdus apparuit.

« Porro de Syria egressi fuerant latrunculi et captivam duxerant de terra Israel puellam parvulam, quæ erat in obsequio uxoris Naaman. Quæ ait ad dominam suam: Utinam fuisset dominus meus ad prophetam qui est in Samaria! Profecto curasset eum a lepra quam habet. » Latrunculi quippe de Syria, quæ interpretatur *sublimitas*, egressi sunt, cum cupiditate ducti et diversis negotiis impliciti, sperantes in incerto divitiarum, gentiles per totam terram vagabuntur. Hinc et ad terram Israel venientes, captivam mulierculam duxerunt, quæ in captivitate posita, de propheta in Israel testabatur, quia

A fama de Israel per negotiatores gentium translata in tota urbe curiositati hominum, quam uxor Naaman significat verum prophetam et salvatorem omnium in Judæa manere patefecit.

« Ingressus est itaque Naaman ad dominum suum, et nuntiavit ei, dicens: Sic et sic locuta est puella de terra Israel. Dixit ei rex Syriæ: Vade, et mittam litteras ad regem Israel. Qui cum profectus esset et tulisset secum decem talenta argenti, et sex millia aureos, et decem mutatoria vestimentorum, detulit litteras ad regem Israel in hæc verba: Cum acceperis epistolam hanc, scito quod miserim ad te Naaman servum meum, ut cures eum a lepra sua. » Cum hi ad quos notitia verbi Dei pervenit, his qui sibi præsent, suggerunt scientiæ spiritualis magnitudinem. Mittit rex Syriæ litteras ad regem Israel pro salute servi sui. Cum primatus gentium audiens Deum esse in Israel, quia notus in Judæa Deus: in Israel magnum nomen ejus (*Psal. lxxv*), salutem suorum prævidens legationem in Judæam mittit, ut per apostolicam doctrinam Salvatoris fidem accipiat. Unde Cornelius centurio de Cæsarea in Joppe ad Petrum misit (*Act. x*). Et Paulo per visionem vir Macedo apparuit (*Act. xvi*), qui eum exhortabatur ut veniens adjuvaret eos qui in Macedonia erant, sicut in Actibus apostolorum legitur.

« Cumque legisset rex Israel litteras, scidit vestimenta sua, et ait: Nunquid Deus ego sum ut occidere possim et vivificare? Quia iste misit ad me ut cures hominem a lepra sua. Animadvertite et videte, quod occasiones quærat adversum me. Quod cum audisset Elisæus vir Dei, scidisse videlicet regem Israel vestimenta sua, misit ad eum, dicens: Quare scidisti vestimenta tua? » Quid significat rex iste Israel, qui audita legatione Syriæ, de salute a propheta Israel quærente expavit, nisi sacerdotes, scribas et phariseos, rectores Judæorum? Qui, considerantes quod undique plebes ad Redemptorem nostrum salutis suæ causa veniebant, quasi blasphemiam existimantes, vestimenta sua scindebant, sicut in Evangelio (*Matth. xxvi*) principem sacerdotum, audita Christi prædicatione, fecisse legimus. Sed licet rex Israel ipse tali auditu pertimescat, tamen propheta Dei quos ad se migrasse cognoverat, ad se pervenire persuadebat, dicens: « Veniat ad me, et sciat esse prophetam in Israel. » Et Dominus noster: « Quos præscivit, hos et vocavit, et quos vocavit, illos et justificavit (*Rom. viii*). »

« Venit ergo Naaman cum equis et curribus, et stetit ad ostium domus Elisæi. Misitque ad eum Elisæus nuntium, dicens: Vade, et lavare septies in Jordane, et recipiet sanitatem caro tua, atque mundaberis. Iratus Naaman recedebat, dicens: Putabam quod egrederetur ad me, et stans invocaret nomen Domini Dei sui et tangeret manu sua locum lepræ, et curaret me. Nunquid non meliores sunt Abana et Pharphar fluvii Damascus

« omnibus aquis Israel, ut laver in eis et munda-
 « der? » Veniens quidem gentilis populus ad do-
 mum Elisæi nostri, sanctam videlicet Ecclesiam,
 promissum ab eo nuntium accepit, ut se in Jordane
 septies lavaret, et sic sanitatem reciperet, atque
 mundaretur: quia per evangelicos prædicatores
 Dominus dicit: « Nisi quis renatus fuerit ex aqua
 et Spiritu sancto, non potest introire in regnum
 Dei (Joan. III). » Et item: « Qui crediderit et bap-
 tizatus fuerit, salvus erit: qui vero non crediderit,
 condemnabitur (Marc. XVI). » Jordapis itaque aquæ
 sacrum baptismum significant, quia in eis Salvator
 noster baptismum nobis consecravit. Quod autem
 Naaman indignatus de tali responso, lavationem
 aquæ Jordanicæ despexit, simplicitatem significat
 rudium, qui spiritualem non potuerunt intelligere
 efficaciam; « quia animalis homo non percepit ea
 quæ sunt Spiritus Dei (I Cor. II). »

« Cum ergo vertisset se et abiit indignans, ac-
 « cesserunt ad eum servi sui, et locuti sunt ei:
 « Pater, etsi rem grandem dixisset tibi propheta,
 « certe facere debueras: quanto magis quia nunc
 « dixit tibi, lavare et mundaberis? Descendit et lavit
 « in Jordane septies, juxta sermonem viri Dei, et
 « restituta est caro ejus sicut caro pueri parvuli, et
 « mundatus est. » Bene ergo servi Naaman meliorem
 consilio, ad perficiendum illud mandatum propheti-
 cum, persuaserunt, quia sæpe Dominus juniori reve-
 lat quod melius est (Matth. XI). Et secundum Petri
 vocem, « personarum acceptor Deus non est (Rom.
 II), sed in omni gente qui timet Deum, et operatur
 justitiam, acceptus est illi (Act. X). » — Abiit et
 lavit septies juxta sermonem viri Dei, et restituta
 est caro ejus sicut caro pueri parvuli: quia munda-
 tus aquis baptismatis, per invocationem septiformis
 Spiritus, quisque veram recipiet sanitatem, ut ad
 innocentis vitæ infantiam redigatur, et vitæ æternæ
 ingressum percipere mereatur. Unde ipsa Veritas
 suis discipulis ait: « Nisi conversi fueritis et effi-
 ciamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cœ-
 lorum (Matth. XVIII). »

« Denique reversus Naaman ad virum Dei cum
 « universo comitatu suo, venit et stetit coram eo, et
 « ait: Vere scio quod non sit alius Deus in universa
 « terra, nisi tantum in Israel. » Hæc est enim ca-
 tholica professio, quod « Deus Abraham, Deus Isaac
 et Deus Jacob, non est mortuorum, sed viventium. »
 (Marc. XII.) « Quoniam omnes dii gentium dæmonia,
 Dominus autem cœlos fecit (Psal. XCV). » Et ut cun-
 cta hic baptismi scires sacramenta præmonstrata,
 in quo abrenuntiare Satanae, ac fidem Domini confi-
 teri præcipimur, negat se Naaman ultra diis alienis
 litaturum, soli per omnia Domino servituum. Par-
 tem quoque terræ sanctæ secum tollere gaudet, quia
 baptizatus oportet Dominici quoque corporis parti-
 cipatione confirmari.

« Dixitque Giezi puer viri Dei: Pepercit dominus
 « Naaman Syro isti, ut non acciperet ab eo quæ
 « attulit. Vivit Dominus quia curram post eum,

A « accipiam aliquid ab eo, » et reliqua. Post hæc
 autem Scriptura narrat, quod Giezi puer viri Dei
 concupiverit de pecuniis quas prædictus Syrus ho-
 mini Dei attulerit, sed eo nolente aliquid accipere,
 inde ipse per mendacium turpe acquisivit, quod
 suus magister accipere per fidem renuit. Giezi quo-
 que interpretatur *præruptum videns*, sive *vallis visio*,
 et significat Judaicum populum, qui aliquando puer
 viri Dei, propheta attestante, vocabatur, sicut Osee
 dicit: « Puer Israel et dilexi eum (Osee. XI). » Sed
 postquam spreto Evangelio, et crucifixo Filio Dei,
 semetipsum Dei tali dignitate in foveam avaritiæ
 præcipitans, cupiditatem secutus est terrenam,
 quam Filii Dei per baptismum renati spreverunt,
 per sententiam justis iudicis Dei, lepram erroris
 quam credentes deposuerant, ipse sibi conscivit,
 necnon et omnes qui post baptismum et emendati-
 onem vitæ ad pristina vitia revertentur, sordibus
 quibus se exutos sperabant, iterum impliciti invol-
 vuntur. Unde scriptum est: « Canis reversus ad vo-
 mitum suum, et sus lota in volutabro luti, sic stul-
 tus qui iterat stultitiam suam (Prov. XXVI). »

CAPUT VI.

« Dixerunt autem filii prophetarum ad Elisæum:
 « Ecce locus in quo habitamus coram te, angu-
 « stus est nobis. Eamus usque ad Jordanem, et
 « tollant singuli de silva materias singulas, ut ædi-
 « ficemus nobis ibi locum ad habitandum. Qui di-
 « xit: Ite. Et ait unus ex illis: Veni ergo et tu cum
 « servis tuis. Respondit: Ego veniam. Et abiit cum
 « eis. Cumque venissent ad Jordanem, cædebant
 « ligna. Accidit autem ut, cum unus materiam suc-
 « cidisset, caderet ferrum securis in aquam. Excla-
 « mavitque ille, et ait: Heu, heu, heu, Domine mi,
 « et hoc ipsum mutuo acceperam. Dixit autem
 « homo Dei. Ubi cecidit? At ille monstravit ei lo-
 « cum. Præcidit ergo lignum, et misit illuc. Nata-
 « vitque ferrum, et ait: Tolle. Qui extendit ma-
 « num, et tulit illud. » Hæc itaque actio bene Re-
 demptori nostro convenit per significationem. Cum
 igitur securibus ligna cæderentur, de ligno ferrum
 exsiliens in profundum fluminis mersum est, atque
 in lignum desuper ab Elisæo projectum reversum
 est: ita etiam cum impiis Judæos, per corpus ope-
 rata præsentia Christi, tanquam infructuosas arbo-
 res cæderet, quia de illa Joannes dixerat: « Ecce
 securis ad radicem arborum posita est (Matth. III), »
 ab eis interveniente passione corpus ipsum dese-
 ruit, profunda descendit, quod in sepultura deposi-
 tum, tanquam ad manubrium, spiritu redeunte re-
 surrexit. Aliter: Ferrum in manubrio, donum in-
 tellectus in corde est. Ligna vero per hoc cædere,
 est prave agentes increpare. Quod nonnunquam
 dum fluxe agitur, dum lapsus vanæ gloriæ in accepta
 eadem scientia non vitatur, ferrum in aqua
 perditur, quia ex dissoluto opere intelligentia fa-
 tuatur. Quam profecto intelligentiam, ad hoc novi-
 mus dari, ut ante dantis oculos, ex bona debeat

actione restitui. Unde recte is qui ferrum amiserat, clamabat: « Heu, heu, heu, Domine mi, et hoc ipsum mutuo acceperam. » Habent enim hoc electi proprium, si quando eis in sua scientia furtive vanæ gloriæ culpa subrepat, ad cor velociter redeant: et quidquid in se ante districti iudicis oculos damnable inveniant, lacrymis insequuntur. Qui flentes non solum caute inspiciant, quæ mala commiserunt, sed ex accepto munere quæ reddere etiam bona debuerunt: qui nimirum tanto se amplius peccatores sentiunt, quanto ex neglectis bonis quæ agere poterant debitores tenentur. Recte ergo qui ferrum perdidit, clamat: « Heu, heu, heu, et hoc ipsum mutuo acceperam. » Ac si dicat: Illud per dissolutionem negligentiam perdidit, quod ut per bona opera redderem ex gratia creditoris accepi. Sed nunquam Deus mentem deserit, quæ in peccatis se veraciter agnoscit. « Unde et mox Elisæus veniens, lignum deorsum misit, et ferrum in superficiem attulit. » Quia videlicet Redemptor noster pie nos respiciens, cor peccatoris humiliat, et eam quam amiserat, intelligentiam reformat. Lignum erigit et ferrum in superficiem attulit, quia videlicet Redemptor noster, et scientiam reparat, et cor elatum in cogitatione humiliat. Unde bene in alia translatione dicitur: « Quod confregit lignum atque jactavit, et sic ferrum sustulit. » Lignum namque confringere est cor ab elatione conterere. Lignum ad ima jactare est elevatum cor in cognitione (ut diximus) propriæ infirmitatis humiliare. Atque illico ferrum ad superficiem rediit, quia ad usum exercitationis pristinae intelligentiæ recurrit. Igitur quoniam donum intellectus quod accipitur, vix cum tot difficultatibus custoditur, curandum valde est, ne otio torpeat, curandam ne incitatione operis vitio elationis evanescat. Sancti namque viri minime exsultant, cum cognoscunt quæ faciunt. Sed cum faciunt quæ cognoverunt, etsi intelligendo largius congaudent a munere largitoris, mœrentes tamen considerant debitum operis: ut videlicet actione persolvant, quod eis prærogatum est in cognitione. Stultus namque est debitor, qui gaudens pecunias mutuas accipit, et tempus quo reddere debeat non attendit. Moderatur autem lætitia accipiendi, quando solerti providentia etiam constitutum tempus reddendi cogitatur.

« Rex autem Syriæ pugnabat contra Israel, consiliumque inivit cum servis suis, dicens: In loco illo et illo ponamus insidias. Misit itaque vir Dei ad regem Israel dicens: Cave ne transeas in locum illum, quia ibi Syri in insidiis sunt. Misit itaque rex Israel ad locum quem dixerat ei vir Dei, et præoccupavit eum, et observavit se ibi, et reliqua. Quem congruentius hic rex Syriæ, quam potestatem significat terrenam? quæ sæpe superbe sentiens populum Dei, hoc est filios lucis persequitur, sed ipsi per veri Elisæi, Domini videlicet nostri, doctrinam insidias inimicorum præcavere edocentur. Ut est illud: « Estote, inquit, prudentes sicut

serpentes, et simplices ut columbæ. » Et item: « Cavete autem ab hominibus (Matth. x). » Et alibi: « Attendite, ait, a falsis prophetis (Matth. vii). » Hoc quippe agnoscentis mundana potentia, ipsum prophetam interficere disponit, cum Christum in cordibus electorum extinguere festinavit.

« Misit ergo illic rex Syriæ equos et currus et robur exercitus. Qui cum venissent nocte, circumdederunt civitatem. » Omnis ergo qui requiritur armis confidens, Christi famulis insidias præparat, nocte perfidiæ excæcatus, bellum contra Ecclesiam gerit.

« Consurgens autem diluculo, minister viri Dei egressus est. Viditque exercitum in circuitu civitatis et equos et currus. Nuntiavitque ei, dicens: « Heu, heu, domine mi, quid facinans? » Hæc sententia denotat illos qui propter pusillanimitatem cordis sui, pœnas videntur corporales, quibus propheta respondit: « Noli timere, plures enim nobis cum sunt quam cum illis (II Par. xxxii). » Et Salvator discipulis ait: « In mundo pressuram habebitis, sed confidite, quia ego vici mundum (Joan. xvii). » Et item: « Nolite timere eum, inquit, qui occidunt corpus, et post hæc non habent quid faciant vobis: quin potius eum timeate, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam (Matth. x), » et Petro Dominus in passione sua ait: « An putas quia non possum rogare Patrem meum, et exhibebit mihi plus quam duodecim legiones angelorum? »

« Cumque orasset Elisæus, ait: Domine, aperi oculos hujus ut videat. Et aperuit Dominus oculos pueri, et vidit: et ecce mons plenus equorum et curruum igneorum in circuitu Elisæi. » Et valde necesse est ut Elisæus noster aperiat oculos cordis nostri, ut consideremus et agnoscamus, quia omnes qui confidunt in illum, non confundentur (Ps. xxiv).

« Porro Elisæus oravit Dominum, dicens: Percute, obsecro, gentem hanc cæcitate. Percussitque eos Dominus ne viderent juxta verbum Elisæi. » Bonum ergo illis est, quos oculus suus scandalizat, ut eruatur et projiciatur ab eis (Matth. v), quatenus intuitus malitiæ et superbiæ obturetur, et oculus sanæ fidei ac simplicitatis aperiat. Unde dicit Apostolus: « Si quis inter vos videtur sapiens esse, stultus fiat ut sit sapiens. »

D (I Cor. iii.)

« Dixitque rex Israel ad Elisæum cum videret eos: Nunquid percutiam eos, pater mi? Et ille ait: Non percuties. Neque enim cepisti eos gladio, aut arcu tuo ut percutias. Sed pone panem et aquam coram eis, ut comedant et bibant, et vadant ad domum suam, » et reliqua. Postquam ergo Elisæus hostes adduxit in Samaria, non eos occidi permisit, sed refectionem magnam ciborum illis præparans, dimisit eos in pace. Et Saulum diu contra stimulum calcitrantem primum Dominus excæcavit, deinde scientia spirituali magnifice replevit, atque ad prædicandum suis Evangelium in gentibus direxit (Act. ix). Nobisque præcepit, ita

dicens : « Diligite inimicos vestros et benefacite his qui odierunt vos, ut sitis filii Patris vestri qui in caelis est (Matth. v). »

« Factum est autem post hæc congregavit Benadab rex Syriæ universum exercitum suum, et ascendit et obsidebat Samariam, factaque est fames magna in Samaria, » etc. Narrat Scriptura quod Benadab rex Syriæ obsideret Samariam : facta autem fame, afflictus est populus valde, sed Domino miserante, revelatum est Elisæo verbum Domini, et prædixit populo solatia ventura, ita dicens : « Hæc dicit Dominus. »

CAPUT VII.

« In tempore hoc cras modius similæ, uno statere erit : et duo modii hordei, statere uno in porta Samariæ. Quod cum non crederet, unus de duobus super cuius manum rex incumbabat, hominij Dei ait : Si Dominus fecerit etiam cataractas in caelo, nunquid poterit esse quod loqueris? Qui ait : Videbis oculis tuis, et inde non comedes. » Potest hoc loco Benadab cum suo exercitu diabolus mystice accipi, quia corda iniquorum per invidiam contra Ecclesiam bellum gerere excitat. Sub hoc quidem rege, sunt modo falsi Judæi, de quibus in Apocalypsi scriptum est (Apoc. ii), qui dicunt se Judæos esse et non sunt, sed sunt synagoga Satanæ. Sub hoc rege sunt pagani, sunt et hæretici : facta ergo persecutione ab antiquo hoste, per tales affligitur populus Dei, qui est positus in Samaria, hoc est in custodia legis divinæ : sitque fames valida, cum non permittitur doctoribus libere verbum Dei prædicare, sed Elisæo revelante hoc est Redemptore nostro, per Evangelium indicante, salus quæ a peccatoribus longe est, timentibus Deum prope esse dignoscitur. Dicit enim Dominus noster ad servos suos : « In tempore hoc, cras modius similæ uno statere erit, et duo modii hordei, statere uno in porta Samariæ. » Quid enim modius similæ, nisi perfectam mensuram divinæ sapientiæ, quæ est in Novo Testamento? et quod duo modii hordei, nisi scientiam legis et prophetarum significant? qui comparantur statere uno, hoc est fide catholica. In porta Samariæ, in prædicatione videlicet apostolica, per quam intratur in Ecclesiam. « In tempore, inquit, hoc, cras modius similæ uno statere erit, » et reliqua. Ac si dixisset : Cessante turbine persecutionis, quæ sit hodie, dabit Dominus cras, hoc est tempore futuro, quietem et tranquillitatem, ut prædicatio Evangelij perfecte credentibus compleatur. Fuit enim tempore passionis dominicæ quasi fames verbi Domini, cum apostoli relicto eo omnes fugerunt, et domi se propter metum Judæorum incluserunt. Et iterum scriptum est : Quia nemo de illo palam ausus est loqui : sed relucente die resurrectionis, jam aderat tempus quo comites Christi illum videntes vivere, et postmodum etiam caelos ascendere. percepta Spiritus sancti gratia, libere verbum Dei prædicabant, tam Judæis quam etiam

A gentibus. Et impletum est illud vaticinium Isaïæ : « Quia scissæ sunt in deserto aquæ, et torrentes in solitudine, et quæ erat arida in stagnum, et sitiens in fontes aquarum (Isa. xxxv). » Unde Dominus per ipsum prophetam loquens ait : « Omnes sitiens venite ad aquas, et qui non habetis argentum, properate, emite et comedite. Venite, emite absque argento, et absque ulla commutatione vinum et lac. Quare appenditis argentum non in panibus et laborum vestrum non in saturitate? Audite audientes me; et comedite bonum et delectabitur in crassitudine anima vestra. Inclinate aurem vestram, et venite ad me, audite, et vivet anima vestra (Isa. lv). » Perturbatus hostibus et in fugam versis, subiungit Scriptura, quod quatuor viri leprosi abissent in castra Syrorum, et nullum ibi reperientes, comederunt et biberunt. Ablatisque inde auro et argento ac vestibus et absconsis, postea compuncti, in civitatem hoc annuntiauerunt, atque salutis huius indicia præstiterunt. Qui ergo sunt leprosi isti, nisi qui variis vitiis dediti, vel diversis erroribus impii, foeditatem ex interna peste educentes ostendunt in cute? Hos Dominus sæpe convertens ad fidem, et mundans ab errore et vitiis veræ salutis nuntios efficit.

« Ingressi itaque leprosi in castra Syrorum, comederunt et biberunt, et aurum atque argentam inde asportaverunt. » Cum despecti istius mundi, meditationi philosophiæ operam dantes, sensus subtilitatem, et locutionis venustatem acquirunt, unde Ecclesiæ usibus bene instructi deservire possint. Frequenter ergo talibus Dominus, et ingenij acumen, et veræ sapientiæ donum largitur. Qui bene quatuor esse memorantur, ut a quatuor Evangeliorum eruditione imbuti, in quatuor mundi partibus fidei veritatem prædicent. Legitur enim in Evangelio (Matth. ix; Joan. xii; Luc. vii), quod Dominus cum publicanis et peccatoribus manducaret, et mulier quæ erat in civitate peccatrix, lacrymis ejus lavaret pedes, et capillis suis tergeret, et unguento ungeret, Matthæum ex publicano apostolum et evangelistam fecit. Apparuitque post resurrectionem suam, primo Mariæ Magdalene, de qua ejecerat septem dæmonia : illa vadens nuntiavit his qui cum ea fuerant lugentibus et flentibus (Matth. xxviii).

« Porro duce[m] illum, super cuius manum rex incubuerat, et prophætæ verbis diffidebat, constitutum ad portam, conculcavit turba in introitu, et mortuus est, juxta quod locutus fuerat vir Dei. » Hæc iste typum tenet Scribarum et Phariseorum, qui habentes clavem scientiæ, nec ipsi introierunt per fidem in Ecclesiam catholicam, et eos qui introire volebant prohibuerant. Ad quos ipsa Veritas ait : « Væ vobis, Scribæ et Pharisei hypocritæ, qui clauditis regnum cælorum ante homines; vos enim non intratis, nec alios introeuntes sinitis intrare (Matth. xxiii). » — « Quem conculcavit turba in porta, » quia inutiliter ante ostium fidei stabat, et grassam intromittentium impediebat. Unde merito

conculcatus, hoc est, examine justi iudicis damnatus, perpetuas mittetur in tenebras. Nam et Dominus in Evangelio ait: « Si sal evanuerit, ad nihil valet ultra, nisi ut mittatur foras et conculcetur ab hominibus (*Math. v.*) ».

CAPUT IX.

« Eliseus autem propheta vocavit unum de filiis prophetarum, et ait illi: Accinge lumbos tuos, et tolle lenticulam olei in manu tua, et vade in Ramoth Galaath. Cumque veneris illuc, videbis Jehu filium Josaphat, filii Namsi. Et ingressus suscitabis eum de medio fratrum suorum, et introduces in interiorius cubiculum, tenensque lenticulam olei, fundes super caput ejus, et dices: Hæc dicit Dominus: « Unxi te regem super Israel, » et reliqua. Dehinc refertur in historia hæc Regum, qualiter Jehu Dominus ordinaverit ad exstirpandam domum Achab, et sacerdotes Baal interficiendos. Qui et percussit Joram regem Israel, et Ahaziam regem Juda, et Jezabel impiissimam reginam de palatio in Jezrael præcipitari fecit. Jehu enim typice potest designare principatum gentium, quem Dominus ac Redemptor noster destinavit ut in sacrilega civitate, quæ prophetas et ipsum Dominum prophetarum occidit, et apostolos ejus persecuta est, judicia exerceret, et eam ultione justa perimeret, atque sacerdotum vanum, quod post Christi adventum inaniter habuerat, destrueret templumque subverteret, necnon et impiam synagogam quæ sanguinem sanctorum semper sitiabat, de regni culmine præcipitaret ac rectores illius interficeret.

CAPUT XI.

« Athalia vero mater Ahaziae, videns mortuum filium suum, surrexit et interfecit omne semen regium. Sed Josaba filia regis Joram, soror Ahaziae Joas filium Ahaziae tollens, furata est de medio filiorum regis qui interficiebantur, et abscondit eum a facie Athaliae, ut non interficeretur, eratque cum ea in domo Domini clam sex annis, quia Josaba uxor erat Joiadæ pontificis. » Athalia igitur hæc, quæ semen David extinguere moliebatur, et regiam stirpem delere, bene impietatem exprimit Synagoga, quæ per nequitiam mentis, seminis David, hoc est Christi, insidiatrix erat, et odium contra eum semper in corde gerebat, quæ aliquando regnare videbatur cum legis caeremonias temporaliter observabat. Interpretatur Athalia *temporalis Domini*. Sed Josaba strenuitate (quæ interpretatur *saturitas Domini*, id est Ecclesiae, in qua veræ sunt deliciae) servatur Joas, qui interpretatur *memoria Domini*, Christus videlicet, in quo memoria est nominis Domini, ne per crudelitatem sævientis hostis interimatur in cordibus electorum, magisque nutritur in domo Joiadæ pontificis qui *dilectus Domini* sonat, de quo Patris vox ait: « Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui (*Math. xxiii.*) » Cujus domus est sancta Ecclesia, ubi in sancta fide electo-

rum manens, quotidie facit augmentum corporis sui, donec tempore iudicii, sceptrum regni et potentiam adversus eos extollet, qui eum deprimere cogitabant, et interfetricem sanctorum æternis deputaverit poenis.

« Anno autem septimo misit Joiada, et assumens centuriones et milites introduxit ad se in templum Domini, pepigitque cum eis foedus. Et adjurans in domo Domini eos, ostendit eis filium regis, et præcepit illis, dicens: Iste est sermo quem facere debetis. Tertia pars vestrum introeat sabbato, et observet excubitum domus regis. Tertia autem pars sit ad portam Seir, et tertia pars ad portam quæ est post habitaculum scutariorum, et custodietis excubitum domus Messa. Duæ vero partes e vobis, omnes egredientes sabbato, custodiant excubias domus Domini circum regem, et vallabitis eum habentes arma in manibus vestris. Si quis autem ingressus fuerit septa templi, interficiatur. Eritisque cum rege introeunte et egrediente. Et fecerunt centuriones juxta omnia quæ præceperat eis Joiada sacerdos. Et assumentes singuli viros suos, qui ingrediebantur sabbatum, cum his qui egrediebantur a sabbato, venerunt ad Joiada sacerdotem: qui dedit eis hastas et arma regis David, quæ erant in domo Domini. Et steterunt singuli habentes arma in manu sua a parte templi dextra usque ad partem sinistram altaris et ædis circum regem. » Hæc autem quomodo facta sint et in quibus locis, si quis ea quæ superius de atrii domus Domini dicta sunt bene commemoraverit, ita intelligere potest. Sed ne fastidium faciamus lectoribus, omissis quæ jam exposita sunt, ad illud quod de divisione turbæ dictum est, veniamus. Cujus rei ratio talis est. Erant autem fortes viginti quatuor et sacerdotum et levitarum et janitorum, qui per totidem septimanas sibi ex ordine succederent: sabbato nova turma intrante ad officium, et post sabbatum quæ proxima septimana ministraverat domum redeunte. Sed hic pontifex propter necessitatem agendi circa novum regem exercitus, et eos quæ intrandi septimanam ordinem habebant, suscepit et illos qui jam suam septimanam ministrando impleverant, ne abirent relinuit: qui alios quoque levitas de cunctis urbibus Juda, simul et principes familiarum Israel, missis in hoc centurionibus Hierosolymam, congregaverat: quos educturus filium regis tali ratione distinxit, ut omnes qui impleverant sabbatum, et egressuri erant, in duas divisi partes regem in interioribus atrii locis armati circumstarent. Reliqua vero multitudo, id est hi qui non erant de stirpe Levi, exteriores atriorum januas contra furorem reginæ (si quid forte adversi moliretur) custodirent. Porro hi qui nuper ad sabbatum venerant sacerdotes, levitæ et janitores, in tres divisi partes, domum regis, id est palatium observarent, ne vel hoc regina collecto exercitu contra regem defenderet. Servarent et portam scutariorum habitaculi, per quam de templo ad palatium descenderetur, sicut infra dicitur. Duxeruntque re-

gem de domo Domini, et venerunt per viam portæ scutariorum in palatium, et sedit supra thronum regum, ubi et porta Seir et domus Messa, quæ cum porta scutariorum nominantur, esse videntur. Scutarios autem tutores regis appellat, testante libro Paralipomenon : qui cum Roboam scuta ærea pro aureis commemorasset, adjecit ; et tradidit illos principibus scutariorum, qui custodiebant vestibulum palatii. In quo videlicet libro, distinctius hæc cuncta replicantur : « Tertia pars vestrum, qui veniunt ad sabbatum sacerdotum et levitarum et janitorum, erit in portis. Tertia vero pars ad domum regis, et tertia in porta quæ appellatur Fundamenti. Omne vero reliquum vulgus sit in atriis domus Domini, nec quisquam alius ingrediatur domum Domini, nisi sacerdotes, et qui ministrant de levitis. Ipsi tantummodo ingrediantur, quia sanctificati sunt, et omne reliquum vulgus observet custodias Domini, levitæ autem circumdant regem, habentes singuli arma sua, » etc. Quod sequitur de eodem : « Produxitque filium regis, et posuit super caput ejus diadema et testimonium. » In diademate, insigne capitis regium, in testimonio designat decreta legis Dei, quibus quid agere rex debeat, qualiter vivere, præcipiatur. Denique in libro Verborum dierum apertius : « Et imposuerunt (inquit) ei diadema et testimonium, dederuntque in manu ejus tenendam legem, et constituerunt eum regem (II Par. xxiii). » Magnæ utique erat salutarisque prudentiæ, ut post tyrannicæ impiæque necem reginæ, succedent in regnum filio regis legitimi cum ipso regni habitu simul disciplina legis Dei servanda committeretur, et qui se prælatum populo regendo videret, ipse se regendum divinis legibus subdi debere meminisset.

CAPUT XII.

« Dixitque Joas ad sacerdotes : Omnem pecuniam sanctorum, quæ illata fuerit in templum Domini a prætereuntibus, quæ offertur pro pretio animæ, et quam sponte et arbitrio cordis sui inferunt in templum Domini : accipiant illam sacerdotes juxta ordinem suum, et instaurent sarta tecta domus, si quid necessarium viderint instaurationi. » Mandat rex noster doctoribus suis, ut accipiant omnem pecuniam quæ a prætereuntibus offertur in templum Domini, pro pretio animæ et voto cordis sui : cum quidquid a prætereuntibus in istis scientiæ spiritualis, vel bonorum exemplorum, in thesaurum Domini collatum est, per sacerdotum, hoc est prædicatorum officia, ad instaurationem templi spiritualis conferatur : quatenus quodcumque scissum ibi per errorem, vel per vitia invenerint, restaurent : ne forte per negligentiam magistrorum, depereat multitudo auditorum. Quod autem sequitur :

« Igitur usque ad vicesimum tertium annum regis Joas non instaurationem sacerdotes sarta tecta templi, » significat quod ante adventum Salvatoris, licet doctrina legis in gente Judaica fuerit, ta-

A men per doctorum negligentiam in multis corrumpatur, donec veniret ipse qui legem dedit et per sanæ Trinitatis fidem, decalogum legis in Moyse et prophetarum scriptis spiritualiter observandum doceret.

« Vocavitque rex Joas Joiadam pontificem et sacerdotes, dicens eis : Quare sarta tecta non instauratis templi ? Nolite ergo amplius accipere pecuniam juxta ordinem vestrum, sed ad instaurationem templi reddite eam, » et reliqua. Sic et Dominus noster in Evangelicis doctoribus mandans, ait : « Levate oculos vestros et videte regiones quia albæ sunt jam ad messem (Joan. iv). » — « Rogate dominum messis, ut mittat operarios in messem suam (Matth. ix). » Et item : « Euntes (inquit) in mundum universum, prædicatote Evangelium omni creaturæ (Marc. xvi). » — « Infirmos curate, mortuos suscite, leprosos mundate, dæmones ejicite, gratis accepistis, gratis date (Matth. x). »

« Et tulit Joiada pontifex gazophylacium unum, aperuitque foramen desuper, et posuit illud juxta altare ad dexteram ingredientium domum Domini. » Altare videlicet corpus Domini est, juxta quod gazophylacium positum est, cum Ecclesia Christo conjuncta est, ad dexteram ingredientium in domum Domini : quia hæc est intentio electorum, qui per fidem ingrediuntur Ecclesiam, ut ad æternam beatitudinem (quam dextra significat) perveniant. Istud ergo mittunt sacerdotes, qui custodiunt ostia templi omnem pecuniam quæ defertur ad templum Domini, cum prædicatores sancti qui servant introitum fidei, offerunt vota fidelium in verbis et operibus ; et in Ecclesia rite precibus commendant Deo.

« Ascendebat scriba regis et pontifex, effundebantque et numerabant pecuniam quæ inveniēbatur in domo Domini, et dabant eam juxta numerum atque mensuram in manu eorum qui præerant cæmentariis domus Domini. Qui impendebant eam in fabricis lignorum et cæmentariis his qui operabantur in domo Domini, » et reliqua. Scribam regis et pontificem appellat summos doctores, qui pecuniam collatam juxta numerum atque mensuram illis tribuebant, præerant fabricis et cæmentariis, hoc est, dispensatoribus verbi divini qui Evangelici critici mensuram, conservis suis his qui operantur in domo Domini, et virtutum opera in ædificio divino component, tribuebant. Quid ergo aliud fecerunt apostoli (quos principes in Ecclesia electio divina constituit) quando per subjectos sibi discipulos, verbi divini semina per totum orbem sparserunt quatenus operarios voluntatis Dei idoneos in auditoribus suis præficerent : quorum alii fabricant ligna, cum semetipsos et eos, qui sibi obediēbant, ligna fructifera in domo Domini parare studebant, alii sarta tecta templi faciebant, quando illa quæ per hæresim et schismata rupta erant, reædificabant. Alii saxa cædebant, cum duos corde et incredulos fortiter increpabant, ita ut impleretur instaurationis domus Do-

mini, in universis quæ indigebant expensa ad domum Domini muniendam, juxta illud utique Apostoli quod ait: « Unicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi (Ephes. iv). » Et paulo post: « Et ipse (inquit) dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas: alios vero evangelistas, alios autem doctores et pastores, ad consummationem sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi (Ibid.). » Quod autem sequitur:

« Verumtamen non fiebant ex eadem pecunia hydryæ templi Domini, et fuscinulæ, et thuribula, et tubæ, et omne vas aureum et argenteum, de pecunia quæ inferebatur in templum Domini, » significat quod alla debet esse ratio, formandorum vasorum in ministerium Domini, alla parandorum lignorum et saxorum in ædificium domus. Quia alia debet esse doctrina qua rudes imbuuntur ad fidem; et alia qua jam perfecti instruuntur ad scientiæ plenitudinem. Bene autem vasa domus Domini illic possunt intelligi, qui jam apti sunt ad capienda munera divina, et habiles sunt ad ministerium Dei. Nam hydriæ eos significare possunt, qui aquam sapientiæ divinæ in se continent. Fuscinulæ quoque doctores spirituales, quorum officium est corpus et sanguinem Domini credentibus distribuere, infidelibus abnegare, necnon et spiritualem alimoniam verbis, cuique prout convenit, dispartiri. Quia sunt in verbis Dei nonnulla, quæ nostræ humilitati revelare, ad nostræ epulas refectionis concedere dignatus est: Sunt item alia tantæ profunditatis, quæ sancti Spiritus solummodo scientiæ pateant, nostræ vero capacitatis per omnia mensuram transcendant. Thuribula autem illos figurate demonstrant, qui mundam orationem ex conscientia pura et fide non ficta offerunt Deo, et cum propheta dicere possunt: « Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo (Psal. cxl). » Tubæ autem quid aliud sunt quam prædicatorum sancti, qui in toto orbe terrarum vocem Evangelicæ prædicationis emittunt? quorum personæ per prophetam dictum est: « Clama, ne cesses; quasi tuba exalta vocem tuam, et annuntia populo meo scelera eorum, et domui Jacob peccata eorum (Isa. lviii). » Et Psalmista: « In omnem terram exiit sonus eorum: et in fines orbis terræ verba eorum (Psal. xviii). » Sequitur:

« Et non fiebat ratio his hominibus, qui accipiebant pecuniam, ut distribuerent eam artificibus, sed in fide tractabant eam. » Devotionem ostendit eorum, de quibus sermo est: Quia tantum studii in religione habuerunt, ut nullus dubitaverit quin pecuniam Domini, sine ullius suspicionem fraudis tractarent. Et hanc de ærario sublatam, fideliter artificibus, ad muniendam domum, prout singulis opus esset, offerrent. Unde necesse est, ut considerent hi, qui spiritualem pecuniam verbi Dei ad dispensandum conservis suis, operariis scilicet divinis accipiunt, quanta fide quantaque discretionem illis opus est, quibus ratio de eadem pecunia reddenda est:

ut studeant minus fideles in spiritalibus invenire, quam isti in corporalibus fuerant inventi.

« Pecuniam vero pro delicto, et pecuniam pro peccatis, non inferebant in templum Domini, quia sacerdotum erat. » Hæc sententia ostendit, quod non quis proprio arbitrio facile se credere debet, sed magis sciat, quod confessio peccatorum et penitentia sacerdotum iudicio peragenda est, qui habent scientiam discernendi inter mundum et immundum, et lepræ maculam dijudicare, et aut condemnare, aut mundum discernere.

CAPUT XII.

« Elisæus autem ægrobat infirmitate, qua et mortuus est. Descenditque ad eum Joas rex Israel, et fiebat coram eo, dicebatque: Pater mi, Pater mi, currus Israel et auriga ejus. Et ait illi Elisæus: « Affer arcum et sagittas. Cumque attulisset ad eum arcum et sagittas, dixit ad regem Israel: Pone manum tuam super arcum. Et cum posuisset ille manum suam, superposuit Elisæus manus suas manibus regis, et ait: Aperi fenestram orientalem. Cumque aperuisset, dixit Elisæus: Jace sagittam. Et jecit. Et ait Elisæus: Sagitta salutis Domini et sagitta salutis contra Syriam. Percutiesque Syriam in Aphec, donec consumas eam, » et reliqua. Quid est quod propheta regi Israel jubet arcum et sagittam afferre, nisi quod Redemptor noster rectoribus Ecclesiæ, armis spiritualibus se indui, et contra hostem antiquum præcipit præliari? Arcus enim nonnunquam in sacro eloquio, pro ipso sacro eloquio poni solet, quod ex utroque Testamento velut ex cornu et chorda constat. Per Vetus quippe Testamentum figuratur cornu propter duritiam. Per Novum, quod incarnato Domino figuratum est, signatur chorda, et dum chorda trahitur, cornu curvatur, quia cum Novum Testamentum discutitur, a duritia litteræ Vetus inclinatur, et ad intellectum spirituum flectitur, quia rigore ejus duritiæ non tenetur. Sagittæ enim sunt hæc ipsa verba quæ doctores proferunt. Unde etiam bene de sanctis doctoribus, per prophetam gentilitatem ingredientibus dicitur: « Cum sagittis acutis et arcu ingredientur illic (Isa. vii). » Nos ergo cum Scripturæ sacræ dicta pensamus, arcum intendimus: cum verba doctrinæ damus, sagittas emittimus. Ponitque Elisæus manus suas super manus regis, cum exemplis suis Dominus actiones doctorum dirigit et confortat. Orientalem fenestram aperire mandat, et jacere sagittam, quia lumine scientiæ et veræ doctrinæ, suos hortatur primum illustrari, et sicut jacula verborum mittere.

« Et ait Elisæus: Sagitta salutis Domini; et sagitta salutis contra Syriam, percutiesque Syriam in Aphec, donec consumas eam. » Sagitta ergo salutis Domini est prædicationis sancta, cum decenter exhibetur, et spiritualium hostium certissima interfectio, si perseveranter agitur. Nec fas est ut aliquando dispensator verbi Dei sequitur torpeat, cui jussum

est, ut græcis Dominici curam habeat, quia multum obest devotis auditoribus, si inertia prævalet doctoribus. Dicit enim Propheta: « Clama, ne cesses (Isa. LVII). » Et Apostolus ad Timotheum: « Testificor (inquit) coram Deo et Christo Jesu, qui iudicaturus est vivos et mortuos, et per adventum ipsius et regnum ejus, prædica verbum, inusta opportune, importune: argue, obsecra, inerepa in omni patientia et doctrina (II Tim. IV). » Unde non debet doctor propter avaritiam negligere animarum curam, sed magis per pietatem ad æternam pertendere requiem, quod significat Aphec, interpretatur enim *continebit vel apprehendet*. Unde idem Apostolus, enumeratis vitiis quæ avaritiam comitantur, ad prædictum discipulum intulit dicens: « Tu autem homo Dei hæc fuge, sectare vero justitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem, certamen bonum, certamen fidei, apprehende vitam æternam in qua vocatus es (I Tim. VI). »

« Et ait Elisæus ad regem: Tolle sagittas. Qui cum tulisset, rursus dixit ei: Percute jaculo terram. Et cum percussisset tribus vicibus, et stisset, iratus est vir Dei contra eum, et ait: Si percussisses quinquies, aut sexies, sive septies, percussisses Syriam usque ad consummationem. Nunc autem tribus vicibus percuties eam. » Ecce propheta mandat regi jaculo percutere terram, et cum percutit tribus vicibus et stat, irascitur contra eum quod non sæpius terram percuteret. Ita et doctoribus præcipitur, prædicationis jaculo terram, hoc est, carnales percutere. Sed qui hoc minus studiose agunt, merito increpatione divina arguuntur. Quid est enim tribus vicibus terram jaculo percutere, nisi Trinitatis fidem carnalibus per doctrinam insinuare? sed cum agit hoc satis doctor, hominesque ad fidem perducit, necesse est ut adhuc instet verbo, donec illos doceat quinque sensibus corporis imperare, bonisque operibus (quæ per senarium numerum exprimuntur) studium impendere, necnon et scientiam spiritualem instanter meditari, quam septiformis Spiritus gratia in Scripturis sacris constituit atque ad salutem humani generis gemino Testamento edidit. Qui autem solam fidem sine operibus bonis et meditatione legis Dei sibi sufficere credunt ad salutem, recte a propheta arguuntur, quia secundum Jacobum apostoli sententiam, « Sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita et fides sine operibus mortua est (Jac. II). » Et alibi scriptum est: « Qui ignorat ignorabitur (I Cor. XIV). »

« Mortuus est ergo Elisæus et sepelierunt eum. Latronculi quoque de Moab venerunt in terram Israel in ipso anno. Quidam autem sepelientes hominem, videntes latronculos, projecerunt cadaver in sepulcrum Elisæi. Quod mox ut tetigit ossa Elisæi, revixit homo et stetit super pedes suos. » Quid significat hæc resuscitatio cadaveris mortui per contactum ossium Elisæi, nisi vitam fidelium, quæ in morte Christi veraciter constat? Quicumque ergo firmam fide tangit mortem Christi, et spem suam ve-

raciter in ipso collocat, sine dubio particeps erit resurrectionis ejus. Dicit enim ipsa Veritas: « Ego sum resurrectio et vita: qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet. Et omnis qui vivit et credit in me, non morietur in æternum (Joan. XI). » Et alibi: « Sicut Moyses, inquit, exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis; ut omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam (Num. XXI; Joan. III). »

CAPUT XIV.

« Quod dicitur de Amasia rege Juda: Ipse percussit Edom in valle Salinarum decem millia, et apprehendit petram in prælio, vocavitque nomen ejus Jecthel usque in præsentem diem. » Vallis Salinarum erat, ubi sal faciebant, vel feno videlicet salsuginis, ut multis in locis deciso, exsiccato et incenso, vel aquis puteorum salsis fervefactis, et usque ad salis firmitatem coquendo perductis, vel alio quolibet ordine, quo sal fieri consuevit. In quo etiam loco, et Joab duodecim Idumæorum percussisse legitur. Nec prætereundum quod pro valle Salinarum vetus editio quasi nomen regionis Gemela posuit. Petra autem civitas est Arabiæ nobilis in eadem terra Edom, quæ in libro Numerorum (Num. XXXI) Recem dicitur, et a Syris hodie quæ sic appellatur. Jecthel vero quod Amasias victor ei nomen imposuit, interpretatur *cætus Dei vel auxilium Dei*, a gente eo fideliter, ut perenni inderetur memoriæ quod hanc vel cætus populi Dei, vel Deo adjuvante ceperit.

CAPUT XV.

« Anno vicesimo septimo Jeroboam regis Israel, regnavit Azarias filius Amasiæ regis Juda. Sedecim annorum erat cum regnare cœpisset, et quinquaginta duobus annis regnavit in Hierusalem, et reliqua. Azarias ipse est Ozias, qui propter contemptum Domini, dum sacrificare in templo vellet contra legem Moysi, percussus est lepra a Domino juxta altare astans, et holocausta nitens offerre: potest quippe Ozias rex proprosus significare diabolum, cui lepra iniquitatis insanabilis est. Qui cum suam mensuram non vellet cognoscere, et majora tentasset appetere, foeditate pessimæ lepræ notabilis effectus, de domo ejectus est, et perseveravit usque in finem leprosus, separatus a populo Dei. Sub hoc videlicet rege regnante, et quantum in se est sacerdotium dissipante Isaias propheta visionem illam magnificam, qua viderat Dominum sedentem super solium excelsum, videre non potuit. Quoad ille regnum tenuit in Judæa, propheta oculos non levavit ad cœlum, non sunt ei reserata cœlestia, non apparuit Dominus sabaoth, nec in mysterio fideliter sancti nomen auditum est. Quando ille mortuus est, universa quæ subsequens sermo monstravit, aperto sese in lumine prodiderant. Tale quod et in Exodo scriptum est: Dum Pharao vixit, populus Israel ex luti et lateris et palearum opere non suspiravit ad Dominum. Dum ille regnavit, nemo quæsivit Deum Patrem Abraham,

Isaac et Jacob. Quando vero ille mortuus est, suspiraverunt filii Israel, ut Scriptura dicit, et ascendit clamor eorum ad Dominum; cum utique juxta historiam tunc magis gaudere debuerint, et ante suspirare, cum viveret. Ezechiele quoque propheta, Phaltias filius Banaïæ occubuit, et post pessimi ducis interitum: « Cecidi, inquit, super faciem meam et clamavi voce magna, et dixi: Heu mi, heu mi, Adonai Deus, consummationem tu facis reliquias Israel? » [(*Ezech. xi.*) Si ergo intelligas in Ozia et Pharaone et Phaltia et cæteris istiusmodi contrarias fortitudines, videbis quomodo illis viventibus nullus vestrorum videat et suspiret, et in pœnitentiam corruet: « Non regnet, ait Apostolus, peccatum in mortali corpore vestro (*Rom. ix.*) » Regnante peccato Ægyptiis extruimus civitates in cinere, versamus in sordibus. Pro frumento paleas, pro solida petra lutum opera. Sed tamen quod dicitur de Jeroboam rege Israel, ipse restituit terminos Israel ab introitu Emath, usque ad mare solitudinis Emath, quæ nunc Epiphani adjicitur, septentrionalis erat terminus Israel. Mare autem solitudinis, quod Hebraice dicitur Araba, mare Mortuum designat, quod in latitudine per stadia octoginta usque ad zearos Arabiæ, in longitudine centum quinquaginta usque ad vicinia Sodomorum progreditur; cujus loci Josephus ita meminit dicens: Anno autem quintodecimo regni Amasiæ, regnavit in Israel filius Joas Jeroboam, in Samaria annos quadraginta. Hic autem rex circa Deum quidem injuriosus et iniquus exstitit vehementer, idola colendo et multa incongrua et opera extranea faciendo. Populo autem Israelitarum multorum bonorum fuit occasio. Huic quidem Jonas prophetavit, quia oporteret eum Syrios vincere dimicando, et regnum proprium dilatare, in partibus quidem Aquilonis, usque ad Etham civitatem: a meridie vero usque ad Asphaltum. Antiquitus enim termini Chananæi isti fuerunt, sicut princeps Jesus ea loca determinat. Igitur Jeroboam castrametatus contra Syrios omnem eorum provinciam, sicut Jonas prophetaverat, devastavit.

CAPUT XVI.

« Anno septimo decimo Phacee filii Romeliæ, regnavit Achaz filius Joatham regis Juda. Viginti annorum erat Achaz cum regnare cœpisset, et sedecim annis regnavit in Hierusalem. Non fecit quod erat placitum in conspectu Domini Dei sui, sicut David pater ejus, sed ambulavit in via regum Israel. Insuper et filium suum consecravit, transferens per ignem secundum idola gentium, quæ dissipavit Dominus coram filiis Israel. » Hinc Josephus taliter narrat: Porro Joatham mutavit vitam cum vixisset annis quadraginta unum, ex quibus regnavit duodecim. Sepultus est in regniis monumentis, venitque regnum ad ejus filium Achaz, qui impius circa Deum existens, et paternæ prævaricator legis, reges Israelitarum imitatus, in Jerosolymis idolorum aras constituit, et super ea sacrificavit. In quibus

A etiam suum in holocaustum obtulit filium more Chananæorum, et super hæc multa alia scelera perpetravit. Musach quoque sabbati quod ædificaverat in templo, et ingressum regis exterius, convertit in templum Domini, propter regem Assyriorum. Legi in cujusdam libro, Musach sabbati, expositum locum quemdam, vel ædificium quoddam esse positum in vestibulo templi Domini, ubi reges quando sabbato orationis causa ad templum ibant, pecuniam pro elemosyna mittebant. Et ita Musach sabbati, gazophylacium esse regum, sicut Corbanan est sacerdotum. Videtur enim Achaz ipsum ædificium et ingressum regis exterius, non ideo convertisse in templum Domini, quod in eo cultui serviretur divino, sed ut simul cum templo profanaretur, studens ut magis placeret regi Assyrio quam Deo patrum suorum et Domino. Cui sensui videtur liber Paralipomenon astipulare, ubi ita scriptum est (*II Par. xxviii*): « Igitur Achaz spoliata domo Domini, et domo regum et principum, dedit regi Assyriorum munera, et tamen nihil ei profuit. Insuper et tempore angustiae suæ, auxit contemptum in Dominum. Ipse per se rex Achaz immolavit diis Damasci victimas percussoribus suis, et dixit: Dii regum Syriæ auxiliantur eis, quos ego placabo hostiis, et aderunt mihi cum e contrario ipsi fuerint ruinæ ei et universo Israel. Direptis itaque Achaz omnibus vasis domus Domini atque contractis, clausit januas templi Domini, et fecit sibi altaria in universis angulis Hierusalem. In omnibus quoque urbibus Juda extruxit aras ad cremandum thus, atque ad iracundiam provocavit Dominum Deum patrum suorum. » Hæc sicut scripta reperimus, hoc in loco ponenda esse censuimus, parati, si qui aliquid inde certius expresserint, eorum sententiam auscultare.

« Tunc ascendit Rasin rex Syriæ, et Phacee filius Romeliæ rex Israel, ad præliandum in Hierusalem. Cumque obsiderent Achaz, non valuerunt superare eum. In tempore illo restituit Rasin rex Syriæ Ailam Syriæ, et ejecit Judæos de Aila. Et Idumæi venerunt in Ailam, » et reliqua. Rex impius qui Dominum Deum patrum suorum dereliquit, et secutus est idola gentium juste Domini auxilio derelictus est, et consurrexerunt adversus eum Rasin rex Syriæ, id est Aram et Phacee filius Romeliæ rex Israel in Samaria, et venerunt in Hierusalem, ut expugnarent eam. Legimus in Paralipomenon libro (*Ibid.*) regem Rasin Damasci, victo Achaz, multos de Judæa Damascus transtulisse, et Phacee filium Romeliæ regem decem tribuum, quæ appellabantur Israel, et regnabant in Samaria, una die centum viginti millia percussisse de Judæa hominum bellatorum, et cum infinita præda in Samariam duxisse captiva. Rursum veniunt ad Judæam, et Hierusalem cupiunt debellare, et non potuerunt, quia auxiliatus est ei Dominus, ut sub occasione misericordiae, qua populum obsessum liberavit, filium suum nuntiaret de virgine nasciturum, sicut Isaïæ prophetae liber commemorat (*Isa. vii*). Huic non suo merito, sed Domini

gratiam ostendendo, egredi in occursum Isaias jubetur, ad extremum aquæductus piscinæ superioris in via agri fullonis et dicere ad eum: « Vide ut sileas. Noli timere, et cor tuum ne formidet a duabus caulis titionum fumigantium istorum, in ira furoris Rasin regis Syriæ, et filii Romeliæ, eo quod consilium inierit contra te Syria pessimum, et Ephraim et filius Romeliæ, dicentes: Ascendamus ad Judam, et suscitemus eum, et evellamus eum ad nos, et ponamus regem in medio ejus filium Tabeel. Hæc dicit Dominus Deus: Non stabit et non erit istud, sed caput Syriæ Damascus, et caput Damasci Rasin. Et adhuc sexaginta quinque anni, et desinet Ephraim esse populus. » Duas autem caudas titionum, id est torrium fumigantium, vocat Rasin regem Syriæ, et Phæce filium Romeliæ regem Samariæ, eo quod in illis finitum sit regnum Syriæ, id est Damasci, et regnum Samariæ, id est decem tribuum, qui alio nomine appellabantur Ephraim. Sexaginta autem et quinque anni, non a temporibus Achaz, sed ab Ozia numerantur. Igitur Hebræi hunc locum ita edisserunt, ut Amos qui sub Ozia cœpit prophetare, quando et Isaias prophetiæ suæ habuit exordium, primus prophetavit contra Israel, dicens: « Israel autem captivus ducetur de terra sua. » Titulus quoque prophetiæ ejus contra Samariam sit, et prophetare cœpit in diebus Ozia regis Juda, ante duos annos terræmotus; quem volunt eo tempore accidisse, quo ingressus Ozias in templum Dei, ibi sacerdotium vindicabat, et terra percussa est et cineres altaris effusi sunt, et ipse rex percussus lepra. Volunt autem annum fuisse vicesimum quintum Ozia, quando hæc acciderunt, cujus reliqui anni sunt viginti septem. Omnes enim regnavit annos quinquaginta duo. Postea regnavit Joatham filius ejus annis sedecim, et hujus filius Achaz, aliis sedecim. Post quem regnavit Ezechias, cujus sexto imperii anno, capta Samaria est, atque ita effici simul annos sexaginta quinque. Scriptum est enim quod Theglathphalasar rex Assyriorum sub rege Achaz ascenderit in Damascum, et vastaverit eam, et transtulerit habitatores ejus Cyrenen, et Rasin interfecerit. Et quod tetenderit insidias Phæce filio Romeliæ Osee filius Ela, et percusserit eum et interfecerit, et regnaverit pro illo in Israel annis novem, et quod venerit Salmanasar rex Assur et obsederit Samariam, quæ nunc Sebasten vocatur tribus annis, et nono anno regni Osee ceperit eam, vincitque Osee in carcerem miserit, et transtulerit Israel in Assyrios, posueritque eos in Halæt in Habor juxta fluvium Gozan, in civitatibus, sive (ut Septuaginta transtulerunt) in montibus Medorum. Juxta anagogen facilis interpretatio est, quod regnante Achaz rege impio, rex Aram qui interpretatur *excelsus* atque *sublimis*, ut indicet arrogantiam sapientiæ sæculi; et Phæce filius Romeliæ qui et ipse juxta Osee prophetam et tribum Ephraim, de qua Jeroboam filius Nabath vitulos aureos in Bethel et Dan constituerat, et a domo David Dei populum separarat, refertur ad hæreticos, qui

PATROL. CXV.

consentiant sibi, ut expugnent Ecclesiam. Quod cum audierit domus David, cui in Ezechiele pastorem bonum legimus suscitatum (*Ezech. xxxiv*), et populus ejus simpliciter credens in Dominum, pertremiscit. Et ideo pertremiscit, quia non arboribus frugiferis, sed infructuoso saltui comparatur. Eisdem autem hæreticos atque gentiles contra domum David argumentorum et dialecticæ artis gladiis dimicare nulli dubium est, ut qui inter se discrepant, in Ecclesiæ oppugnatione consentiant: juxta illud quod Herodes et Pilatus inter se discordantes, in Domini passione amicitia fœderantur (*Joan. xxi*). Impio regi in Isaac jubetur occurrere, exiens de loco suo, non in principio aquæductus, sed in extremis finibus piscinæ superioris quæ erat in agro fullonis, ubi sordes expurgabantur. Quamvis enim Achaz regnaret super Judam, tamen quia impius erat, in superioris piscinæ extremis finibus morabatur. Ergo Deus non tam regis miseretur, quem indignum æstimabat salute, quam populi sui. Duas autem caudas torrium fumigantium, ut prius diximus, vocat sapientiam sæcularem, hæreticumque sermonem, quorum finis exustio est, qui frustra Interunt consilium, ut ascenderent contra Judam, et quasi negligentem et dormientem caperent, et suis erroribus copularent, ponerentque super eum regem filium Tabeel, hoc est bonum Deum. Uterque enim adversarius apud se severitatem, apud se æstimat optimam esse doctrinam. Denique Marcion hæreticus boni Dei filium, hoc est alterius putat esse Christum, et non justi cujus prophetæ sunt, quem sanguinarium et crudelem judicem vocat. Hæc illis dicentibus Dominus dominator, quod non stet consilium ipsorum, sed interim quandiu nunc iste mundus stat, et ea quæ mundi sunt, in suis finibus et in suis urbibus dominantur. Cum autem consummationis tempus advenerit, hoc est sexaginta quinque anni, et tam mundi res quæ in sex diebus factæ sunt, quam omnia quæ ad quinque sensus pertinent finem acceperint, tunc universa esse solvenda, quæ gentiles et hæretici futura non credunt; et propter infidelitatem non intelligunt quæ dicuntur

CAPUT XVII.

« Iratusque est Dominus vehementer Israel, et abstulit eos de conspectu suo, et non remansit nisi tribus Juda tantummodo; sed nec ipse Judas custodivit mandata Domini Dei sui, verumtamen ambulavit in erroribus Israel quos operatus fuerat. Projecitque Dominus omne semen Israel, et afflixit eos et tradidit, in manu diripientium, donec proiceret eos a facie sua. » Subversio autem Israelitarum, quæ ab Assyriæ regibus perpetrata est quid significat, nisi miserabilem et nimis defendam ruinam populi ecclesiastici? quam rex Assyrius, hoc est diabolus, cum suo exercitu devastando atque obsidendo quotidie efficit, cum eos propter peccata commissa, de sedibus propriis evellens, defert in terram alienam, quo magis lugere delectat, quam cantica lætitiæ proferre. Unde et Psalmista mystico eloquio hoc ideam com-

memorat, dicens : « Super flumina Babylonis illic sedimus, et flevimus, dum recordaremur tui, Sion. In salicibus in medio ejus, suspendimus organa nostra. Quia illic interrogaverunt nos, qui captivos duxerant nos, verba cantionum. Et qui abduxerunt nos, Hymnum cantate nobis de canticis Sion. Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena (*Psal.* cxxxvi)? » Quod dicitur de his quæ in Samariam adductæ sunt a rege Assyriorum nationibus.

« Et unaquæque gens fabricata est deum suum. Posueruntque eos in phanis excelsis, quæ fecerant Samaritæ gens et gens in urbibus suis, in quibus habitabant. Viri enim Babylonii fecerunt Sochoth Benoth, viri autem Cutheni fecerunt Nergel, et viri de Hemath fecerunt Asima. Porro Evæi fecerunt Nebaaz et Tharthac. » In libro quidem Locorum legitur quod Benoth et Nergel fuerint civitates quas construxerunt in regione Judææ Samaritani, qui de Babylonia transierant. Asima quoque oppidum ædificaverunt, qui ad eam venerunt de Hemath. Nebaaz et Tharthac civitates sunt, quas Evæi in eadem Judææ terra condiderunt. Videtur autem, juxta consequentiam sermonis, et idolorum, quibus hæ gentes prius in terra sua servierint. hic posse vocabula intelligi. Quia cum dictum esset : « et unaquæque gens fabricata est deum suum, » quasi ad expletionem sententiæ subjunctum sit : « viri enim Babylonii fecerunt Sochoth Benoth. » Et melius, ni fallor, faceret interpres, si Sochoth Latine in *tabernacula* verteret, et nomen idoli Benoth absolute poneret, et sicut in sequentibus manifeste dicitur.

« Hi autem qui erant de Sepharvaim, comburent filios suos igni Adramelech et Anamelech diis Sepharvaim. » Ubi ostenditur Adramelech et Anamelech idola fuisse urbis Sepharvaim. Ita videtur consequens, ut et Nergel Cuthæorum, Asima Hemathæorum, Nebaaz et Tharthac idola fuerint Evæorum. Posthæc Scriptura narrat de ipsis Samaritanis quod cum Dominum colerent, diis quoque suis servirent juxta consuetudinem gentium, de quibus translati fuerant Samariam, et non multo post subsequitur, dicens :

« Fuerunt igitur gentes istæ timentes quidem Deum, sed nihilominus et idolis suis servientes ; nam et filii eorum et nepotes, sicut fecerunt patres sui, ita faciunt usque in præsentem diem. » Et quia in Samaritanorum persona hæretici accipiuntur, in prædicta sententia illorum nequitia convenienter exprimitur. Habent enim hæretici quædam sacramenta communia cum sancta Ecclesia, et quasdam sententias sanctarum Scripturarum rite intelligunt, sed tamen nihilominus idolis immundorum spirituum servire non cessant. Videtur enim eis timorem Dei rite se custodire, cum secundum sensum suum veritati se putant favere. Sed quia catholica fidei unitatem spernunt habere, malignorum spirituum voluntatibus se veraciter manifestant obtemperare,

et non solum inventores primi errorum, quos patres Samaritanorum significant, hoc faciunt, sed et sequaces eorum, quos filiorum nomine et nepotum expressos recte possumus intelligere, similiter agunt.

CAPUT XVIII.

« Anno tertio Oseæ, filii Ela regis Israel, regnavit Ezechias, filius Achaz regis Juda. Viginti quinque annorum erat cum regnare cœpisset, et viginti novem annis regnavit in Hierusalem. Nomen matris ejus Abia, filia Zachariæ. Fecitque quod erat bonum coram Domino, juxta omnia quæ fecerat David pater suus. Ipse dissipavit excelsa, et contrivit statuas, et succidit lucos, confregitque serpentem æreum, quem fecerat Moyses. Siquidem usque ad illud tempus filii Israel adolebant ei incensum. Vocavitque eum nomen ejus Nahasthan. Et in Domino Deo Israel speravit. » Siquidem Nahasthan interpretatur *æser eorum*, ut quem illi pro numine colebant in dictis ejus metallum eum esse non deum agnoscerent. Et quia Ezechias in hoc quod excelsa dissipavit, et statuas contrivit, atque succidit lucos, necnon et omnia simulacra comminuit, Salvatoris typum tenet. Interpretatur enim Ezechias *apprehendens Dominum* vel *fortitudo Domini*. In eo ipso utique quod ipsum serpentem æneum quem Moyses fecit, comminuit, Redemptoris figuram convenienter tenet. Non solum enim Dominus noster ac Redemptor, de quo per Prophetam dicitur : « Dominus fortis Dominus potens in prælio (*Psal.* xxiii), » idola gentium contrivit, et omnia simulacra eorum dissipavit, quatenus Dei omnipotentis notitiam haberet, ejusque cultui digne manciparentur, quin ipsam litteram legis Mosaicæ, quam ille populus legalis assidua lectione resonabat, ac pro magno habebat, contrivit, ac sensum spiritualem in ea intelligere eos docuit.

« Anno quatuordecimo regis Ezechiz ascendit Sennacherib rex Assyriorum ad universas civitates Juda munitas, et cepit eas. Tunc misit Ezechias rex Juda nuntios ad regem Assyriorum in Lachis, dicens : Peccavi, recede a me, et omne quod imposueris mihi, feram. Indixit itaque rex Assyriorum Ezechiz regi Judæ trecenta talenta argenti, et triginta talenta auri. Deditque Ezechias omne argentum quod reperit fuerat in domo Domini, et in thesauris regis, etc. » Clara est historia quæ in libris Regum necnon in Paralipomenon et in Prophetia Isaizæ pari modo describitur. Ezechias viginti quinque annorum erat cum regnare cœpisset : regnavit autem viginti novem annis in Hierusalem, et rebellavit contra regem Assyriorum, et non servivit ei. Hinc Sennacherib ingressus Judæam, obsedit urbes ejus munitas. Et cum obsideret Lachis, misit ad eum Ezechias trecenta talenta argenti, et triginta talenta auri, fractis januis templi, et laminis ejus detractis quasi ipse affixisset.

« Misit autem rex Assyriorum Tarthan et Rabsaris et Rabsacen cum manu valida ad Hierusalem. Egressus est autem ad eos Eliacim filius Helcizæ

« prepositus domus, et Sobna scriba et Joabe filius A
 « Asapha commentariis, etc. » Iste est Eliacim de quo
 Isaias in visione vallis Sion dixit : « Vocabo servum
 meum Eliacim filium Helciae (Isa. xlii), » et reliqua.
 Qui fuit pontifex post Sobnam prepositum templi
 quem tradunt Hebraei Rabsacem praepositione per-
 territum, tradidisse manus Assyriis, et prodidisse
 Hierusalem, et excepta arce Sion et templo, Assyrios
 totam urbem cepisse. Quem etiam Sobnam cum Eli-
 acim ad Rabsacem exisse quidam putant. Rabsacem
 autem (qui Hebraice locutus est) filium Isaiæ pro-
 phetae autumant, qui et ipse proditor fuerat. Reli-
 ctumque filium Isaiæ alterum vocatum Jasub, qui
 Latine, relictum sonat. Alii autem putant eum Sa-
 maritem fuisse et ideo Hebraicam scissis linguam,
 et tam audacter et impie Deum blasphemasse. Quia
 quia quadam contraria fortitudine sua arrogantia imi-
 tabatur prophetas qui dicebant : « Hæc dicit Dominus. »
 Iste dixit : « Hæc dicit rex magnus rex Assyriorum. »
 Ac primum, quia dixit : « Confidis super Ægyptum, »
 falsum est. Nulla enim narrat historia quod Ezechias
 Pharaonis auxilium postularit. Quodque infert : « Si
 responderis mihi, in Domino Deo confidimus, » ve-
 rum est. Sed subjungit rursus mendacium veritati,
 « quod abstulit Ezechias excelsa ejus et altaria. »
 Hæc enim non contra Deum, sed pro Deo fecit, et
 destructa idololatria et cætero errore, juberet Deum
 adorari in Hierusalem, ubi fuit templum ejus. Quique
 ut paucitatem obsessorum ostenderet, duo milia
 equorum pollicetur, quorum ascensores Ezechias
 non haberet. Non de imbecillitate populi venit, quasi
 equitandi ignari, sed de observatione præceptorum
 Dei, quia Moysi præcepit, ne rex Israel equos et
 uxores sibi multiplicaret. Si autem (inquit) me mi-
 nimum servorum regis Sennacherib sustinere non
 valet, quomodo tantam illius potentiam sustinebis ?
 Ad id autem quod dixit : « Si responderis mihi, in
 Domino Deo confidimus, » callide respondit se non
 sua voluntate, sed Domini venisse præceptis. « Dixit
 Dominus ad me : Ascende super terram et disperse
 eam, » et est argumentum. Certa enim sine Domini
 voluntate huc venire non poteram. Cum autem vene-
 nerim, et multas urbes cepim, et pars Hierusalem
 maneat intacta, manifestum est me ejus voluntate
 venisse.

« Dixerunt autem Eliacim filius Helciae et Sobna D
 « et Joabe Rabsaci : Precamur ut loquaris nobis ser-
 « vis tuis Syriacæ, siquidem intelligimus hanc lin-
 « guam, et non loquaris nobis Judaicæ, audiente po-
 « pulo, qui est super murum. Responditque eis
 « Rabsacem, dicens : Nunquid ad Dominum tuum et
 « ad te misit me dominus meus, ut loquerer sermo-
 « nes hos, et non potius ad viros qui sedent super
 « murum, ut comedant stercora sua, et bibant urinam
 « suam vobiscum, » etc. Rapsacis accusatio, Eze-
 chias testimonium est, quia captis Judææ urbibus, in
 Domino confusus sit, et confortavit populum ut in
 Domino speraret. Unde Rapsacem destruere vult quæ
 ille construxit, et dicit ad populum : Non seducat vos

Ezechias, et non vobis tribuat fiduciam super Domino
 Deo. Quod autem Eliacim et Sobna et Joabe humili-
 ter deprecantur Rabsacem, ut Syriacæ loqueretur,
 hunc sensum habet : Quia necesse est populum falsis
 terroribus commoveri, et vanam jactare virtutem.
 « Loquere linguam quam populus non novit. Nam
 et nos linguæ tuæ habemus scientiam. Ad quod ille
 arroganter : Nunquid ait, ad Dominum tuum, et ad te
 misit me dominus meus ? » et reliquæ usqueque ait,
 « et bibant urinam suam vobiscum ? » Per quod es-
 tendit fame eos et siti esse capiendos. Simulque ille-
 cebra mitigat timorem, ut quos terrere non vicit,
 persuasione decipiat. Et dicit ex persona regis : Fa-
 cite mecum benedictionem, hoc est. facite quod in
 vestram benedictionem proficiat, benedicite regi
 Assyrio, et cum dominum contemini, ut præmia
 consequamini ; donec revertar de Ægypto vel capta
 Lobnam redeam : habitate in urbe vestra, et rebus
 vestris fruamini, et postea ducam vos in similem
 terræ vestræ terram, quam tamen non nominavit,
 quia similem ei invenire non potuit, sed similitudi-
 nem ponit. Hoc enim unusquisque vult in quo natus
 est. Alii putant terram Mediæ eis repromitti quæ
 terræ Judææ similitudinem habeat, tam in situ quam
 in fructibus. Quod ait Rapsacem inter alia quibus
 Deum blasphemabat, clamans contra Hierusalem :
 « Ubi est Deus Memath et Arphad ? Ubi est Deus Se-
 « pharvaim, Ana et Ava ? Nunquid liberaverunt Sa-
 « mariam de manu mea ? » Ostendit harum omnium
 civitatum sive gentium diis servisse Samaritanos, et
 quia non erant dii, sed idola, merito cultores vani-
 tatis, ut decebat, esse subversos. Est autem Memath
 urbs Cælesyriæ, quæ nunc Epiphania dicitur, juxta
 Emesam, ut supra monuimus. Arphad urbs Damasci,
 quam expugnatam a rege Assyriorum et Jeremia
 scribit. Sepharvaim, quod numero plurali libros vel
 litteras sonat, nomen est locorum de quibus Assyrii
 transmigrantes habitaverunt in Samaria, ut in Loco-
 rum libris invenimus. Verum in Isaiæ hoc quoque
 vocabulum esse civitatis apparet, ubi aperte dicitur :
 « Ubi est Deus urbis Sepharvaim (Isa. xxxviii) ? »
 tametsi pluraliter dictum ut Thebaram, Athozaram.
 Pro Ana et Ava, vetus editio, quasi unius urbis no-
 men Anetigavam posuit ; et quidem in Hebræo ita
 scriptum est. Verum quia quinta syllaba ti quæ in
 medio nominis posita est, conjunctionem et apud
 eos significat, potest et ita distingui, ut dicatur, ana
 et gave, ut Aquila transtulit, sive Ana et Ava, ut no-
 ster vertit interpret. Sin autem, ait tantis diis præ-
 sentibus quinque tribus vicinus facile, quante magis
 solam Hierusalem uno Deo præsule vincemus ? Vere
 justus Ezechias omnia regens cum consilio prohibuit
 ei respondere, ne eum ad majores blasphemias pro-
 vocaret.

« Venitque Eliacim filius Helciae prepositus domus,
 « et Sobna scriba et Johæ filius Asaph a commenta-
 « riis ad Ezechiam, scissis vestibus, et nuntiaverunt
 « ei verba Rapsacis. »

CAPUT XIX.

« Quæ cum audisset Ezechias, scidit vestimenta
 « sua, et opertus est sacco, ingressusque est domum
 « Domini, et misit Eliacim præpositum domus, et
 « Sobnam scribam, et senes de sacerdotibus, opertos
 « saccis, ad Isaiam prophetam filium Amos. Qui di-
 « xerunt ei : Hæc dicit Ezechias : Dies tribulationis,
 « et increpationis, et blasphemie dies iste. Venerunt
 « filii usque ad partum, et vires non habet partu-
 « riens, » etc. Scidunt vestimenta sua, quia Rapsa-
 « cen audiunt blasphemantem. Scidit et rex vestem
 « suam, quia pro populi et suis esse peccatis credebat,
 « quod Rapsaces usque ad portam venit Hierusalem,
 « et contra Dominum talia sit locutus. Mira regis hu-
 « militas et prudentia ! Dimisso regio cultu, obvolutus
 « sacco, ad templum pergit de palatio; principes sa-
 « cerdotum, non stolis, sed ciliciis mittit ad Isaiam
 « coopertos, et dixit : « Dies hæc tribulationis nostræ,
 « correctionis Dei, blasphemie hostium. » Ponitque
 « similitudinem parturientis femine et dolentis, quæ
 « ad partum usque pervenit, et generare non possit.

« Si quomodo audiat Dominus Deus tuus. » Non
 enim audemus dicere omnium nostrum Dominum,
 quo irascente tanta perpetimur, sed tuum dicimus
 Dominum; et hanc habemus ultionis fiduciam, quoniam
 vivens Deus blasphematur, a cultura idolorum
 mortuorum.

« Leva ergo orationem nostram jacentem pro re-
 « liquis populi quæ obsidentur. » Prævenit eos
 « Isaias (Isa. xxxvii), quia eo spiritu quo futura
 « noscebat, etiam absentem audierat. Hæc, inquit,
 « dicite domino vestro :

Hæc dicit dominus : « Noli timere verba quibus
 « non tu, sed ego sum blasphematus, nec dico
 « omnia quæ regi Assyrio faciam, ne meam vi-
 « deam jactare potentiam. Sed quia dandus sit ei
 « spiritus, non Dei, sed adversarii. Et audito nun-
 « tio, revertens ad terram suam corruiat gladio,
 « ut duo pariter quæ optabat Ezechias audire,
 « se ab obsidione liberandum, et inimicum in
 « sua terra moriturum esse. Reversus est igitur
 « Rapsaces, et invenit regem Assyriorum expugnan-
 « tem Lobnam. Audierat enim quod recessisset de
 « Lachis. Cumque audisset de Tharaca rege Æthio-
 « piæ dicentes : Ecce ingressus est, ut pugnet ad-
 « versum te, et iret contra eum, misit nuntios ad
 « Ezechiam, dicens : Hæc dicite Ezechie regi Ju-
 « dæ : Non te seducat Deus tuus, in quo habes fidu-
 « ciam, neque dicas : Non tradetur Hierusalem in
 « manus regis Assyriorum. » Juxta voluntatem Dei
 « Rapsaces deseruit obsidionem Hierusalem, et per-
 « rexit ad dominum suum, quem vel capta vel deserta
 « Lachis invenit oppugnantem Lobnam. Sennacherib
 « autem occurrens regi Æthiopum, misit ad Ezechiam
 « nuntios et epistolas, ut eos quos in viribus non ce-
 « pit, sermone terreret. Pugnasse autem Sennacherib
 « contra Ægyptios, et obsedis Pelusium, jamque ex-
 « structis aggeribus urbe capienda, venisse Tharacam
 « regem Æthiopum in auxilium, narrat Herodotus.

A « Itaque cum accepisset Ezechias litteras de
 « manu nuntiorum, et legisset eas, ascendit in do-
 « mum Domini, et expandit eas coram Domino, et
 « oravit in conspectu ejus, dicens : Domine Deus
 « Israel, qui sedes super cherubim, tu es Deus solus
 « omnium regum terræ, tu fecisti coelum et terram.
 « Inclina, Domine, aurem tuam et audi, aperi oca-
 « los tuos, Domine, et vide, et audi omnia verba
 « Sennacherib, quæ misit ut exprobraret nobis
 « Deum viventem, » et reliqua. Prius Ezechias
 « Domini timore perterritus, orare in templo non au-
 « debat, vel liberas fundere preces : nunc autem, quia
 « audit Isaiam dicentem : « Ne timeas a facie verbo-
 « rum quæ audisti (Isa. xxxvii), » et reliqua, audacter
 « Dominum deprecatur.

B « Misit autem Isaias filius Amos ad Ezechiam,
 « dicens : Hæc dicit Dominus Deus Israel : Quæ de-
 « precatus est me super Sennacherib rege Assyrio-
 « rum, audivi. Iste est sermo quem locutus est Do-
 « minus de eo : Sprevit te et subsannavit te virgo
 « filia Sion. Post tergum tuum caput movit filia
 « Hierusalem. Cui exprobrasti et quem blasphe-
 « masti? Contra quem exaltasti vocem, et elevasti
 « in excelsum oculos tuos? Contra sanctum Israel, »
 « et reliqua. Denique Ezechias audacter Dominum
 « deprecatur, nec misit ad Isaiam ut prius fecit, non
 « ipse propheta pergit ad eum, sed nuntios misit qui
 « Dei responsum deferant ad eum : « Virgo Sion, et
 « filia Hierusalem. » Quæ ideo virgo dicitur et filia,
 « quia cunctis gentibus simulacra mortuorum adoran-
 « tibus, hæc sola conservat castitatem, religionis Dei
 « et unius divinitatis cultum; et quæ ne ad majorem
 « blasphemiam concitaret, præsentem non respondit,
 « post abeuntem movit caput suum, » certa de ul-
 « tione, secuta de poena. In manu servorum tuorum,
 « nec ipse per te, sed per servos tuos, ut major est
 « arrogantia, Dominum blasphemasti. Altitudo mon-
 « tium et juga Libani excelsa cedri et abietes, vel per
 « metaphoram de cunctis gentibus accipiendum est,
 « et principibus earum, vel de Hierusalem quæ est ce-
 « drus Libani, et abietes potentesque et optimates.
 « Altitudo summitatis et saltus Carmeli, templum
 « est. Quodque infert : « Ego fodi et bibi aquam; et
 « siccavi vestigio pedis mei omnes rivos aggerum, »
 « vel ob id dixit, quia pro multitudine exercitus om-
 « nia fluentia siccaverit, ut puteos sibi fodere compul-
 « sus sit : vel quia omnes populos quos aquæ signifi-
 « cant, suo vastavit exercitu.

« Nunquid non audisti quæ olim fecerim ei ? Ex
 « diebus antiquis plasmavi illud, et nunc adduxi,
 « et factum est in eradicationem collium compu-
 « gnantium et civitatum munitarum. Habitatores
 « earum brevitate manu contremuerunt, et contusi
 « sunt, sicut fenum agri, et gramen pascuæ, et
 « herba tectorum, quæ exaruit antequam matu-
 « rescet. Habitationem tuam, et egressum tuum, et
 « introitum tuum cognovi, et insaniam tuam contra
 « me. Cum fureres adversum me, superbia tua
 « ascendit in aures meas. Ponam ergo circulum in

« naribus tuis, et frenum in labiis tuis, et reducam te in viam per quam venisti. » Hæc ex persona Dei contra verba Assyrii sentienda sunt, quod ad blasphemiam ejus sic responderit Dominus : « Num ignoras quod hæc quæ fecisti, mea feceris voluntate, et hæc ego futura prædixerim, aperte facienda mandaverim ? » Itaque quod olim decrevi, hoc expletum est tempore : ut colles, id est principes qui inter se ante pugnabant, et civitates munitissimæ, me contrahente manum meam nec solitum præbente auxilium eradicarentur, et contremiscerent ac perirent ; et comparentur non olivæ et vineæ, fructuosisque arboribus, sed feno et gramini herbisque dogmatum, quæ frugibus impedimenta sunt, et ante marcescunt quam ad maturitatem perveniant. Itaque et sessionem, et egressum, et introitum tuum ego novi, et insaniam qua contra me debacchaturus eras, prophetis vaticinantibus, sum locutus. Per quos olim dicturum esse te noveram : in cœlum ascendam, super sidera cœli ponam thronum meum, ero similis Altissimo. Itaque furor tuus et superbia pervenit in aures meas, et nequaquam te ultra portabo, ut intelligas quod potuisti non tuis potuisse te viribus, sed meo arbitrio. Merebantur enim impiæ gentes et infructuosæ arbores, ut per te quasi securim et serram meam succiderentur et caderent. Itaque ponam circulum sive camum in naribus tuis, ut blasphemantia ora constringam, et nequaquam ultra talia loqui audeas, frenumque mittam in labiis tuis, quod tuam ferociam domet et te reducat in Assyrios.

« Tibi autem Ezechiaë hoc erit signum : comede hoc anno quæ repereris, in secundo autem anno quæ sponte nascuntur : porro in anno tertio seminate et metite, » et reliqua. Notandum autem quod in libro Isaiaë ubi verba ipsius prophetæ ad regem Ezechiam descripta sunt, ita narratur : « Comede hoc anno quæ sponte nascuntur, et anno secundo pomis vescere. In anno autem tertio seminate et metite, et plantate vineas, et comedite fructum earum, et mittet id quod salvatum fuerit de domo Juda, et quod reliquum est mittet radicem deorsum, et faciet fructum sursum, quia de Hierusalem exhibunt reliquiæ, et salvatio de monte Sion, zelus Domini exercituum faciet istud (Isa. xxxvii). » Nunc ad ipsum Ezechiam loquitur : Hoc erit, inquit, signum eorum, quæ futura prænuntio, quod hoc anno ea comedas, « quæ sponte nascuntur, » sive, juxta Septuaginta, « quæ prius æveras. » Anno autem secundo, juxta Symmachum, pomis vescere, sive juxta eosdem, quæ de præcritis segetibus et cadente in terram semine pullulaverint. In anno autem tertio, fugato jam Assyrio, et obsidione laxata, seminate et metite, plantate vineas, et fructum earum comedite. Siquidem parvæ urbis hujus reliquiæ, quæ nunc hostili vallantur exercitu, et evasuras se esse non credunt, tantam recipient rerum omnium abundantiam ac felicitatem, ut instar arboris alta radice fundatæ, pomis densissimis im-

pleantur. De Hierusalem enim et de monte Sion egredientur reliquiæ, et implebunt terram Judeam, non suo merito, sed Dei misericordia, imo zelo quo adversus impium zelatus est populum suum.

« Hæc dicit Dominus de rege Assyriorum : Non intrabit civitatem hanc, et non jacet ibi sagittam : nec occupabit eam clypeus, et non mittet in circuitu ejus aggerem. In via quæ venit, per eam revertetur, et urbem hanc non ingreditur, dicit Dominus. Et protegam civitatem istam : et salvabo eam propter me et propter David servum meum. » Propter futurorum spem, præsentem excutit metum. Dicit autem, quia non suo merito sed Dei clementia conserventur, imo patris eorum David memoria : in quo monentur et suæ negligentiaë, et illius fidei et justitiæ ; quia in tantum diligit Deus justitiam, ut posteros majorum virtute tueatur.

« Factum est igitur in nocte illa, venit Angelus Domini et percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia. Cumque diluculo surrexisset, vidit omnia corpora mortuorum, et recedens abiit. » Centum octoginta quinque millia fortissimorum virorum ab uno angelo una nocte caduntur, et absque vulneribus occisorum mors sæva discurrit, excludens a corporibus animas, Domini voluntate. Super quo in Paralipomenon legitur : « Et misit Dominus Angelum suum qui percussit omnem virum robustum, et bellatorem et principem exercitus regis Assyriorum. Reversusque est cum ignominia in terram suam (II Par. II). » Qui idcirco servatus est, ut sciret potentiam Dei, et blasphemantia ora comprimeret, feretque testis illius majestatis, quem paulo ante contempserat.

« Et reversus est Sennacherib rex Assyriorum, et mansit in Ninive. Cumque adoraret in templo Nesrach Deum suum, Adramelech et Sarasar filii ejus percusserunt eum gladio, fugeruntque in terram Armeniorum, et regnavit Asarhaddon filius ejus pro eo. » Pharaon quoque in decem Ægypti servatur plagis, ut novissimus pereat, quod et iste passus est. Cum enim reversus esset in Niniven urbem primam regni sui, et adoraret in templo Nesrach Deum suum, quasi victoriam de hostibus reportaret, et in delubrum idoli sui triumphans, et gratulabundus incederet contemptor viri Dei : in fano falsi nominis dei trucidatur ; nec angelico perit gladio, quod erat commune compluribus, sed parricidio filiorum : qui cum fugissent in terram Ararath, quod intelligitur Armeniæ, successit in patris locum Asarhaddon, quem Scriptura testatur misisse habitatores Samariæ, ne terra remaneret inculta. Ararath autem regio in Armenia in locis campestribus est, per quam Araxis fluit, incredibilis ubertatis, ad radices Tauri montis, qui usque illuc extenditur. Ergo et arca in qua liberatus est Noe cum liberis suis, cessante diluvio, non ad montes generaliter Armeniæ delata est, sed ad montes Tauri altissimos, qui Ararath imminet campis.

CAPUT XX.

« In diebus illis ægrotavit Ezechias usque ad mortem, et venit ad eum Isaias filius Amos propheta, dixitque ei : Hæc dicit Dominus Deus : « Præcipe domui tuæ, morieris enim tu, et non vives. » Ne elevaretur cor Ezechiaë, post incredibiles triumphos, et de media captivitate victoriam, infirmitate corporis visitatur, et audit se esse moriturum. Ut conversus ad Dominum flectat sententiam ejus. Quod quidem et in Jona propheta legimus, et in comminationibus contra David, quæ dicuntur futura, nec facta sunt, non Deo mutante sententiam, sed provocante humanum genus ad notitiam sui. Dominus pœnitens est super malitiis; nulla quæ in hoc mundo hominibus fiunt, absque omnipotentis Dei occulto consilio veniunt. Nam cuncta Deus secutura præsens ante sæcula decrevit, qualiter per sæcula disponantur. Statutum quippe jam hominibus est, vel quantum hujus mundi prosperitas sequitur quantumve adversitatis feritas feriat, nec electos ejus, aut immoderata prosperitas elevet, aut nimia adversitas gravet. Statutum quoque est, quantum in ipsa vita mortali temporaliter vivatur, nam etsi annos quindecim Ezechiaë regi ad vitam addidit omnipotens Deus; cum eum mori permisit, tunc præscivit esse moriturum : qua in re quæstio oritur, quomodo ei a Propheta dicitur : « Dispone domui tuæ quia morieris tu, et non vives. » Cui cum mortis sententia dicta est, protinus ad ejus lacrymas est vita addita. Sed per prophetam Dominus dixit, quo tempore mori ipse merebatur, nec dominica instituta convulsa sunt, qui autem ex largitate Dei anni vitæ crescerent, hoc quoque ante sæcula præfixum fuit, atque spatium vitæ quod inopinati foris est additum, sine augmento præsentis fuit intus statutum.

« Qui convertit faciem suam ad parietem et oravit Dominum dicens. » Convertitque Ezechias faciem suam ad parietem, quia ad templum ire non poterat. Ad parietem autem templi juxta quod Salomon palatium exstruxerat : vel absolute ad parietem, ne lacrymas suas assidentibus ostentare videretur. Aut certe juxta Jeremiam ad cor suum, qui idcirco parietem cor appellat, ut tota mente Dominum deprecaretur.

« Obsecro, Domine, memento quomodo ambulaverim coram te in veritate, et in corde perfecto, et quod placitum est coram te fecerim. » Felix conscientia quæ afflictionis tempore honorum operum recordatur. « Beati enim mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt (Math. v). » Et quomodo alibi scriptum est : « Quis gloriabitur purum se habere cor (Prov. x)? » quod ita solvitur : perfectionem cordis in eo nunc dici, quod idola destruxerit, templi quoque valvas aperuerit, serpentem æneum comminuerit, et cætera fecerit quæ Scriptura commemorat. Plerumque aliquibus justis necessitatibus afflicti sua opera coguntur fateri, sed cum eorum dicta iniusti audiunt hæc per elationem potius quam per veritatem existimant prolata. Ex suis enim cor-

A dibus verba justorum pensant, et dici humiliter posse vera bona non æstimant. Sicut gravis culpa est sibi hoc hominem arrogare quod non est, sic plerumque culpa nulla est si humiliter bonum dicat quod est. Unde sæpe contingit ut justis et injustis habeant verba similia, sed tamen cor semper dissimile longe, et in quibus dictis Dominus ab injustis offenditur in eisdem quoque a justis placatur. Nam Pharisæus, ingressus templum, dicebat : « Jejuno bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo, sed justificatus magis publicanus quam ille exiit (Luc. xviii). » Ezechias quoque rex cum molestia corporis afflictus ad extremitatem pervenisset, in oratione compunctus dixit : « Obsecro, Domine, memento quomodo ambulaverim coram te in veritate et in corde perfecto. » Nec Dominus hanc confessionem perfectionis ejus despexit aut renuit, quem mox in suis precibus exaudivit. Ecce pharisæus se justificavit in opere : Ezechias justum se asseruit etiam in cogitatione. Atque unde ille offendit, inde iste Dominum placavit. Cur itaque hoc? nisi quia omnipotens Deus singulorum verba ac cogitationes pensat, et in ejus auribus superba non sunt quæ humili corde proferunt?

« Flevitque Ezechias fletu magno. Et antequam egrederetur Isaias mediam partem atrii factus est sermo Domini ad eum, dicens : Revertere et dic Ezechiaë duci populi mei : Hæc dicit Dominus Deus patris tui David : Audi vi orationem tuam, vidi lacrymam tuam et ecce sanavi te. Die tertio ascendes templum Domini, et addam diebus tuis quindecim annos. Sed et de manu regis Assyriorum liberabo te, et civitatem hanc, et protegam urbem istam propter me et propter David servum meum. » Flevit autem fletu magno propter promissionem Domini ad David, quam videbat in sua morte perituram. Eo enim tempore Ezechias filios non habebat, nam post mortem ejus Manasses cum duodecim annorum esset, regnare cepit in Juda. Ex quo perspicuum est post tertium annum concessæ vitæ, Manasse esse generatum. Ergo iste annus est fletus, quod desperabat Christum de suo semine nasciturum. Quamvis alii asserunt sanctos viros, non terreri propter incertum judicii, et ignorationem sententiæ Dei, quam sedem habituri sint, simulque facti quæstio solvitur, ac necessitatis vincula atque causarum, quod nequaquam dies mortis singulis præstatuta sit, sed voluntate Dei et ignotis mortalibus causis, vel vivat aliquis vel moriatur. Præsertim cum et statuta nunc mortis necessitas differatur, et post mortem resuscitatos plurimos legamus. Revertitur autem ad regem propheta Domini jussione, ut ipse sanaret qui percusserat, et vocatur Ezechias dux populi mei, et filius David, cujus opera sectabatur : fecerat enim rectum juxta omnia quæ fecerat David pater ejus, et auditur ejus oratio, videnturque lacrymæ, quoniam ambulaverat coram Domino in veritate, et in corde perfecto. Et flevit fletu magno, et quod placitum erat in oculis ejus fecerat. Adjiciunturque quindecim anni ad vitam, quos ille non po-

stulaverat, et in supervivente illo regni securitas re-promittitur. Sin autem (ut quidam putant) in corpore vivere condemnatio est, et juxta illud quod dicitur : « Revertere, anima mea, in requiem tuam. » Et in alio loco : « Educ de carcere animam meam, » optanda est mors, ut de carcere liberemur quomodo nunc donat pro beneficio, ut qui liberandus erat adhuc quindecim annis vivat in carcere?

« Dixitque Isaias : Afferte massam flocorum : quam cum attulissent et posuissent super ulcus ejus, curatus est. » Aiunt Hebræi verbum *schehin* (quod prætermisere Septuaginta) ulcus sonare, non vulnus. Nam Aquila, Symmachusque et Theodotion *ἄλκος* interpretati sunt, per quod morbum regum intelligi volunt. Cui contraria putantur vel sumpta in cibo, vel apposita corpori quæcunque sunt dulcia. Ergo ut Dei potentia monstraretur, per tres noxias et adversas sanitas restituta est. Alii *schehin*, non ulcus, sed apostema suspicantur, quando tumens corpus cocco et putrescente pure impletur, et juxta artem medicorum omnis sanies siccoribus fœcis atque contusis, in cutis superficiem provocatur. Ac per hoc non spernendam esse medicinam, quæ usu constet et experimento quia et hanc fecerit Deus.

« Dixerat autem Ezechias ad Isalam : Quod erat signum, quia Dominus me sanabit, et quia ascensus sum die tertio templum Domini? Cui ait Isaias : Hoc erit signum a Domino, quod facturus est sit Dominus sermonem quem locutus est. Vis ut ascendat umbra decem lineis, an ut revertatur totidem gradibus, » et reliqua. Datur autem signum ut sol decem gradibus revertatur quos nos juxta Symmachum in lineas et horologium vertimus, quos gradus intellexit in lineis, ut manifestiorem sensum legentibus faceret : sive ita erant extructi gradus, arte mechanica, ut umbra descendens horarum spatia terminaret. Erat autem hora diei decima quando hoc regi propheta loquebatur. Vis ergo, inquit, ut ascendat umbra decem lineis procedente sole supra terram per boreales plagas usque ad orientem? quod subter terram juxta quotidianam consuetudinem sui cursus erat facturus : an ut revertatur umbra totidem gradibus, conversa retrorsum facie solis, ipsaque per australem plagam ad orientem regresso.

« At rex : Facile est, inquit, umbram crescere decem lineis, nec hoc volo fiat, sed ut revertatur retrorsum decem gradibus. » Vidit namque quia majoris miraculi esse poterat, si sol contrarium suo mori cursum ageret, quam si consueto processu incedens, tametsi multo altius, id est supra terras elatus ad orientem, quasi secundi diei mane nulla interveniente nocte, facturus advolaret. Nam et hoc qui in insula Thyle, quæ ultra Britanniam est, vel in ultimis Scytharum finibus degunt, omni æstate diebus aliquot fieri vident : quia sol cætero orbi in occasu et sub terra positus, ipsis nihilominus tota nocte supra terram appareat, et quomodo a parte occidentis ad orientem humilis redeat manifeste videatur donec tempore opportuno toto orbi communi

A exortu reddatur : sicut et veterum historiæ, et nostri homines ævi, qui illis de partibus adveniunt, abundantissime produunt, nunquam autem hi qui interiora austri incolunt, videre solem per meridianas plagas ad orientem ab occasu redire. Quod signum et præsentis temporis et futuri typus erat, ut quomodo sol reverteretur ad exordium sui, ita et Ezechia vita, ad detextos annos rediret : nobisque in hebdomade et ogdoade viventibus per resurrectionem Christi, vitæ spatia protelerentur. Solent sanctorum locorum in hac provincia monstratores, intra concepta templi ostendere gradus Ezechia domus vel Achaz, quod sol per eos descenderit. Sed nunquam ego credo, non dico Achaz qui rex impius fuit, sed cujuslibet regis justii domum fuisse in templo Dei : cum Salomon idcirco Deum inter cætera offendisse dicatur, quod in sublime ædificaverit Mello, unde atrium templi, deambulans in turre palatii, respicere solitus sit. Solent quidam hos decem gradus linearum ad mysterium Christi transferre, ut umbras figurarum in descensionem Christi interpretentur, per quos iterum sol justitiæ Christus, post resurrectionem ascendit : Primus itaque gradus descensionis de Deo in angelo fuit, quia « magni consilii nuntius erat (*Isa. ix.*), » denique et Jacob sic alloquitur : « Et dixit, inquit, angelus Domini : Ego sum Deus, cui junxisti titulum et vovisti votum (*Gen. xxxi.*) : » ut et angelum et Deum ostenderet. Secundus gradus descensionis de angelo in patriarchis fuit, quia « in omnibus, ut ait Apostolus, ipse est operatus (*I Cor. xii.*) » Tertius in legis dationem, quia et in lege ipse est locutus. Quartus gradus in Jesu Nave, ut populum in terram repositionis induceret. Quintus in Judicibus, quia eundem populum per eos ipse regebat. Sextus, in regibus Judæorum, quia in eis ipse regnabat. Septimus in prophetis, quia per eos annuntiatur. Octavus in pontificibus, quia ipse est summus sacerdos Patris. Nonus in homine. Decimus in passione. Per hos enim decem gradus, quasi per umbram legis præcæ Christus descendit, ac rursus post resurrectionem suam sol justitiæ Christus, per eodem gradus sursum in cælum ascendit : et omnem umbram legis veritatis radiis illustravit, obscura revelans, clausa reserans, et omnia tecta denudans.

D « In tempore illo misit Berodach Baladan filius Baladan, rex Babyloniorum, litteras et munera ad Ezechiam. Audierat enim quod ægrotasset Ezechias. Lætatus est autem in adventu eorum Ezechias, et ostendit eis domum aromatum, et aurum et argentum et pigmenta varia, unguenta quoque et domum vasorum suorum, et omnia quæ habere poterat in thesauris suis. Non fuit verbum quod non monstraret eis Ezechias in domo sua, et in omni potestate sua. » Supra legimus (*I V Reg. xviii*) decimo quarto anno regis Ezechia ascendisse Sennacherib regem Assyriorum super omnes civitates Juda munitas, et cepisse eas, et postea obsedisso Lachis, transisse Lobnam, misisse Hierusalem par-

tem exercitus sui, cæsaque per angelum centum octoginta quinque millia exercitus ejus, et ipsum fugisse Niniven, interfectumque a filiis in fano dei sui, et regnasse pro eo Asarhaddon filium ejus. Ægrotasse Ezechiam, et recepisse prophetæ nuntio sospitatem, factum signum incredibile, ut sol horarum spatiis reverteretur ad ortum suum, et pene duplex dies fieret. Nunc legimus quod in tempore illo, hoc est, in eodem anno quo hæc gesta sunt omnia, miserit Berodach Baladan, filius Baladan rex Babylonis, libros et munera ad Ezechiam, non Asarhaddon, qui Sennacherib patri apud Syrios in regnum successerat, de cujus seu morte seu vita Scriptura contigit. Ex quo perspicuum est, aliud fuisse tunc regnum Assyriorum, et aliud Babyloniorum. Denique Samarium, id est, sex tribus cepere Assyrii, Judam autem et Hierusalem postea legimus cepisse Chaldaeos, quorum rex Nabuchodonosor fuit. Et quia apud eos astrorum observantia est, stellarumque cursus, longo usu et exercitatione cognitus, quod et in Domini nativitate monstratur, intellexerunt solem reversum, diei spatia duplicata, serviere ei quem solum deum, id est, solem putabant. Cumque causas hujus miraculi rationemque perquirerent, fama per omnes gentes volante, didicerunt propter ægrotationem regis Ezechiae, etiam cursum signi clarissimi commutatum, quam non esse opinionationem meam, sed Scripturæ sanctæ fidem Dierum verba testantur (*II Par. xxxii*), quæ dixere post alia: « Ipse est Ezechias qui obturavit superiorem fontem aquarum Gihon, et avertit eas subter ad occidentem urbis David. In omnibus operibus suis fecit prospere quæ voluit. » Attamen in legatione principum Babylonis, qui missi fuerant ad eum, ut interrogarent de portento quod acciderat super terram, dereliquit eum Deus ut tentaretur, et nota fierent omnia quæ erant in corde ejus. Idcirco autem tentationi relictus est, quia post tantam victoriam et solis regressum, et congratulationem regni potentissimi, cor illius elevatum est. Denique in eodem volumine scribitur: « Multi deferebant hostias et sacrificia in Hierusalem Domino, et munera Ezechiae regi Juda, qui exaltatus est post hæc coram cunctis gentibus. In diebus illis ægrotavit Ezechias usque ad mortem, et oravit ad Dominum. Et exaudivit eum, et dedit ei signum, sed non juxta beneficia quæ acceperat, retribuit: quia exaltatum est cor ejus. Et facta est contra eum ira, et contra Judam, et Hierusalem. » Rursumque Scriptura sancta elationem cordis ejus dicit pœnitentia mitigatam, inferens: « Et humiliatus est postea, eo quod exaltatum esset cor ejus, tam ipse quam habitatores Hierusalem, et idcirco non venit ira super eos Domini in diebus Ezechiae. » Lætatus est ergo in adventum legatorum Berodach, quem patrem fuisse Nabuchodonosor Hebræi autumant, et in datione munerum, et congratulatione sanitatis suæ ostendit quæ eis juxta Septuaginta domum *νεχθα* pro qua Symmachus transtulit aromatum suorum, et thesauros auri et A argenti, et adorationum et unguenti optimi, quod in Hebraico scribitur olei boni, et omnes thesauros vasorum Gazæ, sive, ut ibi legitur, vasorum suorum. Gaza autem lingua Persarum divitiæ nuncupantur, nec est Hebræus sermo, sed barbarus. « Non fuit, inquit, verbum. » Quod juxta Hebraicam consuetudinem, pro re frequenter accipitur, quod non ostenderet eis in domo sua, et in omni potestate sua. Unde Dei ira justissima, quoniam non solum thesauros suos atque palatii, sed et templi ostenderit, quod certe fuit potestatis ejus, de cujus valvis atrii laminas ante jam tulerat.

« Intravit autem Isaias propheta ad regem Ezechiam, et dixit ei: Quid dixerunt viri isti, et unde venerunt ad te? Et dixit Ezechias: De terra longinqua venerunt ad me de Babylone. Et dixit: Quid viderunt in domo tua? Et dixit Ezechias: Omnia quæcunque in domo mea sunt, viderunt. Non fuit verbum sive res quam non ostenderim eis in thesauris meis. Et dixit Isaias ad Ezechiam: Audi verbum Domini exercituum: Ecce venient dies et auferentur omnia quæ in domo tua sunt, et quæ thesaurizaverunt patres tui, usque ad diem hanc in Babylonem. Non relinquetur quidquam, dicit Dominus. Sed et de filiis tuis qui egredientur ex te, quos genueris, tollent, et erunt eunuchi in palatio regis Babylonis. Et dixit Ezechias ad Isaiam: Bonum verbum Domini quod locutus est. Et ait: Fiat tantum pax et veritas in diebus meis. Reliqua autem sermonum Ezechiae, et omnis fortitudo ejus, et quomodo fecerit piscinam et aqueductum, et introduxerit aquas in civitatem, nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum Regum Juda? etc. » Tradunt Hebræi ideo ægrotasse Ezechiam, quoniam propter inauditam victoriam, et Assyrii regis interitum, non cecinerit laudes Domino, quas cecinit Moyses Pharaone submerso, et Debora interfecto Sisara: et Anna genito Samuele. Unde communitum esse fragilitatis suæ, rursusque post corporis sanitatem et signi magnitudinem, auferri aliquam occasionem superbiæ, quam ut prudens et Dei cultor vitare debuerat, nec monstrare alienigenis divitias suas quas, Deo tribuente, possederat. Ex quo juxta leges quoque tropologiæ discimus, non mittendas margaritas ante porcos nec dandum sanctum canibus (*Matth. vi*). Qui enim fidelis est spiritu, abscondit negotia: et quicumque hoc non fecerit, omnis virtus illius enervatur, peritque posteritas, et amisso virili robore, in mulierem redigitur molli tudinem. Ingre dicitur ergo Isaias ad regem, et quasi nescius sciscitatur: Quid dixerunt viri isti et unde venerunt? Duo interrogat: quid locuti sint, et unde venerint? Ille ad unum respondit, altero prætermissa, quod cum emphasi et supercilio legendum est: « De terra longinqua venerunt ad me de Babylone. » Quod, quanto terra longior sit unde venerunt, tanto iste gloriosior propter quem venerint. « Et venerunt, inquit, ad me, » qui debuerat dicere, venerunt ad glorificandum Deum,

pro signi magnitudine de Babylone, quæ urbs in toto orbe potentissima est. Rursunque Isaias: « Quid, inquit, viderunt in domo tua? » Et ille respondit ex parte verum, quod omnia viderint in domo illius, nec fuerit res quam non ostenderit in thesauris suis eis: sed alterum tacet, de quo verebatur offensam, quod ostenderit eis cuncta quæ haberet in potestate sua, haud dubium quin et templi supellectilem, propter quæ Isaias Dei sermone profert sententiam: « Audi verbum Domini exercituum: Veniet tempus quando omnia hæc quæ in domo tua sunt, et non tuo, sed patrum tuorum labore quæsitæ sunt, in Babylonem transferantur, et de semine tuo fiant eunuchi in aula regia (*Isa. xxxix*). » Ex quo Hebræi volunt, Danielem, Ananiam, Misaelem, Asariam (qui fuere de semine regio) esse eunuchos, quos in ministerio Nabuchodonosor fuisse non dubium est. « Dixitque Ezechias: Bonum verbum Domini quod locutus est. » In quo ab Hebræis reprehenditur, cur non sit imitatus bonitatem Moysi, qui locutus ad Dominum est: « Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti (*Exod. xxxii*). » Unde et Apostolus anathema vult esse a Christo pro fratribus suis, qui sunt Israelitæ (*Rom. ix*). Hæc itaque sententia prophetæ ad Ezechiam, mystice contra hypocritas prolata accipi potest: qui post magnas virtutes decrescunt, quia cavere malignorum spirituum insidias negligunt, et celari in eisdem virtutibus nolunt, bona sua ostendendo, hostium faciunt: et imprudentes subito amittunt, quidquid diutius studentes operantur. Hinc per Psalmistam dicitur: « Tradidit in captivitatem virtutem eorum, et pulchritudinem eorum in manus inimici (*Psal. lxxvii*). » Virtus quippe et pulchritudo arrogantium inimici manibus traditur, quia omne bonum quod per concupiscentiam laudis ostenditur, occulti adversarii juri mancipatur. Hostes namque ad rapinam provocant, qui suas eorum notitiæ divitias denudant: quousque enim ab æternæ patriæ securitate disjungimur, in latronum insidiantium itinere ambulamus? qui enim in itinere deprædari formidat, abscondat necesse est bona quæ portat. O miseri, qui affectantes laudes hominum in semetipsis dissipant fructus laborum. Cumque se ostendere alienis oculis appetunt, damnant quod agunt: quos nimirum maligni spiritus, dum ad jactantiam provocant, eorum (sicut diximus) opera hostes denudant. Hinc est enim quod per Evangelium Veritas dicit: « Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, ut sit eleemosyna tua in abscondito, et Pater tuus qui videt in abscondito reddet tibi (*Matth. vi*). » Hinc est quod de electorum Ecclesia per Psalmistam dicitur: « Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus (*Psal. xlv*). » Hinc Paulus ait: « Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. » Filia quippe regum Ecclesia est, quæ bono opere spiritualium filiorum sit prædicatione generata: gloriam intus habet, quia hoc quod agit, in ostentatione jactantiam non habet. Gloriam suam Apostolus testimonium

conscientiæ commemorat, quia favorem alieni oris non appetit, vitæ suæ gaudia extra semetipsum ponere ignorat. Occultanda sunt ergo quæ agimus, ne hæc in hujus vitæ itinere incaute portantes, latrocinantium spirituum incurSIONE perdamus.

CAPP. XXI et XXII.

« Dormivitque Ezechias cum patribus suis, et regnavit Manasses filius ejus pro eo. Duodecim annorum erat Manasses cum regnare cœpisset, et quinquaginta quinque annis regnavit in Hierusalem, etc. » Post mortem ergo Ezechia, narrat Scriptura Manassem filium ejus regnasse in Hierusalem; qui cum ad idola colenda, et abominationes faciendas se converteret, relinquens Deum patrum suorum et bona exempla, quæ in genitore suo Ezechia conspexerat. Locutusque est Dominus ad eum et ad populum ejus, et attendere noluerunt. Idcirco superinduxit eis principes exercitus regis Assyriorum, ceperuntque Manassen, et vinctum catenis atque compedibus, duxerunt in Babylonem. Qui postquam coangustatus est, oravit Dominum Deum suum, et egit pœnitentiam valde coram Domino Deo patrum suorum. Deprecatusque est eum, et obsecravit intente, et exaudivit orationem ejus, reduxitque eum in Hierusalem in regnum suum, et cognovit Manasses quod Dominus ipse esset Deus. Exemplar autem est hæc pœnitentia Manasse quod post commissa scelera nullus debet de Dei misericordia desperare, sed magis per pœnitentiam congruam spem habere veniæ, si eam rite perfecerit. Post hunc regnavit filius ejus Ammon idololatra. Post quem Josias filius ejus rex justissimus regnavit, qui omnem spurcitiæ idolorum quam patres sui fabricaverunt, emundavit, et se in Dei cultu strenue exercuit. Et merito, quia longe ante hoc de illo prædictum est per prophetam. Interpretatur autem Josias cujus est sacrificium Domino, vel *salus Domini* vel *Domini fortitudo*. Quod autem sequitur de eodem rege, quod audito libro legis Domini, quem Helchias sacerdos invenit in domo Domini, scidisset vestimenta sua, et misisset Helchiam sacerdotem et cæteros qui subsequenter annumerantur, ad Oldam prophetam uxorem Sellum, quæ habitabat in Hierusalem in secunda. Quid significet illud quod dicitur, « in secunda, » in libro Paralipomenon declaratur, ubi scriptum est de præfate rege Ezechia (*II Par. xxxii*): « Ædificavit quoque agens indstrie omnem murum, qui fuerat dissipatus, exstruxitque turres desuper, et forinsecus alterum murum. » Meminit hujus loci et Sophonias, dicens: « Vox clamoris a porta piscinæ et ululatus a secunda (*Soph. i*): » pro quo vetus editio quasi proprium nomen luci transtulit in Masena. Masena quippe interpretatur *secunda*. Quod ergo dicitur prophetissam habitasse « in secunda, » in secundi muri parte intellige. Quod dicitur de Josia rege: « Contaminavit quoque Thophet, quod est in convalle filii Ennon, ut nemo consecraret filium suum aut filiam per ignem Moloch. » Fre-

quens est in Scripturis horum mentio locorum, A ut maxime in libro Regum et Jeremia propheta. Est autem vallis Ennon, sive filii Ennon juxta murum Hierusalem contra orientem, in qua nemus pulcherrimum Sioe fontibus irrigatur. Thophet autem sive Thophec (ntrumque enim scribitur) erat locus in eadem convalle juxta piscinam fullonis, cujus meminit Scriptura, et juxta agrum Acedema, qui usque hodie monstratur ad australem plagam montis Sion. Solebant autem in Thophet (quia locus erat amoenissimus, unde hodie quæ hortorum præbet delicias) posita ara sacrificare dæmonibus, nefandoque igne suos consecrare liberos, sive holocaustum offerre: sicut in libro Verborum dierum de Achaz rege scriptum est (*II Par. xxviii*): « Ipse est, qui adolevit incensum in valle Benennon, et lustravit filios suos in igne. » Benennon siquidem Ennon significat, vallis autem Ennon dicitur Hebraice Benennon, cujus nomine in Novo Testamento pœna inferorum gehenna cognominatur. Quia nimirum sicut in convalle Ennon qui idolis servierunt, ita in ea, prophetis attestantibus, pœnitentia peccatores ex his quæ peccaverunt æterna damnatione puniuntur. Denique Jeremias cum referret præcepisse sibi Dominum ac dixisse (*Jer. xix*): « Egredere ad vallem filii Ennon, quæ est juxta introitum portæ fictilis. » Paulo post dicit: « Et non vocabitur locus iste amplius Thophet et vallis filii Ennon, sed vallis occisionis: et dissipabo consilium Judæ et Hierusalem in loco isto, et subvertam eos gladio. » Isaias quoque manifestissime Thophet infernum appellat. Qui cum perpetuum diaboli interitum, sub nomine Assur, describeret, dicens (*Isa. xxx*): « A voce enim Domini pavebit Assur virga percussus, et erit transitus virgæ fundatus, quam requiescere faciet Dominus super eum: » statim quomodo, et ubi esset periturus, subdidit, dicens: « Præparata est enim ab heri Thophet, a rege præparata, profunda, et dilatata. » Pulchre ait « et dilatata, » quia Thophet dicitur *latitudo*. « Nutrimenta, inquit, ejus ignis et ligna multa, status Domini sicut torrens sulphuris, succendens eam. » Contaminavit autem Josias Thophet, vel ossa mortuorum ibi (sicut in sequentibus de aliis idolorum locis fecisse legitur), vel alia quælibet immunda dispergens, quatenus abominationi potius quam delectationi aptus omnibus qui aspicerent locus appareret. Quod sequitur de eodem rege Josia.

CAPUT XXIII.

« Abstulit quoque equos quos dederant reges Juda, « soli in introitu templi Domini. » Et paulo post: « Currus autem solis combussit igni. » Ostendit omni gentium idololatrarum superstitioni Judæos eo tempore fuisse mancipatos, ita ut in venerationem solis, quem more gentilitum Deum esse credebant, simulacro ejus quod fecerant currus equosque subdiderint; et hoc in atrils templi Domini. Sic enim solent gentiles pingere, vel facere simulacrum solis,

ut puerum imberbem in curru ponentes, equos eadem quasi cursu cœlum petentes subjungant. Cui propterea pueri aptant imaginem, quia sol velut quotidie novo ortu natus, in nullum plane senium incidit. Ut autem idem currus et equos tribuant, de miraculo est sumptum Eliæ prophetæ, qui a curru igneo et equis igneis est raptus ad cœlum, ut Joannes Constantinopolim episcopus æstimat. Quia enim Græce Ἠλιος dicitur sol, sicut et Sedulius cum de Eliæ ascensu caneretur, dicens, ostendit:

Quam bene flumidei præluens semita colli,
Convenit Eliæ meritoque et nomine fulgens.
Hæc ope dignus erat, quoniam sermonis Achivi
Una per accentum mutetur littera, sol est.

Audientes Græci ab Israelitis, quos divinas habere litteras fama prodebat, prædicari quod Elias curru igneo et equis sit igneis ad cœlestia translatus, vel certe hoc ipsum inter alia depictum in pariete videntes, crediderunt (vicinia decepti nominis solis) hic transitum per cœlos esse designatum et miraculum divinitus factum Dei, mutarunt in argumentum erroris, humana stultitia commentatum. Quos imitati ipsi Judæi sategerunt, ne in aliquo gentilitium, stultissimis minus stulti apparerent. Quod paulo post de eodem rege dicitur:

« Excelsa quoque quæ erant in Hierusalem, ad « dexteram partem montis offensionis, quæ ædificaverat Salomon rex Israel Astaroth idolo Sidoniorum, et Chamos offensioni Moab, et Melchom abominationi filiorum Ammon polluit rex, et contrivit « statuas. » Luce clarius est quod excelsa nominare solet Scriptura, loca in collibus posita frondentibus, in quibus vel dæmonibus immolabant vel Domino, locorum amoenitate allecti, contra interdictum, relicto altari quod erat in templo, hostias offerrebant. Unde sæpius in hoc libro de regibus qui minus perfecte justi fuere dicitur, verum tamen excelsa non abstulit. Montem autem offensionis montem idoli dicit, quia nimirum consuetudinis est Scripturarum offensionem idola nuncupare, quia vel in illis offenditur Deus, vel offensionem et ruinam suis afferunt cultoribus. Sicut in hac ipsa sententia subsequenter intimatur, dum dicitur: « Quæ ædificaverat Salomon rex Israel Astaroth idolo Sydoniorum, et Chamos offensioni Moab et Melchom abominationi filiorum Ammon polluit rex. » Ubi hoc quoque, ni fallor, palam ostenditur, quod utinam non ostenderetur, quia videlicet Salomon de admissio idololatriæ scelere nunquam perfecte pœnituit: nam si fructus pœnitentiæ dignos faceret, satageret ante omnia, ut idola quæ ædificaverat de civitate sancta tollerentur, et non in scandalum stultorum, quæ ipse cum fuisset sapientissimus erronea fecerat, quasi sapienter ac recte facta relinqueret. Meminit supra et hujus loci Scriptura, dicens: « Tunc ædificavit Salomon fanum Chamos, idola Moloch in monte, qui est contra Hierusalem, et Moloch idolo filiorum Ammon (*III Reg. xi*). » Nec videri contrarium debet, quod ibi mons in quo facta sunt hæc

idola, contra Hierusalem, hic in Hierusalem esse A positus asseritur : quia nimirum in tanta erat urbis vicinia positus, ut ad ipsam pertinere, et ipsam quoque sordibus quæ in eo congregabantur attaminare videretur.

« Et conversus Josias, vidit ibi sepulcra quæ erant « in monte ; misitque et tulit ossa de sepulcris et « combussit ea super altare, et polluit illud. » Cur autem Josias ossa mortuorum concremari jussit super altare, nisi ut ostenderet, quod profana fuerint eorum sacrificia? et non solum pecudum hostias dæmonii offerebant, sed etiam semetipsos per errorem idololatriæ in potestatem dæmonum tradiderunt : qui justo Dei judicio simul cum altare, quod idolis fabricaverant, dissipandi erant. Mystice autem significant omnes, qui diaboli servitio mancipati, vitam sacrilegam temporaliter finierant, æternis cruciatibus consumendos, Deo illis retribuente secundum propria merita operum illorum.

Reversusque est Josias Hierusalem, « et præcepit « omni populo, dicens : Facite Phase Domino Deo « vestro, secundum quod scriptum est in libro sœ- « deris hujus, » etc. Quod autem prædictus rex ejectis idolis de terra, necnon pythionibus et ariolis, et omnibus immunditiis atque abominationibus ablatis, in octavo decimo anno regni sui Domino phase celeberrimum fecisse legitur, moraliter docet nos ut purgemus primum terram cordis nostri ab omnibus vitiis, et mundemus actus nostros ab omni inquinamento peccatorum, et ab operibus mortuis, ut servire possimus Deo viventi, sicut gratum Domino celebremus Pascha, non utique « in fermento malitiæ et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis (I Cor. v). » Secundum autem allegoriam, Josias iste typum tenet Domini Salvatoris, qui salus et fortitudo Domini merito dicitur, quia ipse est de quo Scriptura dicit : « Dominus fortis, Dominus potens in prælio (Psal. xxiii), » et alibi : « Ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum (Math. i). » Ipse quidem zelo Dei mandat terram Juda et Hierusalem ab omnibus immunditiis et abominationibus, qui per Prophetam dixit : « Zelus domus tuæ comedit me (Ps. lxxvii) ; » de quo et Joannes ait : « Cujus ventitabrum in manu sua, et purgabit aream suam (Math. iii) ; » de quo et Malachias dicit : « Ecce venit, dicit Dominus exercituum : Et quis poterit diem cogitare adventus ejus, et quis stabit ad videndum eum? Ipse enim quasi ignis conflans, et quasi herba fullonum, et sedebit conflans, et emundans argentum, et purgabit filios Levi. Et conflabit eos quasi aurum et quasi argentum, et erunt Domino offerentes sacrificia in justitia. Et placebit Deo sacrificium Juda et Hierusalem, sicut dies sæculi, et sicut anni antiqui. Et accedam ad vos in judicio, et ero testis velox maleficis, et adulteris, et perjuris, et qui calumniabantur mercedem mercenarii et humiliabant viduas et pupillos, et opprimunt peregrinum, nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum (Malac. iii). » Celebrat ergo Josias noster verum Pascha in

octavo decimo anno regni sui, quando in octava ætate generali resurrectione perpetrata, sanctos suos cum perfectione bonorum operum, perducit ad æternæ beatitudinis denarium accipiendum, ejectis prius omnibus scandalis de regno ejus : de quo prædictus Propheta ait : « Ecce enim dies veniet succensa quasi caminus, et erunt omnes superbi, et omnes facientes impietatem stipula. Et inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus exercituum, quæ non derelinquet eis radicem et germinem. Et oriatur vobis timentibus nomen meum sol justitiæ, et sanitas in penis ejus. Egrediemini et salietis quasi vituli de armento, et calcabitis impios cum fuerint cinis sub planta pedum vestrorum (Malac. iv). » Et recte dictum est quod « non factum (fuerit) Phase tale a diebus judicum, qui judicaverunt Israel, et omnium dierum regum Israel, et regum Juda, sicut in octavo decimo anno regis Josiæ in Hierusalem : » quia, ablatis figuris, veraciter in die judicii transibunt sancti de morte ad vitam, de corruptione ad gloriam. Sitque in conspectu Conditoris sui in cœlesti Hierusalem in æternum gaudebunt, quia videbitur Deus deorum in Sion : « Et civitas illa non egot sole neque luna ut luceat in ea. Nam claritas Dei illuminabit eam, et lucerna ejus est Agnus, et ambulabunt gentes in lumine ejus, et reges terræ afferent gloriam suam et honorem in illa, et portæ ejus non claudentur per diem ; nox enim non erit illic, et afferent gloriam et honorem gentium in illam. Nec intrabit in eam aliquid coinquatum, et faciens abominationem et mendacium, nisi qui scripti sunt in libro visæ Agui (Apoc. xxi). » Et nomen civitatis ex illa die Dominus ibidem, « Benedictus Dominus quoniam mirificavit misericordiam suam in civitatem circumstantiæ (Ps. x). »

« Occiso itaque Josia rege in Mageddo, tulit populus terræ Joachaz filium Josiæ, et unxerunt eum, et constituerunt eum regem pro patre suo. Quem « Pharaon Necho vixit in Rebla, et duxit in « Egyptum. Et imposuit mulctam terræ centum talentis argenti, et talento auri ; regemque constituit « Ellachim filium Josiæ pro Josia patre ejus, erat « que nomen ejus Joachaz. » Quid autem interfectio Josiæ significat, qui a Pharaone Necho interemptus est in Mageddo, nisi persecutionem antiqui hostis adversus sanctos prædicatores? quos per Invidiam neci tradere molitur, et auferre de terra Ecclesiæ conatur, quatenus facilius totam plebem dissipare et invadere possit : Interpretatur Pharaon dissipans, Necho percussio, Mageddo tentatio est. Permissus quippe diabolus consurgere adversus sanctos hoc solummodo agit, hoc totis viribus certat, quatenus tentando gregem Domini percussus dissipet, eosque primum auferat, quorum solatio adjuti contra hostem dimicare debuerant.

« Tulitque populus terræ Joachaz filium Josiæ, et « unxerunt eum ; et constituerunt eum regem pro « patre suo. » Joachaz qui interpretatur tentans, signat malos doctores, quos populus terræ, carnales videlicet, terræ cupiditati dedit, secundum mores

suos consentientes vitiis suis personas eligunt. Quos Pharaon in Rebla vinxit et in Ægyptum duxit, cum diabolus per multitudinem adulatorum enervans decipit corda prælatorum; Rebla enim multitudo interpretatur, sicque in spiritualis Ægypti vinctos catenis peccatorum tenebrosam mergit abyssum. Porro Pharaon quoque Necho Joacim regem constituens, imposuit mulctam terræ centum talentis argenti, et talento auri. Cum malignus spiritus pensum servitus sui in populo prædictorum expetit, ut tam sensu quam eloquio ejus per omnia parati sint obsequio. Unde Joacim juxta præceptum Pharaonis, unumquemque secundum vires suas exegit, ut daret tam argentum quam aurum, quatenus hoc redderet Pharaoni, quia diabolus per sibi dedit viros, ab unoquoque exigit secundum vires suas peccati censum solvere, sicque in nequiter prælatis quotidie præparat perditionem subjectis.

CAPUT XXIV.

In diebus illis ascendit Nabuchodonosor rex Babylonis, et factus est ei Joacim servus tribus annis, et rursus rebellavit contra eum, etc. Cum semet quis cuiilibet se manciparit vitio non uni, sed multis dominis obnoxius erit. Unde Joacim quem Pharaon ante censum sibi solvere coegit, nunc Nabuchodonosor rex Babylonis sibi servire tribus annis compellit. Sed quem Nabuchodonosor alium intelligimus, nisi eundem quem Pharaonem esse diximus, principem videlicet confusionis, et rectorem tenebrarum harum? Ergo cum antiquus hostis aliquem sibi censum peccati solvere persuadet, mox totum in dominum suum redigere, et plenum servitium expendere admonet. Quid est ergo aliud tribus annis regi Babylonis servum esse quam suasionem, delectationem, atque consensum antiquo hosti subditum fieri, et totum in vitiis deditum, quasi libere ab eo consideri? sed sæpe contingit quod tales per Dei misericordiam admoniti, rebellare contra nequam spiritum meditentur: hinc est quod subditur: « Rursus rebellavit contra eum. » Nec tamen sufficit rebellare, si non perseveraverit in certamine. Qui enim ab antiqui hostis potestate se exuere desiderat, necesse est ut fortiter contra eum dimicet, et adjutorium a summa potentia assiduis precibus impleret, quatenus divina gratia adjutus, hostem fortissimum superare, et jugum durissimum evadere queat.

Post Joacim autem regnavit Joachin filius ejus pro eo. Et fecit malum coram Domino, juxta omnia quæ fecerat pater ejus. In tempore illo, ascenderunt servi Nabuchodonosor regis Babylonis in Hierusalem, et circumdata est urbs munitionibus. Venitque Nabuchodonosor rex Babylonis ad civitatem cum servis suis, ut oppugnarent eam. Egrediusque est Joachin rex Juda ad regem Babylonis, ipse, et mater ejus, et servi ejus, et principes ejus, et eunuchi ejus, et suscepit eum rex Babylonis anno octavo regni sui. Et protulit inde omnes thesauros domus Domini, et thesauros domus regis,

et concidit universa vasa aurea, quæ fecerat Salomon rex Israel in templo Domini, juxta verbum Domini. Et transtulit omnem Hierusalem, et universos principes, et omnes fortes exercitus, decem millia in captivitatem, et omnem artificem et clusorem, nihilque relictum est, exceptis pauperibus populi terræ. Transtulit quoque Joachin in Babylonem, et matrem regis, et uxores regis, et eunuchos ejus, et judices terræ duxit in captivitatem de Hierusalem in Babylonem, et omnes viros robustos septem millia, et artifices et clusores mille, omnes viros fortes et bellatores; duxitque eos rex Babylonis captivos in Babylonem. Quod refertur de Nabuchodonosor, quia transtulit omnem Hierusalem, et universos principes, et omnes fortes exercitus decem millia in captivitatem, addidit Scriptura, dicens: « et omnem artificem et clusorem. » Hoc est quod supra populo Israel Philistiim regnantes fecisse narrantur, cum dicitur (I Reg. xiiii): « Porro faber ferrarius inveniebatur in omni terra Israel. Caverant enim Philistiim, ne forte facerent Hebræi gladium, aut lanceam. » Sicut enim tunc illi caverant ne habentes fabros ferrarios Hebræi arma ad repugnandum facerent, ita nunc Chaldæi, destructa Hierusalem, et vastata omni terra repromissionis, satagunt ut nullus in ea remaneat artifex, nullus clusor, qui vel fœdata urbis mœnia componeret, vel possit resarcire dirupta, quin potius quidquid apud gentem exterminatam artis invenerant, totum Babyloniam transferunt, ut vel ad nihilum valeat ultra, vel illius civitatis utilitatibus proficiat, cum juxta deflendam historiam, quia multum negligentiam nostri temporis congruit, non opinor allegoriam esse reticendam. Constat namque quia Hierusalem et terra Israel, civitatem Christi, id est sanctam Ecclesiam; Babylonii autem et Chaldæi, sive Philisthæi, civitatem diaboli, id est omnem malignorum, sive hominum, seu angelorum multitudinem designat. Servitque Israel Philisthæis sive Chaldæis, cum fideles quique nomine tenus in Ecclesia consistentes, cæterorum ab immundis vel spiritibus vel hominibus decepti, aut avaritiæ, aut luxuriæ, aut alteri cuiilibet peccato mentis colla submitunt. Abducit autem Nabuchodonosor regem Hierusalem et universos principes fortes exercitus decem millia in captivitatem, cum et magistros populorum et eos qui invincibili animo Domino servire, ac Decalogum legis fideliter videbantur in Dei ac proximi amore conservare, subito sive illecebris mundi, seu adversitatis subacti, aut majoribus se facinoribus polluunt, aut certe in hæresim declinando, aperte apostasiam notam incidunt. Arma vero quibus contra diabolum repugnantes libertatem a Deo nobis donatam defendamus, quæ sunt alia nisi eloquia Scripturarum? in quibus et ipsius Domini et sanctorum ejus exemplis, quo ordine bella vitiorum superari debeant, luce clarius discimus. Sed Philisthæi filios Israel fabris armorum privant, cum maligni spiritus animos fidelium a meditatione sacræ lectionis, sæ-

cularia illis negotia inserendo, retardant: ne vel ipsi per hujus exercitium resistendi fiduciam sumant, vel alios forte qui legere nesciunt, ad resistendum vitis exhortando, aut corripiendo accedant. Tollunt fabros armorum, cum eos qui sacra eloquia norunt, intantum sceleribus obruunt, ut dicere bona quæ didicerant prorsus erubescant. Transferunt omnem artificem et clusorem de Hierusalem in Babyloniam. Cum eos qui multifaria virtutum operatione pluribus prodesse, et civitatem Dei contra corruptiones tentationum munire solebant, a proposito deflectunt, atque ingenium quod tuitioni sanctæ Ecclesiæ impendere debuerant, ad voluntatem potius regis vitiorum dispensare compellunt. Quod si clusorem hoc loco, non ostiorum sive murorum, sed auri potius gemmarumque intelligere voluerimus, ad unum profecto eundemque spiritualis expositio finem respicit. Dictum quippe est de sapientia quia aurum et multitudo gemmarum ei non valeat comparari, atque ideo clusores horum non alios aptius quam doctores intelligere valemus. Qui quandiu recte vivunt ac docent, in ornatu sanctæ civitatis industriam sanctæ artis impendunt. At si forte erraverint, quod nisi a rege Chaldæorum captivi Babyloniam transferuntur? et quoniam artificem clusorem ab Hierosolymis Babyloniam transmigrari, hoc est talentum verbi cœlitus acceptum in terra defodi, id est scientiam spiritualem ad peccatorum opera converti intelligendum est, omnesque viros fortes et bellatores simul in captivitatem ductos, hoc est eos qui videbantur viri fortes esse et bellatores, astutia malignorum spirituum deceptos, atque in carcerem spiritualis Babylonis captivos, necesse est ut operam demus quatenus sævissimi regis potestatem evadamus, vigilemus et sobrii simus, timorem Dei semper ante oculos ponamus, et mandatorum ejus oblivionem omnino fugiamus. Construamus nobis terram honorum operum, et per profectum vitæ in illam conscendamus, « induti lorica justitiæ et galea salutis, habentes scutum, fidei, et gladium spiritus quod est verbum Dei (Ephes. vi). » Custodiamus portas sensuum nostrorum, ne mors intret per fenestras. Omni custodia servemus cor nostrum, quia ipse ex vita procedit, et ante omnia spem nostram in regis cœlestis bonitate ponamus, petentes ut ejus gratia a malis omnibus liberemur. Sicque erimus semper immunes ab hostibus spiritualibus, quia (Psal. xxvi) « Dominus fortitudo plebis suæ, et protector salutarium Christi sui est, » qui salvat omnes sperantes in se.

« Igitur Joachin captivato, constituit Nabuchodonosor Mathaniam patrum ejus pro eo, imposuitque nomen ejus Sedeciam. Vicesimum et primum annum ætatis habebat Sedecias cum regnare cœpisset, et undecim annis regnavit in Hierusalem. Fecitque malum coram Domino juxta omnia quæ fecit Joacim. » Quid in Sedecia aliud intelligere possumus nisi quod in Joacim ante prædiximus, hoc est malos rectores in Ecclesia, qui munere et dono

A divino abutuntur, et falso sibi nomen justitiæ usurpant? Mathania autem interpretatur *munus* sive *donum*, Sedecias *justus Domini*, qui undecim annis regnasse dicitur, quod significat eum transgressorem legis fuisse; undenarius enim numerus qui denarium supergreditur, excessionem Decalogi significat. Nec rite rex dici potest, qui secundum mandata Domini semetipsum et sibi subjectos regere noluerit.

CAPUT XXV.

« Factum est autem anno nono regni ejus, mense decimo, decima die mensis, venit Nabuchodonosor rex Babylonis, ipse et omnis exercitus ejus in Hierusalem, et circumdederunt eam, et extruxerunt in circuitu ejus munitiones. Et clausa est civitas atque vallata, usque ad undecimum annum regis Sedeciæ, nona die mensis. Prævaluitque factum in civitate, nec erat panis populo terræ. » Novenarius numerus qui minus habet denario imperfectionem legis significat, sicut undenarius transgressionem, et recte dictum est quod Nabuchodonosor in nono anno regni Sedeciæ obsederit civitatem, mense decimo et decima die mensis, quia mali pastores, cum Decalogi mandata quæ scientia tenent, opere et doctrina perficere negligunt: necesse est ut plebem sibi commissam antiquus hostis cum suo exercitu obsidione circumdet, et munitione erroris, ac vitiorum constructa, claudat vallando civitatem, sicque fames in civitate prævaleat, fames utique verbi Dei, cum non expenditur libere panis doctrinæ populo terræ.

« Et interrupta est civitas, omnesque viri bellatores nocte fugerunt. » Interrupta quidem per depredationes varias malignorum spirituum custodia populorum, hi qui debuerant armis civitatem defendere, nocte ignorantis et tenebris peccatorum vallati fugiunt? quia, secundum Veritatis vocem: « Mercenarius et qui non est pastor videt lupum venientem, et dimittit oves et fugit, et lupus rapit et dispergit oves (Joan. x); » et Apostolus: « Qui dormiunt, inquit, nocte dormiunt, et qui ebrii sunt nocte ebrii sunt (I Thess. v) » Quod autem sequitur, quod per viam portæ quæ est inter duplicem murum ad hortum regis fugerint, latenter aperuit inertiæ doctorum, qui, inter duplicem murum duorum Testamentorum constituti, non belligare, sed effugere quærunt, et in deliciis magis diffuere, quod hortus significat, quam scuto fidei hostibus obsistere. « (Porro Chaldæi obsistebant in circuitu civitatem); » fugit itaque Sedecias per viam quæ ducit ad campestris solitudinis. Et persecutus est exercitus Chaldæorum regem, comprehenditque eum in planitie Jericho, et omnes bellatores qui erant cum eo dispersi sunt, et reliquerunt eum, » et reliqua. Malignis spiritibus populum circumdantibus rector fugit, non ad montes, de quibus scriptum est (Psal. xxiv): « Montes in circuitu ejus, et Dominus in circuitu populi sui: » sed ad campestris solitudinis,

hoc est, ad dilectionem luxuriæ. Unde scriptum est : **A**ni, templum Domini est? quoniam si benedixeritis vias vestras et studia vestra, si feceritis iudicium inter virum et proximum ejus, advenæ, et viduæ, et pupillo non feceritis calumniam, nec sanguinem innocentum effuderitis in loco hoc, et post deos alienos non ambulaveritis in malum vobismetipsis, habitabo vobiscum in loco isto, in terra quam dedi patribus vestris a sæculo et usque in sæculum. Ecce vos confiditis vobis in sermonibus mendacii qui non proderunt vobis, furari, occidere, adulerari, jurare mendaciter, libare Baalim, et ire post deos alienos quos ignoratis. Et venistis, et stetitistis coram me in domo hæc, in qua invocatum est nomen meum, et dixistis : Liberati sumus, eo quod fecerimus omnes abominationes istas. Et nunc quia fecistis omnia opera, hæc dicit Dominus : Et locutus sum ad vos mane surgens, et loquens, et non audistis, et vocavi vos, et non respondistis, faciam domui huic in qua invocatum est nomen meum et in qua vos habetis fiduciam, et loco quem dedi vobis et patribus vestris, sicut feci et Silo, et projiciam vos a facie mea, sicut projeci omnes fratres vestros, universam semen Ephraim (*Jerem. vii.*) Venit Nabuzardan, qui interpretatur *ventilabrum*, sive prophetia alieni iudicii, justus Dei iudicio super peccatores, princeps utique exercitus regis Babylonis Hierusalem intelligibilem, et succendit domum Domini, cum antiquus hostis, qui et rex confusionis et princeps omnium iniquorum est, tam malignorum spirituum quam etiam impiorum hominum, plebem invadit fidelium, et domum regis et domos Hierusalem, id est rectores et eos qui videbantur in visione pacis manere, inflammatos cupiditate subvertit, omnemque domum combussit igni, cum uniuscujusque conscientia per flammam illiciti amoris perturbavit, et muros Hierusalem in circuitu destruxit, cum intentionem orationis et virtutum studia quæ contra se valere novit, et inde spirantibus dissolvit, ne per spem veniæ ad divina succurrant auxilia, et correptionis vitæ apprehendant munimina. Populumque in captivitatem ducens, et de pauperibus terræ reliquit vinitores et agricolas, quia eos qui utiles verbo et exemplo esse poterant, per vitia captivans, stultis et hebetibus commendat agriculturam, quatenus non vinum gratiæ spiritualis, et frumentum sanæ doctrinæ in vineis et agris populorum fructificet, sed spinæ magis et tribuli vitiorum excrescant.

« Apprehensum ergo regem adduxerunt ad regem Babylonis in Reblatha, qui locutus est cum eo iudicium, » hoc est justum cum eo exercuit iudicium. « Filios autem Sedeciæ occidit coram eo, et oculos ejus effodit, vixitque eum catenis, et adduxit in Babylonem. » Occidit rex Babylonis filios Sedeciæ in Reblatha coram eo, et oculos quoque illius eruit. Dum sacra Scriptura Sedeciæ captivitatem narrat, ordinem captivitatis internæ denuntiat. Rex quippe Babylonis est antiquus hostis possessionis intimæ confusionis : qui prius filios ante intuitus oculos trucidat, quia sæpe sic bona opera interficit, ut hæc se amittere ipse qui captus est animus dolens cernat. Nam genuit plerumque animus, et tamen carnis suæ delectationibus victus, bona quæ genuit amans perdit, ea quæ patitur damna considerat, non tamen virtutis brachium contra regem Babylonis levat. Sed dum videns nequitiam perpetrare percussit, ad hoc quandoque peccati usu perducitur, ut ipso quoque rationis lumine privetur. Unde Babylonis rex extinctis prius filiis Sedeciæ oculos eruit, quia malignus spiritus subductis prius bonis operibus, post et intelligentiam lumen tollit, quod recte Sedecias in Reblatha patitur. Reblatha quippe *multa* hæc interpretatur : etenim quandoque et lumen rationis clauditur, qui pravo et iniquitatis suæ multitudine pravatur.

Undecimo anno « mense quinto, septima die mensis, ipse est annus nonus decimus regis Babylonis, venit Nabuzardan princeps exercitus, servus regis Babylonis Hierusalem ; et succendit domum Domini, et domum regis, et domos Hierusalem. Omnemque domum combussit igni, et muros Hierusalem in circuitu destruxit omnes exercitus Chaldæorum, qui erat cum principe militum. Reliquam autem populi partem quæ remanserat in civitate, et per fugas qui transfugerant ad regem Babylonis, et reliquum vulgus transtulit Nabuzardan princeps militiæ, » etc. Congruit ergo temporis ordo cum ratione vindictæ. Mense quinto legitur vastata esse civitas, quæ Pentateuchum legis servare despexit, et septima die mensis, quia sabbati requiem non custodivit, et omnia contraria præceptis divinis egit, frustra sibi blandiens de securitate pro sanctorum locorum habitatione. Unde per Jeremiam Dominus dicit : « Nolite confidere in verbis mendacii, dicentes : Templum Domini, templum Domi-

ni, templum Domini est? quoniam si benedixeritis vias vestras et studia vestra, si feceritis iudicium inter virum et proximum ejus, advenæ, et viduæ, et pupillo non feceritis calumniam, nec sanguinem innocentum effuderitis in loco hoc, et post deos alienos non ambulaveritis in malum vobismetipsis, habitabo vobiscum in loco isto, in terra quam dedi patribus vestris a sæculo et usque in sæculum. Ecce vos confiditis vobis in sermonibus mendacii qui non proderunt vobis, furari, occidere, adulerari, jurare mendaciter, libare Baalim, et ire post deos alienos quos ignoratis. Et venistis, et stetitistis coram me in domo hæc, in qua invocatum est nomen meum, et dixistis : Liberati sumus, eo quod fecerimus omnes abominationes istas. Et nunc quia fecistis omnia opera, hæc dicit Dominus : Et locutus sum ad vos mane surgens, et loquens, et non audistis, et vocavi vos, et non respondistis, faciam domui huic in qua invocatum est nomen meum et in qua vos habetis fiduciam, et loco quem dedi vobis et patribus vestris, sicut feci et Silo, et projiciam vos a facie mea, sicut projeci omnes fratres vestros, universam semen Ephraim (*Jerem. vii.*) Venit Nabuzardan, qui interpretatur *ventilabrum*, sive prophetia alieni iudicii, justus Dei iudicio super peccatores, princeps utique exercitus regis Babylonis Hierusalem intelligibilem, et succendit domum Domini, cum antiquus hostis, qui et rex confusionis et princeps omnium iniquorum est, tam malignorum spirituum quam etiam impiorum hominum, plebem invadit fidelium, et domum regis et domos Hierusalem, id est rectores et eos qui videbantur in visione pacis manere, inflammatos cupiditate subvertit, omnemque domum combussit igni, cum uniuscujusque conscientia per flammam illiciti amoris perturbavit, et muros Hierusalem in circuitu destruxit, cum intentionem orationis et virtutum studia quæ contra se valere novit, et inde spirantibus dissolvit, ne per spem veniæ ad divina succurrant auxilia, et correptionis vitæ apprehendant munimina. Populumque in captivitatem ducens, et de pauperibus terræ reliquit vinitores et agricolas, quia eos qui utiles verbo et exemplo esse poterant, per vitia captivans, stultis et hebetibus commendat agriculturam, quatenus non vinum gratiæ spiritualis, et frumentum sanæ doctrinæ in vineis et agris populorum fructificet, sed spinæ magis et tribuli vitiorum excrescant.

« Columnas autem æreas quæ erant in templo Domini et bases, et mare æreum, quod erat in domo Domini confregerunt Chaldæi, et transtulerunt omne æs in Babylonem. » Columnas æreas et bases, doctores possumus accipere, qui sonoritate prædicationis et fidei firmitate debuerunt alios sustentare. Mare æreum baptismi laverum vel compunctionem lacrymarum significat. Hæc quidem omnia Chaldæi spirituales per inertiam magistrorum de domo auferre nituntur et confringere, ita ut non remaneat testa quæ possint igniculus feri de incendio.

« Ollas quoque æreas, et trullas, et tridentes, et scyphos, et mortariola, et vasa ærea in quibus ministrabant, tulerunt. » Quia diversa officia in ecclesiasticis ordinibus de Dei servitio auferentes in suum usum nequissimum verterunt

« Necnon et thuribula et phialas, » cum orationem qua divinitas placari potuit, et poculum verbi quibus lassi refocillari debuerant, impediendo subvertunt, « quæ aurea, aurea; et quæ argentea, argentea tulit princeps militiæ. » Quia tam sensum pretiosum quam etiam eloquii venustatem hostis nequam de domo Domini auferre molitur et secum in confusionem ducere.

« Tulit quoque princeps militiæ Saraiam sacerdotem primum, et Sophoniam sacerdotem secundum, et tres janitores; et civitate eunuchum unum, qui erat præfectus super viros bellatores; et quinque viros de his qui steterant coram rege, quos reperit in civitate; et Sopher principem exercitus, qui probabat tyrones de populo terræ, et sexaginta viros e vulgo, qui inventi fuerant in civitate. Quos tollens Nabuzardan princeps militum, duxit ad regem Babylonis in Reblatha, percussitque eos rex Babylonis et interfecit; in Reblatha in terra Hemath. » Et translatus est Juda de terra sua. » Non solum enim populares, sed et fortes et principes in Ecclesia diabolus decipere et peccatis captivare satagit, unde de ipso in Job scriptum est: « Escæ ejus electæ sunt. » — « Tulit quoque Saraiam, » qui interpretatur *vinculus*, « sacerdotem primum, » cum primum in Ecclesiæ ordinem, qui in episcopis est, amore voluptatis terrenæ, et vitiorum catena constringit. Tulit quoque similiter « et Sophoniam, » qui interpretatur *absconditus*; « sacerdotem secundum, » cum secundi ordinis viros, hoc est presbyteros qui talentum verbi Dei in terra fodientes absconderant, in suum dominium subigit; « et tres janitores, » illos janitores videlicet, qui ostium fidei aperire debuerant, et tenentes clavem scientiæ, nec ipsi introierunt nec alios introire permisissent; « et de civitate eunuchum unum qui erat præfectus super viros bellatores, » eunuchus iste significat eos quos alibi Scriptura sacra « stultas virgines » appellat, quæ vasa oleo vacua in manibus tenebant, continentes videlicet se a coitu corporali, nec tamen oleum gratiæ et misericordiæ in pectore suo habere volebant. Qui frustra super viros bellatores constituuntur, cum arrogantiam præcavere non meditantur. « Tulit et quinque viros de his qui steterant coram rege, » illos profecto qui quinque sensibus corporis voluptati servientes, regi vitiorum semper assistebant. « Et Sopher principem exercitus, qui probabat tyrones de populo terræ; » Sopher interpretatur *dissipans* vel *dividens*, significans eos qui rudes in Ecclesia quos ad militiam Christi nutrire debuerant, pravis exemplis dissipantes, a coetu fidelium per errorem sequestrant. « Et sexaginta viros e vulgo qui inventi fuerant in civitate. » Hoc est stultos operatores, qui merito vulgi nomine

nuncupantur, quia utilitatem divinorum consiliorum discere et factis implere neglexerant. Hoc scilicet omnes « tollens Nabuzardan princeps militum duxit ad regem Babylonis in Reblatha, percussitque eos rex Babylonis, et interfecit eos in Reblatha in terra Hemath. » Quia antiquus hostis cum per nequitiam suam talem prædam ab Ecclesia evellens tollit, hoc voto ambit, hoc toto studio agit, ut ad perpetuæ mortis interfectionem eos perducatur. Quos percussit rex confusionis in Reblatha, hoc est in multitudine scelerum et amore voluptatum. Unde Scriptura dicit: « Lata et spatiosa via est, quæ ducit ad mortem, et multi sunt qui intrant per eam (Matth. vii). » — « Et translatus est Juda de terra sua. » Cum illi qui confessionem nominis Dei in Ecclesia videbantur habere, per scelera et peccata multiplicia de terra viventium translati, in regnum confusionis et erroris abducuntur. Sub quo imperio quicumque nequiter servientes perseveraverint, nec merebuntur per Jesu ducatum regredi in terram Juda, templumque Domini ibidem reædificare. In posterum namque præsentis vitæ tradentur in carcerem mortis perpetuæ, ubi vermis eorum nunquam morietur, et ignis non exstinguetur. Implebiturque eis illa beati Petri apostoli sententia qua dicit: « Melius quippe erat illis non cognoscere viam Justitiæ, quam post agnitionem retrorsum converti ab eo quod illis traditum est, sancto mandato (II Petr. ii). » Quia, attestante Veritate: « Servus qui scit voluntatem domini sui, et non facit, vapulabit multis: qui autem nescit, et non facit, vapulabit paucis (Luc. xii). »

Expleto tandem tam laborioso opere, auxiliatus Omnipotentis ope, in calce supplex lectorem exoro ut, si dignum lectione vel transcriptione eum duxerit, Domino gratias grater referat, « qui est pater luminis, a quo omne datum optimum, et omne donum perfectum datur (Jac. i): » qui dat abundanter, et non improperat qui mihi licet indigno ac humillimo juxta solertiam doctorum dedit et amorem et auxilium considerandi mirabilia de lege sua. Quod si secus quam optabam evenisse reperit, simul exoret ut meæ ignorantia ac errori a Domino venia tribuatur, et nullatenus litteratoriam urbanitatem et venustatem eloquentiæ requirat, sed potius sensum hujus operis diligenter perlustret, præsertim cum non res ac sensus propter litteras, sed litteræ ad manifestationem rerum sunt repertæ. Simul etiam velut flexis poplitum genibus cernuus deprecor, ut tandem dignetur si aliquid utilitatis invenerit, devotus exorare divinam clementiam, ut, licet in peregrinatione hujus labentis sæculi, veram commissorum meorum gerere pœnitentiam, et post excursum septem dierum, velut post septuaginta annos hujus captivitatis, exutus ab omni potestate regis Babylonii et servitute captivantium, valeam, juvante Spiritu sancto, qui septiformis dicitur, visionem pacis, cœlestis videlicet Hierusalem ac civitatis Domini, de qua dicitur: « Hierusalem quæ

ædificatur ut civitas (*Psal. cxxi*), » ingredi, et vul- A præstante ipso, « in quo sunt omnes thesauri sa-
tum Conditoris Regis nostri per sæcula contemplari, pientiae et scientiae absconditi. » Amen.

ANGELOMI

LUXOVIENSIS MONACHI

ENARRATIONES IN CANTICA CANTICORUM.

PRÆFATIO.

AD LOTHARIUM IMPERATOREM.

Gloriosissimo præstantissimoque imperatori Lo- B
THARIO semper Augusto, ANGELOMUS, ultimus Mona-
chorum, exorans exorando, exorat nancisci peren-
nem gloriam.

Nuper excubantem me in vestro sacro palatio, sub
obtentu, inquam, traditionum liberalium artium,
enucleationumque divinatorum scilicet Scripturarum,
dignata est vestra sagax prudentia, sicuti non est
immemor, accersire vestrae solerti presentiae, me-
cumque habere oraculum. Sed post spiritualia cœ-
lestis vitæ colloquia, et suffragia orationum placuit
imperando, imo intentando [*minitando*] imperare, ut
styli officio juxta sensum antiquorum patrum, et
frugalitatem ingenio mei opusculum in Cantica can-
ticorum Salomonis, ubi Christi et Ecclesiae conjunc-
tio, allegoriarumque mysteria præ cæteris Veteris C
Testamenti τοῖς βιβλοῖς contineri probantur, digere-
rem et ut ita dicam exponere non abnuerem, atque
presentiae culminis vestri ostendere non omitterem,
quo haberet crebro post dispositionem reipublicæ fre-
quentata, auribusque lectione relata solertia vestra,
in contemplatione se extendens a tumultu causarum
imperii atque potissimum de amissione sanctissimæ
conjugis Deo annuente, ut credimus, collegio sancta-
rum allectæ, alboque beatitudinis inscriptæ, consola-
tionis gratia legendo theorica, et velut turtur sin-
gularis cujus natura est, ut physici ferunt, si semel
conjugem casu perdidit, alium non requirere, sed
castimoniam servans vidua quodammodo permanere,
solitarius ingemiscens, atque poenitens : de quo in
eodem libro legitur : « Vox, inquit, turturis audita D
est in terra nostra (*Cant. ii*), » id est Christi dicen-
tis : « Poenitentiam agite, appropinquabit enim re-
gnum cœlorum (*Matth. iii*). » Et pulchræ sunt genæ
tuæ ut turturis, imbre lacrymarum genarum rimulis
infusus, preces pro vestris excessibus et absolutione
piissimæ imperatricis domino in abscondito fundere
quivissetis. Quo audito, pondus tantæ rei expa-
vescens, attonitus, imo obstupefactus admirari cœpi,
cur clementia vestra tantum opus viris etiam eru-
ditissimis formidandum, mihi indocto, omnesque
liberalium artium disciplinas non nacto atque ora-

culis eulogiisque divinarum Scripturarum imbecilli
injungere libuisset, cum plures haberet in monar-
chia doctores qui honeste et catholice tractare po-
tuissent. Sed censuram imperii vestri considerans,
tacitoque pertractans illud apostolicum quo dicitur
(*I Petr. ii*) : « Estote subjecti omni humanæ crea-
turæ propter Dominum, sive regi tanquam præcel-
lenti, sive ducibus tanquam ab eo missis », sed et
potius illud Dominicum, ubi pollicetur : « Amen,
inquit, dico vobis, quidquid orantes petitis, credite
quia accipietis, et fiet vobis (*Marc. xi*). » Animadver-
tens quoque interna trutinatio mentis, quod sine
nutu divino non foret quod a tanta majestate im-
peraretur, temerario ore refragare nullo apologetico
anfractuque excusationis præsumpsi, sed magis ut
quiverim divinis fretus suffragiis, imperiis imperia-
libus, quanquam pavidus, obsecundare tentassem.
Sed non flocci pendens quod sine magnifici domini
et abbatis mei scilicet Drogonis patris vestri asser-
tionibus, pariterque jussionibus ne regularem exce-
dere viderer disciplinam, et stylum appellere ad
exarandum debuissim, non solum quod Caroli
Magni imperatoris filius, atque frater sanctissimi
et piissimi genitoris vestri Ludovici Cæsaris, sed
quia summus erat pontifex atque abbas meus
egregius. Cumque sacris ejus auribus suggerendo
intulissim, et ordinem rei indicassem, quo au-
ribus, hausto non solum renuit, verum ut est mi-
tissimus et affabilitate suadibilis, benignitate præ-
stantissimus, et ad omne bonum ferventissimus,
more suæ modestiæ non tantum ingenue libera au-
ctoritate imperavit, sed blanda tranquillitate et pio
assatu, ut angustale opus, et spirituale decus quo-
modo quivissem aggredi non abnuissem. Quod au-
diens, sic jam tandem ejus exhortationibus anima-
tus, vestris, almficis, affaminibus, sanctisque jussio-
nibus adactus potissimumque divinis auxiliis fretus
sanctorumque doctorum orationibus provocatus,
quod, o doctissime princeps, in doctorum penes nos
sanctorum sparsim invenire potero, præsertim in
beatissimi Papæ Gregorii Romanæ decoris eloquenti-
tæ dictis, quia a nullo solum per omnia reperio